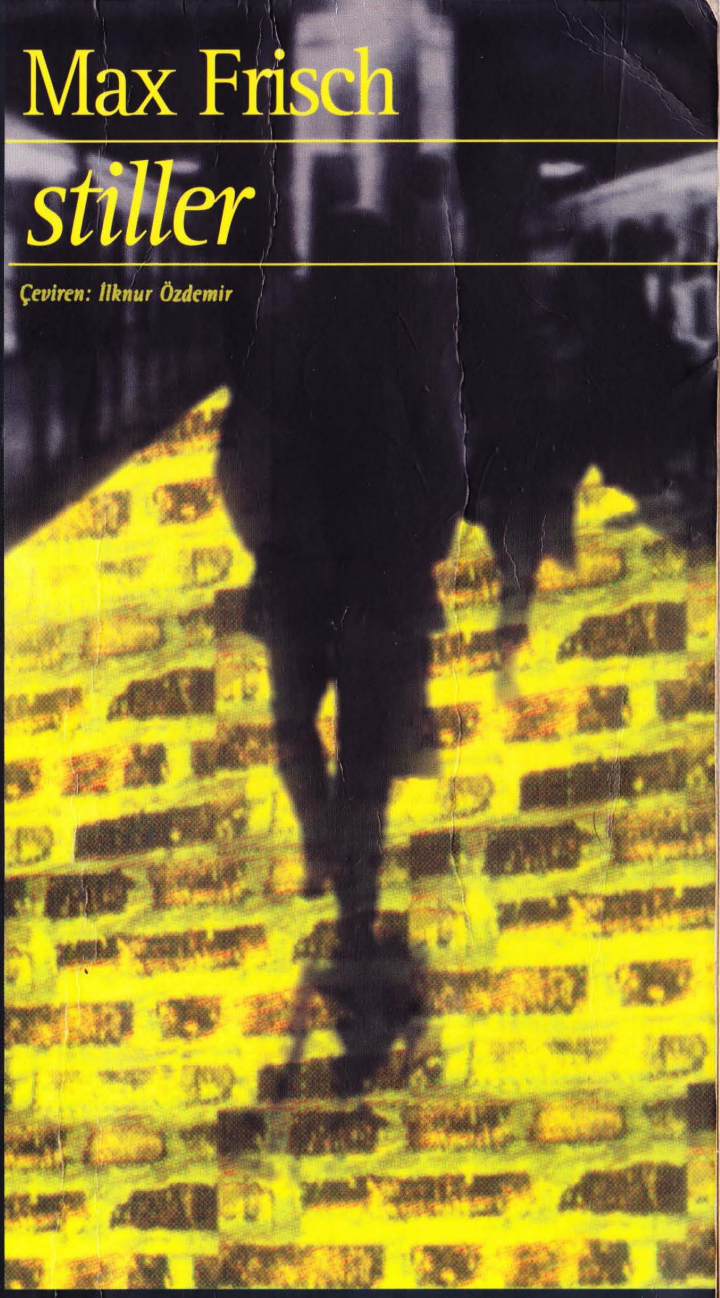
Max Frisch

stiller

ROMAN

Çeviren: İlknur Özdemir

YAPI KREDİ YAYINLARI

STILLER

Max Frisch, 15 Mayıs 1911'de Zürich'te doğdu. Aynı kentte Alman Edebiyatı okurken, 1933'te gazetecilik yapmaya başladı ve Avrupa'da geziler yaptı. 1936-1940 arasında yine Zürich'te mimarlık okuduktan sonra, savaş çıkınca sınıra gönderildi. Bu yıllarda yazmaya başlayan Frisch, bir süre yazarlıkla mimarlığı beraber yürüttü, ama daha sonra mimarlığı bıraktı. Amerika, Meksika, Rusya, Japonya ve İsrail'de de bulunmuş olan İsviçreli yazar, oyunları ve günceleriyle de ünlüdür. Brecht sonrası tiyatroda Alman dilinde yazan en önemli isimlerdendir.
1958'deki Georg Büchner ödülünün yanında başka ödüller de kazanmış olan Max Frisch, 4 Nisan 1991'de Zürich'te ölmüştür.
Başlıca Eserleri: *Blätter aus dem Brotsack* (1940), *Tagebuch* (1946-1949, Günce), *Graf Öderland* (1951, Kont Öderland), *Santa Cruz* (1947), *Homo Faber* (1957, Çarpık Sevda), *Don Juan oder die Liebe zur Geometrie* (1953), *Stiller* (1954), *Andorra* (1961), *Tagebuch* (1966-1971), *Biographie* (1967, Biyografi), *Blaubart* (1982).

MAX FRISCH

Stiller

ÇEVİREN:
İLKNUR ÖZDEMİR

ROMAN

YKY

Edebiyat - 134
ISBN 975-363-519-2

Stiller / Max Frisch
Çeviren: İlknur Özdemir

1. baskı: 1500 adet, İstanbul, Mart 1996

Yayına Hazırlayan: Hilmi Tezgör
Kapak Tasarım: Pınar Kazma
Ofset Hazırlık: Arzu Çakan
Düzelti: Hilmi Tezgör
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Şefik Matbaası

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1954
© Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti., 1995
Türkçe çevirinin tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0-212) 293 08 24 Faks: (0-212) 293 07 23

BİRİNCİ BÖLÜM

Stiller'in Hapishane Notları

"Bak, kendini seçmek işte bu yüzden çok zordur; çünkü bu seçimde mutlak soyutlanma ile en koyu süreklilik arasında hiçbir fark yoktur; çünkü bu seçimi yaparken, bir başka şey olmak, daha doğrusu kendimizi bir başka şeye dönüştürmek yolundaki tüm olanaklar ortadan kalkar."

"İçinde özgürlük tutkusu uyandığında (bu tutku, seçimini yaparken uyanır, hatta seçimin koşulu olarak ortaya çıkar) kendini seçer ve sahip olduğu bu değeri mutluluğunu savunurcasına savunur; zaten mutluluğu da budur."

Kierkegaard, *İkilem*

birinci defter

Ben Stiller değilim! – Daha sonra etraflıca tanıtacağım bu hapishaneye getirildiğim günden beri, durup dinlenmeden, bu cümleyi söylüyor, Stiller olmadığıma yemin ediyor ve viski istiyorum, yoksa başka hiçbir açıklamada bulunmam diyorum. Çünkü anladım ki, viski olmadan kendim olamıyorum, her çeşit etki altında kalmaya, benimle hiç ilgisi olmayan, ama onların işine gelecek bir rol oynamaya yöneliyorum; şu içinde bulunduğum anlamsız durumda (beni küçük kentlerinde oturan ve kayıp ilan edilmiş olan biri sanıyorlar!) benim için en önemli şey, onların sözlerine kanmamam, bir başkasının kimliğine bürünmem için başlattıkları dostane girişimlere karşı tetikte olmam ve kabalık derecesine varsa da kulaklarımı tekliflerine tıkamamdır; demem şu ki: Şu anda benim için en önde gelen şey, ne yazık ki gerçekte olduğum kişiden başka biri olmamamdır, bu yüzden ne zaman hücremin yanına biri yaklaşsa, viski diye bağırmaktan vazgeçmeyeceğim. Hem zaten, viskinin en iyi marka olmasının gerekmediğini, içilebilir olmasının yeteceğini günler öncesinden söylemiştim; yoksa demiştim, ayık kalırım, siz de beni nasıl sorgularsanız sorgulayın, ağzımdan tek kelime alamazsınız, en azından doğru dürüst bir şey alamazsınız. Boşuna! Bugün bana sayfaları boş olan bu defteri getirdiler: Hayatımı yazmalıymışım buraya! Herhalde bir hayatım olduğunu, kayıp Bay Stiller'inkinden başka bir hayatım olduğunu kanıtlamamı istiyorlar.

"Yalnızca gerçeği yazın," diyor mahkemenin sağladığı avukat, "yalnızca katıksız, yalın gerçeği. Mürekkebiniz biterse, her zaman doldurtabilirsiniz!"

Tutuklanmama yol açan tokadı atmamın üstünden tam bir hafta geçti. Oldukça içkili olduğum için (tutanakta böyle yazıyor), olayı, yani olayın dış görünüşünü anlatmakta güçlük çekiyorum.

"Benimle gelin!" dedi gümrük memuru.

"Lütfen," dedim ben de, "bana zorluk çıkarmayın, trenim hareket etmek üzere–"

"Ama siz içinde olmayacaksınız", dedi gümrük memuru.

Memurun beni trenin basamağından çekip alış tarzı yüzünden onun sorularını yanıtlamak gelmiyordu içimden. Pasaportumu elinde tutuyordu. Yolcuların pasaportlarını damgalayan arkadaşıysa henüz trenden inmemişti.

"Pasaportumda eksik olan ne var?" diye sordum.

Yanıt yok.

"Ben yalnızca görevimi yapıyorum", dedi birkaç kez, "siz de pekâlâ biliyorsunuz bunu."

Pasaportumda ne gibi bir eksik olduğu yolundaki soruma herhangi bir yanıt vermeksizin – halbuki benim pasaportum Amerikan pasaportuydu ve ben onunla dünyanın yarısını dolaşmıştım! – İsviçre aksanıyla yeniden, "Benimle gelin!" dedi.

"Lütfen," dedim, "Eğer tokat yemek istemiyorsanız bayım, kolumdan tutmayın; hiç hoşlanmam bundan."

"Yürüyün bakalım!"

Kendisini kibarca, ama kesin bir biçimde uyarmış olmama karşın, genç gümrükçü, yüzünde sırtını yasalara dayayan bir kibir ifadesiyle, benim gerçekte kim olduğumun bana söyleneceğini ileri sürdüğünde tokadı yedi. Lacivert kasketi perona yuvarlandı, hatta düşündüğümden de uzağa gitti, kasketsiz başıyla eskisine oranla daha insancıl görünen genç gümrükçü bir an için öyle bir afalladı, öfkelenmeyi düşünemeden öyle bir donakaldı ki, istesem trene atlayabilirdim. Tren henüz hareket etmekteydi, pencerelerden sarkan insanlar el sallıyorlardı, hatta vagonlardan birinin kapısı açıktı. Neden trene atlamadığımı bilmiyorum. Öyle sanıyorum ki pasaportumu da gümrükçünün elinden kapabilirdim, çünkü, daha önce de söylediğim gibi, genç adam, bütün canı yerde yuvarlanıp giden o kasketin içindeymiş gibi afallayıp kalmıştı; kasketin yuvarlanması sona erdiği anda, onun da öfkesi dışa vurdu. İnsanların arasından yere eğildim, üzerinde İsviçre'nin haç biçimindeki arması olan lacivert kasketi alıp gümrükçüye uzatmadan önce hiç değilse biraz olsun tozunu silkelemek istedim. Genç adamın kulakları pancar gibi kıpkırmızı kesilmişti. Şaşılacak bir şey oldu: Sanki öyle

yakışık alırmış gibi peşinden gittim. Tek kelime etmeden, elini bana sürmeden – zaten buna gerek de yoktu– beni karakola götürdü, orada tam elli dakika bekletildim.

"Buyrun," dedi komiser, "Oturun!"

Pasaportum masanın üzerinde duruyordu. Bana karşı olan tutumlarındaki değişiklik beni şaşırttı, komiser nazik olmaya çalışıyor, ama pek beceremiyordu; bunu görünce, pasaportumu bir saate yakın inceledikten sonra Amerikan vatandaşı olduğuma kuşkuları kalmadığı sonucuna vardım. Genç gümrükçünün kabalığını unutturmak istercesine bana bir koltuk bile getirdi komiser.

"Duyduğuma göre," dedi, "Almanca biliyormuşsunuz."

"Neden olmasın?" diye sordum.

"Buyrun," diyerek gülümsedi, "oturun lütfen."

Oturmadım.

"Alman asıllıyım," diye açıkladım. "Alman asıllı Amerikalıyım–"

Eliyle boş koltuğu gösterdi bana.

"Buyrun,", dedi, bir süre kendisi de oturmaya karar veremedi...

Trendeyken Almanca konuşmaya yanaşmamış olsaydım, bütün bunlar herhalde başıma gelmezdi! Yolculardan biri, bir İsviçreli, bana bir şey söylemişti. Paris'ten beri sinirime dokunan bu yolcu, sonradan tokat atmam konusunda tanıklık etmeye de hazır olmuştu. Onun kim olduğunu bilmiyorum. Kendisini daha önce hiç görmemiştim. Paris'te kompartımanıma gelmiş, ayaklarına takılarak beni uyandırmış, bagajını yerleştirmiş, Fransızca özürler dileyerek, ite kaka açık pencerenin önüne ulaşmış, İsviçre ağzıyla konuşarak bir bayanla vedalaşmıştı; tren hareket eder etmez onun beni incelediği duygusuna kapılmış ve rahatsız olmuştum. Yol arkadaşımın merakının zamanla azalacağını umarak, fıkralarını çoktan ezberlediğim ve okuna okuna örselenmiş 'New Yorker' dergimi kendime siper etmiştim. Yol arkadaşım da gazete okuyordu, Zürih'de yayımlanan bir gazeteydi bu. Pencereyi kapatmak konusunda Fransızca olarak anlaşmaya vardıktan sonra, pencereden dışarıya, manzaraya bir kez olsun göz atmaktan kaçındım; belki de çok hoş bir insan olan, utangaç görünümlü bu beyin bir konuşma fırsatı aradığı o kadar belliydi ki, bana kalkıp vagon restorana gitmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı; orada tam beş saat oturdum, bir şeyler içtim. Kompartımana ancak Mulhouse–Basel arasında, sınıra yaklaşınca geri döndüm. İsviçreli yine baktı bana, sanki beni

tanıyor gibiydi. Benimle konuşmak için nereden cesaret buldu bilmiyorum; belki de yalnızca onun ülkesinin topraklarına girmiş olmamızdan. Özür dilerim! dedi biraz çekinerek, Siz Bay Stiller değil misiniz? Söylediğim gibi birkaç kadeh viski içmiştim, adamın sorusunu anlamadım; pasaportumu elime aldım, İsviçreliyse bir yandan memleketinin şivesiyle konuşuyor, bir yandan da bir derginin sayfalarını çeviriyordu. Arkamıza iki memur gelmişti bile, biri gümrükçüydü, öteki de elinde bir mühür tutuyordu. Pasaportumu ona verdim. Çok içmiş olduğumun farkına varmıştım, yanımdakiler bana kuşkulu gözlerle bakıyorlardı. Ufak bagajımda bir sorun yoktu. Bu pasaport sizin mi, dedi öteki. Önce güldüm elbette. Neden, dedim adeta gücenerek, neden bu pasaportta kusur buluyorsunuz?

İlk kez pasaportumdan kuşku duyuluyordu, bunun nedeni de o beyin beni dergisindeki bir resimle karıştırmış olmasıydı...

"Sayın Doktor," dedi komiser bu beye, "sizi daha fazla tutmayayım, verdiğiniz bilgi için teşekkür ederim."

Müteşekkir komiser kapının tokmağını tutarken, bu bey, sanki tanışıyormuşuz gibi bana başıyla selam verdi. Çevremizde binlercesini gördüğümüz doktoralı beylerden biriydi o. İçimden hiç de ona selam vermek gelmedi. Adam çıkınca komiser yerine döndü, bir kez daha koltuğu işaret etti bana: "Lütfen", dedi, "Görünüşe bakılırsa oldukça sarhoş bir durumdasınız Bay Stiller–"

"Stiller mi?" dedim, "Benim adım Stiller değil!"

Söylediğimi duymamış gibi konuşmasını sürdürdü. "Ama umarım ki size söyleyeceklerimi yine de anlayabilirsiniz Bay Stiller."

Başımı iki yana salladım; komiser bana puro ikram etti, şu uçsuz puro denen şeylerden. Elbette ki kabul etmedim, çünkü onun puroyu bana değil, Stiller diye birine ikram ettiği belliydi. Komiser benimle uzun uzadıya konuşmak istercesine koltuğuna yerleşirken, ben ayakta kaldım.

"Bu pasaportun sizin gerçek pasaportunuz mu olduğu sorulduğunda, neden öyle telaşlandınız?" diye sordu komiser.

Amerikan pasaportumun sayfalarını çevirdi.

"Komiser Bey", dedim, "Kolumdan tutulmasına tahammül edemem. Genç gümrükçünüzü defalarca uyardım. Tokat atma durumunda kaldığım için üzgünüm Sayın Komiser, ülkenizde uygulanan cezayı derhal ödemeye de elbette hazırım. Buna emin olabilirsiniz. Ceza miktarı nedir? "

Lütfeder gibi gülümsedi. İş bu kadar kolay değil, dedi. Sonra da özenle bir puro yaktı; kahverengi puroyu, sanki zamanın hiç önemi yokmuş gibi istifini hiç bozmadan, uzun uzadıya dudaklarının arasında yuvarladı.

"Çok tanınmış birine benziyorsunuz–"

"Ben mi?" diye sordum. "Neden?"

"Ben bu işlerden pek anlamam," dedi, "Ama sizi tanıyan şu Doktor, sizi çok takdir ediyor."

Yapacak bir şey yoktu: Ortada bir yanlışlık vardı ve ne söylersem söyleyeyim, komiser benim nazlandığımı ya da gerçekten alçakgönüllü davrandığımı düşünüyordu.

"Neden adınızın White olduğunu söylüyorsunuz?" diye sordu.

Anlattım da anlattım.

"Bu pasaportu nereden buldunuz?" diye sordu.

Komiser adeta hiç acele etmiyor gibiydi, başparmaklarını pantolon askılarına takmış, kötü kokulu purosunu tüttürüyordu; bunaltıcı bir öğleden sonraydı, özellikle de artık beni yabancı uyruklu biri saymadığı için, komiser, sıcak havaya pek de uygun düşmeyen ceketinin düğmelerini açmıştı, söylediklerimin tek kelimesini bile dinlemeden beni süzüyordu. "Sayın Komiser," dedim, "Ben sarhoşum, haklısınız, çok haklısınız, ama birdenbire ortaya çıkıveren bir doktorun–"

"O doktor sizi tanıdığını söyledi."

"Nereden?" diye sordum.

"Dergiden," dedikten sonra benim aşağılayıcı suskunluğumdan yararlanarak ekledi: "– Paris'te yaşayan bir karınız var, öyle değil mi?"

"Benim mi? Karım mı?"

"Adı da Julika."

"Ben Paris'ten gelmiyorum," diye açıklama yaptım, "Meksika'dan geliyorum, Sayın Komiser."

Ona geldiğim geminin adını, yolculuk süresini, Le Havre'a varış saatimi, Vera Cruz'dan hareket saatimi söyledim.

"Bunlar doğru olabilir," dedi, "Ama karınız Paris'te yaşıyor. Doğru anladıysam dansçıymış. Bebek gibi güzel bir kadınmış."

Sustum.

"Julika onun sahne adıymış," diye açıkladı komiser. "Daha önce ciğerlerinden hasta olduğu ve Davos'ta oturduğu söyleniyor. Ama şimdi Paris'te bir tür bale okulu işletiyormuş. Doğru mu? Altı yıldan beri."

Yalnızca baktım ona.

"Sizin ortadan kaybolmanızdan bu yana."

Bir derginin okurlarının, bana benzediği –en azından bir doktorun gözünde– besbelli olan bir insan hakkında neler de bildiklerini duyabilmek için farkına varmaksızın koltuğa oturmuştum; bir sigara çıkardım, söz konusu doktorun uyandırmış olduğu saygının etkisinde kalan komiser de çakmağını uzattı.

"Siz de bir heykeltraşsınız."

Güldüm.

"Doğru mu?" diye sordu, ama yanıt vermemi beklemeden hemen bir sonraki soruya geçti. "Neden sahte bir ad altında yolculuk ediyorsunuz?"

Yemin etmem de onu inandırmadı.

"Üzgünüm," dedi, bir yandan da bir çekmecenin içini karıştırıp mavi bir form çıkardı: – "Üzgünüm Bay Stiller, ama bana gerçek pasaportunuzu göstermemekte direnirseniz, sizi cinayet şubesine havale etmek zorunda kalacağım. Bunu anlamaruz gerek."

Purosunun külünü silkeledi.

Komiser ayrıntılı formu özenle doldurmaya başlarken ben, "Ben Stiller değilim!" diye yineledim, ama artık beni hiç duymuyor gibiydi; sözlerimi çeşitli ses tonlarıyla söylemeyi denedim; kâh resmi ve serinkanlı bir sesle konuştum: "Sayın Komiser, benim başka pasaportum yok!" Kâh gülerek:" Saçmalık bu!" dedim. Ancak, sarhoş olmama karşın, sözlerimi ne kadar çok yinelersem onun beni o kadar az dinlediğini apaçık seziyordum; sonunda, "Lanet olsun, benim adım Stiller değil!" diye haykırdım. Bunu haykırarak söylerken yumruğumu da masaya indirdim.

"Neden böyle heyecanlanıyorsunuz?"

Ayağa kalktım.

"Sayın Komiser," dedim, "Pasaportumu verin bana!"

Başını kaldırıp bana bakmadı bile.

"Tutuklusunuz," dedi; sol eliyle pasaportumun sayfalarını çevirerek numarasını, veriliş tarihini, Meksika'daki Amerikan Konsolosunun adını, yani o mavi formun bu gibi durumlarda sorabileceği her şeyi not ederken bana da, dostça sayılacak bir sesle, "– Oturun!" dedi.

Hücrem –az önce, boyu otuz santim kadar gelen ayakkabımla ölçtüm burasını–, bu ülkedeki her şey gibi küçük ve öyle temiz ki,

temizlikten neredeyse soluk alamıyorsunuz; içindeki her şey kusursuz, uygun ve yeterli, böyle olduğu için de iç sıkıcı. Her şey ne fazla ne eksik! Bu ülkedeki her şey iç sıkıcı bir yeterlilikte. Hücremi ölçtüm: Uzunluk 3,10 metre, genişlik 2,40 metre, yükseklik 2,50 metre. İnsancıl bir hapishane burası, kusur bulunacak bir yanı yok, aşağılık olan tarafı da bu zaten. Bir tek örümcek ağı, duvarlarda bir tek küf yok, insanın öfkesini haklı çıkaracak hiçbir şey yok! Böyle şeyler olduğu duyulunca halkın saldırısına uğrayan zindanlar var; ama burada saldırılacak bir şey yok. Benimkinden daha kötü koşullarda yaşayan milyonlarca insan olduğunu biliyorum. Yatağım yaylı. Penceremin demirlerine sabah güneşi vuruyor, bu mevsimde aşağı yukarı saat onbire kadar güneş alıyor hücrem. Masamın iki çekmecesi var, ayrıca incilim ve ayaklı lambam da var. İhtiyacım geldiğinde beyaz bir düğmeye basmam yeterli, beni hemen gerekli yere götürüyorlar, orada kullanmadan önce okuyabileceğiniz eski gazeteler değil, yumuşak krep kağıdı var. Ama yine de bir zindan burası ve insanın avaz avaz bağırmak istediği anlar oluyor. Bir iş yerinde nasıl bağırılmazsa, burada da bağırılmıyor, bunun yerine ellerinizi havluya kuruluyor, koridora çıkıyor, yeniden hücrenize kilitlendiğinizde de teşekkür ediyorsunuz. Bir kestane ağacının sararmış yapraklarından başka hiçbir şey görmüyorum, aslında (ayakkabıyla) basmak yasak olmasına karşın yaylı yatağımın üzerine çıktığımda da hiçbir şey göremiyorum. Bana en çok acı veren de, elbette ne olduğunu bilmediğim sesler; bu küçük kentte tramvay çalıştığını öğrendiğimden beri onun tıngırtısını neredeyse duymaz oldum. Ancak yakınlardaki bir radyodan duyulan spikerin anlaşılmaz konuşması, her gün çöpler alınırken çıkan gürültü ve yankılı avlularda çılgınca halı dövüldüğünde çıkan ses, yeteri kadar kötü. Görünüşe göre, bu ülkenin insanlarının çöpe karşı duydukları korku hastalık derecesinde. Dün bir değişiklik yaparak, beni bir kompresörün tıkırtısıyla eğlendirmeye başladılar; bir yerlerde sokağı deliyorlar, sonra yine asfaltlayacaklar. Sık sık, benim bu kentteki tek boş insan olduğum duygusuna kapılıyorum. Kompresör ara verdiğinde sokaktan kulağıma gelen seslere bakılırsa bu kentte çok küfür ediliyor, az gülünüyor. Gece yarısı olunca ayyaşların naraları duyuluyor, çünkü o saatte bütün içkili yerler kapanıyor. Bazen, tıpkı Almanya'nın göbeğinde olduğu gibi, öğrenciler şarkı söylüyorlar. Saat bir civarında ortalık sessizleşiyor. Ama ışığı söndürmenin pek fazla yararı olmuyor; uzaktaki bir sokak fenerinin ışığı hücreme vuruyor, parmaklığın gölgesi duvarda

yayılıyor, kırılıp tavanda uzuyor; hava rüzgârlı olduğunda sokak feneri sallanıyor, parmaklığın titreşen gölgesi insanı deli ediyor. Sabah olup da güneş çıkınca, parmaklığın gölgesi hiç değilse döşemeye vuruyor.

Yemeğimi getiren gardiyan olmasaydı, burada neler döndüğünü bugün bile bilmezdim. Burada gazete okuyan herkes, Stiller'in kim olduğunu biliyor. Bu yüzden de bu konuda daha kesin bir şey öğrenmek hemen hemen olanaksız; herkes karşısındakinin her şeyi bilmesi gerekiyormuş gibi yapıyor, ancak kimsenin doğru dürüst bir şey bildiği yok.

"– Sanırım onu bir süre gölde aradılar," diyor gardiyanım, "ama bulamadılar, sonra da onun yabancılar lejyonunda olduğu söylendi."

Bir yandan da çorba koyuyor. "Böyle yapan çok İsviçreli var," diye açıklıyor, "burada sinirlerine dokunan şey olursa gidiyorlar."

"Yabancılar lejyonuna mı katılırlar? "

"Bir yılda üçyüz kişi!"

"Peki neden yabancılar lejyonu?" diye soruyorum.

"Burada sinirleri bozulduğu için."

"Tamam," diyorum, "ama neden yabancılar lejyonu? Orası daha kötüdür ."

"Benim için farketmez."

"Evet," diyorum, "demek karısını o hasta durumda Davos'ta bırakıvermiş ha?"

"Belki de böylesi kadın için daha hayırlıydı!"

"Öyle mi dersiniz?"

"Ne farkeder ki," diyor gardiyan, "kadın o günden beri Paris'te yaşıyor."

"Biliyorum!"

"Dansediyor."

"Biliyorum!"

"Bebek gibi bir kadın."

"Ya ciğerlerindeki rahatsızlık?" diye soruyorum, ilgilendiğimi göstermek için.

"Geçmiş."

"Kim söylüyor bunu?"

"Kendisi."

"Peki– bütün bunları nereden öğrendiniz?"

"Nereden olacak?" diyor gardiyan, "Dergiden."

Daha fazla bir şey öğrenemiyorum.

"Haydi yemeğinizi yiyin!" diyor gardiyanım, "Çorba soğumadan için, soğukkanlılığınızı da yitirmeyin Bay White. Doktorlar bunu bekler zaten, ben bilirim!"

Çorba, yani sebze çorbası, lezzetli; zaten buradaki bakımın yakınılacak bir yanı yok sayılır, sanırım gardiyanım da bana karşı iyi niyetli, en azından (ötekiler gibi!) bana Bay Stiller diye değil de, Bay White diye hitap ediyor.

Anlatmalıymışım! Hem de hayatımın gerçeğini, yalnız ve yalnız yalın, katıksız gerçeği! Bir tabaka beyaz kâğıt, bir dolmakalem (mürekkep biterse devlet hesabına her zaman doldurtabilirim kalemi), bir parça da iyiniyet: – Kalemimle üstüne yürürsem, gerçeğe yapacak ne kalır ki! Olguların dışına çıkmazsan, diyor avukatım, o zaman gerçek de avucumuzun içinde olur, elimizi uzatsak tutabiliriz onu. Eğer gerçeği kağıda dökersem, kaçacak bir yer bulamaz. Avukatım olgu derken, sanırım özellikle doğruluğunu araştırabileceği yer adlarını ve verileri kastediyor, örneğin işimle ve gelirlerimle ilgili bilgileri, nerede ne kadar kaldığımı, kaç çocuğum olduğunu, kaç kez boşandığımı, hangi mezhepten olduğumu vesaire .

PS. 18.1.1946 günü ben neredeydim?

Hapishane avlusunda gezinti:

Beklendiği kadar kötü ve alçaltıcı değil, aslında yalnızca daireler çizerek olsa da yeniden yürüyüş yapabildiğime seviniyorum. Avlu oldukça büyük; araları yosunlu parke taşı döşeli, ortada güzel bir akçaağaç var, duvarın birini sarmaşık kaplamış; elbette mahkum giysisi içinde değil de tutuklandığımız günkü sivil giysiler içinde olmamız da bizim için çok önemli . Yürürken çizmemiz gereken daireyi biraz genişletecek olursak, üstünde çamaşırların dalgalandığı bir çatı görüyoruz; bunun dışında gördüğümüz, üzerlerini kuğuran güvercinlerin kapladığı çevre damların üstünde yükselen gökyüzü. Ne yazık ki tek tek yürümemiz gerekiyor, bu yüzden gerçek bir sohbet yapmak olanaksız. Önümde, (benimki gibi) kel olan kafası parlayan, ensesi de kat kat yağ bağlamış olan şişman bir adam yürüyor, yürürken de kollarını kürek çeker gibi

sallıyor, sanırım yeni gelen biri bu; dostça davranan bir gardiyan ona ilerlemesini söylediğinde, yarı inatçı yarı şaşkın bir tavırla ve epey zorlanarak çevresine bakıyor, sessiz bakışlarla destek aranıyor. Neye karşı destek? Arkamda, duş yaparken şarkı söylemekten zevk alan İtalyan yürüyor, gardiyanlar ellerinde olmadan gülüyorlar; İtalyan maskaralık yapıp beni taklit ediyor. Taklitçimi tanımak için bir keresinde arkama bakıyorum, görünüşü yeteri kadar gülünç; eller arkada, düşünen adam pozunda, dalgınlığı yüzünden sırayı hep bozuyor, uzaklara duyduğu özlemi yansıtan yalnız bakışlarla en yakındaki tuğla duvarın üstünden dışarı bakıyor, buraya ait olmadığını sanan, ama bunu düşünürken de ürken biri bu gördüğüm, üstelik kibirsiz, ama bunu ortaya koymayı becerememeyen bir aydına benziyor. Bu adamın yaptığı taklit başarılı olmalı, çünkü Yahudi bile gülüyor, tutuklular arasındaki tek aydın kişi olan bu Yahudi ne yazık ki dairenin karşı tarafında yürüyor, bu yüzden yalnızca mimiklerimizle ve el kol hareketlerimizle bir parça sohbet edebiliyoruz. İsviçre adaleti konusunda çok umutsuz olduğu belli... Ansızın, kim başlattıysa başlatıyor, çiğ bir patatesle futbol oynamaya girişiyorlar; bir kaç kez çabucak oyun kuruluyor, sonunda çok dürüst bir adam olan, yanlış bir şey yapıldığında kendisine hakaret edilmişçesine bozulan baş gardiyan patatesi eline geçiriyor. Herkes dursun! Ciddi bir soru: Bu patatesi nereden buldunuz? Çember oluşturup duruyor, sırıtıyoruz. Örselenmiş patatesi elinde tutan baş gardiyan, birimizden ötekine gidiyor, gözlerimizin içine bakıyor. Herkes omzunu silkiyor. Baş gardiyan patatesi bir kenara atmak için geç kaldı: kendisi istemese de olay ansızın önem kazandı, boyutları büyüyüverdi. Her şeyin bir maskaralık olduğu, baş gardiyanın gülmemek ve hepimizi salıvermemek için kendisini zor tuttuğu duygusuna kapılıyorum; aynı zamanda, belki de bize işkence edecekler, kızgın demirlerle üzerimize yürümeleri için bu çalıntı patates yetecek diye düşünüyorum. Ansızın benim Yahudi öne çıkıyor. Herkes kahkahayla gülüyor. Baş gardiyan bile bu itirafın (daha önce futbol oynayan bir Yahudi görmemiş) bir alaydan başka bir şey olamayacağını farkediyor, ama Yahudinin hareketi çiğ bir patatesi çalmaktan daha kötü. Heyecandan bembeyaz kesilmiş olan Yahudi, sıradan çıkıyor. Geri kalan herkes beş dakika koşar adım yürüyecek. Önümdeki zavallı şişman, lastik bir buyot gibi titriyor ve elbette daha ilk turda geri kalıyor, yolu kısaltmak için sarmallar çiziyor, sonunda gardiyanın biri ona kes şunu diyor. İnsafsızlık etmiyorlar. Ama elbette ki bir düzen olmalı,

belli bir ölçüde ciddiyet de. Ne de olsa bulunduğumuz yer bir tutukevi... Ara sıra, hücremde yalnız kaldığımda, bütün bunların bir düş olduğu duygusuna kapılıyorum; İstediğim an ayağa kalkabilirim, ellerimi yüzümden çekebilirim ve çevreme özgürlük içinde bakınabilirim, hapishane yalnızca benim içimde diye düşünüyorum.

"Tutukevindeki kalışınızın kısa sürmesini umuyorum," diyor mahkemenin atadığı avukatım, "ve bu kalışı olabildiğince rahat kılmak için elimden geleni yaptım – ancak viskiye izin yok!– İnanın ki binadaki en iyi hücre sizinki, en büyüğü değil, ama sabah güneşi alan tek hücre; hem yaşlı kestane ağaçlarını da görüyorsunuz. Katedralin çan seslerine gelince – tamam, kabul ediyorum, çok gürültülü; ama ne yapmamı bekliyorsunuz? Katedrali alıp başka yere taşıyamam ki!"

Söylediği doğru, söylediği her şeyin bir biçimde doğru olduğu gibi; ama bu beni asla ikna etmiyor, yalnızca haksız çıkarmaya yarıyor. Katedralin çanının sesi metalik bir çınlama, günde iki kez, düğün ya da cenaze olduğunda ikiden de fazla duyuluyor, öyle bir gürültü ki bu, insan kendi düşüncelerini bile duyamıyor, hava titreşiyor, boğuk bir titreşim bu, sanki çok yüksek bir tramplenden suya atlamışım gibi bir uğultu, kulaklarımı sağır ediyor, başımı döndürüyor, beni aptala çeviriyor; ama avukatımın hakkı var: katedralin yerini değiştiremez! Ben susunca, duyduğum umutsuzluk yüzünden susunca, dosyasına uzanıyor ve "İyi – şimdi konuya gelelim!" diyor.

Avukatım altın kalpli, çok iyi niyetli bir insan; iyi bir aileden geliyor, giysilerine varıncaya kadar kusursuz bir yapıda, biraz tutuk, ama bu tutukluk bile onda bir üsluba dönüşüyor; hepsinden öte adil bir insan, buna hiç kuşku yok, insanı çıldırtacak kadar adil, en önemsiz ayrıntıya kadar adil, hiç olmazsa bir hukuk devletinde, hiç olmazsa İsviçre'de adalet olduğuna dair inanç neredeyse kanında var olduğu için adil. Ama budala değil benim avukatım. Çok şey biliyor, bir ansiklopedi kadar da güvenilir, özellikle de İsviçre ile ilgili konularda, bu yüzden avukatımla İsviçre konusunda konuşmanın hiç bir anlamı yok; İsviçre konusunda kuşku duyduğumu gösteren her soru, tartışma götürmez tarihi gerçekler yığını altında boğulup kalıyor; sonunda, onun İsviçre'sini övmediğiniz takdirde hep haksız çıkıyorsunuz, tıpkı şu katedralin çan sesleri konu-

sunda olduğu gibi. Beni böylesine akıl almaz derecede kışkırtan şey belki de onun dürüstlüğü, ölçülülüğü, ruhsuzluğu; zekâ bakımından benden üstün biri o, ancak bu zekâsının tümünü hiç yanlış yapmamak yolunda kullanıyor. Bu tür insanlardan iğrenirim! Onu kınayamıyorum, beni altın kalpli, kesinlikle temiz yürekli, temelde çok akılcı bir insan olarak görüyor, iyi niyetli bir insan olduğumu, bir İsviçreli olduğumu düşünüyor.Böyle düşündüğü için de beni savunuyor ve her seferinde beni deli ediyor. Böyle yaptığında topuklarımın üstünde dönüyorum, o kerevette otururken ben sırtım ona dönük duruyor, terbiyesizlik derecesinde susuyor, ellerim cebimde yaşlı kestane ağaçlarını seyrediyorum, çünkü ne kendilerininin ne de benim katil olabileceğime inanabilen bu tür insanlara bir süre sonra katlanamaz oluyorum.

"Sizi çok iyi anlıyorum," diyor, "Sizi çok iyi anlıyorum! Sizi tutuklayarak karşılayan İsviçre'ye dargınsınız, bu normal, demek istiyorum ki, dargın olmanız normal, çünkü insanın anayurdunu parmaklıkların arkasından seyretmesi çok acıdır–"

"Anayurt ne demek?" diye soruyorum.

"Ancak" – pek önemsiz sayılmayan sorumu duymazlıktan geliyor– "sizi savunmamı güçleştirmemelisiniz. Tutuklanmanız sırasında yapmış bulunduğunuz bazı açıklamalar, ne yazık ki basında yer aldı bile. Ne diye herkesi kızdıralım? Kendi yararınız açısından, ülkemizi eleştirmekten vazgeçmenizi rica ediyorum, ne de olsa burası sizin de ülkeniz."

"Ben ne söyledim ki?"

"Buranın insanları çok duyarlıdırlar," diye yanıtlıyor beni, oldukça içten konuşuyor, ama İsviçre aleyhindeki sözlerimi kendi ağzıyla söylemek istemediği açıkça seziliyor; "Konumuza dönersek," diye devam ediyor, "ben bu arada bütün belgeleri okudum, şimdi siz bana bu son altı yılı nerede ve nasıl geçirdiğinizi en azından kabataslak anlatmak nezaketinde bulunursanız–"

Her seferinde bunu soruyor. Ancak ben, viski olmadan ifade vermemeye yemin etmiştim. Avukatımın evrak çantasından çıkardığı şey, koca bir dosya, mandalını açmadan sayfalarını çevirmek bile olanaksız. Suratına gülüyorum. Avukatım bu dosyanın bana ait olduğuna emin, o dosyayı saatlerce yüksek sesle okumasına engel olamıyorum. Sanki böyle yaparak bana her gün çektirdiği can sıkıntısı da bir tür işkence değilmiş gibi!

"Sayın Doktor," diye sözünü kesiyorum bugün, "Ben buraya Meksika'dan geldim –"

"Evet, bunu iddia ediyorsunuz, biliyorum."

"– Buraya Meksika'dan geliyorum," diye yineledim, "ve şuna inanın ki, insanın elinde belgeleri olmadan – ya da düzmece belgelerle – geldiğinde İsviçre sınırında gördüğü muameleyle karşılaştırınca, tanrılara kurban etmek üzere insanların canlı canlı kalbini oyup çıkaran şu ünlü Azteklilerin yaptığı iş çocuk oyuncağı gibi kalıyor, çocuk oyuncağı!"

Yalnızca gülümsedi.

"Demek ki Amerikan belgelerinizin yolunda olmadığını kabul ediyorsunuz Bay Stiller?"

"Benim adım Stiller değil!"

"Bana bildirildiğine göre," diye sakin sakin konuştu avukatım, bar bar bağırmamışım gibi, "siz büyük bir olasılıkla – olasılık diyorum! – Anatol Ludwig Stiller'den başkası olamazsınız. Kendisi heykeltraştır, Zürih'de doğmuştur, Bayan Julika Stiller-Tschudy ile evlidir, altı yıldır kayıptır, son adresi Steingarten Sokağı 11, Zürih'tir. Bana verilen görev–"

"Bay Anatol Stiller'i savunmaktır."

"Evet."

"Benim adım White'tır."

Ama yüz kez de söylesem avukatıma bunu anlatamıyorum. Konuşmamız, iğnesi hep aynı çizgiye takılıp duran bozuk bir plak gibi sürüyor.

"Nasıl olur da," diye soruyor, "Nasıl olur da Stiller olmazsınız?"

"Olmadığım için."

"Nasıl olur!" diyor, "Bana öyle söylediler."

Sonunda susuyorum. Avukatımın zamanı sınırlı; kendini benim avukatım sanan, bu yüzden de, bütün dosyayı okumuş olmasına karşın, kendisine iltifat etmememden dolayı gücenen bu altın kalpli adamdan kurtulmamın tek yolu da zaten zamanının sınırlı olması. Avukat sonunda dosyayı evrak çantasına sokuyor, tek söz etmeden çantanın kilidiyle uğraşıp durduktan sonra kapatmayı başarıyor, ayağa kalkıyor, her şeyi, yani, dolmakalemini, gözlüğünü alıp almadığını kontrol ediyor ve yitirilmiş bir tenis maçının sonunda olduğu gibi bana elini uzatıyor, ertesi gün saat kaçta geleceğini bildiriyor...

PS. Suçsuz olduğuma inanıyormuş. Bunun anlamı ne? Ansızın aklıma, bu kayıp Stiller'den herhangi bir nedenle kuşkulanıldığı

düşüncesi geliyor; buradaki makamlar, bir konunun açıklığa kavuşturulması için kayıp vatandaşlarını acilen bulmak ihtiyacında olmalılar.

Knobel (gardiyanımın adı bu) çok halim selim bir adam, bir şey anlattığım zaman bana inanan tek kişi o. Hücremi temizlerken ben kerevetin üzerinde yatıyorum, yer bezini sıktığında çıkan su, içme suyu gibi duru olana kadar temizliği sürdürüyor. Anladığıma göre, dış görünüşe çok titizlik gösteriyorlar. Bu ülkede pencere demirlerinin bile tozu alınıyor.

"Karınızı öldürdüğünüzü," diyor gardiyanım, "kendiniz öne sürüyorsanız–"

Eskiden, ondört yıl önce, Knobel sebze satarmış; bir arabası, bir de sevgiyle söz ettiği Rösli adında bir atı varmış. Ben önce Rösli'nin karısı olduğunu sanmıştım. Dul kaldığından beri gardiyanlık yapıyormuş, buradaki çalışma hayatı boyunca, hücresini her temizlediğinde suçsuz olduğunu iddia etmeyen ilk tutuklu ben olmuşum. Bu 'namuslu adam' saçmalıklarını artık daha fazla dinleyemediğini söylüyor Knobel. Gerçekten mide bulandırıcı olmalı bu konuşmalar. Yanımdaki hücrede bir bankerin kaldığını öğreniyorum, adam saatlerce ağlıyor; bir sonraki hücrede bir pezevenk var, o da durmadan namustan söz ediyor. Sanırım gardiyanım benden hoşnut. Sebze satıcılığı yaptığı sırada, yani karısının sağlığında onun hükmü altındayken, belli ki bir tutukevini bambaşka canlandırmış gözünde. Kimbilir neler de duyarım orada diye düşünmüş. Ama ne gezer! Bir katili dinlemek istediğimde, ben de herkes gibi sinemaya gitmek zorundayım diyor... Söz konusu kişi karım olduğu için, işlediğim ilk cinayetten söz etmekten pek hoşlanmamamı anlayışla karşılıyor.

"Peki ya ikinci cinayetiniz?" diye soruyor.

"İkinci cinayetim," diyorum, bir yandan sosisimin kabuğunu soyarken, "çocuk oyuncağıydı, o zaman bir katil olduğumu biliyordum zaten, o havaya girmem için özel bir şeye gerek yoktu – bu cinayeti bir cangılda işledim."

"Siz cangılda mı bulundunuz Bay White?"

"Aynen öyle."

"Vay canına!" diyor gardiyanım, "Vay canına!"

"Cangılın ne olduğunu biliyor musunuz?"

"Yalnızca belgesel filmlerden Bay White."

"Tam öyle," diyorum ve konuya geçmeden önce uzunca bir ara veriyorum, "Bu Schmitz'in Jamaika'da bir yerlerde dolaştığını biliyordum, kamamı aylarca sol çizmemin içinde taşıdım."

"Schmitz kim?"

"Müdür Schmitz!" diyorum.

"Tanımıyorum."

"Briyantin gangsteri!" diyorum. "Öyle bir milyoner ki, gerçek bir hukuk devletinde öyle biri olduğu düşünülemez bile."

"Demek siz onu bir kamayla–"

"Elbette."

"Vay canına!" diyor.

"Bir kızılderili kamasıyla."

Sekiz hücreyi temizlemek zorunda olduğu için, ne yazık ki zamanı hep kısıtlı oluyor. Zaten benim hücremde ötekilerin, yani namuslu adamların hücrelerinde kaldığından daha uzun kalıyor. Bu adam gerçekten çok iyi bir insan, tutuklulara bayat İsviçre peyniri verildiğinde, o bana servelat sucuğu getiriyor, hem de parasını kendi cebinden ödeyerek. Gerçi servelat (bira sucuğu) da çok hoşlandığım bir şey değil, üstelik yanında bira olmadan hiç değil, bir parça sarımsak kokar bu sucuk ve başka şeylerle oyalanarak geçirdiğiniz uzun saatlerden sonra bile kokusu hâlâ burnunuza gelir; yine de Knobel'in bu hareketi beni duygulandırdı.

Kayıp kişinin karısı olan Bayan Julika Stiller-Tschudy, Paris'ten buraya boşu boşuna gelmemek için kendisine daha iyi fotoğraflar gönderilmesini istemiş. Tam kırk beş dakika boyunca, lambaların altında sağa sola çevirdiler beni, elbette ki ter içinde kaldım; üstelik durmadan "Kendinizi rahat bırakın!" diye talimat veriyorlar.

Hücremde, gözlerimi duvara dikmiş oturuyor, çölü görüyorum. Örneğin Chihuahua çölünü. Çölün yeşeren renklerle dolu büyük ıssızlığını görüyorum, başka da bir şey yeşermiyor o çölde, yalnızca öğlen sıcağının renkleri, alacakaranlığın renkleri, tanımı olanaksız gecenin renkleri. Çölü seviyorum. Havada bir tek kuş yok, akan su yok, böcek yok, çevrede sessizlikten başka bir şey yok, yalnızca kum, kum, yine kum; dümdüz değil bu kum, rüzgâr tarayıp dalgalandırmış onu, güneşin altında mat altın gibi ya da

kemik tozu gibi duruyor, aralarda gölgeli çukurluklar var, bunlar tıpkı bu mürekkep gibi maviye çalıyorlar, evet sanki içleri mürekkep dolu; bir tek bulut yok, pus bile yok, kaçan bir hayvanın çıkardığı ses yok, yalnızca şurada burada tek tük kaktüsler, dimdik, tıpkı org boruları ya da yedi kollu şamdanlar gibi, ama kocamanlar; bitki bunlar, ama taş yapılar gibi kaskatı ve hareketsizler, yeşil de değiller, güneş olduğu sürece kehribar gibi kahverengimsi, lacivert geceye karşı da siluet gibi karalar –hiç bir zaman betimleyemeyecek olsam da bütün bunları gözlerimi kapamadan görüyorum, düşte değil, uyanıkken görüyorum ve her gördüğümde olduğu gibi, varoluşumuzun inanılmazlığı beni yine şaşırtıyor. Üzerinde konuk olduğumuz bu yıldızda kaç tane çöl var, daha önce bunu hiç bilmiyordum, yalnızca okumuştum; bizi yaşatan her şeyin ufacık bir vaha sayesinde olduğunu hiç öğrenmemiştim, Tanrının lütfu kadar az bulunur bir şeydi bu. Bir keresinde, hiç rüzgârsız bir öğle vaktinin öldürücü sıcağı altında yürürken, bir yerde durmuştuk; günlerdir gördüğümüz ilk sarnıçtı bu, o yolculuktaki ilk vahaydı. Aracımızı incelemek üzere birkaç Kızılderili yaklaştı yanımıza, sessiz ve ürkektiler. Yine kaktüsler, ayrıca da birkaç kurumuş agav, bir kaç solmuş palmiye, işte vaha buydu. İnsanların burada ne yaptığı merak edilmeyecek gibi değil. Doğrusu insanın yeryüzünde ne yaptığını da merak ediyorum ve sıcak bir motorla uğraşmak zorunda olduğum için seviniyorum. Paslı bir oluklu teneke damın gölgesinde bir eşek duruyordu, teneke dam artık unutulmuş eski bir uygarlığın kalıntısıydı; bin ya da iki bin yıl önce olduğu gibi penceresiz olan kerpiç evlerin çevresi çocuk kaynıyordu. İlk fırsatta yolumuza devam ettik. Uzaklarda kırmızı dağları görüyorduk, ama bir türlü yaklaşmıyorlardı bize ve çoğu kez, homurdanan motorun sesini duysam da, gitmekte mi yoksa durmakta mı olduğumuzu kestiremiyordum. Sanki artık evren yok gibiydi; hâlâ hayatta olduğumuzu bize gösteren tek şey, ilerleyen saatlerdi. Akşama doğru kocaman kaktüslerin gölgeleri uzuyordu, bizimkiler de uzuyor, yanımızda, bal rengini alan kumun üzerinde yüz metre boyunda, ok gibi gidiyorlardı, gün ışığı gittikçe zayıflıyor, bomboş evrenin önünde saydam bir perde oluyordu. Ama güneş hâlâ batmıyordu. Güneşin son ışıklarının vurduğu kum tepeciklerinin rengiyle aynı renkte olan kocaman bir ay, pussuz, mor bir alacakaranlığın içinden beliriyordu. Jipimizin götürebildiği hızda ilerliyorduk, bütün bunları gören tek gözlerin yalnızca bizimkiler olduğunun da bilincine varıyor, keyifleniyorduk; onlar olmadan, bu çöl-

den geçen ölümlü gözlerimiz olmadan, güneş de olmazdı, yalnızca büyük bir miktarda yararsız enerji olurdu, gözlerimiz olmadan ay olmazdı; yeryüzü olmazdı; dünya da olmazdı, yaratılış bilinmezdi. İçimizin büyük bir coşkuyla dolup taştığını anımsıyorum; az sonra da arka lastik patlamıştı.

Çölü asla unutmayacağım!

Hücremde oturuyorum, gözlerimi duvara diktim, Meksika'yı görüyorum, Meksika'nın yüzen bahçelerini, gökyüzünün yansımalarıyla parıldayan kirli sarı sularda yüzen gondolları; hepsi de taze çiçeklerle süslenmiş, neredeyse hiç ses çıkarmadan kayan gondollar, kanallar üzerinde bir çiçek bayramı, çevrede sonsuz ilkbaharı yaşayan bahçeler, Arkadya burası, ama Kızılderili Arkadyası. Kenarı, küreklerin altında şıpırdayan kirli sarı suyun yüzeyinin ancak üstünde kalan küçük bir kanoya binmiş olan yaşlı bir Kızılderili kadın, kürek çekerek yaklaşıyor; bebeğini sırtına bağlamış; alçak, yumuşak bir sesle konuşarak bize bir demet çiçek sunuyor, hiç görmediğim güzellikte orkideler bunlar, eskiye dayanan ustaca bir zevkle demetlenmişler. Azteklerde çiçeksiz şenlik olmazdı. Bir başkası, bir melez, bize Pulk satmak istiyor, Meksikalıların ulusal içkisi bu, agav bitkisinin özünden yapılıyor; adam, elindeki maşrapayı bulanık suda çalkalıyor ve içkiyi veriyor bana. İçkide mayalanma tadı var, yapışkan, ağır bir tad, sıcak ülkelerin tatlılığı var. Çevredeki gondollara çoluk çocuk aileler binmiş, günlerden Pazar (bugün gibi), herkes yiyip içiyor, keyfediyor. Yeni flört etmeye başlamış iki sevgili dimdik, yanyana oturmuş, elele tutuşmuşlar, içinde çalgıcılar olan bir gondol kiralamışlar, gondolun içini gitarlar, kocaman Meksika şapkaları, kara haydut suratlardan çıkan kadife sesler doldurmuş. Halkın çiçek bayramı bu, yarı özgün yarı uydurma; aklıma çöl geliyor: İşte insanların yeryüzünde yaptıkları bu! Bir genç kız, bir gondolun burun tarafında yüzüstü uzanmış, her iki kolunu yavaşça yanından geçen suya sarkıtmış, dingin; bir başka yerdeyse bir kahkaha çınlıyor. Ancak çoğunluk, söylediğim gibi sessiz, neredeyse vurdumduymaz, en azından uyuşuk; kayıp bir cennetten gelircesine güzel olan yabancı yüzler görüyorum, bunlar, Azteklerin gölle çevrili olan ve ancak iki tane köprüyle ulaşılabilen büyük kentinden kalan en son izler, İspanyol tarihçilerinin dediği gibi, Kızılderililerin Venedik'iydi orası. Tekerleği bilmeyen Kızılderililer için, su en iyi yoldu, göl de herhalde cennet gibiydi; kıyıdan kopan parçaların üzerlerindeki çiçeklerle gölde ada gibi yüzmüş oldukları söylenir. Kızılderililer –çiçek halkı– kamıştan

sallar örmüşler, üstüne toprakla yosun yığmışlar, hatta küçük ağaçlar yetiştirmişler, sonra da bu çiçek açan adaları sağa sola dolaştırmışlar; yüzen bahçeler adı da buradan geliyor zaten. Göl, sonradan bataklık haline gelmiş, kurumuş, ondan geriye bir tek bu küçük su birikintisi kalmış, şimdi burada Pazar günleri, yarı özgün yarı uydurma gondollar, insana harika bir ırkın çöküşünü hatırlatıyorlar; çağdaş Meksiko, içinde iyi ve kötü gökdelenleri barındıran o kent, tamı tamına bir bataklığın üstünde kurulu, binaların toprağa nasıl gömüldüğünü görebiliyorsunuz, sürekli bir biçimde, her yıl bir kaç santimetre... Çevremi saran o kırmızımsı memleketi görüyorum, piramitleri, lavları, yolda bir araba tekerleğinin altında ezilip ölmüş yılanı, bekleşen akbabaları, telefon tellerinde arsızca çoğalan orkideleri, Meksikalı erkeklerin mantar biçimindeki kocaman şapkalarını, beyaz poplinden gömleklerini ve kırmızımsı tenlerini. Meksiko'da pazar! İnsanın aklına renkli filmler geliyor, zaten aynı öyle, tablo gibi, tam bir tablo gibi, yine de gerçekte öyle anlar oluyor ki, insan apansız korkuya kapılıyor. Ortalık köpek leşi kokuyor. Çocuklar, çıplak popolarıyla çöplerin, çürümüş meyvaların üzerinde oturuyorlar. Yerde satılık mallar duruyor, bugün bile gözümün önünde: Fasulyelerle bezelyeler, fındıklar, daha önce hiç görmediğim meyveler, sineklerin üşüştüğü tatlılar ve yakıcı güneş altında kokuşan balıklar. Yandaki marangoz, çocuklar için tabut yapıyor, bu kaba ve ucuz mallar üstüste yığılı duruyor. Kaldırıma çömelen köylü kadınlar, desenleri Kızılderili desenlerini anımsatan çanak çömlek satıyorlar, bunlar da kaba ve ucuz. Çiçeklerin hepsi çok güzel, ama kokuları bize kadar gelmiyor; güneşin altında kokuşan etlerin o korkunç kokusu olmasa, lağım kokusu var; duyduğunuz tiksintiyi başkalarına da bulaştırmamanız için kendinizi toplamanız gerekiyor. Gözlerimin önündeki bir yoksul mahalle değil, açık havada kurulmuş bir pazar, bu semtin adı da, sanırım Amecamea, güzel bir pazar yeri bu, hüzünlü değil, yalnızca ürkütücü. Bu kokuşmanın şeytanca bir yanı var, orada yeşerebilecek ve güzel kokabilecek her şeyi pis kokuya, çürümeye ve bozulmaya dönüştürebilecek bir beddua var sanki orada. İnsanlar artık direnmiyor bile; hiç kimse köpek leşini kenara itmiyor; yalnız ara sıra biri, omletini ağzına koymadan önce, bezgin bir hareketle sinekleri kovalıyor hiç değilse. Ayakları ya da başka uzuvları sakat olanlar var, güneşle gökyüzü sanki insanla alay ediyor gibi. İçimde tuhaf bir duygu var: 'Ne oluyor?' duygusu. Ama bir şey olduğu yok. Her şey bir tablo gibi güzel, kocaman örtülerin altında kehribar rengi

yumuşak ışık var, altında da yabancı kadınların yüzleri; yukarda yıkılmaya yüz tutmuş bir İspanyol kilisesinin süslü mimarisi, yeşil küf bağlamış bir haç, her yerde orkideler. Muz ağaçlarının kocaman, yırtık pırtık bayraklar gibi sarkan yeşil yapraklarının arasından bakınca Popocatepetl'in, yani Tüten Dağın tepesinden hiç eksilmeyen karı görüyorum, ama dağ artık tütmüyor, bembeyaz bir çadır gibi, harika. Korkutucu olan ne? Arabamıza benzin almak için durduğumuz her yerde, elini uzatan kör bir adam görüyorum. Kahve plantasyonlarında bir sinek vardır, ısırınca önce irinli bir sivilceye neden olur, bu sivilce tedavi edilebilir; ama ne doktor bulunur, ne de doktora verilecek para. Böylece kurtçuklar önce kana, sonra da gözlere geçerler, gözler sahanda pişmiş yumurta gibi akarlar, sarımsı beyaz bir bulamaca dönüşürler. Yaşlılarla çocuklar öylece kör kör, boş ellerle kalakalırlar. Birisi laternaya eşlik ederek şarkı söyler. Damların üstüne akbabalar tüner, kocaman, pis kokulu kuşlar, ıssız yollardan geçerken onların sürü halinde bir kadavranın, ezilmiş bir yılanın, kokuşmakta olan bir eşeğin ya da kaybolduğunun henüz farkına varılmamış olan bir insanın cesedinin üstünden havalandıklarını görebilirsiniz; onları, o kuşları her yerde görebilirsiniz, tablo gibi güzel pazarın üstündeki damlara kapkara ve çirkin ve hantal bedenleriyle tünerler: Akbabalar, Meksika'nın kuşları.

Ama yine de güzeldi her şey!

Neden orada kalmadım sanki–

Allahtan savcı (ya da soruşturma yargıcı – bu işleri pek iyi bilmem ben) sevimli bir insan, kendi kendisine bile her konuda inanmayan kuşkucu biri, ayrıca hücreme girmeden önce kapıyı tıklatmak inceliğini gösteren ilk kişi.

"Sanırım," diye gülümsedi, "kim olduğumu biliyorsunuz."

"Sayın savcı mı?"

Neden gülümsediğini anlayamıyorum. İki eli de ceketinin ceplerinde, nedense çekingen – ilk edindiğim izlenim: Bu adam bana ne itiraf edecek? – uzun uzun süzüyor beni, kendisiyle ilgili gizli düşüncelere dalmışçasına kendinden geçiyor, bir süre sanki sağırlaşıyor, erişkinlerin pek yapmadığı biçimde, kibarlık sınırlarını aşarcasına, açıktan açığa inceliyor beni, yaptığının farkına varınca da hafifçe kızarıyor. "Sigara içer misiniz?" diye soruyor, ben istemeyince de, kendisi için bir sigara alıyor, çakmağını ararken ekli-

yor: "– Ben buraya özel olarak geldim. Gelişime bir sorgulama gözüyle bakmayınız. Sizi tanımak zorunda hissettim kendimi..."

Ara.

"Gerçekten sigara kullanmaz mısınız? "

"Yalnızca puro kullanırım."

"Karım size selamlarını yolladı," diyor, bir yandan da eski bir dostummuş gibi kerevete oturuyor, kül tablası aranıyor, sanırım benimle gözgöze gelmemek için yapıyor bunu, "– ama gerçekten Bay Stiller olmanız koşuluyla!"

"Benim adım White!" diyorum.

"Soruşturmayı vaktinden önce başlatmak istediğimi sanmayın" diyor; sesinde özür dileyen ya da içini döken bir hava var, sigarasını tüttürüyor, belli ki bu koşullar altında konuşmasına nasıl devam edeceğini henüz bilemiyor, ancak birkaç dakika sonra, günümüzdeki çevre gürültüsü, özellikle motosikletlerin gürültüsü ve viskinin, daha doğrusu alkolün, tutukevinde ne yazık ki kesinlikle yasaklanmış olması konusunda ansızın giriştiği ve kişisellikten uzak, aklının başka yerde olması yüzünden de dağınık bir sohbetten sonra, damdan düşercesine şu açıklamayı yapıyor: "Bana gelince, ben Stiller'i hiç görmedim. En azından bilerek görmedim. Belki de biliyorsunuz, bir keresinde telefonda görüşmüştük, Paris'ten aramıştı, ama o kişinin siz olup olmadığınızı bilemem. "

Sonra sesinin tonu değişiyor, ansızın dostça konuşuyor:

"Karınızı öldürdünüz mü Bay White?"

Onun da bana inanmadığı duygusu var içimde. Gülümsüyor, ama hiç konuşmadan birbirimize baktıkça gülümsemesi siliniyor; karımı neden öldürdüğümü soruyor bana.

"Onu sevdiğim için," diyorum.

"Bu bir neden mi?"

"Bakın," diyorum ona, "Benimle birlikte yaşamak onun için bir özveriydi. Benim tanıdıklarımın hepsi de böyle düşünüyordu, elbette onun tanıdıkları da. Kendisi, benim yanımda nasıl eziyet çektiği konusunda tek söz etmezdi. O çok soylu bir insandı, kime isterseniz sorabilirsiniz Sayın Savcı, herkes böyle düşünürdü. Eşim kadar soylu, onun kadar ince ruhlu birini hiç görmediklerini söylerlerdi. Şunu bilin ki, bizim görüştüğümüz çevreler, hemen hemen yalnız kültürlü çevrelerdi. Hem ben de böyle düşünüyordum, ona hayrandım. Ondaki soyluluk beni çekiyordu. İşte onun felaketi de bu yüzden oldu. Bu kadının beni kaç kez bağışlamış olduğunu size sayamam bile, kaç kez!"

"Ne konuda?"

"Olduğum gibi olduğum için."

Arada sırada soru soruyor savcı, örneğin:

"Sık sık kavga eder miydiniz?"

"Asla."

"Cinayetten önce de mi etmediniz?"

"Kesinlikle etmedik," diyorum, "Yoksa cinayet işlemezdim. Belli ki öldürdüğüm kişiyi gözünüzde canlandıramıyorsunuz Sayın Savcı. Onun sesini yükselttiği hiç olmazdı, bu yüzden ben de kalkışmazdım buna. Size söyledim ya, öylesine soylu bir insandı ki o, tanıdıklarımızın hiç biri daha önce böylesine soylu birisiyle karşılaşmamıştı. Böylesine soylu bir insanla evli olmak ne demektir, düşünebiliyor musunuz Sayın Savcı? Tam dokuz yıl boyunca vicdan azabı çekerek ter döktüm. Haftada bir, bu vicdan azabına dayanamaz olunca, örneğin bir tabak alıp duvara fırlattığımda, karımın gözünde bir katil gibi olurdum– onun katili, evet,bu narin kadın benim yanımda böyle acı çekerdi!"

"Hmm," diyor.

"Bunda gülünecek bir şey yok," diyorum, "onun katili olduğumu anlamam yıllar sürdü, sonunda da bunun sonucuna katlandım."

"Hmm," diyor.

"Hiç bir şeyi yadsımıyorum," diyorum, "ama vicdan azabı çekmemi beklemeyin Sayın Savcı, çünkü artık çekmiyorum. Nasıl olduysa vicdanım kurudu. Karım hayatta olduğu sürece vicdanım rahatsızdı. Benimle birlikte yaşamak zorunda olmak, onun için korkunç bir şeydi, korkunç bir şey."

"Onu bu nedenle mi– öldürdünüz?"

Başımı sallıyorum.

"Anlıyorum," diyor.

"İnsan buna dayanamıyor," diyorum, "neden vicdan azabı çektiğini bilmeden yıllarca vicdan azabı çekilemiyor."

Vesaire.

Beni anlayıp anlamadığını bilmiyorum.

Haftada bir kez, Cuma günleri, banyo yapabiliyoruz, onar dakika süreyle ve on tutuklu bir arada. Bunun dışında komşularımı hiç görmüyorum, gördüğüm zaman da hepsi anadan doğma çıplak durumda, sıcak suyun buharının ve gürültüsünün altında ol-

dukları için, karşılıklı konuşmak hemen hemen olanaksız. Suçsuz olduğuna inanan biri, inadından sabunlanmıyor. Ufak tefek bir İtalyan da her seferinde şarkı söylüyor. Tutam tutam ıslak tüylerin ve sabun köpüğünün tanınmaz hale getirdiği fizyonomileri duşun altında seçebilmek pek zor; üstelik adamlar çırılçıplak, insanın yalnız yüzünün açıkta kalmasına alışık olduğumuz için çıplak gördüğümüz bedeni de ister istemez inceliyoruz, ama bunun pek hoş bir manzara olduğu söylenemez. Tahmin edebildiğim kadarıyla içlerinden biri işçi, biri aydın, biri sporcu, biri de memur. Çıplak bedenlerimizin görünümü genellikle hiç de hoşlanılacak gibi değil, çünkü hepsi yavan – elbette en iyileri böyle – çoğunlukla da biraz gülünç. Ben bir Alman Yahudisiyle anlaştım, birbirimizin sırtını sabunluyoruz, çünkü onun eli de her yere yetişemiyor, ikimiz de her gün duş alınması gerektiğinde hemfikiriz. Başgardiyan bizi giyinme odasına göndermek için suyu ansızın soğutunca, neredeyse çocuksu bir yaygara koparıyoruz, sonra herkes suskunlaşıyor, kurulanıyor, herkesin yüzü bebek yüzü gibi pembe, saçları da çocuk saçı gibi. Bana öyle geliyor ki, aralarında benden başka ağır suç işlemiş kimse yok. Soyadım 'Stiller' olduğu için beni alfabetik sıranın sonuna koymaları sayesinde her seferinde Alman Yahudisiyle biraz sohbet etme olanağı buluyorum. İsviçre'deki beden bakımının, onların öteki konulardaki temizlik anlayışıyla hayret edilecek kadar ters düştüğünü düşünüyoruz ikimiz de. Bana buradaki evini anlatıyor, kontratı gereği orada da yalnızca hafta sonlarında sıcak suyla yıkanabiliyormuş. Sonra havlularımızı boynumuza asıp, tek sıra halinde hücrelerimize dönüyoruz.

Bugün şu mektubu aldım:

"Sevgili kardeşim! – Oradaki kanton polisinden gelen haberden bu yana neredeyse hiç gözümü kırpmadığımı tahmin edebilirsin, Anny de çok telaşlandı. Anny benim sevgili karımdır, iyi anlaşacağınıza eminim! Hemen Zürih'e gelemediğim için bana darılma, şu sırada bunu yapmam kesinlikle olanaksız. Umarım en azından hasta değilsindir sevgili kardeşim, fotoğrafta öyle sıska görünüyorsun ki dehşete düştüm, seni gerçekten çok zor tanıdım. Huzurevinde babamı ziyarete gittin mi? Kafanı karıştırmasına izin verme, oldukça yaşlandı, zaten onu bilirsin sen. Annemin öldüğünü de öğrenmiş olmalısın. Korktuğumuz kadar olmadı, annem fazla çekmeden öldü. Seninle birlikte onun mezarına gideriz. Kanton

polisi senin geri döndüğünü bildirdiğinde en çok annemi düşündüm, çünkü o, açıkça söylemese de, senin her saat dönmeni bekliyordu, akşamları herkes yattıktan sonra onun neden hâlâ yatmadığını biz çok iyi biliyorduk, annem içinden senin bir akşam geleceğine inanıyordu. Bilesin diye söylüyorum, annem seni her zaman savundu, umarım en azından hayatından hoşnuttur derdi hep.

Kuşkusuz hepimiz meraktayız, sevgili kardeşim, buralarda değişen bir şey yok sayılır, ben kâhyalık yapıyorum, Arjantin'deki çiftlik işinden bir şey çıkmadı, çünkü özellikle o dönemde annemi tek başına bırakmamız kesinlikle olanaksızdı, ama şimdi durumumuz iyi.

Arkadaşınız Alex'in intihar ettiğini duydun mu? Sanırım gaz ocağında yapmış bu işi demişlerdi. Yoksa Alex sizin arkadaşınız değil miydi? Neyse, durmadan ölüm haberleri vermek istemiyorum sana; istediğim, ne kadar sevindiğimizi sana bir kez daha söylemek. Julika hakkında bir şeyler yazmama herhalde gerek yok, gazetelere bakılırsa bugün onun durumu çok daha iyi. Annem öldüğünde cenazeye gelmişti. Senin ailen olduğumuz için bizi sonradan görmek istememesini anlıyorum. Hâlâ Paris'te oturuyor. Belki de onunla konuşmuşsundur bile.

Umarım darılmazsın, mektubumu burada kesmem gerekiyor, çünkü şu sırada meyve panayırı var ve bir belediye üyesi bizi ziyaret edecek; senin yaşamın ve geleceğin hakkında doğru dürüst bir soru soramadım bile. En kısa zamanda özgür olmanı bekliyorum, sevgili kardeşim! O güne kadar, en iyi dileklerimle,

senin Wilfried'in.

Buradaki işlerden iki gün için kurtulabilirsem, seni mutlaka ziyaret edeceğim, bugün sana, ne zaman istersen elbette gelip bizim yanımızda rahatça kalabileceğini söylemek için yazıyorum."

Hiç bir sözüme inanmıyorlar, herhalde sonunda, yemin etmek için kullandığım parmaklarımın kendi parmaklarım olduğuna da yemin etmek sorunda kalacağım. Gerçekten de gülünecek durumdayım. Bugün avukatıma şöyle söyledim:

"Elbette Stiller'im ben."

Dik dik bakıyor bana:

"Bu da ne demek?"

Şu işe bakın ki, ilk kez olmak üzere, o dürüst beyninde benim gerçekten de onların kayıp Stiller'inden başka biri olabileceğim düşüncesi uyanıyor. Ama kim? Avukatıma önerilerde bulunuyorum: Belki de Amerikan kimliğiyle dolaşan bir Rus ajanıyım. Şaka yapmamamı rica ediyor, zaten Sovyetlerle ilgili hiçbir şey ona göre şakaya uygun değil; onlarla ilgili her şey çok kötü, tıpkı İsviçrelilerle ilgili her şeyin de şakası yapılmayacak kadar iyi olduğu gibi. Şu öneride bulunuyorum: Ben belki de bir Naziyim, bir süre ortadan kaybolduktan sonra yeniden ortaya çıkabileceğimi sezmişim, rağbette olan Doğu Bloğu deneyimine sahip, tanınmamış bir savaş suçlusuyum. Ama savaş suçlusu olduğumu nasıl kanıtlayacağım? İstediğim kadar temiz yürekle iddia edeyim, kanıt sunmadıkça beni serbest bırakmazlar. Avukatım Meksika'nın İsviçre'den daha güzel olduğuna bile inanmıyor. Ben anlattıkça o sinirleniyor:

"Bunun bizim konumuzla ne ilgisi var!"

Orta Amerika kızılderililerinin, ünlü yılan dansında kullanacakları kobra yılanının zehirli dişini nasıl çıkardıkları, avukatımı ilgilendirmiyor. Bu kızılderililerin ölüme nasıl gittikleri, daha da az ilgilendiriyor onu. Meksikalı devrimcilerin ölümüne kimlerin neden olduğuyla da ilgilenmiyor. Meksika'nın göklerinin akbabalara, yeraltı zenginliklerininse Amerikalılara ait olduğundan kuşku duyuyor. Bu adamı her gün bir saat boyunca eğlendirmek hiç de kolay değil.

Hiç olmazsa beni eğlendiren hikayemin ortasında sözümü kesiyor:

"Orizaba– nerede bu?"

Dolmakalemini çıkarıyor, nazik ama kısa yanıtımı not edene kadar bana rahat vermiyor, sonra sormaya devam ediyor:

"Demek orada çalıştınız, öyle mi?"

"Ben, asla böyle bir şey öne sürmedim!" diyorum, "Para kazandım ve yaşadım."

"Nasıl?"

"Teşekkürler," diyorum, "mükemmel yaşadım."

"Demek istediğim, nasıl para kazandınız?"

"Nasıl para kazanılırsa öyle –" diyorum. "Ama kendim çalışarak değil."

"Ya nasıl?"

"Fikir – üreterek," diyorum.

"Açıklayın lütfen."

"Bir tür yöneticiydim –" diyorum ve namuslu yoldan para ka-

zandığımı gösteren bir işaret yapıyorum, "bir hacienda'da."(*)

İşaretimi görmemiş gibi yapıyor.

"Hacienda ne demek?"

"Büyük çiftlik," diyorum, oradaki konumumu ayrıntılarıyla anlatıyorum; konumum pek önemli değildi, ama her iki taraftan zorunlu olarak gelen rüşvetlerin buluşma noktasıydı diyorum, bu konudaki fikirlerimi söylüyorum, sonra Orizaba'nın topografik konumunu anlatıyorum: Orizaba cennet gibi bir yer, tropik bölgenin yakınında, ama biraz üstünde; bunaltıcı bitkilerin ve iri kelebeklerin doldurduğu, havası vıcık vıcık, güneşi de nemli olan, ölümcül üremelerle dolu yapışkan bir sessizlik içindeki o tropik bölgeden hiç hoşlanmam ben, ama Orizaba bu bölgenin hemen üstünde, dağlardan gelen rüzgârlara açık bir yaylada kurulu, arkanızda Popocatepetl'in beyaz karları, önünüzde mavimsi Meksika Körfezi, gökyüzü dev bir istiridye gibi; çepeçevre, aşağı yukarı bir İsviçre kantonu büyüklüğünde, çiçek açan bir bahçe, burada adım başı fışkıran orkideler yetişiyor, ama aynı zamanda yararlı bitkiler de var: Hurma ağaçları, incirler, hindistan cevizleri, portakal ve limon, tütün, zeytin, kahve, ananas, kakao, muz vesaire... Avukatım bugün gelip: "Anlaşılan Meksika konusunda pek fazla şey bilmiyorsunuz," diyor. Kendisi bu konu üzerinde çalışmış.

"Dün bana anlattıklarınızın hiçbir tarafı doğru değilmiş – Buyrun," diyor, kent kitaplığından aldığı bir kitabı gösteriyor bana: "Benito Juarez de büyük çiftlikleri ortadan kaldırmayı amaçlanıştı. Başaramadı. Porfirio Diaz, toprak ağalarıyla yönetimi sürdürdüğü için devrildi ve sizin de bildiğiniz gibi bu toprak ağalığını ortadan kaldırmak için bir dizi kanlı devrim yapıldı. Manastırlar yakıldı, toprak ağaları vuruldu, sonunda isyancılar diktatörlük kurdular. Bütün bunları bu kitapta okuyabilirsiniz. Buyrun. Siz de kalkmış bana çiçekler içindeki bir çiftlikten, bir İsviçre kantonu büyüklüğünde dediğiniz bir çiftlikten söz ediyorsunuz–"

"Evet," diyorum, "hatta daha bile büyük olabilir."

Avukatım başını iki yana sallıyor.

"Neden bana böyle ham hayaller anlatıyorsunuz?" diye soruyor. "Böyle davranırsanız hiç bir ilerleme gösteremeyeceğimizi anlamalısınız. Söylediklerinizi doğru değil! Büyük bir olasılıkla Meksika'da hiç bulunmadınız siz."

"Öyleyse," diyorum, "nasıl isterseniz öyle olsun."

"Böyle bir hacienda'ya kim sahip olabilir ki," diyor, "bugünün

(*) Hacienda: (İsp.) Çiftlik.

Meksika'sında– her türlü toprak ağalığını kesinlikle yasaklayan bir hükümetin yönetimi altında?"

"Hükümetin içinden biri–"

Avukatım bu konunun derinliğine inemiyor. Dürüstçe yapılmayan şeyler söz konusu olduğunda huzursuzlanıyor, özellikle de, namuslu bir İsviçreli olarak, uygunsuz durumları yargılamak ve kararlılıkla Demir Perde'nin gerisine göndermek yerine, onlarla dalga geçilmesini kabul edemiyor. Meksika'nin komünist olduğu yolundaki imaya da hemen yapışıverdi, oysa ben, bu konudaki bilgilerime dayanarak bu düşünceye katılamıyorum; Meksika'nın yeraltı zenginliklerinin özellikle Amerikalıların elinde olması, yani özellikle korunmuş olmaları durumu bir yana, büyük çiftliklere karşı olan bu düşkünlüğü komünistlik olarak değil, insanca bir tutum olarak görüyorum, hem biz özgürsek neden insanca şeyler üzerine konuşamayalım?... Avukatım, "Konumuza dönelim!" diyor.

Haciendalı bakanın öyküsü öyle eğlendirici geliyor ki bana, kendimi tutamayıp anlatıyorum: Sanırım büro koltukları üreten bir fabrikası vardı, her devletin çok sayıda büro koltuğuna ihtiyacı olur. Bu adam bu koltukların tek üreticisi değildi. Ticaret Bakanlığına atanıp, kendisi de devletin böyle bir koltuğuna oturunca, bir şey yapmış olmak için, bir ithalat yasağı koydu, büro koltuğu üreticileri perişan oldular, üretimleri için gereken malzemeyi hiçbir yerde bulamamaya başladılar. Tahmin edebileceğiniz gibi Ticaret Bakanı rahatsız oldu, vakti gelince, yani yokluğu çekilen malzemeyi Amerika Birleşik Devletleri'nde alıp, sınırın öte yanında istifledikten sonra, rakiplerinin feryatlarına kulak verdi, ithalat yasağı iki haftalığına kaldırıldı. Öteki üreticiler elbette malzeme alımında geç kaldılar, iflas ettiler, kendilerine sunulan tröste memnun oldular. Hiçbir şekilde suçlanamayan Ticaret Bakanıysa artık kendini anavatanı uğruna feda etmek istemiyordu; devletin kendisine bir tür ödül olarak verdiği bakımsız bir çiftliğe çekildi, birkaç bin köylünün yardımıyla, canla başla çalışarak çiftliği adam etti, o köylülerin hasır şapkalarının güzelliğini unutamıyorum. Gölgeli verandada oturduğumuzda, onları dışarda, yeşeren, alev alev yanan tarlaların içinde görürdük, beyaz mantarlara benzerlerdi; çok geçmeden o çiftlik örnek bir çiftlik oldu, bir yeryüzü cenneti...

Savcıdan öğrendiklerim:

Son olarak bulunduğu adres Zürih, Steingarten Sokağındaki atölyesi olan ve 1946 yılının Ocak ayından bu yana kayıp sayılan heykeltraş Anatol Ludwig Stiller kuşku altındadır; kim olduğum kanıtlanmadığı sürece neden kuşkulanıldığının bana açıklanması doğru olmayacaktır. Görünüşe bakılırsa, ortada önemli bir durum var. Casusluk mu acaba? Neden özellikle bu yönde tahmin yürüttüğümü bilmiyorum, öyle bile olsa buna aldırmamam gerekir; ben Stiller değilim. O olmamı nasıl da istiyorlar! Belli ki, bu olayın üstesinden gelebilmek için, suçlu olsun olmasın, Stiller'e gerek duyuyorlar, tıpkı satrançta bir piyona gerek duyulduğu gibi. Uyuşturucu kaçakçılığı mı acaba? Bana bu iş daha çok politika kokuyor gibi geliyor, Federal Polisin kuşkuları da (savcının yüz ifadesinden bu anlamı çıkarıyorum) pek sağlam temellere oturmuyor; adamın birinin apansız ortadan kaybolmasının spekülasyonlara yol açması çok doğal.

PS. Sonradan (bu arada İncile yeniden baktım) aklıma geldi ki, her ikisi de, yani hem avukatım hem de savcı bana Rusça bilip bilmediğimi sordular, ben de ne yazık ki bilmiyorum dedim. Rusça harika bir dil olmalı, dedim onlara, aslında Slav dillerinin hepsi öyle... Burada bunu söylemek yanlış bir şey mi?

Her şeyi deniyorlar! Bugünlerde beni Parisli hanımla yüzleştirecekler; resimlerde gördüğüm kadarıyla sarışın ya da kızıl saçlı biri, dış görünüşüne bakılırsa çok sevimli, biraz sıska, ama zarif. Ona da, kayıp adamın erkek kardeşine yaptıkları gibi, benim bir fotoğrafımı yollamışlar. Hanım, benim eşim olduğunu iddia ediyormuş, uçakla gelecekmiş.

Hapishane avlusunda gezinti: – tek başıma! Çok hoşuma gidiyor, ama düşüncelere dalmama neden oluyor. Bana tanınan bu ayrıcalık, yetkililerin beni hâlâ (ya da gittikçe daha fazla) kayıp Stiller'leri saydıklarını gösteriyor. Hatta başıma gardiyan bile dikmiyorlar, yürüyüş halkasına katılmama bile gerek yok, güneşin altında bir sıraya oturup elime aldığım bir dal parçasıyla kuma şekiller çiziyorum. Ancak, çizdiğim çizgileri sonradan ayakkabımla bozmayı unutmamalıyım, yoksa yaptığımı sanat sanıp, kayıp kişi ol-

duğum yolunda bir ipucu daha bulduklarını düşünebilirler. Sonbahar geliyor. Şurada burada, boş gökyüzünden düşer gibi, sarı bir akçaağaç yaprağı iniyor kuma. Gökyüzünden de belli oluyor; maviliği soluyor, saydamlaşıyor. Hava temiz, özellikle de öğleden önceleri. Derin bir ferahlık duygusu. Güvercinler kuğuruyorlar ve katedralin çanları gümbürdeyince, gümüş grisi bir bulut gibi havaya süzülüyorlar, kanat çırpan gölgelerini sessizce duvarların üzerinden aşırıyorlar. Damların tepelerinde, yağmur suyu oluklarında kanat çırpıyorlar, sonra da süzülerek yeniden benim sessiz avluma iniyor, oturduğum sıranın çevresinde salına salına yürüyor, kuğuruyorlar.

O hanıma İsidor'un kısa öyküsünü anlatacağım. Gerçek bir öykü bu! İsidor eczacıydı, yani titiz bir insandı, pek de fena para kazanmazdı, birkaç çocuğu vardı, bir erkek için en iyi sayılacak yaştaydı ve söylemeye gerek yok, sadık bir kocaydı. Buna karşın, durmadan 'neredeydin' diye sorulmasından hiç hoşlanmazdı. Bu soru sorulduğunda hiddetten köpürürdü, içinden köpürürdü, dışındansa hiç bir şey belli etmezdi. Kavga çıkarmaya değmezdi, çünkü, dediğim gibi, temelde mutlu bir evlilikti onunkisi. Güzel bir yaz mevsiminde, o günlerde moda olduğu üzere, Mayorka'ya bir yolculuk yaptılar, karısının sorduğu ve İsidor'un gizli gizli öfkelenmesine yol açan bitip tükenmez soruları saymazsanız, her şey mükemmel gitti. İsidor tatile çıkar çıkmaz olağanüstü sevecen davranmasını bilen biriydi. Her ikisi de güzel Avinyon'a bayıldılar; kolkola gezindiler. İsidor'la çok sevimli biri olması gereken karısı Marsilya'ya geldiklerinde tam dokuz yıllık evliydiler. Akdeniz gümüş bir tepsi gibi ışıl ışıldı. Mayorka'ya gidecek gemiye çoktan binmiş olan karısı içten içe kızsa da, İsidor son dakikada bir gazete almak istemişti. Belki bunu biraz da, nereye gidiyorsun diye sorup duran karısına inat olsun diye yapmıştı. Tanrı bilir ya, nereye gideceğini kendisi de bilmiyordu; geminin kalkmasına daha vakit olduğu için, bütün erkeklerin yaptığı gibi, biraz dolaşmak istemişti. Daha önce de söylediğim gibi, sırf inat olsun diye kafasını Fransızca gazeteye gömdü, karısı güzel Mayorka'ya doğru gerçekten yola çıkarken, İsidor, bir vapur düdüğünün ötmesiyle birlikte, sonunda kafasını dehşet içinde gazetesinden kaldırdığında, kendisini karısının yanında değil, oldukça pis bir yük gemisinin üstünde buldu, sarı üniformalı adamların tıka basa doldurduğu bu gemi de istim

üzerindeydi. Tam o sırada halatları çözdüler. İsidor yalnızca rıhtımın uzaklaşmasını görebildi. Az sonra kendinden geçmesinin nedeni, o dayanılmaz sıcak mıydı, yoksa bir Fransız teğmeninden çenesine yediği yumruk muydu, bilemiyorum; buna karşılık, şunu kesinlikle söyleyebilirim ki, eczacı İsidor'un yabancılar lejyonundaki yaşamı, daha öncekine göre çok daha zorluydu. Oradan kaçmak düşünülemezdi bile. İsidor'un erkek olmak için eğitildiği sarı kale, çölün ortasında bir başına duran bir yerdi, İsidor bu çöldeki günbatımlarının değerini öğrendi. Elbette ki ara sıra, çok yorgun olmadığı zaman, karısını düşündüğü oluyordu, elinden gelse ona mektup da yazardı; ama mektup yazmak yasaktı. Fransa hâlâ yitirdiği sömürgeleri için savaşıyordu, böylece İsidor çok geçmeden, hayal bile etmediği biçimde dünyayı dolaşır oldu. Başkalarının suçlu geçmişlerini unutmaları gibi, o da bu arada eczanesini unuttu. Zamanla, kâğıt üzerinde memleketi görünen ülkeye duyduğu sıla özlemi bile çıktı aklından; yıllar sonra, güzel bir sabah, bir karış sakalla, bir deri bir kemik olarak, eczacıyı çoktandır ölü bilen konu komşunun alışılmadık kılığına bakıp da telaşlanmamaları için kolonyal şapkasını kolunun altına sıkıştırarak bahçe kapısından girmekte hiçbir sakınca görmedi; elbette silah takılı kemeri de belindeydi. Bir Pazar sabahıydı, karısının da doğumgünüydü; onca yıl bir tek kart bile atmamış olsa da, daha önce belirttiğimiz gibi İsidor karısını seviyordu. Eli, yağlanmadığı için her zamanki gibi gıcırdayan bahçe kapısının tokmağında, hiç değişmeyen evine bakarak bir an durakladı. Kendisine benzemiyor diyemeyeceğimiz, ama hepsi de yedi yaş büyümüş olan ve bu yüzden gördüğünde yadırgadığı beş çocuk, daha uzaktan, 'Babamız!' diye haykırdılar. Artık geriye dönemezdi. Böylece İsidor, zorlu savaşlar sırasında kazandığı erkek kimliğiyle yürümeye devam etti; sevgili karısının, eğer evdeyse, kendisini sorgulamayacağını umuyordu. Sanki Afrika'dan ya da Hindiçin'den değil de, eczanesinden geliyormuşçasına çimenlikten geçti. Karısı yeni bir güneş şemsiyesinin altında oturuyordu, dilini yutmuş gibiydi. Üzerindeki göz alıcı sabahlığı İsidor daha önce hiç görmemişti. Bir hizmetçi –bu da bir yenilik– hemen gidip, kuşkusuz yeni bir arkadaş sandığı ve hoşgörüyle karşıladığı sakallı bey için de bir fincan getirdi. Burası serinmiş diyen İsidor, gömleğinin kıvrık kollarını indirdi. Çocuklar babalarının kolonyal şapkasıyla oynamaya bayılmışlardı, ama elbette şapka uğruna didişiyorlardı; taze kahve geldiğinde, ortam tam bir cennete dönüştü, çan sesleri ve doğum günü pastası eşliğinde bir

Pazar sabahı. İsidor başka ne isteyebilirdi ki! Sofrayı kurmakta olan yeni hizmetçiye aldırmaksızın karısının elini yakaladı:" İsidor!" dedi karısı, kahveyi koyacak durumda değildi, bu yüzden sakallı konuk onu kendisi koymak zorunda kaldı. "Ne var?" diye sordu tatlı bir sesle, bir yandan da karısının fincanını dolduruyordu. "İsidor!" dedi karısı, ağlamak üzereydi. İsidor karısına sarıldı. "İsidor!" dedi karısı, "Bu kadar zamandır neredeydin?" Bir an boyunca sersemlemiş gibi kalakalan adam, fincanını masaya bıraktı; evli olmaya alışık değildi artık, ellerini cebine soktu, gidip bir gül ağacının önünde durdu. "Neden bir kart bile olsun göndermedin?" diye sordu kadın. Bunun üzerine İsidor afallamış çocukların elinden şapkasını tek bir söz etmeden aldı, buna alışkın olduğunu gösteren bir hareketle çabucak kafasına oturttu, babalarını böyle kolonyal şapkayla ve tabanca kılıfı kuşanmış olarak –bunlar gerçek olmakla kalmıyor, kullanılmış oldukları için biraz yıpranmış da görünüyorlardı– görmek, çocuklarda herhalde hayatları boyunca unutamayacakları bir izlenim bırakacaktı; karısının, "Biliyor musun İsidor, bunu gerçekten yapmaman gerekirdi!" demesi İsidor'un bu tatlı dönüşü sona erdirmesine yetti, silahını (sanırım yine alışkanlık sonucu olarak seri bir hareketle) kınından çekti, henüz el değmemiş, kremalı, yumuşacık pastanın ortasına üç el ateş etti, tahmin edilebileceği gibi, ortalık berbat oldu." "Ah İsidor!" diye haykırdı karısı, çünkü sabahlığı yukardan aşağı krema içinde kalmıştı, evet, eğer o masum çocuklar bütün bunlara tanık olmamış olsalardı, kadın, aslında on dakika bile sürmemiş olan o ziyaretin tamamının kendi hayal ürünü olduğunu sanabilirdi. Niobe(*) gibi, çocuklarını çevresine alan kadın, o sorumsuz İsidor'un, kafasında o korkunç kolonyal şapkası olduğu halde, rahat adımlarla bahçe kapısından çıkıp gidişini izledi. Geçirdiği o şoktan sonra zavallı kadın, aklına İsidor gelmeksizin pasta yüzü göremedi bir daha, acınacak bir duruma düştü; ona boşanması önerildi, daha doğrusu bir kaç kişi gizlice önerdi bunu. Ama o yürekli kadın umudunu yitirmemişti. Adamın suçlu olduğu kesindi. Ancak kadın hâlâ kocasının pişman olacağını umuyordu, kendini İsidor'dan olan beş çocuğuna adadı, biraz da kişisel düşüncelerle ziyaretine gelen ve boşanması için baskı yapan genç avukatı bir yıl daha geri çevirdi, tıpkı Penelope(**) gibiydi. Gerçekten de bir yıl sonra, yine doğum gününde İsidor çıkageldi, geçen defaki gibi herkesi selamladıktan sonra oturdu, gömleğinin

(*) Niobe: Frigya'nın doğurganlığıyla övünen efsanevi kraliçesi.
(**) Penelope: Yunan mitolojisinde Odiseus'un yirmi yıllık yokluğunda ona sadık kalan karısı.

kollarını indirdi, çocukların kolonyal şapkasıyla oynamalarına yine izin verdi, ancak çocukların babalarına kavuşma sevinci bu kez üç dakika bile sürmedi. "İsidor!" dedi karısı, "Bu sefer nerelerdeydin?" İsidor ayağa kalktı, ama Tanrıya şükür ateş etmedi, masum çocukların elinden kolonyal şapkayı da çekip almadı, hayır, yalnızca ayağa kalktı, gömleğinin kollarını yeniden kıvırdı ve bir daha geri dönmemek üzere bahçe kapısından çıkıp gitti. Zavallı karısının boşanma dilekçesini imzalarken gözyaşları eksik olmadı, ne var ki yapılması gereken bir şeydi bu, çünkü İsidor yasanın tanıdığı süre içinde ortaya çıkmamıştı, eczanesi satıldı, karısı ikinci evliliğini çevreye pek duyurmadan yürüttü, yasal süre sona erince de evlendirme memurluğunda onaylattı, kısacası, her şey bir düzene girdi, büyümekte olan çocuklar için bu çok önemliydi. Babalarının hayatının geri kalan bölümünde nerelerde dolaştığını çocuklar asla öğrenemediler. İsidor bir kart bile yollamadı onlara. Anneleri de çocukların babalarının nerede olduğunu sormalarını istemiyordu; kendisinin de bunu ona sormasına İsidor asla izin vermemişti çünkü...

Viskiye verecek paraları yok, ama Meksika'da yalnızca Orizaba adında bir pislik yuvası olduğunu değil, aynı zamanda gerçekten de bir çok gelişen hacienda olduğunu, bunların bir bölümünde gerçekte eski bakanların oturduğunu, bir bölümünün Zürih kantonundan da büyük olduğunu, bir bölümünün de olmadığını doğrulatmak için Meksika'daki İsviçre Elçiliğine telgraf çekecek paraları var. Öte yandan (becerikli avukatımın söylediğine göre), elçilik, Meksika'daki bir hacienda'da şimdiye dek bir İsviçre vatandaşının çalışmış olduğunu doğrulayamıyormuş.

"İşte buyrun," diyorum, "her şey ortada!"

"Ne?"

"Benim İsviçre vatandaşı olmadığım, Sayın Avukat, böylece de sizin kayıp Bay Stiller'iniz olamayacağım."

İkimizden birinin kafasının çok çalıştığı zamanlarda olduğu gibi, karşımdaki ikna olmuyor, elini evrak çantasının içine sokuyor, bana gerçekten de bir puro uzatıyor, benim için satın almış, istediğim marka değil ama olsun, duygulandığımı belli ediyorum.

"Doğruyu söyleyin – gerçekten de Meksika'da bulundunuz mu?"

"Ben ciddiyim!"

Gülünç: Ufacık bir şeyin – örneğin bir Frank'a alınan bir puronun– onu bana verenin sorusunu yanıtlamadan, hiç konuşmadan sırtımı dönmemi olanaksız kılması, beni hemen bir gönül borcu altına sokması... Gerçekten de Meksika'da bulunmuş muyum! Bu soruyu herkes evet diye yanıtlayabilir, ama sanırım herkes avukatıma, tıpkı bu purodaki gibi bir kum yaprağının, plantasyondaki zavallı tütün toplayıcısının sırtını nasıl ağrıttığını anlatamaz; kum yaprakları bitkinin en alttaki yapraklarıdır, üsttekilerden daha serttirler, renkleri topraktan grileşmiştir, kumlu ve kırılmaya yatkındırlar, hemen kırılıverirler. Ne var ki toplayıcılara, ancak kusursuz mal için para ödenir. Kum yaprakları, kaliteli puroları sarmak için kullanılır. Malın kesinlikle kusursuz olması gerekir...

"Tamam tamam," diyor avukatım, "haklısınız, ama bunun benim sorumla ilgisi ne?"

Puromu tüttürüyorum. Avukata Uruapan'daki tütün plantasyonunda yaptığım işi anlatıyorum. Zor günlerdi. Sabahtan akşama kadar dizlerimin üstünde çalışırdım. Kum yaprağını başka türlü toplamak olanaksızdır; diz üstü çöküldüğünde bile, en iyi kum yapraklarını bulabilmek için daha da eğilmek gerekir. Hiç unutmam, bir keresinde, kafamda kocaman bir hasır şapka, öteki toplayıcıları hiç görmeden, öyle bitkiden bitkiye çömele çömele gidiyordum. Nöbetçinin düdük çalmasını boş yere bekledim. Parasal durumum ne olursa olsun, bu sıcağa artık dayanamayacaktım, para umurumda değildi. Gittikçe artan bir kükürt kokusu vardı ortalıkta. Ansızın korkuya kapılıp bağırdım. Tam arkamda, gri topraktan ansızın sarımsı bir duman bulutçuğu fışkırmıştı. Büyük çoğunluğu kızılderili olan öteki işçilere seslendim, ama boşunaydı, onlar kaçmışlardı bile. Benim ayaklarım da artık sıcağa dayanamaz olmuşlardı, ben de koştum, ama nereye? Tıpkı puro içilen bir erkekler toplantısında olduğu gibi, her taraftan dumanlar yükseliyordu, çevremdeki toprağın çatladığını, sessizce çatladığını gördüm, bu çatlaklardan kükürt kokusu duyuluyordu. Soluksuz kalana kadar koşup durdum, sonra geriye, plantasyonumuza baktım, yükseldiğini, kabardığını, bir tepeye dönüştüğünü gördüm. Görülmeye değer bir sahneydi bu, ancak sıcak ve duman yüzünden orada kalamadım. Köye gidip olayı bildirdim. Kadınlar çocuklarını yanlarına toplayıp ağladılar; erkekler, bir volkana dönüşen plantasyonun sahibine telgraf çekmeye karar verdiler. Köyün sürekli alarm durumunda yaşadığı birkaç gün ve geceden sonra plantasyon, hatırı sayılır büyüklükte bir dağa dönmüştü bile, çevresini sarımsı– yeşi-

limsi gaz bulutları sarmıştı. Köy halkı, ne çalışabiliyor ne de uyuyabiliyordu; güneş eskisi gibi parlasa da ortalık kükürt kokuyordu, zehirli ve sıcak bir kokuydu bu, öyle ki, insan keşke soluk almadan durabilsem diyordu, bulutsuz gecelerde ay çıkıyor, ama yanı sıra gök gürlüyordu. Köyün küçük kilisesi tıka basa doluyordu, çanlar hiç durmadan çalıyor, ancak patlayan dağın gümbürtüsü zaman zaman onların sesini bastırıyordu. Gönderilen telgraf yanıtsız kaldı, köy halkı kurtuluş yolunu kendi başlarına aramak zorunda kaldılar. Ayı kapatan duman, cayır cayır yanan bir ateşle aydınlandı. Sonra lav fışkırdı, yavaş ama sürekli olarak geliyordu, havada soğuyup katılaştı, üstünde beyazımsı, kıvrım kıvrım buharlar tüten kara bir bulamaç gibiydi; gittikçe yaklaşan, kabaran bu katı bulamacın için için yandığı, ancak geceleri görülebiliyordu; gitgide yaklaşıyordu köye: Günde on metre. Yuvalarını bulamayan kuşlar, çılgınca sağa sola uçuşuyor, kilometreler boyunca ormanlar, o alev alev yanan taşların altında yok oluyorlardı. Köy boşaltıldı. Sanırım hayatını kaybeden olmadı. Ağlayan çocuklarını kollarına ya da sırtlarına alan insanlar, içinde pek de değerli bir şey olmayan bohçalarını yüklendiler, ürken hayvanlarını önleri sıra ittiler, eşekler sopa yedikçe anırıyor, inat ediyorlardı. Lavlar, evlerin arasına doğru dinginee akıyor, içlerine dolup yutuyordu onları. Kurtaracak hayvanım olmadığı için bir tepenin üstünde durmuş, lav akıntısının gelişini seyrediyordum; bir yılan gibi tıslıyor, önüne çıkan tüm suları buharlaştırıyordu, derisi bazı yılanların derisine benziyordu, metalik griydi, üstü kabuklu, içi yumuşak, sıcak ve hareketliydi. Sonunda kiliseye ulaştı; kulenin biri yıkıldı, parçalanıp yere inen bütün enkazıyla birlikte lavlar onu yuttu; öteki kule yıkılmadı, bugün bile yerinde duruyor, İspanyol tarzı kubbesi olan bir kule, köyden arta kalan tek şey odur..." Köyün adı Paricutin'di. Şimdi yeni volkanın adı da bu," diyerek öykümü bitiriyorum. "Meksika'ya gidecek olursanız, sevgili avukatım, bu Paricutin'e de gidin, sokakları berbat durumdadır, ama özellikle geceleri, gittiğinize değer, kızgın taşlar beşyüz metre yükseğe fırlar, ayrıca ortalık gümbürder, sanki çığ düşer gibi olur, bu olaydan az önce, her seferinde, krater duman püskürtür, dev boyutlu bir karnıbahara benzer bu duman, ama siyah ve kırmızıdır rengi, çünkü kraterin içindeki ateş onu aydınlatır. Kısa zaman öncesine kadar, volkan oldukça kısa aralıklarla püskürüyordu, altı dakika, on dakika, üç dakika; her seferinde içinden başka başka renklerde kor halinde taşlar çıkar, bunlar çoğunlukla daha yere düşmeden sönmüş olurlar. İnanın ba-

na, birinci sınıf bir havai fişek gösterisi bu. Ama lavlar hepsinden başkadır! Ayın aydınlattığı, ama siyahlığını yokedemediği cansız lav taşlarının oluşturduğu karanlığın ortasından, erguvan renginde, pırıl pırıl bir lav fışkırır, tıpkı kara bir boğadan fışkıran kan gibi, aralıklı sarsıntılarla. Bu lav çok sulu ve akıcıdır, dağdan aşağı yıldırım hızıyla atılır, rengi yavaş yavaş koyulaşır, arkasından bir sonraki akıntı gelir, bir yüksek fırının içinde yanan ateş gibi, güneş gibi parlayarak fışkırır, tüm yaşamı borçlu olduğumuz ve yıldızımızın içlerinden yükselen o ölümcül sıcak, geceyi aydınlatır. Bunu bir görmelisiniz! Çok iyi anımsıyorum, insanın ruhunun içinde öyle bir coşku uyanır ki, ancak dansederek, çılgınca dansederek boşaltabilir onu; içiniz dehşetle, hayranlıkla dolup taşar,kabarır; sıcacık kalplerini bedenlerinden oyup çıkaran o anlaşılmaz insanları pençesine almış olan heyecan da herhalde böyleydi. "

Avukatım not tutuyor.

"Paricutin mi?" diye soruyor. "Nasıl yazılıyor?"

"Okunduğu gibi."

Şuradan buradan konuşuyoruz. Bu puroya pek alışık değilim, ama içimi çok güzel. Asıl konumuza (avukatımın içi kâğıt dolu dosyasına verdiği ad bu) yine gelemiyoruz.

"Avukat Bey!" diye sesleniyorum arkasından, koridora, "o plantasyondaki işim konusunda araştırma yapmanıza gerek yok, Avukat Bey, boşuna zahmet etmeyin, İsviçre Elçiliği de bu konuda bir şey bulamaz."

"Neden bulmasın?"

"Lav yüzünden."

Ama o yine de telgraf çekecek.

Ben Stiller değilim. Benden ne istiyor bunlar! Ben mutsuz, değersiz, önemsiz bir insanım, geride bıraktığım bir hayat yok, hiçbir hayat yok. Ne diye uydurma şeyler anlatıyorum? Sırf beni yalnızlığımla başbaşa bıraksınlar diye, önemsizliğimle, gerçekliğimle; çünkü kaçış diye bir şey yoktur, onların bana sunduğuysa bir kaçış, özgürlük değil, bir rolün kalıbına sığınış. Neden vazgeçmiyorlar?

Dr.Bohnenblust (Avukatımın adı bu), karım olduğunu söyleyen Paris'li hanımı havaalanında karşılamış, görünüşe bakılırsa bu hanım onu oldukça etkilemiş.

"Size, hanımın sağ salim uçaktan indiğini haber vermek istemiştim," diyor avukatım. "Elbette size selamlarını yolladı–"

"Teşekkür ederim."

"Kendisi şimdi otelde."

Avukatım bir türlü oturamıyor, utku kazanmışçasına ellerini ovuşturup duruyor, sanki bu Parisli bayan, beni teslim olmaya zorlayacak olan ağır bir savaş topu.

"Sayın Avukat," diyorum, "bayanların ziyaretine bir itirazım yok, ama geçenlerde yaptığım uyarıyı yineliyorum: Ben cinselliğe düşkün, kendini tutamayan bir insanım, size söylemiştim, özellikle de bu mevsimde."

"Bunu ona söyledim."

"Ve?"

"Bu hanım," diyor avukatım," sizinle başbaşa görüşmek istiyor. Pazartesi günü saat 10'da burada olacak. Kocasını, onun kendi kendini tanıdığından biraz daha iyi tanıdığına inanıyor, kendini tutamamazlık diye de bir şey söz konusu olamaz diyor, bu konu oldum olası kocasının en büyük hayaliymiş, öyle söylüyor, sizinle tek başına baş edebileceğine emin."

Sonra bana yine puro ikram ediyor.

"Pazartesi saat 10 da mı?" diyorum, "– buyursun bakalım."

Knobel, yani gardiyanım, benimle evli olduğunu söyleyen Parisli bayan konusundaki sorularıma adeta kızıyor.

"Söyledim ya," diye homurdanıyor, "çok şık görünüyor. Bütün koridoru da kokuya boğdu."

"Ya saçları?"

"Kızıl," diyor, "tıpkı kuşburnu reçeli gibi."

Gardiyan, her sorumu tek tek yanıtlasa da bana kadını tam olarak tanımlayamıyor; ne kadar çok şey duyduysam, kadını gözümde o kadar az canlandırabiliyorum.

"Yemeğinizi yiyin şimdi!" diyor. "Onu zaten kendi gözünüzle göreceksiniz. Durmadan karınız olduğunu iddia etse de, belki de bu bayan sizin tipiniz bile değildir."

"Tipim!" diyerek gülüyorum. "– Size küçük melez kadının öyküsünü anlatmış mıydım?"

"Hayır."

"İşte benim tipim oydu," diyorum.

"Bir melez mi?"

"Rio Grande'deydik," diye başlıyorum, sesimde öyle bir ton var ki, Knobel oturuyor, "ansızın – Ekmek yok muydu?" Kendi kendimin sözünü kesiyorum, Knobel hemen kalkıyor, masanın üstüne yarım somun ekmek koyuyor; kalın bir dilim kesiyorum, ısırıyorum, Knobel dönüp yerine oturuyor, ağzım biraz boşalana kadar bekliyorum; sonra anlatmamı sürdürüyorum, "ansızın – yaktığımız ateşin çevresinde oturuyorduk o sırada, çünkü çöl akşamları buz gibi olur, elbette çevrede odun modun yoktu; otları yakmıştık, ama sıcaktan çok pis koku veriyordu onlar da, kaçakçılarla konuşuyor, bizi gece vakti sınırdan nasıl geçirebileceklerini soruyorduk, çünkü o sıralarda yine polis peşimdeydi – ansızın kırmızı kayaların arkasından ortaya çıkıverdi!"

"Kim?"

İnsanın ağzı ekmek dolu olunca konuşamaz elbette, üstelik bir de sebze çorbası vardı, soğutmadan içmem gerekiyordu onu.

"Kim?" diye soruyor Knobel, "Kim çıktı kayaların arkasından?"

"Bir limuzin," diyorum sonunda, o lezzetli ekmekten bir lokma daha ısırmaktan kendimi alamıyorum, "çalıntı elbette. Ama seyretmesi harikaydı, altın tozundan bir bayrak gibiydi. Akşam güneşi yüzünden öyle görünüyordu. Çölü bir baştan bir başa geçen bir limuzin, sandal gibi sallanıyor, anlarsın ya, kum tepelerini çıkıyor ve iniyor."

"Anlıyorum."

"Elbette bizim küçük ateşimizi gördü."

"Sonra?"

"Ateş!" diyorum, "Ama herif yola devam ediyor, biz de doğal olarak bunlar Amerikan polisi olmalı diyoruz. Öyleyse ateş! Ateş! Bir daha ateş! – Arabada kim varmış dersin?"

"Kim varmış?"

"Joe."

Sebze çorbamı kaşıklıyorum.

"Joe da kim?"

"Kocası."

"Melezin mi?"

"Elbette."

"Vay canına!..."

"Bir zenci," diyorum, "altın kalpli bir adam, ama elbette karısını kaçırırsan öyle davranmıyor. Karanlıkta, onun pırıl pırıl parlayan dişlerinden başka bir şey göremeyince – şerefe!"

"Sonra?"

"Biz birbirimizi seviyorduk."

"Melezle siz mi?"

"Ona sordum: Beni mi seviyorsun yoksa onu mu? Ne demek istediğimi anladı. Başını salladı. Ve ateş. Joe artık hiç konuşamadı."

"Öldü mü?"

"Anında."

"Vay canına!..."

"Kadın beni öptü," diyorum, "işte benim tipim oydu."

Bunun üzerine Knobel tabağıma yeniden sebze çorbası dolduruyor; tıpkı zengin insanlara hizmet eden garsonlar gibi özen gösteriyor bana. "Zencilerden hoşlanırım," diyorum, "ancak evli erkeklere hiç katlanamam, zenci olsalar bile. Öyle hep dikkatli olmak, benim yapacağım şey değil bu! Kuşkusuz hemen sınırın öte tarafına geçtik–"

"Meksika'ya mı?"

"Hiç ışık yoktu. Solumuzda Rio Grande, sağımızda dolunay. "

"Bu işlediğiniz üçüncü cinayet miydi?"

"Sanırım öyleydi..."

Aslında Knobel'in benim hücremde bu kadar çok oyalanması doğru değil; ötekiler yemeklerini her defasında soğuk yiyorlar. Gardiyanım yemek kovalarını eline almış bile; daha ne beklediğini bilemiyorum.

"Düşündükçe," diyorum, "Florence'i ilk gördüğüm anı düşündükçe – o yanan kereste fabrikasında."

"Florence kim?"

"Benim melezim."

"Demek öyle."

"Çok yukarda, ta Oregon'da oldu bu," diyorum, "kıyıda balık tutmak istiyordum. Yiyeceğe verecek param yoktu, o sıralarda henüz hırsızlığa da başlamamıştım. O zamanlar namuslu biriydim ben! Günlerce balık avlayamasam da, hiçbir şey avlayamasam da namusluydum; okyanusta balık avlamak çocuk oyuncağı değildir, üstelik de o dik kıyıda, dalgalar kayalara çarparken. Çok tehlikeli bir iştir: Saatlerce bir kayanın üzerinde durursun, kupkurudur orası, dalgalar kayaya çarptığında sular kayayı yalarlar, ama asla çok yükselmezler, durduğum kayalığı aşmazlar, insan kendini orada güvende hisseder, ama hiç beklemediğin anda koca bir dalga gelir, nedenini Tanrı bilir ama ötekilerden yüksektir, dört metre daha yüksektir; eğer vaktinde farketmezsen, daha uzaktayken onu görmezsen, yani o koca dalgayı, durduğun sığ kayayı köpük köpük

kapladığını farketmezsen, boğulup gidersin, namuslu olsan da olmasan da, kayalara çarpıp parçalanırsın, asla tanınamayacak bir ceset olarak denize sürüklenirsin... Ben sığ kayanın üzerinde durduğumda, bulutsuz bir öğle vaktiydi, kayalara çarpan dalgalar kulaklarımı sağır etmişti, ansızın arkamdaki kıyıda bir duman yükseldiğini gördüm, tıpkı, dostum, güneş tutulması olmuş gibiydi. Bu duman, bu ıssız yerde ancak o büyük bıçkıhaneden gelebilir diye düşündüm hemen. Bir düşünün: Yirmi millik bir çevrede tek bir ev bile yok, yalnızca kayalar ve koyunlar, başka bir şey yok, bir de ağaç gövdelerini balta girmemiş ormanlardan aşağı kaydırmak için kullanılan bir tel ip; ben soluk soluğa tepenin üstüne koşarken, gökyüzünde kıvılcımlar uçuşuyor, daha önce hiç böyle azgın bir yangın görmemiştim, ne biçim de harlıyordu; elbette itfaiyenin izi bile yoktu, kadınlar ortalıkta durmuş ağlıyorlar, tırnaklarını ısırıyor, Tanrıya rüzgârı kesmesi için yakarıyorlardı; yangını söndürecek su yoktu, günlerden Pazar olduğu için erkekler uzaklarda bir yerde bovling oynamaya gitmişlerdi, oradaysa erguvan rengi bayraklara benzeyen kıvılcımlar havada uçuşuyor, çatırdıyorlardı; eşsiz bir manzaraydı o, bütün damlardan alevler yayılıyordu çevreye, yapacak bir şey yoktu, karşımızda rüzgâr dolu koca bir okyanus duruyordu, rüzgâr koca koca kuru odun yığınlarına üfledikçe öyle bir ısı oluşuyordu ki, yüz adım geride dururken bile dayanmak olanaksızdı, üstelik ortalık yerde de dolu bir benzin deposu vardı."

"Vay canına!"

"Aklını mı kaçırdın dedim kadına, depo her an havaya uçabilir, ama o yine de kulübeye koştu–"

"Kim?"

"O fışkıran yoğun dumanın ortasına dalan kişi," diyorum, "melez kadın."

"Vay canına."

"Ben de – ben de arkasından!"

"Elbette."

"Ne elbettesi?" diyorum, "çılgınlığın daniskasıydı bu, ama birden, belki de bir çocuğu kurtarmak istiyordur diye düşünmüştüm – o kulübenin içinde nasıl durduğumu asla unutmayacağım kardeşim; dışarda damlardaki boy tahtaları tek tek tutuşmuşlardı bile yaşlı bir zenci, dumanlar çıkan damın üzerinde maymun gibi koşuyor, elinde tuttuğu bir hortum parçasıyla alev alev yanan tahtaları söndürmeye çalışıyor, hem de tek tek, çünkü hortumdan çıkan

su uzağa yetişmiyor, tam bir komedi, içerdeki duman da öyle yoğun ki, insan gerçekten boğulacağını sanıyor. Hey! diye bağırıyorum, hey! Birden karşıma o çıkıyor, kıpırdamadan durmuş ağlıyor, ellerini beline dayamış, donmuş gibi duran genç bir melez kadın, şunu söyleyebilirim sevgili Knobel, bir yaratık, bir hayvan kadar güzel, onsekiz yaşında, öyle bir yaratık ki –! Geriye kalan her şey, elbette ıvır zıvır geliyor bana, kurtarmaya değmez bile, yatak-yorgan ve çanak-çömlek. İçimden öyle bir hırs yükseliyor ki, kadını yakalayıp sarsıyorum!"

"Neden?" diye soruyor Knobel.

"Çünkü bana buzdolabını kurtarmamı söylüyor. Aklıma bile gelmez! diye bağırıyorum. Dışarda yaşlı zenci, hâlâ incecik bahçe hortumuyla su sıkıp duruyor, damlalar üstümüze geliyor. Öyleyse ne istiyorsun? diye soruyor. Seni! diye bağırıyorum. Onu tutar tutmaz bembeyaz dişlerini göstererek gülüyor. Bir erkeğim var benim! diyor. Haydi yürü! diyorum. Araban var mı? diye soruyor. Araba bulunur, diye düşünüyorum, kendisini daha iyi taşıyabilmem için bana sarıldığı anda dam çöküyor, kıvılcımlar sıçrıyor. Onu bir yaralıyı taşır gibi taşıyıp, sokakta önüme ilk çıkan arabaya koyuyorum ve yola çıkıyoruz. Araba bir Plymouth'du. Yanından geçtiğimde sahibi, sanırım gezgin bir satıcıydı, bizi hiç farketmedi; çünkü herkes ağzı bir karış açık, her an patlayabilecek olan benzin deposuna bakıyordu. "

"Siz de Bay White, oradan toz oldunuz!"

Bir başkası bir şey başardığında Knobel'in sevincini görmelisiniz; yüzü ışıl ışıl parlıyor.

"Dört saat sonra," diyorum, "California'nın sessiz bir koyunda, bizi hiç kimsenin göremeyeceği bir yerde oturmuş balık avlıyoruz. Senin adın nedir diye soruyorum kadına. Florence! diyor; gözleri güzelavrat otu, teni kahve gibi. Joe bizi yakalarsa, diyor, seni öldürür. Gülüp geçiyorum. Bizim arabamız var! diyorum; balık avlarken yem olarak kullanabilmek için midyeleri açmasını öğretiyorum ona. "

Sonunda Knobel'i dışardan çağırıyorlar, gitmesi gerekiyor, anahtar destesini eline alıp soruyor bana:

"Peki balık tutabildiniz mi?"

"Hem de nasıl!" diyorum, kollarımı iki yana açıp gösteriyorum: "Tam bu kadar."

Şu günlerde, çektiğim sıkıntıyı hemen hemen hiç saptırmadan, açıkça anlatabileceğim tek insan olan savcı, benimle vedalaşıyor; karısıyla (bana yine selam söylemiş) birlikte tatil için on günlüğüne Pontresina'ya gideceğini söylüyor. Birbirimize iyi dileklerimizi sunuyoruz.

Kadının saçları kızıl, günümüzün modasına uygun olarak çok kızıl hatta, ama kuşburnu reçeli gibi değil, daha çok kuru, toz sülüğen gibi. Çok ilginç. Cildi de çok narin; üzeri çilli kaymaktaşı. Bu da çok ilginç, ama güzel. Ya gözleri? Şöyle söyleyebilirim: Pırıl pırıl, ağlamasa bile sanki ıslak gibi, renksiz pencere camının kenarı gibi mavimsi yeşil renkte, ama canlı elbette ve saydam değil. Ne yazık ki kaşlarını traş edip, incecik bir çizgi olarak bırakmış, bu da yüzüne hem zarif ama sert bir ifade, hem de biraz maske görünümü veriyor, şaşkınlık belirten sabit bir mimik var sanki yüzünde. Yandan bakıldığında burnu çok soylu görünüyor, burun delikleri içinden gelen duyguları yansıtıyor. Dudakları benim zevkime uygun değil, biraz fazla ince, cinsellikten uzak değiller ama önce uyarılmaları gerek, (siyah bir tayyörün içindeki) bedeni ince gibi, çocuksu bir tarafı var, dansçı olduğu belli oluyor, daha doğrusu şöyle söylemek gerek: Bir delikanlı gibi bedeni, onun yaşındaki bir kadında beklenmedik bir çekicilik sağlıyor bu görünüm. Çok sigara içiyor. Sonuna kadar içmediği sigarayı ezen incecik eli kesinlikle güçsüz değil, bilinçsizce uyguladığı, oldukça yoğun bir şiddet yüklü; ama görünüşe bakılırsa o kendini baştan aşağı narin biri olarak görüyor. Karşısındaki bağırmasın diye çok alçak sesle konuşuyor. Sözünü esirgeyerek konuşuyor. Sanırım bu numarayı da bilinçsizce yapıyor. Knobel'in daha önce söylediği gibi, baştan çıkarıcı bir kokusu var; kullandığı koku pahalı bir marka olmalı, insanın aklına hemen Paris geliyor, Vendome 'daki parfümeri dükkanları.

"Nasılsın?" diye soruyor.

Soruyu soruyla yanıtlama tarzı, çoğu kadında görülen bir şey, aslında hepsinde var bu, yabancısı olduğum bir şey değil; bunun için de bu kadına daha önce rastlamış olduğum gibi tehlikeli bir duyguya kapılmamaya çalışmalıyım.

"Beni artık tanımıyor musun?" diye soruyor.

Ortadan kaybolan kocası olduğuma kesinlikle inanıyor, rol yapmıyor; bu saplantısı en ufak ayrıntıda bile ortaya çıkıyor.

"Artık sigara içmiyor musun?" diye soruyor.

Daha sonra –üstüste soru sorarak bir konuşmayı uzun süre yürütmek olanaksız, üstelik bu sorular gerçek sorular da değil, çünkü kadın yalnız bir tek yanıtı kabul ediyor, geri kalan her şeyi bahane olarak görüp geçiştiriyor– ona İsidor'un gülünç öyküsünü anlatıyorum, ama anlatırken olayı güzel konuğumun durumuna uyarlıyorum, yani beş çocuktan hiç söz etmiyor, yeni gördüğüm bir düşü öykümde rahatça kullanıyorum; İsidor geri döndüğünde pastaya ateş etmiyor, yalnız yaralı ellerini gösteriyor...Çılgın bir düş!

"Ah," diye içini çekiyor kadın, "hiç değişmemişsin, seninle mantıklı bir konuşma yapmak olanaksız, uydurma hayallerinden başka bir şey anlatmazsın!"

Hem gülünç, hem de can sıkıcı bir durum, ama dokunaklı bir yanı da var: Siyah tayyörüyle kerevetimin üstünde oturup sigara üstüne sigara içen bu Parisli hanım, kesinlikle aptal biri değil, insan onunla bütün bir öğleden sonrayı hoşça sohbet ederek geçireceğini düşünebilir, hatta bir öğleden sonradan fazlasını da. Onun bir nedenden dolayı acı, yorgun gülümseyişi, özellikle etkileyici, başından geçenleri merak ettiriyor insana, ister istemez hep dudaklarına bakıyorum, bakarken de kendi dudaklarımın varlığını ayırımsıyorum. Ancak, görünüşe bakılırsa, beni tanıdığı konusundaki saplantısından sıyrılamıyor. Benim, yitirdiği Stiller'inden başka birisi olabileceğime bir türlü inanmıyor. Durmadan evliliğinden söz ediyor, ancak duyduğum kadarıyla bu evlilik olması gerektiği gibi yürümemiş. Birkaç kez üzüntümü dile getiriyorum. Sonunda konuşma sırası bana geldiğinde – aslında konuşurken ara vermiyor değil, tam tersine, sık sık duraklıyor, sigarasını çabuk çabuk tüttürüyor, arada dakikalarca ezici bir suskunluğa bürünüyor, öyle ki ağız kalabalığını kesmek bile bu suskunluğu kesmekten daha kolaydır – şöyle diyorum:

"Sanırım bir katille konuşmakta olduğunuzu size daha önce bildirmişlerdir Madam–"

Münasebetsiz bir şaka yapmışım gibi duymazlıktan geliyor sözlerimi.

"Ben bir katilim," diye yineliyorum ilk fırsatta, "İsviçre polisi bunu kanıtlayamasa da. Karımı öldürdüm ben–"

Boşuna!

"Çok gülünçsün," diyor. "Gerçekten gülünç olduğunu söylemem gerek, birbirimizi yarım ömür boyunca görmemişiz, şimdi, şu saatte, kalkmış bana yine birtakım kuruntular, çocukça hayaller sıralıyorsun!"

Kabul etmeliyim ki, onun bu ciddiyeti, kendime olan güvenimi zaman zaman sarsıyor, karımı öldürüp öldürmediğim konusundaki güvenimi değil, ama bu mutsuz bayanı saplantısından kurtarıp kurtaramayacağım konusundakini. Benden ne istiyor bu bayan! Ben de aynı ciddiyeti takınıp, onu, aramızda asla bir evlilik bağı olmadığına ikna etmeye çalışıyorum; kerevetimden aşağı atlayıp hücremde bir aşağı bir yukarı gidip gelse de, kızıl saçlarını sallasa da, parmaklıklı penceremin önünde durup ufak ellerini dar kesimli tayyörünün küçük ceplerine sokarak, hiç konuşmadan gözlerini sonbaharı yaşayan kestane ağacına dikse de ve ben onun yüzünü hiç görmesem de ciddiyetimi bozmuyorum.

"Madam," diyorum, onun sigarasından bir tane alırken, "kayıp kocanızı bağışlamak üzere uçakla geldiniz; bu ciddi, hatta çok önemli dakikayı yıllarca beklemişsinizdir, bunu anlıyorum; her şeyi bağışlamaya hazır olarak beklediğiniz adamın ben olmayışımın sizin için bir darbe olduğuna kuşku yok. Ben o adam değilim Madam–"

Kadın sigarasının dumanını üflemekle yetiniyor.

"Bence," diyorum, sigaramı tüttürerek, "bu açık seçik ortada, bu konuda konuşmamıza bile gerek yok."

"Açık olan nedir?" diye soruyor.

"Sizin kayıp kocanız olmadığım."

"Neden değilsiniz?" diye soruyor, yüzüme bakmadan.

Hiç değilse zarif başının arkasını görüyorum.

"Madam," diyorum, ciddiyetimi koruyarak, "mutsuz evliliğinizden söz ettiğinizi duymak beni çok etkiliyor, bana gücenmeyin ama, sizi dinledikçe daha da anlamaz oluyorum, aslında benden ne istediğinizi hiç anlamıyorum. Benden: Söylediğim gibi, karımı öldürdüm ben; sizin gibi bir hanım, mutsuz bir evlilikten Tanrıya şükür ki böylesine hoş bir biçimde çıkabilmiş biri– açık söyleyeyim, benim neyimi bağışlamak istediğinizi anlamıyorum."

Sessizlik.

"Paris'te mi oturuyorsunuz?" diye soruyorum.

Bu sorum üzerine bana dönüyor; içindeki telaş yüzünden maskesi biraz olsun düşen, daha da güzelleşen, canlanan yüzü öyle ki, bir buluşma olabilir sanıyorsunuz, gerçek bir buluşma olabilir; yüzünü görünce alnından öpmek geliyor içimden, yanlış anlasın anlamasın belki de öpmeliydim; bir süre öyle kalıyor yüzü, sonra yeniden kapanıyor ve yeniden aynı saplantı:

"Anatol, neyin var senin?"

Aynı şeyi söylüyorum:

"Benim adım White."

Beni haksız duruma düşürüyor– sanki benim saplantım varmış gibi yapıyor. Hâlâ yanmakta olan sigarasını pencerenin parmaklığından dışarı fırlatıyor (kesinlikle yasak bu, buradaki birçok şey gibi), önüme dikiliyor, elbette ki bana dokunmuyor, ancak benim ona dokunacağımdan, ansızın pişmanlığa kapılıp ondan af dileyeceğimden çok emin. Gerçekten de bir süre çaresiz kalıyorum, gülünecek bir şey olmasa da gülümsüyorum; bir cüceye de benzesem bir minotor'a(*) da, bir –ne bileyim kime!– sonuçta bir şey değişmezdi, hiçbir şey, bu kadın kayıp Stiller'i dışında bir canlıyı algılayacak durumda değil.

"Senin saçlarının," diyor, "dökülüp, kel kalacağını hiç düşünmezdim! Ama yakışmıyor sayılmaz."

Susup kalıyorum. Acizim. Bu bayanı yakalayıp boğsam da, kayıp kocası olduğuma inanmaktan vazgeçmeyecek.

"Neden bana hiç yazmadın?"

Susuyorum.

"Hayatta olup olmadığını bile bilmiyordum."

Susuyorum.

"Yıllarca neredeydin?"

Susuyorum.

"Susuyorsun!–"

Susuyorum.

"Öylece çekip gitmek!" diyor, "Beni öylece habersiz bırakmak ! Hem de tam o sırada! Ölebilirdim–"

"Kesin artık!" diyorum.

Başka neler söylediğini artık anımsamıyorum, o kadar ileriye gitti ki, onu tutmak zorunda kaldım, o hala, saplantısından asla taviz vermeden, yaptığım her hareketi, gülmek olsun titremek olsun, her şeyi doğrulama olarak alıyor, beni bağışlamaktan vazgeçmiyordu; onu yakaladım, sarstım, saçındaki taraklar yağmur gibi indi yere, sonra onu, o kadını, sert kerevetin üstüne fırlattım, yırtılan bluzuyla, çarpılmış tayyörüyle, karmakarışık saçlarıyla ve yarı masum-yarı şaşkın bakışlı suratıyla kerevetin üzerinde kalakaldı, ben de kerevetin üzerinde diz çöktüm, sol elimle onun iki sıcacık elini yakalamış olduğum için doğrulamıyordu, öyle bir yakalamıştım ki, duyduğu acıdan o olağanüstü güzel gözlerini yummuştu. Çözülen saçları şahane, güzel kokulu, ipekimsiydiler. Ya-

(*) Minotor: (Mit.) Gövdesi insan, kafası boğa olan, insan yiyen canavar.

rıştan çıkmış gibi soluk alıyordu, ağzı açılmıştı, göğsü inip kalkıyordu. Kesici dişleri kusursuzdu, dolgular da vardı ama sedef gibi parlıyorlardı. Öteki elimle onun narin çenesini tuttuğum için konuşamıyordu da. Kendimi toparlamıştım, onu bir nesneyi inceler gibi inceledim; bir kadın, yabancı bir kadın, her hangi bir kadındı o. Knobel, yani gardiyanım elinde kül tablasıyla gelmemiş olsaydı–

Kaçış diye bir şey yok. Bunu biliyorum ve kendi kendime her gün söylüyorum. Kaçış diye bir şey yok. Öldürmemek için kaçtım ve öğrendim ki, zaten kaçmaya kalkışmam öldürmenin ta kendisiymiş. Yapacak bir tek şey kaldı: Bir hayatı sona erdirmiş olduğum gerçeğini kimse benimle paylaşmasa da, bu gerçeği benim üstlenmem gerek.

Kuruntuymuş! Hayatımı anlatmamı istiyorlar, daha açık konuşmayı denediğim zaman da 'Kuruntu!' diyorlar (Hiç değilse, avukatımın da kullandığı bu sözcüğün kaynağının kim olduğunu ve avukatımın bu sözcüğü kullanırken hoşgörüyle gülümsemesinin nedenini biliyorum artık!). Oakland'daki evimden, zencilerden ve başka olgulardan söz ettiğim sürece beni dinliyor; ancak gerçek öyküye başlar başlamaz, fotoğraflarla kanıtlayamayacağım şeyleri, örneğin, şakağıma bir kurşun sıkar sıkmaz neler olduğunu anlatmaya kalkıştığımda avukatım tırnaklarını temizliyor, saçma sapan bir şeyle sözümü kesmek için fırsat kolluyor:

"Oakland'da bir eviniz mi vardı?"

"Evet," diyorum kısaca, "neden?"

"Oakland neresidir?"

"San Francisco'nun karşısında."

"Ah," diyor avukatım, "gerçekten mi?"

Evim, dört metre genişliğinde ve onüç metre uzunluğundaydı (avukatım not tutuyor, bilmek istediği bu zaten!); aslında, tam söylemek gerekirse, evden çok tahtadan bir kulübeydi. Eskiden bir çiftliğin uşaklarının oturduğu evmiş, çiftlik devletin eline geçmiş, geriye yalnız bu tahta kulübe kalmış, ama bakımsızlıktan harap olmuş. Evin yanında bir de kocaman ağaç vardı, bir okaliptus ağacı, onun gümüşten damlalarını hiç unutmayacağım. Çevrede damlardan, eğri büğrü telefon direklerinin doldurduğu gökyüzünden ve

komşu zencilerin rüzgârda çırpınan çamaşırlarından başka bir şey yoktu. Tam olarak söylemek gerekirse: Evimin sağ tarafında Çinliler oturuyordu. Ot bürümüş ufak bahçeyi de unutmamam gerek. Pazar günleri, zencilerin ahşap kilisesinden yükselen ilahiler duyulurdu. Bunun dışında sessizlik, aşırı sessizlik; ara sıra da limandan boğuk bir düdük sesi ve insanın iliğine işleyen zincir şakırtısı duyulurdu. Şunu da söylemeliyim ki, ben bu küçük kulübenin sahibi değil, yalnızca kiracısıydım. O zamanlar hiç param yoktu. Kediyi besleyerek kiramı ödemiş oluyordum. Kedilere hiç katlanamam. Ama kediyi beslemem karşılığında– zaten kedi maması kırmızı kutularda hazır olarak duruyordu– içinde fırını ve buzdolabı, hatta radyosu olan bir mutfağa sahip olmuştum. Sıcak gecelerde çoğu zaman sessizlik dayanılmaz olurdu; radyom olduğuna seviniyordum.

"Orada yalnız başınıza mı yaşıyordunuz?"

"Hayır," diyorum, "kediyle birlikteydim."

Kediyi defterine not etmiyor bile... Ama ben bugün inanıyorum ki, bu kedi, olacakların ilk habercisiydi. Sahipleri kediye 'Küçük Gri' adını takmışlardı, ona yemeğini hep mutfakta vermişlerdi, ama ben bu âdeti, özellikle kokudan dolayı, sürdürmeye niyetli değildim. Her gün bir kutu mama açıyor, o iğrenç şeyi dışarı çıkarıp bahçede tabağa boşaltıyordum, ama o şımarık kedi benim düşündüğümü yapmaya istekli olmuyordu. Açık penceremin pervazına sıçrayıveriyordu. Yeşil gözlerini öfkeyle bana dikiyor, tıslıyordu. Bu koşullar altında nasıl okuyabilirdim ki? Onu, o çırpınan pati yumağını kapıp bir hamlede Kaliforniya gecesinin içine fırlatıyor, bütün pencereleri kapatıyordum. Tıslayarak camın önünde oturuyordu, ne zaman ona baksam tıslıyordu, saatlerce, haftalarca oturdu. Ona kutu mamasını vermeyi hiç ihmal etmiyordum, bu benim görevimdi, o günlerdeki yaşamımın tek görevi. Kedi de, hangi pencere açıksa oradan eve süzülmeyi (koca yazı kapalı pencerelerin arkasında geçiremezdim ya!) ve ansızın, tam da hayatımdan hoşnutken, bacaklarıma sürtünmeyi hiç ihmal etmiyordu. Bu iş gerçek bir savaşa dönüştü, sabra dayalı gülünç bir savaşa, korkunç bir savaşa dönüştü; kulübemin çevresinde uluyor, bütün komşuların beni gaddar bir insan olarak tanımasına neden oluyordu; geceler boyu uyku tutmadı beni. Kediyi içeri alıp buzdolabına soktum, ama yine de uyuyamadım. İnsafa geldiğimde, kedi artık tıslamıyordu; ona sıcak süt verdim, ama kustu. Bakışları, öleceğim der gibiydi. Her şeyi bana zehir edebilirdi, küçük kulübeyi, ufak bahçe-

yi; orada olmadığı zaman da orada gibiydi, gece olduğunda onu aramaya başladım. Kaldırımdaki zencilere 'Küçük Gri'yi gördünüz mü diye sordum, omuzlarını silktiler. Tam onbir gün ve gece geri gelmedi. Helen'in beni ziyaret ettiği sıcak bir gece, kedi pencerenin pervazına zıplayıverdi. Ulu Tanrım! diye bağırdı Helen; kedinin yüzünde açık bir yara vardı, yaradan kan damlıyordu, kedi bana sanki onu ben yaralamışım gibi bakıyordu. Bir hafta boyunca onu mutfakta besledim; sonunda başarmıştı. En azından başarmak üzereydi, çünkü düşümde onu gördüğüm bir gece, gece yarısından sonra kalkıp aşağı inmiş, kediyi yerleşmiş olduğu minderlerin arasından almış ve bahçenin karanlığına çıkarmıştım, ama yarasının kapanmış olduğundan emin olduktan sonra. Her şey yeniden başlamıştı; kedi yine camın önünde oturup tıslıyordu. Bu hayvanla bir türlü başa çıkamıyordum – Avukatım gülümsüyor:

"Bunun dışında, sanırım yalnız yaşıyordunuz."

"Hayır," diyorum, "Helen vardı."

"Helen kim?"

"Bir kadın!" diyorum; lafı hep başka konulara getirmekteki ustalığı beni öfkelendiriyor, Helen'in adını not etmek için kullandığı kalemi de.

"Açıkça konuşabilirsiniz," diyor, ona bu kadınla yaşadığım oldukça çılgın öyküyü anlattıktan sonra beni temin ediyor: "–elbette ki bu anlattığınız aramızda kalacak; en azından Bayan Stiller'e bu konuda tek söz etmeyeceğim."

Umarım eder!

İncili okudum.

(Bayan Julika Stiller-Tschudy ile karşılaşmamdan sonra gördüğüm yakışık almaz düş: – dışarda durmuş pencereden içeri bakıyorum, gençten bir adamın, büyük bir olasılıkla kayıp kişi bu, masaların arasında yürüdüğünü görüyorum, pembe lekeleri göstermek için ellerini açıp havaya kaldırmış, ellerindeki bu damgayı kapı kapı dolaşıp satmak istiyor sanki, ama alıcı bulamıyor, utandırıcı bir durum; söylediğim gibi ben dışarda duruyorum, yanımda yüzünü tanımadığım o Parisli hanım var; alaycı bir tavırla, o damgalı gezgin satıcının kocası olduğunu söylüyor, bana kendi ellerini gösteriyor; onlarda da birer pembe yara izi var, anladığım kadarıyla bu ikisi arasındaki anlaşmazlık, kimin çarmıh kimin de çarmıha gerilen kişi olduğu konusunda, ama bütün bunlar dile getirilmiyor; el-

lerinde dergileriyle kahvehanenin küçük masalarında oturan insanlar...)

Gardiyanım, Helen'in kim olduğunu bilmek istiyor. Bu adı az önce savcının bürosunda duymuş. Gardiyanım, Helen'in Amerikalı bir çavuşun karısı olduğunu biliyor; ayrıca, o çavuşun bir sabah erkenden donanmadan gelip bizi evde bastığını da biliyor... Yeni bir cinayeti anlatamayacak kadar yorgun olduğum için yalnızca, "O çok sevimli bir adamdı," diyorum.

"Kocası mı?"

"Karısından psikanaliste gitmesini istedi, karısı da kocasından aynı şeyi istedi."

"Sonra?"

"Hepsi bu."

Gardiyanım hayal kırıklığına uğradı, ama bu durumun biraz da iyi bir yanı olduğunu farkediyorum gitgide; özellikle de doğru dürüst bir sonu, dolayısıyla doğru dürüst bir anlamı olmayan, hayal kırıklığı yaratan öyküler, gerçek yaşamdan alınmış izlenimi veriyorlar.

Anlatacak başka yeni bir şey yok.

PS. Bu mahallinde keşif ziyaretinden ne umduklarını doğrusu bilmiyorum. Beni kayıp kişinin atölyesine götürme planlarından vazgeçtiler sanırım, en azından erteleldiler, çünkü benim başıma bunca iş açan herife ait her şeyi kırıp dökeceğime yemin etmiştim. Duyduğuma göre şimdi beni Davos'a götürmek istiyorlarmış. Ne için?

İnsan her şeyi anlatabilir, yalnız gerçek yaşamını anlatamaz;– bizi, arkadaşlarımızın bizi gördükleri ve yansıttıkları gibi kalmaya mahkum eden bu olanaksızlıktır işte; o dostlar ki beni tanıdıklarını ileri sürerler, kendilerini arkadaşım olarak tanıtırlar, değişmeme asla izin vermezler ve sırf 'seni tanıyorum' diyebilmek için (anlatamadığım, dile getiremediğim, kanıtlayamadığım) her mucizeyi berbat ederler.

Avukatım öfke içinde, zaten er ya da geç böyle olacağını bili-

yordum, ancak kendini zaptedemeyecek durumda değil, kendini sıkmaktan bembeyaz kesilmiş. Günaydın bile demeden, tek söz etmeden, evrak çantasını dizine koymuş, uykulu gözlerime bakıyor, kendimi toparladığıma, öfkesinin nedenini öğrenmek isteyecek kadar meraklandığıma emin olana kadar bekliyor.

"Yalan söylüyorsunuz," diyor.

Herhalde kızaracağımı sanmıştı; bu adam hâlâ hiçbir şey anlamadı.

"Size artık nasıl inanabilirim ki?" diye yakınıyor, "böyle bir albümü gördükten sonra ağzınızdan çıkan her sözden kuşkulanacağım, hem de çok – buyrun!" diyor, "Şu fotoğraflara kendiniz bakın!"

Kabul etmeliyim ki iyi fotoğraflar bunlar, kayıp Stiller'le benim aramda dış görünüş bakımından bazı benzerlikler olduğunu da yadsıyamam; ama ben kendi kendimi bambaşka görüyorum.

"Neden yalan söylüyorsunuz?" diye soruyor durmadan. "Bana bile gerçeği tam ve eksiksiz olarak söylemezseniz sizi nasıl savunabilirim ki?"

Bir türlü aklı almıyor.

"Bu albümü nereden buldunuz?" diye soruyorum.

Yanıt yok.

"Asla bu ülkede yaşamamış olduğunuzu, evet, hatta kentimizde yaşamanın nasıl bir şey olduğunu düşünmeyi bile başaramadığınızı iddia etmeye kalkışıyorsunuz!"

"Viskisiz olmaz," diyorum.

"Lütfen!" diyor, "bakın!"

Bazen ona yardımcı olmaya çalışıyorum.

"Avukat Bey," diyorum, "her şey hayat sözcüğünden ne anladığımıza bağlı! Gerçek bir hayat, sararmış bir albümde değil de yaşayan bir şeyde biriken bir hayattır, Tanrı bilir ya, mutlaka çok önemli, tarihe mal olmuş, unutulmaz olmak zorunda değildir. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz Avukat Bey, gerçek bir hayat, çok sıradan bir annenin ya da büyük bir düşünürün, hayatı dünya tarihinde yer alan bir önderin hayatı olabilir, ama bunun olması gerekmez diyorum ben, önemli olan bizim önemli insanlar olmamız değil. Bir hayatın gerçek bir hayat olmasının neye bağlı olduğunu söylemek çok zordur. Ben buna gerçeklik diyorum, ama bunun anlamı ne? Şöyle de diyebilirsiniz: İnsanın kendi kendisiyle özdeşleşmesi. Yoksa hiç var olmamış demektir! Bakın Avukat Bey, söylemek istediğim şu: Ne kadar berbat geçerse geçsin 'Olmuş Olmak'

önemlidir, evet, sonunda ortaya çıkan yalnızca bir suç da olabilir, bu çok acıdır, yani hayatımızın yalnızca bir suç eyleminin içinde, örneğin bir cinayette tortulaşması; böyle şeyler oluyor, üstelik tepemizde leş kargalarının dolaşmasına bile gerek yok, haklısınız Avukat Bey, bütün bu söylediklerim dönüp dolaşıp aynı kapıya çıkıyor. Beni anlıyor musunuz? Kendimi rahatlatmak için hiç düşünmeden yalanlar sıralamadığım zaman, ne konuştuğum anlaşılmaz. Tortulaşma da bir sözcükten başka bir şey değildir, biliyorum, belki de biz yalnızca özlem duyduğumuz şeylerden söz ediyoruzdur, anlamadığımız şeylerden. Tanrı da bir tortulaşmadır! O, gerçek yaşamın bir tortusudur, ya da en azından bazen bana öyle geliyor. Söz de bir tortulaşma mıdır? Belki de hayat, gerçek hayat, suskundur – geriye resim de bırakmaz Avukat Bey, cansız hiçbir şey bırakmaz!..."

Ama avukatıma 'cansız' sözcüğünü duymak yetiyor.

"Buyrun efendim!" diyor, "işte: – kuğulara yem veriyorsunuz, sizden başkası değil bu, arka planda da, gördüğünüz gibi, Zürih'teki Büyük Katedral! İşte buyrun."

Söylediği doğru: Arka planda (biraz bulanık olsa da) bir öbek küçük katedral var, avukatımın dediği gibi, Büyük Katedral .

"Gerçekten de her şey," diyorum bir kez daha, "hayat sözcüğünden ne anladığınıza bağlı–"

"İşte!" diyor avukatım, bir yandan da albümün sayfalarını çeviriyor, "buyrun bakın: – Anatol ilk atölyesinde, Anatol Piz Palü'de, kısa saçlı acemi er Anatol, Anatol Louvre'un önünde, Anatol bir ödül dağıtımı töreninde bir Belediye Meclisi üyesiyle konuşurken–"

"Ne olmuş?" diye soruyorum.

Birbirimizi gittikçe daha az anlıyoruz. Bana içerlemesine karşın, getirdiği puro olmasa, avukatımla artık hiç konuşmazdım bile, sanırım iyi de olurdu. Bu sorgulamalardan hiç bir sonuç alınamıyor ki! Tam ve kesin gerçeği kendimin de bilmediğini, ayrıca gerçek kimliğimin bana kuğular ve meclis üyeleri tarafından kanıtlanmasını kabul edemeyeceğimi, hücreme bir daha fotoğraf albümü getirirse oracıkta paramparça edeceğimi kendisine boşu boşuna anlatmaya çalışıyorum. Boşuna! Avukatım, beni savunabilmesi için Stiller olmam gerektiğini kafasından bir türlü çıkarmak istemiyor, ben kendimden başkası olmamak için direnince de, budalaca ikiyüzlülük yaptığımı söylüyor. Sonunda birbirimize bağırmaya başlıyoruz.

"Ben Stiller değilim!" diye haykırıyorum.
"Öyleyse kimsiniz," diye haykırıyor o da, "kimsiniz?"

PS: Getirdiği puro beni mahçup ediyor. Az önce puronun o gevrek baş kısmını koparttım, sonra ilk nefesleri çektim, özellikle kuru, özellikle güzel kokan ilk nefesleri, puronun kokusuna öylesine hayran oldum ki, elime alıp iyice bir incelemek istedim. Dannemann'mış! En sevdiğim marka! İnanılmaz! Bazen böyle davranıyor–

Dün Davos'taydık. Tıpkı Thomas Mann'ın anlattığı gibi burası. Üstelik bütün gün yağmur yağıyor. Yine de, Julika'nın isteği üzerine, belli bir gezinti yerinde yürümem, sincaplara bakmam, avukatımın birkaç kez uzattığı çam kozalaklarını koklamam gerekiyor. Sanki çam kozalaklarının o ıtırlı kokusunu yadsıyormuşum gibi! Daha sonra, belli bir lokantada salyangoz yememi istiyorlar, bilindiği gibi çok lezzetli olur bunlar, ama sonradan insan sarmısak kokar. Julika'yla avukatımın durmadan bakıştıklarının farkındayım, sanki bir itirafta bulunmamı ya da gözyaşlarına boğulmamı bekliyorlar. Yeniden bembeyaz örtülü bir masada yemek yemenin tadını çıkarıyorum ben. Herhangi bir sohbet başlatamadığımız için, onlara Meksika'yı anlatıyorum, çevredeki dağlar, ufak olsalar da, insana Popocatepetl'i, Cortez Geçidi'ni anımsatıyorlar; Meksika'nın fethini de, eskiden beri hep en ilginç öykülerden biri olarak görmüşümdür.

"Olabilir," diyor avukatım, "ama biz buraya bize Cortez'le Montezuma'yı anlatmanız için gelmedik!"

Bana Julika'nın eskiden yattığı sanatoryumu göstermek istiyorlardı, ama sanatoryum yanmış, avukatım bu duruma çok üzüldü. Yemekten sonra kahve, kiraz likörü ve çeşitli purolar getiriyorlar. Neden bu masraflara giriştiklerini doğrusu merak ediyorum. Bu gezintimiz ikiyüz İsviçre Frangına yakın bir paraya patlıyor; avukatımla ben resmi bir hapishane arabasıyla yolculuk ediyoruz (sürücüyle jandarmanın yeme-içme masrafları da hesaba ekleniyor), Julika trenle gidiyor. Hava daha iyi olsaydı, manzara hoşa gidebilirdi, buna kuşku yok. Bir keresinde, aşağıda vadideyken, treni geçiyoruz. Julika el sallıyor.

Korktuğum şu: Yinelenme–!

Bayan Julika Stiller-Tschudy sağ kulağımın üstündeki yara izinin farkına vardı, bu yaranın nasıl olduğunu bilmek istiyor. Beni hiç rahat bırakmıyor.

"Biri beni vurmak istemişti," diyorum.

"Hayır," diyor, ısrarla, "ciddi ol–"

Ona bir öykü anlatıyorum.

PS. Julika'yı daha sık gördükçe, onu ilk ziyaretinden sonra düşündüğümden çok farklı buluyorum. Ama nasıl biri olduğunu söylemem kolay değil. Özellikle de avukatım yanımızda olmadığında, beklenmedik bir anda tatlılaşıveriyor, o masumluğu insanı kendine bağlıyor, asla yaşamadığı genç kızlık yıllarından çıkıp gelişiyor, Yaradanın soluğuyla ilk kez hayat bulan, uyanan bir yüz görüyorum karşımda. Sonra kendisi de şaşırmışa benziyor, siyah tayyörlü, Paris'ten alınma şapkalı bir bayan, çoğunlukla bir sigara dumanı bulutuyla çevrili, henüz hiçbir erkek tarafından farkedilmediği için şaşırmış gibi. Ortadan kaybolan bu Stiller'i bir türlü anlayamıyorum! Karşımda duran, kadınsı olgunluğun kabuğu altına gizlenmiş bir genç kız, zaman zaman öyle güzel ki, insanın soluğu kesiliyor. Stiller bunu görmedi mi? Bu kadında kadınsı olan her şey var, en azından olasılık olarak, su yüzüne çıkmadan var; gözlerindeki o açıkça beklenti dolu parıltı bile (bana Stiller'mişim gibi bakmadığı anlarda!), o kadını günün birinde uyandıracak erkeği kıskanmama yetiyor.

Yinelenme! Şunu da biliyorum: Her şey, hayatımızı yinelenmenin dışında bulmayı beklemeyip, o yinelenmeyi, o umarsız yinelenmeyi, kendi rızamızla (bize zor kullanılsa da) hayatımız yapmayı başarıp başaramamıza bağlı, bu da, 'Ben buyum!' diyebilmekle mümkün... Ne var ki bir sözcük, beni ürküten bir mimik, bana bir şey anımsatan bir manzara (bunlar hep yinelenme), içimdeki her şeyin bir kaçışa dönüşmesine, umutsuz bir kaçışa, salt yinelenme korkusu yüzünden bir yerlere gitmek için giriştiğim bir kaçışa dönüşmesine yetiyor.

Bugün duşta sabunlanırken ufak tefek Yahudi, bana birbirimizi büyük bir olasılıkla son kez gördüğümüzü, kendini pek yakında

asacağını söyledi. Güldüm, vazgeçmesini söyledim. Sonra yine havlumuzu boynumuza asıp, koridorlarda tek sıra yürüdük.

Son durum:

"Artık fazla beklemeyeceksiniz," dedi Knobel, "sonunda viskinize kavuşacaksınız Bay White, belki de bu hafta içinde."

Ne demek istediğini sorduğumda yanıt vermedi; bir şeyler duymuş olduğunu hemen anladım, ama bu konuda konuşmaması gerekiyordu. Sonunda, çorba kovasını eline aldığında, yine de konuşuyor:

"Görünüşe bakılırsa, bayan sizden pek hoşlanmış."

"Öyle mi?"

"Her ne ise, bayan sizin için bir kefalet yatırmış," diyor kısık sesle, "oldukça yüklü bir miktar!"

"Ne için?"

"Ne olacak – sizin için Bay White!" diyerek sırıtıyor, bana göz kırpıyor, "onunla gezebilesiniz diye–!"

Bugün bir kez daha (son bir kez!) o gayretli avukatıma yardımcı olup, kendisini durumumu yanlış anlamaktan kurtarmaya çalıştım; bu yanlış anlaması adeta dokunaklı bir hal aldı, kendisini çok uğraştırıyor, boşu boşuna uğraştırıyor, bana kızmasına neden oluyor, ama öte yandan bu iş, her gün puro getirmesini de sağladığı için şükran duyuyorum.

"Siz hiç," derken bir yandan da puronun ucundaki kuru parçayı ısırıp kopardım, "Rip van Winkle'ın masalını duydunuz mu?"

Yanıt vermek yerine çakmağını uzattı.

"Bir Amerikan masalıdır bu," dedim, purom ağzımda olduğu için ne söylediğim pek anlaşılmıyordu. "Küçük bir çocukken, yani onlarca yıl önce, sanırım Sven Hedin'in yazdığı bir kitapta okumuştum. Bilir misiniz?"

Bunu sorarken (çok önemli bu) yanmakta olan gümüş çakmağı elimde tutuyor, ama o mis gibi kokan puroyu, tutukevindeki tek zevkim sayılan o nesneyi yakmıyordum, hayır, puroyu ne kadar canım çekse de sorumu yineledim:

"Bilmiyor musunuz?"

"Neyi?"

"Rip van Winkle'ın masalını."

Yalnızca böyle bir hileye başvurarak, yani çakmağı elimde tutup her sönüşünden sonra yeniden yakarak, öteki elimde de puro-

yu tutup o güzel puroyu yakmak için elimi sürekli uzatarak – evet, hatta bir keresinde puronun ucunu tutuşturmuştum, öyle ki bir soluk çekseydim yanacaktı– ama her seferinde son dakikada durarak (Rip van Winkle yüzünden duruyordum, sanki onun masalı benim puromdan daha önemliydi), evet ancak böyle yaparak o çalışkan avukatımı beni dinlemeye, dikkatle dinlemeye zorlayabiliyordum.

O masal aşağı yukarı şöyle:

Bir zamanlar Hendrik Hudson'un komutasında Amerikaya girmiş olan van Winkle'ların soyundan gelen Rip van Winkle, doğuştan tembeldi, ancak aynı zamanda da altın kalpli biriydi, balık tuttuğu zaman bunu balık için yapmaz, hayal kurmak için yapardı, çünkü kafası sözümona düşüncelerle doluydu, ama bu düşüncelerin onun gerçeğiyle pek bir ilgisi yoktu. Rip van Winkle'ın gerçeği, karısıydı, köyde herkesin ya acıdığı ya da hayranlık duyduğu bu iyi ve namuslu kadın da Rip van Winkle'la kolay kolay başedemiyordu. Bir işi olması gerektiğinin Rip de farkındaydı, erkeklere yakışır bir işi olmalıydı, bu yüzden kendini avcı olarak tanıtmak hoşuna gidiyordu, böylece kimseye görünmeden günlerce orada burada dolaşıp durabiliyordu. Çoğu kez, bir güvercin bile vurmadan, vicdanı rahatsız olarak geri dönerdi. Tüm köydeki en sefil ev onunkiydi, bahçesi de evden aşağı kalmıyordu. Hiç kimsenin bahçesini onunkini olduğu kadar ot bürümemişti, yolunu şaşırıp uçurumlara yuvarlanan keçiler de hep onunkiler oluyordu. Rip bu durumu hiç tasalanmadan kabulleniyordu, çünkü eski resimlerden tuttuğunu koparırcasına bakan atalarının tersine, Rip, içe dönük bir insandı. O sefil kulübesinin önünde günlerce oturur, çenesini eline dayar, neden mutlu olamıyorum diye düşünüp dururdu. Bir karısıyla iki çocuğu vardı, ama mutlu değildi. Kendisinin daha fazla şeyler yapabileceğini ummuştu hep; elli yaşına gelmiş olmasına karşın, iyi bir insan olan karısıyla arkadaşları kendisine gülseler de hâlâ umut ediyordu. Rip'i tek anlayan, uzun tüylü köpeği Bauz'du, Rip ne zaman sincap avına çıkmak üzere elini tüfeğine uzatsa, Bauz kuyruğunu sallardı. Süslü püslü, ağır tüfeği, Rip'e atalarından miras kalmıştı. Rip ne zaman çıktığı avlardan söz etse, herkes bıyık altından gülümserdi; avda yaşadıkları attığı kurşundan çok olurdu hep. Anlattığı öyküler karın doyurmaya yetmediğinden, karısı, yani iki çocuğunun anası, bunlardan çoktan bıkıp usanmıştı; sen tembelin birisin diye bağırırdı kocasına, onun bunu açıkça söylemesi Rip'in hiç hoşuna gitmezdi. Böylece Rip, hemen her akşam, öykülerini anlatmak için köyün meyhanesine gidip oturur oldu, anlat-

tıkları inanılır şeyler olmasa da, orada kendisini dinleyecek birkaç kişi bulunurdu hep; Rip çıktığı avı anlattığı zaman, görkemli tüfeğiyle, ayaklarının dibindeki yorgun köpeği, öyküsünün kanıtı olurlardı. İnsanlar Rip'ten çok hoşlanırlardı, çünkü Rip kimseyi kırmazdı, tam tersine, dış dünyadan biraz korkardı herhalde, insanların kendisinden hoşlanmalarına ihtiyacı vardı. Bir parçacık da kafayı çekerdi Rip. Kimsenin onu dinlememesine de pek aldırmazdı; her neyse, Rip'le köpeği gece yarısı olmadan eve dönmezlerdi, Bayan van Winkle'ın geldiğini görür görmez köpek, kuyruğunu arka bacaklarının arasına kıstırırdı, çünkü her akşam söylenirdi Bayan van Winkle, Rip de köpeği gibi pek bir şey anlamazdı bu laflardan, Rip çizmelerini çıkarırken karısı söylenip dururdu, bu işin böyle devam edemeyeceği besbelliydi, ancak yıllardan beri de bir şey değişmemişti...Günün birinde Rip'le sadık köpeği yine sincap avına çıktılar, köyden görüldükleri sürece de dik adımlarla yürüdüler; sonra, her zaman olduğu gibi, Rip ilk molasını verdi, yanında getirdiği yiyecekten biraz ağzına attı, Bauz da tepenin çevresinden gelen var mı diye göz kulak oldu. Karşılığında da, her zaman olduğu gibi, bir kemik parçası aldı, Rip de piposunu yaktı, etsiz kemiği şapur şupur yalayan uslu köpeğine gerekli dinlenme zamanını tanıdı. Sonunda sabah yürüyüşlerine devam ettiler, ışıl ışıl parlayan Hudson ırmağının üstündeki geniş tepeliklere yürüdüler, bugün olduğu gibi o gün de harika bir bölgeydi orası, sincapların sayısı da az değildi. Neden tam da Rip gibi birinin kendini avcı olarak tanıttığını Tanrı bilir! Hiç kimseye açmadığı düşüncelere dalmış olarak ormanda dolaşıyordu Rip. Ormanda tavşanlar, hatta bir geyik bile vardı. Rip olduğu yerde durdu, elleri ceketinin ceplerinde, tüfeği omzunda, piposu ağzında, şaşkın hayvana dalgın dalgın baktı. Rip'i bir avcı olarak görmediği belli olan geyik rahat rahat otlamaya koyuldu. İnsan avcı olmalıdır! dedi Rip kendi kendine, aklına ansızın akşam meyhaneye gideceği gelmişti, sadık karısı da; tüfeğini doğrulttu. Gözlerini dikmiş kendisine bakan geyiğe nişan aldı, tetiğe bastı da, ama tüfekte barut yoktu! Çok tuhaftı ama, ateş etmemesine karşın köpeği havlıyordu, aynı anda dağ geçidinin aşağısından seslenildiğini duydu: Rip van Winkle, Rip van Winkle! Ağır yükünün altında soluk soluğa kalmış olan oldukça tuhaf bir adam, beklenmedik anda ortaya çıkıveren o kayalık geçitten yukarı tırmanıyordu, iki büklüm olduğu için suratı görünmüyordu, ama giysileri oldukça şaşırtıcıydı, tıpkı eskiye ait resimlerdeki gibi çuhadan bir ceketle renkli şeritleri olan geniş bir pantolon

vardı üzerinde, hatta eskiden atalarımızın bıraktığı türden ufak bir sivri sakal bile eksik değildi yüzünde. Sırtında koca bir içki fıçısı taşıyordu. Rip hemen adamın yanına gitti. Çok nazik birisin! dedi sakallı adam. Çok yardımsever birisin! Rip'in duymaktan çok hoşlandığı bu sözleri söyler söylemez de fıçıyı onun sırtına yükleyiverdi, Rip de adama başka soru sormaktan vazgeçti. Önce bir dağa tırmandılar, sonra bir yardan aşağı indiler, Rip'in daha önce hiç görmediği bir bölgeydi burası. Sadık köpeği Bauz da kendini orada hiç rahat hissetmiyor, sahibinin bacaklarına sürtünüyor, hafifçe uluyordu. Çünkü uçurumun dibinden gök gürler gibi sesler geliyordu. Sonunda gidecekleri yere vardılar, Rip sert fıçıyı acıyan omzundan aşağı indirdi, doğrulup çevresine bakındı. Karşınızdaki, Rip van Winkle'dır dedi keçi sakallı adam; Rip kendini Hollanda'ya özgü şapkalar ve eski moda kırmalı yakalıklar takan, ciddi ve buz gibi bakışlı, hepsi de yaşlı adamların arasında buldu. Hiç kimse konuşmadı, yalnız Rip başıyla selam verdi. Daha sonra anlayacağı gibi, bu adamlar bovling oynayan bir topluluktu. Uçurumun dibinden bu yüzden gümbür gümbür sesler geliyordu! Rip adamların içki kupalarını doldurmak zorunda kaldı, yaşlı beylerin her biri içkisinden koca bir yudum aldıktan sonra sessizce oyunlarına döndüler, Rip de, kendini kibar bir insan olarak tanıtmaktan çok hoşlandığı için, elinde olmadan bovling tahtalarını dizmeye başladı. Yalnızca ara sıra, çabucak, elindeki kupadan bir yudum alabiliyordu. İçtiği içki cindi, en sevdiği içkiydi. Ne var ki bovling tahtaları durmadan devriliyor, hep korkunç bir ses çıkarıyor, bu sesin yankısı uçurumun dibini dolduruyordu. Rip'in işi başından aşkındı. Çatırtının patırtının sonu gelmeyecek gibiydi. O titreyen, ağır tahtalar dizilir dizilmez, Rip tam elini içkisine uzatıyordu ki bir sonraki bey piste çıkıyor, nişan almak için sol gözünü kapıyor, demir topunu fırlatıyor, top kayarken gümbür gümbür ötüyordu. Daha önce de söylediğimiz gibi, oldukça tuhaf bir topluluktu bu, hiç kimse tek söz etmiyordu, bu yüzden Rip de bu angaryadan ne zaman kurtulacağını sormayı göze alamıyordu. Atalarımız gibi Hollanda şapkaları ve eski moda fırfırlı yakalıklar takan bu beylerin öylesine saygın yüzleri vardı ki! Bir keresinde, tam tahtaları dizerken, arkasından ona gülüyorlarmış gibi bir duyguya kapıldı, canı sıkıldı, ama geri dönüp bakması olanaksızdı, çünkü daha elini iki yana sallanan son tahtadan çekmeden bir sonraki oyuncunun fırlattığı demir topun gümbürdeyerek yuvarlandığını duydu, topun bacaklarına çarpıp ezmemesi için hemen kenara sıçraması ge-

rekti. Bu angaryanın ne zaman sona ereceğini kestirmek olanaksızdı. Fıçının içindeki içki bitip tükeneceğe benzemiyordu, Rip'in durup dinlenmeden kupaları doldurması gerekiyordu, onlar da durup dinlenmeden birer yudum alıyorlar, durup dinlenmeden ve hiç konuşmadan oyunlarına geri dönüyorlardı. Yapılacak tek şey vardı: Rip uyanmalıydı!... Rip uyanıp da gözlerini oğuşturduğunda, güneş, koyu renkli akşam pusunun içinde batıyordu bile. Eve gitme vakti gelmişti, hatta geç bile kalmıştı. Köpeğini çağırmak için boşu boşuna ıslık çalıp durdu. Uyku mahmurluğunu üstünden atamadan bir süre arkasına, uçurumun olduğu yere bakıp, Hollanda şapkalarıyla eski moda yakalıklar takan bovling oyuncularını aradı, ama bunların hiç biri yoktu ki! Geniş Hudson ırmağı, karşıda her zamanki gibi pırıl pırıl parlıyordu, eğer köpeği her zaman yaptığı gibi kuyruğunu sallayarak gelmiş olsaydı, Rip gördüğü düşü aklından çıkarıp atacaktı. Eve dönerken köyde neler anlatacağını düşünecekti. Anlattığı masallar ona bir parça, o titrek bovling tahtaları gibi geliyorlardı elbette, ötekiler devirsin diye durmadan dizip durduğu o tahtalar gibi. Bauz görünürlerde yoktu. Sonunda Rip tüfeğini çimenin üzerinden aldı, ama o da ne, tüfeğini ardıç ağacının dalları kaplamıştı. Üstelik bu kadarla da bitmiyordu, paslanmıştı da tüfek, dünyanın en berbat tüfeği olmuştu! Tahta kundağı çürümüştü. Rip başını iki yana salladı, tüfeği birkaç kez elinde evirip çevirdi, sonra fırlatıp attı, ayağa kalktı. Güneş batmıştı bile. Çantasının yanında duran rengi dönmüş kemiklerin, sadık köpeğinden arta kalan son parçalar olduğuna, Bauz'un iskeleti olduğuna inanmak gelmiyordu içinden. Ama başka ne olabilirdi ki bunlar? Düş görmüyordu, her şey gerçekti, çenesini sıvazlayınca eline sakalı geldi, yaşlı adamlar gibi göbeğine kadar uzanan bir sakalı vardı. Aradan yıllar geçmişti demek. Ama acaba kaç yıl? Ne olursa olsun geç bir saatti. Hem açlıktan, hem de o saçma sapan bovling oyunundan sonra bedeninde ne kadar güç kaldığını merak ettiğinden yola çıktı, köyüne vardı, ancak köyün sokaklarıyla evleri ona çok yabancı geldi. Her şey yabancıydı. Yalnızca kendi evi, her zamanki gibi sefil bir durumda, bomboş duruyordu, pencerelerde cam yoktu, içerde rüzgâr uğulduyordu. Peki Karısı Hanne neredeydi? Yavaş yavaş bir dehşet duygusu sardı içini. Her şey konusunda bilgi alabileceği eski meyhane ortada yoktu. Yolunu kaybetmişti, yapayalnızdı, şaşırmıştı ve korkuyordu, çevresini tanımadığı çocuklar sarmıştı, eski dostlarını sordu insanlara. Rip'e ya mezarlığı gösterdiler, ya da omuzlarını silktiler. Sonunda (alçak sesle)

kendini de sordu onlara: Rip van Winkle'ı tanıyan kimse yok muydu acaba? İnsanlar güldüler. Rip van Winkle'ı, o sincap avcısını, oldukça iyi tanıyorlardı, her çocuğun bildiği gibi, yirmi yıl önce ya bir uçuruma yuvarlanmış, ya da kızılderililerin eline düşmüş olan o adam hakkında Rip'e çok gülünç öyküler anlattılar. Ne yapmalıydı? Çekinerek Hanne'yi, o sincap avcısının karısını sordu, uzun bir zaman önce derdinden öldüğünü söylediklerinde ağladı Rip, gitmek istedi. Peki siz kimsiniz? diye sordular ona; Rip düşündü. Tanrı bilir! dedi sonra, Tanrı bilir, dünç kadar bildiğimi sanıyordum, ama bugün, uyanıkken, bunu bilemiyorum. Çevresindekiler parmaklarıyla alınlarına dokundular, Rip onlara bovling oyunuyla ilgili o şaşırtıcı öyküyü, hayatını nasıl uyuyarak geçirdiğine ilişkin o kısa öyküyü anlattı. İnsanlar onun ne demek istediğini tam olarak anlayamadılar. Rip'in elinden öyküsünü başka türlü anlatmak gelmiyordu, böylece çok geçmeden çevresindekiler çekip gittiler, geride yalnızca genç ve oldukça güzel bir kadın kaldı. Rip van Winkle benim babamdı dedi. Onunla ilgili ne biliyorsun? Rip bir süre kadının gözlerinin içine baktı, hatta içinden kadına babası olduğunu söylemek geldi, ama gerçekten o muydu acaba, herkesin beklediği, bir temele dayanmayan ve insanlar güldüğünde yıkılıp giden öyküler anlatan o sincap avcısı kendisi miydi? Sonunda şöyle dedi Rip: Baban öldü! Böylece genç kadın da çekip gitti, gitmesi Rip'e acı verdi, ama doğrusu buydu. Boşuna mı uyanmıştı Rip? Yabancıların dünyasında bir yabancı olarak, birkaç yıl daha köyde yaşadı, Hudson ırmağını ve eyaletini keşfeden Hendrik Hudson'u ve zaman zaman uçurumların dibinde toplanıp bovling oynayan mürettebatını anlattığı zaman, yaşlı Rip van Winkle'ı da orada aramaları gerektiğini söylediği zaman insanların kendisine inanmasını da hiç beklemedi. İnsanlar gülümsediler, elbette dediler, sıcak yaz günlerinde tepelerin arkasında ara sıra boğuk bir gümbürtü duyuluyor, bovling tahtalarının çıkardığı gibi bir takırtı oluyor; ama yetişkinler bu sesin yalnızca sıradan bir gök gürültüsü olduğunu düşünürlerdi hep, herhalde öyleydi de.–

Masal bu kadar.

"Peki ne olmuş?" diye soruyor avukatım, sonunda masalımı anlatmayı bitirip puromu yakarken, "bunun bizim konumuzla ilgisi ne? Büyük duruşma Eylül sonuna doğru yapılacak, siz kalkmış bana masal anlatıyorsunuz– masal!–sizi bu masallarla mı savunacağım?"

"Başka neyle olabilir ki?"

"Masallar!" diye yakınıyor, "bana bir kerecik olsun yalın, katışıksız ve işe yarar bir gerçekten söz etmediniz!"

PS. Elimdeki defter yakında dolmak üzere olduğu için, avukatımdan bana bir yenisini getirmesini istedim. Gayretli oluşum onu sevindiriyor. Yazdıklarımı okumasına henüz izin vermedim, bu defter sayesinde, sözümona, hayatımı evrak çantasına sokabileceğini ciddi ciddi umut etmesi beni kaygılandırmaya başlıyor.

Zürih çok şirin bir kent olabilirdi. Sevimli bir gölün alt ucunda yer alıyor, bu gölün tümsekli kıyılarını çirkinleştiren şey, fabrikalar değil, villalar; dünkü gezintimiz sırasında hava çok güzeldi, Eylül göğünü gümüşümsü, ince bir sis bürümüştü, bu yüzden gerçekten zevk aldım gezintiden, hem de yalnız Bayan Julika'nın hatırı için değil; onun büyük bir cömertlik göstererek yatırdığı kefalet sayesinde her hafta böyle bir gezinti yapabileceğim, elbette her seferinde tam saatinde hapishaneye dönmem koşuluyla. Avukatımın bize katılmamasını sağlamak için ettiğim yemine sadık olmaktan çok, Julika'yı düşündüğüm için geri dönüyorum; kaçacak olursam girecegi parasal zararı asla karşılayamam. Ayrıca: Bir iki kadeh viski içmeme izin veriliyor! Bu kadın gerçekten harika görünüyor, hep bunu düşünüyorum, güneşte alev alev yanan saçları, başına oturttuğu Paris'ten alınma şapka, zarif bedeni, gerçekten çok hoşuma gidiyor.

Bir keresinde, onun bir vitrin camındaki yansımasını gördüğümde elimde olmadan dönüyorum, çenesini tutup öpüyorum onu.

"Yapmasana," diyor, "burası Zürih!"

En çok hayran olduğum şey, Julika'nın kentinin konumu; kent her iki yanından dingin tepelerle, insanı doğada gezintiye çağıran doğal ormanlarla çevrili, ortada küçük, yeşil bir ırmak parlıyor, büyük okyanusların nerede olduğunu gösteriyor bize (her akarsuyun yaptığı gibi), bu yüzden de içimizde hep bir şeyler canlandırıyor, dünyaya, kıyılara özlem duyuyoruz. Hapiste olmamak koşuluyla Zürih'te üç hafta geçirmek, özellikle de bu mevsimde, enfes olmalı. Sokaklarda duyduğumuz gibi, her ülkeden insanlar var burada. Zürih'in kent armasının mavi-beyaz olması bir rastlantı değil; beyaz martıların süslediği ve Zürih'lileri de başağrılarına uğratan lodos rüzgârlarının estiği gökyüzünün parlak ışığında bu Zürih ger-

çekten de kendine özgü bir büyüye sahip, bir tür 'cachet',(*) başka yerlere hiç bakmadan havada aramak gerek onu, havanın bir ışıltısı var sanki, bu ışıltı en azından bu kent halkının asık suratlarıyla tuhaf bir biçimde ters düşüyor; havada adeta bir şenliği andıran bir şey var, çınlayan bir şey, tıpkı arması gibi süslü ve şirin bir şey, pek fazla özelliği olmayan mavi- beyaz bir şeyler. Belki de burasının, en büyüleyici yanı manzarası olan bir kent olduğunu söylemek doğru olurdu; ne olursa olsun, İtalya'ya doğru yollarına devam etmeden önce, limanda gemiden inip fotoğraf çeken yabancıları anlıyor insan, bolca resim çekildiğinde gurur duyan kent halkını da anlıyor. Kentin içindeki küçük göl, aşağı yukarı Mississippi kadar geniş olan o göl, inişli yokuşlu, yeşil toprakların içine doğru kıvrılan bir orak gibi parlıyor. Hafta içinde bile ortalık ufak yelkenli kaynıyor. Tüccarların buluşma yeri olan Zürih'in, her ne kadar her taraf iş koksa da, kür merkezlerini andıran bir yanı da var. Tanrıya şükür ki Alpler, kartpostallarda olduğu kadar yakında değiller; uygun bir uzaklıkta dizilmişler, önlerindeki dağların tepelerini bir taç gibi süslüyorlar, beyaz kar buzuyla mavimsi bulutlardan oluşan bir köpük gibiler. Belki de Julika bana asıl mahalleleri göstermedi; düşününce, bir tek dilenciye, bir tek sakata bile rastlamadığımızı ayrımsıyorum. Karşılaştığım insanların giyimleri şık olmasa da kaliteli, onlara acımak gereksiz, sokaklar da sabahtan akşama dek tertemiz. Söylediğim gibi, dilenciler ya da konuşmamızı bölebilecek ilginç anıtlar tarafından rahatsız edilmeden, bir saate yakın geziniyoruz.

Günümüzün trafiğini düzene sokmaya çalışmak için uyguladıkları usulü bir yabancının kolay kolay anlaması olanaksız; bu işi yaparken, jandarmalar büyük çaba harcıyor ve çok ciddi görünüyorlar, görünüşe bakılırsa onlar için en önemli şey adil davranmak, trafik değil; her dörtyol ağzında, insan, kendini bir tür ahlaki eğitime girmiş gibi duyumsuyor. Yabancıların belli bir ölçüde kendi havalarını verdikleri ve sonra da bu havayı Zürih'in havası sandıkları göle yaklaştıkça insanın keyifli olması, sokağın ortasında kahkaha atması daha az dikkat çekiyor. Julika'nın bu bölgede özgürleştiğini farkediyorum, Paris'te nasıl olduğunu gözümde canlandırabiliyorum. Julika'nın annesi Macarmış, ama babası Zürih'liymiş; Zürih'in belediye meclisi başarısızlık gösterdiğinde, örneğin Charlie Chaplin'i ağırlamadığında, Julika sınırsız bir öfkeye kapılıyor. Onbeş dakika boyunca yalnız bundan söz ediyor. Hintli

(*) Cachet: (Fr.) Damga.

bir çift hoşuma gidiyor, sanırım bir kongreye katılan konuklar. Burada çok sayıda kongre toplanıyor, genellikle kocaman, tozlu arabalara ya da Almanların deri pantolonlarına rastlanan uluslararası kongreler; bütün garson kızlar da Amerikanca konuşuyor. Söylediğim gibi, yabancıların çok hoşlandığı bu küçük kentin yapısında tüm dünyadan bir şeyler var; taşraması bir havası var, ama sıkıcı değil. Taşraması ama, Furtwaengler'in konserlerinin, Jean Louis Barrault'un konuk oyuncu olarak yer aldığı oyunların, Rembrandt'tan Picasso'ya kadar ressamların sergilerinin, Alman mültecilerinin tiyatro oyunculuğu sanatının, Thomas Mann'ın burada yerleşmesinin yaşandığı bir taşramsılık; ama aynı zamanda dış dünyada tek başına bir şeyler başaran her türlü insanıyla da taşraması, bu insanların kazandığı ün, yavaş yavaş kendi ülkelerinin gururunu da okşuyor, o ülke ki, özellikle de taşraması olduğu için, yani tarihi olmadığı için, üne kavuşmayı beceremiyor. Ama bütün bunlardan bana ne! Bu küçük kentte dolaşmak bir yabancı için zevktir, özellikle de parası varsa; Julika beni kayıp kocası sanma saplantısına yeniden kapılmasaydı, daha önce de söylediğim gibi, bu öğleden sonra gerçekten de çok hoş geçecekti.

Julika ansızın duruyor.

"Bak!" diyor, halka sunulmakla değeri pek artmamış olan bronz bir heykeli gösteriyor bana, bir tür heykel bu, ama doğrusunu söylemek gerekirse, onu neye benzeteceğimi bilemiyorum, ben yola devam etmek isteyince, Julika kolumdan tutuyor, heykelin kaidesini işaret ediyor, orada, oldukça iri harflerle şunlar yazılı: A.Stiller. (Allahtan hiç bir şey söylememiştim, onların kayıp Stiller'inin bir yapıtı hakkında konuşur konuşmaz sözlerimi bir özeleştiri ve benim Stiller olduğum konusunda yeni bir belirti diye kabul ediyorlar)... Julika yeniden kolumu tutmak gereksinimi duyduğunda, çok şükür ki bu kez karşımda heykel değil, beyaz tüyleri güneşte parlayan doğal bir kuğu flotillası buluyorum; yeşil suyun üstünde, çevrelerine ince tüyler yayılmış. Julika'nın beni durdurduğu yerden baktığımda, arka görünümde şu Büyük Katedral denen şeyi görüyorum; anlıyorum: Tıpkı albümdeki gibi! Ne kanıtlamak istediğini bilmiyorum. Sonunda sokağın ortasında (yaya geçidinin ortasında) öylece duruyorum; beni kolumdan çekmesi bir işe yaramıyor, ben "Nereden viski bulabilirim?" diye sorunca da,inatçı bir eşeğin karşısında umutsuzluğa düşmüş biri gibi oluyor.

"Burada duramayız!"

Sağımızdan solumuzdan motosikletler vızır vızır geçmeye başlamış bile, taksinin biri korna çalıyor, bir treyler gümbür gümbür üstümüze geliyor, ışık yeniden yeşile dönmesine karşın Julika'nın yüzü kâğıt gibi bembeyaz. Kendisine hiçbir şey yapmadığım, tanımadığım bir yaya bana bağırıp çağırıyor, ahlâk dersi veriyor, sanki tanıdığı özgürlüklerle övünüp duran bir ülkede kendi canını tehlikeye atmak uygunsuz bir şeymiş gibi... Daha sonra, bir bahçe lokantasında renkli şemsiyelerin altında oturduğumuzda, Julika'ya soruyorum:

"Paris'te nasıl bir hayat sürüyorsun?"

Ona artık sen diye hitabediyorum; Tanrı tanığımdır ki kefalet yüzünden yapmıyorum bunu, yalnızca buna gereksinim duyuyorum, içimden öyle geliyor. İlk yakınlaşmanın verdiği bu ürperti harika bir şeydir hep, dünyanın üstünden sihirli bir değnek geçer gibi olur, dünya sanki boşlukta süzülür, alçak sesle söylenmiş ama her sesi bastıran bir şey gibidir. Hiç düşünmeden, bu beklenmedik mutluluktan başım dönerek, ona hafifçe dokunuşum dışında neredeyse hiçbir şey algılamadan, elimi Julika'nın omzuna koydum. O ilk 'sen' sözcüğüne alışana kadar, o sözcüğün artık özel bir tınısı kalmayana kadar, mutluluk dolu bir an boyu, insan kendini herkesle kardeş gibi görüyor, hatta viski getiren garsonla bile; dünya yüzünde artık asla ikiyüzlülüğe gerek yok diye bir duyguya kapılıyorsunuz, huzur dolu bir coşku sarıyor içinizi. İçinde bulunduğunuz hapishaneyle eğleniyorsunuz! Sen dediğim kişinin, hem olgun, hem de hayat dolu bir kadın olması halinde, onun hayatında benden başka hangi erkeğin olduğunu öğrenmek için doğal bir gereksinim duyuyorum, ama içinde bulunduğum coşku duygusu içinde pek de ciddiye alınacak bir gereksinim değil bu, acil de sayılmaz, daha çok oyunumsu bir merak. Paris konusunda, bir manastıra benzediğini hiç sanmadığım bale okulu konusunda anlattıkları arasında asla bir erkeğin adı geçmiyor, ne bir François ne de Andre, Pierre, Jacques ya da bir başkası var. Amazonlarla dolu bir Paris; bu da ne demek acaba? Sonunda doğrudan doğruya soruyorum Julika'ya:

"Paris'te çok mutlu musun?"

Bunu sorabilirim herhalde.

"Mutlu mu?" diyor, "Mutlu da ne demek?"

Çok ilginç; her nedense, Bayan Julika Stiller-Tschudy kendisinin sağlıklı ve mutlu olduğunu düşünmeme katlanamıyor, hemen yine Davos'a, Art Nouveau stili zeytin yeşili camları olan ıssız ve-

randada geçirdiği ve kuşkusuz çok korkunç olan günlerine, kayıp kocası Stiller'in onu ortalıkta bırakarak çekip gitmesine dönüyor. Bir kez daha dinliyorum öyküsünü. Geçmişte olup bitenlerin korkunçluğundan kuşku duymaksızın, Julika'nın ilginç yüzünün süslediği o çiçek açan varlığını görüyorum, masa örtüsünün üstünden yansıyan ışıkla aşağıdan doğru aydınlanmış, tıpkı sahnenin önündeki ışıkların vurduğu bir yüz gibi. Onu özlüyorum. Bağışlamaya hazır olduğu, bağışlayabilmek için de ayrıntılarıyla anlatmak zorunda olduğu geçmişinden artık çıkıp, şimdiye, zaten sınırlı olan öğleden sonramıza dönmesini bekliyorum.

"Benim sevgili Julikam," diyorum ona, "bana durmadan Stiller'inin ne kadar kötü davranmış olduğunu anlatıp duruyorsun. İyi ama bunu yadsıyan kim? Seni hasta ettiğini iddia ediyorsun, ölecek kadar hasta ettiğini, seni bırakıp gittiğini söylüyor, ölebilirdim diyorsun, ama bunun yanında, gördüğüm kadarıyla yalnız onu arıyorsun– Gerçekten ölmediğini, burada hayat dolu olarak oturduğunu o da bilse ne olur?"

Bu bir şaka değildi, hayır, ben de farkındaydım bunun. Julika benim yüzüme bakmadan, Paris'ten alınma beyaz çantasının içinden bir şey çıkardı, sararmış bir mektuptu bu. Belliydi ki sözlerimi çürütmek için çıkarmıştı mektubu. Stiller, o iğrenç adam, bu mektubu o tarihlerde Davos'taki sanatoryuma göndermişti; onu okumamı istedi Julika, aslında mektup dediğim şey ufak bir sayfa, yıpranmış bir kâğıttı, kareli bir not defterinden koparılmış, üstüne kurşunkalemle bir şeyler karalanmıştı, böylesi bir yazıyı hep yadırgardım ben, itici bulurdum.

"Evet?" diye sordum, biraz da mahçup olarak.

Acele acele bir kibrit çaktı, öyle telaş ediyordu ki, kibrit bir kaç kez kırıldı. Kayıp Stiller'inden aldığı bu mektup, bu son mektup hakkındaki görüşünü bildirmeyi gereksiz gördüğü belliydi. Sigarasını içti.

"Julika," dedim, yıpranmış kağıdı ona geri verirken, "seni seviyorum–"

Sessizce, donuk donuk güldü, bana inanmıyordu.

"Seni seviyorum–" diye yineledim, ne onun ne benim geçmişime ait olan, yalnızca bu buluşmamızı ilgilendiren bir şeyler söylemek, o andaki duygularımı, o andan sonrasına ilişkin umutlarımı dile getirmek istedim; ama beni dinlemiyordu. Sustuğu zaman bile beni dinlemiyor, yalnızca dikkatle beni dinlermiş gibi poz yapıyordu. Ruhen Davos'taydı, belli oluyordu, hatta ben konuşurken ağla-

maya başladı. Karşılıklı, göz göze oturmalarına karşın iki insanın birbirlerini algılayamamaları bana üzücü gelmeye başlamıştı. "Julika!" diye adıyla seslendim ona, sonunda güzel yüzünü bana çevirdi. Ama gördüğü ben değildim, Stiller'di! Kendine gelebilmesi için zarif elini tuttum. Beni dinlemek için kendini zorluyordu. Ben onu sevdiğime yemin ettikçe gülümsüyordu, beni dinliyordu da, evet, ama söylemek istediklerimi duymuyordu. Onun duydukları, benim yerimde Stiller oturmuş olsaydı söylemesi olası olan şeylerdi. Bunu hissetmek bana acı verdi. Aslında sussam iyi olurdu! Hiç düşünmeden elimden bırakmış olduğum ve yakınımda duran eline bakınca, yara izleri gördüğüm o korkunç düş geldi aklıma. Julika, susma lütfen dedi bana. Ne için? Ansızın ben de büyük bir umutsuzluğa kapılmıştım. Bu kadınla benim aramda geçebilecek herhangi bir konuşma, daha başlamadan bitmiş gibi geliyordu bana; yapacağım her hareket de, daha önceden yorumlanmış olacak, o andaki kafa yapıma ters düşecekti, çünkü ne olursa olsun o hareket, asla benim hareketim gibi görünmeyecek, kayıp Stiller'in uygun ya da uygunsuz, umulan ya da umulmadık bir hareketi olarak görünecekti. Asla benimki olarak görünmeyecekti!... Garsonu çağırdığımda Julika hemen, benim için tasalandığını gösteren sevecen bir sesle:

"Bu kadar çok içmemelisin!..." dedi.

Bu sözleri duyunca, açık söyleyeyim, ürperdim, kendimi zor tuttum. Bu kadının kafasından neler geçiyordu? Bir kere ben içki içmek istememiştim. Hem isteseydim de ne olurdu? Herhalde bana da, Stiller'ine olduğu gibi, istediği gibi davranabileceğini düşünüyordu, bu yüzden bir an içimden, sırf ona inat olsun diye, bir viski daha içmek geldi. Ama içmedim. Çünkü inat, gerçek bağımsızlığın tam tersidir. Gülümsedim. Ona acıyordum. Durumu anlamıştım: Julika'nın bütün davranışı bana değil, bir hayalete yönelikti, bir kere onun hayaleti sanıldıktan sonra (çünkü büyük bir olasılıkla aradığı adam asla var olmamıştı!) insan savunmasız kalıyor; Julika beni algılayamıyor. Çok yazık! diye düşündüm.

"Darılma ama," diyor, "gerçekten bu kadar çok içmemelisin. Ben senin iyiliğini istiyorum."

Ne yazık ki garson hemen gelmemişti.

"Bir şey ısmarlamak istememiştim," dedim, bezgince karşı koyarak– Julika gülümseyince, biraz sinirli bir sesle ekledim, "Yanılıyorsun tatlım, gerçekten bir şey ısmarlamak istemiyordum, hesabı ödeyecektim!– ama ne yazık ki param yok..."

Ben bunları söylerken, Julika hesabı ödeyebilmem için kırmızı deri cüzdanını (Stiller'leyken de sık sık yapmak zorunda kalmıştı herhalde bunu), dirseğimin altına doğru itmişti, sanki başka türlü olmasını beklemezmiş gibi davranıyordu.. Ne yapabilirdim! Hesabı ödedim. Sonra da ona kırmızı deri cüzdanını geri verdim, kendimi toparlayarak, "Haydi gidelim!" dedim.

Saat altıyı vururken yine hapishanedeydim.

PS. Durum şu: Gerçeği dile getirecek sözcükleri bulamıyorum. Kerevetimin üzerinde yatıyor, uykusuz saatler geçiriyor, ne yapmam gerektiğini düşünmeye çalışıyorum. Teslim mi olmalıyım? Yalana başvurarak kolaylıkla yapabilirim bunu, bir tek sözcük, itiraf denilen bir söz yeter, 'özgür' olurum, yani benim durumumda benimle hiç ilgisi olmayan bir rol oynamaya mahkum olurum. Öte yandan, insan gerçekte kim olduğunu nasıl kanıtlayabilir ki? Ben bunu yapamıyorum. Peki gerçekte kim olduğumu, kendim biliyor muyum? Bu tutukevindeki kazandığım ürkünç deneyim bu: Gerçeği dile getirecek bir ifade tarzı bulamıyorum.

Birbirimizin sırtlarını sabunlamamız dolayısıyla dostluk kurmuş olduğum ufak tefek Yahudi, bugün duş almaya gelmedi. Gelmek istemiyorsa gelmeyebilir dediğimde kaşlarını kaldırıyorlar. Akıllı bir adamdı bu Yahudi, intihar ettiği söylencesi kafamı çok meşgul ediyor. Bizim küme on kişiden oluşuyor, eğer birbirimizin sırtını sabunlamamış olsaydık, büyük bir olasılıkla yokluğunu farketmezdim bile. Aslında onu pek aramıyorum. (Bu sabunlama işinden biraz rahatsız oluyordum zaten.) Ölümü bekleyemeyenlerin, hep en akıllı insanların arasından çıkması kafamı kurcalıyor; o adamın yalnızca akıllı değil, aynı zamanda insanın içine işleyen gözlerini düşündükçe, kendisini şimdi nelerin beklediğini bilmemesi inanılmaz geliyor bana. Hatta, yaşadıklarımı – meleğimle olan ve anlatılması hemen hemen olanaksız olan karşılaşmamı – anlatabileceğim tek kişi o olabilirdi diye hayaller de kuruyorum şimdi.

Bir kere daha o tanıdık duygu: Uçmak zorunda olmak, bir pencerenin korkuluğunda durmak (yanan bir evde mi?) ve ansızın uçmayı becerebilmek dışında hiç bir kurtuluş umudu olmamak. Bu arada şuna emin olmak: Sokağa atlamanın hiçbir yararı yok. İntihar bir yanılsamadır. Anlamı şu ki: Boşluğun beni taşıyacağına gü-

venerek uçmak zorunda olmak, yani kanatsız olarak atlamak, öylece boşluğa atlamak, hiç yaşanmamış bir hayata, ihmal yüzünden işlenen suça atlayış, bana ait olan, beni taşıyabilen tek gerçek şey olan boşluğa atlayış...

ikinci defter

Avukatım, bugüne kadar tuttuğum notları okudu, kızmadı bile, başını sallamakla yetindi. Bu yazdıklarınıza dayanarak sizi savunamam dedi, defteri alıp çantasına koymadı bile.

Ne var ki ben tutanaklarıma devam ediyorum. (Avukatımın verdiği o güzel puro dudaklarımın arasında.)

Güzel Julika'yla kayıp Stiller arasındaki ilişki, Çaykovski'nin Fındıkkıran Süitiyle başladı (o zamanki genç Stiller, güzel Julika'yı bir biçimde etkilemeye çalışmış, genç dansçıyı bıktırana kadar ona bu müziğin bir sabun köpüğü büyüsü olduğunu, yeterli bir ustalık sergilemediğini, sıradan bir yapıt ve yaşlılara göre, zevksiz bir şey olduğunu anlatıp durmuştu); Julika'nın en son anlattıklarına bakılırsa da, ilişkileri, bütün evlilikleri boyunca bir Fındıkkıran Süiti olarak kalmıştı. O günlerde Julika balede çalışıyormuş. Evvelki gün, bir aralık bana gösterdiği eski bir fotoğrafta, iç oğlanı ya da prens rolünde görülüyor, kendisine çok yakışan bir kostümün içinde mutlu bir görünüşü var; genç bir delikanlıya benzeyen o şirin görünümüne ne kadar baksanız doyamazsınız. Eşsiz güzellikteki kocaman, iri iri açılmış gözlerinde o zamanlar, şimdikinin tam tersine, tuhaf bir ürkü var, gizliden gizliye duyduğu korku, sanki ince bir perde gibi örtmüş gözlerini, belki kendi cinsinden korkuyor, büründüğü o nefis giysi, onu bu cinse karşı ancak geçici olarak koruyabiliyor; ya da kulisin gerisinde durup gümüş giysisini teslim almayı bekleyen o adamdan korkuyor Julika. O zaman yirmiüç yaşındaydı. Az buçuk deneyimi olan her erkek –anlaşılıyor ki Stiller kesinlikle böyle biri değildi– böylesine çekici bir kişinin, cinsel bakımdan tam anlamıyla soğuk olduğunu hemen anlardı, en azından

ilk ağızda bundan kuşkulanır, beklentisini ona göre ayarlardı. O zamanlar Julika herkesin tanıdığı, umut veren bir balerindi. Kaç erkek, kaç saygın Zürih'li, kaç ünlü kişi Julika'yla hiç düşünmeden evlenmek istemişti, ama bu tuhaf, ve tuhaf olduğu için de çekici olan kız için, sanat (bale) her şeyin önünde geliyordu, öyle ki, sanatın dışında kalan her işi, daha baştan bir sıkıntı olarak görüyordu. Dans onun hayatıydı! İnsanların canını sıkacak, ya da en azından ciddi bir konuşma yapmayı olanaksız kılacak biçimde kıkır kıkır güler, erkekleri kendisinden uzak tutardı; ister inanın ister inanmayın, güzel Julika o sıralarda bir rahibe gibi yaşardı, ancak kendisinin bir vamp olduğunun düşünülmesine yol açan bir sürü dedikodu olurdu çevresinde, ama Julika bunlara da gülüp geçerdi. Neden kendisini olduğu gibi bırakmıyorlardı? Tiyatrodan bir kez bile elinde taze çiçekler olmadan ayrılmıyordu, dışarda kendisini yeni bir hayranının, çiçekleri gönderen kişinin, ya bir üniversite öğrencisi, ya da pırıl pırıl arabası olan bir erkeğin beklemesinden duyduğu o hafif, ama gerçek korkuyu yüreğinde duymadan, bir kez bile dışarı çıktığı olmuyordu. Julika arabalardan korkardı. Bereket versin ki bekleyenler, Julika'yı çoğunlukla tanımazlardı; eskiden de kızılımsı olan saçlarını gizleyen öğrenci işi bir yün bereyi kafasına geçirmiş olarak önlerinden geçip giderdi, sahnedeki ışık selinin içinde durmadığı zaman iyice silik bir kız olup çıkıyordu. En eşsiz renklerine ancak denizin içindeyken kavuşan bir deniz hayvanı gibi, Julika da o hayal gibi güzelliğine, ancak dansederken kavuşuyordu, öncelikle dansederken; sonra yorgun oluyordu. Nedeni belliydi: dansederken kendinde ne varsa veriyordu. Bu yüzden da haklı olarak yoruluyordu, kendisini bekleyen hayranlarının hepsine yorgun olduğunu söylüyordu. Ama Stiller, Julika'nın yorgunluğunu salt kendisine karşı bahane ettiğini düşünüyordu. Julika'yı kendisiyle şarap içmeye, ya da Julika şarap içmediğine göre, çay içmeye zorlamaktan eline ne geçiyordu ki? Görünüşe bakılırsa Stiller çok fazla konuşuyordu, tıpkı konuşmayı yürütme sorumluluğunu yalnız kendisinde gören biri gibi; yorgun Julika'ysa susuyordu. O sıralarda Stiller İspanya'dan çokça söz ederdi, İspanya'daki iç savaşa katılmış ve yeni geri dönmüştü, İsviçre'de divanıharbe verilmiş, hüküm giymişti. Julika'nın Stiller'e acıma duyması, adamın çekeceği ve biraz da usandırıcı bir gururla sözünü ettiği hapis cezası yüzünden değildi, öylesine acıyordu ona; nedenini bilmiyordu. Julika gülümseyecek olsa, Stiller hemen ciddiye alınmadığından korkuyor, elini alnına ya da ağzına dayıyordu; Juli-

ka'nın evine kadar olan kısa yolu yürürlerken, kız kolkola girmelerini istemeyince de Stiller telaşlanıyor, kapının önünde durduklarında sırnaşıklığı için uzun uzadıya özür diliyor, kendisinin de bunu itici bulduğunu söylüyordu. Öte yandan Julika'nın en çok hoşlandığı erkek Stiller'di. Güzel Julika'nın mektup yazdığı az sayıdaki kişiden ilki Stiller'di; Julika ona bir kaç satırlık bir not yazarak, ne yazık ki çok yorgundum demiş, yine görüşebileceklerini ima etmişti. Julika bu genç adamın kendisini ne kadar beğendiğini biliyordu, Stiller'in kendisine hiçbir biçimde zor kullanmayacağını da; böyle bir şey yapabilmesi için eksik olan bir şey vardı Stiller'de, bu da Julika'nın özellikle hoşuna gidiyordu. Kısa süre öncesine kadar İspanya'daki cephede yer almış olan bu ince ama güçlü yapılı ve Julika'dan bir baş uzun olan adamı, tiyatronun önünde neredeyse bir saat bekletmiş olmasına karşın, kendisinden bir özür dileme bile beklememesi de hoşuna gidiyordu Julika'nın; tam tersine, bunca ısrarcı olduğu için Stiller özür diliyor, kızın canını sıkmış olmaktan korkuyordu. Dediğimiz gibi, bütün bunlar Julika'nın çok hoşuna gidiyordu; her şey bir yana, o ilk günleri düşündüğünde, Julika kayıp Stiller'ini hep gönülden övüyor. Aylardan Mart'tı, kırlarda ilk kez yürüyüşe çıktılar, bu gezinti narin Julika için fazlasıyla uzun, yorucu ve pisti, güneş ısıtıyor olsa da toprak henüz çok ıslaktı, Stiller onu tarlalar arasından götürmekte ısrar ettiği için bir keresinde ayakkabısının sol teki yapışkan çamurun içinde kaldı, Julika çoraplı ayağıyla çamura basmasın diye, Stiller onu yakalayıp tutmak zorunda kaldı, bu sırada Stiller Julika'yı ilk kez öptü. Julika, kendisinin de onu öpmüş olduğuna kesinlikle inanıyor. Her neyse, Julika'nın canını sıkmamak için, Stiller bu kadarıyla yetindi, gezintinin geri kalan bölümünde çok keyifli davrandı, çocuklar gibi çayırdaki kamışları kopartıp, düğmelerini iliklemediği paltosunun önüne vurdu. Julika onu bir ağabey gibi gördü. Bu da hoşuna gitti. Julika'nın kırlarda da yalnızca baleden, özellikle de baleyle ilgili kişilerden, orkestra şeflerinden, dekoratörlerden, berberlerden, bale eğitmenlerinden söz etmesi Stiller'i rahatsız etmedi; bu Julika'nın dünyasıydı. Öteki hayranları, kafasında boş laflardan başka bir şey olmadığı için kınamışlardı Julika'yı. Ama Stiller böyle yapmamıştı. Kızın anlattıklarını dinlemek için kendini zorlamış, ara sıra gerçekten güzel bir manzaraya işaret etmiş, ancak bu manzara Julika'nın dikkatini dağıtamamıştı. O zaman Stiller, bale sanatından bunca az anladığı için utanmıştı. Stiller'in hoşlandığı açıkça belli olan basit bir köy lokantasında domuz yağıyla ekmek yemişlerdi, Julika ilk

kez, korkmadığı bir adamla tanışmış olmanın tadını çıkarmıştı. Stiller yeniden İspanya savaşından söz açmıştı. Çünkü o gezintiden birkaç gün sonra, kolunun altına devlet malı bir battaniye sıkıştırıp, bir kaç aylık cezasını çekmek üzere bir yere girecekti. Julika'yla Stiller birbirlerini uzun süre görmediler. O günlerde Julika birçok mektup gönderdi, ancak bu mektuplar, onun mahçup tarzı dolayısıyla, Stiller'e olan sevgisini açık seçik dile getirmiyorlardı; ne var ki duyarlı bir insan olan Stiller, güzel Julika'nın, kendi mahçup tarzı içinde sözcüklerle ifade edemese de, neler hissedebileceğini herhalde anlayabiliyordu; ne olursa olsun, Bayan Julika Stiller-Tschudy bugün bile o mektupların, kayıp Stiller'i nasıl yürekten, kendini gerçekten vererek sevmiş olduğunun kesin kanıtları olduğunu ileri sürmekte.

Bir yıl sonra evlendiler.

Bir yabancı gözüyle bakınca, insan bu ikisinin, Julika ile kayıp Stiller'in tuhaf bir biçimde birbirlerine uygun düştükleri izlenimini ediniyor. Her ikisi de korkuları yüzünden birbirlerine gereksinim duyuyorlardı. Haklı olsun olmasın, güzel Julika, bir kadın değilim diye gizliden gizliye korku çekiyordu. Görünüşe göre Stiller de, sürekli olarak herhangi bir anlamda yetersiz olma korkusunu taşıyordu; bu insanın sık sık özür dileme ihtiyacını duymuş olması dikkat çekici. Onun bu korkusunun nereden geldiğini Julika bilemiyor. Aslında, Julika kayıp Stiller ile yaptığı acınası evliliği anlatırken, korkulardan hiç söz etmiyor; ne var ki Julika'nın anlattığı her şey şunu gösteriyor ki, Stiller'i ancak onun çektiği vicdan azabı sayesinde, başarısız biri olma korkusu sayesinde elinde tutabileceğine inanmış. Anlaşılıyor ki, Julika gerçek ve özgür bir adama yeterli olabileceğine, o adamı yanında tutabileceğine güvenemiyordu. Bana öyle geliyor ki, Stiller de Julika'nın bu zaafına tutunuyordu; Julika'nın yerinde bir başka kadın olsaydı, sağlıklı bir kadın, Stiller'in güçlü olmasını isterdi ya da onu kınardı. Julika'ysa onu kınayacak durumda değildi; Julika'nın hayatta kalmasını sağlayan, yanında hep bağışlayabileceği bir insanın olmasıydı.

* * *

Bu defterlere, hakkında – sırf beni kocası sanmasın diye – adil davranmayı çok istediğim Bayan Julika Stiller-Tschudy'nin, bana ya da avukatıma, evliliği hakkında anlattıklarının dışında bir şey geçirmemeye çalışacağım: – Bir kaç yıl önce, tiyatronun doktoru

Julika'da hafif, ama gerçekten hafif bir tüberküloz olduğunu saptamıştı, korkuya kapılmaya gerek yoktu, ama doktor sürekli olarak Julika'nın yaz mevsimini mutlaka yüksek bir yerde geçirmesini öğütlemişti. İyi bir öğüttü bu, ama para gerektiriyordu, Julika'nın kocası Stiller'se o sırada heykeltraşlık yaparak hiç para kazanamıyordu, hemen hemen hiç, en azından zavallı karısını öyle bir yere gönderecek kadar kazanmıyordu. Julika, bir müdür kadar para kazanmadığı için kocasına asla sitem etmedi. Hatta işi daha da ileriye götürerek, kocasını üzmemek, onun az para kazanıyormuş duygusuna kapılmasını önlemek için, doktorun öğüdünü Stiller'den sakladı. Julika'nın kocasından beklediği tek şey, onun da karısını bir parça koruması̇ydı. Evliliklerinin ilk yılları harika geçmiş olmalı. Julika balede ayda altıyüzyirmi Frank kazanıyordu, Stiller'in de şansı yaver gidip bir havuzbaşına ya da başka bir yere dikilecek bir heykel satabildi mi, durumları iyi oluyordu. Julika gözü tok bir insandı. Sevdiği adamdan, karısına daha iyi bakabilmesi için yeteneğine sırt çevirmesini ciddi olarak isteyemeyecek kadar sanatçı ruhluydu; böyle bir şeyi ancak şaka olarak söyleyebilirdi. Onun, yani kayıp Stiller'in ne derece yetenekli olduğu konusunda, anlaşılan başından beri farklı görüşler vardı, onu asla bir sanatçı yerine koymayan kişiler çıkmıştı. Elbette ki Julika kocasına inanıyordu. Ne olursa olsun Stiller büyük bir gayretle çalışıyordu. Karısının baledeki başarılarına kendi başarılarıyla karşılık veremiyordu Stiller, yalnızca bir şeylerle oyalanıyordu; Julika'nın başarılarının Stiller'in insanlardan kaçan biri olmasında da payı vardı; nereye gitseler herkes Julika'nın çevresini alıyor, Stiller'i ise yalnızca onun kocası olarak görüyorlardı. O zamanki gelir düzeyleri yüzünden çocuk yapmayı düşünmüyorlardı; çocuk, Julika'nın bir yıl işe gidememesi demekti. Stiller'in baba olmak için yanıp tutuştuğu yoktu zaten; yalnızca ara sıra, Julika'nın bir bakıma kendisi yüzünden çocuktan vazgeçmek zorunda kaldığını düşünüp, vicdanen rahatsız oluyor, özellikle de Julika için bir çocuğun önemli olup olmadığını düşünüp duruyordu. Neden özellikle Julika için? Stiller'e göre bir çocuk Julika'yı, kendisinin asla yapamayacağı biçimde, kadın yapabilirdi. Ne yapsanız bu düşüncesinden vazgeçmiyor, durup durup çocuktan söz açıyordu. Stiller Julika'dan ne istiyordu? Stiller'in davranışı Julika'ya, kocasının kendi sanatını bir bakıma tam olarak ciddiye almadığını gösteriyordu, belki de bilinçaltında karısının başarısını kıskanıyordu; ne olursa olsun, kocasının durmadan çocuk konusunu ortaya atması Julika'nın keyfini kaçırıyordu. Julika yeterince

meşgul değil miydi? Bir gün, Julika kocasına, bu tutumunun bir sanatçı olarak kendisini incittiğini açık açık söyleyince, özellikle de 'tüberkülozlu bir anne neden bir çocuk doğursun ki?' diye sorunca Stiller artık sustu. Böylece çocuk konusu sonsuza kadar kapanmış oldu. Bunun yerine Stiller karısının tüberkülozunu diline doladı, sıralı sırasız onun yeniden doktora görünmesini söylemeye başladı. Kocasının uyarıları artık o kadar sinirine dokunuyordu ki, zavallı Julika öksürmeye bile korkar oldu. Durmadan ne istiyordu bu adam Julika'dan? Stiller çok heyecanlıydı, ancak Julika'nın hayatını doya doya yaşayamadığı düşüncesine saplanıp kalmıştı. Elbette ki Julika, saatler süren gezintilerde ona eşlik edecek, kocasının tanıdıklarıyla geceler boyu içki alemlerine katılacak biri değildi; Tanrı bilir ki korunmaya gereksinimi vardı; ama aslına bakarsanız Julika o sıralarda hayatından oldukça hoşnuttu. Stiller neden değildi peki? Bir bale provası sırasında dışarda hava bozarsa, Stiller karısının kalınca bir mantosunu alıp sahne çıkışında bekler, şemsiyeyle şalını getirmeyi de unutmazdı; Stiller, karısının gerçekten de tehlikede olan sağlığının özenli bir bekçisiydi, ancak doktora git diye sıkıştırması Julika'yı bezdiriyordu. Kocasının bu tutumunu, sevgi ve ilgisinden gizlice vazgeçmesi olarak yorumluyordu, evet, hatta bir sevgisizlik belirtisi olarak görüyordu, böylece daha da inatçı oluyordu. Salt kocasının vicdanı rahatlasın diye, Stiller erkekçe bencilliğini tatmin etsin diye doktora yollandığını, itildiğini, zorlandığını düşünüyordu; Stiller'in, doktora gittin mi diye sorması bile onu öfkelendirmeye yetiyordu. Julika mantıksız davranıyor olabilirdi, ama anlaşılmayacak bir şey yoktu bunda; o her zaman duyarlı bir yapıda olmuştu. Bir gün sahnenin ortasında düşüp kalmak tehlikesini göze alarak yıllarca dansetti; Julika'nın böylesine gayretli olmasını herkes takdir ediyordu, müdür, baledekiler, orkestradakiler; yalnız Stiller etmiyordu. Onun yaptığına budalalık diyordu. Büyük bir olasılıkla salt ciddiye alınmama korkusundan, kabalık krizlerine yakalanıyor, ancak karısının hıçkırıklarını duyunca susuyordu. Karısının yaptığı hiçbir şeyi beğenmiyordu; Julika masadan kalkıp mutfağa giderken eline birkaç tabak çanak almadı diye dır dır edip duruyor, biraz akıllıca davransan, benden biraz bir şeyler öğrensen, harcadığın gücün yarısını harcayarak yaşayabilirsin diyerek, kesin ve katı bir dille öğütler veriyordu. Julika bu sözlere nasıl bir yanıt verebilirdi? Kocasının titizliği, yalnızca üzüyordu onu. Stiller zeki bir adam olduğunu iddia ederdi, ama onun gibi biri, bir saat boyunca, Julika'nın masadan kalkıp mutfağa gider-

ken eline birkaç tabak almaması üzerine konuşabiliyordu. Julika başını ellerinin arasına alıyordu. Stiller böyle bir konudan neredeyse bir felsefe türetiyor, Julika ise, onca prova ve ev işinden sonra, yorgunluktan ölüyordu. Daha sonra Stiller yine çok sevimli oluyordu. Ama anlaşıldığına göre, bu sinirli halleri sıklaşıyordu. Bir keresinde, zavallı Julika yüksek ateşle yatmasına karşın, o akşamki rolünün çok önemli olduğunu bildiği için, gösteriye çıkmaktan vazgeçmek istemeyince, Stiller ona aldırmadan yapacağını yaptı, gerçekten de, yatakta yatan Julika'nın üzerinden uzanıp telefonu aldı, karısının o akşam sahneye çıkamayacağını söyledi; böylesine keyfi bir tutumu sanatçı Julika hoş göremezdi. Stiller kendisini ne sanıyordu ki! Kocasının elinden telefonu kapıp bir taksi çağırdı ve tiyatroya gitti. Evlendiklerinden bu yana, ilk kavgalarından biri o anda patlak verdi, çok geçmeden de taksi geldi. Stiller trabzandan eğilmiş bağırıyordu: "Canını çıkar, bana göre hava hoş, canını çıkar, ama suçu bana yükleme..." Bu gibi anlarda Stiller Julika'yı şaşırtıyordu; bu gibi anlarda Stiller kiminle evli olduğunu unutmuşa benziyordu, karısı zengin bir aileden değilse bile kültürlü bir aileden geliyordu; Macar olan annesi üst tabakadan bir kadındı, bir tür aristokrat sayılırdı, merhum babasıysa Budapeşte'de ortaelçiydi; buna karşılık Stiller (doğruyu söylemek gerek) orta alt sınıfa ait bir ailedendi; bir keresinde, bir yaşlılar yurduna yerleştirilen bir üvey babadan söz etmişti o kadar, öz babasından ise asla söz etmemişti, annesi de bir demiryolcunun kızıydı. Birbirini seven iki insan arasında böyle şeylerin ansızın önemli oluvermesi gülünç ve korkunç, ama gerçek bu. Elbette ki Julika bu yönde bir tek söz bile söylememiş, hemen hemen hiç ağzını açmamıştı. Yalnızca hissediyordu bunu, örneğin Stiller merdiven boşluğuna doğru bağırırken. Çok korkunç bir şey olmuş olmalı bu. Böylesi taşkınlıklardan sonra her defasında pişman olurdu Stiller. Af diler, çoğu zaman da yaptığını bağışlatmak için hoş buluşlarla ortaya çıkardı, ya pişirmesini iyi bildiği ve Julika'nın çok sevdiği bir yemek hazırlar, ya Julika'nın yitirdiği ipek şalın yerine yenisini alır, ya da gösteriden sonra tiyatroya Julika'yı almaya gelirken, yolda bir bahçenin tahtaperdesinden uzanıp kopardığı leylakları getirirdi; araları hep düzelirdi, her şey yoluna girerdi, evlilikleri temelde çok çok mutlu bir evlilik olmuş olmalı – öteki kadın ortaya çıkana kadar.

Bu iş yaklaşık yedi yıl önce olmuştu.

Julika'nın bir şeyden haberi yoktu. Böyle bir olasılık aklına bile gelmezdi. Kocasını her şeyin üstünde seven genç bir kadın olarak,

Stiller'in kendisine böyle ihanet edebileceğini aklının ucundan bile geçirmezdi, evet, dediğim gibi, böyle bir şeyi hiç düşünmezdi. Kendini bütünüyle mesleğiyle kocasına adamış olan zavallı Julika, durumu ancak kocası yıllardır süregelen yüksek ateşini artık önemsememeye başlayınca farketti; gerçi her akşam karısı gösteriden döndüğünde perdenin kaç kez inip kalktığını soruyordu, ama sesinde hep hafif alaycı bir hava oluyordu. Aynı ses tonuyla, tüberkülozun nasıl gidiyor? diye de soruyordu. Ya da Julika, yazısında kendisinden hiç söz etmeyen bir eleştirmenin yaptığı işitilmemiş terbiyesizliği anlatınca Stiller, yani kocası, güya adil davranayım derken karısına adeta insafsızlık ediyor, Julika'nın bu işi fazla önemsememesini, eleştirmenin ondan belki de salt ihmalcilikten söz etmemiş olduğunu, başka bir amacı olmayacağını söylüyordu. Ancak Julika'yı en çok kuşkulandıran şey, Stiller'in aynı zamanda heykeltraşlığını her şeyin önünde görmeye başlamış olması, bu nedenle de günler boyu, hatta bir keresinde tam bir hafta, Julika bir sabah gidip kendisini ziyaret edene kadar, atölyesinde kalmayı yeğlemesiydi. Julika oraya gittiğinde, kocasını ıslık çalarak bardak kurularken buldu; bir akşam önce orada bir konuk olduğunu hemen sezdi, ama soru sormaya çekindi. Yerde bir saç tokası duruyordu, hiç konuşmadan onu kaldırıp masanın üstüne koydu Julika, hiç de ucuz olmayan iki şişe de şarap gördü, Chateauneuf du Pape, ama Julika dar görüşlü biri değildi, hatta kocasının açık renk pantolonunun üstünde gördüğü siyah bir saç teli bile ne kanıtlardı ki! Stiller güldü. Julika'nın bir anda çöküp kalıvermesinin nedeni hiç de bir gece önceki bayan konuk değildi; Stiller'in pek yüzeysel kalan avutucu gülüşü, temelinde sadistlik yatan sevecenliği ve böyle davranarak kıskanç bir kadını avunduracağına inanması, Tanrı bilir ki bütün bunlar çok sırasızdı; kendi deyimiyle, bir saç tokası yüzünden geçirilecek isteri krizlerini önlemek için başvurduğu kabalık da çok yersizdi; bunların hepsi çok yersizdi. Zavallı Julika uzun süre ağlamasını kesip konuşamadı. "Julika?" diye sordu sonunda Stiller, karısının ağlamasının o aptal saç tokası yüzünden olamayacağını sezmeye başlamıştı. "Ne oldu?–Julika?–Konuşsana!–"

Julika doktora gitmişti.

"Gittin mi?" diye sordu Stiller. Julika kendini toplamaya çalıştı. Stiller kanepeye onun yanına oturdu, bardakla kurulama bezi hâlâ elindeydi. Umarsızlık içindeki Julikaysa hıçkırıklarla sarsılıyordu, iki eliyle yastığı öyle bir kavramıştı ki yastık yırtıldı. Julika'nın

böyle ağladığı hiç görülmemişti. Anlaşıldığına göre Stiller de ne yapacağını bilmiyordu; eliyle karısının başını okşayabilmek için kurulama bezini bir kenara bıraktı – sanki böyle bir sevgi gösterisiyle onun hayatını kurtarabilirmiş gibi. Julika'nın doktora gitmiş olması onun işine gelmemiş gibiydi, keyifli keyifli ıslık çalmasını engellemişti bu durum. Julika yastığı parçalarken Stiller: "Peki doktor ne dedi?–" diye sordu. Julika'yla ilgileniş biçimi korkunçtu (bugün bile aynı kanıda Julika), bir yandan sevecen ve ağırbaşlı görünüp, dostça davranıp kaygılanırken, bir yandan da bir akşam önce kullandığı bardağı elinde tutuyordu; Julika kekeleyerek, boğulacakmış gibi olup lafının ortasında durarak, üstüste gelen hıçkırıklara gömülerek, en kısa sürede Davos'a, orada bir sanatoryuma gitmesi gerektiğini açıkladı. Stiller buna, şu kupkuru soruyla karşılık verdi: "Bunu ne zamandır biliyorsun?" – "Neredeyse bir haftadır," dedi Julika, Stiller'in bu bir haftanın ne kadar korkunç geçmiş olduğunu tahmin edebileceğini sanıyordu. "Bir haftadır biliyorum!" Ama Stiller yalnızca, "Öyleyse bana haber vermek için neden bugünü bekledin?" diye sordu. Davranışı dayanılacak gibi değildi. Hatta, "Söylediğin gerçek mi?" diye sordu. "Gerçek mi? Gerçek mi?..." Julika önce kahkahayla güldü, sonra birdenbire yerinden fırladı, Stiller'in yüzüne baktı, onun da kendisine nasıl baktığını gördü: Sanki karısı bir akşam öncesinin keyifli anısını bozmak için bir bahane buluyormuş, ucuz bir numara yapıyormuş gibi bakıyordu ona. Julika, "Git! Git! Git seni görmeyeyim!" diye bağırdı. Stiller başını iki yana salladı. "Git! Lütfen. Dışarı çık!" – "Julika," dedi kocası, "burası benim atölyem." Stiller'in o dingin hali tam bir aşağılamaydı, insanlık dışı bir şeydi, böyle bir şeyin olacağını Julika tahmin bile edemezdi, evet, üstelik karısı ölüm olasılığından söz ederken, bir de gülümsüyordu Stiller. Gülümsüyordu! Ve zavallı Julika, hemen hemen bir haftadan beri doktorun koyduğu teşhisin yükünü bir başına taşıyan Julika, gözleriyle kulaklarına inanamıyordu: Stiller, bir akşam öncesinin bardağını kurulamaya devam ediyordu, sanki elindeki bardak dünyadaki en acil, en kırılgan şeydi, hatta sanki kafasındaki en önemli şeydi; sesini sevecen bir tonda tutarak, altüst olmuş Julika'nın hangi korkulara kapıldığını değil de, doktorun ne demiş olduğunu tam olarak bilmek istedi, tam olarak, tarafsız olarak, kelimesi kelimesine. "Söyledim ya! Hemen Davos'a gitmelisiniz dedi, hemen sanatoryuma gitmelisiniz, yoksa iş işten geçmiş olur." Anlaşılan, Stiller'in bu haberin önemini anlaması için bir süre geçmesi gerekmişti. Kafasından neler geçtiğini

söylemedi, hayır, alt dudağını ısırmakla yetindi, boşaltılan bir çuvala benzemişti, küçülmüş gibiydi, ansızın umutsuzluk yansıtan gözlerle baktı Julika'ya. Julika'nın yeniden bir röntgen aldırmasını, kendisi isteyip durmuyor muydu zaten? Şimdi Julika onun bu arzusunu yerine getirmişti, hepsi buydu. Julika'ya neden böyle gözlerini dikip bakıyordu? Hasta olan sol akciğeriydi. Görünüşe göre doktor, konuşurken yalnızca insancıl avutma sözcüklerine başvurmuş, tıp terimleri kullanmamıştı. Adamakıllı iyileşen hastalar olduğunu, bunları kendi gözleriyle gördüğünü söylemişti. Bu doktor insan olarak harikaydı. Kafadan atma birtakım güvenceler veriyor değildi; bunu yapmayacak kadar saygılıydı Julika'nın kişiliğine. Ancak, onun ne büyük bir umutsuzluk içinde olduğunu görünce, güzel Julika'nın günün birinde baleye dönebilmesinin mümkün, evet kesinlikle mümkün olabileceğini söylemişti. Elbette ki bu konuda bir güvence veremezdi. Sorumluluğunun bilincinde bir doktor olarak verebileceği tek güvence, Julika'nın hemen bir sanatoryuma gitmediği takdirde genç yaşta öleceğiydi. Julika o sırada yirmiyedi ya da yirmisekiz yaşındaydı. Hangi sanatoryuma yatacağını, orasının bir ormanın kenarında güzel bir yerde olduğunu ve masrafların aşağı yukarı ne kadar tutacağını öğrenmişti, bunun büyük bir bölümünün sigorta tarafından karşılanması gerekiyordu. Eğer Stiller, yani kocası, araştırma yapmış ve böyle bir masrafın sigorta tarafından karşılanacağını karısına söylemiş olsaydı, Julika şimdiye kadar çoktan sanatoryuma yatmış ve büyük bir olasılıkla iyileşmiş bile olurdu. Stiller, bu konuda ihmali olduğunu yadsımadı. Julika, kendisinin hiç bir art niyet gütmeden söylediği sözlerin Stiller'i etkilediğini, perişan ettiğini hayretle gördü; kocası ağlayacak gibi olmuştu. Julika şimdi bir de onu avundurmak zorunda mı kalacaktı? Kolunu kocasının omzuna doladı, Julika gibi utangaç biri için bu hareket bile aşırıydı, özellikle de yapacak onca başka iş varken. Ravel'in Valsiyle, De Falla'nın Üç Köşeli Şapka'sı, o iki harika bale, katılacağı son prömiyer olacaklardı; oyunun ertesi günü, bilmem kaç yılının, bilmem ne ayının bir perşembe günü, Stiller onu Davos'a götürecekti. Julika cep takvimini çıkarıp gösterdi Stiller'e, o tarihi işaretlemişti bile. Stiller'i rahatsız eden neydi? Karısının cep takvimine doğru dürüst bakmadan kanepeden kalktı, kurulamış olduğu bardağı evyenin içine fırlattı, bardak parçalandı, Stiller dudaklarının arasına, solgun ve gerilmiş dudaklarının arasına bir sigara oturttu, sonra da ellerini pantolon ceplerine soktu, sanki karısının Davos'a gitmek zorunda olması Julika'nın kendi su-

çuymuş gibi, hatta Julika doğal karşılanması gereken umutsuzluğuyla Stiller'in hesabının üstüne bir çizgi çekmiş gibi ona sırtını dönerek, atölyesinin büyük penceresinin önünde bir heykel gibi dikildi. "Neden susuyorsun?" diye sordu Julika. "Özür dilerim," dedi Stiller, Julika'nın korkmasına neden olan bardağı kastederek; ama Julika bununla ilgilenmiyordu. "Neler düşünüp duruyorsun?" Stiller dolaba gitti, neredeyse boş olan bir cin şişeşi çıkardı, şişenin dibindekini iki küçük kadehe doldurdu, Julika'yı avutmanın bir yoluymuş gibi içkiyi ona uzattı, Julika, kadehi kabaca olmasa da kesin bir tavırla geri çevirdi. Stiller'in, yaptığı bir hatayı telafi etmek için cin sunarak, leylak vererek giriştiği kibar hareketlere zaman zaman katlanamaz oluyordu; Julika'ya kalırsa, bu duygulu hareketler Stiller'in kendisinin hoşuna gidiyordu, Stiller bu ucuz yollara başvurarak sevgi dolu bir koca, sevecen bir dost, güvenilir bir koruyucu, çok iyi bir adam olduğunu sanıyordu, ne var ki, onca yıl boyunca, sigortanın sanatoryum masraflarını karşılayıp karşılamayacağını öğrenmek için bir kerecik bile girişimde bulunmak, Julika'nın Stiller'ciğinin aklına hiç gelmemişti. "Teşekkürler," dedi Julika, "Ben içmeyeyim." –"Neden içmiyorsun?" – "Alkol bir şey değiştirmez." Stiller kadehini kafasına dikti. "Hayır," dedi sonra, Julika'nın kadehini de bir dikişte bitirdi. "Hayır– sanatoryuma gitmek zorunda olman elbette ki senin suçun değil Julika, bunun lafı bile olmaz, elbette ki benim suçum bu." – "Ben asla böyle bir şey demedim!" – "Her şey benim suçum," diye ısrar etti Stiller, "kaygılanmana hiç gerek yok, sevgilim, sen Davos'a gideceksin, zavallı sen, ben de burada kentte kalacağım, sağlıklı olan ben– benim çektiğim vicdan azabını düşünüp huzur bulabilirsin." Pis pis güldü Stiller. "Ne demek istiyorsun?" diye sordu Julika, "Hep böyle sözler edersin." Stiller boş cin şişesini eline aldı, kendi yaptığı bir şeye canı sıkılmış gibi başını salladı, sonra cin şişesini de bardak gibi evyenin içine fırlattı, ortalık cam kırığı içinde kaldı. Julika onun bu davranışını asla unutmadı, bu davranış, kayıp Stiller'in önü alınamayan beniçinciliğinin dışavurumuydu; ben de böyle düşünüyorum.

* * *

Bir keresinde bu kayıp Stiller, hafif içkiliyken şaka olsun diye arkadaşlarına şunları söylemiş: "Harika bir karım var,onu görmek için hep sabırsızlanırım, geldiği zaman da kendimi billurdan bir su perisinin yanında duran yağlı, ter içinde, pis kokan bir balıkçıya

benzetirim!" Üstelik bunu evlendiklerinden hemen sonra söylemiş... İnsan, Julika'nın büyüsüne kapılmış olan kayıp Stiller'in, bu kadının yaradılışının bir yönünü, yani cinsel soğukluğunu, hiç kabullenmemiş, büyük bir olasılıkla da farkına bile varmamış olduğu izlenimini ediniyor. Anlaşılan, böyle bir şeyin varlığını, hem de hastalıklı bir belirti olarak değil, tam tersine, doğal bir belirti olarak ortaya çıkabileceğini, güzel Julika'nın kendisi de bilmiyormuş. Acaba bugün biliyor mu? Geçenlerde laf arasında, ona, tüm doğada insan cinsi dışında hiçbir dişi yaratığın, orgazm denilen şeyi yaşamadığına ilişkin bilimsel tezden söz ettiğimde oldukça şaşırmış göründü. Sonra bu konuyu kapadık. Sanırım, güzel Julika, erkeğin şehvetinin kendisine her zaman biraz iğrenç geldiği gerçeğinin altında acı çekmiş, gerçekten acı çekmiş, hem de yapayalnız bir biçimde; halbuki bu gerçek, kendini eksik bir insan, başarısız bir kadın, hatta bir sanatçı olarak görmek için bir neden olamaz elbette. Bu kadında öyle bir şey var ki, özellikle de kayıp Stiller'inden söz ederken, sanki kendini aldatıyor, insanı duygulandıran bir inatçılık gösteriyor, öyle ki, içinizden doktorca onaylanmış ve kendisine onca pahalıya patlayan tüberküloza bile tam olarak inanmak gelmiyor. Julika neden kimseyle konuşamamış? Büyük bir olasılıkla çok az kadın, bir erkekle karşılaştığı an kapılmayı beklediği, erkekler tarafından yazılan ve sürekli böyle bir şeyden söz eden romanlara dayanarak, kapılmak zorunda olduğuna inandığı şehvet dalgasına kendini rol yapmadan kaptırabilir; ayrıca bir de kadınların kendi aralarında kibirleri yüzünden başvurdukları o yalan da var, belki güzel Julika bu konuda biraz daha dürüsttü, ama yine de korku içindeydi, bunun için hiç kimseye bir şey söylemedi, prens ya da iç oğlanı kılığına büründü, bir başına çektiği sıkıntılarının ormanına daldı, orada kendisini hiçbir erkek izleyemezdi. Bu açıdan, onun gözünde balenin ve baleyle ilgili her şeyin, hatta kent tiyatrolarında uygulanan türden orta sınıf bir balenin, her şeyden, hele de Stiller'den önce gelmesinde şaşılacak bir şey yok. Lezbiyen olmayı deneme yolunda atmaya çalıştığı birkaç ürkek adım da bir şey değiştirmişe benzemiyor; bale, şehveti tatması için tek olanak olarak kaldı. Başka kadınlar, anneliği tattıkları için baleye başvurmazlar, erkeğe bir üreme aracı olduğu için tahammül ederler, sonra da onu dışlar, çocuklarıyla mutlu olurlar, bir balerin için nasıl bale her şeyden önde geliyorsa, o kadınlar için de çocuklar her şeyin üstündedir; artık konuşma konuları yalnızca çocuklarıdır, başkalarının çocuklarından söz eder gibi göründükleri zaman bile

kendi çocuklarından söz ederler, kendilerini çocuklarında daha iyi sevebilmek için kendi kendilerinden vazgeçerler, bu yaptıklarını da anne sevgisi, düşkünlük ve özveri, hatta çocuk eğitimi diye adlandırırlar. Elbette ki narsisizmin ta kendisidir bu. Diyebiliriz ki, güzel Julika'nın durumunda, cinsel soğukluk içindeki o kadının narsisizminin, en azından üstün bir yanı vardı: etten kemikten yapılma insanları kötüye kullanmıyordu, bunun yerine sanatı, Çaykovski'yi ve Rimski Korsakov'u, arasıra Ravel'i elbette ve Stravinsky'yi kullanıyordu, ama çocukları değil, anneleri olduğu çocukları değil. Sanatla uğraşan kadınlara çoğunlukla kuşkuyla baktığımı ona açık açık söyleseydim, sanırım Bayan Julika Stiller Tschudy köpürürdü; ona boş yere yeminler ederek, bu sözümle kadınları küçümsemek istemediğimi, öte yandan sanatı da küçümsemek istemediğimi söyleyebilirdim. Kayıp Stiller de, farkında olmadan (aslında kayıp adamla aynı düşüncede olmak benim için pek önemli değil) aynı şeyleri hissetmiş olabilir; ancak belli ki o bu düşünceyi bir kınamaya çevirdi, sevgi sözcüklerinin arkasına gizlenerek Julika'yı şehvet duygusunu asla onunla birlikte yaşamadığı için suçladı, hem Julika'yı suçladı, hem de çok saçma bir biçimde kendisini. Sanki her kadın, bu anlamda da erkeğe eşlik etmek için yaratılırmış gibi! Bu adamın kendini her zaman özür dilemek durumunda görmesi, daha önce de söylediğim gibi, çok dikkat çekici, aynı zamanda da ona özgü bir davranış; öteki kızlara göre biraz daha dürüst olan güzel balerinin, Stiller'in öpücüklerinin altında eriyip gitmemesini belli ki erkekliğinin yenilgiye uğraması olarak görüyordu. İnsanı bıktıracak kadar nazlanıyordu Julika, olabilir, ama yapmacıklı değildi. Karşısındakini kışkırtmak için naz yapmıyordu o, tam tersine, Julika, kışkırtıcı olan her şeyi azaltmak için teslim olmaya çabalıyordu, ancak çok geçmeden şunu anladı ki, teslim olduğu anda tiksinti başlıyordu, duyduğu o tiksintiyi ne olursa olsun gizlemek zorundaydı. Kocasını incitmek istemiyordu. Onu yitirmek de istemiyordu. Başka erkekler yerine Stiller'i yeğliyordu. Öte yandan çılgınca zevk almış ve mutluluktan kendinden geçmiş gibi poz yapmak da zıddına gidiyordu; kadın bu rolü ne kadar kötü oynarsa oynasın, erkek öyle kibirlidir ki, hemen hemen her zaman kanar buna; erkek, bir kadının kendisini sevdiğine, ama bundan da önce kendi erkekliğine inanabilmek için, kadının yüzündeki bu yenilmişlik ifadesini görmelidir. Ah, çok korkunçtu! Buna karşılık, sahneye çıkmak, binlerce yabancı gözün bakışını bedeninde hissetmek Julika'yı avutuyordu; öylesine değişik bakışlar

vardı ki, lise öğrencilerinin ve sadık kocaların bakışları, dansçının sanatından çok başka şeyleri gören bakışlar; aslında bu bakışlar Julika'yı Stiller'in, yani kocasının, heykel yontmaktan pürüzlenmiş, sert elini bedenine koyması kadar rahatsız etmiyordu. Yorgun olduğunu ileri sürüp bahane araması, zaten Stiller'i yeterince öfkelendiriyordu. Stiller kendisinin bir sevecenlik simgesi olduğunu sanıyor, ama yorgunum diyenin halinden anlamıyordu. Her şeyi kendine dayandırıyordu... Tiyatronun doktoru Julika'ya ciğerlerinde ufak bir şey olduğunu, ancak mutlaka kendini koruması gerektiğini ilk kez söylediğinde, Julika neredeyse rahat bir soluk almıştı. Sahnenin her zaman biraz tozlu olan havası, Julika'ya hiç de uygun değildi, ama bu meslekte bundan kaçınmak olanaksızdı, bu yüzden Julika'nın kendini sahne dışında daha da çok koruması gerekiyordu. Bunu doktor söylemişti. Yani güzel Julika, korunması, kendisine özenli davranılması, dinlenmesi gerektiğini söylediğinde naz yapmıyordu, mantığın öngördüğü bir yasaklamaydı bu. Söz konusu olan sağlığıydı. Julika narin bir kadındı, çok narindi; ama bu, Stiller'ini daha az sevmesine neden olmazdı. Stiller'den istenen, daha önce de söylendiği gibi, biraz anlayışlı olmasıydı.

Öyle görünüyor ki, Stiller giderek daha da az anlayış gösteriyordu; beniçinciliğini öyle ileri götürüyordu ki, karısının yorgunluğunun tıbbi bir nedeni olmasına karşın bu yorgunluğu kendi üstüne alınıyordu, bütünüyle kendi üstüne; Julika yorgunum dedi diye Stiller'in tek söz etmeden kapıyı çarpıp evden çıkıp gittiği oluyordu, sonra gecenin bir yerinde, üstünde meyhanelerin o nahoş kokusuyla dönüp geliyor, soluğu insanı gerçekten iğrendiriyordu. Ya da şöyle söylüyordu: 'Yorgun olmadığın bir zaman seninle olmak isterdim!' Böyle derken sesi suçlama ve dargınlık dolu oluyordu. Julika ne yapmalıydı? Stiller asla: 'Sen bir kadın değilsin!' demiyordu; ne var ki Julika, onun kendisini başka kadınlarla karşılaştırdığını seziyordu. Stiller karısını adeta umutsuzluğa itiyordu, Julika da, hem kendine, hem kocasına, hem de bütün insanlara bunun aksini kanıtlamak için, hayatında hiç yapmadığı bir şeye, gizlisi kapalısı olmayan flörtleşmelere başvurmaktan başka yol bulamadı. Onu buna Stiller itti. Stiller, Julika'nın, kentten geçen her erkeğin, özellikle oraya bir daha gelmeyecek olanların, kendisine kur yapmasına göz yummasını yakışıksız buluyordu. Sanatının ve bununla ilişkili olarak güzelliğinin övüldüğünü duymak Julika'nın hoşuna gidiyordu; bundan fazlasını istemiyordu. Julika'sının lokantada, lokantanın önünde kaldırımda vedalaşırken sağa sola

öpücük göndermesi Stiller'i artık kıskandırmıyor, yalnızca dehşete düşürüyordu; o zaman Stiller şöyle söylemekle yetiniyordu: Herkesi öptüğünden emin misin? O, buna çocukça bir oyun gözüyle bakıyordu. Ama bir keresinde öfkelendi; bir balodan sonra oldu bu, aklı başından gitmiş gibi davranan Julika, kâh şu kâh bu erkeğin kucağına oturuyor, 'mükemmel kadın' rolü oynuyordu; Stiller, elinde karısının mantosuyla bekliyor, bu olanları, kendi kaba saba sözlerini kullanırsak, mide bulandırıcı buluyordu. Julika'ya kur yapanlar, herhalde çok zeki ve gerçekten hoş sohbet kişiler olmalıydılar, onların çekicilíği ve nüktedanlıklarına karşı Julika güzelliğiyle boy ölçüşüyordu; Stiller hep, bu beylerin az ya da çok eşcinsel erkekler olduğu görüşündeydi, Julika böyle bir şeyin nasıl anlaşılacağını bilmediği için Stiller gülümser, bu da Julika'yı incitirdi elbette. Julika'nın yaptıklarında daha da ileri, içinden geldiğinden de ileri gitmesine neden olan yalnızca bu gülümseme değildi; öyle ileri gitti ki, sonunda, erkekliğiyle tanınan genç bir reklam danışmanının kollarına düştü, bu adamın Ascona'da harika bir kulübesi de vardı. Herhalde Stiller, Julika'nın böyle bir şeye cesaret edebileceğini hiç beklemiyordu; kendisinin de tanıdığı olan bu reklam danışmanının uzun zamandır genç balerine aşık olduğunu Stiller biliyordu, herhalde olacakları merak etti ki, adamla karısı arasındaki ilk karşılaşmayı kendisi ayarladı. Acaba Julika'nın bir kadın olup olmadığını mı denemek istiyordu? Sonradan, ikisi bir araya gelince de neredeyse aklını kaçırdı zavallı Stiller; uyuyabilmek için günlerce Veronal yuttu, kendisini atölyesine kilitledi. Şimdi onu yavan bulma sırası Julika'daydı. Büyük bir olasılıkla Stiller, Julika'nın önüne bir erkeğin, doğru erkeğin çıkmış olmasından korkuyordu, en ufak şey bilmeden de teslim oluyordu. Yazdığı acıklı mektuplarda Julika'yı, balerinini Lago Maggiore'de bir anne olarak çocuk arabası sürerken görüyordu. Onun yapmacık tavırları Julika'nın canını daha da çok sıkmış olmalı, çünkü anlaşılan o ilişki zaten çok kısa sürmüştü, belki de yalnızca Ascona'da bir hafta. Genç reklam danışmanının işi yoğundu, durmadan şuraya buraya uçuyordu, Julika ise doğal olarak provalarını sürdürüyordu. Stiller, günaşırı, Julika'nın neden Ascona'ya gitmediğini soruyordu; bunu sorarken de Julika'nın yüzüne, sanki o belli bir soruya belli bir yanıtı vermek zorundaymış gibi bakıyordu, ama Julika, bu sorunun ne olduğunu gerçekten de tahmin edemiyordu. Stiller'in öğrenmek istediği neydi? Julika için bu konu konuşmaya değmezdi bile, ayrıca kendisi, konuşmayı pek sevmeyen,sessiz ve çekingen bir yaradılış-

taydı; üstelik bu ilişkinin sona ermiş olduğunu Stiller'in anlayabileceğini düşünüyordu. Anlaşılan Stiller bunu farketmemişti, ya da emin değildi. Uçan reklamcının, Julika'yı mutlu etmesini bilen büyük bir adam olduğunu düşünüyordu; ilk yaşadığı dehşet anından beri, Stiller buna kani olmuştu, ama Julika'sının hiç değişmemiş olduğunu görmeyecek kadar kördü. Herhalde Julika'nın, kocasını üzmemek için rol yaptığına, mutluluğunu gizlediğine inanıyordu, oysa Julika, Stiller'in kendisine karşı yaptığı onca şeyden sonra, onu üzmemek için en ufak bir zorunluluk bile duymuyordu. Stiller daha aylarca diken üstünde yaşadı, hatta herhangi bir işaret, bir mektup, Ascona'ya bir bilet, cep defterinde bir not bulabilmek için bir keresinde karısının el çantasını karıştırmaya bile kalkıştı. Ancak cep defterinde yalnızca provalarla, berberle, dişçiyle ilgili notlar vardı. Stiller'in, yalnızca düşüncelerinde bile olsa, hâlâ bu konu üzerinde durmasının Julika için ne kadar can sıkıcı olduğunu tahmin etmek zor değil; Stiller serzenişte bulunmasa da, izlenen bir kişinin yüz ifadesiyle hep bir şeyleri, kendisini kurtaracak bir sözcüğü beklemesi özellikle usandırıcıydı. Julika'nın ne söylemesini bekliyordu ki? Bir keresinde, Stiller, reklam danışmanının Julika'ya ne ifade etmiş olduğunu açık açık sorduğunda, Julika kocasına şöyle dedi: "Sen beni umutsuzluğa ittin, Stiller, artık bundan söz etmeyelim, nasıl olsa geri geldim, ama beni umutsuzluğa itmemelisin!..." Ne olursa olsun, Julika bir suç işlemiş olsa bile, Stiller bunun birkaç kat fazlasını işlemişti, bu yüzden de kocasına geri dönmüş olan Julika'nın mutlu olması için elinden geleni yapması gereken kişi de oydu.

Birkaç ay yine her şey mükemmel gitti..

Uçan reklam danışmanının, çoktan bir başka kadın arkadaş bulmuş olduğunu dolaylı yollardan öğrenmiş olması gereken Stiller, Julika'yı tiyatronun önünde bekliyor, Valencia usulü pilav pişiriyor, provada yorulmuş olan Julika çok az yemek yiyince, hatta hiçbir şey yemeyince gücenmiyordu. Julika yönetmenin biriyle korkunç bir kavgaya tutuşunca olayla ilgilendi, karısına hak verdi; doktorun isteğine uygun olarak karısını üzmüyordu Stiller, ya da en azından üzmemek için çaba harcıyordu – birkaç ay böyle gitti. Anlaşılıyor ki sonra yine beniçinciliğine gömüldü, Julika'nın yalnız kendisiyle ilgilenmesini beklemeye başladı; Yine tek kelime etmeden evden çıkıp gitmeye, kapıyı çarpmaya, sarhoş olmaya başladı, nedeni de, örneğin Julika'nın saatlerce heykeltraşlıkla ilgilenemeyecek kadar yorgun olmasıydı. Böyle bir gecenin sabahında, Julika

kocasına, içki içmesinin çok pahalıya patladığını söyledi. Julika sussa da konuşsa da, Stiller ona kızıyordu. Temelde içi kinle dolu olan –Julika bunu seziyordu– bir adama o nasıl sevgi gösterebilirdi ki? Bir sabah, tam kahvaltının ortalık yerinde, Stiller karısına, kendisinin yeni paltosunun –Amerikan ordusu malı bir paltoydu– karısının parasıyla alınmış olduğunu neden balede anlatmış olduğunu sordu. Julika onun sorusunu anlamamıştı. "Neden bunu baledeki herkese anlatıyorsun?" diye sordu Stiller, duyduğu kinden titriyor, pireyi deve yapıyordu. "Bunda ne var?" diye sordu Julika; Stiller karısının elindeki gazeteyi çekip aldı, kendi kanısınca bunda ne olduğunu yarım saat boyunca açıkladı karısına. Bu konuya ilişkin yorumu rezilceydi. Julika'nın gözleri doldu, Stiller'in hâlâ konuştuğunu görünce, "Çık dışarı, rica ediyorum, çık dışarı!" diye bağırdı. Konuşmasının, karısını ne kadar yaraladığını görmüş olsa da dışarı çıkmadı Stiller. "Öyleyse ben giderim!" dedi Julika, ama Stiller bırakmadı. Müşkül durumda kalan kadın, "Artık seni görmek istemiyorum!" diye haykırdı. "Bu söylediğin çok bayağıca, çok alçakça bir şey!" Şu da var ki, Julika'nın hırslanarak böylesine kesin sözler kullanması ilk kez oluyordu, ilk kez sayılırdı. Acaba Stiller bu kadına ne kadar haksızlık ettiğinin farkında mıydı? Özür dilemek aklına bile gelmiyordu. Böylece aralarındaki kopukluk düzelmedi. Stiller'in, önemi olmayan herhangi bir şeyi nasıl da rezilce yorumlamaktan utanmadığını gören Julika, artık bir şey söyleyemez oldu. Suskunlukları uzadı, bu suskunluk kavgadan daha kötüydü. Stiller, Julika'yı ne kadar incittiğinin farkında değil gibiydi; karısının davranışını, kendi beniçinciliği içinde nasıl isterse öyle yorumluyordu, inatçılıkla ve dikkafalılıkla.

Bir başka şey daha oldu!

O sıralarda Julika'nın bir köpeği vardı, çocuksuz ailelerin edindikleri türden foks cinsi bir köpekti bu, Fokscuk diyorlardı ona, ya da bu ülkede konuşulan dili kullanarak Foksli – aslında kulağa pek hoş gelmese de oldukça sevimli, gerçeksi– somut, ve dikkatle dinlendiğinde hiç de kaba sayılmayan bir dildi bu ülkedeki dil. Anlaşılacağı gibi, Julika köpeği seviyordu, sevmeseydi ona gerek duymazdı zaten; köpeklerin en sevindirici yanı bu zaten, insan onları ya sever ya da onlara ihtiyaç duymaz. Foksli'nin böylesine sevilebileceğini Stiller asla anlamadı, Foksli'nin duygulu gözlerindeki ifadeyi çözmeyi de hiçbir zaman beceremedi. Orayı burayı koklaya koklaya ağaçtan ağaca koşan Foksli'yle bir yere geç kaldıklarında, Julika'yı, köpeğe gösterdiği anne sevgisi yüzünden iğneliyor, alay-

cı bir ifadeyle köpeğe 'Kutsal Hayvan' diyordu. Herkes Julika'nın geç geleceğini biliyor, kimse ona darılmıyordu, Foksli çok maskaraydı. Lokantaya gittiklerinde, Foksli, az buçuk yakışıklı hiçbir garsonun karşı koymayı göze alamayacağı sahibesinin güzelliği sayesinde, tıpkı Stiller gibi iskemleye oturabiliyordu. Stiller'in bu duruma katlanamaması kendi sorunuydu, nedeni kendi inatçılığıydı. Zaten hiçbir zaman fazla yemeyen Julika, o lezzetli fileminyonunun yarısını neden tabakta bıraksındı? Ne de olsa, açıkça söylenmese de, hesabın çoğunu ödeyen Julika'ydı, Stiller de istediği kadar şarap içebiliyordu. Stiller bir şey söylemiyordu, ancak Julika, Foksli'yi koruması gerektiğini hissediyordu. Foksli de aynı şeyi hissediyordu. Foksli Julika'nın tarafındandı. Belki de Stiller'i kızdıran buydu, karşısındakilerin çoğunlukta olması. Herkesin hayran olduğu Julika ile Foksli, bütün önemli konularda çoğunluk oyuna sahip oluyorlardı. Elbette ki Stiller, Julika'nın tatlı köpeciğini asla dövmemişti, bir bu eksikti! Ancak köpeği sevmiyordu Stiller; Foksli yokmuş gibi davranıyordu. Eve adımını atar atmaz Foksli sevinçle zıplayarak karşılıyordu onu, ama Stiller yalnızca gelen mektuplarla ilgileniyordu, sanki sanatçıları koruyan birinden zarfın içinde para gelecekmiş gibi, mektuplardan başka bir şeyle ilgilenmiyordu. Bir keresinde birisi, Ah Julika, ne güzel bir hayvanınız var! deyince Stiller, Evet çok tatlı, o hayvanın reçelini yapacağız! diye yanıtlamıştı adamı. Stiller hayvanı düpedüz kıskanıyor, ama bunu itiraf etmiyordu; Foksli ile hiç ilgisi olmayan bir sav geliştirmişti kendi kendine; bu konuda hiçbir şey anlamasa da, durmadan yalnızca Julika'nın (Foksli'nin değil) ruhsal durumundan söz ediyordu. Stiller hem Foksli'yi atölyesine sokmuyor, hem de karısının neden aylarca, hatta bir keresinde bütün bir yıl boyunca atölyesine gelmediğini merak ediyor, Julika kendi yaratıcı çalışmalarına ilgi göstermiyor diye hayal kırıklığına uğruyordu. Foksli'ye bir şey olmasından korkmaksızın onu nereye bağlayabileceğini, Julika gerçekten bilemiyordu, ya da Stiller'in yaratıcı çalışmalarının bir türlü ilerlemediğini (hep bundan yakınırdı) bir kere daha gözleriyle görebilmek uğruna, köpeği tanımadığı sokaklara mı salıverseydi? Görünüşe göre Stiller tam bir çıtkırıldım erkek simgesiymiş. Yıllarca Julika'nın bale çalışmalarına gelip gördüklerini kağıda geçirmesine izin verilmesi, onun için zaten bir kazançtı. Duyguları bir tarafa bırakırsak, Julika'nın, kocasının yıllar yılı neredeyse hep aynı şey üzerinde çalıştığı, toz toprak içindeki o atölyeye gelip bir de üstelik üşütüp hastalanmasından eline ne geçecekti peki? Stiller

öylesine beniçinciydi ki, bu tür düşüncelere kulaklarını tıkıyordu. Julika'dan beklediği neydi onun? Stiller ne kadar saklamaya çalışsa da gücendiği belliydi, bu da zavallı Julika'ya sıkıntı veriyordu. Stiller'in çoğu kez gece geç saatlere kadar dostlarıyla heykeltraşlık üzerine giriştiği sayısız sohbetlerde onun, yani balerin karısının, tek söz bile etmemesi Stiller'i üzüyordu; o, karısının bu davranışını ilgisizliğe yoruyor, heykeltraşlıktan hiç anlamayan Julika'nın doğal olarak sessiz kalıp ağzını hiç açmadığını aklına bile getirmiyordu, üstelik Julika'nın ne kadar tutuk ve çekingen biri olduğunu da unutuyordu. Dostları gider gitmez kabalaşıveriyordu Stiller: Hiç olmazsa bir un çorbası yapabilirdin, diyordu asık suratla, en azından bunu yapabilirdin! Julika ona hizmetçilik yapmayı düşünmüyordu bile. Öteki kadının ortaya çıktığı günden sonra da Stiller'in duyarlılığı bütünüyle tükendi; inanması güç ama, Julika'nın verandada otururken, Stiller'in değil de Foksli'nin eksikliğini duyması, kocasını öfkelendiriyordu; o hasta ve terkedilmiş Julika'nın Davos'tan kendisine sevgi dolu mektuplar yazmaması – gerçekti bu–, aslında Stiller'in kentten bir şey alması için gönderdiği ufak bir not dışında hiç mektup yazmaması, Stiller'i şaşkına çeviriyordu; ama Julika bir türlü yazamıyordu. Daha sonra, o yaz ayları boyunca, Stiller de haftalarca mektup yazmadı karısına; en ufak bir duyarlılık göstermeden, Julika'nın da kendisine mektup yazmadığı bahanesine sığınmaktan çekinmedi...

Vesaire.

Güzel Julika'yla kayıp kocası arasında sulh yargıcı rolü oynamaya hevesli değilim; ancak Julika her seferinde o üzücü günlerden söz ettiği için, insan ister istemez birtakım bağlantılar bulup çıkarmaya çalışıyor, tıpkı çapraz bulmaca doldurur gibi salt hoşça vakit geçirmek için olsa bile. Zaten hücremde başka ne yapabilirim ki!... Kayıp Stiller'le ilgili çapraz bulmacayı doldurabilmek için Julika'nın çok eskiye dayanan ufacık bir sözüne, mutlaka gerek var, bunun ne olduğunu tahmin etmek çok güç. Ama Julika o sözü söylemiyor. Kesinlikle temiz yürekle söylenen bir söz olmalı bu. Önemsiz bir söz. Ne var ki, Stiller'in bu sözü bir türlü hazmedemediğini, hatta giderek daha da az hazmettiğini söylüyor bana. Aslında, Stiller'in kendisini billurdan bir perinin yanındaki sefil bir balıkçı olarak görmesinin, Julika'nın ağzından çıkan ve çoktan unuttuğu o küçücük, ufacık sözle bir ilgisi olmalı. Julika o sözü birlikte geçirdikleri ilk gece söylemiş. Anlaşılıyor ki Stiller, Julika'nın her erkeğe söyleyebileceği türde sözleri, kesinlikle kendi üstüne alacak

kadar çıtkırıldımın teki, hastalık derecesinde beniçinci ve dolayısıyla da aşırı duyarlı biri olmakla kalmamış, üstüne üstlük bıktırıncaya kadar aynı şeyleri yineleyip durmuş, öyle ki, zavallı Julika çoğu zaman bunlara dayanamaz olurmuş. Ansızın, aradan onca zaman geçmesine karşın, böylesi önemsiz bir şey yeniden aklına düşmüş! Julika ise, söylediğine göre, ilk gece ağzından çıkan o ufacık sözü çoktan unutmuş bile. Stiller ise o sözü bir türlü unutamamış, o üç beş sözcüğü alnına vurulan bir damga gibi taşımış, Julika'nın herkesin içinde kocasına sevgi göstermesinin, onun her zaman dağınık olan saçlarını alnından çekmesinin hiçbir yararı olmamış. Julika kocasına karşı çok yufka yürekliymiş. Söylediği şey de herhalde, ilk kez bir erkeğin kollarında olan her kızın hissedebileceği türden bir şeydi. Stiller'in bunu anlaması gerekiyordu. Anladı da. Ancak, anlaşılan, onun canını sıkan, sevgili Julika'sının o ilk kucaklaşmadan sonra bunun dışında başka bir şey söyleyememiş olmasıydı. Durup dururken, onca zaman sonra, böyle geçmişte kalmış bir olaya yeniden dönmüştü; nasıl içi içini yediği, zihninin nasıl büzülüp bir tek noktada toplandığı, öylesi temiz yürekle söylenmiş, kesinlikle kişisel olmayan, ufacık bir sözün, belleğinde nasıl da çınlamaya başladığı, her şeyi bastırdığı, gözlerinden okunabiliyordu. Tam da Julika ona karşı özellikle sevgi dolu davrandığı bir sırada, yıllar önce karısının ağzından çıkmış olan o söz yeniden dehşete düşürüveriyordu onu. Stiller, kendisini, başkasını pisleten biri gibi görüyordu. Sanki Julika ondan iğreniyormuş gibi yapıyor, karısını, dediğimiz gibi, tam da Julika özellikle sevecen davranmaya çalıştığı sırada geri çeviriyordu; kendini geri çekiyordu. Stiller çevik bir yüzücüymüş; birkaç yıl her gün, yağmur yağsın yağmasın, hatta Ekim ayında bile gölü yüzerek geçer ve dönermiş; nefsinin isteklerini körletiyormuş. Julika kocasının bu yaptığına, bu sporculuğa, onun tiki diyordu. Stiller, rahatlamak için gereksinim duyuyordu buna. Görünüşe göre su dolu bir göle gereksinimi vardı. Terlemek onu dehşete düşürüyordu. Bir topluluk içindeyken de, terlediği ya da terleyebileceğini anladığı zaman bütün neşesi kaçar, suskun ve şaşkın bir durumda oturur, bir konuşmayı bile izleyemezdi. O zaman Stiller'in gözlerinde öyle bir korku olurdu ki, Julika çoğu kez duygulanırdı. Stiller çoğu zaman da döküntüsü olduğunu sanırdı. Genellikle bir kuruntudan başka bir şey olmazdı bu. Bazen de, kendisini Piz Palü'nün tepesinde terli yüzünden öpmüş olan yabancı bir kadını düşlerdi, bu Piz Palü, Stiller için unutulmaz, eşsiz, mükemmel bir yer olurdu. Stiller'in anlaşamadığı yalnızca kendi

bedeniydi. Deniz kıyısındaki çocuklara, onların tenlerine bayılırdı, insan bedeni de, örneğin balede olduğu gibi, onun hayranlığını çekerdi. Duyduğu bu hayranlığın, sakat bir insanın duyduğu umutsuz özlemi andıran, acı veren bir yanı da vardı. Stiller otuzunu geçmişti, ne var ki bir kadın (eldivensiz) elini onun elinin üzerine koyduğunda ve hemen geri çekmediğinde, ya da yalnız düzeltmek için değil, aynı zamanda saçına dokunmak, dar alnına dokunmak için rengi donuk saçını alnından çektiğinde bir çocuk gibi sinirlenirdi, ama bunu yapınca, kimi kadınlar onu daha da çekici bulurlardı. Deyim yerindeyse, şanslı bir adamdı o, ama şanslı olduğuna inanmıyordu. Stiller'i en çok sinirlendiren şey, böyle şanslı olması değil, insanların kendisiyle eğlenmesi korkusuydu; elini elinin üzerine koyan bir kadının kendisinden tiksinmediğine inanmak gelmiyordu içinden, kuşkucu ve güvensizdi. Bu mutsuz insan, sık sık olmasa da ara sıra, kendisini yalnızca geçici olarak temizleyen günlük duşunu aldıktan sonra aynanın önüne geçip, Julika'yı, billurdan perisini iten şeyin ne olduğunu görmek istemiştir herhalde; itici gelen bir şey keşfettiyse de, bu, kendisinde de aynı duyguyu uyandıran bir şey olabilirdi ancak. Stiller erkekleri çok güzel bulur, durup dinlenmeden onların resimlerini çizerdi; kadınların da. Yalnızca kendisi, Stiller adındaki o kişi, sevdiği kişiyi kirleten bir erkek bedeninin içinde bulunma talihsizliğine uğramıştı; bunu ona Julika, o dürüst insan, temiz yüreklilikle, kişisellikten uzak, açık açık söylemişti, işin tek kötü yanı, bunun söylediği tek şey olarak kalmasıydı... Sözün kısası, Stiller'in gerçekten bir tiki vardı; alışılmadık derecede narin ve doğuştan çekingen bir insan olan, bir genç kız gibi konuşmaya çekinen, gerçek yaradılışını yanlış tanıtan sözlere karşı elinden bir şey gelmeyen zavallı Julika'nın, sinir hastası kocasıyla başetmesi kolay olmuyordu. Belli ki başkaları da Stiller'in, karısının gerçek yaradılışını yanlış yorumladığının farkındaydılar, Stiller'i bu konuda uyaran dostları eksik olmuyordu, ama yaptıkları iyiliğe kötülükle karşılık veriliyordu. Stiller bu insanlara katlanamıyordu. Böyle bir konuşmadan sonra, 'ah!' demişti, 'burunlarını bir insanın evliliğine sokan insanların şeytan canını alsın, insanın iyiliğini istediklerini söylerler, iyiliği istemenin de yeterli olacağını sanırlar, olayın üçte birini bile bilmezler, bildikleri kadarıyla da insanın iyiliğini isterler!' Böylece, dostlarının söylediği iyi sözler kulak arkası edilmiş oluyordu; Stiller her şeyi daha iyi bilirdi. Zavallı Julika'nın kendisini çok sevmekle kalmayıp, hak ettiğinden de fazla sevdiğini söylediklerinde, Stiller olsa olsa şöyle yanıt

verirdi: 'Bana bunu söylemeniz çok iyi!' Ama işin gerçeği şu ki, söylenenleri dikkate almak Stiller'in aklına bile gelmezdi. Julika'nın ortak tanıdıklarını kışkırttığından kuşkulanırdı, ancak bu, onun bu kadına karşı olan daha birçok davranışı gibi haksızdı, Julika'nın içini bir yabancıya dökmeyecek kadar utangaç bir insan olduğuna inanıyorum. İnsanlar olup biteni kendi gözleriyle görüyorlardı. Stiller buna asla katlanamıyordu. Stiller'le Julika'nın uzun süredir tanıdıkları sevimli bir çift vardı; adam veteriner, karısı da tanınmış bir çocuk doktoruydu, hayat dolu, kültürlü, sıcak yürekli, kafaları çalışan iki insandı bunlar; Stiller bu dostlara çok şey borçluydu, yalnızca birçok kez lezzetli akşam yemeklerine çağırmakla kalmamış, her konuda fikir vererek, Zürih'deki topluma sokarak, hatta bir sipariş almasını sağlayarak, ona yardımcı olmuşlardı. Stiller bu insanlara, bu çocuk doktoruyla veterinere bayılıyordu, ta ki ara sıra Julika'yla başbaşa görüşen o kadın, bir gün Stiller'le yalnız kaldığında ona ne düşündüğünü söyleyene kadar; kadın Bayan Julika'nın harika bir insan olduğunu, kendisinin hayatında böylesine iyi, böylesine doğuştan kibar bir insana pek seyrek rastladığını anlattı. Stiller hemen kadının sözünü kesti: "Peki bana bunu neden söylüyorsunuz?" Kadın da şaka olsun diye: "Açık söylemek gerekirse Stiller, bu Julika ne yaptı da sizin gibi biriyle evlenmeyi hak etti diye ara sıra kendime soruyorum!" dedi. Sözlerinin şaka olduğunu belirtmek için de gülümsedi. Stiller kadına buz gibi davranmış olmalı. "İşin doğrusu," diye ekledi kadın, gerçekten de dostça davranmak istiyordu, "umarım Stiller, çok geç olmadan, çok yaşlanmadan, sizinle yaşayan kadının ne kadar mükemmel biri olduğunu, ne kadar değerli olduğunu anlarsınız, çok ciddiyim; bunu bütün kalbimle, sizin iyiliğiniz için diliyorum!" Ama anlaşılan, Stiller bu ciddilikten de hiç hoşlanmamış; bu konuşma bir lokantada geçiyordu, arkadaşı, yani çocuk doktoru, Julika konusunda konuşmayı sürdürürken Stiller garsona işaret etti, hesabı ödedi, ama bu konuyla ilgili olarak tek söz bile etmedi. O günden sonra bu mükemmel çift, çocuk doktoru– veteriner çift, kendilerini ne zaman davet etmek istese, onlara verdiği tek yanıt, hiç vakti olmadığıydı; yani en bayağısından bir yanıt. Julika haklı olarak buna karşı çıktı, bu çifti kendi davet etti; Stiller eve gelip de içerde kimlerin olduğunu holden duyduğunda geri dönüp gitmek istedi. Toplumsal açıdan bir terbiyesizlik olan bu davranışı, Julika zar zor engelleyebildi; Stiller akşam yemeğine kaldı, ama sonra atölyeye gitmesi 'gerekti'. Yaptığı düpedüz kaçmaktı. Zaman zaman gerçekten de deli-

liğe varıyordu yaptıkları; Stiller, karısının dostlarına nazik davranmaya çalışıyordu; ama onlar elbette ki onun direnişini, tutukluğunu seziyorlardı. Stiller, çevresinde giderek daha az insan kalmasına şaşırıyordu. Aralarında anlaşmazlık olan bir karıkocanın evine kimse severek gitmez elbette, ne olup bittiğini bilmeseniz de ortada tuhaf bir hava vardır, konuk olan kişi sanki bir ateşkese tanık oluyormuş duygusuna kapılır, kendisini eğreti bir köprü gibi görür, kendisinden yararlanıldığını, bir amaç uğruna kullanıldığını hisseder, konuşma tutuklaşır, ilerki saatlerde karıkoca daha da coşup taşar, ansızın fazlasıyla iğneleyici, ortalığı karıştırıcı şakalar başlar, konuk, ev sahiplerinin dışa vurmak istediklerinden de fazlasını anlar; aralarında anlaşmazlık olan bir çiftin evine yapılan böylesi bir ziyarette insan kendisini mayın döşeli bir tarlada yürür gibi hisseder, patlayan bir şey olmasa da, ev sahiplerinin kendilerini zor tuttukları her an belli olur. Ev sahiplerinin söyledikleri doğru bile olsa, yani uzun zamandır böyle hoş bir gece geçirmemiştik deseler bile, bunu hoş karşılarsınız; ancak bir sonraki davet için yanıp tutuşmazsınız, siz istemeden ortaya çıkan engeller çoğalır, gerçekte bir tek boş geceniz bile olmayıverir. İnsan anlaşmazlık içinde olan bir karıkocayla bağını koparmaz, elbette koparmaz. Yalnızca daha seyrek görüşürsünüz, bu yüzden de bir davet verdiğiniz zaman onları elinizde olmadan, kasıt olmaksızın unutursunuz. Olay buydu; kendisi için iyi niyet besleyen bütün insanlara nasıl davrandığı göz önüne alınırsa, Stiller'in olanlara şaşırmak için bir nedeni yoktu. Çok şükür ki, Julika'nın en azından baledeki arkadaşları vardı, hepsinden önce de işi vardı. Sahnede, sahne ışıklarının altında her şeyden uzaklaşıyor, başka bir insan, mutlu bir insan, mutluluğun ta kendisi oluyordu. Stiller artık provalara da gelmiyordu. İşine gömülmüştü. Dostları olan veterinerin, onunla erkek erkeğe konuşmak üzere bir sabah atölyesine gelmesinin de yararı olmadı. Adam Stiller'e hiç sitem etmedi, ancak şu cümle Stiller'e yetti: "Stiller, sanırım karınıza çok haksız davranıyorsunuz." Stiller şu yanıtı verdi: "Kuşkusuz!" Karşısındakini alaya aldığı belliydi. "Başka ne bekliyordunuz ki?" dedi. "Siz, benim haksızlıktan başka bir şey yaptığımı gördünüz mü?" Veteriner elinden geleni yaptı, ancak Stiller onunla hiç ilgilenmedi, spatülünü temizledi, konuğunu kapıya kadar geçirmeksizin ona güle güle dedi. Julika'ya dostluk gösteren insanları kendisinin gizli düşmanları olarak görmesi, gerçekten de bir tür akıl bozukluğuydu. Julika ne yapmalıydı? Stiller'e acıyordu. O, kendi yalnızlığını kendisi yaratıyordu. Julika ne-

ler denememişti ki! Anlaşılmayan adam gibi davranmak Stiller'in hoşuna gittiğinde, Julika bunu gülerek karşılıyordu; çoğu kez, Stiller bir kötürüm gibi hareketsiz, hiç konuşmadan, inatçı inatçı oturup, öyle derin düşüncelere dalardı ki, insanın cansıkıntısından ölesi gelirdi, insanlardan kaçar, isteksiz, kayıtsız, hevessiz durur, bir kadını mutlu edebilecek bir adamdan başka her şeye benzerdi, o zaman Julika eliyle onun omuzuna dokunur ve gülümserdi; "Evet, evet – zavallıcık!..."

* * *

Julika'nın Davos'ta geçirdiği yaz, insanın burnuna saman kokusunun geldiği ve sincapları gördüğü o Art Nouveau tarzındaki verandada geçirdiği yaşam, pek de kolay değildi. Julika'nın durumu da, görünüşe göre, oraya yeni gelen pek çok kişininki gibiydi: ilk yaşadığı şoktan, derhal kaçmaya karar verdiği ilk iki ya da üç geceden sonra, kendisini yün bir battaniyeye sarıp hep aynı verandaya götürdüklerinde, ölüme hazırlanıyormuş gibi tüyler ürpertici bir duyguya kapıldığı günlerden sonra, Julika bu günlük yaşama beklenmedik bir biçimde alışıverdi, evet, hatta bir kerecik olsun hiçbir şey, bir tek şey bile yapmak zorunda olmamanın keyfini çıkardı. Kendisinden istenen tek şey dinlenmesiydi. Julika uzun zamandır olmadığı kadar yaşamanın tadını çıkarıyordu. Bu Davos hiç de korkulduğu gibi değildi, bütün öteki vadiler gibi bir vadiydi, yeşil, huzurlu, belki biraz tekdüzeydi, eğimli ormanları, dümdüz çayırlıkları vardı, şurasında burasında taşlı bir dere yatağı olan bir manzaraydı, hepsi bu. Ölüm, tırpanlı bir iskelet kılığında dolaşmıyordu ortalıkta, yo, o vadide yalnızca ot biçiliyor, samanın kokusu yukarı geliyordu, yakındaki ormandan reçine kokusu duyuluyordu, bir yerlerde gübre yayıyorlardı, Julika'nın verandasının önündeki karaçamlarda sincabın biri maskaralık yapıyordu. Gündüzleri oradaki yaşam bir tatili andırıyordu. Her gün çeyrek saat, gelip Julika'nın yatağının ayakucuna oturan bir oda komşusu, anlaşıldığına göre Julika'nın yüreğini oldukça ferahlatmış, hastalığı atlatan ve gezinmesine izin verilen bu adam, Julika'ya çayırdan topladığı çiçekleri getiriyordu; oldukça genç biriydi bu adam, Julika'dan bile gençti, ama çoktandır sanatoryumdaydı, yeni gelenlere, çok hoş bir biçimde, az buçuk sahip çıkardı. Julika'ya, Stiller'in getirdiklerinin çok dışında kitaplar, yani yepyeni bir dünya getiren de oydu. Hem de ne dünya! Julika Eflatun'u okudu, Sokrates'in

ölümünü okudu, zordu, ancak sanatoryumun eskilerinden olan o genç, ders verir havalarına girmedi, kendileri olağanüstü kolay kavrayan, başkalarının da kafaları ermediği için bir konuyu anlayamayacaklarını hiç akıllarına getirmeyen kişiler gibi keyifle, sıradan bir şey anlatır gibi Julika'ya yardım etti. İnce, uzun yüzünde hep kurnaz bir ifade vardı, iri gözleriyle çekici bir gençti, ama Julika'yla birbirlerine hiç aşık olmadılar. Julika ona herhalde baleden söz ediyordu, ölen hastaların giysilerini giyen o kıdemli sanatoryumlu da, Julika'nın yüzlerini hiç görmediği, yalnızca ara sıra öksürüklerini duyduğu insanlardan söz açıyordu biraz, onların yaşam öykülerini anlatmıyordu, yalnızca eğlenceli olayları anlatıyordu, mahrem olanları değil; Julika bundan hoşlanıyordu; başlangıçta gencin o 'havai' tarzı tuhafına gitmişti, ama sonra iğneleyici şakaların da derin duygular içerebileceğini, bunları başka bir biçimde, belki daha ciddi, daha terbiyeli biçimde yansıttığını anladı. Kısacası, bu çeyrek saatleri sevinçle bekliyordu Julika, bir keresinde kıdemli hasta gelmeyince Julika onun eksikliğini fazlasıyla hissetti. Ne olmuştu? Hiç bir şey; yalnızca, ailesi onu ziyarete gelmişti. Genç, ertesi gün yine geldi, yanında getirdiği röntgen filmini Julika'ya gösterdi. Kendisininki miydi? Bunu yanıtlamadı, 'gölge' denilen şeyi gösterdi, hatta bu kaburgayı güzel bulmayı, ona bir grafiğe bakar gibi bakmayı, filmde görünmeyen kalbin saydamlığına hayran olmayı, kaburga kemikleriyle omurilik arasındaki gizemli bulut kümelerinin büyüsüne kapılmayı öğretti, evet, insan gözlerini dikip uzun uzun bakınca o filmde adeta gerçekdışı bir alacakaranlık içinde kaybolmuş biçimler kaynaşıyordu. Sonunda, o genç, filmin Julika'ya ait olduğunu, Bayan Julika Stiller-Tschudy'nin röntgen ışınları altındaki hali olduğunu söylediğinde, Julika şaşırmadı bile. Filmi nereden bulmuştu? Dün doktorun odasında beklerken aşırmıştı; sanatoryumda muziplik yapılması gerek diye düşünüyordu, insanlar, özellikle de sanatoryumlarda her şeyi ciddiye alıyorlardı, belki de her yerde böyle yapıyorlardı. Julika ister istemez Stiller'i düşündü. Yatağının ayakucundaki bu ziyaretler, Julika'yı elbette Stiller'in görev gereği, düzenli olarak yazdığı mektuplardan daha çok ilgilendiriyordu, Julika, bu mektupların hiçbir şeyi aydınlatmadığını, hatta bunun tam tersi olduğunu çok iyi seziyordu. Boş laf dolu bu mektuplarda hiçbir şey yoktu. Julika bunları nasıl yanıtlayabilirdi ki? Bu mektupların bir tek iyi yanı vardı: Başhekimle hemşire onları görünce rahatlıyorlardı, çünkü Bay Stiller'in karısını hiç ziyarete gelmemesini dikkat çekici, en hafif de-

yimle, çok dikkat çekici buluyorlardı. Julika'nın onu savunması gerekiyordu. Kocam yakında gelir! diyordu sık sık. Gelse iyi olur! diyordu başhekim, sayın eşinizin elinde tren çizelgesi yoksa, sayın eşinize tren saatlerini yazabilirim, diyordu... Orada herkes Bayan Julika'dan çok hoşlanıyordu; gündüzleri, hele hava güzelse, hiç sıkılmadan vakit geçiriyordu. Sanatoryumun kıdemli hastası olan, bir katolik okulunda okuyan o genç, gerçekten Tanrının bir armağanıydı. Julika, onca kültürle onca çocukluğun bir arada olabileceğini aklına bile getiremezdi. Julika'nın o güne kadar konuştuğu en kültürlü insan o çocuktu, Julika çoğu kez kendini kör cahil biri gibi görüyor, öte yandan olgun bir kadın gibi hissettiği de oluyordu; çünkü, söylediğim gibi, o genç tam bir haşarıydı. Ne olursa olsun Julika, onun, yatağının ayakucuna oturup yaptığı çocukluklardan, konuşmalarından, bilgisinden büyük zevk alıyordu. O genç adama bilmediği bir şey sorduğunda, gidip getirmesi için bir taş ya da çam dalı atıldığında Foksli nasıl sevinirse, o genç de öyle seviniyordu; birkaç gün sonra geliyor, o konuda nerede ve ne okunabileceğini söylüyordu. Julika'ya modern fizik konusunda ilk bilgileri o verdi, gerçekten heyecan verici bir şeydi bu, Stiller'in tersine, o gencin anlattığı her şeyin bilimsel kesinliği vardı, Stiller son derece beğendiği bir konferanstan çıkıp geldiği zaman bile Julika'ya bir atomun yapısını bile açıklayamazdı. Hayatında ilk kez olmak üzere, burada her şeyi anlıyordu Julika, hemen hemen her şeyi. Bir Protestanın en ufak bir bilgi sahibi olmadığı konuları, Meryem Ana'nın, Kadınlığın Kutsanması'nın ne anlama geldiğini öğrendi; üstün bir bilgiye sahip olduğu bu konuları öyle bir anlatıyordu ki, konuyu hiç bilmeyenler bile anlatılanları izleyebiliyor, en azından bir düşüncenin izlediği yoldaki önemli değişiklikleri anlayabiliyorlardı; Stiller bir zamanlar İspanya'da komünistlerin tarafında savaşmış olmasına karşın, Julika, komünist düşüncenin ne olduğunu, Hegel'in düşüncelerinin neler olduğunu, Hegel'in yanlış anladığı şeyin ne olduğunu, dialektik sözünden ne anlaşıldığını, komünist düşüncede neyin Hristiyanlığa uygun olduğunu, neyin olmadığını da, ilk kez bu gencin nesnel ve somut anlatımından öğrendi; laikleştirme olsun, deneyüstücülük olsun, gözleri kurukafaların göz çukurlarını andıran bu ince uzun yüzlü genç Cizvit'in kolayca düşünemeyeceği ve lafı dolaştırmadan, kısaca, dingince anlatamayacağı hiçbir şey yok gibiydi; öyle de eğlenceli anlatıyordu ki, konu Meryem Ana da olsa, mutlak ışık hızı da olsa Julika kendini tutamayıp gülüyordu, ayrıca genç adamın (kendini kaptırmadan an-

lattığı için) kendi görüşünü zorla kabul ettirmeye çalışmadığı da belliydi. Julika, bu konuda da hiçbir şey yapmak zorunda olmamanın tadını çıkarıyordu. Stiller ise, insana hep zorla bir şeyler kabul ettirmeye çalışırdı, kabul ettirmeye çalıştığı görüşlere de sonradan kendisi karşı çıkardı; ancak o görüşleri beğendiği dönemlerde onları öyle bir anlatırdı ki, Julika itiraz etmeye cesaret edemezdi. Bu genç katolik ise bambaşkaydı! Julika'nın içinden karşı çıkmak gelmiyordu. Verandasında yatıyor, dinlediklerini yakındaki ormanın havasıymış gibi içine çekiyordu. Kendisini her gün ziyaret eden bu adamdan anlaşılan bir şey daha, bilinen bir düşünceyi de öğrenmişti Julika: İnsan bir yakınını ya da herhangi bir kişiyi kafasında bir çerçeveye oturtmamalı, sen şöyle şöylesin, o kadar! dememelidir, yoksa bu, sevgisizliğin, yani günahın bir işareti sayılır. Bu düşünce güzel Julika'nın kesinlikle hoşuna gitmiş olmalı. Stiller, yani kocası, Julika'yı kendi kafasında bir kalıba oturtmamış mıydı? ... Uzun lafın kısası, Julika'nın orada canı sıkılmıyordu, güneş de çıksa yağmur da yağsa, gün ışığına baktığı sürece hastalığına hemen hemen zorluksuz katlanıyordu.

Ama geceleri durum değişiyordu.

Julika gecelerinden pek söz etmiyor, ancak anlaşılıyor ki, sabahları ara sıra, hemşire odaya girdiğinde, ışığı yanar buluyor, Julika da bitip tükenmiş, soğuk terler dökmüş durumda, alt üst olmuş bir yatağın içinde sızmış oluyordu. Beden ısısı grafiğine bakanlar, Julika'nın kesinlikle heyecanlanmaması yolundaki yerine getirilemeyecek uyarıya ne kadar az uyduğunu kolaylıkla anlayabiliyorlardı. Julika, kendisini yıkayan, çarşaflarını değiştiren, elektrikli yastıklar ve erkenden çay getiren saf hemşireye hiçbir şey belli etmiyordu ki, haftalardır kendisine söz verilen ve defalarca ertelenmiş bulunan ilk gezintisi bir kez daha ertelenmesin. Böylesi korkunç gecelerde Julika, ara sıra Stiller'ini o unutulmaz tabloda görüyordu; akşamdan kalan bardakları kurularken, bir gece önceki bayan konuğunun saç tokasını, Julika kafasını takmasın diye, pantolonunun cebine sokarken, Julika'nın ölüm derecesinde hasta olduğunu duyunca, yalnızca, bir gece önce kullandığı bardağı duvara fırlatmakla yetinip başka bir şey yapmazken...

Stiller artık mektup da göndermiyordu.

İnsan kendi kendine şu soruyu da soruyor elbette: Hiç kimse bu Stiller'i (zavallı Julika kendisi yazamadığına göre) bir kenara çekip karısının – Julika'nın kendisini özlemesini istediğini göre, öteki kadına karşın yine de sevdiği karısının–, ne de olsa karısı olan o

kadının, yukarda Davos'ta nelere katlandığını anlatmadı mı acaba? Ama sorun da bu zaten, Stiller birinin kendisini bir kenara çekip bunları anlatmasına hazır değildi; bu işe kalkışan birkaç tanıdığı sonunda vazgeçtiler, Stiller'in edindiği yeni arkadaşları da Julika'nın yaşadığı korkunç geceleri, tıpkı Stiller gibi, hiç bilmiyorlardı...Kim biliyordu ki? Zavallı Julika kimseye açılmıyordu. Ama anlaşılan, bilen biri vardı, bu biri de sanatoryumun kıdemli hastası olan gençti. O genç, bu konu üzerinde de, tıpkı kilise büyüklerinden, mutlak ışık hızından (iki ışın birbirine doğru ilerlerse ışık hızı ikiye katlanmaz), ışık konusunda geçersiz olan hızın toplanması ve çıkarılması üzerine klasik kuraldan ve budizmden söz ederken olduğu gibi, gülerek konuşuyordu. Kafası bu tür bilgilerle dolu olarak gelip Julika'nın yatağının ayakucuna oturuyor, bitkin haldeki Julika onu dinlemeye çabalarken, o da az önce bir dergide okuduğu Zürih'li Profesör Scherrer'in bir cümlesini aktarıyordu, bu cümleye bayılmıştı: Madde, bloke hesapta yatan enerjidir. "Gülünç değil mi?" – "Evet", dedi Julika. "İşte böyle!" dedi genç adam, sesinin tonu hiç değişmemişti, hâlâ elindeki derginin sayfalarını çeviriyordu, "– gündüzleri satranç oynar, kitap okursunuz, geceleri de ağlarsınız, burada bunu yapan tek kişi siz değilsiniz Julika, sakın öyle sanmayın. Burada herkes böyledir. Başlangıçta, ilk birkaç hafta ya da ay, buranın güzelliği insanı şaşkına çevirir, saman ve çamsakızı ve sincaplar ve benzerleri, ama sonra yılgınlık başlar. Nedenini tam olarak bilmeden yastıklarınıza kapanıp ağlarsınız, ama zararlıdır bu, ateşler içindeki bedenimizin çıra gibi yanacağını biliriz. Sonra, er ya da geç, buradaki herkes kaçmayı düşünür. Özellikle de geceleri, yalnız kalınca; en çılgın planları üretiriz, herkes kendi Napolyon'u kesilir, kendi Hitler'i, hiç kimse Rusya'ya varamaz, bense aşağıdaki ovaya bile varamam, Julika, trenle dört saat gidip Landquart'ta aktarma yapmak, çocuk oyuncağı aslında. Her yıl birkaç kişi dener bunu, gizlice diş fırçalarını alırlar, hemşireye tuvalete gidiyoruz derler, trene binip ovaya inerler, şanslarının ve havanın durumuna göre bir yere kadar giderler, boğulacakmış gibi olur, çöküp kalırlar, cankurtarana binip tek söz etmeden yine buraya dönerler. So what?". Gülümsedi genç adam. "Onlara acımayız bile, biliyor musunuz, yaptıkları çok aptalca. Denenmiştir bu. Dostluğumuz, bu konuda hiçbir şey duymamışız gibi yapmakla sınırlıdır. Böyle bir aptallığa girişmeyeceğinize dair bana söz verir misiniz Julika?" Julika söz verdi. "Hayır!" diye güldü sanatoryumun kıdemlisi genç, "devetüyü örtünün altından yemin etmek ol-

maz canım, Ulu Tanrı da bir şeyler görmek ister." Julika başını örtüden çıkarıp yemin etti. "Ecco!"(*) dedi genç adam, başını yeniden dergisine gömerek ekledi: "– ayrıca, göreceksiniz ki Julika, burada birisinin ölmesinin bile çok büyük bir etkisi olmaz. Bizi etkileyeceğini sanarak ölen olursa, boşu boşuna ölmüş olur. Burada yalnızca hayatın etkisi olur! Şunu da farkettim ki, buradakilerin çoğu Noel sırasında ölüyor, salt duygusallıktan."

(Kendisi Eylül sonunda öldü.)

Stiller sonunda Ağustos ayında, önceden haber vermeksizin geldi, öyle bir gelişi vardı ki, bu hali başhekimi uzun süren yokluğundan daha çok şaşırttı. Stiller, sanki güzel Julika'sını o Art Nouveau tarzı verandada tamamen haksız yere tutuyorlarmış gibi davrandı, hemen hemşireye dönüp karısının kendisiyle gezintiye çıkması için izin istedi, en az bir saat. Nedeni: Stiller Julika'yla konuşmalıydı. Neler olmuştu? Verandada sağdan soldan kendilerini dinleyeceklerini tahmin eden Stiller, orasının konuşmaya başlamak için bile uygun olmayacağını düşünüyordu. Beresini çıkardı, ama tek paltosu olan ve yaz– kış giydiği Amerikan ordu malı paltosunu çıkarmadı. Julika sordu: "Nasılsın?"

Stiller çok tutuktu, beresini elinde sıkıp duruyordu, sanki o sanatoryumdaki herkes gözlerini Julika'sıyla başbaşa konuşmak isteyen bu adama dikmiş gibi heyecanlıydı. Karısının nazikçe hatırını sorduğunu duymadı. Az sonra başhekim günlük ziyaretini yaptığında, Stiller karısıyla bir gezintiye çıkmak için hemen ona da ricada bulundu. Başhekim biraz gafil avlanmıştı. Acaba hastanın önünde hiç sakınmadan, bu durumdaki bir hastanın gezintiye çıkamayacağını söylemeli miydi ? Julika haftalardır bu iznin çıkmasını bekliyordu. Stiller'in hak ettiği kesin ve net bir 'Hayır' yanıtının verilmesi, zaten umutsuz bir durumda olan Julika düşünüldüğünde, herhalde doğru olmayacaktı. Gerçekten de, başhekimin şimdi ne söylemesi gerekiyordu? Zor duyulan bir sesle ve sanki kendi söylediğini kendisi duymak istemiyormuş gibi belirsiz bir yöne doğru konuşarak, yarım saatlik, haydi üç çeyrek saatlik olsun bir gezintiye izin veriyorum, dedi, ancak bundan önce Stiller'le konuşmak istediği için, onun kendisini dışarda, koridorda beklemesini rica etmek zorundaydı...

Julika aylardan beri ilk kez sanatoryumdan dışarı çıktı, orada kendisini sümüklüböcek kabuğunun içindeki sümüklüböcek gibi hisseder olmuştu, birden bire verandanın dışında olmak Julika'yı

(*) Ecco: (İtaly.) İşte, buyrun

tuhaf bir biçimde şaşkına çevirdi. Sandığından da halsizdi. Kolkola girdiler, Stiller ona sakat muamelesi yapmadan bir parça destek verdi, Julika'nın onca zaman verandasından (bu amaçla oraya oturduğunda) gördüğü patikada ağır ağır gezindiler, ah, bu gezinti zavallı Julika için müthiş bir olaydı, öyle ki gözyaşlarını tutamadı, sevinçten ağlıyordu. Ayaklarının altında toprağı hissetmek, bir çam dalını tutabilmek, parmaklarındaki reçineyi koklayabilmek, bütün bunlar Julika için öylesine büyük bir mutluluktu ki, Stiller bunu mutlaka sezmiş olmalı; ne olursa olsun konuşmaya başlamadı.

"Bizim başhekim sana ne söyledi?"

Stiller bu konuda ağzını açmak istemiyordu.

"Söylesene!" dedi Julika.

Stiller'in aklı karışmış gibiydi.

"Bana ne mi söyledi?" dedi sonunda, "senin heyecanlanmana engel olmalıymışım. Başka bir şey demedi. Çok kısa konuştu senin şu başhekimin. Aslında gezintiye çıkmamanı, durumunun benim sandığımdan çok daha ciddi olduğunu söyledi."

"Demek öyle," dedi Julika.

"Evet."

"Bana hiçbir şey söylemiyorlar!"

"Evet," dedi Stiller konuyu tıbbi yöne saptırmamak için, herhalde Julika'nın önünde bundan söz edilmemesi gerekiyordu; gülümsedi Stiller, gülümsemesi kötü değil, yalnızca bir tuhaftı, kederliydi, "– sonra da bana, elbette senin çok iyi ve harika bir insan olduğunu, çok narin ve korunmaya muhtaç olduğunu, değerli biri olduğunu söyledi. Herkes bana öğüt vermek gereğini duyuyor. Ben budalanın biri olmalıyım!"

"Ama Stiller!" diye güldü Julika.

"Hayır," dedi Stiller, "belki gerçekten budalayım. Seni yeniden görmek çok güzel. İnsan birbirini görmeyince hayaletler görmeye başlıyor, biliyor musun. En azından bana öyle oluyor."

Julika sorusunu yineledi:

"Orada bunca zamandır ne yapıyorsun?"

"Ah– orada", diye mırıldandı Stiller.

"Foksli'yi hiç gördün mü?"

" Hayır."

"Hâlâ çalışıyor musun?"

Stiller'in konuşkanlığı üzerinde değildi.

"Evet–" diye yineledi," başhekim bana yalnız bunları anlattı.

Senin temiz kalpli bir insan olduğunu, bir erkek tarafından el üstünde tutulmayı hak ettiğini söyledi. Ayrıca senin heyecanlanmanın önüne geçmeliymişiz. Bunun yalnızca zararı olurmuş sana, durumun oldukça ciddiymiş. Julika, sanırım bunu bana tam üç kez söyledi."

Böylece, Julika'yla Stiller pek sık yapmadıkları gibi kolkola girdiler, en önemli şeyler çoktan konuşulmuş gibi, o anda önemli olan şey, bu bulutsuz Ağustos gününün ve Davos'un ünlü havasının tadını çıkarmakmış gibi susarak, o klasik gezinti yoluna saptılar; çam dallarıyla, insanın yanından ayrılmayan sincaplarıyla, kâh ormana kâh çayıra dönüşen, gerçekten güzel olan o gezinti yolunu, avukatımla Julika bana geçenlerde göstermişlerdi. Aşağıda, kentte korkunç bir hava vardı, sanki fırtına patlayacakmış gibi bungun olurdu hava, ama fırtına hiç patlamazdı, sıcaklık sürer, insan terlerdi, burada, yukardaysa hiç terlenmiyordu. Stiller oranın tadını çıkarıyordu. Çayırlar mis gibi kokuyorlardı. Bununla birlikte zavallı Julika'yı düşünerek fazla uzaklaşmadılar. Stiller ordu malı kahverengi paltosunu çıkardı, gerçekten çok kullanışlı bir şeydi o; kuru, yumuşak ve dökülen çam yapraklarıyla kaplanmış, güneşin sıcacık yapmış olduğu bir yere oturdular. Harikaydı. Neden konuşalım ki! diye düşündü Julika. Pek fazla konuşmadılar zaten. Asıl söylenecek şey söylenmeden, herhangi bir şeyden söz açmak olanaksız görünüyordu. En sonunda Julika sordu: "Ne var? Benimle konuşmak istiyordun–"

Öğle vaktiydi, masmavi gökyüzünün bir yerlerinden, görünmeyen taşların düşerken çıkardığı gümbürtü duyuldu. Böcekler vızıldıyordu. Gümüş grisi dağlar suskundular. Julika, Stiller'in bir şey söylemesini boşu boşuna bekledi. Stiller parmaklarının arasına aldığı kırmızı toprağı ufalayıp duruyordu, sonunda Julika, Tanrı bilir ya titizlikten değil, yalnızca sohbet etmiş olmak için, Stiller'e uzun tırnaklarının topraktan kirlendiğini hatırlattı, hiçbir art niyet yoktu sözlerinde, ama Stiller, o çıtkırıldım erkek, hiçbir şey demese de yine kötüye çekti bunu (kafasındakini çok sonra bir mektubunda dile getirdi). Elinde ufaladığı toprağı yere döktü, tek söz etmeden ellerini birbirine vurdu, yerden kuru bir dal alarak tırnaklarını temizledi, aslında Julika ondan bunu yapmasını istememişti. Durup dururken: "Sen beni aslında hiç sevdin mi?" diye sordu. Julika bu soruya nasıl bir yanıt verebilirdi ki? Ama Stiller, bir yandan tırnaklarını tek tek temizlerken, öte yandan Julika'nın damdan düşer gibi bulduğu gülünç sorusunda ısrar ediyordu. "Bu-

nun senin kirli tırnaklarınla ne ilgisi var?" diye sordu Julika, işi şakaya vurmaya çalışarak, kocasının dudaklarının heyecandan titrediğini gördü, "– buraya bana bunu sormak için mi geldin?" Her ikisi de bu ses tonunun mutluluk yansıtmadığının, umut verici olmadığının, o dingin ormanın görkemine uygun düşmediğinin farkındaydılar. Ormanını bir kez de verandadan gördüğünden başka biçimde görmenin, Art Nouveau tarzı camekânın dışında olabilmenin, kır çiçeklerini genç Cizvit'in elinden almakla kalmayıp kendi eliyle toplayabilmenin, deve tüyü örtülere sarınmayıp neredeyse unutmuş olduğu sokak giysilerini yeniden giyebilmenin, zavallı Julika için ne anlama geldiğini Stiller tam olarak takdir edemiyor gibiydi. Yarım saat geçmişti bile. Stiller karısından izin aldıktan sonra bir sigara yakmıştı, Julika da eline aldığı saman çöplerini dişlerinin arasından geçiriyordu.

"Kadının – nasıl?" diye sordu kocasına.

"Kimden söz ediyorsun?" diye sordu o da.

"Ona hâlâ âşık mısın?"

Aslında Julika onun işini elinden geldiğince kolaylaştırıyordu, ne var ki Stiller doğuştan korkak biriydi; o kadını her gün gördüğünden (daha sonra ortaya çıktı bu) hiç söz etmedi. Yalnızca baktı Julika'ya ve sustu. Julika'dan beklediği neydi? Julika ılık çimenlerin içine yatmıştı, o küçük gezinti onu yormuştu, doğaldı bu, yine de çevreyi daha iyi görebilmek için sağ dirseğine dayanmıştı, dudaklarının arasında uzun bir saman çöpü sallanıyordu. Julika, Stiller'in kendisini incelediğini seziyordu, kızıl saçlarını, zarif burnunu, o zamanlar güneş yanığı olan tenini (Julika'nın kendi kaymak gibi beyaz teni, herhalde ona daha çok yakışıyor), boyasız dudaklarını, göğsünü de, gerçekte tüm bedenini, ne de olsa bir balerinin bedeniydi o; Stiller ona, sanki daha önce hiç kadın görmemiş gibi bakıyordu. Acaba Julika'yı öteki kadınla mı karşılaştırıyordu? Julika Stiller'in çok âşık göründüğünü düşündü, o kadına âşık, ama aynı zamanda da umutsuz. Neden? "Neyin var?" diye sordu. Ansızın (bugün bile, o olay aklına geldiğinde gülümsemeden edemez Julika) Stiller, bir Tarzan gibi –Tanrı bilir ya hiç de Tarzana benzemez– Julika'yı yakaladı, onun ufacık yüzünü kendi hafif sert, heykeltraş elleriyle kavradı, onu anlaşılmaz bir şiddetle öptü, elbette ki Julika bu öpücüğe öyle kolaylıkla karşılık veremezdi, Stiller, Julika'nın o günlerde halsiz olan bedenini, kadını ezmek istiyormuşçasına, kendi bedenine bastırdı. Gerçekten de Julika'nın canını çok acıtıyordu. Bunu hemen söylemedi Julika. Stiller neden öyle gözle-

rini dikmişti kendisine? Julika bir süre katlandı buna. Ama bunların anlamı neydi? Julika gülümsememeye çalıştı, ancak Stiller bunu bile, yani gülümsememeye çalıştığını bile farketti." Sen?" diye haykırdı, "–sen!" Sanki Julika vadinin öte yanındaymış gibi bağırıyordu. Karısının dişlerinin arasında sallanan saman çöpünü hızla çekip aldı, gerçekte o saman Julika'nın anlaşılması zor olmayan çekingenliğini örtmek için oradaydı. Aslında, Julika o saman çöpünü hâlâ dişlerinin arasında tuttuğunun farkında bile değildi. Bu masum saman çöpü Stiller'i neden bu kadar öfkelendirmişti? Stiller'in gözleri gerçekten de parlamaya, sulanmaya başlamıştı, gözlerinin yaşaracağını anlayınca başını karısının kucağına koydu, her iki eliyle Julika'ya sarıldı; Julika'nın gözlerinin önünde manzara ansızın açılıverdi elbette, biraz uzaktaki sanatoryum, Davos köyündeki o bildik kilise, tam o sırada ormandan düdük öttürerek çıkan kırmızı trencik. Bütün bunların gözünün önünde olmasından Julika sorumlu değildi ya! Stiller, Julika'nın kucağında hıçkıra hıçkıra ağlıyordu, savaş tutsağıyken salıverilen birinin evinin olduğu istasyona varınca ağlaması gibiydi hıçkırıkları, öyle ağlıyordu ki Julika onun yüzünün sıcaklığını hissediyordu. Julika kendi kendine acaba bizi sanatoryumdan görüyorlar mı diye sordu. Stiller'in elleri pençe gibiydi, onun kendisini poposundan tutması doğal olarak gülünç geliyordu Julika'ya, hatta utandırıyordu. Sonunda, baktı ki Stiller ağlamayı kesmiyor, elini önce onun terden sırılsıklam olan ensesine koydu Julika, sonra da yukarı, saçının kuru olan bölümüne kaydırdı, Stiller'in kendini toparlamasını bekledi. Stiller kendini bir türlü toparlamadı. Toparlamak istemedi. Üstelik (bunu söylemek çok gülünç) Julika'nın kucağını ısırmak istedi, bir köpek gibi ısırmak, ancak Julika'nın etekliğinin kalın kadifesi buna olanak vermedi. "Haydi!" dedi Julika, "Kes şunu." O gün Davos'taki gezintide ne yapmış olması gerektiğini, bugün bile bilmiyor Julika. İki dakikadır, tanımadığı iki kişinin gezinti yolundan kendilerine doğru geldiklerini görüyordu, ağır ağır da olsa yaklaşıyorlardı, Julika'yla Stiller insanı utandıracak bir durumdaydılar, üstelik Stiller'in davranışı Julika'ya bir tiyatroyu anımsatıyordu, Mortimer ya da Clavigo, ya da öyle biri gibiydi, tam olarak kimi anımsattığı Julika'nın aklına o sırada gelmiyordu; ama ne olursa olsun durumlarından utanıyordu Julika, çünkü Stiller şimdi, kalın kadife etekliğin içinde ölü gibi, ağır ve hareketsiz bir biçimde yatıyordu, ağlamayı kesmiş, kollarını iki yana açmış, tatmin olmuş bir adam gibi kabaca serilmişti oraya. "Haydi!" dedi Julika kibarca, "gelenler

var!–" Gelenler yüz metre kadar uzaktaydılar şimdi, Stiller Julika'ya karşı koyamadı. Yüzünde, dipten deniz yüzeyine çıkan bir dalgıcın sersemlemiş ifadesiyle doğruldu, çevresine hiç bakınmadı, o insanlar gerçekten de yaklaşıyorlar mı diye emin olmayı bile düşünmedi. O iki kişi, iki yaşlı hanım, arkalarından geçip gidene kadar iki elini de yüzüne kapadı, sonra indirdi ellerini, dizlerine dayayıp sallandırdı, vadiye doğru baktı, herhalde durumunu çok acıklı buluyordu; öyle olsun olmasın, Julika ona bakınca, aklına, Stiller'in her zaman için biraz dağınık olan saçlarını alnından geriye itmekten, ona gülümsemekten başka bir şey gelmedi:

"Evet – zavallıcık!..."

Stiller söyleyecek şey bulamadı, ayağa kalktı, hırpani görünümlü pantolonunu biraz düzeltti, Julika'ya kalkabilmesi için elini uzatıp yardım etmeksizin kendi buruşuk ordu paltosunu yerden aldı, Julika'ya destek olmak için kolunu verdi ve onu sanatoryuma geri götürdü, Julika sarılıp sarmalanıp yeniden verandaya çıkarılana kadar koridorda bekleyeceğine söz verdi. Bu iş yirmi dakika bile sürmedi. Ancak hemşire koridora baktığı zaman, Bay Stiller diye birisi yoktu orada. Veda bile etmeden çekip gitmişti...

Bu karşılaşma, sondan bir öncekiydi.

Knobel, şu gardiyanım, baş belası oluyor bana. Bir gazete okuyucusu gibi, yaşam öykümden her gün bir bölüm anlatmamı bekliyor, belleği de beni uğraştırıyor.

"Kusura bakmayın Bay White, bu doğru olamaz. Bakın, önce karınızı öldürmüştünüz–"

"Evet."

"Sonra Müdür Schmitz'i–"

"Evet."

"Bunların Jamaika'da, cangılda olduğunu söylemiştiniz. Sonra sırada küçük melez kadının kocası var, onu öldürüp Meksika'ya kaçmıştınız– ya sonra?" diye soruyor, bir elinde çorba kovasını tutarken, "Meksika'dan buraya gelmiştiniz."

"Evet."

"Peki öteki iki cinayet ne oldu? Beş cinayet işlediğinizi söylemiştiniz."

Çorbamı kaşıklarken, "Belki de yalnızca üç taneydi," diyorum.

"Şakayı bırakın," diyor Knobel, anlaşılıyor ki bu konuda hiç şakadan anlamıyor; baş belası bu adam... Sonunda şöyle diyorum:

"Bir insanı, ya da en azından onun ruhunu öldürmenin çeşitli yolları vardır, bunu dünyadaki hiçbir polis anlayamaz. Bunun için bir tek söz yeter, doğru anda açık yürekli olmak yeter. Bir gülümseme yeter. Bir gülümsemenin ya da suskunluğun öldüremeyeceği insanı görmek isterdim. Elbette ki bütün bu cinayetler ağır ağır oluşurlar. Çoğu insanın neden gerçek bir cinayetle, gözle görülebilen ve kanıtlanabilen bir cinayetle onca ilgilendiğini hiç düşünmediniz mi dostum Knobel? Nedeni belli: Çünkü biz genel olarak günlük cinayetlerimizi hiç görmeyiz. Tabanca patlaması, kan akması ya da bir insanın karısının suskunluğu yüzünden değil de, gerçek zehirle gebermesi bizi rahatlatır elbette. Eski çağların, örneğin Rönesans döneminin en güzel tarafı da bu işte, insan karakterinin kendini hareketle belli etmesi; bugün ise her şey insanın içinde olup bitiyor – ve böyle içten işlenmiş bir cinayeti anlatmak için, sevgili Knobel, çok zaman gerek, çok zaman!"

"Ne kadar zaman?" diye soruyor.

"Saatler ve günler gerek."

Bunun üzerine gardiyanım, "Bay White," diyor, "gelecek Pazar boşum."

Demek ki Julika, Stiller bu konuda suskun kalsa da, onun yazın bir başka kadınla ilişkisi olduğunu biliyordu. İlişki, hoş bir sözcük sayılmaz, evet, ama Julika bunu düşünürken neden birtakım romantik ifadeler bulmaya çalışsındı ki? Bu konuda bilgisi vardı. O hasta kadın camekânlı verandasında otururken elinden ne gelirdi? Hiçbir şey.

Sabır, sabır, sabır; başka bir şey yapamazdı...

Artık benim için, diye ara sıra düşünüyordu zavallı Julika, yalnızca sanatım var; üzerinde Julika'nın, balerin Julika'nın resmi olan bir İsviçre dergisinin kapağını inceliyordu (dostları yeni göndermişlerdi o dergiyi). Julika bir başına! Herhalde harika bir fotoğraftı o, tülden balerin giysisine vuran büyülü ışıkla neredeyse Degas'nın bir tablosunu andırıyordu; geçen kış alınmış bir fotoğraftı bu; o zaman onca zahmetle çekilen o fotoğrafın dergide çıkacağına artık hiç inanmıyordu Julika. Ama şimdi, Ağustos sonunda, yeni oyun sezonunun açılışına denk gelmişti dergide yer alması. Resimde Julika arkadan görünüyordu, sol bacağını havaya kaldırmıştı, yüzü sol profilden çıkmıştı; kollarının yumuşak ama kararlı duruşu, kollarının ucundan birer gonca gibi açılan elleri: Hepsi kusursuzdu. Resmin altındaki metin her zamanki gibi biraz budalacaydı,

ama en azından temelden yanlış değildi, Julika böyle bir dergi için bunu bile iyi buluyordu. Aslında hiç de sıradan bir dergi değildi o; Julika derginin kaç adet basıldığını farkedince ürperdi. Şimdi bir çok Julika olacaktı; Julika gazete kulübesinde, Julika trende, Julika rahat evlerde, Julika kahvede, Julika kibar beylerin paltolarının ceplerinde, Julika çorba tabağının yanında, Julika her yerde, Julika herhangi bir yerdeki deniz kenarında kurulu çadırda, Julika iyi otellerin lobilerinde, ama öncelikle gazete kulübelerinde, bu ülkedeki bütün gazete kulübelerinde, kısmen de yurt dışında, bütün bir hafta boyunca; sonra, daha sonra, Julika diş doktorlarının bekleme odalarında, aynı zamanda Neuyork'daki halk kütüphanesinde de, her zaman istenebilecek durumda, Julika şurada burada yalnız birinin odasındaki yatağın üstünde. Gururlanmamıştı Julika, ah hayır, yalnızca, o biraz düşük kaliteli kağıdı eline her aldığında şaşkına dönüyordu, yine de en azından resmin çok güzel çekilmiş olması onu sevindiriyordu, dans açısından kendisi kusursuz bir görünümdeydi. Güzel olduğu, hatta çok güzel olduğu Julika'nın gözünden kaçmamıştı. Ne zaman, evet ne zaman yeniden dansedebilecekti? Gözlerini kapayıp arkasına yaslandı, onun, yani Degas eteklikli Julika'nın, boş sahnenin ışıklı boşluğuna adım atışını gözlerinde canlandırmaya çalıştı; projektörlerin mavimsi ışık selinin içinde dönüp duran tozlu karanlıkla çevriliydi, projektörlerin ışığı onu, yani Julika'yı tüm yerçekiminin üstüne çıkarıyor, kendisini usandıran tüm insanlardan uzaklaştırıyordu; sonra, ah evet, sonra, perdenin biri hışırdayarak yana açıldığında, Julika parmak uçlarına yükselmiş oluyordu; ikinci perde, ağır olanı, kalkarken tam sekiz saniye hışırdıyor, ön sıralarda oturanların ışık vuran yüzlerinin doldurduğu öteki karanlığa açılan kapıyı açıyordu, sonra, çoktandır çalan orkestranın sesi, sahile vuran dalgalar gibi Julika'nın ayaklarında yankılanınca, tüm gücüyle yankılanınca, ah bu müzik bir büyülü halka gibi oluyordu, Julika'yı çevreleyen bir büyülü halka, herkesin gördüğü ancak tutamadığı bir halka; sonra, sahnenin önündeki lambalar nasıl da kızarıyor, yukarıda, köprü denilen yerdeki lambalar da kızarıyor, Julika'nın nasıl da gözünü alıyorlar, öyle ki, bu dünyadaki hiçbir şeyi seçemiyor, yalnızca çevresindeki boşluğu hissediyor, kendisini bekleyen boşluğu, başka hiç bir yerde hissedemediği şeyleri hissediyor, sonsuz bir haz, sınırsız bir haz, öyle ki korkudan yutkunuyor, sonra başını çevirince (tıpkı o derginin kapağındaki gibi) ve gözlerindeki parlaklığın şimdi galerinin en üst sıralarından bile görüldüğünü anlayınca, işte o zaman,

o zaman ilk adımlarını atıyor, sanki tüm müzik artık yalnızca kendi bedenindeymiş gibi; yaylı çalgılarını çalarken saçları yüzlerine dökülen o çalışkan yaylı çalgıcılar, tombul yanaklı meleklere benzeyen nefesli saz çalgıcıları, karga kuyruklu frağının içinde, gözlerini Julika'ya, yalnızca Julika'ya dikmiş bakan ünlü orkestra şefi, testere kullanan oduncular gibi kontrbas çalan güçlü oğlanlar, salt dikkat kesildiği için bir sinir yumağına dönüşmüş olan ve çalma sırası en sonunda kendisine gelen kibar davulcu; Ulu Tanrım, bunların hepsi de ses çıkarıyorlar, bu dalga dalga motifler, bu sürekli uğuldama sonradan yavaşlıyor, ama müzik Julika'nın içinde, bedenine yerleşmiş, bedeninden doğmakta: somut olarak, gözle görülür biçimde. Şu var ki: Aslında Julika, hayallerinde, bu ilk birkaç adımın ötesine asla geçemiyordu. İlginç! Verandasının önündeki karaçamın üstüne oturmuş, boş kozalakları yere atan bir sincap, yani zor duyulur bir ses, ya da aşağıdaki vadiden geçen küçük trenin tanıdık düdüğü, bir köylünün dik bir yoldan aşağı frenine basarak indirdiği yük arabasının iniltisi ya da alt kattaki verandada birinin kısık kısık öksürmesi, taze ekmekleri getirdikten sonra yeniden bisikletine atlayan, moda olan bir şarkıyı ıslıkla çalarak ormanda gözden kaybolan fırıncı çırağının kahkahası, kısacası herhangi bir şey, Julika'nın bale üzerine gördüğü düşü kesmeye yetiyordu. Ne kadar boş zamanı olsa da, o heyecan verici düşü en baştan kurmasına, projektörlerden yayılan mavimsi ışık seliyle yeniden işe başlamasına engel olacak hiçbir meşguliyeti olmamasına karşın, dediğimiz gibi Julika, nedendir bilinmez, asla ilk birkaç adımdan öteye geçemiyordu. Üstelik bir çok baleyi de ezbere biliyordu elbette. Adım adım. Kendine yardımcı olmasını boş yere umut ederek, o aptal dergiyi bir kez daha eline alıyor, resimdeki o ağırlıksız kişi olmanın olasılık dışılığı onu şaşkına çeviriyordu, gördüğü öyle bir yaratık ki, eğer kâğıttan bir resim olmasa Julika onu rahatlıkla kucaklayabilir, Stiller'in kısa süre önce kendisine sarıldığı gibi sarılabilirdi ona. Ağlamaya başladı. Julika bu gözyaşlarını meslek yaşamının kesintiye uğramasına bağladığı için, haklı olarak içi burkuldu. Müziğe olan özlemi giderek büyüyordu. En sonunda, günün birinde genç Cizvit'in getirdiği, siyah bakalitten yapılma harika küçük kutunun kullanılmasına izin verildiğinde, kutudan müzik duyulduğunda, arzuladıkları, Julika'nın onca kez dansettiği müziği dinlediklerinde, sesini fazla açmadan, ama yine de berrak, temiz bir sesle dinlediklerinde, işte o zaman, o ses yalnızca müzik olarak kaldı, Julika balede kullanılması söz konusu olamayacak parçaları

bile zevkle dinledi. Nedeni basitti: Kendisi hâlâ itiraf etmek istemese de, dans etmek, Julika için çocukluğundan kalma bir oyun gibi olmuştu artık, mükemmel ancak onun için artık olanaksız olan, hissederek yapamayacağı için olanaksız olan bir oyun olmuştu. Bunu anlamak Julika'yı şaşırttı. Julika'nın başarısını biraz kıskanan ve onun dansını hep başka bir şeyin telafisi olarak gören Stiller haklı mıydı? Julika buna o zaman inanmamıştı, şimdi de inanmıyordu. Eskisi gibi olacağını biliyordu. Ama şimdi, teşekkürler, bale müziği dinlemek istemiyordu, genç Cizvit'in bulabildiği başka plakları yeğliyordu. O gencin müzik konusunda da bilgisi vardı! Ne var ki, yüreğinin baleden böyle uzaklaşması, Julika'nın kafasını meşgul ediyordu. Acaba bu uzaklaşmanın nedeni, tiyatrodaki insanların Julika'yı o yaz hayal kırıklığına uğratmış olmaları mıydı? Çünkü onlardan biri bile Julika'yı o verandadaki hapishanesinde ziyarete gelmemişti. İnanılır gibi değil ama, daha altı ay önce Julika'yı selamlayabilmek için kollarını hararetle uzatıyorlardı bu insanlar, on metre uzaklıktan: Julika, tatlım, nasılsın? diye bağırmayı bile yetersiz görmüş olan, kendisini gönül dolusu coşkuyla karşılayan çok sayıda dostu vardı. Üstelik onlarla öğleden önce de görüşmüş oluyordu. Gerçekten de az rastlanır insanlardı, Stiller onlarla asla fazla bağdaşamamıştı. Ama Stiller haksızlık yapmıştı. Bu insanları değerlendirirken, onların sadakatlerini esas almak yanlış olur; onların içtenliği, belli bir andaki coşkularıyla sınırlıdır. Bu insanlar Julika'yı gerçekten seviyorlardı, hepsi de seviyordu, baledeki kadınlar, Julika'nın eşsiz güzellikteki saçlarını bile kıskandıkları için, daha az seviyor olabilirler, ama erkeklerin hepsi seviyordu Julika'yı, şarkıcılar da, hatta müdüriyetteki tek tük beyler bile, ayrıca Julika'yı o berbat, havasız soyunma odasında sık sık ziyaret edip elini öpen, bacağı kırık bir koltuğa oturup Julika'ya yurt dışında mesleğinde yükseleceği günlerin muştusunu veren ünlü yönetmenler de: Neredeydiler şimdi bu insanlar? Bir keresinde bir kart almıştı Julika, Julika olmadan da benzersiz bir başarıya ulaşmış olan bir açılış gecesinden çıkan son derece keyifli bir topluluk selam gönderiyordu, kartta kısaca birkaç satırla Julika'yı çok özlediklerini yazmışlardı, şaka olsun diye yollanmış bir karttı bu, birçok arkadaşı karmakarışık imzalamışlardı üzerini. Sonra, elbette, bir kaç kısa mektup da almıştı, nazik mektuplardı, prova sırasında yazıldıkları için kısa ve kopuk cümlelerle yazılmışlardı, arkadaşlarıyla ilgili dedikodular vardı bunlarda, her şey çok hoştu. Hiç kuşku yok ki, eğer Julika örtüsünü üstünden atıp onların yanına gidebil-

seydi, bütün soyunma odalarında şenlik olurdu, Julika öpücüklere boğulurdu, İsviçre Bisiklet Turunun galibiymiş gibi kucaklanırdı, her taraftan uzanıp elini sıkarlar, gözlerine derin derin bakarlardı, hiç sonu gelmezdi bunun, şurada burada içten gelen, dokunaklı sözler edilirdi: 'Biliyor musun hep öylesine söylenir, ama ben laf olsun diye söylemiyorum, içimden gelerek söylüyorum, seni özledim Julika, bütün bu aylar boyunca, senin gibi bir arkadaş Julika, tamam, duygusal olmak istemiyorum, ama biliyor musun, sık sık düşündüm, Julika'yla birlikte geçirdiğimiz günler diye düşündüm, şimdi o zavallı çocuk yukarda, Ulu Tanrım, seni sık sık düşündüm, inan bana, senin gibi biri, bilirsin, ama bunu söylemem gereksiz, Ulu Tanrım, şükür ki döndün!' Sonra bir öpücük daha, Orest ile Elektra'nınki gibi bir kucaklaşma. Bunların hepsine de inanırdı Julika, elbette inanırdı, inanmakta da haklıydı. Stiller bu insanları asla anlamamıştı. İspanya savaşı olsun olmasın, Stiller temelde hep bir burjuva olarak kalmıştı. İnsan tiyatrodakilerle, ancak onlarla birlikte çalışırsa geçinebilir ve onlarla birlikte çalıştığınız sürece içtiğiniz su ayrı gitmez, evet, işte o zaman Hıristiyanlığın ilk günlerine özgü anlar yaşarsınız, örneğin bir açılış gecesinden önce yalnızca sahne gerisinde rastlayabileceğiniz türden anlardır bunlar, insan orada sonsuza kadar sürecek bir dayanışma olduğunu sanır, herkesin içi dışı birdir. Böylesine içten davranın insanların sizi üç ayda unutması için tüberküloz olmanıza gerek yoktur; bir süre dansetmemeniz, güzel bir sabah vakti ansızın başka şeylerle ilgilenivermeniz, kilise büyükleriyle örneğin, ya da ışığın mutlak hızıyla ilgilenmeniz yeterli olurdu; o insanların yer alacağı bir sonraki açılış gecesini, insanlığın en büyük olayı saymamanız yeterli olurdu, hemen bir kenarda kalıverirdiniz, ah, soyunma odalarından dışarı atmazlardı sizi, elbette atmazlardı, çünkü sinirleri bozulmadığı sürece bunların hepsi de çok hoş insanlardır, ancak tiyatrodan söz etmeyen insanlara hiç ilgi duymazlar, onlara akciğerim yok diyebilirsiniz, biri bile yok, sizi dinler gibi yaparlar, konuşmazlar, aynalarına bakmakla, gözlerindeki makyajı temizlemekle meşgul olurlar, sonunda, makyajlarını sildikleri pamuğu çöpe atarken şöyle sorarlar: 'Bugünkü gösteride var mıydın?' Bu insanlar komedyendirler ve başka bir şey de olmak istemezler, oyuncudurlar, yetenekleri yüzünden başka bir şey de olmak istemezler. Sanki Julika onlardan farklı mıydı? Kendisini bu zor durumunda yalnız bırakanın yalnızca kendisi olduğunu üzülerek anladı...Bir gün birisi gelmişti, baleden bir arkadaşı, Julika'nın verandasında yirmi dakika durmuş,

gülünç öyküler, son şenlikler sırasında olup biteni anlatınıştı; bu anlattıkları Julika için antik çağlardaki araba yarışları kadar ulaşılmazdı artık. O da Julika'ya iki eliyle sarılmıştı, bir trajedide oynar gibi de bakmıştı, ancak duyarak bakmıştı, buna kuşku yok. Yolda lastiği patlamış, o da Volkswagen'ini (Julika onun Volkswagen'i olduğunu bilmiyordu) tamirciye götürmek zorunda kalmıştı, bu yüzden Davos'da mola vermişti, aynı gün yine kentte olması gerektiğinden ne yazık ki, ne yazık ki çok az vakti vardı, ama Julika'yı çok iyi bulmuştu, her zamankinden iyi görmüştü. Tiyatrodaki o lanet olası tozlu hava, evet, evet, müdüriyet buna karşı hiçbir önlem almıyordu; ah şu müdüriyet! Sonra vedalaştı arkadaşı, on dakika gecikmişti bile, Julika'nın bundan böyle artık iyileşeceğine emin olduğunu söyledi neşeyle, Julika'nın öteki çalışma arkadaşlarına selam gönderdiğini onlara söyleyebilecek olmanın sevincini şimdiden yaşıyordu. Julika kendini yastıklarına bıraktı. Volkswagen'i olan o duyarlı arkadaşı, dışarı çıkar çıkmaz Julika'ya el sallamak için bir kez daha yukarı doğru ıslık çaldı; Julika da ona el salladı. Julika'nın bugün bile açık seçik anımsadığına göre, o dakikada sanki –aslında dünya olmayan– bütün bir dünyayla vedalaşıyormuş gibi gelmiş ona; kendisini, yani Julika'yı adeta yerçekiminin üstüne çıkaran, ama artık buna gücü yetmeyen projektörlerin mavimsi ışık seliyle dolu kendi dünyasıyla...

Julika çok yalnızdı... Erkeğine karşı o güne dek tatmadığı, kendisini altüst eden bir arzu duyuyordu, zarif bedeninin çıra gibi tutuştuğunu hissediyordu, öyle bir arzuydu ki bu, düşlerinde bile gideremiyordu onu, ayrıca bir de Stiller'in aynı gecelerde kendisini aldattığını bilmesi, zavallı Julika'yı asla, ne olursa olsun göndermeyeceği mektuplar yazmaya itiyordu. Aslına bakarsınız düşlerinde gördüğü Stiller değildi, başhekimler, fırıncı çırakları ve hayatında hiç görmediği erkeklerdi. Yüzünde her zaman kurnazca bir ifade olan kıdemli hasta, Julika'ya rahibeymiş gibi davranıyordu, hatta karşısındaki rahibe bile değil, cinsiyetsiz bir kişiymiş gibiydi tutumu, üstelik her gün Julika'nın daracık yatağının ayakucunda oturuyor, Julika da onun bedeninin sıcaklığını hissediyordu. Ama o, ufacık bir sevgi gösterisinde bile bulunmuyordu. Julika istediğinde yastıklarını düzeltiyor, ancak yanlışlıkla bile ona dokunmuyordu. Buna karşılık, Julika'ya, tıpkı komünizmden, Thomas von Acquin'den, Einstein'dan ya da Bernanos'tan söz ederken olduğu gibi keyifli-nesnel bir üslupla Eros'tan söz ediyordu, ama öyle bir açık yüreklilik vardır ki, insan ancak anlattıklarını uygulama olanağı

görmezse öyle davranabilir. Julika ne söyleyeceğini bilemiyordu. Böylece, genç adam o tuhaf Eros konusundan bu havada söz etti, onun bu konuya büyük önem vermesi Julika'yı hayrete düşürmüştü. Öte yandan selamlarken ya da vedalaşırken Julika'nın elinden başka bir yerine dokunmuyordu. Julika bir cüzzamlı mıydı? Aynı insan, insanı şaşırtacak derecede bilgili olan o insan, kendisini karşıki çayırda şiltelerin tozunu temizleyen birisiyle şakalaşacak, utanmazca şakalar yapabilecek düzeyde görebiliyordu. Julika onu anlayamıyordu. Genç adamın ölümünden kısa bir zaman önce, aralarında acı veren bir yabancılaşma olmuştu, Julika bundan pek söz etmek istemez. Sanatoryumun kıdemli hastası olan o genç adam, anlaşılan sözlerinde biraz ileri gitmiş, Julika'nın, kocasına ve bütün insanlara karşı olan tutumunu yalnızca bir tepki olarak görmekten, kendisinin de birtakım şeyleri başlattığını yadsımaktan, çocuksu bir masumiyet içine gömülmekten vazgeçmesi gerektiğini söylemişti. Ama bu biraz fazla kaçmıştı! Ayrıca Julika onun ne demek istediğini de tam olarak anlamış değildi. Genç adamın sözlerini açıklamasını istedi, ama o bunu gönülsüzce yaptı.

"Demek istediğim –" diyerek gülümsedi, "içimde öyle bir duygu var ki sevgili, değerli Julika, büyümek, kendi hayatınızın sorumluluğunu taşımak istemiyorsunuz, bu da çok yazık."

"Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu Julika.

"Kendisini her zaman kurban olarak gören kimse, demek istiyorum, kendisinin yaptığı hileyi asla keşfedemez, bu da sağlıklı bir şey değildir. Neden ve sonuç, hiç bir zaman iki ayrı kişiye bölünemez, hele erkeğe ve kadına asla; kadın görünüşte hiçbir şey yapmadığı için ara sıra böyleymiş gibi görünse bile, Julika. Şunu farkettim: Yaptığınız ya da yapmadığınız her şeye, örneğin kocanızın yaptığı ya da yapmadığı bir şeyi neden gösteriyorsunuz. Seçtiğim sözcüğü bağışlayın ama, bu çok çocukça. Bunu neden söylüyorum ki! Kendiniz de bunu çok iyi biliyorsunuz Julika, durumun böyle olmadığını, dünya yüzünde böyle bir şeyin asla olmadığını biliyorsunuz; ben sizden daha genç, neredeyse bir çocuk olduğum için beni parmağınızda oynatacağınızı da düşünmeyin. Hayata bu tarzda bakmak uzun sürede can sıkıcı olur, sizin için bile Julika–" Julika ondan sonra genç adama biraz takıldı: Benim bilge kişim! dedi ona, ama bu da hoşuna gitmedi genç adamın. İki üç gün gelmedi, bunun nedeni de Julika'nın kendisine karışılmasını istememesi idi, hayatını ilgilendiren sorunlara karışılmaması; genç adam ne kadar açıkgöz olursa olsun, bu gibi şeyler konusunda deneyime dayanan

bilgisi yoktu, örneğin evliliği ilgilendiren şeyler konusunda, özellikle de yüzünü bile görmediği Stiller gibi biriyle olan evlilik konusunda deneyimi yoktu; kısacası, Julika genç adamın dikkatini onun kilise büyüklerine ve izafiyet teorisine çekti ve böylece ne yazık ki (Julika'nın ifadesi) bu görüşmeleri de tam bir görüşme olmadı. Gerçi genç adam yine gelip Julika'nın yatağının ayakucunda oturuyor, onunla sohbet ediyordu, ancak ölümü yaklaştıkça konuşmaları giderek daha da şakacı, maskaraca ve şamatacı oluyordu, o ılık Eylül ayında ölmeyi hiç beklemiyordu. Yandaki odayı sessiz sedasız boşaltmaya başladıklarında, Julika buna inanamadı. Julika'yı düşünüp ona bir uyku hapı vermişlerdi, ama o hapı yutmadan tükürmüştü. Bütün gece boyunca odayı buharla temizlemişlerdi. Julika aptallaşmış gibiydi. Burada ölümün böyle olacağını hiç beklemiyordu, öylesine sıradan ve görünmez, öylesine sessiz, apansız ve işaretsiz, insan tam okurken gece lambasının kazaen sönmesi kadar uygunsuz. Gerçekten de, artık o genç adamdan hiç kimse söz etmedi. Julika'nın oda komşusu olan o iri gözlü, hafif kurnaz suratlı genç Cizvit uygunsuz bir hareket yapmış gibi, hemşireyle başhekim, Julika'nın ısrarlı sorularını duymazlıktan geliyorlardı. Bunun dışında her şey eskisi gibiydi, vadideki tren düdük çalıyor, gazeteler geliyordu. Birkaç gün sonra, Julika her zaman olduğu gibi sessiz verandasında yatmış, genç adamın günlük ziyaretine gelmesini bekler gibiyken, yandaki odaya gelen yeni komşusunun kuru kuru öksürdüğünü duydu. Mavi bir Eylül günüydü. Julika ürperdi.

* * *

Julika, Landquart'a, aktarma yapılacak istasyona kadar geldi, sanki kaçmıyormuş, sıradan bir yolculuğa çıkmış gibi her şey rast gitti; hiç kimse Julika'yı durdurmadı, hiç kimse onu süzmedi, en azından her zaman olduğu gibi güzel saçlarına bakmak dışında ayrıca süzmedi. Aşağı yukarı yarı yolda olan Klosters'de verilen kısa mola, Julika'ya sonsuzluk gibi geldi, trenyolu geçidinin kapanması nasıl her kaçağa sonsuzluk gibi gelirse, orada dört dakika beklemek de Julika'ya öyle geldi. Bir gazetenin arkasına gizlendi, ne var ki bulunduğu ikinci sınıf kompartımandan kim geçse Julika ürperiyordu. Tren hâlâ kalkmamıştı, bu kadar uzun ne yapıyorlardı ki? Kimsenin kendisini tanımamasını, kimsenin omuzuna dokunarak: Bu da ne demek oluyor, sevgili Julika, bu da ne demek oluyor? di-

ye sormamasını Julika'nın aklı almıyordu. Demiryolculuğun kurallarını bilmeyen zavallı Julika, bu bekleyişi ancak şöyle yorumlayabiliyordu: Kendisini arıyorlardı, sanatoryumdan telefon gelmişti, birisi şimdi o uğursuz kadını yakalamak için vagondan vagona geçiyordu. Julika, trende uyuyanların yaptığı gibi, askıda asılı olan mantosunu yüzüne çekti. Karşısına biri oturdu, bir adam; ayakkabılarından anlamıştı bunu Julika. Acaba başhekim miydi? Gözünde acıma dolu bir gülümseme canlandırdı, başhekimin hem dostça, hem de hoşgörüsüz konuşmasını duyar gibi oldu: Bayan Julika, Bayan Julika, bundan vazgeçseniz iyi olacak! Sonunda, tren hareket ettiğinde, Julika, kendisini yakalayacak olanın kim olduğunu bilmek istedi, yüzünü gizleyen mantosunu biraz kenara çekti, artık dışarıyı seyretmek istiyormuş gibi yaptı. Karşısında oturan bir Alman beyefendiydi, adam Julika'nın kızıl saçlarını görür görmez çok kibar bir biçimde purosunu ağzından çekti, puro içmem sizi rahatsız eder mi diye sordu. O adam Julika'nın ciğerlerinden hasta olduğunu mu sanıyordu? Rica ederim efendim, rica ederim! dedi Julika biraz beceriksizce abartarak: Lütfen için! Büyük bir aptallık yaparak sigara içenlere ayrılan vagona binmişti. Alman beyin başlatmak için çabalamadığı, ancak kendiliğinden gelişen ufacık, hoş, içten gelen bir sohbet bile Julika için, o kaçak kadın için, söz konusu olamazdı, hayır; o gereksiz, ama bu tip konuşmalarda kaçınılmaz olan soruları duyar gibiydi: Zürih'de mi oturuyorsunuz? Tatilden mi dönüyorsunuz? Davos'ta mı oturuyorsunuz? Sanki bu Alman adam arsızca göğüslerine bakmış gibi tiksinerek arkasını döndü Julika, hiç bir konuşma olmasın diye yüzünü pencereye çevirdi. Aslında, Alman adam yalnızca bu görece ılık Ekim ayından söz etmişti. Sonra, çok şükür, yeniden kitabını aldı eline, ne var ki daha pek az içmiş olduğu purosunu umursamazca tüttürüyordu; Ernst Jünger'in 'Mermer Kayalıkları' adlı kitabını okuyordu, merhum Cizvit, bu kitabı Julika'ya hiç önermemişti. Mermer kayalıkları sözcüğü Julika'yı yeniden sinirlendirdi, adamın puro içmesi de çok korkunçtu. Julika, pencereyi biraz açabilir miyim diye sordu, oh, hayır, puro yüzünden değildi, yalnızca çevreyi seyretmek istemişti. Julika, saçları rüzgârda savrularak pencereden dışarı sarktı, soluk almakta zorlanıyordu, ama sağlıklı biri de bu durumda olabilirdi; bir şey görmüştü Julika: Tıpkı başhekiminki gibi koyu renkli bir Citroen, treni hiç gözden kaçırmadan izliyor, uzun dönemeçlere gelince, tren kısa tünellerden geçtiği için o geride kalıyor, sonra yeniden yetişiyor, giderek yaklaşıyor, indirilmiş bir demiryolu

bariyerine gelince duruyor, sonra yeniden fırlıyor ve trene yetişiyordu. Başhekim miydi bu? Julika rüzgâr dalgalanan saçlarını içeri çekti, Alman beyden pencereyi hemen kapamasını rica etti. Koyu renkli Citroen az önce treni geçmişti, Landquart'da, diye düşündü Julika, başhekim peronda duruyor olacak, Julika'nın ufak bagajını elinden alacak ve gülümseyerek, Bayan Julika, Bayan Julika, vazgeçin bundan, Citroen'im şurada duruyor! diyecekti. Şu işe bakın ki Landquart'da kimse yoktu, bir hamal bile. Julika'nın onca kötü davranmış olmasına karşın, Mermer Kayalık'lı bey, kibarlığı elden bırakmadan, onun çantasını meydanın karşısına taşıdı, "Zürih'de mi oturuyorsunuz?" diye sordu. Bunun üzerine Julika yine de bir hamal buldu kendine. Sonra, uzun boylu düşünmeden bir telefon kulübesine giriverdi, belki de özgür bir insan gibi telefon kabinesine girebildiği için heyecana kapılıvermişti, Stiller'e telefon etmeye çalıştı, ama olmadı; telefonu açan yoktu. Demek ki Julika'nın Stiller'e sinsice baskın yapmak istediği hiç de doğru değildi. İlginç ama, bütün bu yolculuk boyunca Julika, öteki kadının varlığını bir saniye bile aklına getirmemişti. Sonra ikinci bir kez, üçüncü bir kez daha denedi Stiller'e ulaşmayı; yine boşunaydı çabası. Alman bey bir parça gücenmişti, peronun öteki ucunda bir banka oturup bacak bacak üstüne atmış, Mermer Kayalıklar'ını okuyordu; puro içmiyordu. Ne yazık ki, Zürih-Paris-Calais seferini yapacak olan tren biraz gecikmişti, yoksa Alman'ın trene binişini herhalde görebilirdi Julika. Önce öksürmemişti (kendi dediğine göre), yalnızca soluk alması gitgide zorlaşmıştı, ama o bunun nedeninin heyecan olduğuna, bir kaçağın duyacağı doğal bir heyecan, sevinç ya da Stiller'i evde de atölyesinde de bulamamanın verdiği doğal hayal kırıklığı olabileceğine kendini inandırmaya çalışmıştı. Derin derin, ağır ağır, dinginçe soluk alıp verdi. Hamalı birkaç gazete, özellikle de o İsviçre dergisini alması için yollamıştı, sanki her şeye karşın Julika'nın masallardaki gibi hâlâ derginin kapağında danseder olması olanağı varmış gibi; küçük bavulunun üstüne oturma gereğini duydu. Julika'nın başının döndüğünü kimse farketmedi. Julika boğulacakmış gibi oldu, ama o anda Zürih-Basel-Paris-Calais seferini yapan trenin gürültüyle perona girişini duydu, hatta üstünde bu adların yazılı olduğu levhayı bile gördü, ama başka bir şey göremedi. O sırada, elbette ki insanlar kendi yolculuklarıyla meşguldüler, iki ellerine çantalarını almış, önlerine çıkan ilk tren basamağına saldırıyor, sanki o tren onları hayata götürecekmiş, peronda kalırlarsa da öleceklermiş gibi davranıyorlardı. Julika peronda kaldı...

Üç saat sonra, cankurtaranla geri getirildikten sonra, yeniden bembeyaz yatağında yatıyor, yatağındaki onca büyota karşın tir tir titriyor, konuşmak zorunda olmamasına seviniyordu. Hemşire de hiçbir şey söylemiyor, doktorun dediklerini uyguluyordu, ne var ki Julika'nın Landquart'a yaptığı yolculuğun bir düş olmadığı, gerçek ve saçmalık olduğu, kadının yüzünden anlaşılıyordu. Başhekimin de, mutsuz Bayan Julika'nın neden böyle bir saçmalığa giriştiğini bildiği belliydi. Başhekim öfkesini elbette ki hastasından çıkarmadı, hatta kadının kaçtığının saatlerce farkına varmayan o şımarık hemşirelerden bile çıkarmadı; Stiller'i telefonla bulmaya çalıştı. Bulamadı. Daha sonra bir telgraf çekerek, Bay Stiller'in derhal Davos'a gelmesini istedi. Zavallı Julika da, kendine gelir gelmez yine kocasını savunmak zorunda kaldı. Stiller o telgrafı bile yanıtlamadı. Julika, dostlarının, örneğin Sturzenegger'in adresini vermek zorunda kaldı. Bay Stiller'in, karısına haber bile vermeden, o günlerde Paris'te olduğunun ortaya çıkması, sanatoryumda gerçekten de çok tuhaf bir etki bıraktı, hiç de hoş karşılamadılar bunu, öfkelendiler, zavallı hastaya bundan söz etmediyseler de, Julika oradakilerin yüzünden anlamıştı durumu. Stiller Paris'teydi. Herkes ona karşı daha da nazik davrandı, zavallı Julika'ya her taraftan armağanlar geldi: Çiçekler, şekerlemeler, hatta bir yaka iğnesi, verandalar arasında gönülden gönüle bir dayanışma olduğunu gösteren sayısız işaret. Julika, sanatoryumun kıdemli hastası olan o genci düşündü, o, bu gibi durumlarda herkesin kendisini hor görerek susacağını söylemişti; ama genç adamın haksız olduğu ortaya çıktı, yalnızca Julika'nın dünyayla çocuksu bir ilişki içinde olduğu konusunda değil, bu konuda da haksız çıktı. Tam tersine, herkes öylesine nazikti ki! Susan yalnızca oydu, sanatoryumun kıdemli hastası olan o genç...Julika'nın durumu feciydi.

Sonra, evet sonra, Stiller'in Paris'ten gönderdiği o korkunç mektup geldi, Bayan Julika Stiller-Tschudy'nin geçen gün çantasından çıkarıp bana gösterdiği o kâğıt parçası, üzerine kurşunkalemle alel acele yedi sekiz satır karalanmış olan bir kâğıt parçası; ne bir pişmanlık sözcüğü vardı o mektupta, ne de avutucu bir sözcük, hayır, buz gibi, duygusuz bir ifadeyle yazılmıştı, sanki Julika salt Landquart'ta çöküp kalmak için o mutsuz kaçma girişimine kalkışmış, sanki Julika Stiller'e vicdan azabı çektirmek için hasta olmuş, ölüm derecesinde, iğnelerin yardımıyla hayatta kalacak kadar hastalanmıştı. O mektup, düpedüz kaba bir mektuptu; çünkü Stiller'in vicdanının rahatsız olduğunu gösteren bir şey yoktu o satırlarda,

tanrı bilir ya, o mektuptaki her bir sözcük utanmazca bir benmerkezcilikle, kinizme varan bir kendini beğenmişlikle yazılmıştı.

(Ne yazık ki o mektup elimde değil.)

Söylediğim gibi, Julika iğnelerin yardımıyla ayakta kalabildi, Stiller neredeyse tam üç hafta sonra çıkıp gelebildi, geldiğinde de yalnızca kendinden söz etti, İspanya'da uğradığı yenilgiden, yani on yıl önce olup bitmiş bir olaydan söz etti; bu kez de karısını avutucu tek bir söz etmedi, berbat olan durumunu bile sormadı, ateşini gösteren karta bakmadı, hayır, yaptığı yalnızca kendinden söz etmek oldu: Sanki gündemde olan kendisiymiş, Stiller'miş, sağlıklı olanmış gibi!

* * *

Burada bir şey eklemem gerekiyor.

Stiller bir zamanlar, daha önce de belirttiğim gibi, Uluslararası Tugayda gönüllü olarak İspanya İç Savaşı'na katılmış, o sırada henüz çok gençmiş. Böyle bir harekete neden dolayı kalkıştığı pek belli değil. Herhalde birçok şeyin bir araya gelmesindendi, o günlerde burjuva aydınlar arasında sık rastlanan hafif romantik bir komünistliğe kapılmıştı, dünyaya açılmaya, tarihsel ve bireyötesi sorumluluğa, bir şeyler yapmaya karşı duyduğu gereksinimi anlamak zor değildi; belki kısmen de kendi kendinden kaçıyordu. Stiller liyakatini Toledo önünde, Faşistlerin Alcazar'da istihkam kurdukları yerde gösterdi (göstermedi demek daha doğru olur!). Genç Stiller'e Tajo'da ufak bir sala gözcülük etme görevi verilmişti, hatta adam yokluğundan yalnız başına yapacaktı bu işi. Üç gün boyunca hiçbir şey olmadı. Ama sonra, şafak sökerken karşı kıyıda dört tane Franco'cu İspanyol ortaya çıkınca, Stiller onların salı kullanmalarına izin verdi, ateş etmedi, halbuki kendisi iyice gizlenmiş olduğu için salın üstündeki dört düşmanı vurması çocuk oyuncağı sayılırdı. Sekiz dakika vakti vardı. Onları vurmak yerine, kendi bulunduğu kıyıya çıkmalarına izin verdi, saklandığı yerden çıktı, karşısındakiler ateş açarsa o da ateş etmeye hazırdı, vurulmaya da hazırdı denebilir. Silah sesinin duyulmasından korkan Franco'cular da ateş etmediler, genç Stiller'in silahını aldılar, elindeki Rus yapısı tüfeği Tajo ırmağına attılar, kendi pantolonunun kayışıyla elini ayağını bağlayıp katırtırnaklarının arasında bıraktılar; iki gün sonra kendi adamları Stiller'i bulduklarında susuzluktan baygın durumdaydı; sorguya çekildiğinde, komisere Rus yapısı tüfeğinin tu-

tukluk yaptığını söyledi...Gerçekte, bu ufak öykü, Julika'nın Stiller'in ağzından duyduğu ilk öyküydü; Julika, onun atölyesindeki o geceyi çok iyi anımsıyordu: Çaykovski'nin Fındıkkıran Bale Süitinde oynadıktan sonra, sanatçılardan ve hayranlardan oluşan, biraz da şamatacı bir topluluğun, güzel Julika'yı da sürükleyerek, kollarının altına sıkıştırdıkları birkaç şişe içkiyle, genç Stiller'in gece çalıştığı atölyeye baskın yaptıkları o geceyi. Saat gece yarısını geçmiş, bütün meyhaneler kapanmıştı; o sırada İspanya'dan yeni dönmüş olan Stiller'in atölyesinin ışığı hâlâ yanıyordu. Öyleyse doğru yukarı! O gece, Julika'yla Stiller birbirlerini ilk kez görmüşlerdi. Atölyesini dolduran bu gürültücü kalabalığın içinde Stiller öylesine sessizdi ki, Julika önce onun adını takma ad sandı.(*) Sonra içlerinden biri, Toledo'da başından geçen müthiş olayı anlamasını istedi. Stiller kesinlikle razı olmadı buna. Nazlanmıyordu, gerçekten anlatmak istemiyordu, bu konunun ona acı verdiği belli oluyordu, sonra dostlarından biri, Sturzenegger adında genç bir mimar, ona danışmadan anlatmaya başladı. O zaman Stiller anlatıya karışmak, tamamlamak, sonunu getirmek zorunda kaldı elbette. Öyle sanıyorum ki, tutukluk yapan Rus malı tüfeğin öyküsü genç balerini pek ilgilendirmemişti; öyküden çok onu anlatana, anlatırken durmadan parmaklarını kullanan, bir tel parçasını sağa sola büken, sonra fırlatıp atan, ama yine de parmaklarını dingin tutamayan o genç heykeltraşa yönelmişti dikkati; nedense acımıştı ona. Stiller öyküyü anlatırken, yüzünün ifadesi birden donuvermişti. Genç heykeltraşın dile getirdiği şey, artık doğrudan doğruya aktardığı bir anı değil, bir fıkraydı. Olayı uzun uzun anlattıktan sonra ortalığa bir sessizlik çöktü, herkes şaşkın ve huzursuzdu. Stiller bardağını dudaklarına götürdü, hiç kimse konuşmuyordu. Solgun görünümlü, tombul ve son derece dingin biri olan sevimli bir opera şarkıcısı saf saf sordu: "Siz neden ateş etmediniz?" Bu sorunun yanıtını aslında ötekiler de merak ediyorlardı. Stiller'in sığındığı yerden çıkmakla gösterdiği cesareti takdir ediyorlardı, eli ayağı bağlı olarak iki gün boyunca güneşin altında kalarak çektiği acıları da takdir ediyorlardı; ama opera şarkıcısı o soruyu sormakla, aslında onların duygularını da dile getirmişti. Stiller neden ateş etmemişti? Stiller'in bu soruya verdiği karşılık da, o anda düşünülüp söylenmiş bir söz etkisi bırakmadı pek, yinelene yinelene eskimiş bir yanıta benziyordu, şöyle demişti Stiller: Faşistlerden nefret ediyordu, yoksa İspanya İç Savaşı'na gönüllü olarak katılmazdı; ne var ki o sabah Tajo'da

(*) Stiller: (Alm.) Sakin, sessiz, suskun kişi.

gün ışırken, onca nefret ettiği düşmanını karşısında bulunca, o dört Faşisti birer insan olarak görmüştü, insanlara ateş etmek elinden gelmemişti, yapamamıştı. Nokta!... Ve yine bir sessizlik çöktü ortaya, sanatçılarla sanat hayranları yine pipolarını tüttürdüler, mavi duman yüklü bir hava, atölyenin içinde asılı kaldı. Aldığı yanıt, opera şarkıcısını tatmin etmişti, hem de çok; sanırım ben de ateş edemezdim dedi. Ötekiler tek söz etmeden bardaklarını boşalttılar. Durup dururken başka bir şeyden, örneğin Fındıkkıran Bale Süitinden söz açmak da uygun düşmeyecekti. Stiller'in dostu olan genç mimar Sturzenegger, açık kalple Stiller'e hayran olduğunu söyleyene kadar sessizlik sürdü; Sturzenegger, Stiller'in davranışını insanlığın utkusu, somut deneyimin ideolojik olan her şeye üstün gelmesi olarak niteledi, vesaire; aklına gelen her sözcüğü kullandı. Bu pohpohlayıcı yoruma hiç kimse itiraz etmedi, mahçup olduğu açıkça belli olan Stiller'in kendisi de bu öyküye takılıp kalmaya hiç hevesli olmadığı, keyifle eğlenmek taraftarı olduğu için, bir şişe içki daha açtı, her zamanki sevimli tarzıyla herkesin içkisinin tamam olmasını istiyordu, o atölyeye ilk kez gelen ve fazla içmeden, hiç konuşmadan, nefis güzellikteki iri gözleriyle köşede oturup çevresine bakınan güzel Julika'nın da içmesini istiyordu. Julika'nın o toplantıya katkısı, çoğu kez olduğu gibi, kızıl ışıklarla parlayan değerli saçlarıydı... Görünüşe göre, Stiller'in anlattığı öykü her zaman amacına ulaşıyordu. Stiller'in önce arkadaşı, sonra da karısı olduktan sonra, Julika, elbette ki bu öyküyü sık sık dinleyecekti. Kocası aynı gösteriye başladığında esnememek ve onun sözünü kesmemek de bir kadının görevleri arasındadır. Stiller'in Tajo Irmağı'nda salla yaptığı da bir gösteri numarasıydı. İnsanlığın, her türlü ideolojinin önünde geldiğinden söz edildiğinde, komünistler burun kıvırırlar, Stiller dostları olduğu için hiçbir şey söylemezlerdi; olsa olsa dinleyicilere dönüp, Faşistlere karşı olmasaydı, insanlığın her türlü ideolojiye üstün gelmesi konusunda siz olsaydınız ne yapardınız diye sorarlardı. Ne var ki konuşma bu yola döküldüğünde, artık Stiller'le bir ilgisi kalmazdı. Zaten komünistlerin sayısı de giderek azalıyordu, en azından Stiller'lerin dost çevrelerinde. Ancak, daha önce de söylediğim gibi, Stiller, katıldığı bütün öteki topluluklarda anlattığı bu İspanya öyküsünden hep şan ve şöhretle çıkıyordu. Yoksa ne diye bu öyküyü bu kadar çok anlatsındı? Bununla birlikte, Stiller'in, Julika'nın kayıp kocasının, Davos'taki o son karşılaşmalarında neden ansızın 'İspanya yenilgisinden' söz açtığını Julika bugün bile anlayabilmiş değil. Neden

'yenilgi'? Stiller, Julika'ya bunu açıklamadı. Yıllar yılı Julika'dan da, kendisinin İspanya'daki davranışını mükemmel bulmasını istememiş miydi? Şimdi de ansızın yenilgi oluvermişti her şey, her kötülüğün başlangıcı, lanet ve talihsizlik olarak terazinin kefesine düşen bir ağırlık olmuştu, Stiller evliliklerinin mutsuz olmasını da kendince buna bağlıyordu. Neden?

* * *

Son karşılaşmaları: Kasım ayındaydı, Stiller'in ziyareti olmadan da fazlasıyla sıkıcı bir gündü. Kar yağmaya başlamıştı bile. Julika, Art Nouveau tarzı verandasında iyice sarılıp sarmalanmış olarak yatıyordu, kolları bile deve tüyü örtünün altındaydı, tıpkı bir mumyaya benziyordu. Camın dışındaki gri sise bakabilmek için ancak başını oynatabiliyordu; yakındaki karaağaçların bulanık iskeletlerini görüyor, bu ağaçlar ona kendi röntgen filmini anımsatıyordu, o filmde de, gri sis bulutları içinde böyle çıplak bir iskelet vardı. Tek gördüğü manzara buydu Julika'nın. Gökyüzü kurşun gibiydi, kirli sis kümeleri, yamaçlardan aşağı süzülüyordu. Güneşin göğün neresinde olduğu bile anlaşılmıyordu. Dağların o tanıdık dorukları, su dolu bir bardakta eriyen tabletler gibi dağılmışlar, geriye yalnızca gri ve bulanık bir bulamaç kalmıştı, başka bir şey değil. Julika eskiden yalnız budalaların canlarının sıkılacağını, kendisinin canının hiç sıkılmayacağını düşünürdü. Ama cansıkıntısının budalalıkla hiçbir ilgisi yoktu, tam tersine, belki de bu berbat cansıkıntısı, Julika'nın o güne kadar duyabildiği gereksinimlerin en gerçeğiydi: İnsanın önündeki bir saati nasıl kullanacağını gerçekten bilmemesi, sonsuzluğun o yakıcı tadı, insanın yaşadığı an'ın ötesini görememesi... Stiller verandanın parmaklığında oturuyordu, hiç konuşmuyordu, gözlerini yağan kara dikmişti. Traş olmamıştı, yüzü solgundu, uykusunu alamamıştı, ağzı içki kokuyordu, ayrıca ta uzaktan bile duyulan bir sarmısak kokusu vardı üzerinde. "Ne yedin böyle?" diye sordu Julika. "Salyangoz." – Stiller nasılsın diye bile sormamıştı kendisine. Ayrıca kentten doğru da gelmemişti, Pontresina'dan gelmişti; sanki bütün yaz boyunca durmadan birtakım bahaneler bulmaya, kendisini Julika zorlamış gibi inatla söyledi bunu, Julika'yı üzmekten hoşlanır gibi bir havayla söyledi. Stiller Pontresina'dan geliyordu, bunun anlamı şuydu: öteki kadının yanından geliyordu. Ve sonra, neredeyse oh çekerek yaptığı bu açıklamadan sonra, yeniden sustu, Julika'nın yü-

züne hiç bakmadan bir sigara yaktı, dumanını yağan kara doğru üfledi; dudakları titriyordu. Julika bunun nedenini anlayamadı. "Paris'te neler yaptın?" diye sordu. Bunun üzerine Stiller, Paris'te (sanki bu Julika'nın çevirdiği bir dolapmış gibi) düşünde Julika'yı gördüğünü söyleyiverdi. Her türlü anlama gelebilecek olan bu düşlerin anlatılmasından, Julika oldum olası nefret ederdi, hem sonra elbette ki Paris'te gördüğü düşleri sormamıştı kocasına, orada neler yapmış olduğunu sormuştu. Stiller ise gördüğü düşü anlattı, hem de uzun uzadıya. "– Bir topluluk içindeydik," diye anlattı, "ve nasıl olduysa ben kendimde değildim, nedenini bilmiyorum, bir şey söylemek istiyordum, ama ne kadar bağırarak söylemek istesem de sesim çıkmıyordu ve o şeyi mutlaka söylemem gerekiyordu. Ağlayacak gibi olmuştum. Bu uğurda ölsem de o şey söylenmeliydi. Gülümsediğini gördüm ve bağırdım; tıpkı şimdiki gibi gülümsüyordun, biliyor musun, haklı olan biri gibi gülümsüyordun, ben yine de bağırınca sen dışarı çıkıyorsun, buna engel olamıyorum, topluluktakiler de böyle bağırmamam gerektiğini düşünüyorlar herhalde; çok kötü davranıyorum, farkındayım bunun, aklını başına topla diyorlar bana, hemen karının peşinden git, onu avut, gönlünü al.Haksız davrandığımı ben de biliyorum, evet, dışarı çıkıyorum, sokaklarda seni arıyorum, bir parkta buluyorum, Jardin de Luxembourg mu ne, neyse farketmez, mevsim ilkbahar, yeşil çimenlerin üstünde oturmuş gülümsüyorsun, seni boğmaya çalışıyorum, evet, iki elimle, var gücümle, ama boşuna, bu arada bize baktıklarını biliyorum, boğazını iyice sıkıyorum, ama sen lastik gibisin, gülümseyip duruyorsun..."

Julika elbette bir şey söylemedi. Az sonra hemşire gelerek Bayan Julika'nın gerçekten üşüyüp üşümediğini sordu. Julika ona çok kibar bir biçimde teşekkür etti; konuşurken ağızdan çıkan buhar görülecek kadar soğuktu hava, ama Julika yanında büyotları, üstünde örtüleriyle gerçekten üşümüyordu. Hemşire gidince Stiller, "Dün aramızda her şey bitti –Sibylle'le benim aramda– dün Pontresina'da bitirdik bu işi," dedi.

"Sibylle kim?" diye sordu Julika.

"Bizim aramızdaki her şey de bitti artık, Julika, hem de kesin olarak bitti, bunu anlamalısın." Julika susuyordu.

"Kesin olarak," diye yineledi Stiller.

Durumun gülünç yanları vardı herhalde; birincisi, bu verandada yatıp duran Julika'nın, Paris'te gördüğü düşte kendisine gülümsemiş olması yüzünden Stiller ona gücenmişti, ikincisi, Stiller ha-

berini öyle bir ses tonuyla vermişti ki, sanki ilişkisi, insanlık tarihinin kötü biten ilk ilişkisiydi, evet öyle bir ifade vardı ki Stiller'in yüzünde, yedi aydır süren ilişkisini bir gün önce Pontresina'da gömmesiyle karşılaştırınca, sanatoryumda ölmek sanki önemsiz bir şeydi; Sibylle adındaki bayana duyduğu aşkla ilgili itiraflarda bulunmasında, arkadan açıkyüreklilikle bir sürü şey söylemesinde de gülünç bir taraf yok değildi. Julika, devetüyü örtüsünün üzerine düşen kar taneciklerini üflemesinin, Stiller'in canını nasıl sıktığını onun yüzünde okudu. Peki şimdi ne yapmalıydı? Stiller'in anlattıkları, kendisinin bütün bir yaz boyunca taşıdığı korkuları haklı çıkarmış sayılırdı, o yüzden Stiller'in şimdiki sözleri zavallı Julika için artık büyük bir şok değildi; aldatıldığını çoktandır biliyordu. Julika'nın Art Nouveau tarzındaki verandasında bir aşağı bir yukarı gidip gelen Stiller ise, geride bıraktığı yazı elinde olabildiğince uzun tutabilmek için gereksiz ayrıntılara giriyor, avuntu kabul etmez durumu içinde, yaptığının tadını çıkarıyordu.

"Evet," dedi sonunda, "durum bu."

"Peki şimdi ne olacak?"

Julika'nın Stiller'in durumundan gizli gizli keyif alarak gülümsediği, ya da yüzünde herhangi bir gülümseme belirdiği hiç doğru değil. Herhalde Stiller yine hayal görüyordu. Öte yandan, artık Sibylle diye biri olmadığı için, zavallı Julika'nın gözyaşlarına boğulmasını da kimse bekleyemezdi. Stiller'in kendisinden beklediği neydi? Julika devetüyü örtüsünün üstündeki kar tanelerini üflemekten başka bir şey yapmadı; Stiller'in az önce ortaya attığı kupkuru lafı, yani Julika'yla da, yasa önünde hâlâ karısı olan kadınla da arasında her şeyin bitmiş olduğunu duymamış değildi, ancak bu iki konu arasında ne gibi bir mantıksal ilişki olduğunu anlayamıyordu. Stiller yeniden parmaklığın üzerine tünedi, karaltıya benzeyen karaağaçlarla konuşurcasına gözlerini dışardan ve yağan kardan pek ayırmadan bu konuyu açıklamaya çalışırken, sözlerinin şiddeti o andan, o yerden ve zavallı karısının varlığından kaynaklanmıyordu, söylediği her şey tıpkı yalnızlık içinde üretilmiş, üstüste yığılmış ve şimdi de bir bağlantı olmaksızın sıralanan formüller gibi geliyordu kulağa, Stiller bu formülleri müthiş bir gaddarlıkla dile getiriyordu, ne kadar gaddar olursa o kadar iyiydi, Stiller'in ağzından çıkan her şey, sanki Davos'a gelirken ya da salyangoz yerken kendi kendine vermiş olduğu, aşırı erkekçe bir emrin baskısı altında söylenmiş gibiydi. Julika onu dinliyor, ama şu duygudan da kurtulamıyordu: Bu acımasız saçmalıkları söylemeni

sana kim emretti, Stillerciğim, bu sen değilsin! Stiller, tıpkı kurbanını kendi gözleriyle gördüğü anda yumuşamaması, verilen emri uygulaması gereken zavallı bir cellat kadar acımasızdı; bu yüzden Stiller Julika'ya değil, gri karaağaçlara, yağan kara bakıyordu. Stiller konuştukça Julika'nın duyguları da kesinleşiyordu: Böyle değil, benim iyi Stiller'im, her şey, bambaşka!... Stiller durmadan konuşuyordu. "Eğer İspanya'daki yenilgi olmasaydı," diyordu, "senin karşına tam ve eksiksiz bir erkek olduğum duygusuyla çıkardım– ve seni çoktan terketmiş olurdum Julika, belki de ilk öpüşmemizden sonra ve ikimiz de bu acınası evliliği çekmek zorunda kalmazdık. İşin acı yanı da bu, anlıyor musun; bu işin yürümeyeceğini bilebilirdik. Yolumuzda işaretler de eksik değildi, eksik olan, onları görmemizi sağlayacak cesaretti. Bugün artık biliyorum: Herhalde temelde ben seni hiç sevmedim, benim âşık olduğum senin ürekliğin, narinliğindi, bana seni yorumlamak ve ifade etmek görevini yükleyen suskunluğundu. Hem de ne görev! Senin bana gereksinim duyduğunu kurdum kafamda. Sürekli yorgun oluşun, güz çiğdemi gibi solgun benzin, hastalanmaya eğilimli olman, bunlar benim bilinçsiz olarak gereksinim duyduğum şeylerdi işte, kendimi daha da güçlü hissedebilmem için, korunmaya muhtaç biri gerekliydi bana. Alışılmış türden bir sevgiliye sahip olmak, anlarsın ya, öyle sağlıklı ve sıradan bir kız, kucaklanmak isteyen ve kucaklayabilen biri, hayır, bu beni korkutuyordu. Zaten içim korkuyla doluydu! Seni, kendimi kanıtlamak için kullandım. Bu yüzden de terkedemedim seni. Hiç kimsenin üstlenmediği bir görevi üstlenerek seni bir çiçek gibi açtırmak istiyordum, böylesine yalın çılgınlık içindeydim. Sana çiçek açtırtmak! Kendime bu sorumluluğu yükledim – seni de hasta ettim, bu doğal, çünkü böyle bir adamın yanında neden sağlığına kavuşasın ki; benim yanımda mutsuz olacağın korkusu, senin verebileceğin herhangi bir mutluluktan daha çok bağlıyordu beni sana."

Julika bir ara, "İspanya'da neden yenildin?" diye sordu.

Yanıt yok.

"Sen bütün bunları nasıl da sezdin!" dedi Stiller, "Hem de nasıl! Bu apaçık ortada. Daha ilk geceden benim gizli korkularıma âşık oldun sen. Bu hoşuna gitmişti, sevgilim, gelip insana sarılıveren biri değil de, titreyen bir adam, ürkmüş bir adam, kendisini senin sayende kanıtlayabileceğine inanan, beli bükük bir adam, peşinen vicdanı rahatsız olan bir adam, yolunda gitmeyen bir şey olduğunda bunu hep kendi suçu olarak görecek olan bir budala.

Böyle değil miydi? Hatta havadan bile ben sorumluydum. Julika, senin ansızın elini uzatarak bana, gökyüzüne değil bana baktığını görür gibiyim: Yağmur yağıyor! Ben de senin bu bakışını hoşgörüyordum–"

Julika onun sözünü kesmedi.

"Böyle değil miydi?" diye sordu Stiller. "Bütün o yıllar boyunca neden doktora gitmedin? Gitseydin bu iç kapayıcı verandada yatmazdın Julika. Neden sağlıklı bir kadın olmak istemedin? Bu çok saçma, Julika, ama gerçek: İyileşmek istemiyordun sen. Senin ateşin olmadığını görüp sevindiğimde, beni sevgisiz bulurdun. Seni kızdırırdı bu. Uzanmak üzere odana çekildiğin sayısız akşamları bir düşün, 'Zavallı Julika!' yı unutmamamız için, o sağlıklı kadınlarla boş ölçüşmek zorunda kalmamak için yapardın bunu. Müthiş korkardın bundan. Biliyorum: çok sıkı provaların vardı, evet, benim de çamurla oyalanırken konuşmam kolaydı, çalışsam da çalışmasam da bir şey farketmiyordu, paşalar gibi yaşıyordum, biliyorum, senin işin bir başka işle karşılaştırılamayacak bir işti, bir çocuk doktorunun işiyle bile, bu belliydi, senin başka kadınlardan daha narin olmamanı istemek, bunu beklemek bile sana karşı haksızlıktı. İnsanların (herkesin) gösterdiği ilgiyi utanmazca kullanıyordun. Herkes, yalnız senin budalan olan ben değil, herkes, sana âşık olsun olmasın herkes, nasıl da boyun eğiyordu sana, Tanrı tanıktır ya bir de üstelik af diliyorlardı senden, sana âşık olmadıkları için; senin balenden söz edilmediği zaman herkesin içinde uyuyakalınca, senin çok yürekli bir kadın olduğunu düşünüyorlar, üşümemen için, kendi üstünü kendin örtemeyeceğin için, üstünü örtüyorlardı, sanki gönüllü hastabakıcılardan oluşan bir topluluktu o, sonra hepimiz fısıltıyla konuşmaya başlıyorduk, çünkü Julika'nın ertesi sabah zorlu bir provası olduğunu kim bilmezdi ki! O insanların hepsi sana olmayacak hizmetler verdiler Julika, ben de öyle. Dostlarımıza bir un çorbası yapmaya karar veremediğinde bunu anlayamadıysam, suç yine bende, elbette, insan karısını olduğu gibi kabul etmelidir. Senin ne kadar narin, ne kadar korunmaya muhtaç olduğunu hep unutuyordum! Ve sonra, dostlarımız gider gitmez, yorgunluktan ölmene karşın kendini toparlıyor, mutfağa gidiyor, Foksli'ye sıcak süt hazırlıyordun. Çünkü Foksli sensin!"

Stiller bir kere konuşmaya başladı mı, buna benzer kınamaları, küçümsemeleri peşpeşe sıralardı, birbirinden aşağılayıcı olurdu bu sözler; Julika'nın elinden hayret etmekten başka bir şey gelmezdi.

"Her zamanki gibi susup kalıyorsun!" dedi Stiller, "kendini

sevgi ve özveri simgesi sayıyorsun, biliyorum, ben de seni narsisizm simgesi sayıyorum. Her şeyden önce de kibirlilik simgesi. Senin önünde diz çöktüm. Julika, senin önünde gözyaşı döktüm, bir erkek bazı durumlarda yapar bunu, senin önünde utandım, senin önünde pişmanlık duydum, sen de bağışladın beni, elbette, sürekli bağışladın beni, biliyorum, bir dakika bile üzüntü duymadın, senin de beni mahvettiğini bir dakika bile düşünmedin, gerçekten ürpermedin. Neden ürperesin ki? Çile çeken sensin, bütün tanıdıklarımız biliyorlar bunu, soylu bir insansın, ayıplayıp bağırmazsın, hayır, ben kendi kendimi ayıplamak zorundaydım. Sen elini bu işe hiç bulaştırmadın. Ama iyi düşün: kendimi kınamam gerektiğine inandığım zamanlar, bana aksini söylediğin oldu mu hiç? Sen beni bağışladın. Bağışlamakla da kınanmam gerektiğini kanıtlamış oldun. Kadınların bağışlamasında şeytanca bir taraf vardır, sevgilim, sen bundan uzaksın elbette, sen her şeyden uzaksın; ben kendi çıtkırıldımlığım içinde bunu böyle algıladım, bu da tüberküloz kadar mahvedebilir insanı... Ben durmadan konuşuyorum Julika, sense örtünün üstündeki karları üflüyorsun!"

Stiller konuşmaya devam etti:

"Evet– bütün bu yıllar boyunca neden bir kez olsun ayağa fırlayıp sana bir tokat patlatmadım diye kendi kendime sorduğum olmuştur. Ciddi söylüyorum, bu bir hataydı, ama artık telafi edilemez; bir hataydı, buna inanıyorum. İkimiz de ne çok şeyden kurtulurduk böylece. Örneğin, Landquart'a yaptığın o uğursuz yolculuğu yapmazdın sanıyorum. Yolculuğun bir yerinde yıkılıp kalacağını önceden pekâlâ biliyordun, ama benim vicdanımın rahatsız olması için elinden gelen her şeyi yaparsın sen. Yanılıyorsun! Bu işin korkunç bir yanı var: Senin bu sanatoryumda yatıyor olman, gerçekten benim suçum, ama bambaşka bir yönden, anlıyor musun? Ama o konuda beni bağışlaman gerekmez. Sık sık düşünüyorum: Eğer ben kendimi senin üzerinde kanıtlamak istememiş olsaydım, beni hastalığınla kendine bağlamak düşüncesi senin aklına hiç gelmezdi, birbirimizi doğal yoldan severdik, bilmiyorum, ya da doğal yoldan ayrılırdık. Sen, vicdanı rahat olan, çok sabırlı, aşırı sabırlı bir adamla karşılaşmalıydın, yalnızca doğal bir aşkla elde edebileceğin ve elinde tutabileceğin bir adam olmalıydı bu. Kim bilir, sevgili Julika, belki de çok sağlıklı olurdun o zaman –hep olurdun!..."

Stiller sustu.

"Peki sonra?" diye sordu Julika.

Stiller ona dik dik baktı.

"Demek beni böyle görüyorsun!" dedi Julika. "Sen, beni, gözünde bir kalıba soktun, bu anlaşılıyor, kesin ve değişmez bir kalıba soktun ve bu sana yetti. Beni daha değişik bir biçimde görmeyi kesinlikle istemediğini seziyorum. Öyle değil mi?" Stiller bir sigara koydu dudaklarının arasına. "Son zamanlarda ben de birçok şey üzerinde düşündüm," dedi Julika; kendisi konuşurken bile, deve tüyü örtüsünün üzerine düşen kar tanelerini üflüyordu, "Tanrının emirlerinden biri boşu boşuna, 'Hiçbir şeyi putlaştırmayacaksın!' olmamış! Böylesi her davranış bir günahtır. Böyle konuşmakla sevginin tam tersini ortaya koymuş oluyorsun, anlıyor musun? Anlayıp anlamadığını bilmiyorum. İnsan birisini severse, ona her türlü olanağı açık bırakır, nasıl anıları olursa olsun, o kişide göreceği değişikliklere, farklılıklara hayran olmaya, her seferinde yeniden şaşırmaya hazır olur, senin Julika'ya yaptığın gibi bir şey yapmaz, yani onu hazır bir kalıba oturtmaz. Sana ancak şunu söyleyebilirim: Senin yaptığın doğru değil. Kendi kendine hep bir şeyler telkin ediyorsun – kafanda beni bir kalıba oturtmamalısın! Sana bundan başka bir şey söyleyemem."

Stiller önüne bakarak sigarasını içiyordu.

"Bunları nereden çıkarıyorsun?" diye sormakla yetindi. Anlaşıldığına göre artık Stiller'le konuşmak olanaksızdı, yalnızca kendi söylediklerini duyuyordu. Pontresina'dan oraya gelirken kesin kararını vermişti: Her şeyi sona erdirecekti. "Aşk mı?" diyerek gülümsedi, "bizim durumumuzda aşktan söz etmesek daha iyi olacak, sadakattan da –sen de beni çoktan unuturdun Julika; bunun için çokça fırsatın vardı, biliyorum, sende eksik olan, gerçek bir erkeği elinde tutabileceğine olan güvendi yalnızca. Açık konuşalım! Bizim birbirimize görece sadık olmamızın nedeni, başka biriyle olan ilişkimizde yenilgiye uğramaktan korkmamızdı, tıpkı benim başıma geldiği gibi, başka bir şey değildi. Kendimizi kandırmayalım! Bizim aramızda da her şey bitti. Sanırım birbirimizi son kez görüyoruz Julika."

Julika ağlıyordu.

"İşin berbat yanı," dedi Stiller soğukkanlı bir tavırla, "bunun bu sanatoryumda olacak olması. Başhekimin dediğine göre, henüz krizi atlatmamışsın. Ama belki de, hastalığının beni artık hiç etkilemediğini bugünden itibaren bilmen, en ufak bir kuşku duymadan bilmen iyi olur. Belki de bu sözlerim senin kulağına çok alçakça geliyordur. Bak, işin gerçeği, ben içimden seni alabildiğine kınıyordum, bu yüzden de gülünç düşecek kadar nazik davranıyordum

sana, çünkü hep bir şeyleri telafi etmek zorundaydım, açığa vurmadığım bir şeyi, anlarsın ya, şimdi sanırım ilk kez olmak üzere sana hiç kızmadan karşında durabiliyorum. Çünkü gerçekten, yaşamamı bugüne kadar engelleyenin sen olmadığını artık biliyorum. Tanrıya şükür artık biliyorum bunu! Gözlerindeki yaşlar Julika, artık beni etkilemeyen bir tehdittir. Çünkü hepimiz sonunda öleceğiz."

Bunun üzerine Julika, "Beni yalnız bırakmanı istiyorum," dedi.

Stiller daha bir süre Julika'nın yatağının önünde durdu, sigarasını parmaklığın üstünden dışarı fırlatmış, ellerini paltosunun ceplerine sokmuştu, sıkılır gibi bir hali vardı. Sonra, sanki Julika çoktan tabuta konmuş gibi, onun kendisine sarılmasını beklemeden alnından öptü, soğuk verandadan hızla uzaklaştı... O zamandan beri (Julika böyle anlatıyor) Stiller kendisi için kayıpmış. Aralık ayında, Stiller'i kentte görenler olmuş. Ancak, yeni açılan bir resim sergisinin ardından geceyarılarına kadar içtikten sonra, ortadan tamamen kaybolmuş, önce kimse farketmemiş bunu, bir anda anlaşılmamış kayboluşu; kafede ve kendisine rastlanılan başka yerlerde görünmediği yavaş yavaş farkedilmiş, biri karşısındakine laf arasında Stiller'i sorduğunda, öteki omuz silkiyormuş. Atölyenin kapalı kalmasından gitgide huylanan biri, durumu polise bildirdiğinde Ocak ayının ortası gelmişmiş, polis atölyedeki bütün çekmeceleri aramış, ama bir sonuç almamış, bugün bile, aradan altı, hatta neredeyse yedi yıl geçtikten sonra, o günkünden fazla bir bilgi yokmuş polisin elinde.

üçüncü defter

Dün (bir aralık), Julika'nın kayıp kocasının askerde kullandığı malzemeyi görmek üzere, bir 'federal silah ve mühimmat deposuna' gittik. Barakaların birinde uzun süre bekledik. Sigara içmek yasaktı! Bir öbek federal pantolonun üzerine tünüyorum. Acaba ayakta duramıyor muyum? Yandaki ahırlardan deri, kâfuru ve at kokusu geliyor. Pırıl pırıl çizmeleri içinde çekingen bir tavırla duran ve bu bekleyişten en az bizim kadar sıkılan genç teğmene, "Burada hâlâ süvari var mı?" diye soruyorum.

"Hayır," diye kestirip atıyor.

Sonunda içinde Julika'nın kayıp kocasının bakımsız üniformasının bulunduğu iple bağlanmış bir paket getiriyorlar, ipi çözmemi söylüyorlar. Bunu yapmamalıydım, elbette yapmamalıydım. En ufak bir nezaket gösterisi bile, Stiller'e olduğu gibi, bana da istediklerini yaptırabilecekleri konusundaki kanılarını pekiştiriyor. O uyuz, ama aynı zamanda da gülünç sırt çantasını boşalttığımda, mitralyözcü Stiller'e ait olan ne varsa yere dökülüyor, onları toparlaması gereken kişi de ben oluyorum kuşkusuz.

"Beyler, bu beni ilgilendirmez," diyorum.

"Haydi başlayalım."

Ömür boyu soludukları kâfuru kokusu yüzünden benizleri solmuş iki tane şişman Federal Depo nöbetçisi, özellikle asık suratları ve komut gibi kısa konuşmalarıyla asker tarzını temsil ediyorlar. Hiç hitap yok. Yeşile çalan gri bir paltoyu ışığa doğru tutuyor, genç teğmene bakıyorlar, o iyice bakıp emin olduktan sonra, adamlar benim dehşete kapılmamı bekliyorlar.

"İşte– hiçbir şey görmüyor musunuz? Ha?"

Delikler var, evet, samanyolu gibi dizilmiş delikler. Kumaşı elliyorum, "Bu, su geçirmez bir kumaş değil," diyorum.

Bu sözüm üzerine bana bir komünistmişim gibi bakıyorlar, nedeni de somut bir gerçeği dile getirmiş olmam. Hiç konuşmayan bir gözcü gibi yanımızda duran genç subayın yağmurluğunu alıyorum.

"Bakın," diyorum, "bu uygun."

Az sonra devlete ait bir tüfeğin namlusunun deliğine bakmam gerekiyor. Beni zorluyorlar. Çok ilginç ama, buna izin veriyorum. Neden acaba? O yabancı tüfeğin namlusundan içeri, bir dürbünmüş gibi bakıyorum, ama hiçbir şey görmüyorum, gri ışık dolu bir delikten başka bir şey görmüyorum. Suçluluk duygusuyla beton zemine çökmemi bekliyorlar. Küçük bir ayna getiriyorlar.

"Şimdi bir şey görebiliyor musunuz?"

Gördüğüm şey pas, oysa ben onlara devlet malı bir tüfeğin namlusunun kaç para ettiğini sormuş değilim, genç subayın söylevine salt nezaketten kulak veriyorum, ama zerre kadar ilgimi çekmiyor. Bir tüfek satın almayı düşünmüyorum nasıl olsa. Bir tabanca alabilirim, ya da bir makineli tüfek; ama boyu bir baston kadar olan bir tüfeği ne yapayım? Görünüşe bakılırsa genç teğmen mahçup olmuş, sanki benim bir akademisyen olduğumu düşünüyor. Durmadan, "Bunu size açıklamam gerekmez," diyor.

Sanki o iki depo görevlisinin önünde sınavdan geçirilen kendisiymiş gibi, salt görev bilinciyle ve kendisine ne kadar zor gelse de, sonunda bana ne istediklerini açıkladı; kendisinin de daha seçkin konulara ilgi duyduğunu bana bir biçimde göstermek istediğini seziyorum, ama bu barakada, bunu ancak ara sıra dışarda bardaktan boşanırcasına yağan yağmura bakarak gösterebiliyor – bana gittikçe artan bir nefretle bakan depo memurları ise, bütün bunları hiç umursamadığımı açık yüreklilikle belli etmeme hiç aldırmadan, savaş sırasında gerekli olacağına inandıkları şeyleri masanın üzerine diziyorlar: İki fırça, birtakım çatal-kaşık-bıçak, yeşile çalan gri renkli ipliği olan bir makara, meşin sabunu, herbirinin üzerinde İsviçre haçı olan bir miktar düğme, bir yemek kabı, tapasının kötü kokmaması gereken bir matara, ayakkabı bağları, kılıfının içinde bir badana fırçası, bir çelik miğfer, kravata benzer bir şey, bir süngü ve kını, ayrıca kayıp Stiller'in büyük bir sorumsuzluk örneği göstererek paslanmalarına izin verdiği üç tane iğne, kısacası, ellerimi pantolonumunun ceplerinden çıkarmasam da hayretler içinde seyrettiğim şeylerle dolu masanın üstü.

"Size nutuk atmam gerekmez," diyor genç teğmen, "zararı kendinizin karşılayacağını biliyorsunuz zaten."

"Ben mi?" diye gülüyorum, "Neden?"

"Sizden başka kim olacak?"

Ağzımı açamadım. Kayıp adamın asker ceketini giymem de istendi. Bir türlü ağzımı açıp iki laf edemiyorum; onların gücünün bir kısmı işte burada yatıyor, istemeyerek de olsa bu güce gerçekten boyun eğmem beni de şaşırtıyor. Ceketimi tutmak akıllarına bile gelmiyor, yakadaki kopçayı bulamıyorum, o zaman: Haydi bakalım! diyorlar bana. Böyle bir ceketi giyen kimse daha düşmanla karşılaşmadan yorgun düşer, biçimindeki masum sözümü de dikkate alan olmuyor. Manken gibi dönmemi istiyorlar.

"Zayıflamışsınız," diye atılıyor genç teğmen, halbuki beni hayatında ilk kez görüyor; "her tarafı sarkıyor bu ceketin."

Bu arada, depo memurlarından biri bir rafa giderek bir başka asker ceketi çıkarıyor, bana fırlatıyor.

"Bunu deneyin."

"Neden?" diye soruyorum, ama yine yanıt alamıyorum, bunun yerine bir başka beden ceket veriliyor, genç subay da konferans çekiyor bana: Kırksekiz yaşına kadar İsviçre ordusunun bir üyesiymişim, altmış yaşını tamamlayana kadar göreve çağrılabilirmişim, elbette ki yurt dışına çıkma hakkım varmış, ama önceden devletten izin almalı ve kendi bölgemin (herhangi bir bölgeye dahil olmayan kimse yok şu dünyada) komutanlığına bildirimde bulunmalıymışım, her şeyi hizmet kitapçığında yazılı olduğu gibi yapmalıymışım, ayrıca bilindiği gibi her İsviçreliye emanet edilen asker malzemesi, böyle bir tatil durumunda elbette ki tavan arasına kaldırılmamalı, güvelerden korunması için silah ve mühimmat deposunun görevlilerine teslim edilmeliymiş, bundan başka, yurt dışına çıktığımda askerlik vergisinden kaçmamak için en yakın İsviçre elçiliğine başvurmalı, döneceğim zaman da yeniden... vesaire...

"Teğmen Bey," diyorum, "İsviçre ülkesinin düzenlemelerine saygım var! Ama benim durumumda–"

Lafım ağzıma tıkılıyor. O üçünün kafasındaki hedef aynı: Stiller yürüyüşe hazır olmalı. Birkaç çift yürüyüş ayakkabısını da denemekten kurtulamıyorum, kusursuz mallar bunlar. Hem denemekle de kalmıyorum; genç teğmen, "bunların içinde rahat etmelisiniz!" diyor.

Yapacak bir şey yok.

Ve sonunda, en sonunda, kızıyorlar da bana. Bir tüfeği ve yeni yürüyüş ayakkabılarını teslim aldığıma ilişkin imza atmamı isti-

yorlardı. Düzen korunmalı, bunu anlıyorum. Daha önemli bir göreve gelmeyi arzuladığı apaçık belli olan genç teğmenden dolmakalemini alarak, formun üzerine: White, James Larkins, New Mexico, USA yazdım.

"White mı– nasıl olur bu?"

Dolmakalemi geri verdim.

"My name is White."

Birbirlerine sitem dolu gözlerle baktılar.

"Siz Mitralyözcü Stiller değil misiniz?" diye sordu genç teğmen, zorunlu olarak imzaladığım kağıdı elinde tutuyordu; depo görevlilerinin yaptığı yanlışlığa hayret etmişti, ama onların da yapacak bir şeyleri yoktu. Bu adam kendilerine yollanmıştı. Kim yollamıştı? Neden? Ortalığı düzeltmeye, olanları açıklamaya çalıştım.

"Benim bu kayıp kişi olduğuma ilişkin," dedim, "bir kuşku var, ama bu kuşku–"

Salt bir kuşkuya dayanarak beni donatamazlardı elbette. Teğmen adamlara durumu açıkladı, ben de tam da bana uygun bir çift yürüyüş ayakkabısı bulmuşken, onları çıkartmak zorunda kaldım.

"Tanrı aşkına, neden bunu hemen söylemediniz?" diye bozuldular depo görevlileri.

Öfkelerini miğferle yemek kabında nasıl çıkardıklarını görünce kendimi haklı çıkarmaktan vazgeçtim. Zaten ağzımı açmama hiç fırsat vermemişlerdi. Neden öfkelendiklerini anlamak zor değildi; artık hiçbir şeye dokunamazdım, ne tüfeğe ne de aslında oldukça hoşuma gitmiş olan yürüyüş ayakkabılarına, bu yüzden sırt çantasını kendileri toplamak zorundaydılar. "Sorry!" demekle yetindim. Ancak genç teğmen çok utanmıştı; bir süre daha benimle sohbet etmekten kendini alamadı. Amerika'ya çok ilgi duyuyordu. Bir kez daha özür diledi; İsviçre'de bulunan bir Amerikalının başına böyle bir şey gelmiş olmasını hiç doğru bulmuyordu, bana asker selamı verdi, ona el sallamamak için ben de elimi bereme götürdüm, teğmenin gösterdiği nezaket, hapishane arabası görevlilerinin gözünden kaçmamıştı, beni hiç olmadığı biçimde karşıladılar, sanki bahşiş verecekmişim gibi kibar davrandılar; biri bana çakmağını uzatırken, öteki, arabanın penceresi telli gri kapısını açtı, girmem için tuttu, yalnızca sizi nereye götürmemizi istersiniz diye sormaları eksikti.

Stiller'in kardeşi olan Wilfried Stiller, bana yazdığı kardeşçe mektuba yanıt alamadığı için çok üzgünmüş. Keyfim olduğunda ona yazacağım.

Bugün, Pazar günü, Knobel dördüncü cinayetimi öğrenmek amacıyla beni ziyarete geliyor, sivil giyinmiş, üstünde beyaz gömlek ve kravat var. Bu ziyaretten hoşlanmıyorum. Ama bir şeyler anlatmak zorunda kalıyorum.

"Bu olay Teksas'ta oldu," diyorum, "o zamanlar kovboy olarak çalışıyordum."

"Kovboyluk da mı yaptınız?"

"Neden olmasın?"

"Vay canına!"

Bir yaz sabahı, kovboyluğun günlük yaşantısından biraz usanmış olarak, otlakta herzamankinden daha uzağa gittim, gereğinden fazla uzağa. Düşüncelere dalmıştım (bunların ne tür düşünceler olduğu karşımdakini ilgilendirmiyor) ve belli bir hedefim yoktu. Hatta tırısa kalktım. Arkama pek bakmadan beş saat kadar yol aldıktan sonra, haftalardır ovanın ufkunda görüp durduğum kırmızı kayalara ulaştım. Siyah atımdan aşağı atladım, atı bir meşe dalına bağladım, biraz yükseğe tırmandım; yukarı çıktıkça, arkamda kalan o uçsuz bucaksız ovayı, o yeşilimsi ve gümüş rengi toprak denizini daha da geniş açıdan görmek beni büyülemişti. Sıcak, vızıltılı bir gündü, susuzluktan ölmek üzereydim. Bir su kaynağını boşu boşuna aradım, çünkü arazi bütünüyle karsttan oluşuyordu, ansızın, kuru ve çoğunlukla dikenimsi çalılıkları çizmelerimle eze eze yürürken, kendimi bir boğazın, kayalıktaki bir yarığın önünde buldum, burası bir köpekbalığının ağzına benziyordu, ama dev gibi büyük ve gece gibi karaydı. Arkadaşlarımdan hiçbiri bu mağaranın sözünü etmemişti. Ancak çok yakına gelince görülebilen girişi, bu inişli çıkışlı, ıssız arazide keşfetmiş olmam büyük şanstı. Belki burada su bulunurdu! Ortalıkta ölüm sessizliği vardı, salt merakımı gidermek için o karanlık boğazın içine attığım ilk adımları hiç unutmayacağım, dikkatle iniyordum, karanlıkta kör gibi olmuştum, başımı ileri uzatıp önümde açılan derinliğe bakabilmek için, oradaki son çalıya tutunmuştum. O mağaraya inmemi kimse istemedi benden; ancak ben yine de buna zorunlu olduğumu hissediyordum, yaptığım keşif kafamdan çıkmıyordu. Çizmemin altındaki taşlardan biri yerinden oynamıştı, hoplayıp zıplayarak aşağı yu-

varlandı, yankısı uzaklaşarak sürdü ve hiç kesilmedi, ne de olsa bir kovboydum, ama betim benzim atmıştı. O yuvarlanan taşı hâlâ işitiyor muydum, yoksa öyle mi sanıyordum, bunu gerçekten bilmiyordum. Korkudan soluğum kesilmişti, ama kendimi zorlayarak orada kalmayı başardım. Duyduğum yalnızca güm güm atan kalbimdi, bunun dışında ölü gibi sessizdi orası. Yüksek sesle 'Hey' diye bağırdım; çıkan ses sanki kendi sesim değilmiş gibi anlamsız bir dehşete kapıldım, sanki bir canavarın eline düşme tehlikesiyle karşı karşıyaymışım gibi, aceleyle o dikenli çalıların arasından yukarı tırmandım, peşimde sesimin yankısıyla yeniden güneşe çıktım, kendime güldüm. Ya da en azından kendime gülmeye çalıştım. Çünkü burada, öğle güneşinin altında, yeniden duyulan yalnızca böceklerin o tanıdık vızıltısıyla uzun saplı samanların rüzgârda fısıldaşmasıydı, bir de Teksas ovasına, o sıralarda hergün gördüğüm o topraktan okyanusa bakıyordunuz. Bununla birlikte her şey yine de biraz gizemli kaldı benim için, aşağı yuvarlanan taşın sesini hâlâ duyuyor gibiydim.

Yeniden çiftliğe dönebildiğimde gece olmuştu. Geç kalışım konusunda bir bahane uydurdum. Mağaradansa hiç kimseye söz etmedim, yanımda yatan en iyi arkadaşım Jim'e bile; bütün gün gerçekten nerede olduğumu öğrenmek için askılı yatağımın ucundan çekiştirip durdu, ben de onun beni kıskanmasına göz yumdum, neredeyse ıssız olan o ovada (aylarca yalnızca erkeklere, atlara ve hayvanlara rastlayabilirdiniz orada) boş bir kız bulduğuma inanıp, bana imrenmişti. Jim bana bir dirsek attı, bu, hem sevincime yürekten katıldığının hem de beni yürekten kıskandığının işaretiydi. Ama ben, daha önce de söylediğim gibi, mağaramdan hiç söz etmedim.

Çiftlikteki işimiz ağırdı, topu topu birkaç kişiydik, üstelik aramızdan biri de hastaydı; ancak iki haftada bir gün izinli oluyordum.

Elbette ki ertesi gün, daha gün ağarırken atıma bindim,(izimi süremesinler diye koca bir yay çizerek) mağaranın yolunu tuttum, oradaki karanlığın içini görebilmek için yanıma bir fener almıştım, her şeye karşı hazırlıklıydım da, mağaramı yeniden bulamayacağımı hiç beklemiyordum. Öğleden sonra olduğunda ben hâlâ ağır ağır tepelere tırmanıyor ve iniyordum, belki o kapının hemen yanıbaşındaydım, belki de bir mil uzağında, çünkü dört bir tarafta aynı tepeleri, aynı çukurları, aynı devedikenlerini, kaktüsleri, agavları, aralarında da zehirli meşelerin kahrolası saplarını görüyordum.

Mağarayı bulamadan, yorgun ve cesaretim kırılmış bir durumda geri döndüm, bu mağarada çok değerli bir hazinenin, belki de İspanyollar'ın yağma edip sonra da yitirdikleri altınların gizli olduğuna iyice inanmıştım; şu Vasquez Coronado ve Cabeza de Vaca adlarındaki serüvenciler buradan geçmemişler miydi? En azından birtakım tarihsel değerlerin olduğunu umuyordum, ama belki de Kızılderililere ait değerli taşlar ya da soyu tükenmiş bir kabilenin tüm serveti gizliydi. Aklım başımda olarak düşündüğümde de her şey olası gibi geliyordu bana. Akşam olup da kendimi askılı yatağıma attığımda ne kadar yorgun olduğumu ve aynı zamanda hiç konuşmadığımı gören arkadaşım sırıttı elbette. Kızın adı ne? diye sordu, ben de adının Hazel olduğunu söyledim, sonra da ona sırtımı döndüm.

Böylece haftalar geçti.

Kayalıkların oradaki mağara, benim için artık neredeyse bir hayal olmaya başlamıştı, daha birçok kereler o tarafa atla gittiysem de, gerçekte o mağarayı bir türlü bulamıyordum, her gidişimde de yanıma bir fenerle kement alıyor, bir cebimi karpitle, ötekini yiyecekle dolduruyordum ; aslında keşfime artık inanmaz olmuştum ki, bir akşam, hava kararıp dönme vakti geldiğinde bir öbek yarasa gördüm. Milyonlarca yarasa sanki topraktan çıkıyorlardı. Mağaramdan geliyorlardı bunlar!... Dağa tırmananların yöntemine uygun olarak sivri uçlu kayalara takabileceğiniz kemendin ve fenerin yardımıyla, oldukça büyük olan birinci kovuğa inmek pek de zor olmadı. Akşamın son ışıklarında görebildiğim kadarıyla, burasının büyüklüğü aşağı yukarı Notre Dame'ın içi kadardı. Fenerimin güçlükle aydınlattığı kayalara yapışmış yarasalardan ve kırık çanak çömlekten başka bir şey yoktu orada. Büyük bir olasılıkla, en yukardaki bu mağara, bir zamanlar gerçekten de Kızılderililerin barınağıydı. Bu yeraltı kilisesinde gezindikçe, yavaş yavaş, neredeyse tüm korkum geçti, elbette duvarların şurasında burasında yarıklar vardı, fenerimin ışığının aydınlattığı küçük küçük kiliseler de görüyordum, ama ortalıkta, gözleri ateş, solukları kükürt saçan ejderhalar yoktu kuşkusuz. Böylesine görkemli bir mağarayı keşfetmiş olmanın verdiği sevinçle neredeyse kabıma sığmaz olmuştum, ama artık giz diye bir şey kalmadığı için de yarı hayal kırıklığı içindeydim ki fenerimin ışığı ansızın – o anı hiç unutmayacağım!– zeminde yokoldu. Ayaklarımın ucunda öylesine büyük bir boşluk vardı ki, dehşetten soluğum kesildi, yerimden kıpırdamayı göze alamıyordum; olay basitti: fenerimin ışığı artık zemine düşmüyor-

du. Başımı kaldırıp mağaranın kapısına, günışığına doğru baktım, ama aradan geçen sürede dışarda gece olmuştu; birkaç yıldız gördüm, sonsuz sayılabilecek bir uzaklıkta birkaç silik kıvılcım ve dört bir tarafı saran dünyanın karanlığı; aklıma aşağı yuvarlanan taş ve derinliklere indikçe süren yankısı gelince geri dönmeyi de göze alamadım; sanki her atacağım adım beni ölüme götürecek gibi geliyordu bana. Sonunda yere çömeldim, feneri kemendimin ucuna bağladım, onun zayıf ışığını aşağı verip o korkutucu karanlığı araştırmak istedim; fener boşlukta sallandı. Zaman geçtikçe (söylediğim gibi deliğin kenarında diz çökmüş duruyor, kalbimin atışlarını dinliyordum) insan bir mağarayı tanıyabiliyor, burası da Notre Dame gibi kocaman bir yerdi, ama insana o kiliseyi değil, düşleri, bambaşka bir dünyayı, üstüne yarasaların tutunduğu kayaları değil, parlak damlataşlardan oluşmuş yüzlerce ve yüzlerce sütunu anımsatıyordu. İşte asıl keşfim buydu! Tırmanmayı bilen biri için bu masal dünyasına inmek olanaksız değildi. Ama yukarı nasıl çıkacaktım? Bildiğim bir şey vardı: O anda geri dönseydim, bütün yaşamım boyunca pişmanlık duyacak, acı çekecektim. Korkum coşkunluğa dönüştü. Büyük bir dikkatle, oldukça büyük çaba harcayarak (ama geri dönmeyi hiç düşünmeyerek), sonunda da çaresizliğin verdiği bir cesaretle atlayarak, o tuhaf derinliğin içine ulaşabildim, her tarafım sıyrık içinde kalmıştı, bulunduğum yerden artık yıldızlar da görünmüyordu. Her şey fenerimin ışığına bağlıydı. Ne kadar heyecanlı olursam olayım öyle mantıklı davrandım ki, kendim bile şaşırdım buna; yukarı çıkmak için tırmanacağım kayayı hemen fenerimin isiyle işaretledim, sanki öyle öğretmişler gibi o is lekesinin içine kocaman bir 'Bir' yazdım. Ancak ondan sonra çevreme bakındım. Işığımın aydınlattığı dolambaçların büyüsüne kapılarak fenerimin peşinden ağır ağır gittim, yarı mutluluk, yarı dehşet içindeydim: Bir yandan sanki tüm arzularım yerine gelmiş gibiydi, öte yandan da sanki yolumu yitirmiş, merakımın bedeli olarak bir daha asla yeryüzüne çıkamamaya, güneşi ve az önce görmüş olduğum yıldızları ya da o solgun ayı bile göremeye, çalılıklarda asla at sürmemeye, oradaki otları koklamamaya, bir daha asla insan yüzü görmemeye, asla sesimi duyuramamaya mahkûm olmuş gibiydim. 'Hey!' diye bağırdım, sonra da 'How are you?' diye. Doğru dürüst bir yankı bile yoktu burada. On adımda bir, is lekesiyle bir işaret koyuyordum. Yukarda, yeryüzünde sabah olması yakındır diye düşündüm. Bir ara, yukarı tırmanacağım kayayı ('Bir' numaralı işaret) bulabilecek miyim, koyduğum yol

işaretleri yeterli olacak mı diye bir deneme yaptım. Yeterliydiler; ne var ki, bir numaralı işareti bulduğumda ter içindeydim, üstelik bulunduğum yer, elbette ki çok soğuktu. Soğuktan titriyordum, salt hareketsiz kalmamak için işime devam ettim, ama aynı zamanda da sanki Ariadne'nin ipini bulmuşum gibi içim rahatlamıştı, öteki yöne doğru araştırma yaptım, daha da aşağılara indim, onca dikkatli olsam da aklım başımdan gitmişti (ama isle işaret koymayı hiç unutmuyordum), ayaklarım kaydıkça çıkan sesin yankısı içimi daraltıyordu, çünkü bu yankı yerin altındaki bu karanlığın ne kadar büyük olduğunu, peşpeşe gelen gizlere nasıl da açık olduğunu, oraya daha hiç kimsenin ayağının değmemiş olduğunu bana duyuruyordu; benim fenerimin ışığı bu masala vuran ve ışıl ışıl sütunlarla dolu bu salonları aydınlatan ilk ışık değil miydi? Küçük fenerimin ışığı çekilir çekilmez, geçtiğim yer hemen yeniden, eskisinden de beter bir karanlığa boğuluyordu, bu karanlığın taşların mı yoksa boşluğun mu karanlığı olduğu anlaşılmıyordu. Binlerce yıldan gelen damlalar, o ölü sessizliği içinde damlıyordu. Nereye gitmek istiyordum? Büyük bir olasılıkla amacım yolun sonundaki bir kovuğa varmaktı, belirsizin biteceği, çizmelerimin bastığı yerde kopan taşların daha da derinlere yuvarlanmayacakları bir kovuğa. Ama o kadar uzağa gidemedim. Fenerimin ışığında ansızın karşıma çıkıveren bir insan iskeleti öylesine korkuttu ki beni, haykırdım, hatta ilk anda oradan kaçtım bile, kaçarken tökezledim, fenerimin camlarından biri kırıldı, yüzüm kanadı. Bir tuzağa düşmüş olmak ve benden önce buraya gelen bu insan gibi bir daha buradan hiç çıkamamak, dolayısıyla da açlıktan ölmek ya da kendimi kemendimle asmak dışında seçeneğim olmaması duygusu, sanki bedenimi ve ruhumu felç etmişti; oturmak zorunda kaldım, yüzümden aşağı akan ılık kanı yaladım, fenerimin yuvarlak ışığında yatan o iskelet mutlaka benim iskeletimdir diye düşünmemek için aklımı başıma topladım. Nasıl olduysa, kaç saat geçtiğini, fenerimin daha kaç saat yanabileceğini hesabetmeyi unutmuştum, sanırım o iskelet (bugün böyle düşünüyorum) benim kurtuluşum oldu. Kafamdaki tek düşünce geri dönmekti. Bütün bu mağaraları benden önce görmüş olan kişinin, bir kızılderili mi yoksa beyaz bir adam mı olduğunu bilmiyorum; bu sorumu yanıtlayacak kalıntıları arayacak vaktim de kalmamıştı.– Girişe vardığımda akşam oluyordu. Vızıldayarak uçan bir yarasa bulutunun arkasında sönmeye yüz tutan güneşi gördüm, yukarda, yeryüzünde sanki hiçbir şey olmamış gibiydi. Atım susuzluktan kişneyip duruyordu. Öyle yor-

gundum ki, ılık toprağa uzanıverdim, üstüm başım gri kum ve kan içindeydi, bir şeyler yemeye çalıştım. Benden önce oraya inen o adam gibi açlıktan ölürüm korkusuyla o ana kadar çantamdaki yiyeceğe dokunmamıştım. Bu yüzden, o ağırlaşmış koyun eti (o zamanlar koyun etinden gına gelmişti) bir ziyafet gibi geldi bana. Ayrıca, ortalık tam kararmamış olmasına karşın fenerimi de söndürmedim, sanki fenerim sönerse her şey de sönecek gibi geldi bana, mor ovada doğmakta olan ay, bozkırın üstündeki yıldızlar, hatta dağların arkasında kalan ve okyanusun tepesinden Çin'i aydınlatan güneş bile.

Çiftliğe dönünce küfürü yedim.

Gördüklerimi Jim'e anlatmam zor oldu, jeoloji konusundaki derme çatma bilgilerim buna yetmedi. Ona, kireçtaşından kayalar gördüğümü, bunların şaşırtıcı genişlikteki kemer açıklıklarına imkân verecek kadar sağlam olduklarını söyledim. Jim benim tahminlerime güvenmedi; o kovuklarda (turistler, bugün oraya, New Mexico'daki Carlsbad'dan otobüsle ulaşıyorlar) sonradan yapılan araştırmalarda ortaya bambaşka ölçüler çıktı: Büyük salon altıyüz ayak genişliğinde, üçyüzelli ayak yüksekliğinde, uzunluğu bir kilometreyi aşıyor, yerin yediyüz ayak altında, ayrıca en alttaki kovuk o değil. Bu kayalıkları oymuş olan yeraltı ırmağı günün birinde kurumuş ; neden kuruduğunu bilmiyorum. Bu ırmak çok büyük bir ırmaktı herhalde, çevredeki vadilerde uslu uslu akan Rio Grande'den bir kaç kat büyük. Belki geçtiği yerleri oya oya, gittikçe daha derinlere indi, belki de iklim değişti ve ırmak artık beslenemedi, bilmiyorum, sonuçta o yeraltı ırmağı kurumuş, yüzbinlerce yıldır yaladığı o kovuklar da bomboş kalmışlar. Çökmeler yüzünden kovuklar genişlemiş, bu çökmeler, tabakalardan biri sağlam bir tavan haline gelene kadar sürmüş; bu çökmelerin döküntüleri artık görünmüyor, koptukları yerleri damlataşları kaplamış. Daha sonra şunlar olmuş: Ufacık çatlaklarla yarıklardan sızarak yerüstündeki yeşil zeminden aşağıya akan bir parçacık yağmur suyu, içi boş oyuklara damlayarak buharlaşmış, sonra da olayın ikinci bölümü başlamış: Kovukların süslenmesi; çünkü su buharlaşınca kireç yeniden çözülmüş. Tavandan aşağı sarkan ve Stalaktit denilen damlataşlarıyla, yerden yükselen ve Stalagmit denilen damlataşları böyle oluşur; jeologlar, bu büyüklükteki oluşumların elli-altmış milyon yılda tamamlanabileceğini hesabetmektedirler. İnsanın hesabedebileceği, ancak zaman kavramı içinde akıl erdiremediği, hayal bile edemediği bu zaman dilimlerine sonsuzluk diyoruz. Ora-

nın görünüşünü, o kovuklarda neler oluşmuş olduğunu ve hâlâ da oluştuğunu –damla damla, ama damlalar okyanuslar kadar çok, bu taş oluşumunu kılıkırk yararak ölçmeye bir insanın ömrü ancak yeter – betimlemek kolay değil; her ne olursa olsun, Jim bana inanmadı, üstelik o sırada ona yalnızca yukarıdaki kovukları anlatmıştım. Derinlere indikçe oluşumlar daha da harikalaşıyor, inanılmaz oluyor, zenginleşiyor, tavandan aşağı mermertaşından yapılma peçeler gibi, akımsı, sarımsı renklerde sarkıyor, fenerin ışığında parlıyorlar, ama yukardan sarkan yalnızca peçeler değil, koca koca katedraller de var, başaşağı duran bir Gotik; sonra fildişinden çağlayanlar var, sanki zaman durmuş gibi suskun ve taşlaşmışlar. Sonra bir köpekbalığının dişlerini görüyorsunuz, şamdanlar, sakallar görüyorsunuz, başka bir tarafta içi bayrak dolu bir salon var, zamanötesi tarihi barındıran bir müze, her şeyde klasik çağın Grek heykellerinde olduğu gibi kıvrımlar var, arada da kuzey canavarlarının kuyrukları. İnsan ruhunun hayal edebileceği bütün biçimler burada taştan yaratılmış ve korunmuş, görünüşe göre de sonsuza kadar. Derinlere indikçe, kovukların tabanından fışkıran şeyler de öyle çoğalıyor, mercan gibi, sanki karla örtülü çam ormanlarından geçiyorsunuz, sonra yeniden bir pagod, bir cüce cin ya da Versay sarayının kurumuş bir fıskiyesi çıkıyor karşınıza, nerede durduğunuza bağlı bu, burası tuhaf bir ölüler Arkadya'sı, Orfeus'un ayak bastığı bir ölüler diyarı; taş kesilmiş bayanlar da eksik değil burada, görünüşe göre kehribardan yapılma kırmalı peçeleri yavaş yavaş yutuyor onları, hiçbir insan sevgisi onları kurtarmaya yetmeyecek; yeşilimsi, ufak bir gölün içinde sanki nilüferler açıyor, ama bunlar da taştan elbette, her şey taştan. Durmadan karanlıklar açılıyor önümüzde, fenerin ışığı onları aydınlatmaya yetmiyor; aşağıya bir taş atıyorsunuz, yuvarlanırken çıkardığı ses kesildikten çok sonra bile dehşetten ürperiyorsunuz, uçurumun karşısına geçmeyi başarsanız bile, dolambacın sonunun gelmeyeceğini biliyorsunuz. Yine de ilerlemek geliyor içinizden. Bir demet kargının altından iki büklüm geçip, hiç yaşamamış bir kraliçenin odasına giriyorsunuz; tahtından mermer püsküller sarkıyor, tepesinde de bir küme bulut gibi duran yarı parlak gölgelikler. Burada her şeyi görebilirsiniz, erkeklik simgesinin anıtları bile eksik değil, dev boyutlarda, yanyana dizilmişler, aralarından bir karnabaharın üstünde yürür gibi geçerken, bir şişenin ya da bir kuşun boynu olması olası incecik boyunlara tutunuyorsunuz; bitkiler, hayvanlar ve insansı düşler, hepsi burada bir araya gelmiş, tıpkı yeraltında kurulu olan ve eğre-

tilemeleri barındıran bir depo gibi. Ulaştığım son kovuk yine değişik bir görünümde; telkâri gibi, porselen zambaklarla süslü bir lahit, burada kaya görmeyi bir yana bırakın, aklınıza bile gelmez, damlataşından başka bir şey yok burada, hepsi de pürüzsüz ve cam gibi, hepsi de birer süs, her şeyin üstünü kaplamışlar, evet, burada her şey yine uzayıp birleşmiş, yukarıdaki ve aşağıdaki, sarkan ve sivrilen birbirini kucaklıyor, kendi kendini yutan bir mermer cengeli, evren kadar sessiz ve derin, ama bir zamana sahip. Anlaşılıyor ki, sonsuzluğun bu etkinliği de gerçekleşecek ve sona erecek, geçicilik burada da var.

Bir dahaki sefer oraya Jim'le gittim.

Birbirimizi koruyabilmek için iki kişi gittik, donanımımız da öncesine göre daha iyiydi (iki fener, yüzyirmi saat yetecek yakıt, hemen hemen bir haftalık erzak, özellikle koyun eti, ama elma ve içki de, ayrıca üç kement, işaret koymak için beyaz bir tebeşir ve önemli bir şey olan saat); böylece benden önce oraya gitmiş olan kişinin iskeletinin çok ilerisine gitmeye cesaret ettik, 'Dome Room' denilen yere ulaştık, kaza burada oldu. Birlikte giriştiğimiz serüvenin tam altmışyedinci saatindeydik, yani saniyeler ve sonsuzluklar değil de, yeryüzünde olduğu gibi günleri yaşıyor olsaydık, tam üçüncü gün sayılırdı; bulunduğumuz yer, bugün turistlere yeniden gün ışığına çıkmadan önce öğle yemeği verilen yerin pek uzağında değildi. Jim'in ayağı kaymış ve birkaç metre aşağı düşmüştü, inliyordu, kendisini kementle sağlamlaştırmadığım için hemen beni suçladı, ama söylediği saçmaydı; ben önden gidiyordum, ondan daha az tehlikede değildim, kendisini güvene alması kesinlikle ona düşerdi. Sinirlerimiz gerildiği için birbirimize bağırmıştık, ama elbette hemen barıştık. Jim büyük bir olasılıkla sol ayağını kırmıştı. Şimdi ne olacaktı? Onu avuttum, içki verdim, bir yandan da gerçekten de ne yapabilirim diye düşünüyordum. Arkadaşımı, ancak tırmanmadan ilerlediğimiz sürece taşıyabilirdim, yani yukarı, yeryüzüne çıkaramazdım. İçkiden ben de içtim ve, "Heyecanlanma Jim," dedim, "seni yukarı çıkarmanın bir yolunu bulacağız!" Ayağını inceledikten sonra, üzerine biraz içki döktük; belki de kırılmamıştı ayağı, yalnızca incinmişti. Çektiği acıya ve benim sağduyuma inat, tek kelime bile etmeden, çizmesini yeniden ayağına geçirmekte direndi Jim. Onu ansızın, o zor durumunda terkedip gideceğimden mi korkuyordu yoksa? O ana kadar ikimiz de pek uyumamıştık, dinlenme ve içki, uykusuzluğumuzu hissettirmişti bize. Benim planım baştan aşağı sağduyuya dayalıydı: Yakıttan tasarruf için fe-

nerleri söndürmek ve birkaç saat uyumak, sonra taze bir güçle dönüş yoluna başlamak; elbette ki bu yolculukta Jim'in canı acıyacaktı, ben de çok yorulacaktım. Daha üç günlük yiyeceğimiz vardı, ancak ışık durumumuz daha zordu. İşte ikinci kavgamız böyle başladı, Jim fenerini söndürmemekte direnince. Kullandığımız yakıtın bedelini ağır ödeyebilirdik! "Sağduyulu davranmazsan işimiz bitiktir," dedim. Jim de, "Beni içkiyle sarhoş edeceksin, ben uyuya kalınca da tüyeceksin, senin sağduyun bu işte," dedi. Güldüm, çünkü bu güvensizliği hak etmemiştim, henüz etmemiştim. İkimizin de uyumadığı, soğuktan titreyerek geçirdiği birkaç saatten sonra, "Haydi bakalım, yukarı çıkıyoruz!" dedim. Jim kolunu boynuma doladı, acıya katlanmak konusunda inatçı ve kararlıydı, elindeki yükü, yani fenerini, erzak torbasını ve kemendini bana vermeden topallaya topallaya yürüdü. Umduğumuzdan daha iyi ilerliyorduk; yanyana gidemediğimiz yerlerde, Jim dört ayak üstünde izliyordu beni; kaçıp gitmemden sürekli korktuğu için daha sonra onun hep önümden emeklemesine izin verdim. Tebeşirle koyduğumuz işaretler oldukça işe yarıyordu; ama yolumuzu şaşırdığımız da oluyordu, karmaşık dönüş yollarını karıştırıyor, bunun sonucunda öteki yolları da karıştırıyorduk, birkaç saat sonra ilk bulunduğumuz işarete yeniden ulaşınca derin bir soluk alıyorduk; aynı zamanda, topallayarak yürümenin ve sürünmenin tırmanmak anlamına gelmediğini de, açıkça söylemesek de, biliyorduk. Ne var ki (bugünkü bilgilere göre) yerin yediyüz ayak altındaydık! Şunu itiraf etmeliyim ki, arkadaşımı, kısmen dimdik olan kayalıklardan yukarı çekemeyeceğimin anlaşılacağı anın gelmesinden korkuyordum; o zaman ne olacaktı? Eğer Jim bana yalan söylemediyse –çünkü saat ondaydı– fenerlerimiz daha yaklaşık elli saat yanabilirdi. "Saati göster!" deyince Jim sırıttı, saatini uzaktan gösterdi bana: "İşte!" Saatle oynadı mı acaba diye bir düşünce geçti içimden. Yaptıysa da bunun ona ne yararı olurdu ki! Yalanla ışık yanmazdı ki. Jim, acıyan ayağıyla kendini acındırıyordu, ama artık önemli olan onun ayağı değildi. Önemli olan zamandı. Tek başıma yeniden yeryüzüne çıkmak istesem, kaç saat gerekeceğini biliyor muydum? Kazadan beri tek lokma yememiştik. Jim'le arkadaşlığımızın son demlerini yaşadığımız o yerin bugünkü adı 'Rock of Ages'. Jim birden ağlamaya başladı: "Asla yukarı çıkamayacağım." – "Saçma, saçma," dedim ben. Jim'i ipe bağlamak için giriştiğim birinci ve ikinci çabadan sonra – önden yukarı tırmanıp ipi çözerim diye deli gibi korkuyordu Jim, belki de anlaşılabilir bir korkuydu bu– her

ikimiz de yorulmakla kalmamış, yaralanmıştık da. Benim alnım sıyrılmıştı. İpi belimden çözerim diye korktuğundan mı yoksa yalnızca tek ayağının üzerinde ayakta durabildiği için cam gibi damlataşlarının üzerinde kaydığından mı bilmem, Jim ipi ansızın çekti; ne olursa olsun, ipi çekmesi benim aşağıya yuvarlanmama yetti. Jim, kasıtlı davranmadığını iddia etti. Alnımdaki sıyrıktan fışkıran kan, sol gözümün üstünden akıyordu, ama daha da kötüsü parçalanan ellerimdi. Ne yapacağımı bilemez durumdaydım. Jim ise, "Saçma, saçma," diyordu. Onun bu iyimserliği, benim kuşkuya kapılmama, tüm yorgunluğumu unutup pusuda bekleyen bir hayvan kadar uyanık olmama yol açtı, Jim ise ellerimi sardı, hatta bu iş için kendi gömleğinin kolunu feda etti. Çok sevecendi, ama bunun ne yararı vardı ki! Aslında ikimizden biri hep çok sevecen davranıyordu, bir ben, bir o. Bir tahterevalli gibi. Bu arada zaman da geçiyordu. O korkunç sessizliği bölerek bir kez daha, "Saat kaç?" diye sorduğumda, Jim bana saatini göstermek istemedi, ben de bunu birbirimize savaş ilan ettiğimiz biçiminde yorumladım; yardım ederse yardım ederdim. "Neden beni gözetleyip duruyorsun?" diye sordu Jim. Ben de ona aynı şeyi sordum. Bir ara, onu uzun bir süre gözetlemediğimi görünce, Jim yanındaki koyun etinin son parçasını gizli gizli yemeye başladı. Herhalde, mideme giren şeyi karşımdaki elimden alamaz diye düşünüyordu; gerçekten de, çantalarımızdaki koyun etinin yalnızca bir kişiye, güçlü olanımıza yeteceği saat yavaş yavaş yaklaşıyordu. Kırık bir ayak, eh olsun, iki de parçalanmış el, bunlar ne ki, yalnızca acı; iş oraya kalırsa insan acı çekse de tırmanabilir, en azından, eli ayağı tutarken gün ışığına, hayata tek başıma ulaşabilir miyim diye dener. Olay bu işte: İnsan bunu gücü kuvveti yerindeyken, en azından fenerin birinde yakıt varken yapmalıydı. Jim bana, "Kafandan neler geçiyor?" diye sordu. Ben de ona, "Ne bekliyoruz?" diye sordum. Bana gelince, ne kadar acıkmış olsam da, koyun etime dokunmuyordum; bu taktik belki de Jim'in açlıktan yorgun düşmesini bekleyip, sonra güçlü duruma geçmemi sağlayacaktı; şimdiyse, Jim o koyun etini mideye indirmiş olduğuna göre benden daha güçlüdür diye korkuyordum; öte yandan bu taktik beni ne koşul altında olursa olsun uyumamaya zorluyordu, yoksa malım yağma edilirdi, işim biterdi. Böylece, kaç saat olduğunu bilmiyorum ama, saatlerce birbirimizi hep oyaladık, yukarıda, yeşil dünyada neler yapacağımızı konuştuk; Jim'i çeken, kentti, özellikle de New York ve çiftlikte uzun süredir yokluğunu çekmiş olduğu kadınlardı; beni çekense

(o saatlerde) mümkünse verimli bir bölgede, bir bahçıvan gibi yaşamaktı. O, kuş uçmaz kervan geçmez karanlıkta ne işimiz vardı bizim! Her ikimizin feneri de yanıp duruyordu; Jim haklıydı: Bu ziyankarlıktı, budalaca bir ziyankarlık. Kendininkini neden söndürmüyordu? Çünkü bana güvenmiyordu, çünkü durmadan dostluğumuzdan söz edip dursa da benim onu, o günlerdeki tek dostumu, o ölümcül karanlıkta terkedebileceğimi düşünüyordu. Ayağındaki acının, açlığının, susuzluğunun ne durumda olduğunu sordum. "Jim!" dedi bana – o sıralarda ben de adımın Jim olduğunu söylüyordum, çünkü bu ad Amerika'da çok kullanılan bir addır– "Jim!" dedi, "Birbirimizi yarı yolda bırakmamalıyız, anlıyor musun, sağduyulu davranmalıyız." Ben de ona, "Öyleyse fenerini söndür," dedim. O da bana, "Zamanımız yok Jim, yola çıkmalıyız, bunu denemeliyiz," dedi. Yaklaşık beş saat sonra bir sonraki kovuğa ulaştık, ancak öylesine yorgunduk ki, uzanıp yatmak zorunda kaldık. İçinde koyun etimden kalan son parça olan çantamı başımın altına koydum, kayışını da sağ elime doladım, böylece Jim etime saldıracak olursa uyanacaktım. Uyandığımda Jim'in fenerimi kırmış olduğunu gördüm, söylediğine göre, bu budalaca israfa bir son vermek istemiş. Sonra da kalan etimin yarısını kendisine vermemi istedi; "Açlıktan ölmeme izin veremezsin!" diye sızlandı. Karşımızda, elimizde kalan tek fenerin ışığının vurduğu yerde, o neredeyse dimdik olan duvar parlıyordu, daha önce benim tek başıma çıkmayı becerdiğim o çetin bölüm; onca sürünmek Jim'i tüketmişti, ne düşündüğümü ona açıkça söyledim: "Jim, feneri bana ver, kalan koyun etimi sana bırakırım, bu duvarı tek başıma tırmanmaya çalışırım." Çünkü, bir maymun gibi tırmanılması gereken bu yerde, birinin elleri parça parça, ötekinin ayağı kırık, iki bitkin kişinin bir ipte asılı olmaları büyük saçmalık olacaktı. "Ben başarırsam Jim, sen de kurtulmuş olacaksın," dedim, "Gelip seni alırız, buna kuşkun olmasın." – "Ya fenerimle birlikte aşağı düşersen Jim?" dedi. Ben de ona bağırdım: "Ya sen Jim, ya sen şu kırık bacağınla aşağı kayarsan ve daha önce olduğu gibi beni de çekersen, Ulu Tanrım, ikimiz birden kendimizi aşağıda bulursak eline ne geçecek?" Jim feneri vermek istemedi. "Jim," dedi, "Beni bu karanlıkta bırakamazsın, bunu yapamazsın." İkimizden biri açıkça bencillik etmeye cesaret etti mi, ötekisi hemen lanet olası ahlak dersine başlıyordu. Ben de aynısını yapıyordum, biliyorum. "Jim!" diyordum, "Ayağını kırdın ve tırmanamıyorsun diye, Jim, benim de seninle birlikte açlıktan ölmemi bekleyemezsin, bunu benden isteyemez-

sin, Jim, dostumsan isteyemezsin." Bir kez daha, son kez, duygusallaştık, birbirimize çiftlikte birlikte geçirdiğimiz günleri, her türlü hoş şeyi anımsattık, gerçekten de, arkadaşlığımızın kuşku götürür bir yanı olmamıştı, evet, çiftlikte kadınsız geçirdiğimiz aylar boyunca birbirimize yakınlaşmıştık, bu davranış, erkekler arasında az rastlanır olmasa da, o zamana kadar ne Jim ne de ben böyle bir şey bilmiyorduk. Şimdi bile, Jim bir yandan feneri sımsıkı, benim yetişemeyeceğim bir durumda tutarken, öteki, yani sol eliyle de kanayan yaramın üstündeki saçı geri itiyordu, neredeyse birbirimize sarılıp katıla katıla ağlamak üzereydik – önemli olan fener olmasaydı yapardık da bunu. Elimizde kalan bu son aydınlatmanın, altı ya da yedi saat yeteceğini tahmin ediyordum; en üstteki mağaraya, uzaktan gelen gün ışığından yararlanabileceğim yere tırmanmam da, geçmiş deneyimlerime dayanarak, yedi ya da sekiz saat tutardı – yolumu şaşırmam hariç. Karar vermeliydik, hem de şimdi, bu duvarın önünde. Boş lafa ne gerek var! İkimiz de yaşamak istiyoruz, mümkünse erdemli olarak; ama ya karşımdaki beni erdemimle öldürmek istiyorsa? Bir kez daha, "Bana feneri ver,Jim," dedim, "ben de sana kalan etimi vereyim." Jim öyle bir güldü ki, onu daha önce hiç böyle gülerken görmemiştim, gülüşü beni ürküttü. "Jim!" dedim korkarak, "Kafandan neler geçiyor?" Tek bir söz bile etmedi, çünkü buna gerek yoktu, bana yaptığı hareketle yanıt verdi. Topal bacağının üstünde, elinden geldiğince hızla duvara doğru koştu, rollerimizi değiştirmeye kararlı olduğu belliydi, yani tek feneri kendine alacak, o tehlikeli duvara tırmanıp tırmanamayacağını kendisi deneyecek, bana da koyun etini bırakacaktı. "Jim!" diyerek onu tam duvarın, yeşil damlataşından oluşan o çağlayanın önünde yakaladım, tutunacak yerleri arıyordu, beyaz tebeşirle çizdiğimiz daireyi, çıkışı gösteren işareti de bulmuştu. "Bırak beni!" dedi. Korkudan abuk sabuk konuşuyordum: "Eğer sen benim arkadaşımsan v.s..." Jim, elindeki feneri yakalayamayayım diye kolunu iyice öteki tarafa uzatmıştı, bizden önce oraya gelen insanın o tanıdık iskeletini, o yerde bir başına (yoksa onlarda mı iki kişiydiler?) ve bir hayvan gibi kuyruğu titretmiş olan o insanın öne doğru bükülmüş iskeletini, fenerin sallanıp duran ışığında yeniden gördüğümüz anda, artık saatlerdir biriken, sessiz yılgınlığımızı engelleyecek hiçbir şey yoktu, tam o anda, yapacak tek bir şey kalmıştı, ister istemez yapacağımız bir şey – yumruk yumruğa dövüşmek; biz iki arkadaş orada öldüresiye dövüştük, korkunç ama kısa bir dövüştü bu, çünkü ayağı ilk kayanın işi bitecek-

ti, karanlığın uçurumlarına gömülecek, paramparça olacak, sesi kesilecekti.

* * *

"Ee," diyorum Knobel'e, gardiyanım ve dinleyicim olan kişiye, bir yandan da, çok şükür fırsat bulup puromun ucunu koparıyorum, "Bu öyküyü nasıl buldunuz?"

Knobel dik dik bakmakla yetiniyor.

"Ateşiniz var mı?" diye soruyorum.

Bu sorumu bile duymuyor.

"Aslında," diyorum, puromdan birkaç nefes çektikten sonra, "o iki arkadaştan hangisinin o korkunç kavgayı başlattığını bilmiyorum, sanırım daha dürüst olanı; ne olursa olsun kovuktan yalnız biri dışarı tırmandı, sanırım daha güçlü olanı. Adı biliniyor, hatta metal harflerle bir anıt taşının üstüne yazılmış. Jim White. Günümüzde turistlere satılan bir dergide daha kesin bilgi var: James Larkin (Jim) White, mağaraya ilk keşif gezisini 1901'de yapmıştır. Arkadaşındansa, ona eşlik eden kişi olarak söz edilmekte ve yalnızca, Meksikalı bir delikanlı denilmektedir. Adı bilinmemektedir, bu kayıp kişinin ortaya çıkacağını hiç sanmıyorum!"

Knobel'in aklı karışmışa benziyordu.

"– Siz Jim White mısınız?" diye soruyor.

"Hayır," diyorum gülerek, "değilim! Ama benim başımdan geçenler de tıpkı böyleydi – tıpkı."

Knobel hayal kırıklığına uğramış gibi.

Julika'nın kefaletimi ödediği ikinci öğleden sonra.

Onu gördüğüm andaki somut izlenimim: Bu o değil! Bu kadının, son birkaç gündür bir kısmını kaleme aldığım o yavan öyküyle en ufak bir ilgisi yok! Bu ikisi bambaşka iki Julika! O öykü bu Julika'nın öyküsü değil! Vesaire.

"Baksana!" diyor Julika birkaç kez, "Senin neyin var? – Neden öyle bakıp duruyorsun bana?"

Bugün Julika benden daha girişken. Bir yelkenli kiralama fikrime bayılıyor. Kolkola gidiyoruz. Ne konuşacağımı bilmiyorum, bu yüzden de yelkenle ve dümenle uğraşmak işime geliyor; bugün üzerinde muz sarısı bir sokak kıyafeti olan Bayan Julika Stiller Tschudy ise, iki yana sallanan tekneye atlarken biraz korkuyor, be-

yaz çantasıyla kelebeğe benzeyen Paris yapımı şapkasını, kirlenip zarar görmeden nereye koyabileceği konusunda biraz kaygılandıktan sonra, karşımdaki sıraya oturuyor, iki yana açtığı kollarına dayanıyor, tembelleşiyor. Tekneyi çevirdiğimde, Julika'nın oturduğu yeri değiştirmesi gerekiyor. Sonra yeniden gevşiyor, pırıl pırıl parlayan saçlarını rüzgâra bırakıyor. Ne kadar da farklı! Göle açılınca, ilk kez olmak üzere bir ölçüde yalnız kalabiliyoruz; gölün inişli çıkışlı, kalabalık kıyısı insana hep yakın gelir, ama şimdi sonbaharın içine dalıp kaybolmuş, böylece kıyıdan bir ölçüde uzakmışız gibi oluyor. Yalnız kaldığımızın o da farkında mı? En azından gardiyanımın, benim efendi Knobel'imin ansızın elinde kültablalarıyla çıkagelmeyeceğini biliyoruz... Sonradan (yeniden hücremdeyim) Julika'nın gülen yüzünü görmek için boşuna çabalıyorum; bildiğim tek şey var, her güldüğünde o yüzü iki elimle tutmak istiyorum, Tanrı'nın elle tutulamayacak, sadece varlığına inanılabilecek bir lütfunu tutar gibi; sonra kesin, dingin bir duyguya kapılıyorum: Bu gülüşün eritemeyeceği şey yoktur! Julika da aynı duygular içinde olmalı. Ne olduğunu unuttuğum bir konu dolayısıyla şöyle söylüyor:

"Yalnız kaldığımda, anlıyor musun, ve her şeyi anımsadığımda, işin en kötü yanı, insanın bütün bunlara tek başına gülememesi, gülse bile kötü kötü, acı acı gülüyor, öyle ki, daha sonra aynı şeyleri düşündüğünde ağlamaya başlıyorsun." Rüzgâr uzunca bir süre kesilince, hemen karar verip soyunuyoruz, güneşte ışıl ışıl parlayan yeşil sulara balıklama dalıyoruz, su oldukça serin, kendi kendine sağa sola gidip gelen kayığın çevresinden yüzüyor, çocuklar gibi çırpınıyoruz. Daha sonra, üstümüzden sular damlayarak, tüylerimiz diken diken, sıcak güneşin altına uzandığımızda Julika, "Daha zayıfsın–!" diyor.

Kimden daha zayıfım? Masal dünyamızı bozmamak için, Julika'nın beni kayıp kocasıyla değil de, bana hâlâ kim olduğunu söylemediği Paris'li erkekle kıyasladığını düşünüyorum, işin gülünç yanı o adamı Stiller'i kıskandığımdan daha az kıskanıyorum. Dört bir yanımızdan küçük buharlı gemiler geçtiğinden, iyice kurumadan giyinmek zorunda kalıyoruz. Rüzgâr yön değiştirmiş olduğu için, geri dönerken de hep rüzgâra karşı gitmem gerekiyor, bu yüzden de hapishaneye neredeyse gecikerek varabiliyorum. Julika beni taksiye bindirmek zorunda kalıyor... Şimdi bile (akşam kerevetimin üzerinde otururken), Julika'nın kollarında ve beyaz kaymaktaşına benzeyen alnında inci tanesi gibi parlayan su damlalarıyla, en-

sesinde antik çağların bukleleri gibi kıvrılan ıslak saçları gözümün önünde.

PS. Önümüzdeki günlerde bir hafta kadar Paris'e gidecek, Bale okulu yüzünden; onu özleyeceğim!

Düş gördüm:

Stiller'in asker ceketini giymişim, başımda kasketi, elimde tüfeği var. Emirler veriliyor: Batarya, dikkat dur! Silah omza! İleri, uygun adım, marş! Hava çok sıcak, zemin taşlı ve eğri büğrü. Savaş patlamış. Düşümde kesin olarak biliyorum bunu: Tarih, 3.9.1939. Ancak bu bana, geçmişte kalan bir şey gibi gelmiyor, tıpkı düşlerimizde yeniden okul sırasında oturmamızın, bize geçmiş bir olay gibi gelmemesi gibi. Arkamdan bir ses duyuyorum, biri sinirinden cıyak cıyak bağırıyor. Askerlerden biri uygun adım yürümemiş. Her kimse, neden ortaya çıkmıyor? Dimdik duruyoruz. Yüzbaşılardan birinin yüzü öfkeden bembeyaz kesilmiş. Siz oradaki! diye bağırıp eliyle beni gösteriyor, kendimi tanıtan sesim geliyor kulağıma: Mitralyözcü Stiller. Çok tuhaf, düşümde bile kendimi Mitralyözcü Stiller olarak hissedemiyorum, ama kırlara doğru adımı söylüyorum. Mitralyözcü Stiller. Yüzbaşının dudakları titriyor. Benim gibi adamlara, diyor, savaşta çok özel görevler verilir, anladınız mı? Gerekirse de hiç tereddüt etmeden benim (yani Mitralyözcü Stiller'in) işimi görürmüş; anlamış mıyım? Dimdik duruyorum, silah omuzumda, bu İsviçreli yüzbaşının, haklı olarak, Stiller'den herhangi bir nedenle nefret ettiğini ve beni, anavatanımıza itaat etmek için ettiğimiz yemine dayanarak öldürebileceğini anlamış bulunuyorum; hiç tereddüt etmeden – tek bir emirle...

PS. Avukatımla konuşurken, gördüğüm bu düşten söz ediyorum, bana içerlediğini belli ediyor. Askerlik konusunda konuşuyoruz. Askerliği, huzur uğruna (avukatımla benim aramdaki huzur) katlanılması gereken bir angarya olarak kabullenmem ona yetmiyor. Anlaşılan, İsviçre'de de askerliğe kutsal bir şeymiş gözüyle bakılıyor, avukatım askerlikle ilgili kötü düşler görmeme katlanamıyor. Gerçekte, diye iddia ediyor, bir İsviçreli subay asla böyle uygunsuz, adeta caniyane bir tehditte bulunmaz. Ben buna kefilim! diyor, İsviçreli bir subay gururuyla, sanırım bir binbaşı gururuyla. Ben buna kefilim! diye yineliyor üst üste.

Kayıp Stiller'in erkek kardeşi olan Bay Wilfried Stiller'e yazdığım mektup – ne yazık ki bu mektubun da kopyasını çıkarmadım– aşağı yukarı şu havada: Kayıp erkek kardeşinize yazmış olduğunuz içten mektup beni çok duygulandırdı sevgili Bay Stiller, bana annemi anımsattı, gözlerim yaşardı, bunca zamandır size yazmadığım için beni bağışlamanızı rica ediyorum. Benim hayatımın tamamı bir kusur zaten! Bana bu konuda bir şey sormamanız beni gücendirmedi, tam tersine, size bunun için teşekkür ediyorum, kardeşçe davetinize de; davetiniz, erkek kardeşimi getirdi aklıma ve onu ihmal etmiş olduğumu. Onunla pek kavga etmezdik, etsek de uzun sürmezdi, önemsiz olurdu, çünkü onunla paylaştığımız önemli bir şey yoktu, bana öyle geliyordu; salt kardeş olduğumuz için birlikte gezilere çıkardık, bu gezilerde çadırımızda huzur içinde kalır, ateşin çevresinde saatlerce konuşmadan otururduk. Kardeşimi neden mi ihmal ettim ben? İnsanların arkadaş olabilmesi için birbirlerini anlamaları gerekir; kardeşlerse ne olursa olsun kardeştirler, sonuç olarak, hakkınız var, kim olduğum hiç önemli değil, keşke gerçek bir kardeş olabilseydim! Böylece...

Yeni ortaya çıkan bir şey: Dünyanın yarısını dolaştığım pasaportum sahteymiş. Ben bunu avukatıma haftalar öncesi söylememiş miydim? Anlaşılan kendimi duyuramıyorum. Her sözcük, hem yanlış hem gerçek, sözcüğün yapısı bu, insan her şeye de inanabilir, hiçbir şeye de–

Savcı da (Pontresina'dan dün dönmüş) Meksika'yla ilgilenmiyor, ama New York'la çok ilgileniyor, konuşurken hiç de resmi olmayan, teklifsiz bir havaya giriyor hep.

"Karım New York'u çok severdi," diyor.

"Öyle mi!" diyorum.

"Riverside Drive'da otururdu."

"Ah," diyorum.

"Nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Elbette," diyorum.

"108 inci sokakta ."

"Ah", diyorum, "orası Columbia Üniversitesi'nin yakınında–"

"Doğru!" diyor.

"Çok güzel bir semttir," diyorum, "Hudson ırmağını görür, biliyorum–"

Vesaire.

Başlangıçta, bu gevezeliklerle, New York'u gerçekten tanıyıp tanımadığımı, orada yaşayıp yaşamadığımı anlamak ister gibi görünüyor. Sonuçta sınavı çabucak geçiyorum. Times Meydanı ve Beşinci Cadde, Rockefeller Binası, Broadway, Central Park ve Battery, bunlar, savcının yaklaşık beş yıl önceki bir haftalık New York gezisinde gördüğü yerler. "Rainbow Bar'ı biliyor musunuz?" diye soruyor.

Başımı evet anlamında sallıyorum, o hayranlığını dile getirirken karışmıyorum, böylesine hayranlıkla hayal kuran erkekler hoşuma gittiği için onun yanlışını çıkarmıyorum; savcının belli ki unutulmaz bir akşam geçirmiş olduğu Rainbow Bar, Manhattan'ın en yüksek barı değil, Empire State Building daha yüksek, ama onun sözünü kesmiyorum. Bu barın, savcının hayatında çok önemli bir yeri olduğunu anlıyorum; yıllar önce ayrıldığı karısıyla orada karşılaşmış. Soru sorma sırası bana geliyor:

"Bowery'i de biliyor musunuz?"

"Nerede o?" diye soruyor.

"Üçüncü Caddede."

"Bilmiyorum."

Eski bir Hollanda adı olan Bowery, artık polisin bile girmediği bir mahalle, düşkünler diyarı, ama Manhattan'ın göbeğinde; bir adalet sarayının mermer duvarının köşesini dönüyorsunuz ve yüz adım sonra kendinizi düşkünlerin, ayyaşların, başarısızların, her türlü sefil yaratığın, yani hayatın mahkûm ettiği insanların diyarında buluyorsunuz; onlar için bir hapishaneye bile gerek yok, Bowery'e bir kez düşen, bir daha oradan çıkamaz. Yazları bu insanlar kaldırımda, kaldırımın kenarındaki su oluklarında otururlar, orada yürümek isterseniz, satranç tahtasındaki at gibi hareket etmek zorunda kalırsınız. Kış olunca, içerde, barınaklardaki demir sobaların çevresinde toplanırlar, uyuklarlar, kavga ederler, horlarlar, hiç değişmeyen öykülerini anlatırlar ya da birbirlerine dayak atarlar; ortalık ucuz içki, gazyağı ve yıkanmamış ayak kokar. Bir keresinde birini gördüm, onu asla unutamayacağım. Her zamanki gibi Blacky'den eve dönüyordum, saat gecenin üçüydü; kestirmeden gidiyordum, bu saatte sokakta kimse olmaz diye düşünüyordum, üstelik hava buz gibi soğukken. Yukardan köhne metro gümbürdeyerek geçiyordu, pencereleri sıcacık ışıklar aydınlatıyordu; so-

kakta pis paçavralar uçuşuyor, köpekler sağı solu eşeliyorlardı. Adamın geldiğini görünce, metronun demir ayaklarından birinin arkasına gizlendim. Adamın başında, diplomatların, damatların ya da gangsterlerin taktığı türden siyah bir melon şapka vardı; yüzü kanlanmıştı. Kravat takmış, beyaz bir gömlekle siyah bir ceket giymişti; ama hepsi buydu; belden aşağısı çırılçıplaktı. İncecik, grimor renkteki pörsük bacaklarında jartiyer takılıydı, ayağında ayakkabıları vardı. Belli ki sarhoştu. Küfür ediyordu; yere düştü, buz tutmuş kaldırımda süründü; ışıkları yanan bir otomobil hızla yanından geçti, çok şükür ezilmemişti. Adam sonunda pantolonunu buldu, bir sokak fenerine tutunup ayağa kalkmaya, pantolonunu giymeye çalıştı, ayağı kaydı, buz tutmuş kaldırıma boylu boyunca serildi. Yardım etmeli miyim diye düşünüp taşındım elbette, ancak altından kalkamayacağım bir işe bulaşmaktan da korkuyordum. Bu arada yaşlı adam, en azından sol bacağını pantolonun içine sokmayı becermişti; ona iyi şanslar diledim, oradan uzaklaşmaya hazırlandım. Bir yerden sesler duymuştum, ama sahiplerini göremiyordum, bu zavallı adama yönelik nefret dolu, alaycı seslerdi bunlar. Hemen geri çekildim, demir ayağın koruyucu gölgesine girdim; yukardan metronun gürültüsü geliyordu. Adam, öteki bacağını da pantolona sokayım derken yeniden kaymış, çırılçıplak yere serilmişti, hırıldıyordu. Siyah melon şapkası rüzgâra kapılmış yuvarlanıyordu. Köpeğin biri gelip kendisini kokladığında karşı koymadı bile. Korkudan titredim, demir direklerin birinden ötekine geçerek uzaklaşmaya karar verdim. Sokağın karşı tarafından insanlar geçiyor, ama onlar da yardım etmiyorlardı. Böyle şeylerin altından ne çıkacağını herkes bilirdi. Yardım edersiniz, sonra da katil olmadığınızı, o anda nerede olduğunuzu vesaire kanıtlamak zorunda kalırsınız. Bunu Blacky'e yapamazdım! Bir blok daha yürüsem metroya çıkabilir, yirmi dakikada da evde olurdum, bana iyi geceler demek için, Blacky şu anda mutlaka telefon ediyordu bile. Uzaktan o adamı, yerde yatan koyu renkli bir yumak gibi görüyordum, sert rüzgârın önüne katmadığı tek şey oydu. Hiç ummadığım bir anda yanımda bir adam bitti, elini omuzuma dayadı; yüzünde iki günlük sakal vardı, kafası keldi, patlak kırmızı gözleri vardı, aslında suratı şirindi; benden bir sigara istedi. Ve ateş. Bunlar ona yetti, yanımdan ayrıldı, caddeden yukarı yürüdü, kaldırımın üzerindeki koyu renkli yumağı gördü, ben cesaret edememiştim ama o yaklaştı, sonra yoluna devam etti. Yukardan bir metro daha geçti gürültüyle. Sonunda ben de cesaretimi top-

layıp, artık kıpırdamayan sarhoşun yanına gittim. Yüzüstü yatıyordu, soğuktan morarmıştı, donuk saçları bile kan içindeydi. Başının arkasındaki yarayı gördüm, adamı tutup sarstım, kolunu havaya kaldırdım; ölmüştü. Yüzüne bakınca dehşete düştüm, oradan kaçtım, onun öldüğünü kimseye bildirmedim, oysa o benim babamdı. "

"Babanız mı?"

Savcım gülümsüyor. Görünüşe göre, karımı öldürdüğüme inanmadığı gibi bu anlattığıma da inanmıyor. İyi duymamış gibi soruyor bana:

"Babanız mı?"

"Üvey babam," diyorum. "Ama olsun." Bana inanmak istemese bile, savcım avukatımdan çok daha nazik bir insan; gerçek kavramı altında onun ve benim ne anladığımız her zaman birbirine uymasa bile hiç hırslanmıyor. Sigarasını silkeliyor.

"Karım buna benzer mahalleleri görmemişti elbette," diyor. Durmadan karısını öne sürüyor.

"Fire Island'ı biliyor musunuz?"

"Evet," diyorum, "Neden?"

"Karım orasının hoş bir yer olduğunu söyler, aslında New York'un bütün çevresi çok hoşmuş."

"Çok hoş."

"Ne yazık ki karımın kendi arabası yoktu," diyor savcı, "ama bildiğim kadarıyla arkadaşlarıyla birlikte sık sık kent dışına çıkmış."

"Bunu yapmak gerek," diyorum.

"Sizin arabanız var mıydı?"

"Benim mi?" diye gülüyorum, "hayır."

Nasıl olduysa, bu ifade onu hoşnut ediyor, rahatlatıyor, keyiflendiriyor ve ne olduğunu tam kestiremediğim bir düşünceden uzaklaştırıyor.

"Hayır," diye yineliyorum, "kendime ait bir arabam yoktu, o yaz boyunca, hasta yatan zavallı Dick'in arabasını kullandım ben."

Ama bu sözlerim onu sevindirmişe benzemiyor nedense, benim hafta sonlarında yapmış olduğum gezilerin, onu oldukça ilgilendirdiğini seziyorum. New York'un yazları dayanılmaz olur kuşkusuz, fırsat bulan, boş kalır kalmaz kent dışına çıkar. Örneğin Washington Köprüsü üzerinden Pazar günleri yüzbinlerce otomobil geçer, üçerli sıralar halinde giden bu kentliler ordusu doğaya kavuşmak ister. Ama aslında her iki yanlarında doğa zaten vardır;

göllerin, yeşil çalılıklı ormanların, budanmayıp rastgele büyüyen ağaçların, üstünde bir tek ev bile bulunmayan açık arazilerin yanından geçerler, gözlere bir ziyafettir bu, evet, cennetin ta kendisidir; ne var ki, yanından geçip gidilir bunların. Hepsi de kırk ya da altmış millik sabit bir hız tutturan bu pırıltılı arabaların oluşturduğu yürüyen bantta giderken, bir çam kozalağını koklamak için birdenbire duramazsınız. Yalnızca lastiği patlayanlar yan taraftaki çayıra geçebilirler, yürüyen bandı arapsaçına çevirmemek için geçmek zorundadırlar; lastiği patlamasa da yoldan ayrılanlar, yola çıktığına pişman olanlardır. Öyleyse ileri, durmadan ileri! Caddeler kusursuz elbette, kıvrıla kıvrıla gidilip, yeşil ıssızlık dolu geniş, alçak tepelerden geçiliyor, ah, şu arabalardan bir inilebilse, her şey öyle ki, Jean Jacques Rousseau bile bundan daha doğalını hayal edemezdi. Elbette ki akıllıca tasarlanmış çıkışlar var, ölüm tehlikesi olmadan, kavşaklardan geçmeden, klakson çalmadan yoldan ayrılıp geniş dönemeçlerin oluşturduğu kıvrımlı yollar üzerinden yan yollara ulaşmak mümkün; bu yan yol bir mahalleye, bir sanayi kuruluşuna, bir havaalanına götürebilir sizi. Ama biz yalnızca doğaya ulaşmak istiyoruz. Öyleyse geriye, yürüyen banda! İki-üç saat sonra sinirleniyorum. Herkes yolda olduğu, arabalar yanyana gittiği için, umarım bu gidişe değecek hedefler de vardır. Söylediğim gibi, doğa, elini uzatsan tutacak kadar yakın, ama tutulamıyor, içine girilemiyor; içinde ormanlar, göller, sazlıklar olan bir renkli film gibi kayıp geçiyor. Yanımızda hoparlörleri cıyak cıyak bağıran bir Nash gidiyor: Beyzbol konulu bir söyleşi var radyoda. Yol komşumuzu değiştirebilmek amacıyla öne geçmeye çalışıyoruz, sonunda başarıyoruz; şimdi yanımızda bir Ford var, radyosunda Beethoven'in Yedinci Senfonisi çalıyor, ama şu anda istediğimiz o değil, benim bilmek istediğim bütün bu gidişin bizi nereye götüreceği. Bütün Pazar günü boyunca böyle gidildiğini düşünebiliyor musunuz? Düşünebiliyoruz. Üç saat kadar sonra, salt bir kerecik olsun arabadan inmiş olmak için, piknik-kamp denilen bir yere giriyoruz. Doğanın içine girmek için ufak bir giriş ücreti ödüyorsunuz; doğa cennet gibi bir gölden, beyzbol oynanan kocaman bir çayırlıktan, harika ağaçlarla dolu bir ormandan oluşuyor; ayrıca pırıl pırıl parlayan bir otopark orası, aralarda hamaklar, yemek masaları, hoparlörler ve ateş yakma yerleri var, bütün bunlar hazır orada, giriş ücretine de dahil. Arabanın birinin içinde genç bir kadın görüyorum, bir dergi okuyor: How to enjoy life; şunu da söyleyeyim, arabasının rahatlığını yeğleyen tek kişi o değil. Kamp yeri çok bü-

yük; bir süre sonra biraz dikçe bir yamaç buluyoruz, orada hiç araba yok, ama insan da yok; çünkü arabasını götüremediği yere hiç yüz vermiyor insanlar. Burası, her bakımdan, ödediğiniz giriş ücretine değiyor; ormanda çöp kutuları, içilecek su akan çeşmeler, çocuklar için salıncaklar var; çocuk bakıcıları da var. Romantik bir odun-ev olarak hazırlanan, içinde Coca-Cola satılan, tuvaletler bulunan bir yapı, herkesin ihtiyacını karşılıyor. Parmağını kesenlerin başvurabileceği bir ilkyardım istasyonu, kentle her an bağlantı kurabileceğiniz bir telefon ve örnek bir benzin istasyonu, her şey var burada, gerçek ve el değmemiş bir doğada, ayak basılmamış geniş bir arazide her şey mevcut. Bu araziye girmeye çalıştık biz; bu mümkün ama kolay değil, çünkü yayalar için yol yok, arabanızı yolun kenarına parkedebileceğiniz bir yan yol bulursanız şanslısınız demektir. İçinde yabani nilüferler yüzen bir suyun karşısında birbirine sarılmış olan bir çift sevgili,suyun kıyısında değil, arabalarının içinde oturuyorlar, burada adet bu. Radyolarının sesi o kadar alçak ki, az sonra duyulmaz oluyor. Birkaç adım attıktan sonra, balta girmemiş ormanlara özgü bir sessizliğin içinde buluyorsunuz kendinizi, çevrenizde kelebekler uçuşuyor, buraya ilk ayak basan insan olmanız pekâlâ da mümkün; gölü çevreleyen kıyıda bir tek patika, bir tek kulübe, insan eli değmiş bir tek şey yok, kilometrelerce uzanan yerde bir tek balıkçı var. Bizi görür görmez yanımıza geliyor, bizimle sohbet ediyor, yalnız kalmamak için yanımıza oturup balık tutmaya devam ediyor. Öğleden sonra saat dörde doğru her şey yeniden başlıyor, sabahki hareketin aynısı, yalnız ters tarafa ve çok daha yavaş olarak: New York milyonlarını geri topluyor, tıkanıklık kaçınılmaz. Hava sıcak, beklerken terliyorsunuz, bekliyor ve zar zor bir araba boyu ilerlemeye çabalıyorsunuz ; sonra devam ediyorsunuz, adım adım, sonra yine serbestçe sürüyorsunuz, sonra yine tıkanıyorsunuz. Önünüzde dörtyüz ya da beşyüz arabalık bir kuyruk uzanıyor, arabalar güneşin altında parlıyorlar, tepenizde helikopterler dolaşıyor, hangi caddelerin daha az sıkışık olduğunu hoparlörlerden duyurmak üzere, tıkanmış duran trafiğin üstüne doğru alçalıyorlar. Böylece New York'a varmamız üç ya da dört ya da beş saat sürüyor elbette; bitkin gibisinizdir, fazla yararı olmasa da duş almak, sırtınıza temiz bir gömlek geçirmek, serin bir sinemaya gitmek hoşunuza gider; gece yarısı olduğunda bile her taraf fırın gibidir, okyanusun nemi, pırıl pırıl yanan kentin üstüne yayılır. Pencereyi açık bırakıp uyumak düşünülemez bile. Lastiklerini hafifçe inleterek geçen otomobillerin bir

türlü sonu gelmez, sonunda uyku ilacı alırsınız. Gece gündüz geçer bu arabalar...

"Biliyorum," diyor savcı, bu özenli anlatımımdan sonra, "biliyorum, karım da bunları aynı böyle yaşamış."

"Doğru değil mi?"

"New York'ta yaz, der karım, korkunçtur."

" Herkes böyle söyler."

"Tek kelimeyle korkunç."

"Ama New York yine de büyüleyici bir kent," diyorum sözlerimi bağlamak üzere, "harika bir kent!"

Sonunda sorusunu soruyor savcı:

"Bu gezilere giderken size kim eşlik etti? Doğru duydumsa yalnız değildiniz."

"Hayır, değildim."

"Sorabilir miyim–"

"Sayın Savcı," diyorum, "Yanımdaki kişi karınız değildi."

Gülüyor, yüzüme bakıyor.

"Şeref sözü," diyorum.

İlginç sorgulamalar bunlar.

Wilfried'den yanıt geliyor:

"Sayın Bay! Tahmin edebileceğiniz gibi, dünkü mektubunuz beni çok şaşırttı, çünkü kardeşime ait bir fotoğraf albümünü belgeleri arasına katmak üzere bir süre önce buraya gelmiş olan Dr. Bohnenblust, sizin gerçekten kardeşim olduğunuzu ve sizin, yani kardeşimin, o günlerdeki Smyrnow olayıyla ilginizin bulunmaması koşuluyla, tutukluluğunuzun kaldırılmasının gün meselesi olduğunu kesin olarak öne sürmüştü; ben Dr.Bohnenblust'a, bildiğim kadarıyla kardeşimin İspanya'dan döndükten sonra artık politikayla uğraşmadığını, kesinlikle casusluk yapmadığını söylemiştim. Size daha önce yazmış olduğum o yakışık almaz mektup için beni bağışlayın lütfen. Yanlış anlamalara neden olabileceği gerekçesiyle şimdilik sizi ziyaret etmemem konusundaki ricanıza gelince, soruşturma yargıcından aldığım bir yazı uyarınca resmen sizinle yüzleşmemin istendiğini ne yazık ki bildirmek zorundayım, sanırım size bu konuda bilgi verilecektir. O sıralarda nasıl bir heyecan içinde olduğumuzu mutlaka tahmin edeceğinizi, aceleciliğimi anlayacağınızı ve beni bağışlayacağınızı umuyorum, Sayın Bayım; yolladığınız kısa, ama benim yanlış anlamama karşın onca anlayış

dolu mektubunuza teşekkür etmeden geçmek istemiyorum, o mektubu yazmak size çok güç gelmiş olmalı. Kayıp kardeşim olmasanız bile, tutukluluğunuzun sona ermesinden sonra bizim yanımızda kalmanız konusundaki davetimizi yinelememizi ısrarcılık saymayacağınızı umuyorum, size ve Dr.Bohnenblust'a saygılar sunuyor, içinde bulunduğunuz sorun için en iyi dileklerimi iletiyorum. Wilfried Stiller, Ziraat Mühendisi."

Julika'nın, Smyrnow Olayı diye bir konudan haberi yok, kesin bir bilgisi yok. Görünüşe göre bu olay, politik bir olaymış ve söylendiğine göre birkaç yıl önce ortalığı ayağa kaldırmış, hatta öyle ki, sonunda kamuoyu gerçekten neler olup bittiğini göremez olmuş...

Ne yazık ki bugün yağmur yağıyor!

Kefalet karşılığı dışarı çıktığım öğleden sonrasını Julika'nın otel odasında geçiriyoruz. Zaten Julika otelde bir şey unutmuş, Paris'e çok acele göndermesi gereken bir mektup varmış, ben de elbette onunla birlikte gidiyorum. Otelin kapıcısı, kafasından ahlaksızca düşünceler geçtiğine kuşku bırakmayan bir yüz ifadesiyle beni bekleme salonuna yollamak istediğinde, Julika hiç kızarıp bozarmadan, "Beyefendi benim kocamdır!" diyor, bunun üzerine kapıcı kıpkırmızı oluyor, bağışlanmasını dileyen sözler mırıldanıyor, saygın bir kişiymişim gibi bana asansöre kadar eşlik ediyor. Julika'nın sözlerini darda kalınca başvurulan bir yalan olarak alıyorum, hoşuma da gidiyor; asansörde onunla yalnız kalınca onun o gözüpek hazırcevaplığını övüyorum, ama sonra, odasına girince bu konuyu kapatıyorum, herhalde yanlışlıkla söylemiş olmalı. Acaba Julika beni gerçekten seviyor mu? Bir kıskançlığım eksikti şimdi! Julika'nın Paris'e böylesine acele ve üstelik de oldukça bol sayfalı mektuplar yazdığı adamın adı Dmitritsch, Rusya'dan iltica etmiş olan Rus asıllı bir Fransız olmalı, tam adı Jean-Louis Dmitritsch. Bunu bana Julika söylemedi; odaya girdiğimizde, bir daha unutmamak için beyaz çantasının altına koyduğu mektubun üzerinde gördüm, hem de, Julika aynanın önünde saçını tarayıp yüzünü pudralarken ve ruj sürerken, gizlice okudum.

Düşümde yine üniformayı gördüm.

Hapishane avlusunda geziniyorum, burasının dörtköşe biçimi bana eski manastırların avlusunu çevreleyen sütunlu koridorları anımsatıyor. Arasıra keşiş olmayı hangimiz istememişizdir ki! Sırbistan'ın ya da Peru'nun herhangi bir yerinde, nerede olursa olsun hiç farketmez, heryerde aynı güneş vurur üstümüze ve hiç farketmemesi de özgürlüğün ta kendisi olmalı; biliyorum. Dörtköşe hapishane avlusu, içindeki sonbahar yapraklarıyla, kuğuran güvercinleriyle ve özellikle de benim tembel bedenimle, bana New York'taki Modern Sanat Müzesinin avlusunu anımsatıyor, orası daha büyük ve plastik sanatların ürünleriyle donanmış, ama cepheleri ve yangın duvarları tıpkı buradaki gibi. O zamanlar şimdikinden daha mı özgürdüm? Nereye istersem gidebiliyordum, ne var ki yine de berbat bir dönemdi; aslında o döneme ya da hayatımın herhangi bir dönemine özlem duyduğum doğru değil.

PS: Julika: – Bu kadını soğuk bir deniz hayvanıyla karşılaştırabilen Stiller, ya bütünüyle yanılmıştı ya da Julika'nın bir kadın olmaması Stiller'in yüzündendi – ya da: Julika'nın başından kocasının kaybolmasından sonra öyle bir şey geçmişti ki, bambaşka bir kadın olmuştu. Hangisi?

PS: Bu Jean-Louis Dmitritsch belki de Julika'nın temsilcisidir, ya da bale okulunun kapıcısıdır, yetmişyedi yaşındaki uşağıdır, Julika'nın mektubunun öylesine şişkin olmasının nedeni, içinde imzalaması gereken belgelerin bulunmasıdır – ya da her neyse! – ya da bir kadın terzisidir bu Mösyö Dmitritsch, ya da yanındaki kiracısıdır, ona kira kontratını göndermiştir, ya da Julika'nın doktoru, avukatıdır, binlerce olasılık var...

Dostum savcı, bana Tanrının bir armağanı. Gülümsemesi viskinin yerini tutuyor. Belli belirsiz bir gülümseme bu, karşısındakini yapmacık davranmaktan kurtarıyor, onu rahat bırakıyor. Ne kadar az rastlarız böyle bir gülümsemeye! Böylesine güzel, bildiğine emin, kesinlikle belirsiz olmayan, ama saygılı bir gülümseme, ancak kendisi de gözyaşı dökmüş ve ağladığını kendi kendisine itiraf etmiş birinin yüzünde çiçeklenebilir.

Resmi avukatım olan Dr.Bohnenblust haklı: –Kaliforniyadaki

Redwood kereste fabrikasında çıkan yangının neye benzediğini, Amerikalı bir zenci kadının ne tür makyaj yaptığını, fırtınayla karışık kar yağan akşamlarda (böyle bir şey var) New York'un nasıl bir renge büründüğünü ya da belgesiz olarak karaya çıkmak için Brooklyn limanında neler yapmak gerektiğini ona yüz kere de anlatsam, bunlar benim orada bulunmuş olduğumu kanıtlamaz. Çağımız, röprodüksiyon çağı. Dünya görüşümüzü oluşturan şeylerin çoğunu kendi gözümüzle görerek algılamamışızdır, daha doğrusu, kendi gözümüzle görmüşüzdür, ancak gidip görerek değil; biz uzaktan izleriz, uzaktan dinleriz, uzaktan biliriz. Hitler'in sesinin kulaklarımızı doldurması ya da İran Şahı'nı üç metre uzaklıktan tanımamız için, muson rüzgârlarının Himalaya'nın tepesinde nasıl uğuldadığını ya da deniz yüzeyinin bin metre altının nasıl olduğunu bilmemiz için bu kentten ayrılmış olmamız gerekmiyor. Bunları günümüzde herkes bilebilir. Bunu bilmek için denizin dibine mi daldım, Everest Dağı'nın neredeyse (İsviçreliler gibi) tepesine mi çıktım? İnsanın iç dünyası da aynı böyledir. Herkes öğrenebilir onu. Öldürme güdülerimi C.G.Jung'dan, kıskançlığı Marcel Proust'tan, İspanya'yı Hemingway'den, Paris'i Ernst Jünger'den, İsviçre'yi Mark Twain'den, Meksika'yı Graham Green'den, ölüm korkumu Bernanos'tan ve hiçbir yere varamamamı Kafka'dan ve geri kalan her tür şeyi Thomas Mann'dan öğrenmediğimi, lanet olsun, avukatıma nasıl kanıtlayabilirim? Bu beylerin yazdıklarını okumuş olmak gerekmediği doğru, tanıdıklarınız kanalıyla bunları algılıyorsunuz, o tanıdıklarınız da bunları başka yerlerden aşırmış oluyorlar. Ne biçim bir çağdayız! Kılıç balığı görmüş ya da bir meleze aşık olmuş olmanın artık hiçbir önemi yok, bütün bunları bir kültür filmi matinesinde de izlemiş olabilirsiniz; ah Tanrım, çağımızda belli bir üsluba oturtabileceğiniz bir kafaya rastlamak ne kadar az rastlanan bir olay oldu, adamın birinin dünyayı, örneğin yalnızca ve yalnızca Heidegger'in gözüyle görmesi kişilik belirtisi oluyor; biz ötekiler, içinde aşağı yukarı her şey olan, Eliot'un en cömert biçimde karıştırdığı bir kokteylin içinde yüzüyoruz, her yere girip çıkmayı biliyoruz, gözümüzün önündeki dünyayla ilgili olarak anlattıklarımız bile, söylediğim gibi, önemsiz kalıyor; artık bizim için (Rusya hariç) terra incognita(*) diye bir şey yok. Öyleyse ne diye anlatalım! Anlatmak, insanın orada olduğunu göstermez ki! Avukatım haklı. Ama olsun!–

Yemin ediyorum:

(*) Terra incognita: (Lat.) Bilinmeyen ülke.

Florence adında bir melez kız var, bir dok işçisinin kızı, onu hergün gördüm, birkaç kez de konuştum, konuşurken aramızda kullanılmış katran varillerinden yapılma ve üstünü böğürtlen sarmış bir çit vardı. Böyle birisi var, ceylan yürüyüşlü Florence var. Onu düşümde gördüm elbette, hem de ne çılgınca düşler gördüm; ancak ertesi sabah yine de gerçek olarak karşımda dururdu. Tahta verandada topuklu ayakkabılarının tıkırtısını duyar duymaz, onu görmek için tahta kulübemin delikli perdelerinin arkasına çekilirdim, ama çoğu kez geç kalırdım; o elinde su dolu bir kovayla yeniden dışarı çıkana kadar beklerdim, kovadaki pis suyu bahçemin çitine doğru boşaltır, başıyla selam verirdi, çünkü o sırada ben yanıp tutuşarak ortaya çıkardım; O bana 'Merhaba' derdi, ben de ona 'Merhaba' derdim. Onun koyu tenli yüzündeki pırıl pırıl gülümsemeyi tanımlamaya cesaret edemiyorum; bu gülümsemeyi de kültür filmlerinde, dergilerde, hatta bu kentteki bir müzikholde görmüşsünüzdür, biliyorum, onun o tuhaf sesi de plaklarda var, neredeyse onun sesi... Sonra, pek de rastlantı denilmeyecek bir biçimde ben de kendi bahçeme çıktığım sırada, Florence, "What about your cat?"(*) diye sorardı. Çünkü aylar önce bir gün Florence'e, o lanet olası kediyi görüp görmediğini sormuştum, acı acı tıslaması yüzünden bir akşam buzdolabına tıkmış olduğum o tüylü canavarı; sanırım bu öyküyü daha önce anlatmıştım. Bu buzdolabı olayından Florence'in elbette haberi yoktu, ancak bu kara kediye karşı (kedi griydi, adı da Little Grey'di, ama geceleri kapalı penceremin önünde durduğunda kara oluyordu) içten içe bir savaş yürüttüğümü tahmin ediyor, o kediye daha fazla sevgi göstermem gerektiğini söylüyordu. Ama ben Florence'i seviyordum; kedi de bunu seziyordu. Belki Florence de seziyordu... Florence evde olmadığı, o değişik sesi duyulmadığı zaman, onu bulmak için mahalledeki barları dolaşır, çoğunlukla eli boş dönerdim. Ama bir keresinde gerçekten buldum onu.

Zencilerin nasıl dans ettikleri malum. Florence'in dans arkadaşı melez bir Amerikalı çavuştu. Öyle bir dansediyorlardı ki, seyirciler çevrelerinde bir halka oluşturdular, aralarından dansı beğenenler, giderek hızlanan bir tempoda ve sonunda da çılgınca el çırpmaya başladılar. Amerikalı çavuş iri yarı bir adamdı, kalçaları avuç içi kadardı, lastik gibi bacakları vardı, ağzı şehvetten aralanmıştı, kendinden geçmiş, görmeden bakıyordu, adamın göğüs kafesiyle omuzları Mikelanj'ın esir heykellerine benziyordu, sonunda

(*) Kediniz nasıl?

pes etti; Florence dansını tek başına sürdürdü. İşte o anda devreye girebilirdim, eğer elimden gelseydi. Florence tek başına dansetmeyi sürdürüyordu; sonra bir başka adam geldi, Florence'in parmaklarına doğru dürüst dokunmadan kızı döndürdü, çevresinde döndü, sonra onu elinin içiyle kavradı, öyle bir savurdu ki, Florence neredeyse döşemeye değdi, bu kez kalçalarından yakalayıp öyle bir kaldırdı ki, kızın kafası neredeyse salonun alçak tavanına çarpıyordu; bu arada Florence koluyla görkemli bir hareket yaptı, mutluluğunu, utkusunu öylesine belirtiyordu ki bu hareket, ifadeden yoksun bedenlerimizle kendimizi sakat gibi gördük, sonra Florence ağırlığı olmayan bir kuş gibi yere indi, artık duyulan yalnızca balta girmemiş ormandan gelen boğuk bir davul sesi, sessiz bir titreyiş, bir tür azgın sessizlikti, bu arada Florence dansediyordu. Üçüncü bir dansçıyı harcadı Florence, sonra bir dördüncüsünü. Sonra birden, en ufak bir yorgunluk belirtisi göstermeksizin güldü Florence ve dansı bıraktı; bir çocuk gibi, atlıkarıncaya binmesine izin verildiği için sevinçten gözleri parlayan çok mutlu bir çocuk gibi doğal bir hareketle masaların arasından geçip dışarı çıktı, herhalde makyajını tazeleyecekti, beni görünce, "Merhaba!" dedi. Ben de ona "Merhaba!" dedim. Hatta, "Nice to see you!" bile dedi bana, bu sözleri şaşkınlığımın acı tatlı duygularını neredeyse avundurdu; bu kıza asla yeterli olmayacağımı çok iyi biliyordum.

Bir o kadar da özlem duyuyordum ona.

Sonra, sıcak bir Pazar günü, uzun süredir özlemini çektiğim topuklu ayakkabılarının tıkırtısını yeniden duydum, perdelerin arkasına geçtim, gördüğüm şuydu: – Florence'in dok işçisi olan babası siyah bir takım elbise giymişti, yarı garsona, yarı rahibe benziyordu, elinde bir süpürgeyle ortalıkta dolanıyor, arka bahçenin şurasını burasını temizliyordu; çalılıklara renkli şeritler takılmıştı, benim katran varilinden yapılma bahçe parmaklığım da şeritlerle süslenmişti, abartılı bir gece elbisesinin içinde bir papağan gibi rengârenk görünen Florence de, evden dışarı sürükleyerek koltuk çıkarıyordu. Görünüşe göre, bahçede parti verilecekti. Florence'in annesi, o bereketli toprak, elinde kocaman bir pastayla geldi, onu beyaz örtülü masanın üzerine koydu, sonra da pasta güneşten bozulmasın diye masanın tepesine siyah bir şemsiye yerleştirdi, pastanın çevresini çiçeklerle süsledi. Ben perdenin arkasında durmuş, onların coşkusunu paylaşıyordum. Dok işçisinin tek kaygısı merdiveninin temiz olması, bahçesinde bir tek paçavra bile, kuru bir dal, hele eski bir konserve kutusu (kutuyu benim bahçeme fırlattı) bile,

hatta bir tek kibrit tanesi bile bulunmamasıydı, kısacası baba kendini bütünüyle süpürgesine vermişken, anneyle kızın işleri başlarından aşmıştı; 'bol' içkisi dolu koca bir kaseyi getirip masanın üzerine, şemsiyenin altına koydular, çeşit çeşit irili ufaklı bardaklar getirdiler, konuklar da yavaş yavaş gelmeye başlamışlardı; yanlarında her yaştan çocukları olan ailelerdi bunlar, bütün kadınlar renkli gece elbiseleri giymişlerdi, öyle ki, çok geçmeden bahçe koca bir kuş kafesine döndü, bütün erkekler de, kuşkusuz, siyahlar içindeydiler, gömlekleriyse beyazdı. İçlerinden biri bir Nash'le geldi, ama evvelki yılın modeli değildi o araba; o adamın gözünde bağa gözlük de vardı. Hava çok sıcaktı. Görünüşe göre, ilk hoş beşten sonra bu kalabalığın konuşacak lafı yoktu. Amerikalı çavuş da ortalıkta dolanıyordu. Kıvırcık saçlı, iri gözlü ufaklıklar bile– erkek çocuklar beyaz gömlek giymişlerdi, kızlarsa kısa örgülerinin uçlarına renkli kurdeleler bağlamışlardı– onlar bile uslu uslu, örnek bir biçimde duruyorlardı. Büyükler oturdular, bacak bacak üstüne attılar; aralarından birkaçı puro içiyordu. Yanlarında oturdukları kadınların tenlerinin rengi, onların zenci olduğunu açığa vurmuyordu, zenci oldukları ancak yüzlerinin biçiminden, dişlerinden, inanılmaz incelikteki eklemlerinden, ama hepsinden önce hareketlerindeki hayvansı zarafetten anlaşılıyordu – ellerini oynattıkları zaman bu hareket kollarından akarak geliyordu, başlarını çevirdikleri zaman bu hareket sırtlarından gelip yükseliyor, omuzlarına yayılıyordu; hareketleri yavaş da olsa hızlı da olsa, hep kusursuzdu, bilinçsizce, uğraşmadan, bedenlerinin bir başka tarafı donup kalmadan hareket ediyorlardı, bu hareket süzülse de hızlansa da dursa da, kendi kendisiyle hep uyum içindeydi– kısacası, kıvırcık saçlarının üstesinden gelmiş olan Florence gibi kızların dışında, bu kalabalığın arasında başkaları da vardı, gri-kara derili, gri-mor dudaklı, boks eldivenine benzer elli Afrikalılar, kıvırcık saçlarını düzlettirmiş olan kızlarının kendilerini mahçup hissetmesine neden olan babalar. Belliydi ki Nash otomobille gelen adam ortalığa hakimdi; söylediğim gibi hava çok sıcaktı, ama hiç kimse siyah ceketini çıkarmıyordu; bu cansıkıcı resmiyet, elinde puroyla ortalıkta durup boş boş konuşmalar, oradaki sayısız çocuğun bana sirklerde gösteriye çıkanları anımsatan usluluğu, akrabalar arasındaki dostlukların soğukluğu, ayrıca o durgunluk, o tutukluk, görgü kurallarını bildiklerini ailelerine göstermek üzere giriştikleri zoraki çaba ve bu konuda ulaştıkları farklı başarılar, Afrika'yla ilgili tek bir şey bile bilmeyen beyaz küçük burjuvaların tam bir karikatürü olan bu

durum, bütün bunlar, bu insanlar için en önemli olaydı sanırım; gerçekten de beyaz insanlar gibi davranıyorlardı. Kapım çalındı, dok işçisi baba beni içkiye davet etti, gittim, ama elbette ki beyaz bir gömlek ve en koyu renkli ceketimi giydikten sonra. Herkes bana, "Nice to see you! dedi, konuşma ilerleyince de, "How do you like America?" Avuç içi kadar kalçalı, Mikelanj esiri omuzlu Amerikalı çavuşun buraya tatile geldiğini, aslında Ruslar Amerika'ya yaklaşmasın diye Frankfurt'ta bulunduğunu öğrendim; ben de ona, "How do you like Frankfurt?" diye sordum; Frankfurt'u övmek için giriştiği çabalara bakınca, onun biz Avrupalıların hepsini bir tuttuğunu anladım. Ama sonra, benim harika Florence'im bize katıldı, bana bir bardak bol uzatarak, "This is Joe, my husband–!" dedi.

Onları kutladım.

"And what about your cat?"

O gün evlenmişlerdi, Joe'nun üç hafta daha tatili vardı, bunun anlamı, Florence'in daha üç hafta babasının evine gelmeyeceğiydi...Ona öyle aşıktım ki, bu haftaları böyle geçiremezdim, onu hiç değilse dua ederken görmeliydim; Florence'in hangi kiliseye kayıtlı olduğunu öğrenmiştim. Kilisenin adı Second Olivet Baptist Kilisesiydi, öteki depo binalarından pek farkı olmayan bir barakadaydı, ancak ahşap ön cephesi Gotik tarzındaydı, sanırım yüzyılımızın başından, yirmili yıllardan kalmaydı. Barakanın içindeki sahnenin üstünde, mikrofonun iki yanında iki büyük bayrak asılıydı, biri Amerikan bayrağı, öteki beyaz bir bayraktı, bunun dışında, siyah bir piyanoyu saymazsanız, bir spor salonu kadar boştu orası. İçerdeki topluluk tuhaf bir şeyler mırıldanıyordu, açık renk bayramlık giysileri içindeki bir zenci en önde duruyor, içinde 'Günah' sözcüğü geçen sorular soruyordu, insanlar başlarını sallıyorlardı, aralarından kimileri, "Evet Tanrım, evet!" diye bağırıyordu. Heyecansız, sıradan bir ses tonuyla sorulmaya başlanan sorular, fazla değişiklik göstermeden yineleniyorlardı, ancak konuşan sesini yükseltmese de, her yinelemede daha da ısrarcı oluyorlardı. Aralardan bir kadın, "Biliyorum Tanrım, biliyorum!" diye seslendi. Çoğunluk mırıldanıyordu, birkaç kişi ilgisizce havaya baktı, ancak kadın avaz avaz bağırmaya, bütün bütün cümleler haykırmaya, inlemeye başladı, yardıma gereksinimi var gibiydi. Sorularını hiç şaşmadan yineleyen bayramlık giysili sorucu, artık insan olmaktan çıkmış, topluluğun üstüne fışkıran bir sesi barındıran insan biçiminde bir kılıf olmuştu; soruları haykırışa, şarkıya ve sonunda çığlığa dönüştü,

tiz ve acıtan bu ses iliğime işledi. Mırıldanan topluluk, başları öne eğik, tıpkı bir yankı gibi uzaktan uzağa yanıtladı adamı, kimileri elleriyle yüzlerini örtünüşlerdi. İnleyen kadın oturduğu yerden fırlamıştı, kibar bir şapka takmış olan genç bir zenciydi bu, beyaz eldivenli ellerini göğe kaldırmıştı, elinin birinde kırmızı bir çanta vardı. Tanrım! diye tiz bir sesle bağırdı, Tanrım! Tanrım! Sonra, kimse tarafından engellenmeden, dizlerinin üstüne çöktü, gözden kayboldu, işkence odasındaymış gibi inim inim inliyordu, çığlıkları, büyük acı çeken birinin çığlıklarıydı, ama şehvet çığlıklarından pek farkı yoktu; kızın sesi hıçkırıklar arasında kayboldu. Sorucunun giderek daha da ısrarcı bir ton alan sesi, sonunda mutluluk içinde eriyip duyulmaz olunca, herkesin katıldığı dua sona ermiş oldu– sonra bir an soluksuz kaldı herkes, yorulmuşlardı; sonunda gevşediler, önümdeki kafalar yeniden yukarı kalktılar, piyanoda oturan yaşlı bir kadın hafif parçalar çaldı, kilise görevlileri insanların arasında dolaşarak onlara, üzerindeki yazıya bakılırsa köşebaşındaki berberin bağışlamış olduğu renkli yelpazeler dağıttılar, herkes yelpazelendi... Florence'i görmedim, ama Joe üniformalı olarak oradaydı; kollarını kavuşturup duvara dayanmıştı, hiç etkilenmemişti, Frankfurt'ta durmuş aşağıdaki halkı seyrediyor gibiydi. Korkunç bir sıcak vardı. Keyifli bir rahip, ara verilmesinden yararlanarak mikrofona çıktı, insanlara, Tanrının vaktiyle İsrail'in zavallı çocuklarını da kurtarmış olduğunu, bugün bir Dolar kazanmanın ne kadar güç olduğunu Tanrının çok iyi bildiğini, bu yüzden Tanrının tereddüt edenlere kızmadığını, çünkü Tanrının sabrının sonsuz olduğunu ve tereddüt etmiş olanlara, çanağa bir şeyler atına olanağının bir kez daha tanındığını anımsattı. O konuşurken cemaat, halinden hoşnut bir topluluk gibi senli benli, neşeyle sohbet ediyordu. Toplanan para, Tanrıya o günlük yetecek kadar olduğunda, piyanodaki yaşlı kadın, insanı elektriklendiren bir giriş yaptı, sanki bir dans salonuna giriyordunuz, sonra, salonda sessizlik sağlanınca, sesi alçaltı, vaaza, belli belirsiz duyulan, neredeyse boğuk ve yalnızca ritm veren bir caz parçası çalarak eşlik etti, vaiz öğütlerine başladığında müzik yavaşça, ama etkili bir biçimde kesildi. Tanrı bizim yoksul insanlar olduğumuzu bilir, ama Tanrı bizi Kutsal Topraklara götürecektir, Tanrı bizi komünizmden koruyacaktır... Berberin reklam olsun diye bağışladığı yelpazeler dört bir yanda sallanıp duruyordu, güneşin huzmelerinde toz zerrecikleri dansediyordu. Ortalık gazyağı, ter ve parfüm kokuyordu. Yırtık bir perdeden sızan güneş beni pişiriyordu, siyah ipek giysili bir ka-

dınla kır saçlı bir yaşlı zenci erkeğin, bir Tom Amcanın, yanında oturuyordum, adam benim gibi bir yabancıya öyle kolay kolay yanaşmayan, ama kıpır kıpır eden torununu titrek elleriyle tutuyordu. Önümdeki sırada genç bir işçi oturuyordu; vaazı, cepheden gelen son duyumları dinleyen bir asker gibi dinliyordu. Daha ileride, tam karşımda, bir kızın oldukça açık kahverengi, nefis boynunu görüyordum, boynunu beyaz pudraya bulamıştı. (Ah, şu beyaz olma özlemi, dümdüz saçlara sahip olma özlemi, yaratıldığından daha değişik bir biçim alabilmek için ömür boyu uğraşmak, kendini kabul etmenin onca güç gelmesi, ben bu güçlüğü biliyordum, kendi çektiğim sıkıntıyı bir kez de dışardan görüyordum şimdi, olduğumuzdan başka olmak özleminin ne kadar anlamsız olduğunu görüyordum!)...Duadan sonra yerimize otururken salonun yan kapısı açıldı, o rahatsız edici gazyağı kokusunun geldiği avludan, beyaz giysiler içindeki yirmi zenci kızdan oluşan Melekler Korosu göründü. Florence de onların arasındaydı, ayrıca yaklaşık yirmi kadar zenci erkek de vardı, beyaz gömlek giyip siyah boyunbağı bağlamışlardı, hepsi ellerinde birer siyah kitap taşıyorlardı. Sahne dolmuştu. Sanki az önce Kutsal Topraklara ayak basılmış gibi utkulu bir havayla piyano başladı, arkasından da sesler geldi: önce yavaştan, güneşin altında uzanan tarlaların uğultusu gibi çıktı sesler, sel gibi boşanan o bildik yakınmaların sesi uzaktan gelir gibi duyuluyordu, boğuk ve tekdüzeydi bu ses, tıpkı dalgalar gibi, sonra ağır ağır yükseldi, giderek her şeyi kapladı, coşkulu insan sesleri, yarı öfke yarı sevinçle gürlüyorlardı, muazzam bir şarkıydı bu, tam olarak bitmeden alçalıyor, akıp gidiyor, Mississippi kadar geniş, sonsuz bir özlem seli oluyordu; bir erkek sesi son bir kez, tiz bir fanfar gibi şarkının üstünden geçiyor, yüksek, oldukça keskin, mutluluk ve umut dolu bir ses; sonra o tuhaf vızıldama, güneşte kavrulan bir tarlanın üstündeki sessiz uğultu, salonun sıcak, yırtık perdesinden sızan güneşte danseden tozlar, gazyağı, ter ve parfüm kokusu, hepsi kesiliyor.

Üç hafta sonra Joe çekip gitti.

Topuklu ayakkabıların tıkırtısı yeniden duyulur oldu, evli olsa da dönmüştü Florence, hatta pencereme bakarak bana seslendi, nasıl olduysa tökezlemeden dimdik merdivenden aşağı koştum – ama bu arada trabzanın başını koparmıştım – dışarı fırlayıp Florence'in böğürtlenlerin öte tarafında beklediği katran varilinden yapılma çite gittim.

"What about your cat?" diye sordu.

Hatta kucağına almıştı o canavarı.

"D'you know she's hurt?" dedi, "Awfully hurt?"(*)

Kedinin ağzındaki yarayı söylüyordu.

"And you don't feel any pity for her?" dedi, "you are cruel, you don't love her."(**)

Bunu söyler söylemez canavarı bana uzattı.

"You should love her!"(***)

"Why should I?"(****)

"Of course you should!"(*****)

Florence adındaki melezle olan ilişkim böyleydi, bugün bile, ne zaman topuklu ayakkabı sesi duysam, Florence'i düşünürüm; ne yazık ki her seferinde kedi de gelir aklıma.

Kefaletle çıktığım öğleden sonra ziyan olmasın diye, Julika Paris yolculuğunu erteledi, aynı zamanda böyle altın gibi bir Ekim gününden yararlanmamak da günah olur diyor.

Eski evliliğinden artık hiç söz etmiyor!

Nedense bu beni huzursuz ediyor.

Smyrnow, İsviçre'den geçen bir Rus casusuymuş. Eşkâli bilinmiyor. Buna karşılık, İsviçre Federal Polisi, Şef adıyla anılan bu Smyrnow'un, o sırada İsviçre'de kalmakta olan, sevilen bir eski komünistin öldürülmesini planlamış olduğunu bilir gibi. Bu işe yardımcı olanlar ve yardımcılara yardımcı olanlar, her zamanki gibi takma adla çalışmışlar, içlerinden birinin takma adı 'Macar', bir başkasınınki 'İsviçreli' imiş, bu sonuncusu, 18.1.1946 tarihinde Zürih'te Smyrnow'la görüşmüş, büyük bir olasılıkla yasak haber de taşımış. Söz konusu tarihten kısa bir süre sonra, Zürih Polisi Stiller'in esrarengiz kayboluşunu duyurmuş. Görünüşe göre, o günden beri Stiller, İsviçre Federal Polisinin umut bağladığı kişi olmuş. Bu Stiller bir zamanlar Franco'ya karşı savaşmamış mıydı? Antifaşistlik bir süre İsviçre'de bir erdem sayılmış olsa da, bugün antifaşist olmak Sovyet hayranı olarak suçlanmaya yetiyor.

Bunlardan bana ne!

(*) Yaralı olduğunu biliyor musunuz? Hem de çok.
(**) Ona acımıyor musunuz?
(***) Onu sevmelisiniz.
(****) Hiç de değil.
(*****) Elbette sevmelisiniz.

PS: İsviçre'nin küçük bir ülke olmakla kalmayıp, dünyanın gidişatı nedeniyle daha da ufaldığı gerçeğini dile getirdiğimde, avukatım bunu hiç de gülünecek bir şey gibi görmüyor. Onun bu tutumu da konuşmalarımızı hep güçleştiriyor. Avukatım (anlaşılır nedenlerle) geleceğe karşı. Her değişim onu korkutuyor. Umudunu daha çok geçmişe bağlamış; ne var ki önümüzde geçmiş değil, gelecek olduğunu pekâlâ biliyor, bu da onun geleceğe karşı daha da isteksiz olmasına yol açıyor. Avukatımın bu düşüncesiyle bu ülkenin ruhunu ne dereceye kadar temsil ettiğini bilemiyorum. Benim hiç böyle bir niyetim olmasa da, o hep kendine satışıldığını düşünüyor nedense, bu yüzden de çok bencilce davranıyor.

"Bir ülkenin büyüklüğünü," diyor," kapladığı alanla ya da nüfusuyla ölçmemek gerekir; ülkemizin büyüklüğü yüksek ruhluluğundan gelir."

Söylediği doğru, beni kendisine karşı çıkmaya iten şeyse, körükörüne ve bencilce, İsviçrelilerin yüksek ruhlu olduğunu varsayması. İnsan kibirli kişilere adil davranamıyor, bu yüzden ben de saldırıya geçiyorum, bu yüksek ruhluluğa örnek vermesini istiyorum ondan, avukatımın her zaman yaptığı gibi sıraladığı bir öbek tarihi kişinin önünde saygıyla eğiliyorum, ama ben İsviçrelilerin yüksek ruhluluğuna kanıt göstermesini isterken, geçmişten değil, günümüzden dokunaklı örnekler vermesini istemiştim. Avukatım sözlerimi adeta üstüne alınıyor.

"İsviçre'ye karşı hastalıklı bir nefret duyuyorsunuz!"

"Neden nefret duyayım?"

"Beni İsviçreli ve dolayısıyla da Stiller olmadığınıza inandırmak istiyorsunuz," diyor, "ama beni kandıramazsınız; İsviçre'ye karşı duyduğunuz nefret, İsviçreli olmadığınızı kanıtlamaz bana. Tam tersine!" diye bağırıyor güldüğüm için, "böylece kendinizi ele vermiş oluyorsunuz!"

Avukatım yanılıyor; benim nefret ettiğim İsviçre değil, yalancılık. Sonuçta ikisi de aynı kapıya çıksa da aralarında temelde yine de bir fark var. Bir tutuklu olarak, kullandıkları özgürlük sloganına karşı oldukça duyarlı olabilirim. Lanet olsun, şu efsanevi özgürlüklerini ne yapıyor bu adamlar? Pahalı bir şeyle karşılaşınca, bir Alman kadar sakınımlı olabiliyorlar. Aslında, hem bir eşe ve çocuklara, gerektiği biçimde takım taklavatıyla koca bir aileye sahip olmayı, hem de –yalnızca ikincil konularda değil– özgür bir düşünceye sahip olmayı kim becerebilir? Bu bir şey para gerektirir, hem de siparişlere, müşterilere ve toplumun iltifatına gerek duyul-

mayacak kadar çok para. Kendi özgür düşüncesine gerçekten sahip olabilecek kadar parası olan biri, zaten genellikle mevcut koşulları uygun bulmaktadır. Bu ne demektir? Bu, bu ülkede de paranın sözü geçmekte demektir. Öyleyse, kurumuş bir defne yaprağı gibi aynanın arkasına sıkıştırdıkları o görkemli özgürlükleri nerede kaldı? İsviçrelilerin günlük gerçekleri içinde o özgürlük hani nerede? Avukatım başını iki yana sallamakla yetiniyor.

"Mahkeme önünde de böyle konuşacak olursanız," diyor umutsuzca, "oradaki basının önünde–"

Demek ki önemli olan bu–

"Kendinize zararınız dokunur", diyor.

Bu ülkede, sahip olduklarını öne sürdükleri gibi bir özgürlük herhalde var olamaz; yalnızca farklı özgürlüksüzlükler var, buradaki özgürlüksüzlüğün başka yerlere kıyasla daha az katı olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Beni vurmayacaklar. Bunun için de onlara müteşekkirim, ancak bu ülkede çokça görülen yalancılıkları sevmek zorunda değilim. Avukatım, bu yalancılığın aldığı en tehlikeli biçimi, yani bir bayrağa sığınmasını, bayrağın kutsal ve dokunulmaz olduğu iddiasıyla saldırıya geçilmesini başka türlü adlandırıyor; o buna vatan sevgisi diyor. Her seferinde kendimi kaptırıp işi çok ciddiye almam budalalık oluyor. Bu İsviçrelilerle özgürlük üzerine konuşulamıyor, nedeni de basit, özgürlükten kuşku duyulmasına katlanamıyorlar, özgürlüğe İsviçrelilerin tekelinde olan bir şeymiş gibi değil de, bir sorunmuş gibi bakılmasına da. Doğrusu, açıkça sorulan her soru onları ürkütüyor; düşüncelerinin sınırları, yanıttan iyice emin oldukları yere kadar gidiyor, işlevsel ve kendilerine yararı dokunacak bir yanıt. O bakımdan hiç düşünmüyorlar aslında, yalnızca haklı çıkarıyorlar. Kendilerinden kuşkulanmayı kesinlikle göze alamıyorlar. Böyle yapmaları, ruhlarının özgür olmadığının kanıtı değil mi? Fransa'nın ya da İngiltere'nin batabileceğini düşünebilirler, ama İsviçre'nin batacağını asla düşünmezler, çünkü Tanrı komünist olmadığı sürece böyle bir şeye izin vermez, çünkü İsviçre demek masumluk demektir. Ayrıca bir şey daha dikkatimi çekti: avukatım İsviçre'yi haklı çıkarmak için sık sık Rusların yaptığı kötülüklere işaret ediyor, ama Hitler'den söz etmiyor; başka yerlerde toplama kampları olduğu gerçeği, bir İsviçreli olarak onun nasıl da gururunu okşuyordur. Bu davranışıyla, kendi ülkesi açısından ne kanıtlamak istiyor ki? Bir keresinde cesaretimi toplayıp soruyorum:

"Hitler o tarihlerde hükümranlığınızı ve dolayısıyla da işinizi

tehdit ettiği için şanslısınız Sayın Doktor; böylece Faşizme doğru kendiliğinden bir gelişme olmasının önüne geçilmiş oldu. Ancak, İsviçre burjuvazisinin, işlerini tehdit etmek yerine artıracağını görürse, dünyada Faşizme eğilim göstermeyen tek toplum olacağına ciddi olarak inanmıyorsunuz değil mi? Eninde sonunda deneyeceksiniz bunu, Sayın Doktor, ben de merakla bekliyorum."

Bu sözlerim üzerine çantasını alıyor avukatım.

"Özgür bir İsviçreli olarak," diye söze başlıyor, ama gücenmiş gibi duraklıyor,"– Ne diye gülüyorsunuz?"

Özgür! Özgür! Özgür! Bir kerecik olsun 'hangi şeyden özgür', ya da öncelikle 'ne için özgür' olduğunu söyletmek için boşuna çabalıyorum. Yalnızca özgür olduğunu söylüyor, kerevetin üzerinde oturmuş başımı iki yana sallarken, şu kayıp Stiller olma akıllığını gösterseydim, ben de özgür olurdum diye düşünüyorum. Elini kapının tokmağına koymuş, özgürlüğüne adım atmaya hazırlanırken, kötü niyet beslemeden, ilgiyle soruyor: "Başınızı neden sallıyorsunuz?"

İnsan düşünebilmeli. İnsan kendini ifade edebilmeli de, öyle ki, onlara kendi gerçeklerinden başka bir şey kalmasın. Adeta insanın özgürlüğüymüş gibi onca övündükleri vatandaşlık özgürlüğü konusunun da, gerçekte oldukça ihmal edildiğini görüyorum; bu ülkenin tamamının, devletler arasındaki bir devlet olarak, büyükler arasındaki herhangi bir küçük kadar özgürlüksüz olduğunu tahmin edebiliyorum, bu böyle, önemsizlikleri sayesinde (bugün bir geçmişe sahip olmamaları sayesinde) bağımsızmış gibi görünmekten zaman zaman hoşlanabilirler, ticaret uğruna kendilerini güçlülere kibar davranmaya zorlayan ticari sağduyuları sayesinde de; güçlülerin sayesinde onca iyi durumda olan kişinin onlara karşı bir itirazı olmazsa, o kişi kendini her zaman özgür ve bağımsız hissedebilir. Ama bütün bunların özgürlükle ne ilgisi var? Ben onların yüzlerini görüyorum; özgürler mi? Ya yürüyüşleri; ya o çirkin yürüyüşleri; bu yürüyüş özgür bir insanın yürüyüşü mü? Ve korkuları, gelecekten korkmaları, bir gün yoksul düşmekten korkmaları, hayattan korkmaları, hayat sigortası olmadan ölmekten korkmaları, her yerde korkmaları, dünya değişebilir diye korkmaları, ruhsal olarak bir tehlikeye atılmaktan deli gibi korkmaları – hayır, onlar benden, şu kerevetin üzerinde oturan kişiden daha özgür değiller, özgürlüğe atılacak adımın (atalarımızdan hiçbiri bu adımı elimizden alamaz) her zaman müthiş bir adım olduğunu biliyorum ben, öyle bir adımdır ki bu, o güne kadar kendinizi, içinde

güvende görmüş olduğunuz her şeyi terkedersiniz, öyle bir adımdır ki, eğer onu atacak gücü bulabilirsem hiç kimse durduramaz beni; bu adım, inanca atılan adımdır, bunun dışında kalan şeyler özgürlük değil, palavradır. Ne var ki, avukatım belki de bu yüzden yine haklıdır: Bunu gazeteci ordusunun önünde söylememin ne yararı var? Ne diye kızdırayım onları? Ne diye hakaret edeyim insanlara? Ne de olsa özgür kalıp kalmayacağım, onlardan da kurtulup kurtulmayacağım, benim sorunum; tek başına taşınan bir sorun.

Savcımla, yani beni suçlayan kişiyle, avukatım denen adamla olduğundan çok daha iyi anlaşabildiğimi her seferinde yeniden farkediyorum. Bunun sonucunda aramızda bir yakınlık oluşuyor ki, pek de tehlikesiz sayılmaz bu. Durmadan bana selam yollayan karısı Sibylle'in bir fotoğrafını gösteriyor bugün bana. Uzun uzun evlilik üzerine konuşuyoruz; elbette ki genel olarak. Savcım evliliğin, zor da olsa, mümkün olabileceğine inanıyor (belli ki başından geçen bazı deneyimler, onu bu konuda kuşkuya yöneltmiş) . Elbette gerçek, somut evlilik söz konusu olan. Bu işin koşulları olarak başlıca şunları görüyor: Eşimizin sevgisi üzerinde hakkımız olmadığını her iki taraf da bilmelidir; evliliği tehlikeye düşürse de yaşam boyunca canlılığa hazır olmak, yani beklenmeyen şeyler için kapıyı açık tutmak, serüven yaşamak değil ama buna cesaret etmek; eşlerden ikisi de birbirlerinden emin olduklarına inandıkları anda birbirlerini yitirmişlerdir bile. Ayrıca şunlar da var: Kadın ve erkek eşitliği; cinsel sadakatin yeterli olduğu görüşünden vazgeçmek, cinsel sadakat olmadan evliliğin de olamayacağı görüşünden de vazgeçmek; bu tür sıkıntılarda olabildiğince geniş kapsamlı ve dürüst, ama patavatsızlığa varmayan bir açıksözlülük. Savcı, çevreye karşı birlikte cesaret gösterilmesini de önemli buluyor; eşlerden birisi ya da her ikisi, ötekini baskı altına almak için çevreyle birleşirse, o iki kişi zaten bir çift olmaktan çıkmışlar demektir; eşimizin biz olmadan belki de daha mutlu olabileceğini onu kınamadan düşünebilmek; evlilikten vazgeçmek isterse öleceğimizi söyleyerek eşimizi kandırmak ya da bir biçimde inandırmak yoluna asla başvurmama dürüstlüğünü göstermek vs... Ben karısının resmini incelerken, savcı, daha önce de söylediğim gibi, bütün bunlara genel anlamda değiniyor, karısının yüzü hiç de sıradan bir yüz değil, unutulmayacak bir yüz, canlı, son derece sevimli, kocasının lafla-

rından daha etkileyici; savcının sözleri gerçeğe dayanıyor, resimdeki yüzle ilgili olan ve bana anlatmadığı deneyimleri kastediyor konuşurken; fotoğrafı ona geri veriyorum.

"Evet," diyor savcım, "buraya nereden gelmiştik?"

"Karınızın bir çocuk beklediğini söylemiştiniz."

"Evet," diyor," çok seviniyoruz."

"Umarım her şey yolunda gider."

"Evet," diyor, "öyle umalım."

Jean-Louis Dmitritsch, Julika'nın Paris'teki dans okulunda piyanist olarak çalışıyor, yarı Rus, kırk-elli yaşlarında bir bey, evlenmemiş, çok duyarlı, yetenekli biri – yanında böyle iyi yürekli bir adamın olmasından çok hoşnut olduğunu söylüyor Julika, o benim Paris'teki dayanağım diyor. Başka da bir şey söylemiyor onun hakkında. Belki de sormamalıydım. Belki de Julika benim kıskanç biri olduğumu düşünecektir.

Savcı dostum, bana Anna Karenina'yı bilip bilmediğimi soruyor. Sonra da Effi Briest'i bilip bilmediğimi. Sonunda da, terkedilen kocanın davranışı olarak bu başyapıtlarda işlenenin karşıtı bir davranışı düşünüp düşünemeyeceğimi soruyor. Yani daha hoşgörülü bir davranışı diyor – ve anlatmaya başlıyor... Görünüşe bakılırsa, kafasında canlandırabildiği üzere, terkedilen bir kocanın hoşgörülü davranışını kendisinin pek de zorlanmadan gerçekleştirmiş olması, savcının kafasını çok meşgul ediyor. Bütün bir öğleden sonra onu dinliyorum. Açıkkalpliliği kendisini de biraz şaşırtmış ki (aslında açıkkalpli olmak istemiyor, ancak birtakım yanlış anlamaların önüne geçmek için kesin konuşmak ve kendi deneyimlerinin somut örneğine bağlı kalmak zorunda görüyor kendisini), zaman zaman, "Anlayabiliyor musunuz?" diye soruyor. Bu gibi öykülerin binlerce benzeri var, bu yüzden anlaması zor değil; savcının karısının, duyduğuma göre, dayanma gücünün (savcınınkinin) sınırına gelinceye kadar sevmiş olduğu şu kayıp Stiller'i savcının bir kere olsun görme ihtiyacı duymasını da anlıyorum.

Gardiyanım Knobel birkaç gündür tuhaf davranıyor, hücreme geldiğinde bir an evvel çıkmak için acele ediyor. Bu davranışı gö-

zümden kaçmadı. Bugün bana doğrudan doğruya: "Bay Stiller–" diyor.

Ona öylece bakıyorum.

"Tanrı aşkına," diyor, utanç içindeki bir hain gibi kıvranıyor, "Size inanan tek kişi bendim–"

Julika herkesi inandırıyor.

"Bay Stiller," diyor Knobel, "Bunun böyle olması benim elimde değil, Ulu Tanrım, bana bir sürü palavra anlatmış olmanıza bozulmuyorum, ama elimden bir şey gelmez–"

Yemeğimi yerken hiç konuşmuyorum.

dördüncü defter

Savcı dostumun bana dün anlattığı, Cenova'daki ten rengi elbiselik kumaşla ilgili öykü hiç aklımdan çıkmıyor. Onu – isterseniz adına Rolf diyelim – örneğin, ne yöne gittiğine aldırmaksızın körlemesine atlamış olduğu gece treninde görür gibiyim, bir kaçak gibi keyifli, geceyarısı kalkan bir tren bulduğu için sevinçli. Trende giderken, diye düşünmüştü, daha kolay katlanırım belki, ayrıca, ilk dehşet anında kendini oldukça tutabilmiş olmasına karşın, karısıyla yeniden karşılaşmak istemiyordu. Sınırı geçmenin de yararı olur belki diye düşünüyordu. Ne kadar uzaklaşırsa o kadar iyiydi! Böylece kendini bu gece treninde, ikinci sınıf bir kompartımanda, eşyasız olarak buluverdi. Gün ağarırken tren Milano'da, ıssız bir istasyonda durdu, bir İtalyan demiryolu görevlisi elindeki küçük çekiçle trenin tekerleklerine vurdu, bunun dışında bütün dünya uyur gibiydi, tıpkı kocasına her şeyi anlattıktan sonra tüm kaygılarından kurtulmuş olan Sibylle gibi. Rolf'un kafasından çocukça intikam planları geçiyordu; o tren istasyonunda beklerken ne kadar amaçsız olduğunu daha da iyi ayrımsadı. Ansızın bir yerlerde bir horoz öttü, az sonra bir ikincisi izledi onu, sonra bir üçüncüsü, derken sabah kurulacak pazarı beklemekte olan bir yük katarı dolusu kümes hayvanı hep birden ötmeye başladı. Sonunda tren hareket edince, Rolf her şeye karşın uykuya dalabildi, ara sıra uyandığında, insanın ağzı yarı açık olunca ne kadar da budala göründüğünü farkediyordu; her uyandığında kendisini kompartımanda yalnız buluyordu, uyuyabilmek için elinden geleni yapıyordu, çünkü uykuda geçirdiği süre ne kadar uzun olursa, uyandığında her şeyin kötü bir düşten başka bir şey olmadığı umudu da o kadar büyük olacaktı. Cenova'da güneş doğmuştu bile. Rolf öyle yorgundu ki

içinden dilenciler gibi basamaklara oturmak geliyordu, onun yerine istasyonun kemerlerinin altında durdu, eşyası olmayan, buna karşılık kolunda gereksiz bir palto taşıyan, traşı uzamış bir adamdı; trafiğe baktı, klakson sesleri, dar sokakların gölgeli derinliklerinden tangır tungur, şakır şukur sesler çıkararak geçen tramvaylar, hepsinin bir amacı varmış gibi görünen küme küme insanlar – demek Cenova buydu. Rolf bir sigara yakmıştı bile. Şimdi ne yapacaktı? Kemerlerin arasından süzülen biri kendisini gözetliyordu, bir sokak sarrafı olmalıydı, Rolf oradan uzaklaştı. Ucuz bir barda, hamallarla taksi sürücülerinin arasında, çevresi dilencilerle sarılmış olarak oturdu, üstü başı dökülen kılıksız biri taşları silmek için kaliteli ayakkabılarının arasından uzanıp dururken Rolf da koyu bir kahve içti, o anda her türlü duygudan yoksun olduğunu kendi kendine itiraf etti.

"Boşanacak mıyız, ya da bundan böyle her şey nasıl olacak," demişti karısı, "bunu ben de henüz bilmiyorum. İstediğim tek şey şu anda beni rahat bırakman."

Karısının söylediği bir başka şey de şu olmuştu: "Senin bana özgürlük tanımana gerek yok. Bu da ne demek oluyor? Özgürlüğe ihtiyacım olursa kendim alırım."

Görünüşe göre, özellikle bu cümle kocasını öylesine hiddetlendirmişti ki, Cenova'da güpegündüz yüksek sesle kendi kendine konuşmaya başladı;, nereye gittiğini bilmeden yürüyordu. Zaten önemi de yoktu. Sundurmaların, demiryollarının, katran varillerinin arasında bir yerde yürüyordu. Evet, hatta Alplerin öte yanında kalan karısına yüksek sesle küfür ettiği bile oluyordu, seçtiği sözcükler bayağılaştıkça, o da o ölçüde rahatlıyordu. O güne kadar ağzından çıkmamış açık saçıklıkta ve kabalıkta deyimler kullanıyordu (kendi ifadesi). Birden, kendisine bir şeyler söylendiğini duyunca çok utandı. Cenova'nın güzelliklerini tanımaya hiç hevesli değildi. Hayatında kendisini hiç bu kadar savunmasız hissetmemişti. Aklından geçen karmakarışık düşünceleri okuyorlarmış gibi geldi ona, bu yüzden de yanına gelen kayıkçıyı geri çeviremedi, limanda ufak bir tura razı oldu. Deniz, üzerinde yağ lekeleri parlayan gri bir kurşun gibiydi. Rolf, Rodin'in düşünen adam heykeli gibi kasılmış vaziyette, minderli bir banka oturdu, arkasındaki İtalyan kayıkçının ücrete dahil olan açıklamalarının tek sözcüğünü bile dinlemiyordu elbette. Gemilerden birinin yan tarafından sıcak bulaşık suyu fışkırıyordu. Bir ara batmış bir şilebin üstünden geçtiler; şilebin yosun tutmuş demir levhaları, pis suların içinden yuka-

rı uzanıyordu. Uzaklardan, perçinlere vurulan çekiç sesleri geliyordu. Doğal olarak bütün bunlar Rolf'un belleğinde bir film gibi kaldı, renkli, hatta kokulu, ama yine de film; zamanı olmayan bir olay. Zaman zaman rüzgârın savurduğu, dalga dalga yankılanan, titrek bir gemi düdüğü duyulduğu oluyordu, ama nereden geldiği de, neden çalındığı da anlaşılmıyordu, çünkü o büyük buharlı gemilerden hiçbiri kalkışa hazırlanmıyordu. Hava sıcaktı. Limanın sularının üstünde mavimsi, kirli koku bulutları asılı duruyordu. Yanlarından pis bir balıkçı kayığı çatır çutur sesler çıkararak geçince, bulanık suların dibinde duran paslı zincirleri insanın içini ürperten şamandıralar sallandılar. Böylece dalgakıranların, dokların önünden geçtiler, tahtadan olsun taştan olsun her şeyi simsiyah kurum kaplamıştı, her şey yağa bulanmıştı. Hiç değilse zaman geçiyordu. Şurada burada, ölü bir balığın karnı çıkıyordu suyun üstüne. Bir liman gezisinde görülebilecek her şey vardı orada: Denizcilerin çamaşırları, kamaralardan duyulan şarkı sesleri, hatta üstü örtülü toplarıyla bir savaş gemisi, üzerine beyaz martıların tünediği kömür yığınları, uzaklarda yamaçta kat kat kurulu kent, Cenova, neredeyse gerçek dışı... Sibylle şunu da söylemişti: "Başka soru sormanı istemiyorum. Bir başkası var, bunu söylüyorum, senden çok farklı biri. Bundan fazlasını gerçekten söyleyemem şimdi. Belki de gerçekten âşığımdır ona, ama henüz emin değilim bundan. Şu anda senden istediğim, beni rahat bırakman."

...Rolf, limanda yaptığı gezintiyi, kafasına odun düşen bir adamın yüz ifadesiyle tamamladıktan sonra, o dolandırıcının kendisinden istediği ücreti ödedi. O anda tek isteği şarap içmekti, hem de çok. Elbise kumaşı hikayesi – savcımın bu öyküyü benden daha canlı bir biçimde anlattığı kuşkusuz – daha lokantanın önündeyken, Amerikalı bir denizcinin kendisine bir sokağı sormasıyla başlamıştı. Rolf o sokağı nereden bilecekti! Ama denizci Rolf'un yanında koşup duruyordu. Adamın Amerikancası kulağa gerçek gibi geliyordu, dolayısıyla Rolf'un onu anlaması oldukça güçtü. Anlayabildiği kadarıyla: Saat ikide, yani az sonra, denizcinin denize açılması gerekiyordu, gerçekten de kalkışa hazırlanan bir gemi vardı, denizcinin elindeki paket de savaş sırasında dost olduğu bir İtalyan içindi. Rolf'un derdi başından aşkındı, Ulu Tanrım, ne var ki umutsuz denizci o iple bağlı paketle ilgili, arap saçına çevirdiği öyküsüyle Rolf'un yakasına yapışmış bırakmıyordu, savaşta tanıştığı İtalyan dostunu bulamadığına göre, kalkmak üzere olduğu tartışmasız belli olan geminin hareketinden önce o paketi birisine sat-

malıydı; çünkü o harika elbise kumaşını Amerika'ya geri götürmenin hiçbir anlamı yoktu. Rolf paketle ilgilenmedi. Adamdan kurtulabilmek ve şarabının başına oturabilmek için yanlarından geçmekte olan gençten birisine el etti, sıradan bir Cenovalıya benzeyen bu adam belki de sorulan sokağı bilirdi ya da elbise kumaşına ihtiyacı olabilirdi. Böylece Rolf'un işi biterdi. Ancak: Enerjik yürüyüşünün kesintiye uğratılmasına bozulduğu açıkça belli olan Cenovalı Amerikanca bilmiyordu, denizci de İtalyanca. Rolf'un çevirmenlik yapması gerekti. Ama bu iş hiç de hoşuna gitmedi; bütün bir gece yolculuk yapıp Cenova'ya gelmesinin amacı bu değildi ki, ayrıca danışıklı dövüşlü bir dolandırıcılığa karışmış olduğundan da kuşkulanmıyor değildi. Ama ne tür bir dolandırıcılık olabilirdi bu? Rolf'un İtalyancası da Amerikancası kadar yetersizdi, Rolf gibi genç Cenovalının da elbise kumaşıyla hiç ilgilenmemesinden ve orada gönülsüzce kalmasından sonra denizciyle ikisinin pazarlık etmeye başlayacakları kimin aklına gelirdi? Rolf iki kez ayrılacak olmuştu oradan, ama çevirmen olmadan eli kolu bağlı kalan denizci her seferinde onu geri çağırmıştı; uzun bir pazarlıktan sonra (pazarlık süresince Rolf hiç değilse karısını aklına getirmemişti) Cenovalı, yasa dışı alışverişe hazır olduğunu gösterecek biçimde göz kırparak onları aldı, çocukların oynadığı, gittikçe daralan merdivenli sokaklardan, renkli çamaşır ve bağrış-çağrış dolu eğri büğrü, dar aralıklardan geçirdi, sonunda bir evin girişinin yarı karanlığında, satışa sunulan kumaşı incelemeye razı oldu. Rolf bir sigara yaktı, kendisine bir süre çevirmen olarak gerek duyulmayacaktı; her şey sessizce olup bitiyordu. Karşısındakini küçük görür bir havada üstünlük taslayan Cenovalı, durmadan saatine bakıp duran denizciden daha da sevimsizdi; paketin içinden iki-üç tel iplik çekti, yaladı, karanlık avluların zayıf ışığına doğru tuttu. Bu kumaş yün değil, dedi. En azından saf yün değil, yarıyarıya olabilir. Rolf hep yaptığı gibi biraz törpüleyerek çevirdi bu sözleri. Evet, en fazla otuzbin Liret, fazlası olmaz! İş parayı ödemeye gelince, Cenovalının yanında ne yazık ki yalnızca onbin Liret çıktı, gerisi evdeydi elbette, ancak denizcinin bekleyecek vakti yoktu. Peki ne yapacaklardı? Belki de çevirmen onlara yardımcı olabilirdi. Ne kadar dalgın da olsa Rolf bu işin püf noktasının burada olduğunu biliyordu, ancak bu adamlara hiç güvenmemesine karşın, pek de şişkin olmayan cüzdanına davrandı, kendisini denizci diye tanıtan adama acıdığından değil, darkafalı biri gibi davranmaktan korktuğu için (kendisi söyledi bunu). Hem sevinen hem de bu şantajcıların işi bu

raddeye getirmesine öfkelenen denizci, yirmibini Rolf tarafından karşılanan otuzbin Lireti toparladı, aceleyle veda edip uzaklaştı. Saat birbuçuktu. Denizciye karşı onca suratsız davranmış olan Cenovalı ansızın bir beyefendi kesiliverdi, paketi almak istemedi, parayı getirene kadar onun Rolf'da kalmasını istedi. Rehin olarak, çünkü Rolf'un güvensizliğini sezmişti. Rolf paketi kolunun altına sıkıştırdı, yoksulluk kokan daracık sokaklara yeniden daldılar, yol boyunca sanki incinmiş gibi suskun kalmış olan Cenovalı, sonunda: "Mia casa, attenda qui, vengo subito!"(*) dedi. Rolf karşısında Rönesans tarzı, bakımsız, büyük bir kapı gördü, nerede olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu; Cenova'nın bir yerindeydi. Yakındaki limanda bir geminin boğuk, uğultulu düdük sesi duyuldu. Belki de dolandırılmıyordu. Duvarları küften nemlenmiş, bu gölgeli dar sokakta bile öğlen sıcağı hissediliyordu. Trafikten uzak olduğu için ortalık sessizdi, trende geçirdiği geceden sonra uyku bastırmıştı, ama bununla da bitmiyordu, Rolf yirmidört saat önce Londra'daydı, uluslararası bir hukukçular kongresine katılmıştı, sonra da (dün) o hafif fırtınalı havadaki uçuş, tuhaf bir biçimde keyifli olan karısıyla yediği akşam yemeği, sonra karısının odasına kapanması, sonra açması vesaire, Milano'da gün ağarması, horozların ötmesi, bütün bunlar çok fazlaydı, hepsi yirmidört saat içinde olup bitmişti; şimdi burada, pis suların duvarlardan aşağı aktığı, küflü yoksulluk kokan bu daracık sokakta, bir süre unutulan bir gerçeğin gerçek olmaktan çıkmadığının bilincine varmıştı; hep, hep, hep vardı o gerçek; başka bir adamın yanındaki karısının mutluluk taşan yüzü kötü bir düş değildi, aksine, daracık sokaklarıyla, çocuklarıyla, şu somut duvarıyla karşısında duran Cenova'dan daha gerçekti, üstelik insana kravatını söktüren şu sıcak da vardı, üstelik Rolf'un taşımak zorunda kaldığı şu iple bağlı paket de vardı: Bütün bunlar, Cenovalı'nın kendisini dolandırması tehlikesi olsa da, huzursuz bir uykuya dalmaktan başka çare bırakmamıştı Rolf'a... Rolf, yani savcım, oturduğu duvarın üstünde, kucağında yastık yerine kullandığı lanet olası paketle uyandığında, saat dörde geliyordu. Elbette ki Liretleri getirip kendisini uyandıran bir Cenovalı'dan eser bile yoktu ortada! Avlunun birinde çocuklar oynuyor, anneler, "Ettore, Ettore!" diye, ya da daha yüksek bir sesle, "Giuseppina, Giuseppina!" diye sesleniyorlardı. Aşağıdaki sokaktaysa, kolunda altın bir saat olan yabancı bir adam oturuyor, boş yere yirmibin Liretini bekliyordu. Rolf ayağa kalktı. Cenovalının arkasında kaybolduğu,

(*) Burası benim evim, siz bekleyin, ben hemen geliyorum.

hafif yosun tutmuş Rönesans tarzı kapının, dikkatlice bakınca, bir eve değil, bir sonraki dar sokağa açıldığı görülüyordu. Rolf orada, sanki her şeyi o anda anlamış gibi kalakalmıştı: Sibylle bir başka adamın kollarındaydı, evet, olay buydu. Yarı bilinçli olarak da olsa, Rolf o pazarlık sırasında o Cenovalıya zaman zaman, Sibylle böyle saçlardan, böyle kulaklardan, böyle dudaklardan, böyle ellerden hoşlanır mıydı diye düşünerek bakmıştı; her erkek, o öteki erkek olabilirdi. Rolf yalnızca şunu biliyordu: O senden çok farklı! Bu durumda birkaç milyon erkek söz konusu oluyordu. Aslında, o arkası boş Rönesans tarzı kapının öte tarafında dururken, o genç ve havalı Cenova'lıyı yeniden görmemek neredeyse sevindirmişti Rolf'u. Ancak oldukça büyük miktarda nakit paradan olmuştu. Daha da kötüsü: Başarısızlığa uğramıştı, hem de tam karısı uğruna şanlı şöhretli birisi olmak isterken; bu yenilgi, yirmibin Liretlik zararıyla karşılaştırılamazdı bile, bunu telafi etmek çok güçtü. Rehin olarak aldığı ve içinde erkek kumaşı olduğu söylenen, iple bağlı pakete bakamıyordu bile. Artık yalnızca, tek eşyasının bu bohçadan oluşmasının pek göze çarpmayacağı ucuz bir otelde kalabilirdi. Kendini çiçek desenli duvar kağıdı olan bir otel odasında buldu, üstünden ter boşanıyordu, Cenova denen bu kentte ne yapacağını bilememenin çaresizliği içindeydi; paketi dolabın içine attı, sürahiyi aldı, lavaboyu doldurdu, sabunsuz, diş fırçasız, süngersiz temizlenmeye çalıştı.

Rolf Cenova'da dört gün kaldı.

Rolf (kendi sözleri bunlar), evliliğinin, hem de kendi evliliğinin, çevresindeki onca evlilik gibi sona ereceğini hiç aklına getirmemişti. Bunun için bir neden görmüyordu. Sibylle'i seviyordu, o zamanlar evlilik sorununu kendi usulünce çözümlemiş olduğunu sanıyordu. Evliliği uzunca süredir klasik anlamda bir evlilik, yani tek eşli bir evlilik değildi zaten. Ama bir kere bu yola girmişti, karşılığında Sibylle de çocuklarına, Hannes adını verdikleri bir oğlana sahipti, evliliklerinin ilk yıllarında çocuk Sibylle için birçok şeyin yerini doldurmuştu. Sürdürdükleri yaşam, Sibylle'in hayal etmiş olduğu bir yaşam değilse de bir cehennem de değildi, öteki birçok evlilik gibi bir evlilikti; her yıl birlikte güzel bir yolculuğa çıkarlardı, örneğin Mısır'a. Bir gün ayrılmayı hiç düşünmüyorlardı, o ana kadar olan bütün sıkıntılarda, belli ki her ikisi de temelde birbirlerine kesinlikle güven duymuşlardı. Sibylle bir maskeli baloda birisiyle cilveleştiğinde, yücegönüllülük gösterip sevgili karısını hoşgörmüştü Rolf. O günlerde Rolf'u tasalandıran başka şeyler vardı;

savcı olup olmamaya karar vermek durumundaydı, bu kararı alması gerekiyordu, Sibylle'in maskeli baloda tanıştığı Pierrot(*) ile gezip tozması o sırada o kadar da düşündürmüyordu onu; adamın adını bile sorup öğrenmemişti. Zaten kendisi her zaman evliliğe darkafalı bir görüş açısından bakılmaması gerektiğini düşünürdü; söylediğim gibi, evlilikte ne dereceye kadar özgürlük olması gerektiği konusunda çok ciddiye aldığı bir savı vardı, Sibylle'in dediği gibi, erkek savıydı bu. Görünüşe göre Sibylle böylesi savlara hiç katlanamıyordu; bununla birlikte bu sav, çeşitli fakültelerde okutulan bilimsel öğretilere dayanıyordu. Ayrıca bu sav elbette ki kadınla erkeğin bütünüyle eşit olmasına dayandırılmıştı. Sibylle'in çoğu kez öne sürdüğü gibi, erkeklerin başvurdukları zekice bir bahane değildi; yalnızca bir bahane değildi. Rolf bu konuda çok ciddiydi; hiçbir gerçeğe uymayan bir evlilik kavramı oluşturmak için girişilen sıkıntıları, ikiyüzlülüğü, kendi mesleği dolayısıyla biliyordu, kendisi için önemli olan, yaşanası bir evlilik kavramıydı, kendi kendisine ikiyüzlü davranmadan yaşamanın onuruydu. Rolf'un bu konuda söyleyeceği çok şey vardı; Sibylle bu sözlere Rolf'un nutukları diyordu, ne var ki kendi görüşü sorulduğunda, tekrar tekrar sorulduğunda – çünkü Rolf kendi koyduğu kuramın içine saplanmak istemiyordu– Sibylle kadınsı bir tez ileri sürüyor, hayatın savlarla çözümlenemeyeceğini söylüyordu... Görünüşe göre, açıkça söylemese de, hatta henüz bilinçaltında da olsa, maskeli balo Pierrot'su Rolf'un aklını yine de kurcalıyordu. Rolf ansızın kendi evlerini yaptırma kararıyla ortaya çıkıverdi, çünkü kendi evlerinin olması, öteden beri Sibylle'in en büyük arzusu olmuştu, hatta kafasına koyduğunu yapan bir adam olan Rolf arsayı satın almıştı bile. Sibylle çok tuhaf davrandı. Arsanın neresi olduğunu biliyordu, yıllardır istemişti orasını; şimdi kocası orayı satın almıştı, ama Sibylle hiç de sevinmemişti. Bir hafta sonra Rolf genç bir mimarı kahve içmeye eve getirdi; tutarlı,çağdaş üslubun hayranı olan Sturzenegger adındaki bu mimar, kafası oldukça dağınık olduğu anlaşılan Sibylle'in arzularını inceden inceye kendisine bildirmesini istedi. Yatak odaları tek mi ayrı mı olacaktı örneğin, çok acele edilmesi gerekiyordu. O görüşmenin tam ortasında (savcının söylediğine göre), bir telefon geldi, her zamanki gibi Sibylle açtı, hiç konuşmadı, sonra hayır, evet, hayır dedi ve telefonu hemen kapadı, yanlış numara olduğunu söyledi, çok sıkılmış görünüyordu. İşte, diye düşündü Rolf, maskeli balo Pierrot'su! Sonra taslaklar üzerine yaptıkları görüşmeyi sürdürdüler; Sibylle kibarca ilgilenmiş görünmeye çalışı-

(*) Fransız pantomim sanatındaki, yüzü beyaz pudralı gülünç erkek oyuncu.

yordu, öyle de olsa böyle de olsa, hiçbir şeye karşı çıkmıyordu, sanki tasarlanan o eve asla taşınmayacakmış gibiydi. O kahveli toplantının sonunda (savcım lafın oraya nasıl geldiğini anımsamıyor) genç mimar, konukseverliğini göstermek için yabancı bir beyaz adama karısını bile sunan bir Eskimo'dan söz etti, sonunda, beyaz adam kadına elini sürmeyince, eskimo adamı boğazından yakalayıp duvara çarpa çarpa öldürmüş. Gülüşmüşler elbette. Bunun üzerine genç mimar, Stiller adındaki arkadaşının İspanya İç Savaşında başından geçen bir başka gülünç öyküyü anlatmış. Savcım Stiller'in adını ilk o gün duymuş. İspanya İç Savaşıyla ilgili öykü pek aklında kalmamış, aklında kalan tek şey, tutukluk yapan Rus malı bir tüfekmiş. Buna karşılık, önceleri onca dalgın olan karısı, bu Rus malı silahla adamakıllı ilgilenmiş. Mimar gittikten sonra da odalarda şarkı mırıldanarak dolaşmış; Rolf onun bu sevincini inşaatın başlayacak olmasına yormuş, ama şunu da söylemeden edememiş: "Âşık mısın sen?" Karısı yadsımayınca da, "Genç mimardan hoşlandın mı?" demiş. Şakaymış elbette. "Öyle mi dersin?" demiş karısı. "İtiraf et!" demiş Rolf. "Canımı yakıyorsun!" demiş karısı. "İtiraf ediyorum, ama kolumu bırak!" Söylediğim gibi, şakaymış bu, Rolf'un işinin başına dönmesi gerekmiş, Sibylle kahve fincanlarını tepsiye koymuş, böylece bu iş o günlük öylece kalmış...

Cenova'daki dört gün:

Herhalde bu onun (savcım böyle söylüyor) hayatındaki güç dönemlerin en gülüncüydü, ama en yararsızı olmadı. Sahip olduğunu o ana kadar hiç bilmediği, hiç tahmin etmediği ölçüde bir duygusallık keşfetti kendinde, gözyaşları yüzünden lokantadan çıkmak zorunda kalana kadar kafayı çekti; sonra bir de o bayağılığı: görece temiz her kadına ağzı bir karış açık bakakaldı, en basit yoldan nasıl intikam alırım diye düşünüp, saatler boyu kurtuluş aradı; sonra o dargörüşlülüğü: o dört gün ve dört gece boyunca (onun deyişi bu) yalnızca birkaç dakika süreyle gerçekten acı çekti, çiçek desenli bir otel odasında kendisini dizüstü çökerten o acıyı, kendini kınamasından, kendine acımasından içinde kalan son kırıntıları yakıp kül eden o acıyı rol yapmadan ya da alkolün etkisinde kalmadan çekti; ama hepsinden önce, kendisini tapılacak biri gibi görmeyen bir kadını sevebilememesini, teşekkür beklemeden, sevgi, hayranlık vesaire beklemeden sevebilememesini düşünüyordu. Çok zor bir dönemdi. Giysilerini çıkarmadan demir karyolasının üzerinde yatıyor, karısının kendini öteki adama nasıl verdiğini utanmazca, ayrıntılarıyla gözünde canlandırıyordu; bu bir sıkıntı

değil, kendi kendine tanıdığı bir rahatlamaydı. Sıkıntısı, duygularının hangi düzeyde olduğu, ne derece olgun olduğu konusunda o güne kadar kadar hep yanılmış olduğunu kavraması, istemeden de olsa bunu kendine itiraf etmesiydi. İradesi bile böylesi bir deneyime hazır değildi (kendi ifadesi); tek bir söz söylemeden yola çıkmıştı, ne var ki sonradan sekreterine yine de kapalı bir mektup yollamadan edememişti, acil bir durumda başvurulmak üzere içinde adresinin yazılı olduğu bu mektup, karısı kendisini sorarsa ona verilecekti.Tam dört gün boyunca böyle acil bir durum ortaya çıkmadı. Şu işe bakın ki, Rolf'un yokluğunu hisseden çıkmamıştı! Her gün, kuzeyden gelen trenlerin istasyona girişinden yarım saat sonra, kendisine postrestant mektup gelip gelmediğini sordu, ama boşunaydı. Arada sırada gönlünü geniş tutup, onurlu davrandığı saatler de oluyordu elbette, Churchill'in İngilizce anılarını okuyor, traş olup sabah güneşinin altında tembellik ediyor, kırmızı Camparisini içiyor, İkinci Dünya Savaşının içyüzü konusunda yazılar okuyordu, saate bakmadığını söyledi, ama aslında yokluğunun hissedilmesini, her yola başvurarak kendisini aramalarını bekliyordu, evet, pişmanlık içinde kendisini arayan Sibylle'i Cenova'nın sokaklarında görmek onu şaşırtmayacaktı. Sibylle'in 'acımasız' suskunluğu, bir İtalyan postanesinin mermer salonunda karşısına çıktığında Rolf'un hep bembeyaz kesilmesine neden oluyordu; bu kadın onu daha ne kadar, hep aynı şeyi, yani kendi savlarını hayata geçirme konusunda ne kadar yeteneksiz olduğunu keşfetmeye zorlayacaktı! En sonunda, dördüncü gün, bir telgraf geldi. Hayatı kurtarılan biri nasıl yere yıkılırsa, rahatlayınca nasıl da çöküp kalırsa, o da telgrafı açmadan önce bir süre öyle oturup kaldı, karısı ne yazmış olursa olsun, duyduğu ferahlık elini ayağını kesmişti. Ne var ki telgraf karısından gelmiyordu; sekreteri ne zaman döneceğini soruyordu. Ama bu yeterliydi. Güldü Rolf. Bu telgraf onun üstünde soğuk duş etkisi yapmıştı (kendi deyişi bu). Telgrafı kâğıt sepetine attı, fazla düşünmeden ilk trene binmeye karar vermişti. Ancak, otelin hesabını kapatmak için yirmibin lirete gereksinimi vardı. Ne yapmalıydı? Elindeki malı, yani rehin aldığı Amerikan malı erkek kumaşını nerede ve nasıl satacağını bulmalıydı, hem de olabildiğince çabuk. Öğlen kalkan tren en iyisiydi. Gece treni olmasın da! Kolunun altındaki biçimsiz paket yüzünden biraz utanıp sıkılan Rolf otelin salonundan geçip dışarı çıktığında, saat sabahın onu gibiydi, elbette ki pek rahat değildi, ama bir satıcı gibi davranmaya, bir elbise mağazası – pek gösterişli olmayan bir mağaza el-

bette – bulmaya kararlıydı. Hava yine çok sıcaktı; terlemesine karşın, iyi bir izlenim bırakabilmek için kravatını çıkarmadı. İlk girdiği mağazada onu yarı kaba, yarı acıyan bir tarzda geri çevirmeleri, şansını daha gösterişsiz bir mahallede denemesinin daha uygun olacağını gösterdi ona. Dördüncü denemesinde, kendisini dinlemeden kapının önüne koymak yerine, hiç değilse paketi açmasına izin verdiklerinde saat onbir olmuştu; mağazada müşteri olmadığı için şanslıydı. Amerikan malı erkek kumaşının ucunun gözükmesi yetti, mağazanın sahibi olan koca ağızlı züppe suratına güldü. Rolf kumaştan kâr etmek istemiyordu, otelin borcunu ödeyebilmek için, yitirdiği paranın bir bölümünü alabilmekti amacı; kumaş çok ucuzdu, Rolf'a gösterilen muameleye bakılırsa belki de fazlasıyla ucuzdu. Koca ağızlı züppe, Rolf orada değilmişçesine gazetesini okumayı sürdürdü. Rolf o mağazada, ilk kez, bulunmaz bir fırsattan değil de, içinde bulunduğu gerçek durumdan söz etti. Ne var ki o herif, en ufak bir insancıl ilgi bile göstermeden, yüzünde kendisine bir şeye malolmayacak en ufak bir anlayış ifadesi bile olmadan, gazetesini hışırdatarak okumayı sürdürdü, Rolf'e bakmadı bile, sonunda Rolf paketi koltuğunun altına kıstırarak kendiliğinden çıkıp gitti. Karısının kibirli-mutlu yüzünü aklına getirmesine gerek olmadan da umarsızlığa kapılmıştı. Aslında, kumaşın ucuna bakıldığında, onun oldukça bayağı, dayanıksız bir şey olduğu, bırakın yarısını, hiçbir tarafı yünlü olmayan, ayrıca savcının kendisinin de kesinlikle sırtına geçirmeyeceği bir desene sahip, çok sıradan, kalitesiz bir kumaş olduğu anlaşılıyordu; üstelik ten rengindeydi! Rolf, eski bir kilisenin basamaklarına, boyunlarında mavi-yeşil-mor pırıltılar olan güvercinlerin gurul gurul sesleri arasında oturdu, bu koşullar altında ne yapabileceğini düşündü, ya da en azından düşünmeye çalıştı. Arkasında, büyüleyici, Barok tarzı bir cephe yükseliyordu; Sibylle bu konuda kendisinden biraz daha bilgiliydi. Artık kravatını çözmesini, gömleğinin kollarını (zaten herhalde kirlenmişlerdi bile) ceketinin içinden yukarı kıvırmasını engelleyen bir şey kalmamıştı. Hiç değilse karısının kendisini böyle görmemesini bir şans olarak görüyordu; geri kalan insanlar, eh ne yapalım, ağızları açık bakabilirlerdi! Barok tarzı cephenin üstteki kıvrımlarına güneş vuruyordu, denizin üstündeki gökyüzünün mavisi, o kıvrımların göz kamaştırıcı toprak sarısı rengini ışıl ışıl yapmıştı, cephedeki saat onikiyi vurdu. Treninin kalkmasına iki saat kalmıştı. Limandaki sokaklarda çalışan eskicilere gitmeden önce, elbette altın kol saatini de çıkarmalıydı, orada herkes malını boyası dökül-

müş duvarlara asardı, gömlekler, pantolonlar, çoraplar, şapkalar duvarlardan sarkardı. Artık Rolf için önemli olan alacağı para değildi, düpedüz özgüveniydi ve bu özgüven, kolunun altında taşıdığı yırtık pırtık pakette somutlaşmıştı. Neden ilk başta gitmemişti şu eskicilere sanki! O sabah, hiç olmadığı kadar iyimserdi Rolf, hatta hoşsohbetle geçirdiği akşamlar sayesinde keyifliydi adeta ; ıslık çalmaya başladı, daha doğrusu orasını pek tekin bulmadığı için ıslık çaldığını duydu. Bulunduğu yer, limandaki sokaklardan biriydi, zorbalığın hüküm sürdüğü bir mahalleydi. Burada, jandarma bulunmayan bu mahallede dolandırıcı durumuna düşüp dayak yememek için, yan sokakların birinde durup paketin ipini ilk kez olmak üzere çözdü, içindeki kumaşın gerçekten bir erkek elbisesine yetip yetmeyeceğine emin olmak istiyordu. Yetiyordu, yoo, kumaşta bir eksiklik yoktu. Kumaş kaldırıma değip de çiş kokmasın diye, Rolf o lanet olası kumaşı, pek de zorluk çekmeden yeniden katladı; sonra eskicinin yanına yaklaşıp söze girdi, yani istasyona nasıl gidildiğini sordu, ayrıca sigara tuttu, iltifatlarda bulundu ve bir gün önce, bir İtalyan terziye elbise diktirtmek üzere satın almış olduğu kumaştan söz etti, ama insan umulmadık şeylerle karşılaşıyordu: bugün bir telgraf almıştı, ansızın yola çıkması gerekiyordu, kumaş sokulmasına izin vermeyen gümrüğe sövüp saydı, öyküsünün kurnazca, hatta Doğulu kurnazlığında olduğunu düşünüyordu, ama uzun ve budalaca bir öyküydü anlattığı. Ütü izi hâlâ belli olan elbisesi, fazlasıyla kusursuz görünümlü ayakkabıları, hele gözlerden elbette kesinlikle kaçmayan altın şövalye yüzüğü, bu semtte kendisine dostluk gösterilmesine, güven duyguları uyandırmaya uygun değildiler. Bununla birlikte, satılık kumaşı sokağın ortasında açıp göstermesine izin verdi eskici. Bebeklerini emziren birkaç kadın, Rolf'un insafsız bulduğu bakışlarla, güvensiz ve meraklı gözlerle pazarlığı izliyorlardı. Nefesi sarımsak kokan, kahverengi dişli, yaşlı eskici, kumaşı enikonu yoklayınca Rolf korka korka umutlandı, öyle ki kendisi bir fiyat vermeyi göze alamayarak eskicinin kaç para verebileceğini sordu. "Niente."(*) Bin Liret bile verse Rolf yetinecekti, özgüvenini kazanması için bin Liret yeterliydi; hiç değilse bu parayı koparabilmek için son fiyatının ikibin Liret olduğunu söyledi. "No." Peki bin olsun! "No." Peki öyleyse ne kadar? "Niente." Bebekli kadınlar sırıtarak çekip gittiler, Rolf kumaşını yeniden toparladı. Şövalye yüzüğüne, dedi eskici, otuzbin Liret veririm. Rolf güldü. Kusursuz ayakkabılar içinse, hem onları

(*) Hiç.

hiç ellemeden, yedibin Liret önerdi, sanki Rolf (yani savcım) eve yalınayak gidebilirmiş gibi. Bu Cenova'da başına gelmeyen kalmayacaktı. Sonunda yapacak tek şey kaldı: Paketi birine armağan etmek. Hem de çabuk tarafından. Örneğin, afiş asılı bir direğe dayanmış ağız armonikası çalan genç adama; kaldırımın üstündeki kasketi bomboş duran bu genç, belli ki işsiz biriydi. Son anda, adamın siyah tahta bacağını görünce, düşündüğünü yapamadı Rolf. Öyleyse devam! Paçavralar içinde, sigara dilenen kaba saba bir adamla sağlam bir bebek arabasındaki torununu gezdiren yaşlı bir büyükbaba da pek uygun gözükmediler gözüne. İnsanın kendisinin kesinlikle sırtına geçirmeyeceği bir kumaşı bir başkasına armağan etmesi, o kadar da kolay bir iş değildi, böylece Rolf, yoksulluğu iyice göze batan bir mahallede dolaşıp durdu. İnsanların çoğunluğunun ne kadar da perişan bir yaşam sürdürdükleri, her görüşte yeniden dehşete düşürür kişiyi. Rolf olduğu yerde kalakaldı, adil olmak, armağanına en layık olan kişiyi bulmak konusundaki arzusunun ne kadar da dargörüşlü bir fikir olduğunu sezmişti; bu yüzden önüne ilk gelen sokağa sapmaya karar verdi. Karşısına ilk çıkan insana elindeki erkek kumaşını verecekti, işte bu kadar! Karşısına ilk çıkan insan, terliklerini sürüye sürüye yürüyen genç bir kadındı. Öyleyse devam! Bir sonraki kişi de ıslık çalan bir jandarmaydı, sonra da sokak bitti. Ağaçlıklı ufak bir alanda futbol oynayanlar vardı; Rolf'un orada olmasının onları rahatsız ettiği belliydi, kalecinin görüş sahasında durduğu için takımın kendi kalesine gol atmasına neden oldu, böylece yeni yetmelerden oluşan iki takım amansız bir kavgaya tutuştu. Öyleyse devam! Yine yorgunluktan yere yıkılacak duruma gelmişti; Treninin kalkmasına kırk dakika vardı. Ama armağanı ne yapacaktı? Gürültülü ve karanlık bir meyhaneden bir sarhoş çıktı sendeleyerek, ama armağan verilemeyecek kadar öfkeli ve tehlikeliydi. Elbette ki Rolf, paketi sokağa da bırakabilirdi: Teslim olmuş olurdu. Daha sonra bir süre daha, elini uzatmış dilenen kör bir dilencinin çevresinde dolandı. Ancak bunun da uygun olmadığını düşündü. Hiç bir çözüm bulamazsa, otele olan borcunu postayla da gönderebilirdi, daha sonra; üstelik paltosu da otelde kalmıştı. Bununla birlikte, anlaşılacağı üzere, Rolf için önemli olan şey, otelin parasını ödeyip ödeyemeyeceği değildi. Önemli olan, iple bağlanmış bu paketle nasıl başa çıkacağıydı. Neden bir kenara atmıyordu onu? Bunu denedi. Bir paketten kurtulmaktan daha kolay bir şey olamaz diye düşündü; sonunda, sağduyusunu dinleyip işe girişti̇ğinde, nabzı deli gibi atıyordu. Kırmızı

bir trafik ışığının dibinde bekleyen kalabalığın arasındayken paketi yere bırakıverdi, kalabalığa karışıp karşı kaldırıma geçti, kurtulduğunu sandı; çünkü jandarma düdük çalmış, arabalar geçmeye başlamış ve Rolf'un arkasında kalan sokak, bir süre için yayalara kapanmıştı. Ellerinin yeniden bomboş olması Rolf'u öylesine rahatlatmıştı ki, Sibylle'le ilgili olarak da, hiçbir şey olmamış gibi yeniden yaşama sevinci duyuyordu. Bir sigara yaktı, o kabus-paketine ne olduğunu görmek için hiç arkasına bakmadı, zaten bakmasına da gerek yoktu, çünkü yoksul giyimli genç ve çok güzel bir kadın, yerden aldığı paketi dalgın beyefendiye geri vermek için kolundan çekiyordu. Rolf, artık ten rengi kumaşı zaptedemeyecek hale gelmiş olan, o kağıdı kirlenmiş, ucuz bir iple sarılmış sefil paketin kendisine ait olmadığını söylemeye cesaret edemedi. Bu ten rengi kumaşı yaşamı boyunca elinde taşımaya mı mahkûm olmuştu yoksa? Trenin kalkmasına on dakika kalmıştı, ama Rolf hâlâ oldukça umarsız bir durumda, paket kolunun altında ortalıkta duruyordu; trenin kalkmasına şimdi beş dakika vardı. Son dakikaya kadar teslim olmaya (böyle diyordu) yanaşmamıştı; Rolf trenin basamağına atladığında vagonların kapıları kapatılmış, tren hareket etmeye başlamıştı. Boş koltukları kullanamazmış gibi, bu yerler dolandırıcılara ve terkedilmiş kocalara göre değilmiş gibi, Milano'ya gelinceye kadar Rolf dışarda, koridorda durdu. Acaba Sibylle kendisine ne söyleyecekti? Elbette Rolf, Sibylle'in kendisiyle meşgul olmak için duyduğu gereksinimi hâlâ gözünde büyütüyordu. Milano'dan sonra koridorda da yalnız kalamadı; yurtdışında karşılaşan çoğu İsviçrelilerin yaptığı gibi iyice yakınlık göstererek kendisiyle konuşan bir İsviçreli vardı, çok şükür ki sınır yakındı. Chiasso'yu geçince gidip yemek vagonunda oturdu, trende bulunması olası tanıdıkları oradan geçerken kendisini tanımasınlar diye de gözlerini pencereden dışarı dikti. Tünelden de açıktan da geçseler, gözlerini pencereden dışarı dikmiş duran bir adamın ne kadar dikkat çekici olabileceği hiç aklına gelmedi; kendine acıması hayalgücünü de geliştirmişti, Rolf, şimdiye kadar hiçbir yolculuğunda olmadığı ölçüde geçmişin diyarlarını, öncelikle de geçmişi görüyordu, Sibylle'siz yaşadığı bir olay, Sibylle'siz bir mutluluk, Sibylle'siz geçirdiği anlamlı bir tek saat bile olmamıştı. Bunların dışındaki her şey değersizdi, düşünmeye bile değmezdi. Sibylle ansızın Rolf'un yaşamının tek anlamı, tek konusu olmuştu, bu anlam şimdi bir başka erkeğe geçmişti, bir maskeli balo Pierrot'suna ya da kuzguni siyah saçlı bir Cenovalıya ya da genç bir mimara ya da kim bilir kime;

öylece aktarılmıştı o kişiye. Göschenen'den sonra yağmur camlara yandan vurarak yağmaya başladı. En iyisi, diye düşündü Rolf, Sibylle'in önünde hiç renk vermemek; metanetiyle ezmeliydi Sibylle'i. Metin olabilmesi için Sibylle'in utanmaz yüzünü aklına getirmesi yeterliydi, evet, metanetini Sibylle'in yüzüne göre ayarlayacaktı, bu yüz yalnız mutlu olmakla, mutluluktan tanınmaz hale gelmekle kalmıyordu, hayır, alaycıydı da, küstahtı, kibirliydi, Rolf'a karşı duyduğu utkuyu yansıtıyordu; Rolf'un, savunduğu o savlara karşın Sibylle'i kınaması, kadının boşalmasına yeterdi, kahkahalarla gülerdi o zaman, Rolf'u ne kadar hor gördüğünü açığa vuruverirdi. Rolf, şimdi metin olmanın yapılacak tek şey olduğunu düşünüyordu, öfkeye kapılmadan, suçlamadan, sızlanmadan metin olmalıydı, ama bu kadın aman dileyene kadar metanetini korumalıydı. Buna iyice karar verdiğinde oturduğu kentteki göl de görünmeye başlamıştı. Karısıyla gelecek yaşamını düşünen Rolf, yemekli vagonda ısık çalmaya bile başladı, ama kendi sesini duyunca hemen sustu elbette, sanki böyle yapmakla Zürih'e daha çabuk varacaklarmış gibi, garsonu hesabı getirmesi için sıkıştırdı. Peki ama, ya ortak bir gelecekleri olmayacaksa, ya Sibylle Rolf'un evinden çıkıp ötekinin yanına gitmişse? Yani, ya Rolf evinde yalnız başına, metanetiyle başbaşa kalacaksa? Tren istasyona girdiğinde, Rolf eli bardağında, kolundan biri çekip içinde ten rengi kumaş olan o sefil paketi uzatır diye hâlâ korkarak yerinde oturuyordu–

Sibylle(savcının karısı) dün gece yarısından az sonra, neredeyse üçbuçuk kilo gelen bir kız çocuğu doğurmuş. Savcım mutluluktan havalarda uçuyor. Ondan, karısına benim adıma çiçek göndermesini istedim, parasını sonra ödeyeceğimi söyledim. Ama sanırım unutur bunu yapmayı.

Notlarıma devam ediyorum:

Rolf, Cenova'dan gelip Zürih garında trenden indiğinde, kendi kendine Sibylle garda bekliyor olamaz, çünkü geleceğimi bilmiyor diye düşündü, üzerinde paltosu olmadığı için, eğer Sibylle onu istasyonda bekliyor olsaydı, zaten farketmemesi olanaksızdı, Rolf Sibylle'in yurtdışından gelen bütün trenleri bekleyeceğini de elbette ki düşünmüyordü. Birbirlerini gözden kaçırmak çok budalaca bir şey olacağı için, işi garantiye almak üzere bekleyenlere göz gez-

dirdi Rolf. Zürih'de yağmur yağıyordu. Bir saçağın altına sığınan Rolf, her zamanki gibi, taksiye binmeye parasının yetip yetmeyeceğini anlamak üzere cüzdanına baktı. Sonra, taksi Sibylle'in evinin önünde durduğunda, umduğundan da kötü oldu. Dayanılmaz duygular içindeydi. O evin kimin evi olduğu, kendisinin mi yoksa karısının mı evi olduğu konusundaki kararsızlığı bile taksiden inmeden önce duraksamasına neden oldu. Yağmurun altında koşarak karşıya geçmeye hazırlandı, ceketinin yakasını kaldırdı, yukarıya, karısının oturduğu daireye doğru bakıp da ışıkların yanmadığını gördüğü anda duydukları yanında, yolculuk boyunca içine düştüğü bütün o aşağılanmalar bir hiç kaldı. Vakit ilerlemişti, ama henüz geceyarısı olmamıştı. Belki de yatmıştı Sibylle. Bununla birlikte, taksiden inmedi Rolf, sürücüyse durmadan doğru yere gelmedik mi, daha gidecek miyiz diye sorup duruyordu. Şimdi başkasına âşık olan bir eşin karşısına çıkamayacak kadar traşı uzamıştı Rolf'un. Sibylle'in bir başkasına âşık olduğu gerçeğini unutmuş muydu? Ne kadar acı vermiş olsa da, bir süre dikkatini dağıtmış olan o duygu karmaşasından sonra şimdi her şey yeniden bir mezarın tatsız gerçekliğiyle karşısındaydı; karısının yanında çalışan İtalyan hizmetçinin 'Sinyora birkaç günlüğüne gitti' demesini dinleyebileceğini sanmıyordu Rolf. Artık her şey mümkündü. Belki de yukarıda, evde kendisini kısa bir mektup bekliyordu: Pazartesi döneceğimi sanıyorum, candan selamlar, Sibylle, lütfen kirayı ödemeyi unutma. Ya da yalnızca şöyle: Lütfen kirayı ödemeyi unutma, selamlar Sibylle. Rolf aynı taksiyle kente geri döndü ve o akşam eve telefon etmeyi bile göze alamadı. İnsanın evinin olduğu kentte bir otelde kalması her zaman için bir serüven gibidir, Rolf da ne kadar keyifsiz olursa olsun bu serüvenin tadını çıkardı; henüz bir serüvendi her şey, belirsizlikti, heyecandı – çılgınca düşler gördü. Ertesi gün Pazardı, yağmur dinmişti, Rolf ilkönce yaya olarak inşaat alanına gitti, traş olmuştu, ama hâlâ paltosuzdu. İnşaat alanı kent dışında, tepelik bir yerdeydi, Rolf şimdiye kadar hep arabayla gitmişti oraya. Yaya gitmek epeyce uzun sürüyordu. O sıralarda kaba inşaatın henüz çatısı yoktu, Rolf'un orayı son ziyareti sırasında üst katın zeminine beton dökmüşlerdi, karısı inşaata bir kez bile gelmemişti. Onun bu eve neden o kadar az ilgi göstermiş olduğunu şimdi anlıyordu Rolf! O anda, hiç de bir inşaat sahibine benzemiyordu; Pazar gezintisine çıkanlar inşaat alanından geçtikçe ne yapacağını bilemiyordu, kaba hatları ortaya çıkmış olan odalarda elleri cebinde duruyordu, bahçeye bakan büyük cam kapılı sa-

lon, balkona inen beş basamak, deniz gören çalışma odası, hepsi aynı katta olan yatak odaları, her şey planlandığı gibiydi, terasa da beton dökülmüştü, her tarafta malzeme vardı, katranlı mukavva ruloları, şömine taşları, portland çimentosu torbaları, kalorifer için yakıt deposu, küçük ara duvarları örmek üzere tuğlalar, dökme demirden boru parçaları, ne işe yarayacağını bilemediği bir sürü şey; orada çalışıldığı açıkça belliydi, yine de kendini bir yıkıntıdaymış gibi hissetti Rolf. Daha da canını sıkan bir şey, genç mimar Sturzenegger'in elinde katlanır metresiyle gelmesi oldu. Sturzenegger kendini yaptığı inşaatın büyüsüne öylesine kaptırmıştı ki, Pazar günleri bile evinde kalıp dinlenmiyordu, bir şeye büyülenen herkes gibi onun yüzü de herzamankinden daha güzel, daha sevimli olmuştu. Rolf ona yandan baktı. Gerçekten de bu Sturzenegger Rolf'tan çok farklıydı, kesinlikle öyleydi, üstelik daha da gençti. Kalasların, boruların üzerine basarak dolaştılar, beton dökülen terasın aşağı sarkan uçlarının altından eğilerek geçtiler, çamurlu su birikintilerinin üstünden atladılar; Rolf'un seçim yapmak için kireçli kumtaşı çeşitlerini ellemesi gerekti, genç Sturzenegger acımasızca anlatıp durdu. Rolf ise öncelikle adamın kulaklarını, saçlarını, burnunu, dudaklarını (işte buna dayanamamıştı) ve ellerini inceliyordu. Neden olmasın! diye düşündü ve ne olursa olsun ucuz olan kireçli kumtaşını seçti. Bu genç adam, bu evin artık satılacak bir ev olduğunu anlamıyor muydu? Anlamıyordu, hayran hayran birtakım hacimsel etkilerden söz ediyor, Rolf'un da hayranlık göstermesini bekliyordu, Rolf ise ansızın Sibylle'le geçirdiği son akşamı düşünmeye başlamıştı; Sibylle, o ikiyüzlü kadın, o gün kendisini havaalanından almıştı, eve dönen kocasına akşam yemeği boyunca anlattığı tek şeyse, bu Sturzenegger'in şansının ne kadar rast gittiği olmuştu, Kanada'nın bir yerinde büyük bir sipariş aldığına ilişkin upuzun bir öykü anlatmıştı. Acaba bu bir işaret değil miydi? Elbette mimara hiçbir şey söylemedi Rolf, tavan ısıtmasının boruları konusunda yapılan açıklamaları dinledi, kendisi çoktan ne yapacağını bilir olmasına karşın, Sibylle'i ne yapacağını bilemez bir durumda bırakma düşüncesinin keyfini çıkardı (artık içten içe, tadını çıkaracağı zevklere hiç olmadığı kadar gereksinim duyuyordu). Aslında kendisi de tam olarak ne yapacağını bilmiyordu, ancak şu genç mimar, elinde sarı katlanır metre'siyle saf rolü takınsa da, yine de kuşku altındaydı. Sturzenegger, mal sahibini arabasıyla evine götürmekte ısrar etti. Yolda kendisi de başına konan talih kuşundan söz edip, yakında Kaliforniya'da büyük

bir fabrika binası inşa edeceğini söyleyince Rolf onun sözünü kesti:

"Karım bana Kanada'da demişti."

"Hayır," dedi Sturzenegger, "Kaliforniya'da."

Bu işte bir terslik vardı; ne var ki Rolf görünüşü kurtarmakta kararlıydı, hiç kimse Rolf'u Cenova'da düştüğü durumda görmemeliydi. Ya tek başına Sibylle'in karşısına çıkmaktan çekindiğinden, ya da metin görünme ihtiyacı duyduğundan, Rolf o Pazar sabahı Sturzenegger'i eve bir içki almaya davet etti. Şu işe bakın ki Sibylle evdeydi, cinzano da vardı, cin de, hatta tuzlu badem de. Karısı, o kadınlar kadını, hemen 'aile içi Pazar sabahı huzuru' komedisini oynamaya başlamıştı; Kanada'da parlak bir iş almış olan o genç mimarla ikisi, pekâlâ da bir çift oluşturabilirler gibi geldi Rolf'a, hatta göz dolduran bir çift, şık bir çift olabilirlerdi. O ikisinin birbirlerine ısrarla 'Siz' demeleri Rolf'u hiç etkilemiyordu. Hem nasıl olsa, lanet olsun, karısına sarılan kişi bu Sturzenegger ya da bir başkası olsun, şimdi önemli olan karısını herhangi bir genç, şık ve gönlü şen bir adamın yanında görmekti, Sibylle'i bu kim olduğu bilinmeyen adamın kucakladığını düşününce deli olmamak...

* * *

Daha önce de söylediğim gibi, savcım bu öyküyü benden çok daha canlı bir biçimde anlatıyor. Cenova'da eline geçen o ten rengi elbiselik kumaşa en sonunda ne oldu diye araya sıkıştırdığım soruya isteksizce, kısaca ve yalnızca üstü kapalı yanıt verdi. Yanlış anlamadıysam o yırtık pırtık paketi sonunda gardaki tuvaletlerin birine atmış.

"Şuna inanın ki," diye gülüyor savcım, "o paketi düşlerimden çıkarabilmek için aradan yıllar geçmesi gerekti!" (Savcı bana karşı neden bu kadar açık yürekli?)

"Sanıyorum ki," diyorum, "savcımı sorgulamak pek yakışık almaz – ama şunu olsun sormama izin verir misiniz: Sayın eşiniz erkek arkadaşının kim olduğunu size söylemedi mi?"

"Sonradan söyledi. Çok sonradan."

"Ne zaman?"

"Her şey bitince," diyor, "adam ortadan kaybolunca."

"Gülünç," diyorum.

" Eh ne yapalım," diyor, "o sıralarda ikimiz de çok gülünçtük, karımla ben yani."

* * *

Rolf bütün bir yazı, kendini yıpratmacasına, kendi savına sadık kalarak Sibylle'e tam bir bağımsızlık tanıdığını kanıtlamaya çalışmakla geçirdi. Bunun, aralarının açılması tehlikesine neden olabileceği gerçeğini de Sibylle'in kabul etmesi gerekiyordu elbette, çünkü şöyle demişti o: Senin bana özgürlük tanıman gerekmez, gereksinim duyarsam kendi özgürlüğümü kendim alırım. Böylece Rolf'un tutumu şöyle bir havadaydı: Buyur öyleyse canım, nasıl istersen! Bununla birlikte, ortak dostlarının arasında çok hoş akşamlar geçiriyorlardı, bu dostları hiç renk vermiyorlar, belki de hiçbir şey farketmiyorlardı, ama sonra yine incir çekirdeği doldurmayan konularda sinirlilik gösteriyordu Sibylle; yine de, eskiden olduğu gibi Luzern'deki uluslararası müzik haftasına birlikte gidiyorlar, fuayede kolkola dolaşıyorlardı, üstelik ikiyüzlülük de yapmıyorlardı, ne dışarıya karşı, ne de kendilerine; ansızın birlikte hoş vakit geçirir olmuşlardı. Rolf Sibylle'in kocasıydı, bu durumundan kötü bir amaç için yararlanmıyorsa da yine de birtakım çıkarları vardı, örneğin her an Sibylle'le kolkola dolaşabilirdi. Hatta Sibylle, artık savcı olan Rolf'un kendisiyle fuayede kolkola dolaşmasına çok önem veriyordu. Maskeli balo Pierrot'sunun dezavantajı ise ancak gizli kapaklı iş görebilmesiydi, kendisine yabancı olmayan bu dezavantajın öteki tarafta olması Rolf'un başına ilk kez geliyordu. İyice keyifli olduğu zaman, ara sıra alaycı bir dokundurmada bulunuyordu, bu dokundurma adeta uzaklardaki bir deniz feneri gibi parlıyor ve eğer kolkolayken unutmuşlarsa bile, o ikisine tehlikeli kayalığın nerede olduğunu gösteriyordu. Görünüşe göre, iş kavgaya varmamış. Ancak sanırım öyle bir yaz geçirmişler ki, her ikisi de bir daha öylesini yaşamak istememiş. Sibylle evde Rolf'la birlikte oturmayı sürdürmüş, başka türlü davransaymış akrabaları tedirgin olurlarmış, vicdanı rahatsız olmasa da Sibylle böylesi tüyler ürpertici bir şey yapmayı düşünemezmiş, Rolf Cenova'dan döndükten sonra Sibylle bunu özellikle arzulamış, adeta diretmiş; şimdilik her şey olduğu gibi kalsın demiş. Bunun sonucu olarak Sibylle'in günlük yaşamının pek az saati Rolf'un bilgisi dışında kalmış, her şey iğrenç bir yüzeyselliğe dönüşmüş. Bu yüzeyselliğin, bu her şeyi boğan ve zamanla en berbat kavgadan bile daha çekilmez olan yüzeyselliğin yalnız ve yalnız Rolf'u gücendirmesi, elbette ki kelimelerle ifade edilemeyecek derecede akıl dışı bir şeydi; Sibylle ise kadınsı duygularla Rolf'u kusurlu buluyordu, evet, ara sıra (Rolf'a

göre) öyle bir bakıyordu ki kocasına, sanki artık ona katlanamıyordu, odasına kapanıp ağlıyordu; kapalı kapıların ardında! Bunun üzerine Rolf da bir bira almak üzere bodruma iniyordu. Daha fazla özgürlüğe gereksinim duyuyorsa neden özgürlüğünü almıyordu Sibylle? Rolf bunu düşünürken alaycı davranmayı aklından geçirmiyordu. O ikisi neden çekip gitmiyorlardı, Rolf'un zavallı karısı ve maskeli balo Pierrot'su? Neden buna cesaret edemiyorlardı? Rolf bunu anlayamıyordu. Bunların tutkusu çok derin olmamalı herhalde, diye düşünüyordu; sonbahara doğru Rolf gerçekten de kendi açısından bu sorunu artık nefsine yedirmiş olduğunu duyumsadı. Eylül geldiğinde savcılık görevine başladı.

Ev Ekim'de bitti, genç mimar genel olarak çok hoşnuttu; şunu ya da bunu, diyordu genç mimar, bugün yapsam böyle yapmazdım, aslında bu gösterdikleri ev sahiplerinin, hem Rolf'un hem de Sibylle'in, en hoşuna giden bölümlerdi, öteki taraflarıysa yadırgamışlardı, ne var ki daha sonra bir mimarlık dergisinde yayınlanan fotoğraflarda tam da onların yadırgadığı bu şeyler özellikle vurgulanarak gösterilmişti. Sturzenegger'in kahve içerek yaptıkları ilk görüşme sırasında da söz vermiş olduğu gibi, bu ev tutarlı bir çağdaşlık yansıtıyordu. Rolf hoşlanmamış değildi evden, ancak hoşlandım da diyemiyordu; Rolf, bu genç Sturzenegger'e karşı rahat davranmıyordu, evinin, yani Rolf'un evinin böylesine övgü alması yüzünden neredeyse kıskanıyordu onu. Bir keresinde bir kafede otururken yanına biri gelmiş, kendini mimarlık dergisinin redaktörü olarak tanıtmış ve Rolf'u inşaat sahibi olarak göstermiş olduğu cesaretten ötürü kutlamıştı; adeta çağdaş mimari adına kutlamıştı Rolf'u; genç Sturzenegger'i mimar olarak övmekle kalmamış, onun insancıl erdemlerini, çekiciliğini, gözüpekliğini, atılganlığını, umursamazlığını, heyecanını, canlılığını, duyarlılığını, bedensel-duyumsal açıdan güçlülüğünü ve bir mimarı olduğu kadar bir âşığı da tanımlayacak her şeyini övmüştü; böylesi anlarda Rolf, bütün dünyanın kendisini alaya aldığı duygusuna kapılırdı, Moliere'in bir komedisinde oynuyormuş gibi olurdu. O kafede otururken yanında Sibylle de vardı. O da Sturzenegger'de canlılık, duyarlılık, bedensel-duyumsal açıdan güçlülük olduğu görüşündeydi, evet, Rolf'un böyle düşünüp düşünmediğini sormuştu, Rolf da, her çeşit kişisel ve mesleki deneyimi olan bir erkek olarak, karısının sözlerinde ne kadar sinsilik payı olduğunu merak etmişti. Karısına adamakıllı güvendiği anlar oluyordu, özellikle masum bir havası olduğunda, âşık kadınlar gibi masum görünmek istediğinde, böylesi

kadınların, Tanrıyı temsil ettiğine temiz kalple inandıkları sonsuz doğayla kendilerini birleşmiş gördükleri anlarda olduğu gibi masum göründüğünde... Aşağı yukarı böyle duygular içinde olduğu, yani kendisini köyün budalası olarak gördüğü bir sonbahar günü, öğleden sonra Rolf biten inşaata gitti. Birkaç şey dışında, genç mimarın kendisinin önemsediği birkaç ufak tefek şey dışında her şey tamamdı. Güneşliklerden biri aşağı çekilmiyordu, montaj hatasıydı, başka bir şey değil; büyük pencerelerden birinin camı çatlamıştı; evde çalışan son işçilerin, boyacıların, kafasızlık edip içine çöp attıkları tuvaletlerden biri tıkanmıştı; ayrıca bodrumun anahtarlarının hiçbiri yoktu; evin beyinin yatağının yanında yer alması gereken ve taslakta görünen bir priz unutulmuştu; bunun dışında banyodaki ayna nedendir bilinmez gerektiğinden on santim yükseğe takılmıştı; bahçedeki döşeme taşlarından birkaçı son anda yanlış yerleştirilmişti, kuarsit yerine granit taş konulmuştu, bu da ufak bir işti, hemen çözümlenebilirdi, ayrıca boyacıların da işleri henüz bitmemişti. Ama hepsi bu kadardı; Rolf da başka bir eksik bulamadı evde. Büyük kara meşenin kuruyup kurumayacağı henüz belli değildi. Artık, mal sahibinin gönülden teşekkürlerini belirten bir söz söylemesinin sırası gelmişti. Rolf'un ağzından böyle bir söz çıkmayınca ve Rolf, yani mal sahibi, evin kapısını kilitleyip vedalaşır gibi ya da oralara ilk kez geliyor gibi çevresine bakındığında, genç mimar, herhalde salt bir şeyler söylemiş olmak için, sanki Rolf hiç böyle bir şey duymamış gibi, garanti çalışmaları kapsamı hakkında açıklamada bulundu. Sonra gidip savcının yeni arabasına bindiler, savcı hâlâ dalgındı, anahtarı kontağa soktu, ama arabayı hareket ettirmedi.

"İyice dinginleşmeden," diye söze başladı Rolf, bir yandan da eldivenlerini giyiyordu, "sizinle konuşmak istemedim. Ama bakın, şimdi bu olayın tam olarak üstesinden geldikten sonra–" büyük bir olasılıkla Sturzenegger tek sözcük bile anlamıyordu. "Hayır," dedi Rolf, "elbette bütünüyle haklısınız, aslında bütün bunlar bir önyargı. Sizin bize, yani karımla bana, daha bizi ilk ziyaretinizde anlatmış olduğunuz o hoş Eskimo öyküsünü çok düşündüm. Anımsadınız mı? Eskimo karısını ikram ediyor, konuğu kabul etmeyince de yaygara koparıyor; kabul etseydi biz buna katlanamazmışız gibi geliyor bize. Temelde, bütün bunlar önyargıdan başka bir şey değil..." Rolf savını ortaya koymayalı uzun zaman olmuştu. Erkekler arasında bu sava karşı çıkan pek olmuyordu. Mimar, canlılığı, duyarlılığı, derinliği vesaire olan o genç adam, bu konuşmanın ne-

reden çıktığına akıl erdiremese de anlayış gösteriyordu. Bu arada yola çıkmışlardı, ancak indirilmiş bir demiryolu bariyerinin önünde durmaları ve beklemeleri gerekti. "Sıkıntınızı kesinlikle anlıyorum," dedi Rolf, "sizin yerinizde olsaydım ben de bu tip konuşmalara girmekten kaçınırdım. Ne sonuç alınır ki bunlardan! Düşünüyorum ki, böyle bir arabanın içinde yanyana oturunca– biliyor musunuz– çok basit: Beni budala yerine koymanızı istemiyorum Bay Sturzenegger!" Sonunda tren gürültüyle geçti önlerinden. "Karıma âşıksınız," dedi Rolf, bu ham hayale sımsıkı yapışmıştı, ama davranışı da saygıya değerdi doğrusu. "Bunu anlayabilirim. Karım da sizi seviyor. Durum böyle! Gelecek hafta ya da daha sonraki hafta Kanada'ya gitseniz de bu durum pek değişmeyecek, önemli ölçüde değişmeyecek." "Kaliforniya'ya gidiyorum," diye düzeltti Sturzenegger. "Karım Kanada demişti." "Üzgünüm," diyerek güldü Sturzenegger, "ama ben yine de Kaliforniya'ya gidiyorum. Redwood-City'ye. Bana inanmanız için, gider gitmez size oradan bir kart atarım Sayın Doktor!" – "Buna hiç gerek yok!" dedi Rolf. Arkalarından biri korna çaldı. "Buna gerek yok!" diye yineledi Rolf. "Karımın aklına sizinle birlikte gitmek gelirse, ki böyle olacağını sanıyorum, Kanada ya da Kaliforniya olması benim için farketmez." Demiryolu bariyeri çoktan kaldırılmıştı, ancak arkasındaki kornayı hiç duymayan Rolf arabayı hareket ettirmedi. Genç mimar güçlüğün nerede olduğunu herhalde anlamıştı, bir şeyler söylemeye çalıştı, örneğin: "Sayın eşinizle ben–" gibi. Rolf onun sözünü kesti: "Rahatça Sibylle diyebilirsiniz!" – "Elbette," dedi Sturzenegger, "ilk ziyaretimden beri belli bir sempati duymuştum, böyle diyebilirim, Sayın Eşiniz tarafından da..." – "Böyle diyebilirmişsiniz!" Karısının aşığının böylesine korkak olması Rolf'u kızdırıyordu, gücüne gidiyordu, öte yandan da adama yüksekten bakmasına neden oluyordu. "Ben kırkbeş yaşında bir adamım," dedi Rolf, mimara baktı, "sizse otuzunda bile yoksunuz!" Bunun üzerine Sturzenegger haklı olarak:" Öyleyse ne olmuş?" diye sordu. Saygınlık içinde başlamış olan konuşma yanlış yola sapıyor gibiydi; Rolf farkına vardı bunun, bariyerin kalkmış olduğunu tam o sırada gördü; Rolf'un arkasında tıkanıp kalmış olan arabalar onun sol tarafından geçiyorlardı, bulundukları yer dar bir sokak olduğu için de yarı yarıya çayırdan gidiyorlardı; elbette ki sürücüler Rolf'a ayıplayarak, horlayarak baktılar, içlerinden biri işaret parmağını şakağına dayayarak sağa sola çevirdi, Rolf'a, aklından zorun mu var demek istiyordu ...Genç Sturzenegger'in, ortada bir yanlışlık olması gerek diyerek

defalarca yemin etmiş olduğunu sanıyorum; Rolf ya duymadı onu, ya da inanmadı. Tek kelime etmeden, beş para etmez bir zavallıyla nasıl tek kelime edilmezse aynı öyle davranarak kente sürdü arabasını, mimarın evinin önünde durdu, bütün bu olanlar mimarın canını çok sıkmıştı. Çantasını, eldivenlerini, rulo yaptığı kâğıtlarını toparlayıp sol kolunun altına sıkıştırmış, sağ kolunu Rolf'la vedalaşmak üzere boş bırakmıştı, arabanın kapısını açtığı halde hâlâ oturuyordu; doğru sözcüğü, karşısındakini incitmeyecek, ama inandıracak şakayı bulmakta güçlük çekiyordu. "Şimdi kalkıp da," dedi Rolf, "üzgün olduğunuzu ya da ona benzer bir şey söylemeyin." – Rolf laf anlayacak durumda değildi. "Beni yanlış anlamayın," dedi, "hiç kimseye sitem etmiyorum ben. Durumu anlıyorum. Hatta rıza gösterebilirim. Benim bu konularda ne düşündüğümü Sibylle bilir, size de söylemiştir. Rıza göstermeliyim. Ama yine dene olursa olsun," diyerek sigarasını camdan dışarı fırlattı, "buna katlanamıyorum." Sturzenegger düşünür gibiydi. Sonra, genç birinin yaşlı birine söz söylerken takındığı ses tonuyla, "Siz şimdiye kadar," dedi, "buna gerçekten katlanabilen birini tanıdınız mı? Demek istiyorum ki yalnız dışa karşı değil?–" Rolf gülümsedi:" Ben kendimin böyle biri olduğunu sanıyordum." Az sonra vedalaştılar. Aslında genç mimar, birlikte şarap içmeyi önermişti Rolf'a. Rolf daveti kabul etmedi, reddedişinin nedeni, Sibylle'in mutlu saatler geçirmiş olması olasılığı bulunan bir eve girmek istememesi kadar, aradığı adamın Sturzenegger olmadığına ansızın emin oluvermesiydi. Rolf kontağı kapamadı, mimarın nazik önerisine teşekkür etti, kapıyı sertçe kapamasını rica etti. Sturzenegger, kendisini hiç ilgilendirmeyen yabancı bir odaya yanlışlıkla giren biri gibi çabucak uzaklaştı oradan, Rolf arabanın kapısını bir kez daha açıp Kanada'ya iyi yolculuklar dilerken Sturzenegger arkasına bile bakmadı. Sonra, salt orada öyle kalakalmamak için yola çıktı Rolf, Cenova'da olduğu gibi amaçsızca dolaştı– eve gitmek istemiyordu. Sibylle'le şimdi karşılaşamazdı. Hiçbir şeyin üstesinden gelememişti, hiçbir şeyin!

Bütün bunlar Ekim ayında olmuştu.

İç yaşamlarındaki çetin bir sorunu halledemeyen bütün iş bitirici adamlar gibi Rolf da, kendisi hakkında kafa yormaya yönelmedi, işe daldı, yararlı ve somut çalışmaya verdi kendini, kısa süre önce başladığı savcılık görevinde iş hiç eksik değildi, Rolf da kendi yetki alanına giren konularda elinden geleni yaptı, sabahtan akşamın geç saatlerine kadar, bürosundaki son sekreter de yorgunluk-

tan bitene kadar çalıştı, sonra da tek başına, kudurmuşçasına çalıştı. Meslekdaşları o günlerde, herhalde, onun gözünü hırs bürümüş biri olduğunu düşünüyorlardı. Hep serinkanlı, hep ötekilerden üstün görünümlü ve genellikle soğukkanlı olan bu adamı böylesine canlandıran şeyin ne olduğunu elbette ki bilmiyorlardı. Rolf hayatı boyunca, hep düzenli, dolayısıyla da mutlu bir yaşam sürdüren biri olarak tanınmıştı, böyle tanınmak için kendisi asla bir çaba harcamamış, uğraşmamıştı; Rolf belediye sarayının önünde bir kadınla gayet rahat birlikte görünebilir, güvercinlere yem verebilirdi, bu yüzden kentte en ufak bir dedikodu çıkmazdı; namusluluk simgesi olan böyle adamlar vardır, martıların kanatlarını ıslatamayacağınız gibi onların adına da leke süremezsiniz, ayrıca Zürih gibi ufak bir kentte bile dedikodu yapma arzusu duymaz insanlar, çünkü martıları ıslatmaya çalışmak çok sıkıcı bir iştir. Görünüşe göre bu özellik karısına da bulaşmış; onun hakkında da hiç kötü bir şey düşünülmezmiş. Yeni savcının bu çalışkanlığının nedenini kim doğru olarak anlayabilirdi ki? Rolf üzerine aldığı çeşitli davalarda, bütün kadınlara aynı gözle bakmamak için elinden geleni yapıyordu; hiç olmazsa kendisine yabancı olan vakalarda, ayırt etme melekesini koruyordu; suçun adamda olduğu vakalar da çıkıyordu karşısına. Rolf çok anlayışlı biri olarak tanınıyordu, mahkeme salonundaki parmaklığın önünde duran insanların aşağılanmasına elinden geldiğince engel oluyordu, başarıları birbirini kovalıyordu, ancak bunlar Sibylle'i hiç etkilemiyordu, tam tersine: Sibylle küçük Hannes'in birkaç gün süreyle oyalanmasına, eğlenmesine olanak sağlayan, oyuncak su çarkına ne kadar sevinirse, Rolf'un başarılarına da o kadar seviniyordu...İçinde ten rengi bir kumaş olan çapaçul paket yeniden Rolf'un düşlerine girdi!... Sonra, evet sonra yeni eve taşınma zamanı geldi, Sibylle ise o hafta Sankt Gallen'de oturan bir kadın arkadaşına ziyarete gitme küstahlığını gösterdi. Rolf taşınmak üzere olduklarını anımsattı Sibylle'e, ancak o, arkadaşına yapacağı ziyareti erteleyemeyeceğini söyledi. Rolf Sankt Gallen'deki arkadaş masalına bir an bile inanmadı ama, 'nasıl istersen öyle yap!' demekle yetindi. Sibylle gerçekten de gitti. O hafta olduğu gibi, kesin nedenini bildiği bir öfkeye kapılmak, daha da büyütmesi gerekmeyen, gerçek bir öfkeye kapılmak, küplere binmek, gerçekten de içini ferahlattı Rolf'un, avundurdu onu; takındığı o saygıdeğer tavırdan bir kerecik olsun sıyrıldı, yeni evin içinde öyle bir küfürler savurdu ki, sırtlarına kayışlarla vurdukları yüklerin altında Toggenburg stili dolabın, dikiş makinesinin, tabak çanak dolu san-

dıkların, buduar masasının nereye konulacağını sorup duran adamlar, böylesine kültürlü bir adamın konuşma tarzına şaşırıp kaldılar. "Bayana!" dedi Rolf, "Bu pılıpırtıyı ya bayana götürün, ya da pencereden dışarı fırlatın!" Giderken de, "Bu kadının burada olmaması edepsizlik, lanet olası bir edepsizlik, edepsizliğin ta kendisi!" diye söylendi. Sinirli beyefendi onların önünde kendini daha fazla küçük düşürmesin diye, zavallı adamlar başka bir şey sormaya cesaret edemediler, eşya kamyonundaki mobilyaları gözden geçirdiler, bakıştılar, bahçeye ya da bodruma gideceği, ya da okumuş bir beyefendinin çalışma masası olduğu açık seçik belli olan şeyler dışında kalanları sessiz sedasız 'Bayan'a ayırdılar. Sonunda, bu karmaşa sona erince, o efendi adamlar öyle bir bahşiş aldılar ki mahçup oldular, neredeyse sus payı sayılırdı aldıkları. Rolf kutsal evinde bir başına kaldı, yalnız küçük Hannes vardı yanında, bir de yatak çarşaflarının nerede olduğunu bilmeyen İtalyan hizmetçi; evin hanımının eksikliği fazlasıyla hissediliyordu. Umarsızlığa kapılmayan yalnızca küçük Hannes'di, sıradan olan her şeyin ansızın olay halini aldığı bu karmaşanın içinde mutluydu, binlerce soru soruyordu. Sandıkların üzerinde 'Dikkat!' yazıyordu, 'Ters çevirmeyin!' Evin, bir yuvaya benzer hali yoktu hiç. Rolf burada nasıl oturacağını bilemiyordu, hizmetçi kızın sandıkları açmaya başlamasıiu anlamsız ya da erken buluyordu; sandıkların açılmasına ve halıların serilmesine değecek bir evliliğin olup olmayacağını şimdi herzamankinden de az bilebilirdi Rolf. Aynı anda hem istiyordu bunu, hem de istemiyordu. Eşlerin bağımsızlığı, başına buyrukluğu, evlilikte özgür olma ne anlama geliyor? Uygulamada ne anlama geliyor? Her türlü araç-gereci olan bir mal ortaklığı, bir de bu araç-gereci temiz tutmak üzere bir hizmetçi, gerisi buydu işte. Ya Hannes? Bu iş böyle sürmezdi. Rolf karısından vazgeçmesini mi istemeliydi, bunun için tehdide mi başvurmalıydı, ya o– ya ben mi demeliydi, Noele kadar süre mi tanımalıydı? Böylece, katlanılması olanaksız bu durumu sona erdirebilirdi, ancak bu yol, karısının sevgisini kazanıp elinde tutmaya çare değildi. Acaba beklese miydi? Yoksa gelişigüzel, geçici bir yaşam mı sürseydi, belki gelir, belki gelmez, belki buna alışırım, belki ben de birisine âşık olurum, her şey sona erdiği için, kim bilir, belki de şimdi boşanmanın sırası değildi; böyle körü körüne sabredip yaşamak bir çözüm olabilir miydi? Durmadan karar değiştiriyordu, bir öyle diyordu, bir böyle. Rolf kaç kişiye öğüt vermişti, başkalarına ait vakalarda, gerektiği biçimde dikkatli davranılınca, insanın çabalarını nereye yönelt-

mesi gerektiği çok daha açıkça belli oluyordu. Kısacası, Rolf kendini, ne kadar uğraşıp çabalasa da ancak kendini paralayabileceği, ama tekerleği ne ileriye ne de geriye döndürebileceği ölü noktada görüyordu, öte yandan tekerleğin ileri ya da geri gitmesi ufacık bir şeye bağlıdır, hatta belki de bir raslantıya; işte Rolf için en acı olan buydu, her şeyin belki de bir tek sözcükle, doğru ya da yanlış bir sözcükle kendiliğinden çözümlenebileceği düşüncesi... O hafta içinde Sturzenegger'in söz vermiş olduğu gibi Kaliforniya'daki Redwood City'den attığı kartı aldı Rolf, ayrıca Paris'tan oldukça tuhaf bir telefon geldi; kendini Stiller diye tanıtan ve telaşlı olduğu açıkça belli olan bir bey, ne olduğu anlaşılmayan birtakım şeyler söyleyip, Rolf'un karısının nerede bulunduğunu bilmek zorundaymış gibi bir havaya girdi; Rolf'un adını bilmediğine kesinlikle inanmak istemeyen biriydi bu adam. Telefondan gelen bu sinirli sesin sahibi, hiç kuşku yok ki, maskeli balodaki Pierrot'dan başkası değildi. (Demek ki savcının daha önce iddia ettiği şey pek doğru değil; Sibylle söylememiş olsa da, Rolf, onun erkek arkadaşının adının Stiller olduğunu adam ortadan kaybolmadan önce öğrenmişti. Bu örneği vermemin nedeni şu: Bir savcı bile, kendi arzusuyla anlattığı olaylarda pek de rahatça konuşmuyor, halbuki sorgulama sırasında benden böyle davranmamı istiyorlar!) Gerçekten de tuhaf bir telefondu gelen; çünkü Rolf, Sibylle'in maskeli balodaki soytarıyla birlikte yolculuğa çıkmış olduğunu sanıyordu; bu ikisi Paris'ta birbirleriyle buluşamamışlar mıydı? Bu telefonun kendisini yanıltmak için kurnazca yapıldığı düşüncesini dışladı Rolf; ama bir kere kafasına girmişti bu düşünce, Rolf'u rahat bırakmıyordu. Sibylle'in böyle bir şey yapacağına inanmıyordu. Hayır! dedi yüksek sesle kendi kendine, Hayır! ve beyninin en gerisinden sinsi bir yankı gibi 'Neden olmasın?' sorusu duyuldu. Bu kuşkuya karşı koydu, kendinden utandı; aynı anda hem bu aşağılık kuşkusundan dolayı utanç duyuyor, hem de bu utanç yüzünden kendini gülünç, hatta bir deli gibi görüyordu. Şimdi artık her şey mümkün değil miydi? Sağduyusu buna karşı koyuyordu. Oğlunun annesi olan, bunun da ötesinde Rolf'un kendine en yakın gördüğü kişi olan Sibylle'den günün birinde nefret etmesi mümkün müydü? Sibylle'i yeniden görmek Rolf'u korkutuyordu.

Görünüşe göre, yeniden buluşmaları gerçekten de çok tatsız olmuştu. Aylardan Kasım'dı, bir sabah büroda karısının kendisiyle görüşmek istediğini söylediler, hayır, telefonda değildi, bekleme odasında oturuyordu. Rolf bir toplantıdaydı, Sibylle'in bir saatten

fazla beklemesi gerekti. Saat onbirdi; öğle yemeğinde buluşsalar olmaz mıydı acaba? Rolf karısını odasına buyur etti, kapıda onu karşılarken, gözleriyle de 'Ne oldu?' diye sordu. Sibylle solgunca-ydı, ama keyifliydi. "Ah," dedi, "Demek büron burası?" Sonra pencereye yaklaşıp albenisi olmayan manzaraya baktı. Rolf karısına, 'Sankt Gallen nasıldı?' diye sormadı, 'Paris nasıldı?' diye de sormadı. Kendisinin değil, Sibylle'in konuşması gerektiğini düşünüyordu. Sibylle sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu, hiç olmadığı kadar çekingendi, sanki kocasının yeni iş yerini bir görmek üzere gelmişçesine gevezelik ediyor, hızlı hızlı sigara içiyordu. Rolf bir kere olsun kendisini Sankt Gallen'den telefonla arayabilirdi; Rolf sağduyu gösterip böyle bir şey yapmamıştı. Sibylle'in öğrenmek istediği bu muydu? Sibylle Rolf'a, sürpriz yapıp evi taşıdığı için teşekkür etti. Ya sonra? Sibylle'in gözlerinde bir giz saklıydı, söz etmese de ya da söz etmek istemese de, korku da okunuyordu o gözlerde; Rolf kendisinin kocaman çalışma masasının bir tarafında, Sibylle'in de karşısındaki koltukta bir müşteri gibi oturmasını bir fars gibi görüyordu, dayanılmaz bir şeydi bu. Boşanmak mı istiyordu Sibylle? Ansızın, elinde olmadan şöyle dedi Rolf:" Bay Stiller diye biri aradı seni, herhalde âşığın." Bu sözcüğü duyar duymaz ürperdi Sibylle. Bu sözcük ağzından çıktığı için üzüldü Rolf, ama aynı zamanda özür dilemek durumunda kaldığı için öfkelendi de, özür dileyecek yerde centilmence, ama karşısındakini küçültücü bir tutum takındığını bilerek, şunları ekledi:" Sanırım her şeye karşın Paris'te buluştunuz. Stiller seni Çarşamba günü aramıştı." Bundan sonra Sibylle, sonuçsuz kalan bir görüşmeyi bitirircesine ayağa kalktı, ama böyle bir görüşme hiç olmamıştı, ağır ağır ve hiç konuşmadan pencereye gitti; Rolf onun omuzlarının hareketinden ağladığını, hıçkırdığını anlıyordu. Sibylle, Rolf'un elin omuzuna koymasına, hatta bakışlarına bile katlanamadı. "Gidiyorum!" dedi. "Nereye?" diye sordu Rolf. Sibylle yarısına kadar içtiği sigarasını bir kül tablasına bastırdı, çantasını alıp içinden bir mendille pudrasını çıkardı, yüzünü temizledi, sonra da utanmazca bir rahatlıkla: "Pontresina'ya," dedi. Derin bir soluk aldı Rolf, sonra Sibylle dudaklarını boyarken ona birkaç kez," Nasıl istersen," dedi. Sonra Sibylle'in ipe sapa gelmez sorusu: "Bir itirazın var mı?" Sonra da Rolf'un aynı derecede ipe sapa gelmez yanıtı:" Doğru bulduğunu yap!" Böylece Rolf, Sibylle'in gitmesine izin verdi...

Sibylle gerçekten de Pontresina'ya gitmiş.

Sibylle Aralık ayı başında, güneşten yanmış olarak geri dön-

düğünde, Rolf ona boşanmalarını önerdi. Gerekli adımları atma işini Sibylle Rolf'a bıraktı. Sibylle ona Sturzenegger'in çok acele bir sekretere gereksinimi olduğunu yazdığını, kendisinin de Hannes'i alarak Kaliforniya'daki bu Redwood City'e gitmeye karar verdiğini söylediğinde, Rolf buna bir anlam veremedi. Ama bir kez daha Sibylle'e, "Nasıl istersen!" dedi. Karısına inanmamıştı. Bütün bunlar çocukça bir maskaralıktan başka bir şey değildi. Sibylle parmak izi alınması için Amerikan Konsolosluğuna gittiğinde bile ona inanmadı. Acaba barışmak için ilk adımı kendisi mi atmalıydı? Bunu yapacak durumda değildi, ilk adımı o atamazdı, çünkü ne olup bittiğinden hiç haberi yoktu. Evlilikler körlemesine barışmalar üzerine inşa edilemez diye düşünüyordu. Acaba Sibylle, kalmasının söylenmesini mi bekliyordu? Sibylle'in Ile de France'da kendisine yer ayırttığını da biliyordu Rolf. Belki de Sibylle onu geçen yaz bütün bütüne terketmişti, ama söz konusu olan bu değildi; Sibylle kalmak istediğini söylemediği takdirde, Rolf'un da ona kal demesi olanaksızdı. Hiçbir şeyden haberi olmaması yüzünden gülünç duruma düşmeden Sibylle'den kalmasını istemek, böylece belki de kurtarabilecekleri bir evliliği gülünç duruma düşürmek. Gerçekte Rolf bir şey yapamazdı, böyle yapamazdı. Sibylle'in tehdidine boyun eğmemesi gerekir gibi geliyordu Rolf'a. Noelden birkaç gün önce, Sibylle o sırada henüz okula başlamamış olan Hannes'i de alarak gerçekten de Le Havre'a gitti, oradan da Amerika'ya kalkacak gemiye binecekti.

beşinci defter

Hâlâ kayıp Stiller'i savunmakta olan avukatım için, o çalışkan adam için, bugünkü toplantı tam bir başarısızlıkla sonuçlandı, kentin ileri gelen eleştirmenleri ile yüzleşmem için düzenlenen içkili bir toplantıydı bu. Hele bakın ki toplantı oldukça hoştu. Genç bir adam, yedi yıl önce hakkımda yazmış olduğu birtakım eleştirileri kişisel bir şey olarak almamam gerektiğini söyledi, bu sözler gereksiz olsalar da yine de dokunaklıydılar. Gelenlerin arasında bir de bayan vardı, olgun bir kişiliğe sahipti, tapınak bekçilerine benziyordu, ancak insancıl ve alçakgönüllü olduğu da ilk bakışta anlaşılıyordu. Stiller denen kişi olmadığım konusunda garanti verince, o ufak eleştirmenler topluluğunun rahat bir soluk aldığı açıkça belli oldu, sonra da viski getirdiler. O bayana, bana neden az önce elini uzatmamış olduğunu sordum. Bunu söylediğimde ortada tatsız bir hava esti, ama bu bir an sürdü. Eğer Stiller'in söz konusu olduğunu bilseydim buraya asla gelmezdim, dedi bayan. Stiller bu bayana çok kötü davranmış olmalı. Avukatım bana bakınca ben de meraka kapıldım; kadının bir şey söylemeyip susması insanın aklına türlü şeyler getiriyordu. Duyduğuma göre Stiller, bir zamanlar bu bayana bir mektup yazarak ona 'öğretmen' diye hakaret etmiş, nedeni de kadının sanatın ruhu yüzünden, buna duyduğu sevgi yüzünden, tüm zamanların sanatına karşı duyduğu derin sorumluluk duygusu yüzünden, Stiller'in gerçek bir sanatçılığa sahip olmadığını söylemek zorunda kalması ve her zaman da kalacak olmasıydı. Bu zarif ve dinamik bayanın elini tuttum, ama sanırım biraz ileri gitmiştim. "Sayın Doktor, kalbimi okuyorsunuz!" dedim. Söz konusu olan, benim de geçenlerde halka açık bir parkta görmüş olduğum heykeldi. Aslına bakarsanız bayanın kafasındakiler

benimkilerden biraz değişikti, daha ayrımlıydı, ancak biz kesin ölçütlere dayanarak konuşuyorduk, bunun sonucu olarak da, bu tür ölçütlerle boy ölçüşemeyen kayıp Stiller, az sonra konumuzun dışında kaldı; biz bayanın kendisinden, çok iyi bildiği eleştiriden söz eder olduk. Onun bir daha asla Stiller konusunda yazı yazmamak, Stiller'i geçmişe gömmek kararını anlayabiliyorum; bu adam heryerde karşıma çıktığına göre bundan iyisi can sağlığı! Söylediğim gibi, erkekler de nazik davrandılar bana; bir eleştirmene açık açık sanatçı olmadığınıza ilişkin güvence verdiğiniz anda, sanki siz de ancak onlar kadar sanattan anlıyormuşsunuz gibi bir konuşmaya giriveriyorlar.

Julika yolculuğa çıktı. Ne yazık ki yola çıkmadan önce, ruh doktoru beni sorgularken o da buradaydı; doktor ruhumun elinden kaçacağından öyle korkuyordu ki, kapının açılıp kapanmasına bile izin vermiyordu. Julika'nın beni ziyarete gelirken yine yanlış marka puro getirmesi beni duygulandırdı; onun gözünde puro puroydu, getirdikleri pahalı şeyler olduğundan sevineceğimi sanıyor. Seviniyorum da: Çünkü Julika getirdi onları.

Yaşlı bir çift, Profesör Haefeli ve eşi beni ziyarete geliyor. Mahkemenin atadığı avukatım onlara benim Anatol Ludwig Stiller olduğumu söyleyince, benimle başbaşa görüşmek için başvuruda bulunmuşlar; benimle oldukça içten tokalaşıyorlar, bir süre çekingen ve suskun kaldıktan sonra kerevetime oturuyorlar, ürkek ve başlangıçta adeta korkak olsa da, güvenli bir ses tonuyla konuşmaya başlıyorlar, bu konuşmanın çok önemli olduğu, onlar için önemli olduğu ve bunu çoktandır arzuladıkları belli.

"Geliş nedenimiz," diyor yaşlı profesör, "çok kişisel bir konu, şimdiki sorununuzla hiçbir ilgisi yok. Siz oğlumuzu tanırdınız–"

"Alex sizden çok söz ederdi–"

"Çok üzgünüz ki," diyor yaşlı profesör, temkinli ve ciddi, tarafsız kalmaya ve bembeyaz saçlı bir kadın olan anneyi fazla heyecanlanmaktan alıkoymaya çalıştığı belli oluyor, "Alex'in arkadaşlarını asla eve getirmemiş olmasına çok üzgünüz. Bununla birlikte sizden arkadaşı olarak söz etmişti bize. Onun ölümünden önce yaptığımız ve sizi şaşırtmayacağını sandığım bir konuşmayı anımsıyorum; oğlumuz sizin, dünyada kendisine en yakın olan kişi ol-

duğunuzu söylemişti. Açıkça söylemem gerekirse ben sizin adınızı o zaman ilk kez duymuştum–"

Ziyaretin başından beri suskun kalmış olan, o güzel annenin dayanıklılığının gerisinde bir yılgınlık gizlendiği belli; anımsamam için çekinerek ama ısrarla bana uzattığı fotoğrafta Alex var, yirmibeş yaşlarında biri, siyah frak giymiş, bağa gözlüğü sağ elinde, dikkati çekecek derecede zarif olan sol elini siyah bir kuyruklu piyanoya dayamış; belli belirsiz, tutuk bir tavırla selam vermekte. Dokunaklı bir resim, alkışları duymuyorsunuz ama bu mahçup selamı görüyorsunuz, bu yüzden de o selamda yürek paralayıcı bir şey, bir donmuşluk, ölü hayvanlar gibi doldurulmuşluk, bir cansızlık var. Flaş yüzünden genç adamın yüzü derinliksiz görünse de, alışılmamış bir yüz bu, elleri gibi zarif, annesine çok benziyor, yumuşak hatlı olmasa da biraz kadınsı, insanın aklına eşcinsel olduğu geliyor. Yüzünde tuhaf bir sevinç ifadesi var, sanki kendi içinden değil de dışarıdan geliyor bu sevinç, onu şaşırtan flaş gibi dışarıdan bir yerlerden geliyor, sevinecek bir nedeni olduğuna onu – buna çok şaşırsa da – inandıran, bizim göremediğimiz bir olaydan kaynaklanıyor. Sanırım başarıyla verdiği ilk konser bu. Annenin yüzündeki yılgınlığı genç adamın yüzünde de görür gibi oluyorum; bu yılgınlık, aslında çok hoş, çok kültürlü olduğu kuşkusuz olan bu bayanın gözlerine bakmamı zorlaştırıyor. Oğluna zor beğenen gözlerle bakılmasına katlanamıyor. Hep bir şeyler istiyor. Neye mal olursa olsun onaylanmayı arzuluyor. "Alex," diyor, "Size çok değer verirdi–"

Bu bayanın ne istediğini, bu mutsuz anne-babaya hiç de kolay gelmeyen bu ziyaretin amacının ne olduğunu, ne tür bir umudu gerçekleştirmemin beklendiğini bilmiyorum. "Onun ölümü," diyor Profesör, "bizim için acı bir bilinmez olarak kaldı, tahmin edebilirsiniz. Aradan altı yıl geçti–"

"Alex öylesine yetenekliydi ki!"

"Tamam, tamam," diyor yaşlı Profesor, karısının sözlerini çabucak doğrulayarak onun sözü ele almasını engellemek istiyor, "elbette öyleydi, elbette–"

"Siz öyle düşünmüyor muydunuz?" diye soruyor anne.

"Ölümüne gelince –" diyor baba.

"Julika Tschudy de aynı fikirdeydi!" diye vurguluyor anne, "hatta karınızın bir mektubu bile var, sizin de bildiğiniz gibi oğlum karınıza hayrandı, karınızın yaptıklarını asla unutmayacağım, oğlum kendine olan güvenini yitirdiğinde, çalışmaları iyi gitmediğin-

de karınız sık sık Alex'i yüreklendirirdi, bunu biliyorum, oğlum hiç kimsenin karşısında karınızın karşısında olduğu kadar utanmazdı. Karınızın sevgi dolu yüreklendirmesi olmasa–"

Karısı sözünü kesince nezaket göstererek susan yaşlı Profesör bir sigara yakıyor, ama içmiyor onu, beyaz saçlı bayan sanki söz konusu olan genç bir ölünün umut verici, gelecek vaad eden üstün yeteneğini kanıtlamakmış gibi, evet, sanki ölü oğlunun piyanistliği konusunda Ulu Tanrının eline vereceği bir tavsiyeye gereksinimi varmış gibi konuşup duruyordu. Karısının bu söylediklerini onaylamakla yetinen yaşlı Profesörü anlıyorum, onun kafasında başka sorunlar var. Benim farketmediğimi sandığı anlarda bana öyle bir bakıyor ki, sanki Alex'in bir sabah, kent tiyatrosundaki bir bale provasından dönüşte havagazı ocağının önüne oturması kayıp Stiller'in suçu. Ara sıra anneyle baba aynı anda konuşuyorlar, heyecanlanmakta haklılar, çünkü her şey sanki dün olmuşçasına gözlerinin önüne geliyor. Onların karşısında bir yabancı olarak, intihar edenin iki ayrı oğul olduğu, birbirinden çok farklı iki oğul olduğu gibi şaşırtıcı bir duyguya kapılıyorum, bu iki kişiyi birleştirecek tek şey, onların intiharının tek bir nedene bağlanması olacak. İşte sorun bu. Alex'in, bu insanların tek çocuklarının kim olduğunu bilmemi istiyorlar. Alex bir havagazı ocağının önüne oturmuş, tıpkı gazete haberlerinde ve romanlarda okuduğumuz gibi, bütün musluk ları açmış, ocağın ve başının üstüne yağmurluğunu örtmüş, ölümün son demek olacağını umarak soluk almış, soluyup uyuşmuş, morarmış, belki de bağırmış, ama sessizce bağırmış. Koltuktan düşmüş, işlediği hatadan geri dönememiş, ansızın zamanı tükenmiş. Artık çok geç. Altı yıldır zamanı yok onun. Artık kendi kendini tanıyamaz, artık tanıyamaz. Kurtulmak için yalvarıyor. Gerçek ölümü bekliyor... Bir süre sonra fotoğrafı geri veriyorum, tek kelime etmiyorum.

"Alex'le ne konuştunuz?" diye soruyor anne, hıçkırarak, "Ne–"

"Heyecanlanma," diyor baba.

"Susmayın lütfen!" diye yalvarıyor anne, "Tanrı aşkına söyleyin, susmayın!"

Ağlamaktan konuşamıyor. Gardiyan ne olduğuna bakmaya geliyor, görevi bu, başımızla sessizce gitmesini işaret ediyoruz; bu durumu Doktor Bohnenblust'a anlatacağını biliyorum. Avukatım yanımızda olursa, bu yaşlı insanlara, öncelikle de Profesöre ne kadar acısam da, kesinlikle konuşmayacağım; Profesör pantolonunun cebinde temiz bir mendil arıyor, biraz kilolu olduğu için ara-

nırken zorluk çekiyor, sonunda mendili buluyor, iki elini yüzüne kapamış olan anneye uzatıyor, ama o uzun süre almıyor mendili.

"Herhalde bilmiyorsunuz," diyor anne daha sonra, dingin ya da yalnızca yorgun çıkan bir sesle; kullanmış olduğu mendili narin elleriyle katlayıp duruyordu, "bıraktığı kısa veda mektubunda –siz bunu bilemezsiniz – Alex sizinle uzun uzun konuştuğunu, sizin ona hak verdiğinizi yazmış!"

Baba, üzerine çok gözyaşı dökülmüş olan mektubu gösteriyor.

"Hangi bakımdan," diye yeniden hıçkırmaya başlıyor anne, "hangi bakımdan ona hak verdiniz? Altı yıldan beri–"

Mektup çok kısa, duyarlı bir ifadeyle yazılmış. Başlığı: Sevgili anne ve babacığım! Kendisini 'neden' öldüreceğini açıklamıyor. Sevgili anne ve babasından kendisini bağışlamalarını istiyor. Stiller ile ilgili olarak şunları yazmış: 'Stiller ile de bir kez daha konuştum, söylediği her şey bana hak verir biçimde: Hiç anlamı yok. Stiller yalnızca kendinden söz ediyor,ama söylediği her şey benim için de geçerli.' Bundan sonra cenaze töreniyle ilgili isteklerini sıralamış, rahip bulunmasını özellikle istememiş, müzik de çalmasın demiş... Hiç konuşmadan mektubu geri verdiğimde baba da soruyor:

"O gün Alex'le neler konuşmuş olduğunuzu anımsayabiliyor musunuz?"

Açıklamalarımın kaçamaklı sözlere benzediğini kendim de duyuyorum. Ne var ki, böyle de olsalar, suskun kalmamdan daha çok yatıştırıyor onları. Ben susunca yaşlı Profesör, "Umarım karımı yanlış anlamamışsınızdır," diyor, "o zamanki kişinin siz olduğunuzu iddia edemeyiz elbette, aslında – Bay Stiller olun ya da olmayın!– zavallı Alex'imizi koruyamadı diye kimseyi kınayamayız. Tanrı aşkına! Ben bile, babası olarak onu koruyamadım..."

"Ne olursa olsun," diyor anne sessiz gözyaşları dökerek, "Ne olursa olsun Alex çok değerli bir insandı–"

"Kibirliydi," diyor baba.

"Sen nasıl–"

"Kibirliydi," diyor baba.

"Alex mi?"

"Tıpkı senin ve benim gibi, tıpkı çevresindeki herkes gibi," diyerek yine bana dönüyor yaşlı Profesör, "Alex eşcinseldi, bunu biliyorsunuz, kendini böylece kabullenmesi kolay değildi. Ama hiçbirimiz için kolay değildi, bu bir gerçek. O zamanlar, kendisini yalnızca birtakım sözlerle ve beklentilerle yüreklendirmekle yetinen

biriyle değil de, insanın zaafıyla nasıl yaşayabileceğini gösteren birisiyle karşılaşmış olsaydı–"

Anne başını iki yana sallıyor.

"Söylediğim doğru," diyor yaşlı Profesör, beyaz saçlı hanımın itirazına hiç aldırmadan, erkek erkeğe konuşur gibi, "Yaşayabilmek için başarıya oksijen gibi gereksinim duyan insanlarda bazı şeylerin yolunda gitmediğine inanırım ben. Ama ben bunu önlemek için ne yaptım? Benim yaptığım, onun başarıyı hor görmesini sağlamak oldu, başka bir şey değil. Sonuç: Çocuk, hırslı olmaktan utanır oldu. Kendi kendisine olduğu gibi katlanmak yerine, kendi kendisini sevmek yerine, ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur, böyle oldu o. Onu gerçekten seven biri olmalıydı. Ben onun için iyi bir lise öğretmeni oldum, elimden geldiğince yeteneklerini ortaya çıkardım, ama o zaafıyla başbaşa kaldı. Benim verdiğim tek eğitim, onu zaafından uzaklaştırmaya dayanıyordu. Sonunda zaafından kurtulmayı kendisi istedi, budala çocuk –"

Anne yine ağlıyor.

"Oğlumuz size gelmişti," diye yakınıyor, "neden bütün bunları ona söylemediniz ? Onunla konuşmuştunuz– o sırada!"

Sessizlik.

"Çok korkunç," diyor yaşlı Profesör, bir yandan da kelebek gözlüğünü siliyor, gözleri ufacık, kıpışık, "İnsanın kendisini seven birisini kurtaramadığını görmesi çok korkunç...O konuşmadan sonra bu Stiller'in – Alex ondan öylesine candan söz ediyordu ki, öyle değil mi Berta, gerçekten yaşayan birinden söz eder gibiydi–"

Az sonra avukatım geliyor.

Julika Paris'ten maktup yazıyor. Şu adrese: Bay A.Stiller, halen Zürih Tutukevinde. Ve mektup bana ulaştı; ne yazık ki. Sevgili Anatol! diye başlamış mektuba.Yolculuğu iyi geçmiş, Paris'te güneş varmış. İmza: Senin Julika'n. Mektubu yavaş yavaş yüzlerce parçaya ayırdım; ama bu neyi değiştirir ki!

Bugün şunu bir kez daha anlıyorum: Hayatımızdaki başarısızlıklarımızı gömemeyiz, ne kadar çabalarsam çabalayayım başarısızlıktan kurtulamıyorum, kaçış yok. Ama aklımı karıştıran bir şey var: Benim bir başka hayatı ortaya çıkarmak zorunda olmamam, ötekiler için çok doğal, demek ki benim üstlendiğim şeyin kendi hayatım olduğunu düşünüyorlar. Ama o hiç benim hayatım olmadı ki! Onun asla benim hayatım olmadığını bildiğim sürece onu

kabullenebilirim: Başarısızlığım olarak kabullenebilirim. Bunun anlamı şu: Hiç inat etmeden, onların bu yanılgısının içinden geçip gidebilmeliyim, kendimi o adamla asla karıştırmadan, o rolü oynayarak geçebilmeliyim, ama bunun için bir dayanak noktası gerekir bana–

Savcım, karısına yollamak istediğim çiçekleri unuttuğunu itiraf ediyor; bunun yerine, karısını hastanede ziyaret etmemi ve çiçekleri (parasını o ödeyecek) bizzat götürmemi öneriyor bana. Karısının çok sevineceğini söylüyor.

Bay Sturzenegger geldi. Uyuyordum, gözlerimi açtığında kerevetimde oturur buldum onu; iki eliyle – herhalde bu yüzden uyandım– sağ elimi yakalamıştı.

"Sevgili dostum, nasılsın?" diye soruyor.

Ağır ağır doğruluyorum.

"Teşekkürler," diyorum, "Siz kimsiniz?"

Gülüyor. "Beni tanımıyor musun artık?"

Gözlerimi oğuşturuyorum.

"Willi'yim!" diyor, yakınlık göstermemi bekliyor; kendini doğru dürüst tanıtmaktan kurtulmasına izin vermiyorum. Hoşnutsuz bir tavırla ekliyor: "Willi Sturzenegger–"

"Ah," diyorum, "anımsıyorum."

"Nihayet!"

"Savcım sizden söz etti."

Demek Sturzenegger bu, Stiller'in dostu, bir zamanların tutarlı çağdaşlık hayranı genç mimarı, bugününse mesleğinde başarılı adamı, işi oluruna bırakmış keyifli kişisi, her iki ayağını sıkıca yere basan kişisi; hayatta ilerlemiş biri olarak da elbette özellikle dostça davranıyor bana.

"Ya sen?" diye soruyor hemen, başarılarını sıralamadan, eli omuzumda, "Sen neler yaptın da dostum, seni bu paralı daireye tıktılar ?"

Tahmin ettiğim gibi her şeyi keyifli tarafından ele alıyor, beni kayıp Stiller sanmayın biçimindeki ricamı da.

"Şaka bir yana," diyor sonra, "Sana bir yardımım dokunabilirse–"

Beni ürküten bir şey olduğu duygusuna kapılıyorum yeniden, insanlar arası ilişkilerde bir düzenek var, adına tanışıklık, hatta ar-

kadaşlık diyorlar, yaşayan her şeyin hemen önünü alıyor, o anda var olan her şeyi dışlıyor. Benim gibi bir tutuklu parayı ne yapsın? Ama her şey bir otomat gibi işliyor: Yukardan ad giriyor otomata, farzedilen ad, aşağıdan ona uygun davranış biçimi çıkıyor, tastamam, kullanıma hazır, insancıl bir ilişkinin kalıbı; söylediğine göre hiç bir ilişkiye bu kadar gönülden bağlı değilmiş.

"Buna inanabilirsin," diyor, "yoksa tam iş saatinde burada senin kerevetinin üzerinde işim ne?"

Bir saat boyunca Sturzenegger ve Stiller'cilik oynuyoruz, işin tuhafı: Her şey mükemmel, pürüzsüz gidiyor. Bu ikisinin son karşılaşmalarının üzerinden yedi yıl geçmiş olmasına karşın, Sturzenegger'in neşesi de ciddiliği de öylesine kayıp arkadaşına göre ayarlanmış ki, bu Stiller'in bir konuşmanın şurasında ya da burasında nasıl davranmış olduğunu, şimdi olsa nasıl davranacağını çoğunlukla hiç zorluk çekmeden tahmin edebiliyorum (benim yerimde başkası da olsa tahmin edebilir). Ara sıra korkutucu oluyor görüşmemiz; Sturzenegger gülmekten katılıyor, ama ben nedenini bilmiyorum. Kayıp arkadaşının şimdi hangi şakayı yapmadan edemeyeceğini biliyor, benim bu şakayı yapmama hiç gerek kalmıyor, hatta bilmeme bile, Bay Sturzenegger gülmekten yerlere yatıyor zaten. Alışkanlığın görünmeyen iplerinin ucunda sallanan bir kuklaya benziyor, insana benzemiyor. Sonradan, bu Sturzenegger'in aslında kim olduğu hakkında pek fikrim olmuyor. Buna karşı elimden bir şey gelmediği için, o keyifli konuşmamız sırasında bile bir hüzün kaplıyor içimi. Cesaretimi yitirmememi söyleyerek beni yüreklendirmesi, hatta gösterdiği dostluğun tamamı, beni hiç ilgilendirmeyen, orada olmayan bir insana karşı olan tepkilerin toplamı. Bir ara bunu söylemeye çalışıyorum, ama boşuna. Çünkü anlaşılıyor ki, kendi dalga uzunluğumda gönderdiğim diyebileceğim şeyler için anteni yok, ya da var da ayarlamıyor; ne olursa olsun istasyonlar çıkmıyor radyoda, yalnızca onu sinirlendiren parazitler var, bu yüzden İncilimin sayfalarını çevirip duruyor.

"Söylesene," diyor birden durarak, "Sen ne zamandır İncil okuyorsun?"

Anladığım kadarıyla arkadaşı ateistmiş, bir yandan da koyu bir ahlakçı. Yoksa Sturzenegger neden son yıllarda çok para kazanmış olduğu için kendini haklı çıkarmaya çalışsın? Ben hiç ayıplamadım onu. Bir ara ben sustuğum için şöyle söylüyor:

"Evet, olabilir, komünizm elbette büyük bir düşünceyi barındırıyor– ama ya gerçek, sevgili dostum, gerçek!"

Neredeyse yarım saat boyunca, bana, gazetelerde yazılanlara uygun biçimde Sovyetler Birliği'ni anlatıyor, sanki ben o ülkeye bayılıyormuşum gibi öğüt verircesine konuşuyor; bir radyonun karşısında oturur gibiyim, boşluğa konuşan bir insanın sesi duyuluyor, onu tesadüfen duyan ama göremeyen öteki kişi de onun karşısında. Radyodaki adamın kime hitabettiğini nereden bilecek? Bu yüzden itiraz etme olanağı yok, ikaz da edemez, ara sıra onayladığını gösteren bir işaret de yapamaz. Ben ayağa kalktığımda Sturzenegger konuşuyor, parmaklıklı penceremin önünde durduğumda da konuşuyor, bense çoktan susmuş, gözlerimi sonbaharın kararttığı kestane ağacına dikmişim. Bana kalırsa Sturzenegger'in kayıp arkadaşı (Sturzenegger yalnızca onunla konuşuyor!) çok saf bir komünistmiş, daha doğrusu romantik bir sosyalistmiş, korkarım ki komünistler bunun için ona teşekkür ederlerdi. Sovyetler Birliğini tanımayan biri olarak, ya Stiller'e ya da Kravchenko'ya güvenmek seçeneğiyle karşılaştığımda, omuzlarımı silkmekle yetinebilirim ancak; her ikisi de benim açımdan inandırıcı değiller.

"Bir şey daha var– Sibylle bebek bekliyor, biliyorsundur herhalde?" diyor Sturzenegger, konuyu değiştirmek için, "Geçenlerde Julika'yla karşılaştım, harika görünüyor," diye ekliyor.

"Ben de aynı kanıdayım."

"Kimin aklına gelirdi?" diyerek gülüyor, "Ama ben hep söylemez miydim? Sen onu terkedersen o ölmez derdim, tam tersine, onu hiç böyle sağlıklı görmemiştim, neredeyse çiçek açıyor–"

Yeniden bir sürü şey dinliyorum.

"Anlatsana!" diyor, "Duyduğuma göre dünyanın yarısını dolaşmışsın. Yeniden aramıza dönmek nasıl bir duygu? Birçok inşaat yaptık, sevgili dostum. Bir şeyler gördün mü?"

"Evet," diyorum, "Biraz."

"Peki ne diyorsun?"

"Hayret ediyorum," diyorum, ancak Bay Sturzenegger, yani mimar, neye hayret ettiğimi elbette tam olarak bilmek istiyor. Kuşkusuz övgü bekliyor benden, bu yüzden ben de gönül rahatlığıyla ne kadar övebilirsem övüyorum onu: Burada inşaatların ne kadar temiz olduğunu, ne kadar güvenli, ne kadar düzenli, ne kadar sağlam, ne kadar ağırbaşlı, ne kadar kusursuz, ne kadar özenli, ne kadar zevkli, ne kadar bakımlı, ne kadar esaslı, ne kadar ciddi vesaire olduğunu söylüyorum, hepsi de sanki sonsuza kadar sürecek gibi diyorum. Sturzenegger bütün bunları doğruluyor, ama coşkumdaki eksikliği duyumsuyor, gerçekten de coşku duymuyorum. Kul-

lanmış olduğum sıfatların hepsini bir kez daha yineliyorum: düzenli, bakımlı, özenli, temiz, hoş, eğlenceli. Ancak, söylediğim gibi, bütün bunlar somut nitelikler kavramına giriyor, bu da İsviçrelilere özgü bir özellik. Nitelik, diyorum, evet doğru sözcük bu, beni hayrete düşüren şey nitelik! Ancak Sturzenegger mutlaka bir açıklama bekliyor, heryerde nitelikli şeyler görmeme karşın neden coşku duymadığımı bilmek istiyor. Yabancı bir ülkenin halkını yorumlamak hep çetin bir iştir, üstelik o ülkede tutukluysanız! Buranın halkı, Sturzenegger'den duyduğuma göre, ölçülülük diyor buna, bu da benim sinirime dokunuyor; hiçbir bakımdan büyük olmadıkları gerçeğine katlanabilmek için, akla gelen her türlü kelimeyi bulmuşlar. Böyle bir şeye katlanmaları iyi midir, bilmiyorum. Rizikoya girmeyi göze almamak bir alışkanlığa dönüşürse, insan aklının ölümü demek olur, yumuşak ve ayırt edilemeyen bir ölüm olur bu, ama yine de önüne geçilemez; gerçekte de, (hücremden baktığımda gördüğüm kadarına ve yaptığım birkaç gezintiye dayanarak) bugün İsviçre'nin havasında bir cansızlık, bir ruhsuzluk var, tıpkı insan mükemmeli aramaktan vazgeçince nasıl ruhsuzlaşıp kalırsa öyle. İsviçrelilerin, günümüzün mimarisinde ve başka yerlerde de kendini açıkça gösteren maddi mükemmelliğe erişme hırsı, karınca bir tür bilinçsiz telafi; onların bu maddi mükemmelliğe gereksinimleri var, çünkü düşüncelerinde asla temiz ve uzlaşmasız değiller. Yanlış anlaşılmayayım: Söz konusu olan, demokrasiyi oluşturan siyasi uzlaşma değil, İsviçrelilerin büyük çoğunluğunun artık akılsal bir uzlaşmaya katlanacak durumda olmamaları. Büyüklüğe karşı duyulan gereksinimi düpedüz ayıplayarak işin içinden çıkıyorlar. Ancak, büyük olandan (Bütünden, Mükemmelden, Kökten Olandan) vazgeçmeyi alışkanlık haline getirmek, dolayısıyla da kolay yoldan vazgeçmek, sonunda insanın hayalgücünü bile kurutmaz mı? Bu ülkede karşımıza çıkan coşku yoksulluğu ve genel isteksizlik, İsviçrelilerin böylesi bir kuraklığa ne kadar yakın olduklarının açık belirtileri...

"Mimarlık konusundan ayrılmayalım!" diyor Sturzenegger.

Bunun üzerine, İsviçrelilerin 'Kentin eski mahallesi' dedikleri yer konusunda konuşmaya başlıyoruz. O bölgeyi atalarından kaldığı biçimde korumak ve bir anı olarak saklamak düşüncesini çok soylu buluyorum. Oraya uygun bir uzaklıkta da günümüzün kentini kuracaklarmış! Ama gördüğüm kadarıyla, gerçekte ne birini ne ötekini yapıyorlar, iki karar arasında kalıp kazançlarına kazanç katıyorlar. Geçenlerde gördüğüm gibi, yetenekli ve yurtsever mimar-

lar, onaltıncı, onyedinci, ya da onsekizinci yüzyıl ölçülerine yakın ölçülerde işyeri binaları kuruyorlar. Çetin bir girişim! Gerçi kumtaşından yapı taşları, az eğimli kemerler ve Ortaçağdan kalma gerçek cumbalar kullanarak betonarmeyi (bir namus lekesi gibi) gizlemek mümkün, ancak görünüşe göre kazançla saygıyı bir araya getirmek pek o kadar kolay değil, ortaya öyle bir şey çıkıyor ki, tatile çıkan zenci askerler bile bu tür şeylerin Eski Avrupa olduğunu düşünmüyor. Kendileri düşünüyorlar mı? Bugünkü kentlerine yer açmak için, atalarından kalan daracık sokaklı kenti mutlaka yerle bir etmek düşüncesi onlara delice, canice gelirdi, öfkelerini dışa vurmak için mektup yağmuruna tutarlardı her yeri. Aslında kendileri çok daha delice bir şeye girişiyorlar: Yerine bir yenisini, çağdaşını, kendilerine özgü olanını inşa etmeksizin, atalarından kalan kenti berbat ediyorlar. Nasıl oluyor da, bir yabancının hemen gözüne çarpan böylesi bir akıl zayıflığı, o ülkenin vatandaşlarını dehşete düşürmüyor? Kentin eski mahallesinin böylesine berbat edilmesine karşı Sturzenegger'in elinden bir şey gelmiyor, öte yandan bana kent dışında, Oerlikon'da kurduğu yeni mahallenin fotoğraflarını gösteriyor; Oerlikon Zürih'in bir banliyösü, bütün dünyada silah sanayii ihracatıyla tanınıyor; bu mahalle geçmiş, kapanmış bir dönemin ölçütünde, cennet olmayan bir cennet. Böyle bir şey gördüğümde huzursuzlanmamın nedenini Sturzenegger'e nasıl açıklayabilirim? Her şey çok zevkli, çok temiz, çok ağırbaşlı, ancak dört bir taraf kulis. Gördüklerim karşısında öğüreceğim geliyor dememek için, İsviçre'nin toprakları bu kadar bitmez tükenmez midir ki bu 'tarz'da daha birkaç yüzyıl inşaat yapabilsin diye soruyorum. Ama durum böyle değil galiba. Gelenek nedir? Ben şöyle düşünürdüm: İnsanın kendi çağının sorunlarını, ataları bulundukları çağın sorunlarını nasıl ele almışlarsa, aynı cesaretle üstlenmesi. Bunun dışında kalan her şey taklittir, mumyalamadır; İsviçreliler ülkelerinin canlı bir varlık olduğunu hâlâ düşünüyorlarsa, bu mumyalama vatan korunması adı altında ortaya çıktığında neden karşı koymuyorlar? ... Sturzenegger gülüyor:

"Kime söylüyorsun bunu? Ben yıllardır eleştiriyorum bunu – elbette uluorta değil– üstelik bizim eski mahallelerimizde yapılan tek budalalık bu değil, biliyor musun–"

Yapılan birkaç işten daha söz ediyor bana, ancak tutuklu olduğum için bunların doğru olup olmadığını araştıramam. Dikkati çekecek bir çabuklukta benim sözlerimi onaylaması (ne yazık ki oldukça uzun bir süre sonra farkediyorum bunu), görüşlerimizin

birbirine uymasına değil de onun duyduğu hınca dayanıyor; Sturzenegger, belediyenin baş mimarı hakkında iğneleyici sözler ediyor, öte yandan, kendisininin itiraf ettiği gibi, onun sayesinde hatırı sayılır siparişler almış; Sturzenegger'in baş mimarla tanışmayan bir yabancının yanında cüretkârlık sayılacak bir açıklıkla konuşması çok insanca bir şey, böylece rahatlamış oluyor. Buna karşılık benim açımdansa, şu ya da bu kişiyle değil de, tutuklu bulunduğum ülkedeki genel zihin yapısıyla ilgilenmem çok insanca bir şey; benim hakkımda hüküm verecek olan yapıyı tanımak istiyorum; bu çok doğal bir gereksinim. Mimarlık üzerine konuştuğumuzda beni ilgilendiren tek konu, kentler inşa eden bir İsviçrelinin, bana kalırsa aslında geleceği değil geçmişi isteyen bir halkın arasında ne ölçüde yürekli ve geleceğe yönelik olabileceği. İsviçre'nin geleceğe yönelik (Sturzenegger'e soruyorum bunu) herhangi bir hedefi var mı acaba ? İnsanın elindekini ya da elinde olmuş olanı koruması, gerekli bir görevdir, ancak yeterli değildir; yaşamak için insanın geleceğe yönelik bir hedefinin de olması gerekir. İsviçre'yi gözüpek yapan, canına can katan o ulaşılmamış hedef nedir, İsviçre'yi bugünkü İsviçre yapan, gelecekteki o şey nedir? İsviçreliler Ruslaın gelmemesi fikrinde birleşiyorlar; ama bunun da ötesinde bir şey var: Eğer Ruslar gelmezse, hedefleri ne olacaktır? Ülkelerine nasıl bir biçim vermek istiyorlar? Olup biteni kullanıp nasıl bir şey oluşturacaklar? Planları nedir? Yaratıcı umutları var mıdır? İsviçrelilerin yaşadıkları en son büyük ve gerçekten hayat dolu çağ (avukatımın anlattıklarına göre) ondokuzuncu yüzyılın ortalarındaymış, kırksekizli yıllar denilen dönem. O zaman bir planları varmış. O zamanlar, daha önce hiç olmayan şeyleri istiyorlarmış, yarının, öbür günün gelmesini sevinçle bekliyorlarmış. O sıralarda İsviçre akla hayale sığmayan bir 'şimdi'yi yaşıyormuş. Şimdi böyle bir şeye sahip mi? Buradaki insanların çoğunda görülen geçmişe özlem duygusu, çok bunaltıcı. Bu durum kendini edebiyatta da (şayet hapishanedeki kütüphane İsviçrelilerin okuma zevkini temsil ediyorsa, yani resmi vakıfların zevkine uygunsa) gösteriyor: Öykülerin çoğu ve sanırım en iyileri, kırların cennetine götürüyor bizi; köylülerin yaşamı, ruh zenginliğinin en son sığınağı olarak görünüyor; şiirlerin çoğunda kentlinin kendi deneyimler dünyasından kaynaklanabilecek her türlü eğretilemeden kaçınılmış; ve eğer atların çift sürdüğü bir tarlanın ürününden yapılmamışsa, ekmeğin hiçbir şiirselliği olmuyor; ondokuzuncu yüzyılın gittikçe geride kalmasının yarattığı bir tür hüzün, İsviçre yazınındaki başlıca

ifade gibi görünüyor. Resmi mimari de tıpkı böyle: Büyüyen kentlerinin ölçütünü nasıl da gönülsüzce, isteksizce değiştiriyorlar, nasıl da hüzünlüler, nasıl da inatçı ve değerbilmezler. Bir ara Sturzenegger:" Evet ama doğrusunu istersen, imar yasası yalnızca üç kata izin veriyorsa, bir mimar olarak ben ne yapabilirim? Haksızlık etmemek gerek", diyor.

İmar yasalarını kimin hazırladığını sorduğumda yanıt alamıyorum, Sturzenegger çağdaş bir kentin inşasını olanaksız kılan yasal engelleri anlatmayı sürdürüyor, bu konunun yabancısı olarak bilmediğim ne varsa öğreniyorum, ancak ilgili yasaların neden değiştirilmediğini sorduğumda hiçbir yanıt alamıyorum. Sturzenegger, "Burası demokratik bir ülkedir!" demekle yetiniyor. Onu anlamıyorum. Demokratik bir kavramın özgürlüğü, eğer değişmiş bir çağda ayakta kalabilmek için gerekliyse, halka yasalarını demokratik anlamda değiştirme hakkı tanımakta yatmazsa, nerede yatabilir? Ama, acaba halk bunu istiyor mu? Demokrasinin kendini değiştiremeyecek bir şey olduğuna ilişkin tehlikeli görüşe itiraz ediyorum, insan ancak atalarını aşmaya çabalamazsa onlar kadar özgür kalabilir yolundaki öteki düşüncelerine de. Gerçekçi ne demektir? Sturzenegger hep şunu söylüyor: Görüşler, eh evet, bunlar güzel ve uygun, ama gerçekçi olmalıyız. Bunun anlamı ne? İsviçrelilerin oturdukları evlerin iki katlı olmasının romantikliğinden söz ederken, Sturzenegger bir uzman olarak baktığında, ondokuzuncu yüzyıl tarzında yaşamanın giderek zorlaşacağını, İsviçrelilerin o ufacık ülkelerini daha hâlâ böylesi evlerle köye çevirmelerinin, budalalıkların en büyüğü olduğunu kabul ediyor; ben de bu yüzden lafı dolaştırmadan soruyorum: Düşünceniz nedir? İsviçreliler ne kadar isterlerse istesinler tarih olduğu yerde durmaz. Yeni bir yola sapmadan, kendi kendiniz olarak nasıl kalacaksınız? Gelecekten kaçamazsınız. Öyleyse onu nasıl biçimlendireceksiniz? Fikir sahibi olmamakla gerçekçi olunmaz.

Onunla kavgaya başlamadan çok önce, gülümsemesi, yüzündeki o keyifli tevekkül ifadesi sinirime dokunuyordu zaten; demek ki savcımın mimarı, Stiller'in dostu olan Bay Sturzenegger buydu: baş mimarı anlatırken alabildiğine ciddi, bunun dışında, söz fikirlere gelince, hiçbir şeyi umursamayan biri gibi nemelazımcı bir keyif içinde.

"Sevgili dostum," diyor sonunda, eli omuzumda, gülüyor, "– hiç değişmemişsin!"

Susuyorum.

"Hep bir şeyleri yıkacaksın!" diye ekliyor, "Hep zarar vereceksin! Seni tanıyoruz– ah sen eski nihilist!"

Bunun üzerine ben de ona salak herif diyorum (kaba bir deyim bu, ama bu Bay Sturzenegger gibi adamlar, kendi rahatlarından başka hiçbir hedefleri olmayan, keyif içinde tevekküle kapılmış bu gibi adamlar karşılarındaki kişi bir şey ister istemez nihilizmden söz etmeye başlayınca, ne kadar düşünürsem düşüneyim daha uygun bir söz bulamıyorum), işe bakın ki Sturzenegger gülmeye devam ediyor, omuzuma bir daha dokunuyor, en kısa zamanda "Bizim eski meyhanede, bilirsin işte!" buluşuruz diyor... Sonra, hücremde tek başına kaldığımda, bu deyimi defalarca söylüyorum. Bu Sturzenegger (ve avukatım) gibi tipler bütün mizah duygumu yok ediyorlar; bu yüzden kızıyorum onlara.

Düşümde Julika'yı gördüm: –Bir bulvar kafesinde oturuyor, belki de Champs-Elysees'de, önünde mektup kağıdıyla kalem var, bir kompozisyon yazması gereken okullu bir kıza benziyor, gözleri bana yazdıklarına inanmamam için yalvarıyor, çünkü yazdıklarını baskı altında yazıyor, bakışlarıyla kendisini bu baskıdan kurtarmamı istiyor...

Bugün hastaneye gittim.

Sibylle (savcımın karısı) yaklaşık otuzbeş yaşlarında bir kadın, siyah saçları, çok açık mavi renkte, hayat dolu gözleri var, anne olmanın verdiği mutluluk içinde çok güzel, gençliği ve olgunluğu kendinde birleştirmiş. Bu durumdaki kadınların başlarında hale varmış gibidir, karşısındaki erkeği, yabancı erkeği mahçup eder. Yüzü esmer, güldüğü zaman kıskanılır güzellikteki dişleri görünüyor, çok güçlü bir ağzı var. Çok şükür ki bebeği odada değildi, dürüst olmam gerekirse bebeklere nasıl davranacağımı pek bilemem. Başhemşire beni kapitoneli çift kapıdan geçirip içeri aldığında, Sibylle dışarıda, balkonda mavi bir hasır koltukta oturuyordu. Giydiği limon sarısı sabahlık (Beşinci Cadde, New York) ona çok yakışmıştı. Oturduğu yerde biraz doğruldu, gözündeki koyu camlı güneş gözlüğünü çıkardı, başhemşire büyükçe bir vazo bulmaya gittiği için ikimiz başbaşa kaldık. Elimde çiçeklerle kendimi nedense çok gülünç hissediyordum. Sibylle koyu camlı güneş gözlüğünü yeniden taktığından, artık bakışlarını okuyamıyordum. Kocası, yani savcım, bana yirmi Frank verme nezaketini gösterdiğinden, muşamba kaplı merdivenden çıkarken yaylanan, saman kağıdın için-

de fışır fışır ses çıkaran, bir kucak dolusu uzun saplı glayöl alıp mutlu annenin karşısına dikilmiştim. Tanrıya şükür ki başhemşire az sonra tuhaf görünümlü kocaman bir vazoyla geri geldi. O kaskatı glayölleri düzenlemek pek de kolay bir iş değildi. (Gülleri yeğlerdim ama, savcının parasını kullanacağımı düşününce biraz pahalı buldum onları.) Çay vaktiydi, dosdoğru hapishaneden geldiğimden haberi olmayan başhemşire, kusursuz bir nezaket göstererek, çörek mi tost mu istersiniz, diye sordu. Sonunda Sibylle'le yalnız kaldık, pek çabuk rahatsız edileceğe benzemiyorduk.

"Stiller," dedi bana, "bu budalalık da ne?"

Ben glayölleri kastettiğini sandım. Ama sonra onun, kayıp Stiller olmayı kabul etmememden söz ettiğini anladım. Güneş gözlüğünü çıkarınca Sibylle'in açık renkli gözlerindeki sevecen–soğukkanlı bakışı gördüm. Kısa zaman önce kocasından bir çocuğu olmuş olsa da, bu kadın tarafından sevilmiş olmak düşüncesi insanın aklını allak bullak ediyordu. Elbette ki Stiller değilim diye direndim. Sibylle'in karşısında oturmuştum, sol ayağımı sağ dizimin üzerine koymuş, her iki elimle sol dizimi kavramıştım, Sibylle beni incelerken, ben gözlerimi parktaki yaşlı çınar ağaçlarına dikmiştim.

"Ne kadar sessiz biri olmuşsun," dedi. "Julika nasıl?"

Çok soru soruyordu.

"Neden geri döndün?"

İlginç bir öğleden sonraydı, çay soğumuş olsa da içiyorduk, tosta da çöreklere de dokunmamıştık; benim sessizliğim (ne söyleyebilirdim ki?) onu konuşmaya yöneltmişti. Saat altıda bebeğin emzirilmesi gerekiyordu, ertelenecek bir şey değildi bu.

Sibylle'in kayıp Stiller'ini gözümde açık seçik canlandırabiliyorum: –çok kadınsı bir adam olmalı. İradesinin olmadığı duygusuna kapılıyor, belli bir anlamda fazlasıyla sahip buna, yani ne kadar kullanıyorsa o kadar var; Stiller kendisi olmak istemiyor. Kişiliği oturmamış; bu yüzden köktenciliğe eğilimli. Zekâsı vasat, ancak kesinlikle işlenmemiş, fikirlerine güveniyor, zekâsına özen göstermiyor, çünkü zekâ insanı karar vermeye zorlar. Zaman zaman korkak olmakla suçluyor kendini, sonra birtakım kararlar alıyor ama uymuyor bunlara. Kendi kendisini kabullenmeyen hemen hemen herkes gibi o da bir ahlakçı. Bir savaşçı olduğunu kendi kendisine kanıtlamak için bazen gereksiz tehlikelere atılıyor, ya da ölüm teh-

likesine giriyor. Hayalgücü çok geniş. Kendisinden aşırı şeyler beklediği için klasik aşağılık korkusu içinde, borçlu kalma biçimindeki temel duygusunu da bir derinlik, hatta dindarlık olarak görür. Sevimli bir insandır, çekicidir, kavga etmez. Eğer çekiciliği işe yaramazsa, kendini hüznün kollarına bırakır. Samimi olmak ister. Samimi olmak için duyduğu o dindirilmez arzu, başkalarında olduğu gibi onda da bir tür yalancılıktan kaynaklanmaktadır. Zaman zaman öyle içten davranır ki, neredeyse dışavurumcu olur, kafasındaki tek düşünce özellikle samimi davranmak, başkalarından daha samimi olmak ve böylece bir noktayı, can alıcı noktayı aşabilmektir. Bu noktanın, bu kara deliğin tam yerini bilemez, o hep vardır, olmasa bile yine de korkar ondan. Sürekli beklentiler içinde yaşar. Her şeyi sallantıda bırakmaktan hoşlanır. Nerede bulunurlarsa bulunsunlar, akıllarına başka yerlerin de ne kadar güzel olduğu düşüncesi gelmeden edemeyen türde insanlardandır. Bulunduğu andan, en azından ruhsal bakımdan, uzak durur. Yaz mevsiminden hoşlanmaz, aslında 'bugün'le ilgili hiçbir durumdan hoşlanmaz, sonbaharı, alacakaranlığı, hüznü sever, bağlandığı ilke geçiciliktir. Kadınlar onun yanındayken kolaylıkla anlaşıldıkları duygusuna kapılırlar. Erkekler arasında pek dostu yoktur. Erkeklerin arasındayken kendini bir erkek gibi duyumsamaz. Ancak yetersiz olmak konusundaki temel korkusu yüzünden kadınlardan da korkmaktadır. Elinde tutabileceğinden fazlasını fetheder, kadın arkadaşı onun sınırlarını sezdiği anda bütün cesaretini yitirir; olduğu gibi sevilmeye hazır değildir, beceremez bunu, bu yüzden de kendisini yürekten seven her kadını elinde olmadan ihmal eder, eğer o kadının sevgisini ciddiye alırsa, bunun sonucu olarak kendini olduğu gibi kabullenmek zorunda kalacaktır, ama buna hiç istekli değildir!

İnsan bu ülkeye gelir gelmez dişleri çürüyor. Dişimin ağrıdığını söyler söylemez, beni Bay Stiller'in dişçisine götürmek istiyorlar. Sanki başka diş doktoru yok! Doktorun adını, ödenmeden kalmış olan ve avukatımın elindeki belgelerin arasında bulunan bir faturadan bulup çıkarıyorlar.

Hemen arıyorlar onu. Çok şükür ki (ama avukatımın bu duruma üzüldüğü belli) bu dişçinin kısa süre önce öldüğü ortaya çıkıyor. Yerini alan doktordan randevu alınıyor– yani Stiller'i hiç görmemiş olan, beni tanıdığını iddia edemeyecek olan birinden.

altıncı defter

Kayıp Stiller'in atölyesi – savcımın karısı Bayan Sibylle'in tanımlamasına göre– büyük ve aydınlık bir mekanmış; kentin eski mahallelerinin birinde, bir çatı katında yer alan bu atölye, içinde en gerekli eşyaların bile bulunmaması yüzünden – Sibylle'in şapkasıyla çantasını koyabileceği bir yer bile yokmuş örneğin– olduğundan da büyük görünüyormuş. Sibylle'in o atölyenin boyutlarını on metreye onbeş metre olarak vermesi biraz abartılmış olabilir, aslında görünüşe göre orasını oldukça iyi anımsıyor. Yer yer aşınmış olan parkeler, budaklı çam ağacındanmış, Sibylle'in birçok kez başını çarptığı eğimli tavanın altında, bir köşede mutfağa benzer bir yer varmış, kırmızı mozayikli çimentodan olan bir evye, gazlı ocak, içi rengârenk çanak çömlek dolu bir dolap. Stiller orada yattığına göre atölyede bir divan da varmış ; ayrıca bir kitaplık da varmış, kentsoylu bir aileden gelen Sibylle, komünist manifestosunu ilk kez orada görmüş, bunun yanında Tolstoy'un Anne Karenina'sı, adı çokça geçen Karl Marx'dan birtakım şeyler, Hölderlin'in, Hemingway'in ve Gide'in kitapları da varmış; Sibylle de bu alaca bulaca kitaplığın renklerini artıracak şu ya da bu kitabı armağan etmiş. Halı yokmuş. Buna karşılık Sibylle orada tam beş dirseği olan upuzun bir soba borusu olduğunu anımsıyor, görünüşü çok romantikmiş borunun. Atölyenin en güzel tarafı da şuymuş: Koca bir adım atmayı göze alırsanız (Sibylle bayan olduğu için dar eteğini biraz yukarı çekmesi gerekiyormuş) dama çıkabiliyormuşsunuz, kenarındaki parmaklıkları paslanmış olan, zeminindeki yosun bağlamış çakıllı ziftin insanın beyaz ayakkabılarına yapıştığı bir çatı düzlüğüne çıkabiliyormuşsunuz ve çok da romantikmiş orası: Damdaki oluklarda kuğuran güvercinler, dört bir yanda eğimli çatı

aralıkları, çatı pencereleri, bacalar ve yangın duvarları, kediler, içlerinde tozu dumana katarak halı çırpılan avlular, sardunyalar, rüzgârda çırpınan çamaşırlar ve katedralin gürültüsü. Vaktiyle Selamet Ordusu'nun kalan mallarının satıldığı depodan satın alınmış olan bir şezlong, ne yazık ki kullanılacak durumda değildi; kumaşı öylesine çürümüştü ki çöp kovasına oturmak o şezlonga oturmaktan daha iyiydi, anlaşılan Sibylle, yani savcının karısı için bu oturma düzeni de oldukça hoştu. Bütün bunlara karşın o atölyeyi hoşnutlukla anımsadığı izlenimini ediniyor insan. Atölyede ayrıca bir de eski tip bir sallanan koltuk varmış, içine oturup sallanınca Sibylle dışa belli etmese de keyfinden kabına sığamaz olurmuş, o atölyedeki her şey, düzenli bir evden gelen Sibylle için iğretiliğin çekiciliğini taşıyormuş. Musluğun ucundaki hortumu yalnızca bir tek ip tutuyormuş, perdenin biri raptiyelerle tutturulmuşmuş, perdenin arkasında, çamaşır sandığı olarak kullanılan kalın menteşeli eski bir valiz duruyormuş. Bu atölyede nereye baksanız, her an toparlanıp yeni bir yaşama başlamak üzere oradan ayrılacakmışsınız gibi heyecan verici bir duyguya kapılırmışsınız, tam da Sibylle'in o günlerde ihtiyacı olan duyguymuş bu.

Sibylle'in o atölyeye yaptığı ilk ziyaret bir baskınmış.

"Öylesine bir uğrayayım dedim!" demiş, geceyarılarına kadar kalacaksın deşelermiş kendi bile inanmazmış. "Nerede oturduğunu, nerede çalıştığını bir görmek istedim..." demiş. Stiller traşsız olduğu için biraz utanmış. Sibylle'e Cinzano ikram etmiş. Stiller perdenin arkasında, musluğun başında traş olurken Sibylle de duvarda asılı olanlara göz atmış: Bir Afrika maskesi, bir Kelt baltasının ufak bir parçası, Josef Stalin'in bir portresi (daha sonra ortadan kalkmış bu) ve Toulouse Lautrec'in ünlü bir afişi, ayrıca iki tane de İspanya'dan alınma rengi solmuş banderilla. "Bunlar da ne?" diye sormuş Sibylle. Stiller sakalıyla meşgul olmaya hiç ara vermeden, "Bunları boğa güreşinde kullanırlar," demiş. "Öyle ya," demiş Sibylle, "Sen İspanya'da bulunmuşsun. Sturzenegger bize senin başından geçen çok hoş bir öyküyü anlatmıştı..." Sibylle salıncaklı koltuğa oturmuş, gülerek, "Seni bir Rus silahıyla düşünemiyorum!" demiş. Stiller'in bu sözleri yanıtsız bırakmasından Sibylle'in onu incittiği belli olunca, Sibylle elbette ki üzülmüş. "Sturzenegger budalanın tekidir," demiş Stiller perdenin arkasından, "Bu aptalca öyküyü her yerde ona buna anlatıyor." "Peki anlattıkları gerçek değil mi?" - "Doğru olsa bile Sturzenegger'in anlattığı biçimde değil," diye karşılık vermiş Stiller, keyfi iyiden iyiye kaçmışmış, Sibylle ona

Rus malı silahla ilgili başka bir şey sormamış. Sözü değiştirmeye çalışarak:" Ama İspanya'da bulundun değil mi?" diye sorduysa da, kendi kendine kızmaktan kendini alamamış; sanki oraya Stiller'i İspanya konusunda sorguya çekmeye gelmiş gibi bir durum olmuşmuş...

Stiller'le Sibylle, sanatçıların düzenlediği bir maskeli baloda tanışmışlar, o zamanlar birbirlerinin kim olduğunu bilmiyorlarmış, bu yüzden birbirlerine karşı rahat davranmışlar, yakınlaşmışlar ; bu balonun üzerinden ancak üç hafta geçmiş, ama gerçek yaşamda karşılaşınca, bu yakınlaşmaya neredeyse inanamamışlar, karşısındakinin hiç haberi olmadığı bir düşü gizlice anımsamaya benzemiş duyguları. Stiller'in arkadaşı olan Sturzenegger, kadının kim olduğunu söyler söylemez onunla yeniden karşılaşmak, Stiller için kaçınılmaz bir şey olmuş, hiç değilse, öptüğü o yüzün maske olmadan neye benzediğini merak ediyormuş; bir içki içmek üzere buluşmuşlar; yüzlerinde maskeler olmadan birbirlerine söyleyecek daha çok şeyleri olduğu için içkinin arkasından gezintiye çıkmışlar, bu gezintinin üzerinden bir hafta bile geçmeden, anlaşılan yine aralarında bir yakınlaşma olmuş, bu yakınlaşma da onlara inanılmaz görünmüş, tıpkı maskeli baloyu düşününce duyumsadıkları gibi olmuş, yani karşısındakinin hiç haberi olmadığı bir düşü gizlice anımsar gibiymişler. Bu yüzden böylesine sıkılganmışlar, konuşmaları böylesine tutukmuş!.. "Demek burada çalışıyorsun," demiş Sibylle, ama bu soruyu kendisi de budalaca, hatta gereksiz bulmuş. Yontuların arasında dolaşmış, Stiller'in, yapıtlarını ona tanıtmasını, biraz da korkuyla, bekliyormuş. "Sanattan hiç anlamadığımı biliyor musun?" diye sormuş. "Bu yüzden şanslıyım," demiş Stiller ve konuyu değiştirmiş. "İçkini içiyorsun, değil mi? Cinzano içilsin diye kondu yanına." Sibylle kendine içki almış. Elinde bardağıyla yontulardan birinin önünde dururken traşını bitirmiş olan Stiller perdenin arkasından çıkmış ve "Bu benim karım," demiş. "Uzun, sütunsu bir boynun üstünde yükselen bir başmış Sibylle'in karşısındaki, bir kadından çok bir vazoya benziyormuş, alışılmadık bir şeymiş, bir şey söylemek zorunda olmamak rahatlatmış Sibylle'i. "Karın bunu korkunç bulmuyor mu?" diye sormuş yine de, "Sen beni sanatınla böyle yorumlamış olsaydın korkunç bulurdum!" Böylece Stiller'in sanatı konusundaki konuşmaları noktalanmış, zaten başka bir şey de konuşmamışlar; orada sanki Cinzano'nun tadına bakmaktan başka bir amaçları yokmuşçasına dikilmişler, her ikisi de, olduklarından üç beş derece daha budala görü-

nüyormuş, bunun nedeni de büyük bir olasılıkla, birbirlerini gerçekten tanımamış olmalarına karşın en ufak bir dokunma sonunda yeniden birbirlerine yakınlaşmaktan duydukları ve pek de haksız olmadıkları korkuymuş. "Neden ilgileniyorsun?" diye sormuş Stiller, "Yani şu Rus tüfeğiyle demek istiyorum." Sibylle bu konuyla, onun bilinmedik geçmişinin herhangi bir yönüyle olduğundan daha fazla ilgilenmiyormuş. Görünüşe göre İspanya'yı, sivri uçlu, soluk renkli banderillaları aklından çıkaramayan asıl Stiller'miş. Anlaşıldığına göre, kendisini rahatsız eden Rus tüfeği öyküsünü anlatmak zorunda kalmamak için, Stiller boğa güreşlerini anlatmaya başlamış, hem de tüm ayrıntılarıyla, elleri boş kalsın diye cinzano bardağını bir kenara bırakmış. Duvarda asılı olan iki banderillayıysa eline almamış, sanki onlardan korkuyormuş; Sibylle ara sıra, "Evet," diyormuş, "Anlıyorum." Boğa güreşi sanki Stiller'in çok hoşuna gidiyormuş, Sibylle bu hayranlık dolu ifadenin ona çok yakıştığını düşünmüş, bütün maskelerden daha çok yakışıyormuş. "Ve şimdi," diye anlatmış Stiller, "Şimdi de matador geliyor!" Sibylle'in gözünde boğa çoktan ölmüşmüş. "Neden şimdi?" diye sormuş, "Boğa öldü ya!" Aslında Sibylle anlatılanlara dikkat etmemiş, daha doğrusu boğa güreşine dikkat etmemiş, ama Stiller'in yüzüne dikkat etmiş; Stiller her şeyi baştan anlatmak zorunda kalmış. Sibylle'in bir boğa güreşini gözünde canlandırması neden böylesine zorunluymuş? "Dikkat et!" demiş Stiller. "Şimdi ben boğayım." Atölyenin ortasında dikilip durmuş, Sibylle'in de sallanan koltuktan kalkıp torero rolünü üstlenmesini istemiş. Bu rol dağıtımı Sibylle'i güldürmüş. Bir boğayı öldürmek ihtiyacını duymuyormuş. Stiller ise bu rol dağıtımını çok uygun bulmuş; Sibylle'in şapkasını çıkarmasına bile gerek yokmuş, bir toreronun olabildiğince narin olması gerekirmiş. İlk önce boğa arenaya çıkıyormuş, Sibylle'in gözünde canlandırması gereken şey şuymuş: Dört bir yanda güneş içindeki kumun insanı kör eden parlaklığı, hayat ve ölüm, aydınlık ve gölge arenayı bölüyorlar, çepeçevre insan dolu tribünler, bir çiçek tarhı gibi rengârenk, seslerin uğultusu Sibylle, yani torero yaklaşınca kesiliyor. Aslında boğayı ellerindeki kırmızı örtülerle kızdıran birçok kişi var, ancak Stiller'e şimdilik Sibylle yetiyor. Kömür karası boğa dev boyutlu bir çukur içinde durucasına ortada duruyor, savaş oyun gibi başlıyor, adeta bir bale; sallanan bezler tam kırmızı değil, güneşten solup pembemsi olmuşlar, uzun sözün kısası, boğa, ne yapması gerektiğini tam olarak bilemiyor, öylesine savunuyor kendini, boşluğa boynuz atıyor, koşarken birden duru-

yor, havaya bir toz bulutu yükseliyor. Buraya kadar her şey bir cilveleşmeden, bir flörtten ibaretmiş, her şey burada bırakılsa da olurmuş, kara boğa hiç yara almamış, Andaluzya'daki tarlaların birinde çift sürebilirmiş. Stiller, cılız atlarının üstünde gelip boğayı kızdırmak için ensesine mızraklarını saplayan pikadorlardan söz etmeye başladığında, Sibylle dehşete kapılmış. Elinde olmadan şapkasını çıkarmış, soluyan hayvanın siyah derisinin üstünden oluk gibi akan, o erguvan rengi parlak kan, o bir fıskiye gibi fışkıran ve zonklayan kan Sibylle'in sinirini çok bozmuş. Gerçek bir boğa güreşini asla seyredemem, demiş Stiller'e. Ancak onun bu sözleri İspanya'da savaşmış olan Stiller'i hiç etkilememiş ve yaralı boğa saldırıya geçmiş, kızgın boğanın boynuzlarını geçirdiği yaşlı sütçü beygiri, karnı parçalanmış bir halde, bağırsaklarını çiçekten bir zincir gibi peşinden sürükleyerek arenadan çıkartıldığında, Sibylle artık oturmak zorunda kalmış. İki elini de yüzüne kapayarak, "Yeter artık!" demiş. Ama, demiş Stiller, şimdi işin en güzel, en zarif yerine, eşi benzeri olmayan yerine geldik, senin ne olduğunu sorduğun bu renkli banderillalara geldik; Sibylle kanepede oturduğu yerden kalkmadığından Stiller'in rolleri değişmesi gerekmiş, boğayı Sibylle'in hayalgücüne bırakarak bu banderillaların nasıl kullanıldığını göstermeye girişmiş. Ne var ki, daha önce de söylediğimiz gibi, şişleri duvardan almamış, boğanın başına gelenleri kendi de yaşamışçasına şişlerden korkar gibiymiş. Böylece gerekli donanıma başvurmadan gösteriye başlamış; iki kolunu da olabildiğince zarif bir biçimde yukarı kaldırmış, iyice yukardan bakabilmek için bedenini yaylandırıp ayak parmaklarının üzerinde yükselmiş, koşarak üstüne gelen boğanın sivri boynuzlarına hedef olmasın, deşilmesin diye karnını içeri çekmiş, sonra da Sibylle'e, şimdi iyice dikkat et diyerek, ellerinde tuttuğu renkli şişleri yıldırım gibi hayvana saplamış, yalnızca saplamak değilmiş yaptığı, zarifçe, hiç şaşmadan hayvanın tam ensesine batırmış. Sibylle onun hayranlığını paylaşmakta zorlanmış; Stiller durmadan, "Görülecek şey bu!" diyormuş, Sibylle hiç değilse başını sallayarak ona katılana, ölüm tehlikesi karşısında zarafetini bozmamanın gerçekten büyük başarı sayıldığını kabul edene kadar da kadını rahat bırakmamış. "Ya boğa?" diye sormuş Sibylle, hayvanın tarafını tutarcasına. "Boğa mı?" Boğa, bu işin bir ölüm kalım sorunu olduğunu ve artık Andaluzya'daki tarlalarda çift süremeyeceğini anlamış olmalı; boğanın her tarafı kan içindeymiş, kıvrık uçları etine iyice saplanmış olan altı tane banderilla ensesinde sallanıp duruyormuş, boğa artık bitkin

düştüğünü belli etmeye başlamış, duyduğu acıya karşı koymaya, ensesindeki şişleri silkip atmaya çalışıyormuş, ama boşuna. "Sen buna güzel mi diyorsun?" diye sormuş Sibylle. Stiller, 'güzel' olarak tanımlamamış, ama bu olaydaki bir şey sanki onu büyülemiş gibiymiş, acı veren bir şey, neredeyse kişisel sayılabilecek bir şey. Sibylle'in aksine o hiç taraf tutmamış, ancak olayı, kendini boğanın yerine koyarak yaşamış, hatta bir ara, sanki o şiş demetini yiyen kendisiymiş gibi elini ensesine atmış. "Şimdi de," demiş sonunda, tarafsız bir sesle, "son devre başlıyor." Sibylle bu son devreyi oturduğu yerden izlemiş, çoktandır dudaklarının arasında durmakta olan sigarasını yakacak gücü bulamamış. "Teşekkür ederim," demiş Stiller'e, elindeki gümüş Dunhill çakmağı göstererek, "ateşim var." Ve böylece son devre başlamış! Stiller bu bölümü 'Kaba güce karşı Zarafet', 'Karanlığa karşı Aydınlık', 'Doğaya karşı Akıl' diye adlandırmış. Akıl, gümüş beyazı bir matador biçiminde çıkıyormuş ortaya, kırmızı bezin altına gizlediği kılıcını öldürmek için değil, asla değil, yenmek için, yerinden bir adım bile gerilemeden, büyük bir ölüm tehlikesi oluşturan bedenlere karşı durmak için kullanacakmış; korkaklık ölümden daha beterdir, söz konusu olan, aklın hayvan yaşamına galip gelmesidir, matador bütün tehlikelere karşı koyduktan sonra, ancak o zaman kılıcını kullanabilir; arenayı sessizlik kaplıyor, yorgunluğun verdiği hışımla boğa kırmızı bezi bir daha görüyor, saldırmaya hazırlanıyor, gümüş beyazı matador yerinden kıpırdamıyor, kılıç boğaya saplanıyor, halk kendinden geçip bağırıyor, boğa bacaklarını geriyor, bekliyor, sonra ansızın öne doğru diz çöküyor, ölmek için yana devrilip kalıyor; gözleri yuvalarında dönüyor, bacakları geriliyor, sonra da hareketsiz bir pıhtı, kara bir kütle olarak kalıyor; insanlar şapkalarını, ellerindeki çiçekleri, eldivenlerini, purolarını, hasır kılıflı şişelerini, portakallarını arenaya fırlatıyorlar... Sibylle ancak o zaman gümüş Dunhill çakmağını kullanabiliyor, konuşma yeniden normale dönüyor.

Aralarında yakınlaşma olmuyor.

"Karın dansçı mı?" diye sormuş Sibylle bir ara, ama Stiller'in bir vazoya çevirdiği bu kadın hakkında pek bir şey öğrenememiş, evet, hatta davranışına bakılırsa karısının gerçekten de güzel, az bulunur, ölü bir vazo olduğuna, Stiller'in onunla yalnız kendisi onu düşündüğü zaman var olan Bir şey için evlenmiş olduğuna inanabilirmişsiniz, ne var ki Stiller'in o sıralarda içinden hiç de onu düşünmek gelmiyormuş. Acaba Sibylle kendi Rolf'u hakkında daha çok şey mi anlatmış Stiller'e? En azından bir tek şeyi söyle-

memiş: Kocası Rolf'un o gece Londra'da kalacağını ve ancak ertesi gün eve döneceğini. Bunu söyleyip de Stiller'in aklını karıştırmanın gereği yokmuş! Böyle bir 'özgürlüğü' olduğunu bilmek, kendisinin aklını yeterince karıştırıyormuş zaten... "Sturzenegger sana bizim evin çizimlerini gösterdi mi?" diye sorunca, konuşma birden akıllı uslu bir yola dökülüvermiş, çünkü Stiller'in çağcıl mimarinin ateşli hayranlarından olduğu, bu konuda bir şeyler bildiği ortaya çıkıvermiş, en azından Sibylle'in ilk kez olmak üzere kendi eviyle ilgilenmesini, hatta coşkuya kapılmasını, evet gelecekteki evine coşkulu bir ilgi göstermesini sağlamaya yetecek kadar bilgisi varmış. Öylesine güzel, tarafsız ve aklı başında bir sohbetmiş ki bu (Sibylle'in söylediğine göre),Stiller doğrudan doğruya, "Akşam yemeğine kalırsın, değil mi?" diye sormuş. Aslında Sibylle elbette ki kesinlikle akşam yemeğine kalmayı düşünmemişmiş, olsa olsa kentte bir yerde birlikte yemek yeriz diye düşünmüşmüş. Sibylle, biraz da çekinerek, "Sana yardım edebilir miyim?" diye sorduğunda Stiller, mimariden söz etmeye ara vermeksizin elindeki tavaya su doldurup gaz ocağının üstüne oturtmuş bile. "Pilav sever misin?" diye sormuş Sibylle'e ocağı yakarken. Elbette ki Sibylle en geç saat dokuza, bilemedin ona doğru oradan ayrılmaya kararlıymış. "Pilav mı?" demiş sonunda, "harika olur!" Ne var ki İspanyol usulü pilav pişirmek için – elbette ki boğa güreşinin onuruna yalnızca İspanyol usulü pilav söz konusu olabilirmiş– gerekli malzeme evde olmadığından Stiller'in gidip alması gerekiyormuş; acele etmeliymiş, dükkanlar kapanmadan ucu ucuna yetişebilirmiş. Anlaşıldığına göre her zaman dolu olmayan cüzdanına bir göz attıktan sonra, konuğunu atölyede tek başına bırakarak evden çıkmış... O yarım saat boyunca Sibylle tuhaf duygular içindeymiş. Ne istiyorum, ne istemiyorum diye düşünmüş. Düşünecek zamanı varmış. Katedrali görebildiği büyük pencerenin önünde durup sigara içmiş, arabasını –Rolf'un arabasını– nereye parketmiş olduğunu anımsamaya çalışmış, ama kafası düşüncelerle öylesine doluymuş ki arabayı nereye bıraktığını anımsayamamış. Gülünç! Bir atölyede yenecek bir akşam yemeği– bunda ne varmış ki? O sıralarda Sibylle yirmi sekiz yaşındaymış. O güne kadar hayatında iki kez âşık olmuşmuş, ne fazla ne eksik, ve her ikisinde de sevdiği kişinin hayatına iyice yerleşmiş. Sevdiği ilk erkek olan ve sayesinde olgunlaştığı profesör, karısından ayrılmış, ikincisiyle de evlenmiş Sibylle. Gelip geçici ilişkiler ona göre değilmiş. Yoksa bunu öğrenmenin bir yolu var mıymış? Rolf'un, o kendine çok güvenen kocasının yüreğine

çoktandır hak ettiği korkuyu salmak için, üç hafta önce neşeli bir maskeli balo Pierrot'su kılığında karşılaştığı Stiller tam uygun kişi olabilirmiş, üstelik bir sanatçıymış da o, yani ahlaklı sayılamayacak biriymiş, belki de oldukça deneyimli ve küstah biridir bu adam, ama sonradan benim adımı açığa vurmayacak kadar da uygardır, diye düşünmüş Sibylle. Ancak, anlaşıldığına göre, küstahlık Stiller'den oldukça uzakmış. Sibylle onu tanıdıkça, onun ne kadar çekingen, ne kadar sevimli biri olduğunu görmüş, ayrıca atölyesindeyken o baştan aşağı neşe dolu Pierrot'dan da pek iz yokmuş. Stiller nüktedan bir adammış, ama derinine baktığınızda gönlü dar biriymiş, ensesinde görünmez şişler taşıyan, kanı akan biriymiş. Üstelik evliymiş de. Stiller'le şu dansçı karısı neden birlikte oturmuyorlarmış? Her şey belirsizmiş. İyi gitmeyen bir evlilik miymiş onlarınkisi, yoksa mükemmel bir evlilik mi? Hiç de kolay değilmiş bu iş. Ya Sibylle ona gerçekten âşık olursa ne olacakmış? Bu tehlike varmış. Ama sonra 'Saçma!' demiş kendi kendine; pilavın suyu kaynadığı için ocağın altını kısmış. Erkekler ne kadar değişik oluyorlar, diye düşünmüş. Bir erkeğin kendisi için alışveriş yapması ve yemek pişirmesi Sibylle'in başına ilk kez geliyormuş, hem de ne alacağım, nasıl pişireceğim diye en ufak bir soru sormadan. Beklerken bir ara telefon çalmış, ama elbette ki açmamış Sibylle. Ancak telefonun sesi onu inanılmayacak kadar korkutmuş. Acaba karısı mıymış arayan? Sibylle'in Stiller'in karısıyla hiç utanıp sıkılmadan karşılaşmaması için hiçbir neden yokmuş. Gülünç! Sibylle neredeyse onun karısının gelmesini ister gibiymiş. Yoksa telefon eden, telefonu öyle çıngır çıngır bir sesle, ısrarla çaldıran Stiller'in sevgilisi miymiş? Büyük masanın üzerinde duran spatül, dört bir taraftaki dolu – ve Sibylle'in içinden boşaltmak gelen – kültablaları, ne işe yaradıklarını bilmediği bir sürü alet, pek de temiz olmayan mutfak bezleri, heryere yayılmış gazeteler, kapıya asılı olan bir kravat: Bütün bunlar çok erkeksiymiş; Rolf'un akademik kitaplarla dolu kütüphanesiyle karşılaştırıldığında Stiller'inki çocuksu kalıyormuş, Josef Stalin de alışıldığının dışında ürkütücü gelmemiş Sibylle'e, ama ona yakınlık da duymamış, onun tipi değilmiş. Yadırgadığı şeyler bulmak onu sevindirmiş . Stiller'in yontularını Josef Stalin'den bile tuhaf bulmuş Sibylle. Stiller gerçek bir sanatçı mıymış acaba? Sibylle, bir sergide olsam bunların önünde durmadan geçerdim demiş kendi kendine. Ancak o anda geçip gitmemeye, âşık olmasını önleyecek bir hükme varmaya zorlamış kendini. Pek de zor olmamış bu; Picasso'dan da hoşlanmazmış, yani o sı-

ralarda henüz hoşlanmazmış. Bu şeyler de Picasso'nun yaptıklarına benziyormuş. Sibylle, Stiller'in adına ' Neue Zürcher Gazetesinde' rastladığını hiç anımsamıyormuş; öyle olsa bile, Stiller gerçek bir sanatçı olmasa bile, bu durum Sibylle'in ona âşık olmasının önüne geçebildi mi? Şu ya bu çekmeceyi açmamak için zor tutuyormuş kendini Sibylle; ama elbette böyle bir şey yapmamış. Bunun yerine çizim kitaplarından birini karıştırmaya başlamış; yaptığı taslaklara bakılırsa bir sanatçı olması gereken birine âşık oluyorum diye telaş içindeymiş. Hem de neden bu kadar gecikmişmiş? Umarım başına bir şey gelmemiştir diye düşünmüş Sibylle. Açık kalmış bir çekmecenin içinde akla gelen her türlü şey varmış, ama Stiller'in iç dünyasını tanıtacak bir şey yokmuş; çok sevimli ve neredeyse oğlan çocuklara yakışır dökümtülerle doluymuş çekmece: Deniz kabukları, toz içinde bir pipo tütünü paketi, elektrik sigortaları, tel, pipo temizleyicisi, kısacası kendi küçük oğlu Hannes'in bayıldığı türden şeyler, ayrıca çeşitli metal paralar, makbuzlar, uyarılar, kurutulmuş bir deniz yıldızı, insanın aklına Mavi Sakal'ı getiren bir deste anahtar, bir ampul, bir hizmet cüzdanı, bisiklet onarımı için gerekli alet edevat, uyku hapı, mumlar, bir tüfek kurşunu, eski ama kusursuz bir biçimde korunmuş ve üzerinde 'Stiller-Tschudy' yazısı bulunan pirinç bir levha... Stiller elinde kâğıt torbalarla geldiğinde, Sibylle fırtına bulutlarının çevrelediği Akropolis'i gösteren bir resmin önünde duruyormuş. "Yunanistan'da da bulundun mu?" diye sormuş. "Henüz gitmedim oraya," diye karşılık vermiş Stiller, neşeli bir sesle, "ama gidebiliriz, artık sınırları açmışlar." Stiller karides konservesi, kırmızı biber, tavşan yerine biraz tavuk, domates, bezelye, küçük balıklar yerine sardalya almış, pişirmeye başlayabiliriz demiş. Sibylle sofrayı kurabilir, bardakları yıkayıp tabakları ısıtabilirmiş. Stiller salatayı da kendisi hazırlamak istemiş; Sibylle'in yalnızca salatanın tadına bakmasına, hayranlığını belirtmesine ve tahta çanağı yıkamasına izin varmış. Telefon yeniden çaldığında Stiller açmamış, neşesi bir an için silindi gibi gelmiş Sibylle'e. Valensiya usulü pişmiş, mis gibi kokan pilavı sofraya getiren Stiller ellerini yıkamış, umursamaz bir tavırla kurulamış, sanki bu işi büyütmeye gerek yok der gibiymiş. Birlikte yiyecekleri ilk yemeğe başlamak üzere masaya oturmuşlar. "Nasıl olmuş?" diye sormuş Stiller, Sibylle de kalkmış, ağzını silmiş, bir erkek olarak böylesine yemek pişirebildiği için hak ettiği öpücüğü vermiş ona. (Rolf'un elinden omlet pişirmek bile gelmezmiş.) Şerefe kadeh tokuşturmuşlar. "Şerefe!" demiş Stiller, ama utanıp sıkılıyor gibiy-

miş. Bu kadeh kaldırmayı, konserve karideslerle taze karidesler arasındaki büyük farka ilişkin tarafsız bır konuşma izlemiş.

Vesaire.

Yakındaki katedralin saati öyle bir gürültüyle saat onu vurmuş ki, Sibylle'in bu sesi duymaması olanaksızmış, ancak daha önceki niyeti ne olursa olsun kalkıp gitmeyi hiç düşünmüyormuş. "Unutmamalısın ki," diyormuş Stiller o sırada, "Çok gençtim. Bir sabah uyandığında, dünyanın senden ne beklediğini gazetede okuyuverirsin. Dünya! Dikkat edildiğinde, bu yazıyı yazanın sevimli bir ukala olduğu görülür. Ancak ansızın umut veren bir yetenek olursun! Sonradan görmeler gelip elini sıkmaya başlamışlardır bile, yakınlık gösterirler; sanki karşılarındaki genç bir David'miş gibi korkarlar senden. Çok gülünç. Sen de kendini yükseklerde görüverirsin– sonunda, çok şükür böyle bir İspanya İç Savaşı çıkar da bu duruma bir son verir!" Sibylle onu anlıyordu. "Irun," diye anlatmaya devam ediyordu Stiller, "ilk soğuk duş oydu. O ufak tefek komiseri asla unutmayacağım. O beni umut veren biri olarak görmüyordu. Bir şey söylemiyordu, ama bana bir hiçmişim gibi bakıyordu. Benim Marksizm'den anladığım şey şiirdi. Her neyse, ben acemi er eğitimimi tamamlamıştım, el bombası atma konusunda yetiştirilmiştim, makineli tüfek kullanmayı öğrenmiştim. Benim için kefil olan Çekoslovakyalı bir arkadaşım da vardı–" Stiller ağır ağır anlatıyormuş bunları, bardağına Chianti dolduruyor, ama içmiyormuş. "Zaragoza," diye sürdürmüş sözlerini, "ikinci yenilgi oradaydı. Ben gönüllü yazılmıştım, ablukaya alınmıştık, içimizden birinin düşman ateşini yarıp geçmesi gerekiyordu. İlk gönüllü ben oldum, ama beni kabul etmediler. Geri çevrilen bir gönüllü olarak orada öylece kalakaldım...Neler hissettiğimi tahmin edebiliyor musun?" – "Başka bir gönüllü çıkana kadar bu işi beklettiler, benim arkadaşım olan Çekoslovakyalı gönüllü oldu, o adam ölmek isteyen biri değil, gerçek bir savaşçıydı.. İşte işin püf noktası da burada," demiş Stiller, "ben o zamanlar ölümü arıyordum. Kendim belki bunu bilmiyordum, ama başkaları anlıyorlarmış. Hava saldırılarında sığınağa gitmeyen tek kişi bendim, bunun adına da gözüpeklik diyordum. İşte bu yüzden Tajo'daki o olayda da–" Bu sözler üzerine Sibylle doğal olarak öykünün aslını duymayı ummuş, ama umudu boşa çıkmış. Stiller lafı dolaştırıp durmuş, ekler ve açıklamalar yaparak oyalanmış, Toledo'nun topografisini ayrıntılarıyla anlatmış, siyasi konulardaki görüşlerini uzun uzadıya belirtmiş. "Uzun lafın kısası," demiş sonra da, "o ıssız ovada bekliyorduk işte– sizin gazetele-

rinizin bize o zaman taktıkları adla, biz haydutlar. Asiler ve haydutlar! Her şeyin nasıl olduğu, sevgili İsviçremizin, gazetelerimizin o günlerde neler söylediği nasıl da kolay unutuluyor! Faşistlere nasıl da kahramanlar gibi saygı göstermişlerdi." – "Gerçekten mi?" diye sormuş Sibylle, fazla ilgi göstermeden, "bunu anımsayamıyorum. O zaman ben henüz ortaokul öğrencisiydim! "– "Ama bana inanabilirsin," diyerek gülümsemiş Stiller, "Sizin İsviçrenizi o zamanlar İspanya'dayken tanıdım ben. Bu konuyu kapatalım! Her burjuvazi gibi onlar da faşizmi açık ya da kapalı olarak destekliyorlar. Bugün hırslandıkları şeyler Ausschwitz, Buchenwald ve bu tip şeyler; bakalım ne kadar sürecek! Bugün masum İsviçreli olup ellerini temizliyorlar, Almanya'ya tükürüyorlar, biz bunu biliyorduk diyorlar. İspanya İç Savaşı sırasında bile, biz, bugün alkış tuttukları Casals, Picasso ve daha birkaç kişiyle birlikte haydut sayılıyorken bile, İsviçre Faşizme hep karşıydı! Bekleyelim bakalım..." diye gülmüş Stiller, ağzına kadar dolan kül tablasını boşaltmak için ayağa kalkmış, sesinin tonu Sibylle'i şaşırtmış. "Bir kahve daha alır mısın?" diye sormuş Sibylle'e. "Çok tuhaf," demiş Sibylle, "İsviçre'den her söz edişinde ne kadar da öfkeleniyorsun!" Stiller'in yakınında olmak istediği için o da ayağa kalkmış, Stiller'in bu kahve pişirme bahanesini kendisinden uzaklaşmak için uydurduğu duygusuna kapılmış çünkü. "Bekleyelim bakalım," demiş Stiller, su kabını ateşe koyarken, "becerikli komşumuz Almanya yeniden öne çıkana kadar bekleyelim! Orada Faşizmi yeniden kurmaya kalkışırlarsa, İsviçre de geri kalmayacaktır, hemen desteğini verecektir. İnan bana! Silahlanan bir ülke, başlangıçta komşuları için harika bir işyeridir. Öyleyse çeneler tutulsun! Gazetelerimizde yazılanlara inan; haydutların kim olduğunu sana söyler onlar. Tıpkı o zaman olduğu gibi! Ama sevimli komşumuz artık peynirimizi yemeyince, ya da bundan böyle kendi saatlerini kullanacağı için bizden saat almayınca, kıyamet o zaman kopar, ah evet, özgürlük de sona erer, ticaret de biter, ansızın insanlığa sonsuza kadar kucak açan yer oluruz yeniden, her zamanki gibi barış ülkesi, adalet melekleri oluruz – öğüreceğim geliyor!" demiş Stiller, "Kusura bakma ama bu böyle." Stiller öylesine hiddetliymiş ki ocağı yakmayı unutmuş, Sibylle bunu farketmiş, ama adamın sözünü kesmemiş, çünkü zaten kahve filan istemiyormuş. "Biz berbat bir çeteyiz," demiş Stiller, bu sövüp saymalar daha yarım saate yakın sürmüş; görünüşe göre Sibylle hoşlanmış bundan, zaten bu adamın her şeyini yadırgıyor, her şeyi onu şaşırtıyormuş. "Uzun sözün kısası," demiş yine, "o ka-

yalık vadide duruyorduk, benim görevim tutukluları gözlemekti. Anlaşılan bana ancak bu kadar güveniyorlardı. İlerde şanlı şerefli Alcazar söz konusuyken, ben bu ateş gibi yanan vadide durmuş, küçük gruplar halindeki tutukluları gözlüyordum. Çok şükür ki o sıralarda Anja vardı–" Stiller bardağına bir kez daha Chianti doldurmuş. Sibylle, "Anja kim?" diye sorunca, Tajo'daki sal'a yine sıra gelmemiş, ancak bu kez konuşma Sibylle'i yakından ilgilendiren bir konuya çevrilmiş. "Anja," demiş Stiller, "benim ilk aşkımdı. Polonyalıydı. Bizim doktorumuzdu, tıp öğrencisiydi, yani doktor olarak çalışıyordu..." Stiller içkisinden içmiş, kadehini sağ elinde, çoktan sönmüş olan sigarasını sol elinde tutuyormuş, öylece oturmuş ve bu Polonyalı kadından söz etmiş, anlattığına göre kadın kendisini güzelliğiyle değil, başka yönleriyle etkilemiş: Parlak bir zekâ, hareketli bir yaradılış, biraz Tatar kanı; savaşçılık kanında varmış, aynı zamanda mizah gücü olan bir insanmış ki, Stiller'in anlattığına göre devrimciler arasında pek rastlanmayan bir erdemmiş bu, kültürlü bir ailenin kızıymış, ailesindeki ilk komünist oymuş, kendisi hiç yara almayan gönüllü bir hastabakıcıymış, bunların dışında olağanüstü bir dil yeteneği varmış, İspanyolca, Rusça, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Almanca dillerinde çevirmenlik yapıyormuş, aksanlı konuşuyormuş, ama kusursuz bir dilbilgisine, geniş bir sözcük hazinesine sahipmiş, ayrıca çok yetenekli bir dansçıymış. "Anja buydu işte," diye anlatmasını bitirmiş Stiller, "Bana da benim Alınan hayalcim derdi." Stiller'in yüzündeki ifadeye bakılırsa bu söz o gün bile, aradan on yıl geçmiş olmasına karşın, hâlâ sindiremediği acı bir ilaçmış. "Seni seviyor muydu?" diye sormuş Sibylle. "Yalnız beni değil," diye karşılık vermiş Stiller ve ansızın dehşete düşmüş, "senin kahven ne oldu!" – "Unuttun!" diyerek gülmüş Sibylle. "İsviçremize çok öfkelendin onun için!" Stiller özür üstüne özür dilemiş. "Bırak," diye rica etmiş Sibylle, "Zaten kahve istemiyorum!" – "Şarap da içmiyorsun," demiş Stiller, "Ne istiyorsun peki?" – "Rus silahıyla ilgili öykünü dinlemek!" diye yanıt vermiş Sibylle, kahve pişirmek için zaten ayağa kalkmış olan Stiller durmuş, omuzlarını silkmiş. "Anlatacak pek bir şey yok," demiş. "Rus malı tüfeğimin bir kusuru yoktu elbette, tek yapacağım tetiğe basmaktı..." Bir kez daha lafı saptıran Stiller, taktik gereği aldığı konumu tanımlamaya başlamış, hem yavan hem de çok gereksiz olan bu açıklamadan, Sibylle zaten hiçbir şey anlamıyormuş. "İşte böyle," demiş sonunda Stiller, "gerisini Sturzenegger sana zaten anlatmış." Bu arada saat onbir olmuşmuş, Sibylle artık yabancısı olma-

dığı çan seslerini bir kez daha duymuş. Sibylle bu öykünün Stiller için neden böylesine ağır bir yük olduğunu kavrayamıyor, ancak o dakikaların Stiller açısından bir günah çıkartma olduğunu seziyormuş, ama bunu Sibylle değil, Stiller'in kendisi istemişmiş. "Anlayamıyorum," demiş Sibylle sonunda, ama Stiller onun sözünü kesmiş: "– Neden ateş etmediğimi mi?" Ancak Sibylle'in söylemek istediği o değilmiş. Stiller gülmüş: "Çünkü ben, başarısız biriyim. Çok basit! Ben erkek değilim." – "O gün Tajo'da ateş etmediğin için mi?" – "Benim yaptığım bir ihanetti," demiş Stiller hoşgörüye yer vermeyen bir kararlılıkla, "Bunun başka bir anlamı yok! Bana bir görev verilmişti, hatta bunu ben istemiştim, görevim salı göz altında bulundurmaktı, ne yapacağım açıkça belliydi. Başka ne olsun? Önemli olan ben değildim, binlerce insandı, bir amaçtı. Ateş etmeliydim. İspanya'ya neden gelmiştim? Yaptığım ihanetti," diye sözünü bitirmiş, "Aslında beni kurşuna dizmelilerdi." – "Ben bu işlerden pek anlamam," demiş Sibylle, "bu işe Anja ne dedi, şu senin Polonyalın?" Stiller bu soruyu doğrudan yanıtlamak yerine, daha sonra komiserin önüne çıktığında silahım çalışmadı numarası yapıp nasıl saçmaladığını anlatmış. Arkasından da, "Anja ne mi dedi?" diye sormuş gülümseyerek, paketteki tütünün hepsini kullanıp bir sigara sarmış, omuzlarını silkmiş. "Hiçbir şey. Ben eve dönebilecek duruma gelene kadar bana baktı. Beni hor görüyordu." – "Seni sevdiğini iddia etmiştin." – "Benimkisi bir ihanetti," diye diretti Stiller, "aşk bu gerçeği değiştiremez. Başarısızlığa uğradım.!" Sibylle susup dinlemiş onu, kendini önce değişik, sonra benzer sözcüklerle anlatmasına kulak vermiş, sonra Stiller bardağını yeniden doldurup içmiş. "Daha önce bu konuda kimseyle konuşmadın mı?" diye sormuş Sibylle, "Karınla da mı?" Stiller başını hayır anlamında sallamakla yetinmiş. "Peki neden konuşmadın?" diye üstelemiş Sibylle, "Ondan utanıyor musun?" Stiller kaçamak bir yanıt vermiş:" Sanırım bir kadın bunun ne demek olduğunu anlayamaz. Ben bir korkaktım!" – İçki şişesi dibine inmişmiş, tam bir litrelik bir şişe Chianti; Stiller'in hiç de sarhoşa benzer bir hali yokmuş, içkiye alışıkmış gibi duruyormuş. Acaba bu Tajo olayıyla içkinin bir ilgisi var mıymış? Elbette ki Sibylle'in kalkıp ona sarılması doğru kaçmazmış; bütün erkekler gibi Stiller de, ciddiliği ciddiye alındığında kendisinin anlaşılmadığını düşünebilirmiş, Stiller Sibylle'in birtakım düşüncelere kapıldığını sezmiş olmalı ki, hüzünlü havalara girerek, "Benimkisi bir başarısızlıktı," demiş. "Demek ki sen," diyerek gülümsemiş Sibylle, "hayatında hiç başarısızlığa uğramayacağını

düşünmüştün." Sonra ne demek istediğini açıklamak zorunda kalmış." Olduğun gibi olmak seni utandırıyor. Senin bir savaşımcı, bir savaşçı olmanı, insanları vurmanı kim istiyor senden? İspanya'dayken kendini gösterememiş, verilen işten yüzünün akıyla çıkamamış olduğunu düşünüyorsun. Bunu yadsıyan yok! Ama belki de sen kendini hiç olmadığın biri gibi göstermek istiyordun–" Stiller bu sözleri duymazlıktan gelmiş, "Söyledim ya," demiş, "sanırım bir kadının bunu anlaması olanaksız." Sibylle ise şöyle düşünmüş: Belki de anlıyordur da, sen bundan hoşlanmıyorsundur. "Siz erkekler!" diye gülmüş sonra, "Neden hep böyle kusursuz olmak istersiniz! Darılma ama–" Elinde olmadan uzanıp adamın ellerini tutmuş, ama görünüşe göre Stiller bu hareketi yanlış anlamış; Sibylle onun gözlerinde gizli bir aşağılama okumuş, kaba davranmamış Stiller, ama kadını pek ciddiye almamış; onun kendisine âşık olduğunu, yakınlık beklediğini düşünmüş, başka bir şey değil. Sibylle'in adamın canını sıktığı bellliymiş. Trajik bir olayın kahramanı olan, hiç kimse tarafından anlaşılmayan o adam, kadının saçlarını okşamış; Stiller'in sevecenlikle, lütfederek başını okşaması karşısında Sibylle donup kalmış, tek sözcük çıkmamış ağzından. Böylesine incitilmiş olmak Stiller'in hoşuna gidiyormuş (Sibylle'in kanısı bu); bunun üstesinden gelmek istemiyormuş. Bahanelerin arkasına sığınıyormuş. Sevilmek istemiyormuş. Bundan korkuyormuş. "Neden ateş etmediğimi," deyip bardakları toplamaya başlamış, "artık biliyorsun işte. Bu öykünün ne yararı var! Ben erkek sayılmam. Yıllarca aynı düşü gördüm ben: Ateş etmek istiyorum, ama kurşun çıkmıyor– Bunun ne anlama geldiğini sana söylemem gereksiz, güçsüzlerin gördüğü tipik düş bu." Musluğun başında söylediği bu sözler Sibylle'in gücüne gitmiş, ayağa kalkmış. O atölyeye geldiğine pişmnmış. Üzülüyor ama belli etmiyormuş, aynı zamanda da acıyormuş Stiller'e. Neden sevilmek istemiyormuş bu adam, gerçekten sevilmek? Sibylle'in elinden, Stiller'in kendisinden beklediği rolü oynamaktan başka bir şey gelemezmiş, Stiller odadan çıkana kadar meraklı, anlayışsız ve neşeli biri gibi gevezelik etmek zorundaymış. Stiller'i bir daha asla görmek istemiyormuş.

Stiller, duyulmaması olanaksız sifon sesi eşliğinde merdiven boşluğundan geri döndüğünde, Sibylle çoktan taranmış, dudaklarının boyasını tazelemişmiş. Şapkası da başındaymış. Stiller şaşırmış. "Gidiyor musun?" diye sormuş. "Neredeyse geceyarısı oldu," diyen Sibylle çantasını almış. Stiller yanıt vermemiş. "Budala!" demiş Sibylle birden. "Neden?" diye sormuş Stiller, musluğun başın-

da ellerini yıkarken. "Budalasın da ondan," diye gülmüş Sibylle, "Nedenini bilmiyorum." Stiller ona kuşkulu gözlerle bakmış, ellerini kurulamış. İkisi de ne söyleyeceklerini bilemiyorlarmış, Stiller ellerini kurulamayı sürdürmüş. "Haydi gel!" demiş Sibylle. "Gidelim." – "Nereye?" – "Buradan uzağa!" demiş Sibylle. "Arabam aşağıda, umarım kimse farkına varmamıştır, sanırım arabayı kilitlemedim. "Stiller, saf bir kızın sözlerine gülümser gibi gülümsemiş. Kararının ne olduğu yüzünden anlaşılmıyormuş; bununla birlikte atölyedeki sigara dumanı çıksın diye küçük mutfak penceresini açmış, tek kelime etmeden paltosunu askıdan almış, ev anahtarları cebinde mi diye ceplerini üstten yoklamış; Sibylle'e bir kez daha bakmış, o da onun ne düşündüğünü kesin olarak bilemiyormuş, sonra ışığı söndürmüş...

* * *

Ertesi gün Sibylle için hiç kolay geçmemiş, ya da kolaymış da telaşlı ve şaşkınmış kendisi. Geceleyin kent dışında buldukları herhangi bir küçük otelde kalmışlar, duvarlarında banderillalar yerine yazılar asılı olan bir yer: İncil'den alınma bir özdeyiş ya da kanava işiyle işlenmiş herhangi bir söz: 'Her zaman sadık ve dürüst olunuz!' ya da 'Namusluluk ölümsüzdür!' gibi, ya da bunun gibi bir şey yazıyormuş çerçevelerin içinde. Kısacası: Kent dışında küçük bir otelmiş orası, belki de kuru armut kokuyormuş çevre, açık pencerelerin önünde sabah erkenden horozlar ötüyormuş; öte yandan da içinde boğaz ağrısından ölmeyen küçük Hannes'in olduğu sıcak yuvasını anımsıyormuş Sibylle; bunların ikisi de iki harika dünyaymış, ama köprü olmaksızın birinden ötekine geçebilmek insanın aklını karıştırıyormuş. Stiller diye birinin gerçekten var olup olmadığını anlamak için öğlene doğru ona telefon etmiş Sibylle. Sonrasını tahmin etmek zor değil, aşağıya, doğru bahçeye koşmuş!... İlkbahardalarmış, yapılacak çok şey varmış, kazmak, tohum ekmek, çim biçmek, tırmıklamak; toprak yazın olduğu gibi kuruymuş. Sibylle çim sulama makinesini dışarı taşımış, küçük çimenliğin ortasına yerleştirmiş, yeni tomurcuklanan bitkileri sulamaya başlamış. Komşu hanımlardan biri, bu sulamanın yeni tomurcuklara zarar vereceğini söyleyince, Sibylle çim sulama makinesini başka yere sürüklemiş, fışkıran suyun zarar vermeyeceği bir tarafa koymuş, ama suyun mutlaka fışkırarak akması gerekiyormuş, hava durumunu da herkesten iyi bildiğini sanan saygıdeğer

komşu hanım bunu anlamıyorsa patlasın, diye düşünmüş Sibylle. Kendisine böyle karışması duyulmamış bir şeymiş! Küçük Hannes annesinin, kendisine uçurtma yapmak üzere çıta ve mavi ipek kâğıt alacağına ilişkin verdiği sözü unutmamışmış, bunu unutmuş olmak Sibylle'in canını sıkmış, ertesi gün kente ineceğine söz vermiş oğluna, ayrıca sirk geldiğinde seni sirke de götüreceğim demiş, bugün de babanı karşılamak üzere benimle birlikte havaalanına gelebilirsin demiş. Aslında Sibylle bütün insanları mutlu etmek istiyormuş, hatta İtalyan hizmetçisi Carola'yı da, bugün gidebilirsin demiş ona, biz yemeğimizi kentte yiyeceğiz. Ne güzel bir ilkbahar günüymüş! Komşusu da aynı görüşteymiş. Sarı altın çamlar ışıldıyormuş, manolya çiçek açmaya başlamış, çim sulama makinesi de çiçeklerin üstüne ufak, özel bir gökkuşağı kondurmuş. Sibylle bahçede tam dört saat adamakıllı çalıştıktan sonra yeniden duş almış, üstünü değiştirmiş. Havaalanına erkenden gitmişler. Hannes'in boğaz ağrısı geçmekte olduğu için bir dondurma almış ona Sibylle, ama ceketini kesinlikle çıkaramazsın demiş, yoksa boğazın yeniden ağrımaya başlar... Ne uçaklar varmış orada! İnsan istese hemen Atina'ya, Paris'e, hatta New York'a uçabilirmiş. Rolf'un neler olduğunu ilk bakışta anlayacağına eminmiş Sibylle. Zaten Sibylle'in bu konuyu açabileceği, açmak istediği ilk insan, tek insan da Rolf'muş. Uçağın kırk dakika gecikmesi varmış, bu süre Sibylle'in her şeyi kafasından geçirmesi, ne söyleyeceğini toparlaması için yeterliymiş, ama sonradan bunların hiçbirini yüksek sesle söyleyememiş. Bangır bangır bağıran hoparlörler Londra'dan gelen tarifeli uçağın az önce inmiş olduğunu duyurduktan sonra, uçaktan bir öbek tanımadığı insan çıkıp, başlarında bir hostes olduğu halde gümrüğe götürüldüklerinde, Sibylle'e sanki hiçbir şey olmamış gibi gelmiş; küçük Hannes'in elinden tutarak terastan aşağı bakmış, çevresine bakınan Rolf ailesini görünce elindeki gazeteyi sallamış, tam o anda Sibylle'in içindeki her şey susmuş, evet, el bile sallamamış. Kendisi bunun hiç farkında değilmiş, ama Rolf daha sonra Sibylle'in el bile sallamadığını, başını bile eğmediğini iddia etmiş. Sibylle o anda, ansızın, 'Onu ne ilgilendirir bu!' duygusuna kapılmış. Gümrük işlemleri uzayınca, Rolf'un her yolculuktan dönüşte havaalanında karşılanacağını doğal kabul etmesi Sibylle'i hafifçe kızdırmış bile. Nedense böyle bir öfke zırhına bürünmeye gerek duymuş. Rolf elindeki gazeteyle işaret etmiş, tamam, ama onları gördüğüne sevindiğini gösteren herhangi bir hareket yapmamış; Rolf'un havalanında karısını kendisini bekler bulmayı doğal hakkı

olarak görmesi Sibylle'i öylesine öfkelendirmiş ki, Rolf gümrükten çıktığında ona iki yanağını uzatmış, ama dudaklarını uzatmamış... Her zamanki gibi, "Ne var ne yok?" diye sormuş Rolf. Arabaya doğru yürürlerken dizlerinin titrediğini hissetmiş Sibylle. Kentte yedikleri yemek sırasında, yeni bir şeyler anlatmış olmak için, mimarları olan genç Sturzenegger'den söz etmiş Sibylle, ne kadar şanslı olduğunu, Kanada ya da öyle bir yerde büyük bir iş aldığını anlatmış. Ayrıca, genç Sturzenegger'in kendisine kaçırılmaması gereken bir film önerdiğini, bugün son günü olduğunu söylemiş. Aslında Rolf yolculuk dönüşlerinde hep neşeli, keyifli ve sanki hayat pınarından gelir gibi olurmuş, ama o gün Sibylle'in neşesi onu sindirmiş, hatta hastaymış gibi davranmış, Manş Denizi üzerinde şiddetli rüzgâr vardı demiş, hemen eve gitmek istemiş, Londra'dan değil de cepheden gelir gibi, evde bakılmaya hakkı olan bir kahraman gibi davranmış. Öte yandan, Rolf'a artık başka bir gözle baktığını, sevgisiz değil ama onun bir şey sakladığı korkusuna kapılmadan baktığını, Rolf olmadan yaşayamam diye kuruntuya kapılmadan baktığını keşfetmek –kocasına hiçbir şey belli etmese de–şaşırtmış Sibylle'i; ancak gerçek ve sıcak bir yakınlık da duyuyormuş Sibylle ona karşı, ama bu duygusuna acıma da karışıyormuş; Sibylle öyle olmasını istemese de, ansızın hor görmeye başlamış kocasını ve kendi tutumundaki bu değişikliği, Sibylle kocasından önce algılamış. Kocasının yorgunluğunu benimsemediğini kanıtlamak için, Sturzenegger'in önerdiği filme tek başına gitmeyi düşündüğünü söylemiş ona. Rolf karşı çıkmamış. Ama Sibylle vazgeçmiş, vicdanı rahatsız olduğu için değil – gözgöze geldiklerinde bile böyle bir şey hissetmemiş – ama anneliği ağır basmış. Arabaya bindiklerinde direksiyona Sibylle geçmiş, direksiyonda olmasına karşın elini kocasının kolunun üstüne koymuş. "Harika görünüyorsun!" demiş Rolf. "Çok iyiyim," demiş Sibylle. Artık her şeyi anlamıştır diye düşünerek rahat bir soluk almış. Ara sıra kocasına göz atıyor, bir erkeğin böylesine hiçbir şey hissetmemesine inanası gelmiyormuş. Neredeyse gülünçmüş durum. Rolf çantasını holde yere bırakıp paltosunu askıya astığında, ve orada gecelemeye hazırlandığında, Sibylle zor anlar yaşamış olmalı. Korkunç bir şey! Sibylle, şimdi gözyaşlarına boğulacağım diye düşünürken, Rolf hiçbir şeyin farkına varmadan Büyük Britanya İmparatorluğunun nasıl hızla yoksullaştığını anlatmaya başlamış. Küçük Hannes akşam duasını edip yatağına yatmış; Sibylle'in Büyük Britanya İmparatorluğunun hızla yoksullaşmasının öyküsünden kaçıp kurtulması için en ufak

bir neden bile kalmamış. Karşı koyabileceği hiçbir şey yokmuş Sibylle'in, hiçbir şey, karşı koymak elinden gelse bile hiçbir şey yokmuş; o geceyi nasıl atlatacakmış, Sibylle kocasının böylesine vurdumduymaz oluşunu bir türlü anlayamıyormuş, susmak çok kolaymış, ama yine de olanaksızmış. Rolf bir bira almak üzere mutfaktaki soğutucuya gitmiş, Sibylle'e seslenerek inşaata hiç gidip gitmediğini sormuş. Rolf mutfakta birasını içip inşaattan söz ederken, Sibylle evden çıkmaya karar vermiş, sokak kapısını sessizce açarım, çıkıp herhangi bir yere giderim demiş, Stiller'e değil, herhangi bir yere; Rolf kapının açıldığını duymuş olmalı ki gelmiş ve Sibylle'i sırtında mantosu, elinde ev anahtarıyla görmüş, Sibylle bembeyaz ya da kıpkırmızı kesilmiş olmalı, ancak oldukça hazırcevap davranmış. "Köpek!" demiş, köpeği dışarı çıkarması gerekiyormuş. Rolf köpeği dışarı çıkarmak üzere bira bardağını elinden bırakmış, her zamankinden daha yardımsever bir hali varmış. Gerçekten mi bir şey sezmiyormuş? Numara mı yapıyormuş? Gerçekten aldırmıyor muymuş? Yoksa budala mıymış, tarif edilemeyecek kadar budala mıymış, ya da hiçbir erkek bana rakip olamaz diye büyüklük saplantısına mı kapılmışmış, ya da bütün bunlar ne anlama geliyormuş? Sibylle sırtında mantosuyla oturmuş. Rolf haklı olabilir, bütün bunların hiç önemi olmayabilir diye düşünmüş; elinde olanı yitirmiyor ki o, demiş. Ama yine de öğrenmeliymiş! Aradan geçen, konuşmadan geçen her saat, her çeyrek saat, Rolf'la kendisi arasında yaşanmış her şeyi zehirliyormuş. Ağlamış Sibylle. Her şeye karşın pişmanlık mı duyuyormuş? O anda çok uzakta olan Stiller'den utanıyormuş, Rolf'un köpeği geri getireceği ve kendisinin de ona her şeyi anlatacağı an yaklaştıkça, bir önceki geceyi alçaltacağından, bir ihanete dönüştüreceğinden, Stiller'e ve kendisine ihanet edeceğinden korkmaya başlamış. Neler olacağını görür gibiymiş: Rolf kolunu omuzuna dolayacak, anlayış ve hoşgörü gösterip her şeyi geçmişe gömecek, karısının bu küçük ve biraz da budalaca kaçamağını hiç ciddiye almayacaktı; ihanet eden Sibylle ise kendi ihaneti yüzünden kocasından nefret edecekti. Bu durumda acaba her şeyi gizlemek daha dürüstçe olmaz mı, diye düşünmüş Sibylle. Bir evi ev yapan her şey, kişinin dürüstlüğünü engellemek amacını güdüyormuş gibi gelmiş ona. Sanki Stiller neden orada değilmiş! Kocası Sibylle'e güçlü, çok güçlü görünüyormuş, yalnızca 'hukuk'u yanına aldığı için değil, bedenen var olduğu için de; Stiller ise sanki yüzlerce şeyin altında gizlenmiş gibiymiş, şu piyanonun, mobilyaların, halıların, kitapların, soğutucunun ve sa-

yısız ıvır zıvırın, ıvır zıvırdan başka bir şey olmayan eşyaların; bütün bunlar aynı zamanda Rolf'a sahip çıkan şeylermiş, sessizce, inatla ve su götürmez bir biçimde. Böyle bir ev Sibylle'e bir kale gibi görünmüş, zevkle döşenmiş ama adi bir yer. Stiller'in unuttuğu sesini duyabilmek için ona telefon etmek üzereyken, köpeklerinin havlamasını duymuş ve telefonu kapatmış, mantosunu da sırtından çıkarmış, yorgunluktan ölüyormuş, kadınca teslimiyete de hazırmış, yani erkeklerden hangisinin ötekine, dolayısıyla da Sibylle'e galip geleceğini oluruna bırakmış. Rolf eve döndüğünde, Sibylle ev işleriyle uğraşıyormuş. Sibylle'in sütçüye ve kasaba yapacağı aylık ödemeyi hesaplamasını, biraz da haklı olarak, gereksiz bulmuş Rolf, Londra'dan gelen bir adama karşı saygısızlık olarak görmüş, canının sıkıldığını belli etmiş; evet, o akşam, evli çiftler arasındaki sıradan bir bozuşmayla, yani şöyle böyle, sona ereceğe benzer gibiymiş. İşin bununla kalmamasının suçu daha çok Rolf'ta olmalı. Bira bardağını evyenin içine fırlatıp kırmış. "Neyin var senin?" diye sormuş Sibylle. Karısının kaba davranışlarına bakarak onun, yani Kaf dağının ardındaki sevgili karısının, kendisinden yine kuşkulandığı sonucunu çıkarmış Rolf; Rolf da bıkmışmış bu işten. Bütün bunları darkafalılık, tutuculuk olarak görüyormuş, bir kez daha (ama bunun son kez olduğunu açık seçik ortaya koyarak) 'nutkunu' atmış, sözünün kesilmesine de izin vermemiş; Sibylle'in artık evlilik kavramını daha geniş açıdan görmesi gerekiyormuş, güvenmeli, Rolf'un kendisini sevdiğini (gezilerinde ara sıra başka kadınlarla buluşsa bile) anlamalıymış; üstelik bu kez böyle bir şey de olmamış, başka erkekler gibi o da işin esasına bakarmış, daha önce de söylediği gibi Sibylle'in evlilik konusunda daha olgunca düşünmesini, bir evlilikte belli ölçüde özgürlük olması gerektiğini anlamasını sağlayacağını umuyormuş. Kendisi kıskançlığa kapılmamaya çalışırmış. Sibylle ona, kendisini o ana kadar hiç olmadığı biçimde anladığını, hiç kıskançlık duymadığını söylemek istemiş, bu söyleyeceği gerçeği yansıtacakmış, ama böylece kocasını aşağılamış olacakmış; böylece susmuş Sibylle, söyleyecek bir şey bulamamış. Tek istediği olabildiğince çabuk yalnız kalmakmış. Çok korkunçmuş, olay bir komediye dönüyormuş. Sibylle kocasının alnına içten gelen bir öpücük kondurduğunda, kendinin bir bakıma ondan üstün olduğunu duyumsamış ve bu duygu onu utandırmış. Odasına gittiğinde elinde olmadan kapısını kilitlemiş. Mutluluğu bir düş değilmiş. Yalnız kalır kalmaz, mutluluğu tüm gerçekliğiyle yeniden sarmış içini. Şarkı bile söyleyecekmiş, ama düşüncesizlik

olur diye susmuş. Ama söylemese bile o sessiz mutluluğu bütün duvarlardan geçip duyuluyormuş; söyleyeceği her şeyi söylemiş olan kocasıysa bir türlü huzur bulmamış. Karısının kapısını kilitli bulmak onu şaşırtmış; ısrarla o odaya girmek istemiş, girip de hastasını avutan gönüllü bir hastabakıcı gibi Sibylle'in yatağının üstüne oturduğunda, karısını, sandığı gibi ağlamaklı değil de mutlu bir yüzle görünce bir şeyler sezmeye başlamış. "Neler oldu?" diye sormuş. Sibylle böyle bir şeyi nasıl söyleyeceğini bilememiş; yalnızca, "Biliyorsun," demiş. Rolf da doğru sözcükleri bulamıyormuş; "Bir erkekle miydin?" diye sormuş. Sibylle evet demiş, demesiyle birlikte de suskunluktan kurtulduğu için sevinmiş, ferahlamış, mutluluğu dolu dolu duyumsamış. Rolf gözlerini ona dikip bakmış. Bana artık soru sorma, demiş Sibylle, beni yalnız bırak. Bütün bunları dinlerken Rolf'un soğukkanlılığını yitirmemesi çok ilginçmiş. Sibylle'i rahat bırakmak için birkaç günlüğüne yolculuğa bile çıkmış, bunun için kocasına minnet duymuş Sibylle. Döndükten sonra da, (Sibylle'in ifadesi) Rolf aynı serinkanlılığını korumuş.

* * *

Sibylle'in, yani savcının karısının, ondan sonraki birkaç hafta boyunca yaşadığı, ya da yaşamayı umduğu aşk mutluluğunu tanımlamak bana düşmez. Bu mutluluğun, öteki eşlerin, yani Bayan Julika Stiller-Tschudy ile savcı dostumun, dışa vurmadıkları kıskançlıkları içinde sandıkları kadar büyük olup olmadığı bence su götürür. Evsiz barksız bir aşkın nasıl olduğunu biliriz, günlük hayatta bir eve sahip olmayan, yalnızca coşku dolu saatlerle sınırlı kalan bir aşk, hepimiz de biliriz ki, eninde sonunda umarsız bir hal alır, yüksek buğday başakları arasında ya da karanlık ormanlarda kucaklaşmalar bir süre için insana romantik ve heyecanlı gelir, sonra gülünçleşir, bir maskaralığa, olamazlığa dönüşür, her iki sevgili bu durumun mizah yanını görmeye, sorunu büyütmemeye çalışırlarsa da başaramazlar, çünkü ne de olsa artık lise öğrencisi değil, yetişkin iki insandırlar, ikisi de daha önce evlenmiş olan bir erkek ve bir kadın... Stiller'in kendisiyle atölyesinde buluşmasının adama verdiği sıkıntının farkındaydı Sibylle, çünkü orada her şey ona hasta Julika'sını anımsatıyordu. Sibylle buna üzülüyordu, çünkü Stiller'in o kocaman ve aydınlık atölyesinden çok hoşlanıyordu; ama onu anlıyordu. Rakibesinin sağlıklı biri, kendisine denk biri olması için Sibylle neler vermezdi ki, o zaman o kadına dost olma-

yı önerebilirdi ya da dürüstçe savaşalım diyebilirdi, hatta o kadın gittiği her yerde ahlak konusunda nutuklar atan şirretin biri de olabilirdi, ya da havagazıyla intihar edeceğim diye tehditler savuran şaşkın biri, evliliğinin yıkılmaması için önüne ne çıkarsa devirip geçen delinin teki olabilirdi; hasta bir kadın olmasaydı da ne olursa olsundu, Davos'ta bir sanatoryuma kapanmış, sağlıklı olanları haksız durumda bırakmıştı, üstelik Sibylle onunla yüzyüze gelmemişti bile, bir hayaletti o kadın! Ama ne olursa olsun durum buydu ve Stiller'le atölyesinde birlikte olmaları söz konusu olamazdı. Buluşmak için Tanrının yarattığı doğadan ve birkaç ufak otelden başka ne olanak vardı ellerinde? Yağmurlu geçen bir hafta, açık havada oynanan oyunlar ve yaz gecesi düşleri için olduğu kadar, onlar için de felaket sayılıyordu; aynı küçük otellere üst üste gider oldular, kentin çevresindeki yollar, çıkmaz sokaklara dönüştüler. Konuşmaları gitgide hüzünlendi, şaka da vardı, ama hüzünlü konuşmalardı bunlar; uzun sözün kısası: bu iş böyle süremeyecekti...

Her şey bir yana, birbirlerini gerçekten seviyorlardı.

"Haydi gel," dedi Sibylle günün birinde, "Paris'e gidelim!" Stiller tereddütle gülümsedi. "Tasalanma, bankadan geliyorum," dedi Sibylle, "Ne zaman tren olduğunu öğrenmemiz yeter." Stiller garsondan bir tren çizelgesi istedi. Paris'e sık sık tren vardı. Hatta bir keresinde, Temmuz ayında, perona kadar gittiler, elektrikli saatin altındaki bankta otırdular, biletleri çantalarındaydı, yanlarına diş fırçalarıyla pasaportlarını da almışlardı. "Gidiyor muyuz, gitmiyor muyuz?" diye sordu Stiller, sanki rahat davranmayan kendisi değil de yalnızca ve yalnızca Sibylle'miş gibi. Kondüktor vagondan vagona geçmeye başlamıştı bile. "Trene," diye seslendi, "Lütfen trene!" Stiller'in hali Sibylle'e dokunmuştu. Stiller'in, Sibylle'in arzularını en sonunda gerçekleştirmeye kararlı olduğu kuşku götürmezdi, ama Sibylle ansızın tüm hevesini yitirmişti; Stiller'in kararlılığının inatçı bir yanı olması Sibylle'i rahatsız ediyordu. "Julika ne olacak?" diye sordu adama. Elektrikli saatin yelkovanı dakika dakika ilerliyordu. Tereddütlü davrananın– en azından dış görünüşte– Sibylle olması Stiller'i rahatlatmıştı (Sibylle'in düşüncesi böyle), kendisiyse bir elinde Sibylle'in bavuluyla, tam bir erkek umursamazlığı simgesiydi sanki. Vagonların kapıları kapatılmaya başlanmıştı bile. Sibylle oturduğu yerden kalkmamıştı, hayaletin trende olduğunu açık seçik seziyordu, bir hayaletle birlikte Paris'e yolculuk etmeye hiç niyeti yoktu... Tren hareket etti, onlar peronda kal-

dılar, Stiller'in önce Davos'a gidip hasta karısıyla her şeyi açık açık konuşmasına karar vermişlerdi, başka türlüsü olamazdı.

Stiller Ağustos'ta Davos'a gitti.

Kocasının serinkanlılığı (Sibylle'in ifadesi) dikkat çekecek derecedeydi, bu durum gitgide sinirine dokunmaya başlamış olsa da, Sibylle kendisini adamakıllı özgür hissediyordu. Hannes yanlarında olmadan ne zaman kahve içmeye otursalar, tartışma çıkacağını bekliyordu. Boşuna! Rolf yalnızca, "Perşembe akşamı boşsan katedralde org konseri var," diyordu. Sibylle kahve makinesini çalıştırırken, "Boş değilim," diyor ve böylece bu konu kapanıyordu. Rolf'u öldürecek gibi oluyordu; Sibylle'e öyle bir özgürlük, öyle bir bağımsızlık tanıyordu ki, onu adeta incitiyordu. "Seni anlamıyorum," diye patlayan Rolf değil Sibylle oluyordu, "Birisine âşık olduğumu, onunla hemen hemen her gün buluştuğumu biliyorsun, ama onun adını bile sormuyorsun. Bu tam bir maskaralık!" Gülümsemişti Rolf: "Peki adı ne?" Böylesine lütfeder gibi sorulan bir soruya yanıt veremezdi Sibylle elbette, bu yüzden hiç konuşmadan oturup kahvenin hazır olmasını beklediler. "Sana daha önce de söylemiştim," diye sohbete başladı Rolf, "Beni savcı yapmak istiyorlar..." Rolf konu dışına çıkmak için her zaman bir şey bulurdu, önemli, nesnel bir bahane. Sonunda kahve makinesindeki kahve kaynamış, buhar çıkmıştı. Rolf'la arasındaki ilişkinin o güne kadar olduğu gibi yürümeyeceğini düşünmüştü Sibylle. Para, önemli bir rol oynamaya başlamıştı; Rolf için değil, Sibylle için. Sibylle'in giydiği her şeyin parasını Rolf'un ödemesini sevgili Stiller'inin çok doğal karşılaması Sibylle'i gizliden gizliye incitiyordu; Stiller para kazanıyor sayılmazdı, tamam, bankaya gidecek hali de yoktu, Sibylle bunu da anlıyordu, ama yine de içinden kırılıyordu ona, evet, ne kadar akıldışı olsa da kırılıyordu. Stiller'in yaptığı tek şey, bir keresinde Sibylle'i ne kadar da nazlısın diye iğnelemek olmuştu, üstündeki yeni giysinin kumaşını ellemiş, renk seçimindeki zevki için onu kutlamıştı; ne var ki Sibylle'in giysilerini artık kocasının almasına izin vermemesi gerektiği düşüncesi aklına bile gelmemişti, gelmiş olsaydı elbette ki Sibylle olanca sevecenliğiyle bu düşünceyi onun kafasından çıkarttırırdı. Stiller bu durumdan asla rahatsız olmuyordu, hayır, ama Rolf da rahatsız olmuyordu. Kimi zaman (Sibylle'in ifadesi bu) her iki erkeği de dayanılmaz buluyordu. İşte o zaman içinde bir şeyler kıpırdıyordu. "Bana para gerek," diyordu Sibylle, "Ama büyük miktarda. Çünkü bu sonbaharı birlikte Paris'te geçirmeyi düşünüyoruz–" Bunu söyledikten sonra kocasına

yandan bakmıştı; Rolf susmuştu. Beklenmeyen tek şey neyse o olmuştu, yani hiçbir şey. Sibylle kocasının fincanına kahve koyup uzatınca, "Teşekkürler," demişti Rolf. Rolf, yani kocası başka bir adamla birlikte (ve kendi parasıyla) Paris'e gitmesine ya itiraz edecekti, ya da buna bir itirazı olmayacaktı; bunun dışında bir şey olamaz diye düşünmüştü Sibylle. Sibylle kendi fincanına kahve koydu. "Demek öyle," dedi Rolf sonunda, "Demek Paris'e gitmek istiyorsunuz." Sibylle açıklama yapmayı ihmal etmedi: "Ne kadar kalacağımızı bilmiyorum, belki birkaç hafta kalırız, belki de daha fazla–" Rolf ne oturduğu koltuktan fırladı, ne de fincanını duvara çarpıp parçaladı, nerede kalmış dizlerinin üstüne çöküp Sibylle'e aklını başına toplaması ve yanında kalması için yalvarmak; o gülünç serinkanlılığıyla bunu yapması düşünülemezdi. Hiç böyle bir şey yapmadı. Bir an kıpkırmızı kesildi; herhalde karısının maskeli balo Pierrot'su ile olan ilişkisinin bittiğini düşünmüştü, şimdi karısının zevk alarak işlediği zinayı yeniden kabullenmek zorunda kalacaktı. Ama, lanet olsun, neden bunu yapmak zorundaydı? Rolf kahvesini karıştırıp duruyordu. Neden Sibylle'in kafasına bir saksı ya da en azından bir kitap fırlatmıyordu? Kocasının fincanının hafifçe titrediğini görünce Sibylle'in içinde hiçbir pişmanlık uyanmadı, acıma bile duymadı, duyduğu daha çok hayal kırıklığı, burukluk, hor görme ve üzgünlüktü. "Yoksa itiraz mı ediyorsun?" diyerek kocasına şekeri uzattı Sibylle, sonra da ona gidişinin nedenlerini açıkladı: "Nasıl olduğunu bilirsin, burada beni görünce dedikoduya başlıyorlar. Ben aldırmıyorum, ama senin açından hoş bir durum değil. Üstelik tam şimdi, seni savcı yapmak isterlerken! Bizim Paris'te yaşamamız mutlaka senin bakımından da daha iyi olacaktır..." Sibylle ona baktı. "Ne dersin Rolf?" Rolf kahvesini içti, karıştırdı, içti, üfledi, içti, sanki o anda halletmesi gereken en önemli iş, o sıcak kahveyi içmekti. Sonra, sıradan bir şey sorar gibi şu somut soru çıktı ağzından: "Peki ne kadar paraya ihtiyacın olacak?" Saldırıya geçen kendileri olmadığı zaman şu erkekler ne kadar da korkak oluyorlardı; Rolf kendini hemen somut bir sorunun arkasına gizlemişti, oysa Sibylle onun ne hissettiğini, ne umduğunu bilmek istiyordu. Sibylle'in bir başka adamla birlikte olmasına hiç aldırmıyor muydu? Bunu uygun mu buluyordu? Dayanılmaz mı buluyordu? Sibylle doğrudan sordu ona: "Ne düşünüyorsun?" Rolf şimdi büyük pencerenin önünde duruyordu, geniş sırtını karısına dönmüştü, bir yangını izleyen insanlar gibi iki elini de pantolonunun ceplerine sokmuştu. Sibylle onun sırtını çok geniş, kafasını çok

yuvarlak ve kalın buluyordu; adamın sessizliğini bozmak için, o bir şey sormadan, "Onu seviyorum," dedi. "Birbirimizi gerçekten seviyoruz," diye de ekledi, "Yoksa birlikte Paris'e gitmeye kalkmazdık, inan bana, ben o kadar havai biri değilim." Erkeklerin hep işlerinin başına dönmeleri gerekir, evet, saat ikiyi on geçiyordu; toplantı vardı: Onların ertelenemeyen işlerinin kalesi buydu ve Sibylle bunu iyi biliyordu. Eğer Rolf o dakikada işinin başına dönmeseydi, bütün insanlık alemi müthiş bir yolsuzluğa boğulurdu. "Neyin doğru olduğuna," dedi Rolf kısaca, "Kendin karar vermelisin." Sonra da paltosunu giydi, düğmelerini yanlış ilikleyince karısının onları düzeltmesi gerekti; hüzün kokan bir sesle, "Neyin doğru olduğuna inanıyorsan onu yap," deyip gitti. Odada yalnız kalan Sibylle ağladı.

Bu açıdan Sibylle artık özgürdü.

Buna karşılık Stiller Davos'tan hiçbir şey halletmeden dönmüştü, balerin karısını ölüm döşeğinde bulmuş gibi davranmıştı, bu yüzden Sibylle ile Paris'e gitmeleri söz konusu olmamıştı. Bir kez daha bir ormanın kenarında oturdular, olgunlaşmış buğdaylar kesilmeye başlanmıştı bile, yaz bitiyordu, mavi gölün üstünde fırtına kopacak gibiydi, bir yabanarısı zikzaklar çizerek yaz sessizliğini bozuyordu, gökyüzü tarlaların üstünde titreşiyor, avlularda tavuklar gıdaklıyorlardı, dünya kusursuz, başarılı, sevindirici, hatta insanı büyüleyici bir şeydi. Karmaşık olan yalnızca onların mutluluğuydu (ya da aşklarından bekledikleriydi). Zina ortakları olan o iki kişi ellerini birbirine sevgiyle dolamışlar, hiç konuşmadan toprağın üzerinde oturuyorlardı, her ikisi de kaygılı, küskün dudaklarının arasında birer saman çöpü tutuyordu, bu dünyada karmaşık olmayan tek şeyin evlilik olduğunu düşünüyorlardı, ancak Rolf'la ve Julika'yla olan evlilik değil de birbirleriyle yapacakları evlilik.

* * *

Bu mükemmel kadının (bunları yazarken o hep gözlerimin önünde, geçen gün klinikte ona glayölleri götürdüğümde olduğu gibi, üzerinde limon sarısı sabahlığı, kapkara saçlarıyla mavi hasır koltukta otururken görüyorum) kesinlikle buruk olmayan anıları arasında öyle bir nokta var ki, Stiller bunu bilmiş olsaydı adamakıllı şaşırırdı; Sibylle o yaz ya da sonbahar aylarında Stiller'den gebe kalmış, ama bundan ona hiç söz etmemiş (Çocuk yaşasaydı şimdi altı yaşında olacaktı)...

Defterime yazmayı sürdürüyorum:

Aylardan Eylül'dü, Stiller açacağı bir serginin hazırlıklarıyla çok meşguldü ; önemli kişiler, Stiller'in yeniden halk önüne çıkmasını çok uygun ve gerekli görüyorlardı. "Rahatsız ediyor muyum?" diye sordu Sibylle, çünkü Stiller ona artık alışkanlık haline gelen bir öpücük verir vermez yeniden çalıştığı ayaklığa dönüp yontmaya başlamıştı. Sibylle onu seyrediyordu. El işi yapan bir erkek kadar güzeli olamaz diye düşünüyordu. "Sana engel olmak istemem," dedi Sibylle, "Ama bugün seni mutlaka görmem gerekiyordu..." Daha fazla bir şey söylemedi, çünkü Sibylle'in neden bu ihtiyacı duyduğunu Stiller hiç merak etmemişti. Şimdi önemli olan ayaklıklarıydı. "Sanat galerisindeki o bey," diye sordu Sibylle, "Ne zaman gelecek?" Stiller'in işiyle ilgilenmeye çalışıyordu. Dışarıda mavi, ılık bir sonbahar günü vardı. Stiller'in daha dokuz ayaklığı yontması, sonra boyaması ya da sırlaması gerekiyordu, hiç de kolay değildi bu iş, ayaklıklardan birinin yanlış olması çok şeyi değiştirirdi, kimilerinin sırlanması gerekiyordu, daha önce sırlanmış olanların da sırlarının silinmesi . Stiller'in yaptığı şey buydu. "Peki ya karın?" diye sordu Sibylle, "Onu sergileyecek misin?" Sibylle'in koyduğu çay suyu kaynamıştı, bu yüzden onun da yapacak işi vardı. "Sana bir şey getirdim," dedi, "Bir şey pişirdim!" Ve Stiller'e yaptığı keki gösterdi; Stiller keke bakmadıysa da çok duygulanmıştı; sahtecilikten söz etti Sibylle'e. Sibylle onun yaptığı yontular arasında hiçbir fark görmüyordu, Stiller şimdi durup dururken neden onlara taklit diyordu? Öte yandan Stiller bir müze müdüründen bir mektup almıştı, baştan aşağı övgü doluydu bu mektup, öyle ki, insan Stiller'in bundan böyle şöhret sarhoşluğuna kapılacağından korkacaktı neredeyse. "Çay hazır," dedi Sibylle ve bekledi, bir serginin savaştaki bir istila kadar hazırlık gerektireceği hiç aklına gelmezdi (kahve içerlerken Rolf ona Churchill'in anılarından söz etmişti), Stiller'e acıyordu. Stiller bir yandan ayaklığı zımparalarken, bir yandan da Sibylle'e afişi nasıl bulduğunu sordu. Sibylle ambalaj kağıdının üstündeki çizimi farketmemişti. "Afiş de mi olacak?" diye sordu hayretle, gerçekten de Furtwaengler ya da Persil ilanları gibi basbayağı bir afişti bu; Sibylle onu korkunç buldu: A.Stiller imzası, büyüteç tutulup büyütülmüş gibi koskocaman olarak,afiş yapıştırılan her sütunda olacaktı. Şu erkeklerin hiç utanması yok muydu? Üstelik Stiller bu işten keyif de almıyordu; sergiye küfredip duruyordu. Öyleyse niye yapıyordu? Çayını ayakta içti, bir yandan konuşuyor, bir yandan da Sibylle'in getirdiği keki yi-

yordu, yerlere dökülen kırıntıların farkında bile değildi... Sibylle orada fazla kalmadı, Stiller'e baba olacağını söylemenin sırası olmadığını düşünmüştü, Stiller'in onun öylece gitmesine izin vermeyip, saat beşte yelkenliyle dolaşmaya davet etmesi Sibylle'in hoşuna gitti. Aynı gün onunla bir kez daha bir araya gelebilecek olmak Sibylle'i mutlu etmişti. Salt vakit geçirmek için, Eylül'ü yaşayan Bahnhof Sokağı boyunca vitrin vitrin, dükkân dükkân dolaştı, sonunda Zürih'teki en güzel kravatı buldu. Ancak Stiller'in ne yazık ki buna uygun bir gömleği olmadığı geldi aklına. Kravata uygun düşen gömleği de aldı Sibylle.

Yelkenliyle gezerlerken Stiller hep çocuk gibi olurmuş (Sibylle'in ifadesi), derin düşüncelere dalmasa da ciddileşirmiş, rahatlar, elindeki oyuncakla mutlu olurmuş; bu kez de dümenle savlo ondaydı, Sibylle önde, teknenin burnunda uzanmış yatıyor, elini ya da ayağını dalgalı sulara sokuyordu. Burada, denizdeyken özgürdüler, yanlarında hayalet yoktu. Kıyılar, sonbaharın pusu arasında görünmez oluyor, bindikleri yelkenli ılık akşam güneşinde parlıyordu, gökyüzü doğuda mor bir alacakaranlığa bürünmeye başlamıştı bile, kayarak giden teknelerinin yanından geçen sular gölgeliydi, hatta gökyüzünün aydınlığının yansıdığı yüzeyin altında neredeyse siyah gibi duruyordu. Batmakta olan güneşin gitgide daha eğimli düşen ışınlarının yüzüne dik olarak gelmesi için Sibylle kolunu dirseğine dayadı; yanlarından geçen küçük vapurların dalgaları teknelerini salladıkça aşağıda fokurdayan suyun sesini duyuyordu; gözlerini kısarak Stiller'e, meşgul dümencisine baktı: –yüzü, küçük kafası, rüzgârda uçuşan donuk saçları– belki de ikinci çocuğunun babası olacak olan bu adamdan çok hoşlanıyordu. Acaba Rolf bunu nasıl karşılayacaktı? Aslında çok mutluydu Sibylle. Öte yandan Rolf da ertesi gün savcılık görevine başlayacaktı. İkisi de ne kadar becerikliydiler! Herbiri kendi tarzında. Sibylle makul davranmaya, halinden hoşnut olmaya karar vermişti. Her şeye karşın. Daha gençti, her şeyin sırası vardı. Nasıl olsa bir şey olurdu. Belki çocuğu olur, belki Julika ölür, belki gökten bir yıldız düşer, her şey yoluna girerdi. Yelkenlideyken pek az konuşurlardı, bu kez de öyle oldu. Gölün yukarı tarafından kent trafiğinin uğultusu duyuluyordu. Küçük vapurlardan biriyle evlerine dönmekte olan çocuklar el salladılar, öylece yatarken baktığında dünya sanki yalnızca renklerden, ışıltıdan, yansımadan ve gölgelerden, sessizlik ve seslerden oluşuyor gibiydi, karar almaya uygun bir zaman değildi. İnsanın iki erkeği birden sevmesi neden olanak-

sızdı? Stiller'i kendine daha yakın buluyordu, o insanı boyunduruk altına alan biri değildi, Rolf ise öyleydi. Bu dehşet verici bir şey olabilirse de, bazı bakımlardan daha kolaydı. Rolf karısıyla çok yakınlaşan biri değildi. Tekneleri bir şamandıraya sürtünce gıcırdadı, sergisinden söz ettiği için dikkat etmemiş olan Stiller özür diledi. Rolf ise hiç özür dilemezdi; kendini beğenmiş biriydi. Stiller için kaygılanırdı insan, ama Rolf için değil. Bu iki erkek bir kişide birleşselerdi ne iyi olurdu! Sibylle zaman zaman Rolf'u koca bir köpeğe, Sen Bernar köpeklerine benzetirdi, yere fırlatılmak istemiyorsanız onların kayışını tutmamak daha iyi olurdu. Stiller'i ise bir erkek kardeş, neredeyse bir kızkardeş gibi görüyordu Sibylle... Hava ansızın soğumuştu, Sibylle ayağa kalktı, iki yana sallanan teknenin öbür ucuna yürüdü, Stiller'in yanına gidip ıslak elleriyle başını tuttu, öptü, öptü. Stiller ipi elinden bırakınca yelken çırpındı. "Ne var?" diye sordu. Ne olduğunu Sibylle de bilmiyordu henüz.

* * *

"Erkekler gerçekten tuhaf!" diyor Sibylle bugün bile. "Şu ciddiyetiniz! Saatlerce, günlerce, bazan da haftalarca sevdiğiniz kadının size yakın olmasından başka bir şey arzulamadığınızı sanır insan; aklınız başınızdan giderek bu kadının yakınlığını arar, hiçbir şeyden korkmaz gibi görünürsünüz, hiçbir tehlikeden, hiçbir maskaralıktan, hele de size engel olmaya kalkışan olursa hiçbir gaddarlıktan çekinmez gibi davranırsınız, görünüşe bakılırsa sizin için yalnızca o kadın vardır, sevdiğiniz kadın– sonra bir de bakarsınız ki durum değişiverir, birdenbire bir toplantı çok önemli oluverir, öyle önemli ki her şeyi ona göre ayarlamak gerekir. Ansızın sinirli oluverirsiniz, karınızı bir tür sülük gibi görmeye başlarsınız. Biliyorum! Bir sürü yabancıya budalaca bir ilgi gösterir, ama sizi seven karınıza bakmazsınız, bunu iyi biliyorum ben. Hayatınız ciddiyet sizin! Uluslararası bir hukukçular konferansı, bir sanat galerisinin müdürü – bazı şeyler, ansızın, hiçbir koşul altında kaçıramayacağınız şeyler oluverirler! Bütün bunları anlamayan, gülümseyerek bakan kadının vay haline! Sonra da, bir fırtına patladığında, göz açıp kapayana kadar küçük Hannes'e benzeyiverirsiniz. Doğru değil mi? Aynı erkekler, umutsuzluğa düşmemek için, bu acımasız dünyada silinip gitmediklerini, bütün o savcılıklarının ve sergilerinin gereksiz birer şey olmadığını hissetmek için gelip başlarını

omuzlarımıza dayamak ihtiyacını duyarlar. "Tanrı bilir ya," diye gülüyor Sibylle, "ne güruhsunuz siz!"

* * *

Eylül sonuna doğru bir gün Stiller telefonda, "Hazırlan, Paris'e gidiyoruz," dedi. Sibylle kulaklarına inanamadı. "Ciddi misin?" Keyifli bir ses, "Neden olmasın?" dedi. Stiller şaka mı yapıyor diye hem duraksamıştı Sibylle, hem de ciddiye alıp keyiflenmişti. "Ne zaman?" diye sordu. Neşeli ses yanıtladı onu:" Yarın, bugün, ne zaman istersen." (Paris'e giden trenleri ezbere biliyorlardı zaten; sabahın ilk saatlerinde Paris'in dış mahallelerine varan bir gece treni vardı, Gare de l'Est'deki bir barda ilk vardiya işçileriyle birlikte kahvaltı ederlerdi. Kahve içer briyoş yerlerdi, sonra da kocaman sebze ve balık halinde dolaşırlardı – öyle birdenbire, bir masal gibi gerçekleşebilecek miydi bütün bunlar?) "Hemen geliyorum," dedi Sibylle, ama hemen gidemedi, çünkü öğleden önce galeri müdürü Stiller'e gelecekti, öğleden sonra da Sibylle küçük Hannes'i sirke götürecekti. "Öyleyse sirkten sonra gelirim!" dedi ve telefonu kapadı Sibylle, ödül almış biri gibi başı dönüyordu, mutluluktan sarhoş gibiydi...

En sonunda bir ilerleme olmuş gibiydi!

"Nasıl yapalım?" diye sordu Rolf kahve içerlerken, "Eşyaları taşıyacak kamyonları ayarlamamız gerek, sana hangi gün uyar? Bu taşıma işini tek başıma yapmayı hiç düşünmüyorum. Gelecek hafta burada mısın?" Sibylle bundan hiç hoşlanmasa da onun neden ısrarcı davrandığını çok iyi anlıyordu. "Evet, biliyorum ama," dedi, "sana bugünden bir şey söyleyemem." – "Peki ne zaman?"– "Yarın!" – "Neden bu kadar sinirlisin?" – "Sinirli değilim," dedi Sibylle, "Neden sinirli olayım?" Sibylle, verdiği kararın oturması için zamanı olacağını ummuştu, şimdiyse yirmi dört saatlik bir ültimatomla karşı karşıyaydı! Ne de olsa, söz konusu olan bu dünyada en önem verdiği şeylerdi: Stiller, Rolf ve Hannes'ti, henüz dünyaya gelmemiş bir hayattı, yürekten bağlanmış olduğu insanlardı, kendisiydi, kendi yaşamını kendisinin seçip seçemeyeceği sorunuydu. Önemli olan buydu! Yarın öğrenmeliyim dedi Rolf, eşyaları taşıyacak kamyonları ne zaman çağıracağını bilmeliyim, yarın sabah kahvesinde öğrenmeliyim... Sirkte çocuklar için olan gösteri Sibylle'in düşüncelerini dağıtmaya yetmemiş, tam tersine kararının kesinleşmesine olanak sağlamıştı: Paris'i seçmişti, Stiller'i, her şeyi göze almayı.

Gündüz gözüyle, diyordu Sibylle, böyle bir sirk çok daha yıpranmış görünür, neredeyse insanın içine dokunur, eski görkeminin aldığı yaralar her yerde göze çarpar; güneşin üstten aydınlattığı çadırın içindeki ışık oldukça hoştur, kehribara benzer, rengârenk giysili çocukların doldurduğu platformlar, seslerinin vızıltısı, ayrıca fanfar mızıkası, hayvanlardan yayılan koku, ara sıra da balta girmemiş ormandan gelircesine yükselen kükremeler bu ışığa eşlik eder. Sibylle buna bayılmıştı. Paris'te, diye düşünüyordu, nasılsa bir iş bulurum, herhangi bir iş, her şeyi göze almanın bir parçasıydı bu. Hiç korkmuyordu Sibylle. Sirkteki gösteriyi açan palyaçonun, çocukları aptal yetişkinler yerine koyduğu besbelliydi, pek tutulmadı, ilk kez bir sirke giden küçük Hannes o budala adamı hiç gülümsemeden izledi, tökezleyince de keyiflendi, onun bir daha sahneye çıkmasını istemedi. Annesine, söyle de bu adam bir daha gelmesin dedi. Ama o kaplanların atlayışları! Kırbacın şaklayışını izleyen o boğuk tıslama; Sibylle büyülenmiş gibiydi, birkaç dakika için Paris bile çıktı aklından, şekerini yalayan küçük Hannes ise o kötü hayvanların neden durmadan halkaların içinden atlamaları gerektiğini soruyordu. Bunun amacını anlayamıyordu. Buna karşılık fok balıklarına bayıldı, Sibylle'in vermesi gereken kararların yanına, bir de fok balığı olmak isteyip istemediği eklendi. Atların dansı sırasında Hannes eve gitmek istedi. Sibylle o anda kalkıp Stiller'e gidebilirdi. Ama bunu yapmadı. Henüz sırası değildi. Yedi erkeğin hayatı, gülümseyen bir trapezci kızın dişlerinin arasında asılı dururken, Hannes oturdukları platformun arasından baktı ve aşağıda duran, üstü başı pis, çizmeli bir adam keşfetti; adam çeşit çeşit köpeğe gülünç eteklikler, siyah fraklar, beyaz duvaklar giydiriyordu, köpekler sabırsızlanıyorlardı. Küçük Hannes'in iskeleden aşağı düşmemesi için, Sibylle gösterinin geri kalan bölümünde onu kucağında oturttu. Anlaşıldığına göre daha o sırada kararını vermişti. Bununla birlikte, pırıltılı trapezlerin üzerindeki o tehlikeli gösterileri izlemiyor değildi. Nasıl olsa bu işi yürütmenin bir yolu bulunacaktır diye düşünüyordu. Ansızın, çevresindeki çocukların hepsi birden tek bir ağızmışçasına bağırdılar: Gümüş giysiler içindeki trapezci kız, az önce o harika salıncağından fırlayıp havada ölümcül bir perende atmış, kocaman ağın üstüne düşmüştü, ama şu işe bakın ki boynu kırılmamıştı, orkestra büyük bir gürültüyle Verdi'nin bir parçasını çalıyordu. Ara! Hannes de öteki çocuklar gibi dışarı çıkmak istedi, ancak Sibylle oturduğu yerde kalakalmıştı: Hayatını bu şekilde kazandığı belli olan maskeli bir kadın çiko-

lata satıyordu, o kadın, Sibylle'in o öğleden sonra izlediği gösterilerin en ilginciydi: Bağımsız bir kadın–

Hannes'i eve bıraktıktan sonra, saat yediye doğru Stiller'in evine gitti Sibylle; çil ardıcı gibi ıslık çalıp duran Stiller, menteşeli bavulunu ortaya çıkarmış hazırlıyordu bile. Paris'e gitmek konusunda elbette ki ciddiydi. Sibylle neden eşyasını yanına almamıştı? Çok geçmeden anlaşıldı ki, Stiller'in 'zaten' Paris'e gitmesi gerekiyodu, bugün değil, yarın da değil, hemen; gidiş nedeni de yalnızca Paris'te dökülebilen bir bronzdu, galeri müdürünün de dediği gibi Stiller'in gelecek sergisi için mutlaka sağlanması gerekliydi. Ya Julika? Stiller'in Paris'e gitmek için öylesine kusursuz bir bahanesi vardı ki, Julika'nın heyecanlanmasına ve bu yolculuk yüzünden ateşinin çıkmasına hiçbir neden yoktu. Sibylle anlıyordu. Kestirip attı: "Olmaz!"

Stiller gücenmişti.

"Ben gidiyorum–"

"Tamam," dedi Sibylle, "Git."

Sibylle'in davranışı Stiller'e tuhaf geldi. Aylardır Paris deyip duruyorlardı, düşünü kuruyorlardı, şimdiyse–

"İstediğini yap," dedi Sibylle, "Git–!"

Stiller gitti (zaten gidecekti), ama Sibylle'in yaptığı huysuzluğa pişman olup arkasından geleceğini umuyordu. Sibylle onun umutlarıyla ilgilenmiyordu artık. Ertesi gün kahve içerlerken Rolf'a, "Paris'e gitmiyorum," dedi. Rolf sevindi, ama yine de o dikkate değer soğukkanlılığını yitirmemeye çabaladı. Sibylle, "Ama bir haftalığına St.Gallen'deki arkadaşıma gidiyorum," diye ekler eklemez Rolf'un kahve fincanını duvara fırlattığını gördü. Sibylle yalnız kalınca telefon rehberini dizlerinin üzerine koydu, sigarasını kültablasına bastırıp söndürdü, doktorun numarasını aradı; başvurabileceği tek kişi oydu, numarayı çevirdi, yüreğinin atışlarını duymuyordu bile. Bu kadar soğukkanlı olması şaşırtmıştı onu. Bu iş olmalı diyordu, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi.

* * *

Rolf, St.Gallen'deki arkadaş masalına bir an bile inanmamıştı. Aldatıldığını, aptal yerine konduğunu düşünüyordu, böylece kendisi açısından her şeyin sona erdiğine karar verdi. Bürosundaki o uğursuz karşılaşmayı –Sibylle'in hastaneden çıkmasından sonra olan karşılaşma– karısı doğal olarak savcım Rolf'un anlattığından

biraz farklı dile getirdi; Sibylle'in ısrarla belirttiğine göre inatla susan kendisi değil, Rolf'muş.

Notlarımı yazmayı sürdürüyorum:

Rolf'un sekreteri gelip de, "Sayın savcı sizi bekliyor!" diyene kadar Sibylle onun bekleme odasında bir saate yakın oturdu. Tokalaştıktan sonra, eşikte bir an duraladı Sibylle, kocasının eli destek vermese yere çökecekmiş gibi bir duyguya kapılmıştı, sonra Rolf'un yanından geçerek (bu kısım doğru) sanki manzarayı seyretmek için gelmişçesine dosdoğru pencereye gitti. Aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi, "Demek büron burası?" dedi. "Çok güzel." Berbat bir durumdu. "Evet, "dedi Rolf, "Bürom burası." Sibylle'e, aşığıyla yaptığı geziden gelen biriymiş gibi baktı. "Seninle konuşmak istiyorum!" dedi Sibylle üstüne basa basa, Rolf da müşterisine yer gösterir gibi bir koltuğa oturmasını işaret etti, yazı masasının üstündeki büyük bir kutudan sigara tuttu, iş gereği tutulan sigaralardı bunlar. "Teşekkürler," dedi Sibylle ve, "Nasılsın?" diye sordu. Rolf da aynı ses tonuyla, karısının yansımasıymış gibi, "Sen nasılsın?" diye sordu. Böylece karşılıklı oturup sigaralarını tüttürdüler. Rolf kocaman yazı masasının gerisindeydi, Sibylle ise kendini savaş meydanının ortasındaymış gibi duyumsuyordu. Sibylle'in kendisine ne kadar bağlı olduğunu, Rolf duymak istemiyor muydu acaba? St.Gallen'de neler yaptın diye alaycı alaycı sormamıştı bile. "Kusuruma bakma," dedi sonunda, "Yarım saat sonra duruşmam var." Sibylle doğal olarak tek kelime edemedi. Kendisinin nerede olduğunu neden açıkça sormuyordu? Ya da neden, 'Neden yalan söylüyorsun?' diye sormuyordu. Bunları sormak yerine, "Taşınma işi tamamlandı. Çok şükür ki hava iyiydi..." diye bilgi verdi. Taşınmadan söz ederken kesinlikle tarafsızca konuştu, sesinde Sibylle'in orada bulunmamasına yönelik en ufak bir sitem yoktu. "Ben şimdilik senin eşyalarını öylesine koydurdum," diye açıkladı, "Odanı nasıl düzenleyeceğini bilmiyorum, hem–" Tam o sırada çalan telefon Rolf'un konuşmasını böldü. (Sibylle hastaneden çıkınca önce eski evlerine gitmişti. Adımları boş odalarda yankılanmıştı, solmuş duvar kâğıtlarının üstünde eskiden tabloların asılı olduğu yerler koyu dikdörtgenler biçiminde göze çarpıyorlardı, her taraf kırık döküktü, altı yıl boyunca bu duvarların arasında yaşamış olmaları inanılmaz bir şey gibi gelmişti ona; ve bütün bunları, gizlice yaptırdığı, ucuz kurtulduğu, gerekli olan, ama onca narkoza karşın tüyler ürpertici bir biçimde gerçekleşen kaybından sonra yaşıyordu; çok korkunç bir andı, artık evlikten çıkmış olan bu örselenmiş, an-

latılamayacak kadar kötü görünümlü boş evde hayatının somut bilançosunun görür gibi olmuş, ağlamıştı Sibylle. Rolf'a telefon etmeye çalışmış, ama başaramamıştı; telefon iptal edilmişti. Sonra da yeni evlerine gidip, evin hanımının odasını görmek istemişti: Tam bir kargaşa vardı orada, sanki bir eşya deposu gibiydi, tam bir saçmalıktı, resimler, aynalar, kitaplar, şapka kutuları, vazolar ve ayakkabılar, dikiş malzemeleri, sayısız kusursuz eşya üstüste yığılmıştı, ama bunların hepsi eşyaydı, eşyadan başka hiçbir şey değildi, yakılası bir öbekti. Hannes kendisini hiç rahat bırakmamıştı, babasının yeni odasını annesine göstermek istediğinde, Sibylle kapının eşiğinde kalakalmıştı. Sonra da kocasının bürosuna gitmişti...) Rolf'un telefonle görüşmesi sonunda bitmişti, almacı yerine koydu, görünüşe göre konuşmalarının nerede kesilmiş olduğunu düşünüyordu, ama birden, "Paris'ten biri seni aradı, Bay Stiller adında biri, sevgilin olmalı–" Sibylle ona baktı. "Herhalde," diye ekledi Rolf, "Bu beyle Paris'te görüşmüşsündür..." Rolf'un bu son sözleri eklemesine hiç gerek yoktu, Sibylle elinde olmadan çantasını alıp ayağa kalkmıştı bile. "Nereye gidiyorsun?" diye sormakla yetindi Rolf. "Dağlara," dedi Sibylle kısaca, oraya gelirken yolda görmüş olduğu bir afişi düşününce aklına bu yanıt gelmişti, "Pontresina'ya." Ne büyük bir maskaralığın içinde olduklarını hâlâ anlayamayan o kalın kafalı Rolf, karısını gerçekten de kapıya kadar uğurlayıp, "Canın ne istiyorsa onu yap," dedi ve karısına yere düşürmüş olduğu eldivenini uzattı. "Teşekkürler," dedi Sibylle, aslında artık oradan çıkıp gidebilirdi, kapıdan çıkmak yerine neden bir kez daha pencerenin önüne gittiğini kendisini de anlayamadı. "Birbirimize," dedi, "Böyle davranmamız gülünç, çok gülünç, çocukça..." Rolf susuyordu. "Sen yanılgı içindesin!" dedi Sibylle ve devam etmek zorunda hissetti kendini. "Bana böyle davranmaya hakkın yok. Gelip senden özür dileyeceğimi mi umuyordun? Biz asla evli bir çift olmadık Rolf, bundan önce de olmadık. Hiçbir zaman! İşte neden bu. Bu iş senin için aslında hep bir ilişkiydi, başka bir şey değil, sen evliliğe asla inanmadın– "Rolf gülümsedi. Sibylle kendi konuşmasına, yakınır gibi çıkan sesine kendisi de şaşırmıştı. Söylediği şeyler, söylemek gereksinimi duyacağı şeyler değildi kesinlikle. "Rolf!" dedi ve çantasını elinden bırakmadan bir koltuğun ucuna ilişti, Rolf'un canını sıktığını hisseder hissetmez kalkmaya hazırdı. "Seni suçlamak için gelmedim. Yalnızca–" Rolf bekliyordu. "Şimdi," dedi Sibylle önüne bakarak, "Ne yapmak gerektiğini bilmiyorum." Rolf ayağa kalktı, ama hâlâ susuyordu. Neden yardım etmiyor bana, di-

ye düşündü Sibylle, Rolf'un birçok şeyi bilemeyeceğini, Sibylle'in nereden geldiğini, neler olduğunu tahmin bile edemeyeceğini unutmuştu. "İşin buraya varacağını," dedi Sibylle, "asla düşünmemiştim. Ben evliliğin başka türlü olacağını sanmıştım. Şu senin nutukların! Ben senin deneyimlerine dayanarak konuştuğunu sanırdım..." Kocasına baktı. "Ne istediğini," dedi Rolf, "Hiç bilmiyorum." Sibylle'in gerçekten düşüncelerini toparlaması gerekti. "Yakınmıyorum Rolf, buna hakkım yok. Bunun için böyle oldu bu iş! Sen özgürsün, ben özgürüm, buna karşın her şey berbat... Ne mi istiyorum? Bunu bilmiyor musun?" Sibylle'in yüzüne biraz alaycı, hatta küçümser bir gülümseme yayıldı, olduğundan başka görünen bir insana bakar gibi bakıyordu kocasına. Bana bunca uzak durması ancak numara olabilir diyordu kendi kendine. Bu komedinin anlamı neydi? Sibylle'in içinden ansızın kocasının göğsüne atılmak geldi, ancak onun birkaç adım uzağında kalakaldı, sanki Rolf'un bakışları geçmesine izin vermiyordu. "Benden nefret mi ediyorsun?" diye sordu Sibylle, dudaklarında güçsüz, kendiliğinden oluşan bir gülümsemeyle. İçli dışlı olduğumuz bir insan bizden ilk kez nefret ettiğinde, bu durum bir komedi gibi gelir insana, ancak Sibylle'in gördüğü Rolf'un gerçek yüzüydü, evet; Sibylle'in gülümseyişi dudaklarında dondu. Rolf kendisinden nefret ediyordu. Hem çok değişik görünüyordu. Sibylle onu tanıyamıyordu; yalnızca dış görünüş bakımından eski haline benziyordu. "... Sevgili!" diyerek düşüncelerinin herhangi bir yerinden konuşmasına devam etti Sibylle. "Benim kendime sevgili aramadığımı sen de çok iyi biliyorsun!" – "Öyleyse?" – "Benim herhangi bir erkeğe ihtiyacım yok. Bu senin varsayımın. Ben sende de herhangi bir erkeği aramadım. Sen neden evlendin ki? Senin için, evlendiğin kadın herhangi bir kadın olarak kalıyor. İşte ben sana bu yüzden bekâr olduğunu söylüyorum, evli bir bekârsın sen! Gülümse bakalım! Bana kalırsa evlilik ya bir kaderdir, ya da hiçbir anlamı yoktur, uygun olmayan bir iştir. Ne istediğimi mi soruyorsun bana? Budalaca davrandığımı biliyorum. Senin gidip ona buna âşık olman bana acı verdi, bu bir gerçek, belki de korkakça davrandım. Evlilikte serbestlik, ne demek bu? Ben serbestlik istemiyorum, ben kocamın gözünde 'herhangi bir' kadın olmak istemiyorum. Bunu neden anlamıyorsun? Babam da benim gözümde 'herhangi bir' erkek değildir. Hannes de hoşlandığımız için sevdiğimiz 'herhangi bir' çocuk değildir... Ah Rolf," diyerek bir an sustu Sibylle, "Bütün bunlar saçmalık!" – "Senin demek istediğin," diye sözü toparladı savcı, "Bizim

asla evli olmamış olduğumuz mu?" – "Evet." – "Bu yüzden de, son günlerde nerede olduğunu bana söylemen için bir neden de bulunmuyor." Rolf bir sigara daha yaktı. "Neden buraya geldiğini anlamış değilim." – "Böyle konuşursan ben de anlamam!" dedi Sibylle. "Ben gerçekten de seninle konuşmak için geldim. Senin şimdi vaktinin olmadığını biliyorum. İşine gelmeyince zaten hiç vaktin olmaz. Ben de gerçekten hep en olmayacak saatte gelirim!" Rolf sigarasını içiyordu. "Benimle konuşmak istediğin asıl şey neydi?" – "Ben safça davranıyorum, haklısın. Hâlâ safım. Tek fark, senin şu kendini beğenmiş gülümseyişine artık aldırmamam!" dedi Sibylle. "Nedense seni çok aptal buluyorum." Daha açık konuştu Sibylle: "Sen düşüncelerini benden daha iyi ifade edebiliyorsun, bu yüzden de hep senin konuşmana razı oldum. Senin, dünya yüzünde sevilmeye değer tek kişi olduğunu düşündüğümü mü sandın? Benden çok emin olduğunu anlıyordum Rolf, ama bambaşka bir anlamdaydı bu... Kahire'deki İngiliz subayını anımsıyor musun? "Birden aklına gelmişti bu. "Onu asla ciddiye almamıştın sen, biliyorum. Sende olmayan bir şeyler vardı onda Rolf, ve bunları özlüyorum. Ama o zamanlar seni bırakıp bir başka adamla çekip gitmek aklıma bile gelmemişti, aslında böyle bir şeyi çok tuhaf bulurdum. Neden acaba! Evlilik konusundaki düşüncemin nereden kaynaklandığını bilmiyorum, ama bugün de aynı biçimde düşünüyorum... "Biraz düşündükten sonra, "Belki de," dedi, "Boşanmamız daha doğru olur." Bunu söylerken pencereden dışarı baktığı için, kocasının yüzündeki ifadeyi görmemişti, ama Rolf susuyordu. "Bunu düşün!" dedi Sibylle, "Bir gün gelip de boşanacağımızı asla düşünmemiştim. Çevremizde boşanan çiftleri gördükçe yaptıklarını doğru buluyordum, onların evliliklerine zaten evlilik denemeyeceğini düşünürdüm hep. Onlarınki, burjuva zevkine uygun olarak yasallaştırılmış, ama başından beri geçersiz olan ilişkilerdi. Neden bir arada kalsınlardı ki! Bu bana şunu düşündürürdü: Sanki biri bahçesine bir korkuluk dikiyor, sonra da artık o bahçeye çıkmaya cesaret edemiyor. Onlarınki evlilik değil, 'burjuva' ilişkileriydi. Duygularım senin hoşuna gitmediği zaman bana 'burjuva' derdin. Bugün, senin benden daha çok 'burjuva' olduğuna inanıyorum, gerçekten. Yoksa, evliliğe inanmadığın halde neden ilişkimizi yasallaştırasın ki! Çocuğumuz oldu diye mi?" Rolf onun sözünü kesmiyordu. "Biliyorum," diyerek gülümsedi Sibylle, "Serinkanlılığını bozmamak hoşuna gidiyor. Paris'e de, Pontresina'ya da gitmek istesem sen serinkanlılığını hiç bozmuyorsun. Böylece yücegönüllü olduğunu sa-

nıyorsun. Böyle değil mi? Senin yücegönüllü davranman benim hakkımdan gelir diye düşünüyorsun. Kimi zaman, aslında senin kölen olmamı istediğini düşünmüyor değilim. Böylece sen özgür kalacaksın. Hepsi bu. 'Sevgilimin' beni terketmesini bekliyorsun, tıpkı senin de kendi sevgililerini terkettiğin gibi, böylece benim için senden başkası kalmayacak; senin bütün sevgin, bütün soğukkanlılığın, bütün yücegönüllülüğün bu işte... Ah Rolf," dedi yine Sibylle, "Bütün bunlar anlamsız!" – "Peki senin için neyin anlamı var?" diye sordu Rolf, ama tam o sırada telefon yeniden çaldı, Rolf yazı masasına gitti. "Bütün bunları sana neden anlattığımı bilmiyorum," dedi Sibylle, Rolf telefonu açtı, arayan sekreteriydi, görevini yapıyor, Sayın Savcıya toplantısını hatırlatıyordu, jüri üyelerine yasalar konusunda bilgi verilecekti. "Seni daha fazla tutmayayım," dedi Sibylle, çantasına birtakım belgeler koymakta olan kocasına baktı. "Bana kızdın mı?" diye sordu, "Neden beni yanıtlamıyorsun?" Rolf tükenmez kalemini önce masasının üstünde, sonra ceplerinde, sonra yine masanın üstünde aradı. "Anlıyorum," dedi karısına, "Sana hiçbir şeyi yasaklamadığım için hayal kırıklığına uğradın–" Gülümsemesinden, bu olayın gülünç yanını görmeye çalıştığı belli oluyordu. "Hayır," dedi Sibylle, sen bana hiçbir şeyi yasaklayamazsın Rolf, işin acınacak yanı da bu zaten, sen benimle yalnızca bir ilişki içindeydin, bu yüzden bir başka ilişkiye girersem bana engel olmaya hakkın yok –" O konuşurken Rolf tükenmezini bulmuştu, artık Sibylle'in vedalaşıp gitmemesi için hiçbir neden kalmamıştı. Rolf elini kapının tokmağına koymuştu, eğer karşısındaki adam kendi Rolf'u olmuş olsaydı, Sibylle onun boynuna sarılır ve ağlardı. Ama karşısındaki Rolf değildi, Sibylle'in gülünç bulduğu bir maskeydi. "Neyi doğru buluyorsan onu yapmalısın," dedi Rolf bir kez daha, kapıyı açtı, bekleme odasından geçtiler, karısına asansöre kadar kibarca eşlik etti –

Artık Sibylle'in Pontresina'ya gitmesi şart olmuştu.

Yağmurlu bir Pontresina karşıladı onu, bütün yol boyunca bir an bile oraya gerçekten varacağına inanmamışçasına dehşet içindeydi Sibylle. Pontresina, trenin yoluna devam etmesine de imkan vermiyordu; daha da kötüsü, o saatte artık geri dönen tren de yoktu. Sibylle kendini kapana kısılmış gibi hissediyordu. Trenden kendisinden başka yalnızca oranın yerlisi olan iki kişi inmişti. Sibylle kendini yeşil önlüklü bir hamalın eline teslim etti, adam bavulları ve kayakları bir kızağa yükledi; Sibylle vıcık vıcık karların içinden yürüyerek adamı izledi. Görmüş olduğu o çılgın afiş – ya Capri'yi

ya da Kuzey Denizindeki plajları gösteren bir afiş olsaydı ne yapacaktı– elbette buraya Şubat ya da Mart ayında gelinmesini öneriyordu, Kasım'da değil. İstasyonun hamalı yükseklerde adamakıllı kar olduğunu iddia ediyordu. Sibylle'in karda ne işi vardı? Bu modası geçmiş birinci sınıf otelde ne işi vardı? Son sığınağı olan kürk mantosunu çıkarmadan, tam yarım saat yatağın üzerinde oturdu, projektörlerin aydınlattığı bomboş bir buz pateni sahasına teneke bir hoparlörden yayılan Tuna Valsini dinledi. Sonra aşağıya, bara indi, kendine bir viski ısmarladı, tesadüfen Fransız çıkan ve bu nedenle de zarif bir insan olan bir adamla flörte girişerek, kendine bir avunma yolu buldu.

Gelecek hafta Cuma günü, ziraat mühendisi Wilfried Stiller'le yüzyüze geleceğim. Bana verilen yazıdan anladığıma göre, muhtemelen annemin mezarı da birlikte ziyaret edilecek.

Bu işin sonu kötü olmuşa benziyor, Stiller'den ayrılması, ne yazık ki (Sibylle'in ifadesi bu) onur kırıcı ağır konuşmalardan sonra olmuş, Sibylle'in kendisi de oldukça aşağılanmış – bir ilişkinin sona erdiği apaçık belli olsa da, yine de veda edilmelidir!–

Tutanağıma devam ediyorum:

O zamanlar enerjik bir sporcu olan Sibylle, Pontresina'da didinip durdu; Paris'ten dönen Stiller'in, peşinden oralara gelecek kadar parası olmamasına seviniyordu. Bunun yerine telefon yağmuruna tutmuştu Sibylle'i, otelin kapıcısı çok geçmeden bu telefonların Sibylle tarafından istenmediği anladı, ne zaman 'Zürih' ten telefon gelse yüzünde 'sabır dilerim' der gibi bir ifadeyle haber vermeye geliyordu. Tam olarak farkında olmasa da, bilinçaltında Rolf'un aramasını umut ettiği için kendini yok dedirtemiyordu Sibylle; ayrıca kapıcının böyle yüzsüzce sırrına ortak olmasından da hiç hoşlanmıyordu. "Ne yazık ki yok!" dediğini duyuyordu kapıcının. "Hanımefendi az önce dışarı çıktı, evet, bir dakika önce!" Sibylle giriş holünde durup bu kibar pezevengin yüzündeki ifadeyi seyrediyordu, adam herhalde bu özel hizmeti için, yani Stiller'i baştan savdığı için bahşiş alacağını umuyordu. Sibylle Stiller'e telefon etmek için telefon kabinine giriyordu. Görünüşe göre o sıralarda bütün iyilik melekleri Stiller'i terketmişti. İtalyan hizmetçi Carola'dan Sibylle'in adresini dilenmek zorunda kaldığı için çok öfkeliydi;

Sibylle'le konuşurken bir paşa gibi davrandı. Sibylle ona ne söyleyebilirdi ki? Burada kar var, evet evet, oldukça fazla, hayır bugün güneş bile çıktı, ah evet çok hoş insanlar var; sonra kayak derslerinde büyük ilerleme gösterdiğini, geriye ve öne yatabildiğini, kalçadan öne eğilmek gerektiğini filan anlattı. Sibylle genç bir kız gibi gevezelik ediyordu: 'Harika' dans eden biri vardı, evet evet, Fransız olan adam, 'nefis' bir ortam vardı, odası çok 'tatlıydı', kayak pisti 'muazzamdı', ah hayır, kendisiyle evlenmek isteyen yalnızca Fransız değildi, herkes evlenmek istiyordu, 'neşeli bir güruh' vardı buna heves eden, gerçekten, Graubünden'li bir kayak hocası vardı, tek kelimeyle 'pırlanta' gibiydi. Ara sıra, Stiller sustuğunda, bir ses duyuluyordu: "Üç dakikanız dolmuştur. Lütfen gösterilen miktarı makineye atınız. Üç dakikanız dolmuştur. Lütfen–" Sibylle de atıyordu parayı, sanki bu konuşma yeterince çocukça bir konuşmaya dönmemiş gibi. Sibylle kabına sığamıyor gibiydi, bunun çok eğlenceli bir duygu olduğunu düşündü, en azından başka birçok duyguyu bir kenara iten bir duyguydu, Sibylle o anda gerçek duygularından korktuğu kadar hiçbir şeyden korkmuyordu...

Kocası Rolf'tan ise hiç ses yoktu.

Neler olup bittiğini gözüyle görmek isteyen Stiller, günün birinde otele çıkageldi; ancak anlaşılan, ne yaptığını kesinlikle bilmeyen o kadını çocukça inadından vazgeçirecek kadar güçlü değildi; Sibylle'in o düzmece havasının kendisini yaralamasına izin verdi, böylece o zavallı Sibylle acımasızca üstün geldi Stiller'e. Herhalde kurulu bir makine gibi işlemiş olmalı her şey: o adamın kendi kendisine acıdığını sezer sezmez, Sibylle elinde olmadan onu incitiyordu. Yaylada, Samaden'e doğru yürüyüş yapıyorlardı, Sibylle dar paçalı, siyah kar pantolonunun içinde zarif ve atletik duruyordu, güneşten yanmıştı, Stiller'in üstündeyse o hiç çıkarmadığı asker paltosu vardı, kentten gelen herkes gibi solgundu yüzü. "Sergin nasıl gidiyor?" diye sordu Sibylle. "Bronzunu döktürdün mü?" Sibylle'in coşkulu sesi, Stiller'in suskun ve donuk kalmasına yol açmıştı. Aklına hiçbir şey gelmiyordu. Sibylle Düsseldorf'lu bir adamla arkadaş olmuştu, savaş uçağı pilotu olarak Doğu cephesinde ve Girit'te başından geçen sayısız olayı anlatan yaman bir adamdı o, Stiller'den bile daha eğlendiriciydi! Sibylle bunu Stiller'in yüzüne söyledi. "Hem şunu da söyleyeyim," dedi, "Bu adam yaşamasını biliyor! Sanki parayı sokaktan topluyor..." Bir adamın para babası olmasının ne kadar etkileyici bir şey olduğunu, ağır sanayiyle uğraşan bir aileden gelmesine karşın, hafif bir hayat sür-

meyi nasıl da iyi bildiğini dinlemek zorunda kaldı Stiller. "Yine de bir erkek olarak benim tipim değil o," dedi Sibylle, Stiller ona yan yan baktı, sonra yine kendi hüznüne gömüldü. En fazla söylediği, "Bu Pontresina mide bulandırıcı bir yer!" oldu. Sibylle ayağını burkmuş olduğu için hafifçe topallıyordu. "Ama dün yeniden dans edebildim!" dedi. Stiller'in aşağıladığı her şeyden keyif almak geliyordu içinden, örneğin o Düsseldorf'lu beyin ne kadar da şakacı biri olduğunu anlattı, Demirhaç Nişanı sahibi olduğunu, çok erkeksi ve konuşkan olduğunu, değişik düşünceleri olduğunu söyledi; örneğin birisini incittiğini düşünürse, kadın olsun erkek olsun, o kişiye hemen bir Mercedes araba armağan edermiş. Gerçekten! Stiller, "Buna inanıyorum," demekle yetindi. Bir başka örnek verdi Sibylle: Otelde kalan bir genç kız İsveçli bir üniversite öğrencisine âşıktı, Düsseldorflu beyin aklına harika bir fikir gelmiş, İsveçli öğrenciyi, hem de uçakla, oraya getirtmeye karar vermişti. "Bayıldım buna!" dedi Sibylle, yanındaki can sıkıcı, bezgin adama paralı erkeklerin mutlaka sevimsiz olmadıklarını göstermek için. Stiller belki bir kez, "Olabilir," demiş olabilir. Ya da şöyle sormuş olabilir: "Bunları bana neden anlatıyorsun?" Ama çok şaşkındı; Sibylle'i durduracak bir şey yoktu elinde. O gezinti sırasında Sibylle ilk kez olmak üzere Stiller'in kekelediğini, belirli sözcükleri, M harfiyle başlayanları söyleyemediğini farketti. Bir ara yanlarından genç bir adam geçti, yüzü bronz rengindeydi, beyaz dişlerini göstererek gülümseyince reklam afişlerindeki adamlara benziyordu, Graubünden'li bir kayak hocasıydı sanki. Sibylle ona selam verdi, sonra, "Bu geçen Nuot," dedi. Stiller bıkkınca, ama uysallıkla sordu: "Nuot kim?" Nuot, ayağını burkan Sibylle'i, inanmayacaksın, en yakındaki kurtarma kızağına kadar kucağında taşıyan kayak hocasıydı. "Ne sevimli değil mi?" diye sordu Sibylle. Konuşmaları bu havada sürdü. Sibylle elbette ki Stiller'in nasıl bir lokantaya gitmek istediğini çok iyi biliyordu, kırlarda kalabalık bir meyhaneydi onun istediği. Ama Sibylle'in aklı havalara çıkmıştı bir kez, daha önce de söylediğim gibi, bu duygunun tadını çıkarıyordu; aklına 'harika' bir fikir geldiğini söyledi. Stiller buna neden karşı koymamıştı? Adamın kararsızlığı Sibylle'i gücendirdi; Stiller'in kendisini ortada bıraktığını düşünüyordu. Bir zamanlar sevdiği adam bu muydu? 'Harika' lokantanın halk şarkıları söylenip oynanan ve Stiller'in hiç hoşlanmayacağı türden eğlenceli bir yer olduğu ortaya çıktı; içeri girdiklerinde üç çift el birden paltolarını almak için uzandı, hanımefendi oranın gedikli müşterisi olarak karşılandı; daha sonra özel

bir masa önerildi onlara, Gütenberg zamanından kalma İncil'lerdeki yazıya benzeyen bir yazıyla doldurulmuş, geniş kapsamlı iki yemek listesi verildi ellerine, frak giymiş bir şefgarson oldukça nazik bir biçimde taze ıstakoz önerdi, hem nazik hem de çok özel bir ses tonuyla konuşmuştu; bütün bunlar soylulukla gözdağının bir karışımıydı, küçük burjuva sayılan Stiller, eğer o anda nükteci yanı ağır basmıyorsa, bütün bunların karşısında savunmasız kalmış olmalı. Masanın üstünde üç gül vardı, elbette fiyata dahildi, yemek mum ışığında yeniliyordu. Stiller Sibylle'in önünde bu fiyatları çok yüksek bulduğunu söylemeyi göze alamadı bile. "Ne yersin?" diye sordu Sibylle, annece bir tavırla ve ekledi: "Yanımda para var." Şarap mahzeni sorumlusu kılığındaki bir şarap garsonu yanıbaşlarında dikiliyordu; Sibylle her zaman içtiği Chateauneuf-du Pape 'dan istedi, şişesi on altı Franktı. "Göreceksin," dedi Stiller'e, "buranın Chateauneuf'ü bir şiir gibidir!" Sibylle kendi sözlerine kulak veriyordu; şeytan onu öyle konuşturuyordu ki Stiller'in bu sözleri yanıtlaması olanaksızdı. Sonra, Sibylle neredeyse bir bakışıyla fileminyonunu ısmarladıktan sonra, umarsızca bakınan Stiller'i salyangoz yemesi için zorladı; Stiller bir parça duraksadı, salyangozla Chateauneuf'ün birbirine uyup uymayacağını bilemedi; Stiller hayatında hiç salyangoz yememiş olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı, kendini beş para etmez biri gibi görüyordu, bu yüzden de itiraz etmeye hakkı olmadığını düşündü. Öyleyse salyangoz! Sonra bir bey başıyla selamladı onları, rahatsız etmemek için üç beş kelimeyle ve Fransız olarak, ikinci sınıfın sınavını geçmiş olduğunu bildirdi; Sibylle elini salladı ve kutladı adamı. Stiller'e onun 'Charles Boyer' olduğunu söyledi. Açlığını gizlemeye çalışarak sandviç ekmeğini yiyen Stiller, "Charles Boyer de kim?" diye sordu. O mükemmel Fransız dansçısı dedi Sibylle, Stiller Chateauneuf-du Pape'ın tadına bakarken, Sibylle de ona o Fransızla nasıl tanıştığının şirin öyküsünü anlattı. Dışişlerinde görevli olan o beyle dansederken, Sibylle ona takılarak Charles Boyer demiş, ama adamın adı da Boyer imiş zaten. "Ne gülünç değil mi?" diye sordu Sibylle. Stiller ona, insanların dilini anlamayan bir köpek gibi baktı, az kalsın Sibylle onu bir köpeği okşar gibi okşayacaktı. Adamın umuda kapılmasını istemediği için bunu yapmadı. Stiller'in şarabından içmiş olduğunu görünce, hevesle "Şerefe!" dedi, mahçup olan Stiller neredeyse boşalmış olan bardağını kaldırarak "Şerefe!" dedi. Bütün bunlar olurken Sibylle'in midesi öylesine bulanıyordu ki, fileminyonuna neredeyse hiç dokunmadı; Stiller ise, midesi bulansın bu-

lanmasın, tam on iki tane salyangoz yemek zorundaydı; Sibylle bir sigara yakıp konuşmaya devam etti (hep Sibylle konuşuyordu, Stiller çok can sıkıcıydı): "Sturzenegger'den mektup aldım! Bir sekretere ihtiyacı varmış, buna ne diyorsun? Hem de ben!" Stiller salyangozların kabuklarının içini kurcalıyordu. "O adam bana âşık," diye ekledi Sibylle, "kocam bile farkına vardı bunun. Gerçekten. Ondan hoşlanıyorum, senin dostundan..." Konuşurken bir yandan da Stiller'e ne yapması gerektiğini öğretiyordu: "Suyunu da almalısın canım, en güzel yeri o!" Stiller onu dinleyip suyunu aldı. "Gerçekten," diye devam etti Sibylle, "Sturzenegger beni davet etti. Görünüşe göre Kaliforniya'dan çok hoşlanmış. Haftada yüz Dolar, buna ne diyorsun? Yol paramı da ödeyecek! Yüz Dolar az para değil sanırım, onbeş dakikada da deniz kenarında olabiliyorsun-"

Vesaire.

Otele dönerlerken, kısa ve tek taraflı olsa da, biraz daha gerçekçi olan bir konuşma yapabildiler. Yürürlerken ayaklarının altındaki kar gıcırdıyordu, hohladıklarında ağızlarının önü buğulanıyordu; hava buz gibi soğuk ama güzeldi, sağda ve solda kardan tepeler vardı, evler sanki beyaz kuştüyü yastıkların altında kalmış gibiydiler, gökyüzü yıldızlıydı, porselen gibi bir gece vardı. Sibylle'in kaldığı otelin tam bir zevksizik örneği olan giriş kapısına geldiklerinde, "Sen nerede kalıyorsun?" diye sordu Sibylle, "Yarın da burada olacak mısın?" diye ekledi. Stiller'le vedalaşmak için, mümkünse kesinkes vedalaşmak için, zemin hazırlıyordu. Adamdan ses gelmeyince, "Benim için büyük bir şok olmuştu," diye konuştu, "Birdenbire senin işine gelivermişti, zaten Paris'e gitmen gerekiyordu, böylece güzel bir bahane bulmuştun, artık gelebilirdim, Paris hayallerimiz artık gerçekleşebilirdi. İşte o anda, anlıyor musun, kendimi senin metresinmişim gibi gördüm..." Stiller susuyordu, Sibylle'in içinde nelerin kırıldığının acaba farkında mıydı? Hiç belli etmedi. Neler kuruyordu kafasında? Sibylle'in söyleyecek başka bir şeyi kalmadığından, üstü karla kapının yukarısındaki burç işaretlerinden birinin adını sordu Stiller'e, ondan yanıt alana kadar sorusunu iki kez yinelemesi gerekti. "Evet –" dedi sonunda, sanki söyledikleri bu burç işaretiyle ilgiliymiş gibi, "Bir sene sonra kimbilir nerede olacağım. Gerçekten bilmiyorum. Belki de ta Kaliforniya'da!... Çok gülünç," diye ekledi, "senin ne yapacağın hep bellidir. Sanırım sen hiç değişmeyeceksin, dış yaşamın bile değişmeyecek." Kötü bir amaçla söylememişti bunu, ama sözcüklerindeki duygusuzluğu sezince biraz yumuşatmak istedi: "Günün birinde başka

birisi olabileceğine inanıyor musun yoksa?" Bu sözleri de sevecen değildi, tam tersine. Ne söylese yersiz kaçacaktı. "Ah Stiller, "dedi sonunda, "Seni gerçekten sevdim ben–" Antrenman yapmaya çıkmış bir mukavemet yarışçısı, hafifçe tıkırdayan kayaklarını savurarak sessiz çiftin yanından geçti. Sanki dünyada her şeyden çok sporla ilgileniyorlarmış gibi arkasından baktılar; ne yazık ki yarışçı gözden kayboldu ve onları bir kez daha başbaşa bıraktı. O kadar titriyorlardı ki, artık orada duramadılar; ayrıldılar– vedalaşmak ellerinden gelmiyordu henüz – ayaküstü, ertesi sabah kahvaltıda buluşmayı kararlaştırdılar.

Stiller o kahvaltıya gelmedi.

İki gün sonra, Sibylle yanında Düsseldorf'lu bey olduğu halde yemek salonundan çıkarken, Stiller'i bir hayalet gibi karşısında buldu, ama Sibylle'e yaklaşmadı Stiller. Sibylle selam bile vermeye gerek görmeden," Şimdiye kadar neredeydin?" diye sordu hemen; şaşkına dönmüştü. "Yemek yedin mi?" diye sordu Stiller. "Sen yemedin mi?" diye sordu Sibylle. Stiller'in yüzü bitkin ve solgundu, traş da olmamıştı. "Nereden geliyorsun?" diye sordu Sibylle. Stiller, üniformalı bir çocuğun Sibylle'in peşinden getirmiş olduğu kürk mantoyu alarak kadının giymesi için tuttu. "Ben seni evvelki gün kahvaltıya bekledim," diyerek sorusunu yineledi, "Nereden geliyorşun?" Purosunu yakmakla meşgul olarak asansörün önünde kendisini bekleyen Düsseldorf'lu beye başıyla işaret etti Sibylle, Stiller göze çarpmamayı beceren o centilmeni, o çokbilmişi hiç farketmemişti bile... Davos'tan geldiğini söyledi Sibylle'e. Tam döner kapıdan geçip soğuğa çıktıklarında söyledi bunu. "Davos'tan mı?" diye sordu Sibylle, ama döner kapının camlı kanadı kendisiyle peşinden gelen Stiller'in arasına girmişti bile. Stiller kapıdan geçip yanına geldiğinde, "Davos'tan mı?" diye bir kez daha sordu Sibylle. Stiller aradan geçen günlerde sanatoryuma gidip hasta karısıyla görüşmüştü. Birkaç kuru sözcükle görüşmeyi Sibylle'e anlattı. "Hepsi bu," dedi sonra. "Neden bu kadar şaşırdın?" Gerçekten de şaşırmıştı Sibylle; bütün bir yaz boyunca bunu beklemiş, ummuş, sessizce istemişti. Şimdiyse bu haber şok etkisi yapmıştı onda. Kendini suçlu hissediyordu. "Ya Julika?" diye sordu, "O ne dedi?" Onun ne dediği Stiller'i ilgilendirmiyor gibiydi. "Ayrıldınız mı?" diye sordu Sibylle, "Bu da ne demek? Sen şimdi onu öylece–" Stiller gözüne gaddar, insanlıktan uzak biri gibi görünüyordu; yaptığı şey kendisini dehşete düşürmüştü. İlk kez olmak üzere şimdi, ansızın, Julika uzak bir hayalet değil, gerçek bir kadın olmuştu, hasta,

mutsuz ve terkedilmiş bir kadın, bir kızkardeş. "Stiller," dedi elinde olmadan, "Bunu yapmamalıydın..." Sonra söylediğini düzeltti: "Buna hakkımız yok. Suç bende, biliyorum. Bu delilik, Stiller, bu cinayet..." Stiller umursamaz bir havadaydı, hatta Sibylle'in kaygılandığını görünce neredeyse keyiflendi. Kuşkularından kurtuldu, bütünüyle kurtuldu, o dakikada, harekete geçmiş olmak yetiyordu ona. "Karnım aç," dedi, böylece Julika'yı düşünmek istemediğini, düşünmek için bir nedeni de olmadığını açıkça göstermiş oldu. Kasabanın yerlileriyle, demiryolu işçileriyle dolu olan küçük bir birahaneye gittiler, adamlar iş çıkışı iskambil oynamak üzere gelmişlerdi oraya, herbirinin dudaklarının arasında birer ufak puro sallanıyordu, Sibylle'in kürk mantosunu görünce susar gibi oldular, sonunda biri: Oynuyor muyuz, oynamıyor muyuz? diye sordu. Orada Gütenberg'in matbaasından kalma İncillere benzeyen yemek listeleri yoktu, bunun yerine ıslak elleriyle gelip bizzat iyi akşamlar diyen şişman bir kadın meyhaneci vardı; kadın cilalı masanın üzerindeki birkaç bira damlasıyla ekmek kırıntısını sildi. Duvarda asılı duran siyah bir tabelada, defne dalından çelenklerle bir avcılar kulübünün kupaları arasında, açık şarapların fiyatları yazılıydı: Veltliner, Kalterer, Magdalener, Dole; listenin üstünde, General Guisan'ın heryerde görülen, rengi solmuş portresi asılıydı. Stiller çok açtı, ağır bir çalışmadan yorgun argın eve dönen bir oduncu kadar telaşsız, kendisiyle barışık ve kendinden emindi; gelen ekmeği iri elleriyle kavrayıp ikiye böldü, Sibylle ise çini sobanın yanındaki bankta oturuyordu, davet edilmeden gelen ve sevilmek için mırıldanıp duran bir kediyi kucağına almıştı. Stiller kızartılmış etle köy ekmeğini keyifle bekliyordu, orada salata adeti yoktu. İskambil oynayanlardan biri kartları karıştırırken, ötekiler, kendilerini öfkelendirecek bir şey olmasa da seslerinde yapmacık bir öfkeyle, sonuç vermeyecek bir dörtlü konferansın ne kadar da masraflı olduğundan söz ediyorlardı, oyun başlayınca, dikkatleri dağılmasın diye sustular. Alçak tavanlı meyhanede sessizlik öylesine yayıldı ki, Sibylle ile Stiller de ister istemez buna uydular. "Bana Paris'ten hiç söz etmedin," dedi Sibylle, suskun kalmaktan rahatsız olduğu belli oluyordu. Şişman meyhaneci kadın Stiller'in iştahla beklediği yemeği değil de şarabı getirdiğinde, Stiller handa boş bir oda olup olmadığını sordu. Stiller kadınla birlikte odaya bakmak üzere salondan çıkarken, kadın ona "Tek kişilik mi yoksa çift kişilik mi olacak?" diye soruyordu. Sibylle bir süre yalnız kaldı, oradaki tek kadın oydu, bir bisiklet kulübünün çıkardığı derginin yapraklarını

çeviriyor, ama okumuyordu; işçilerden biri gelip Sibylle'in masasına oturmuştu, dudaklarına bulaşan bira köpüğünü yalarken, bir yandan da Sibylle'i gizlemeye gerek görmediği bir güvensizlikle, adeta aşağılayarak, inceliyordu, sanki Stiller'in aklına bile gelmeyen şeyi bu adam biliyordu. Stiller Sibylle'in itirafını nasıl karşılayacaktı? Bu itirafı sözcüklere dökmeye kalktığında Sibylle'in kendisine bile inanılmaz, olanaksız, korkunç bir şey gibi geliyordu. Stiller'in gözlerine açıkça bakabilmiş olması Sibylle'i şaşırtmıştı– hiç zorlanmadan bakabilmişti Sibylle, Stiller geri gelip yanına oturduğunda da bakabilmişti; Stiller iyice acıkmıştı, daha önce yemeğini yemiş olan Sibylle'in bir kadeh likör içmekle yetinmesi onu hiç rahatsız etmiyor gibiydi. Masalarında oturan demiryolu işçisi, Bergün yakınlarında bir yerde çığ düştüğünü söyledi. Ama abartılmış bir haberdi bu; Stiller sözkonusu çığı görmüştü, puro içip caka satan o kahverengi suratlı adamlara yolun yeniden açılmış olduğunu anlattı. Sibylle, yan masada iskambil oynayan ve kendisini huzursuz eden adamların, Stiller'in olup biteni soğukkanlı bir biçimde anlatması karşısında uysallaşmalarına hem şaşırmış, hem de bir bakıma müthiş hoşlanmıştı bu işten, rahatlamıştı, kendisini güvende hissediyordu. Masalarında oturan demiryolu işçisi bile artık Sibylle'e küçümseyen bakışlarla bakmıyordu, hatta kendisinden istenmeden kül tablasını bile uzattı. Daha sonra, birasını bitirip hesabı ödedikten sonra başından kasketini çıkardı, Stiller'le Sibylle'e 'birlikte' iyi bir akşam geçirmenizi dilerim dedi. Stiller yemeğini yerken bir ara Sibylle'e, "Bir şeyin mi var senin?" diye sordu. – "Neden?" – "Bu akşam çok sessizsin."– "Geldiğin için," dedi Sibylle, "seviniyorum. Sana çok kızmıştım, beni burada bırakıp ortadan kaybolduğunu sanmıştım." Sibylle mırıl mırıl eden kediyi kucağından kaldırdı, yere bıraktı, kedi kuyruğunu kıvırıp oturdu. "Neden bana bir haber bırakmadın?" diye sordu Sibylle, "Ben çok aptalca bir şey yaptım, bunu bilmelisin, çok aptalca bir şey..." Stiller yemeğini yemeyi sürdürüyor, Sibylle'in sözlerinin arkasından ciddi bir şey çıkmasını beklemiyordu. Davos'a gitmiş, hasta karısından boşanmıştı; kendisini dehşete düşürecek başka ne haber olabilirdi ki! Gülümsedi, "Ne yaptın?" dedi. Ama tam o sırada şişko meyhaneci iki bardak kahveyle geldi, Sibylle derin bir soluk aldı. Bu konudan söz etmek istemiyordu ki zaten! Bazı şeyler vardır ki olup biterler ve yine de olmamış gibidirler, ama dile getirilirlerse bu kez geçerli olurlar, bununla birlikte gerçek değildirler, geçerli olmaları hiç gerekmez! Bardaklarındaki kahve tam korktukları gibiydi, yani acı ve

insanın dilini yakacak kadar sıcaktı, aynı zamanda inanılmayacak kadar yavandı, kahveden başka her şeye benziyordu; şakaya getirerek, şeker atarak kahveyi içilir hale sokmak istediler, ama şeker bu grimsi kahverengi bulamacı iyice iğrenç yaptı. Stiller Paris'ten söz etmeye başlamıştı. Sibylle nasıl oluyor da yerin dibine geçmiyordu? Onu dinler gibi yaptı. Sık sık korkunç şeyler düşlediğimiz ve bunun için ertesi gün hiç utanmadığımız olmaz mı? Sibylle son iki geceyi düşündüğünde aynı bu duygular içindeydi, korkunç bir şey düşlemiş gibi hissediyordu kendini... "Sana bir şey getirdim," diyen Stiller, Paris konusundaki raporuna ara verdi. "Nereye koydum?" Sibylle bir yandan bardaklarına şarap dolduruyordu. "Vendome civarındaki parfümerileri bilirsin herhalde?" diyerek gülen Stiller, parfümü nasıl aradığını anlattı: Dört bir tarafı kemerli koca-man kare bir alan olan Vendome Meydanı, Fransız Parfüm Endüstrisinin merkezidir; orada her firmanın kendi mağazası vardır, aradığınız parfümün markasını bilmiyorsanız mağaza mağaza dolaşır, parfümleri parmağınıza damlatırsınız; Stiller Sibylle'in kullandığı parfümü yüzlercesi arasından ayırt edebileceğini sanmıştı. Genç bayanlar çok şirindiler, Stiller'in parfüm damlatılmadık parmağı kalmadığı için kendi küçük ellerine damlatıyorlardı. Doğal olarak gitgide kendine olan güvenini yitiriyordu Stiller! Böylece bütün Vendome meydanını dolaştı, mağazadan mağazaya, firmadan firmaya, elden ele, kokudan kokuya gitti. Genç bayanlar kesinlikle alay etmemişlerdi kendisiyle, tam tersine onun gösterdiği özen ve ciddiyete bayılmışlardı; kokuları tanımlamak için Fransızcası yetersiz kaldığından, Stiller parfümlerin adlarını not etmişti. Örneğin, sağ elinin işaret parmağında Scandale vardı. Ama öğleden sonranın, Paris'teki son öğleden sonrasının, ilerleyen saatlerinde adları da birbirine karıştırmaya başladı; yaptığı tek şey parmağını öne uzatıp 'Celui là!' (*) demek oldu. Kimi zaman genç bayanlar da kokuları ayırt etmekte güçlük çekiyorlar, patronu çağırmak zorunda kalıyorlardı. Kâh her parfüm Sibylle'i anımsatıyordu ona, kâh hiçbir parfüm bu duyguyu vermiyordu. Ne kadar güzel şeyler vardı; elleri kokulu iki palet gibi olmuştu, kokular birbirine karışmasın diye parmaklarını iyice germişti. O farklarda neler yatıyordu, ah, ne mutluluklar, ne acılar! Bütün bu koku zenginliği yanında, genç bayanlar, üstelik aradığı parfümün sarışın mı, esmer mi yoksa kızıl saçlı bir hanım için mi olduğunu soruyorlardı. Bunlar aynı şey değildi, ah hayır, Stiller'in böyle bir şeyden de haberi yok-

(*) Celui là: İşte bu.

tu, yani aynı parfümün değişik tenlerde değişik koktuğundan. Öyleyse bu genç bayanların parfümleri kendi tenlerinde denemelerinin ne yararı vardı? Mağazalar kapanmadan az önce pes etmişti Stiller. Akşam tiyatroda izlediği oyun (Ecole des Femmes) öyle güzeldi ki,bu konuyu neredeyse aklından çıkarmıştı; ama elleri hâlâ yerindeydi, ara verildiğinde Stiller yeniden parmaklarını sırayla koklamaya başlamıştı. Otele dönerken de, sokağın ortasında duruyor, eldivenlerini çıkarıyor, koklamaya başlıyordu. Burnu yeniden duyarlılığına kavuşmuştu, ama artık parmaklarındaki kokular arasında ayrım yapamıyordu, hepsi birbirine karışmıştı, durum umutsuzdu. Sonunda gidip ellerini yıkadı, başladığı yere dönmüştü. Ertesi sabah, treninin hareketine az bir zaman kala gitti, gözü kapalı bir parfüm satın aldı... "Doğru parfümü alıp almadığımı bilemiyorum!" dedi Stiller biraz sıkılarak; ilk alındığında zarif bir görünümü olan, ama pantolonunun cebinde uzun zaman kaldığı için sağı solu ezilen ufak paketi açması için Sibylle'e uzattı. "İris Gris!" diyerek güldü Sibylle. "Doğru mu almışım?" diye sordu Stiller. Sibylle paketi çabucak açmış, elinin üstüne birkaç damla sürmüştü. "İris Gris'e bayılırım!" dedi. Stiller Sibylle'in elini, yani asıl eli kokladı, ama kokladıkça hayal kırıklığı büyüdü. "Hayır," dedi, "Senin kokun bu değil!" Sibylle de kokladı. "Ama çok güzel değil mi?" dedi, numara yapmasına gerek kalmadan, sonra şişeyi cebine soktu. Çok geçmeden Stiller hesabı ödedi, bardaklarını boşalttılar, Sibylle'in oteline dönüp dönmemesi konusunda bir şey konuşmamışlardı. Acaba Stiller'in kafasından neler geçiyordu? Oldukça kararlı görünüyordu, ama hangi bakımdan kararlıydı acaba? "Şarabını bitir!" dedi Sibylle'e sabırsızlık göstermeden, henüz ayağa kalkmamıştı, ama Sibylle'in yakındaki bir askıda duran kürk mantosunu eline almıştı. "Önemli bir şey değil ama," dedi Sibylle, "sana söylemeliyim. Gerçekten önemli değil–" Stiller'in hiç de meraklı görünmemesi, Sibylle'in en uygun sözcükleri bulmasını güçleştiriyordu; Stiller hâlâ bir şeyin farkında değilmiş gibiydi, hiçbir şeyin. Yoksa biliyordu da önemsemiyor muydu? "Ben ahmağın biriyim," diyerek gülümsedi Sibylle, "senden intikam aldım, anlıyor musun, hem de çok budalaca bir biçimde intikam aldım, iki geceyi de iki değişik erkekle geçirdim –" Stiller dinlemiyor, anlamıyor gibiydi, susuyordu, ürpermedi bile, sonra şişko meyhaneci paranın üstünü getirdi, fırsattan istifade bayanla bayın sabah kahvaltılarını odalarına isteyip istemediklerini öğrenmek istedi. Konukseverliğini göstermek amacıyla bir süre onların masasında kaldı. Çığ düşmesinden,

hava durumundan, bir dünya savaşından sonra otelciliğin durumundan söz ederek on dakikaya yakın kaldı masalarında. Sonunda başbaşa kaldıklarında, Stiller Sibylle'in kürk mantosunu dizlerinin üstünden bırakmadan, "Ne demek istedin sen?" diye sordu. Sibylle gözlerini Stiller'in masanın üstünde döndürmekte olduğu bira altlığına dikti ve az önce söylediğini açık seçik yineledi, Stiller bunu nasıl karşılarsa karşılasın böyle açık konuşmanın mutlaka gerekli olduğuna, kendisini temizlemesi için son olanağı olduğuna inanıyordu: "İki gece arka arkaya iki değişik erkekle yattım – evet söylemek istediğim buydu..." Artık biliyordu Stiller. Gelecekleri (Sibylle'e göre) Stiller'in bu korkunç, ama önemsiz durum karşısında ne gibi bir tavır takınacağına bağlıydı. İskambil oynayan demiryolcular kartlarını masaya attılar, içlerinden biri yazı tahtasındaki sayıları süngerle sildi, kimin ödeyeceği belli olmuştu, kaybedilen ve artık değiştirilmesi olanaksız olan oyun hakkındaki görüşler esnemelere karıştı. Saat onbir olmuştu. İşçiler kasketlerini başlarına geçirdiler, çıkmadan önce orada kalan çifte 'birlikte ' güzel bir akşam geçirmelerini dilediler, lokantada Sibylle ile Stiller'den başka kimse kalmamıştı. Stiller hâlâ bira altlığıyla oynuyordu. "Nasıl bir şey olduğunu biliyorum–" dedi, "Ama daha önce kimseye anlatmadım. Ayrıca üzerinden çok zaman geçti. Kimi sevdiğimi çok iyi biliyordum, yine de yaptım! Hatta ona giderken oldu bu, evet, buluşmamızdan bir gece önceydi. Birden dengemi yitirdim – tam öyle oldu," diyerek bira altlığını masaya bıraktı. "Ben de yaşadım bunu..." Söyleyeceği başka bir şey yoktu. "Dengemi yitirdim "; görünüşe göre bu deyim Sibylle için büyük bir avunç oldu, o andan itibaren yeniden kendini toparlamasına fırsat verdi, hatta bunu yapabileceğine inandırdı onu. Hatta o akşam, o ikisi birlikte bir yol tutturabileceklerine inandılar (Sibylle'in ifadesi).

Ama yanıldıklarını anladılar.

Berbat geçen bir gecenin sabahında, Sibylle'le Stiller Pontresina'nın ufak istasyonunda vedalaştılar. Tren sonunda hareket ettiğinde Sibylle ayaklığının üstünde duran bir heykel gibi peronda, Stiller de trenin açık penceresinde durarak, birbirlerini selamlamak için ellerini hafifçe kaldırdılar. (O günden sonra Sibylle, yani savcının karısı, Stiller'i bir daha görmedi.) Sibylle otele döndü, hesabını istedi, bavullarını topladı ve aynı gün oradan ayrıldı. Hiçbir şey olmamış gibi öylece Rolf'un yanına dönecek gücü bulamadı kendinde, Redwood City bir kurtuluş kapısı gibi göründü gözüne; çalışmalı, yalnız kalmalı, kendi parasını kendi kazanmalıydı. Yoksa

başkalarının eline kalmış gibi hissedecekti kendini, nereye ait olduğunu bilemeyecekti; hanımefendiyken fahişe olmak inanılmayacak kadar kolaydı. Zürih'te Sibylle'i karşılayan Rolf, ona kendisinden boşanmaya hazır olduğunu söyledi. Gerekli adımları atmayı, Sibylle ona bıraktı, Redwood City'ye giderken küçük Hannes'i yanına alabilmek için kocasından izin stedi. Konuşmalarında yalnızca gelecek günlerden, somut sorunlardan söz ettiler. İkisinin çocuğu olan Hannes konusunda, onun için neyin iyi olacağı konusunda karar vermek pek kolay değildi; Rolf düşünmek için yirmidört saat izin istedi. Sonra, Sibylle'i şaşırtmacasına, çocuğu götürmesine izin verdi. Sibylle kocasına teşekkür etti, ellerini tutup gözyaşı döktü; Noel'den az önce, kocası onu Le Havre'a götürdü, oradan Amerika'ya gideceği gemiye binecekti.

Dostum savcı, son duruşmanın (hükmün verileceği duruşmanın) gelecek Salı yapılacağını bildirdi.

Sibylle Amerika'da kaldığı süre içinde neredeyse bir manastır yalnızlığı içinde yaşadı. New York'ta kalmıştı. Genç Sturzenegger, hiç de ihtiyacı olmadığı sekreteri karşılamak üzere Kaliforniya'dan geldiğinde, Sibylle kendisine iş bulmuştu bile, hatta Avrupa dillerini iyi bildiği için oldukça iyi bir işti bulduğu. Haftada seksen Dolar kazanıyordu. Kendisiyle gurur duyuyordu. Buna pek de üzülmeyen Sturzenegger, Redwood City'ye geri döndü, dönmeden önce de Sibylle'i Village'da Fransız usulü akşam yemeği yemeye davet etti. Sibylle artık dengesini sağlamıştı. Ama Sibylle'in tuttuğu yol oldukça güçtü. Varlıklı bir ailenin kızı olan Sibylle, ilk kez olmak üzere, bu dünyada başka insanlar gibi var oluyordu, yani bir başına ve kendinden sorumlu olarak, kendi yetilerine bağımlı olarak varlığını sürdürüyor, iş bulabilmesi için işgücüne talep olması gerektiğini görüyor, bir işverenin keyfine ve yol yordam bilmesine bağımlı olarak çalışması gerektiğini anlıyordu. Çok tuhaftı: o bütün bunları özgürlük olarak görüyordu. Onurluluk olarak görüyordu. Yaptığı iş çok sıkıcıydı, iş mektuplarını Almanca'ya, Fransızca'ya, İtalyanca'ya çeviriyordu, bunların hepsi de birbirine benziyordu. Bu dünyada ilk kez olmak üzere kendine ait bir evde oturuyordu, ancak gündüzleri, dışarıda pırıl pırıl güneş varken bile ışık yakmadan okumak ya da dikiş dikmek olanaksızdı; pencere de

açamıyordu, çünkü açar açmaz içeri kurum doluyordu, uyuyabilmek için de kulaklarına balmumu tıkıyordu. Sibylle, milyonlarca insanın kendisininkinden daha kötü koşullarda yaşadığını, bu nedenle yakınmaya hakkı olmadığını biliyordu. Zaten yakınmak söz konusu bile olamazdı, en azından Rolf yüzünden olamazdı. Çok şükür ki Hannes'i gündüzleri bir Alman-Yahudi çocuk yuvasına bırakabiliyordu. Boş zamanlarını Hannes'le geçiriyor, hava uygun olduğu günlerde onu alıp yakındaki Central Park'a gidiyordu; orada ağaçlar vardı...

Deyim yerindeyse, yeni bir hayata başlamıştı.

Şubat ayında bir gün Sibylle kendisini korkutan bir şeyle karşılaştı; bugün bile bu olayın bir hayal ürünü mü yoksa gerçek mi olduğunu bilememektedir. Hannes'le ikisi her zamanki gibi Central Park'ta oturmuş, sincaplara yiyecek veriyorlardı; güneş ısıtıyordu, çukur yerlerin gölgeli kısımlarındaki karlar erimemişti; göllerin kimi yerleri hâlâ donmuş durumdaydı; ama kuşlar cıvıldıyor, ilkbahar geliyordu. Toprak ıslaktı; Manhattan'ın arduvaz karası kayalıklarında oturan Sibylle, bir kuş gibi mutluydu, bu koca kentte kendisini kimsenin tanımadığını, bilmediğini düşünüyordu. Yapraklarını dökmüş dalların arasından bakınca, mavi pusun içinden yükselen gökdelenlerin o bildik siluetleri görünüyordu; geniş parkın bitiminde, sessizliğin öte yanında büyük bir canlılık vardı, ara sıra Hudson ırmağından geçen gemilerin düdük sesleri geliyordu. Polisin biri binicilere ayrılmış olan yolun gevşek, kara toprağında atla gidiyordu. Erkek çocuklar basketbol oynuyorlardı. Uzun bankların bazılarında gazete okuyan insanlar oturuyordu, arada sırada bir çift sevgili görünüyordu, ya da köpeğini seyrek dizilmiş ağaçların arasına götüren bir bayan. Sibylle, hiç kimseyi tanımamanın tadını çıkarıyordu. Arkasından geçen adamı yalnızca arkadan gördü, yavaş yavaş giden o adamın Stiller'den başkası olamayacağına inandı bir an, az kalsın ona sesleniyordu da. Elbette bu düşünceyi kafasından çıkarıp attı. Stiller'in New York'ta ne işi olacaktı? Yine de içindeki huzursuzluk sürdü, hem adamın Stiller olmasını umut ediyor, hem de bundan korkuyordu. Sibylle Hannes'in elinden tutarak parktan geçti, amacı Stiller'i aramak değil, oradan uzaklaşmaktı; ama yine de adamın izlediği yoldan gitti. Elbette düşündüğü çıktı, o adamı göremedi. Kafasında yarattığı bu hayali (hayalden başka bir şey değildi o) bütünüyle unutmuştu ki birkaç gün sonra metroya indiğinde, yani yürüyen merdivenden indiğinde– onun yukarı çıktığını gördü. Kaçacak yer yoktu. O

adam, selam vermese de gözlerini Sibylle'e dikmemiş miydi? Böyle bir şeyin mümkün olmadığını düşünmek Sibylle'i avuttu. Yoksa Stiller kendisine tuzak mı kuruyordu? Sibylle, Stiller olduğunu düşündüğü adamın merdivenin yukarısına gelince yoluna devam etmediğini, aşağı inmek üzere öteki merdivene geçtiğini gördü. Çok kalabalıktı, rahatçı gözlemek neredeyse olanaksızdı, üstelik aklı karmakarışıktı Sibylle'in. Amerika'da bir ordu paltosu görmek ne kanıtlardı ki! Daha sonra Sibylle gördüğü şeyin olanaksız olduğuna inandırdı kendini; yürüyen merdivendeki adama gözlerini öyle dikmişti ki, adam Sibylle'i tanımasa da umuda kapılmış ve peşinden gelmiş olacaktı. Olabilirdi bu. O anda Sibylle içinden gelen dürtülere uyarak hareket etti; önüne ilk çıkan metro vagonuna atladı, kapılar kapandı, metro yola çıktı. Birkaç hafta boyunca sokağa her çıkışında korkuya kapıldı, ama gereksizdi bu korkusu; bir daha hiçbir zaman Stiller'e benzettiği bir adama rastlamadı.

Söylediğim gibi, Sibylle'in işi sıkıcıydı. Çalıştığı salona gün ışığı girmiyordu, bir hafta geçtikten sonra, doğallıktan uzak bu ortama katlanamayacağım diye düşünmeye başladı. Dışarıda yağmur mu yağıyor, güneş mi parlıyor bilemiyordu, gündüzü hiç yaşamıyordu, fırtına, insan, yaprak ya da yalnızca yağmurda ıslanmış asfalt kokusu taşıyan hava girmiyordu içeri; işin en kötü yanı da Sibylle'den başka hiç kimsenin bir şeylerin eksikliğini duymamasıydı. Havalandırma aygıtları yüzünden soluksuz kalacağını düşünüyordu Sibylle. Benzeri işletmelerde de aynı durumun söz konusu olduğuna emin olmak, Sibylle'i iyice ne yapacağını bilemez hale getiriyordu. Bu umarsız durumda gayretle çalışmaktan başka yapacak ne kalmıştı? Bu çalışmanın sonucu olarak işinde çok beğenildi, altı ay sonra istifa etmeye kalktığında maaşını bir misli artırdılar, ayrılmasına izin vermediler. Sibylle artık kendisine başka, daha sevimli bir ev tutabilirdi, Riverside Drive'da Hudson ırmağını gören, iki odalı, damında bahçe olan bir ev buldu. Burada, onsekizinci kattaki bu dairede mutlu oldu. Hannes'le ikisi kırmızı taştan bir yangın duvarına sırtlarını verip güneşleniyorlardı, gözlerinin önünde engin bir gökyüzü, hatta orman manzarası vardı. Doğuda da deniz. Hannes puslu ufka baktığında, limana girenin Ile de France mı yoksa Queen Mary mi olduğunu görebiliyordu. Akşamları, hava kararkığında, pencerenin önünde Washington Köprüsünün ışıktan çelengi görülüyordu. Sibylle o evde iki yıla yakın oturdu. İsviçre'ye dönmeyi gitgide daha az düşünüyordu. Amerika'daki yaşam hoşuna gidiyordu(kendi ifadesi bu), ama körü körüne

bayılmıyordu Amerika'ya; yabancı bir ülkede yaşamanın tadını çıkarıyordu. Bununla birlikte asıl Amerika'yı, yani Batıyı henüz görmemişti. Sibylle günün birinde öteki kıyıya gitmeyi, Arizona'yı, Teksas'ı, Kaliforniya'daki çiçekleri görmeyi tasarlıyordu; ne var ki bir memurdu o, yani daktilo makinesinin önünde oturup yazdığı sürece yaşamını sürdürebilirdi, hatta iyi bir düzeyde yaşayabilirdi; hafta sonları özgür olabilmek için hafta içinde çalışmalıydı, bu özgürlüğün sınırlarıysa yüz millik bir yarıçapa uzanabiliyordu ancak. New York'u seviyordu. İlk haftalarda, Amerikalılarla bir arada olmaktan daha kolay bir şey yoktur diye düşünmüştü. Herkes çok açık, çok doğaldı; hayatında hiç olmadığı kadar kolay arkadaşlık kuruyordu, ya da ona öyle geliyordu. Bir kadın olarak rahatsız edilmemenin de tadını çıkarıyordu, evet, sanki Amerika'ya ayak basmasıyla kadınlığı da sona ermiş gibiydi; insanlar ondan ne kadar hoşlansalar da, cinsiyetsiz biriymiş gibi görüyorlardı sanki. Yaşadığı son olaylar düşünülürse, bu davranışın onun canına minnet olduğunu tahmin etmek zor değil, en azından başlangıçta. Sonraları da (kendi deyişi) bir erkekle birlikte olmak istemedi, hele bir Amerikalıyla hiç; arkadaşları vardı, daha doğrusu 'friends' vardı. Bunların çoğu araba sahibiydi; yazın, New York'un sıcaktan kavrulduğu zamanlarda araba sahibi olmak önem kazanıyordu. Zamanla, İsviçre'de olan, ama burada bulamadığı bir atmosferin eksikliği, onu rahatsız eder oldu. Neyin eksik olduğunu söylemek pek kolay değildi. Herkes onun yeni bahar giysisini, sağlıklı görünümünü, oğlunu övüyordu; İsviçre'yle karşılaştırınca, insanların başkalarını nasıl da çekinmeden övdüklerini görmek harika bir şeydi. Ancak Sibylle ansızın kendi kendine, acaba bu insanlar övdükleri şeyi gerçekten görüyorlar mı diye sorar oldu. Erotizmin nasıl da harika ve geniş bir yelpazeye sahip olduğunu görmek (Sibylle'in ifadesi) çok ilginçti; burada böylesi bir çeşitlilik yok ama, Sibylle bu erotizmi burada olduğu kadar derinden yaşayamamış orada. Ne bir lokantadan çıkarken, ne metrodan inerken, ne de bir toplantıdan ayrılırken – yanındaki erkek de, kendisi de bir daha buluşmayı düşünmeseler de – kanlarının tutuştuğu, o erkek tarafından arzulandığı duygusuna hiç kapılmamıştı. Sokakta yürürken nedensiz bir sevinç yansıtan bir bakışla asla karşılaşmamıştı, evet, konuşmalarda bile, insanların iki ayrı cinsten oluştuğunu anımsatacak en ufak bir iz yoktu. Her şey dostluk çerçevesinde kalıyordu, herkes nazikti; ama gerilim yoktu, ayrıntıya inen farklılıklar yoktu, oyun sanata dönüşmüşlüğü, büyü ve meydan okuma

yoktu, hareketli bir şeyleri yaşama, bunun heyecanını duyma olanağı yoktu. Yaşam dümdüzdü, tatsız tuzsuz değildi, Ulu Tanrım, her taraf akıllı, kültürlü insanlarla kaynıyordu; ama cansızdı, nasıl desem iticiydi, bihaberdi. Sibylle kendisini bir kadın olarak görünmez yapan bir şapkanın altına girmiş gibi hissediyordu; hiç kimse görmüyordu kendisini, hayır, görmüyordu, yalnızca söylediklerini duyuyorlardı, eğlendirici, ilginç buluyorlardı tamam ama, havası alınmış bir odada buluşmuş insanlar gibiydiler. Çok gülünçtü: Cinsel sorunlardan düşüncesizce, utanıp sıkılmadan söz ediyorlardı, neden söz ettiğini bilmeyen hadımlar cinsel konularda ne kadar bilgi sahibiyseler, onlar da sanki öyleydiler. Burada hiç kimse cinsellikle erotizm arasındaki farkı bilmiyor gibiydi. Üstelik, kendilerindeki bu aşırı eksikliğe sağlıklı olmak diyorlardı ki, her zaman hoş olmuyordu bu, can sıkıcı oluyordu. New York'ta neler yoktu neler! Burada canım sıkılıyor demek ayıp sayılırdı. Konserler bile başlıbaşına yeterliydi ! Ancak hayatın kendisi, günlük hayat, alışveriş, kafeteryadaki öğle yemeği, otobüs yolculuğu, istasyonlarda beklemek, hayatımızın onda dokuzunu kaplayan ayrıntılar, bütün bunlar olmayacak kadar pratik, olmayacak kadar yavandılar. Sibylle ara sıra sebze almak için İtalyan mahallesine giderdi; aslında görmek için giderdi, görmeye değer şeylere karşı açlık duyuyordu. Yoksa suç Sibylle'de miydi? Amerika'ya gelişinin üzerinden altı ay geçtikten sonra, herkesi hayal kırıklığına uğrattım diye bir duyguya kapıldı, üzüldü. İçi dolu bir adres defteri vardı elinde, ama kimseye telefon etmeye cesaret edemiyordu. Ne yapmış da bütün bu dost yüzlü insanları hayal kırıklığına uğratmıştı? Bilmiyordu, öğrenmedi de. Ancak çok bunalıyordu. Bununla birlikte Sibylle'in kendi suçu yüzünden yitirdiği bir şey yoktu aslında, hiçbir şey yoktu ve bu onun aklını daha da karıştırıyordu; arkadaşlarıyla tesadüfen karşılaştığında her zaman olduğu gibi, 'Merhaba Sibylle!' diyorlardı, yüzlerinde en ufak bir hayal kırıklığı bile okunmuyordu. Görünüşe göre bütün bu açık yürekli, doğal davranışlı insanlar, insanca bir ilişkiden bundan fazlasını beklemiyorlardı; bu dostça ilişkinin daha ileri gitmesi, gelişmesi gerekmiyordu. İşte Sibylle açısından işin acı yanı da buydu; yirmi dakika içinde bu insanlarla altı ay sonra olacağı kadar yakınlaşıyordunuz, hatta birkaç sene sonra olacağı kadar; daha fazla ilerlemiyordu ilişkiniz. Karşınızdakine içtenlikle iyilikler dilemekten öteye gitmiyordu. İnsanlar herhangi bir biçimde hoşça vakit geçirmek için dost oluyorlardı; hem ruh doktorları da vardı, bunlar insanın iç yaşamını onaran tamirci-

ler gibiydiler, yolunda gitmeyen bir şey varsa ve kendi başınıza bunu düzeltemiyorsanız onlara giderdiniz. Ne olursa olsun, insan dostlarını sıkıcı öyküler anlatarak bunaltmamalıydı; onların size verebilecekleri de, suya sabuna dokunmayan, soğuk bir iyimserlikten öteye gitmezdi. Bunun yerine çatıdaki küçük bahçede güneş banyosu yapmak daha iyiydi. Sibylle, çoğu Amerikalıda görülen bu kibirlilikten uzak, ama zayıf ilişki anlayışına uymakta güçlük çekse de, İsviçre'ye dönmeyi aklından bile geçirmiyordu... Gitgide azalan mektupların ve sürüp gideceğe benzeyen karşılıklı suskunluğun ardından, bir öğleden sonra Rolf Sibylle'in çalıştığı büroya telefon etti. "Neredesin?" diye sordu Sibylle. "Buradayım," dedi Rolf, "La Guardia'dayım. Az önce indim. Nasıl buluşabilirz?" Sibylle bürodan hemen ayrılamayacağı için Rolf'un saat beşe kadar beklemesi gerekiyordu. Sekreterlik yapan Sibylle Times Meydanındaki otelin lobisine vardığında saat neredeyse altı olmuştu. "Nasılsın?" diye sordular birbirlerine. "Teşekkürler," dediler ikisi de. Sibylle kocasını Times Meydanından geçirdi. "Ne kadar kalacaksın ?" diye sordu Sibylle; ancak o kalabalıkta konuşmak olanaksız gibiydi. Sibylle, kente yeni gelen ve sersemlemiş olan Rolf'u Rockefeller Kulesine çıkardı, ona New York'u göstermeyi düşünmüştü. "New York'a iş için mi geldin?" diye sordu, sonra sözünü düzeltti, "Yani mesleki bir iş için mi geldin?" İkisi ünlü Rainbow Bar'da oturuyorlardı, bir şeyler ısmarlamaları gerekiyordu. "Hayır," dedi Rolf, "Senin için geldim. Bizim için..." Birbirlerinin değişmediğini, ama biraz yaşlandığını düşündüler. Sibylle ona Hannes'in en son resimlerini gösterdi. "Artık ufak bir çocuk değil o, gerçek bir delikanlı oldu!" dedi. Rolf onu fazla konuşturmadı. "Gelmemin nedeni," dedi, "sana şunu sormak: Ya ayrılalım ya da birlikte yaşayalım. Ama kesin kararımızı verelim." Birbirlerine başka soru sormadılar. "Evin ne tarafta?" diye sordu Rolf. Sibylle ona oturduğu semti gösterdi, ışık oyununu, Manhattan'ın üstündeki alacakaranlığın olağanüstü renklere bürünmesini gösterdi, Manhattan'ı ziyaret eden herkes bu gösteriyi bilirdi; ama herkes hayatının kadınını yeniden bulamazdı... Gözlerini titrek ışıltılarla parlayan ve dört bir tarafa yayılan boncuk dizisinden, bu ışık yumağından, elektrik ağaçlarının ucu bucağı görünmeyen tarhından alamayan Rolf, "Babil!" dedi. Gürültüsü yukarı ulaşmayan aşağıdaki o derinlikte, dörtköşe karanlıklardan ve bunların arasındaki parlak kanallardan oluşan ve kendisini sürekli yineleyen o dolambaçta insanların yolunu yitirmemesi hayret vericidir; bu biryerlerden gelip biryerlere gitme-

lerin bir dakika bile kesilmemesi ya da ansızın umarsız bir karmaşaya dönüşmemesi de hayret vericidir. Şurada burada akkor gölcükleri oluşur, örneğin Times Meydanı. Çevresindeki simsiyah gökdelenler havaya yükselirler, dimdik dururlar ama perspektif olarak, irili ufaklı, kalınlı inceli bir demet kristal gibi dört bir yana yayılmışlardır. Ara sıra renkli sis bulutları akar önünüzden, bir dağın tepesinde oturur gibi olursunuz, Newyork bir süre siliniverir, Atlas Okyanusunun suları altında kalır. Sonra yeniden ortaya çıkar, hem bir satranç tahtasının taşları gibi düzenli, hem de gökyüzünden yere düşüp dağılan samanyolu gibi karmakarışıktır. Sibylle Rolf'e adını bildiği semtleri gösterdi: Bir dizi köprünün ötesinde kalan Brooklyn, Staten Adası, Harlem. Akşamın ilerleyen saatlerinde her şey daha da renklenir; gökdelenler artık sarı alacakaranlığın önünde kara kuleler gibi yükselmezler, gece adeta onların gövdelerini yutar, geriye yalnızca ışıkları kalır, yüzbinlerce ampul kalır, beyazımsı ve sarımsı pencerelerden oluşan bir levha kalır, gökdelenler, kayısı rengini alan pusu delip çıkar, havada asılı dururlar; sokaklardan, dar bir boğazdan akar gibi, pırıl pırıl cıva akar. Rolf şaşkınlıktan kurtulamıyordu: Hudson ırmağının üstündeki yansımalı feribotlar, ışıktan kolyelere benzeyen köprüler, şerbete benzeyen neon ışıklarının, şekerlemelerin, mükemmellikle zevksizlik arasında gidip gelen ve ortalığı tufan gibi kaplayan görüntülerin üstündeki yıldızlar, vanilya ve ahududu, arada güz çiğdemlerinin solgun moru, buzulların boynuzlu imbik yeşili, arada kara hindiba sütü, cicili bicili şeyler, hayaller – evet, bütün bunlar vardı aşağıda, ve güzellik, ah, masalımsı bir güzellik vardı, çocukluk günlerinden kalma bir kaleydoskop, renkli kırık cam parçalarından oluşan bir mozaik, kıpırdayan ama yine de cam gibi cansız ve soğuk olan bir mozaik, tiyatroda canlandırılan bir cadılar bayramının renkli dumanları, binlerce parçaya bölünen ve yeryüzüne dağılan görkemli bir gökkuşağı, uyumsuzluğun ve uyumun cümbüşü, gündelik yaşamın cümbüşü, teknik ve her şeyin üstünde de ticari bir yaşam; o anda binbir gece masallarını düşünüyorsunuz, yanan halıları, değersiz taşları, yere düşen ve yanmaya devam eden çocuksu havai fişekleri; bunların hepsini görmüşsünüzdür, herhangi bir yerde, belki ateşiniz varken kapalı gözkapaklarınızın arkasından; şurada burada bir kırmızılık da vardır, kan kırmızısı değil de daha soluk bir kırmızı, güneşin vurduğu bir bardak kırmızı şarabın içindeki yansımalar gibi kırmızı, kırmızıdan başka sarı da var, ancak bal sarısı değil de daha soluk sarı, viski sarısı, kükürt sarısı, kimi man-

tarlar gibi yeşilimsi sarı; tuhaf, ancak öyle bir güzellik ki, sesi çıkabilseydi denizkızlarının şarkısına benzerdi; evet, gözlerimizin önüne serilen aşağı yukarı böyle, hem duyumsal, hem cansız, hem akılcı, hem budalaca, hem güçlü, insanlardan ve termitlerden, senfoniden ve şerbetten oluşan bir yapı; bunu kafanızda canlandırabilmeniz için görmüş olmanız gerekir, ama yalnızca başkalarının söyledikleriyle yetinmemeli, gözlerinizle görmüş olmalısınız, görüp şaşırmalı, baştan çıkmalı, dehşete düşmelisiniz, mutluluğa kapılmalı, inançsızlığa düşmeli, coşup taşmalı, yalnız Amerika'ya değil dünyaya da yabancı olmalısınız; her şey öyle ki, hem gülümsetebilir insanı, hem sevinçten coşturabilir, hem de ağlatabilir. Çok uzaklarda, doğuda, bronz rengi ay doğmakta, çekiç darbeleriyle ezilmiş bir bronz levha, bir gong, suskun... Ancak Rolf'u en çok şaşırtan Sibylle oldu, burada evindeymiş gibi davranan karısı. Pek konuşmadan martinilerini içtiler, ara sıra birbirlerine baktılar, aralarına Atlas Okyanusu'nun girmesine hiç de gerek olmadığını fark ettiklerinde, hafif bir alayla gülümsediler. Rolf karısının kolunu tutmayı pek göze alamadı, ona duyduğu yakınlık gözlerinde kaldı. Sibylle de, dünya ne kadar büyük olursa olsun, bana kocam Rolf'tan daha yakın bir insan yoktur diye düşünüyordu; bu gerçeği yadsımıyordu. Yine de düşünmek için yirmi dört saat süre istedi.

yedinci defter

Bugün diş hekimine gittik.

Ufak tefek bir iş benimkisi, ama işin kötü yanı da bu zaten: ufak tefek işlere karşı koyamıyorsunuz. Yoruluyor insan. Beyazlar giymiş yardımcı bayan bekleme odasına geliyor, Bay Stiller, buyrun lütfen diyor. Herkesin önünde bağırmalı mıyım ona? Bu nazik insanın elinden bir şey gelmez, randevu defterinde adım Bay Stiller olarak kayıtlı. Bu yüzden hiçbir şey söylemeden peşinden gidiyorum. Bütün bunları avukatıma borçluyum! Boynuma beyaz bir örtü bağlanıyor, temiz bir bardak verilip ılık suyla dolduruluyor, hepsi çok hoş; Stiller'in hâlâ borcunu ödemediği merhum diş hekiminin yerini alan genç diş hekimi ellerini sabunluyor. Onun da elinden gelen bir şey yok. Yaşlı doktordan kendisine kalan hastaları henüz tanımadığı için, hastaların adları konusunda kendisini yardımcı bayanın ellerine bırakmak zorunda.

"Bay Stiller," diyor, "Ağrınız mı var?"

O sırada ağzımı çalkaladığım için ağrı konusundaki sorusuna başımla evet diyorum, adım konusundaki yanlışını düzeltmeme fırsat kalmadan dişçinin pensi ağrıyan yeri buluyor, konuşma olanağını elimden kaçırıyorum. Genç doktor işini çok ciddiye alıyor.

"Bakın," diyerek ağzımın içini küçük aynayla gösteriyor bana, "örneğin şöyle bir kron, şu yukarda soldaki altılı kron– görüyor musunuz?– benden önceki doktoru eleştirmek istemem, ama böyle bir kron olmayacak bir şey bence."

Bakışlarımı yanlış yorumluyor, kendisinden önceki doktoru korumak istediğimi sanıyor. Açık duran ağzımın içindeki pamuk, mandal ve tükürük çekiciyle doktora itiraz etmek olanaksız, diş te-

davisindeki son buluşlar hakkındaki kuşkusuz ilginç olan açıklamalarını dinliyorum. Belli ki genç adam amcasının muayenehanesini ve hastalarını devralmış, ancak bir önceki kuşağın yanlışlarını yinelemeye hiç niyetli değil; örneğin benim ağzımdaki her şey hatalı. Genç adamdan, benim kronlarımı merhum amcasının işi olarak ve dişlerimi de kayıp Stiller'in dişleri olarak görmemesini ancak umarsız bakışlarımla isteyebiliyorum. Dişçi, "Hemşire, Bay Stiller'in röntgenlerini getirir misiniz?" diye sesleniyor.

Daha önce de söylediğim gibi, bütün bunları avukatıma borçluyum; Bana inanmıyorlar; doktorun pensi belli bir noktaya değdiğinde, elimde olmadan gözlerimden birkaç damla yaş fışkırıyor, durmadan aynı yeri niye kurcaladığını anlayabilmek olanaksız, sonunda, "Yo, yo– bu diş canlı," diyor.

Selefinin kartoteğinde bulunan röntgen filmine bakınca, alt soldaki dördüncü dişimin canlı olmasını genç diş hekiminin bir türlü aklı almıyor; röntgen filminde (Stiller'in sol alttaki dördüncü dişini gösteriyorlar bana) dişin kökünün ölü olduğu apaçık belliyse de, benim ağzımdaki diş oldukça duyarlı.

"İlginç," diye mırıldanıyor doktor, "ilginç."

Sonra hemşiresini çağırıyor.

"Bu film gerçekten de Bay Stiller'e mi ait?" diye soruyor. "Emin misiniz?"

"Üstünde yazıyor–"

Titizliği yüzünden içi rahat etmiyor doktorun; dişleri defalarca karşılaştırıyor, sonunda görülüyor ki merhum amcasının kayıp hastası olan Stiller'in örneğin üst sağdaki sekizinci dişi kusursuz bir dişken, bende aynı yerde bir boşluk var. Üst sağdaki sekizinci dişimi (yani Stiller'in dişini) ne yaptım? Omuz silkiyorum. Ağzımda pamuk, mandal ve tükürük çekici varken sorguya çekilmeme izin veremem doğrusu. Sonunda röntgen filmini kaldırıyorlar, genç diş hekimi matkabı eline alıyor. Birbuçuk saat sonra, ağzımdaki mandalı çıkartıp tükürmeme izin verdiklerinde, elbette artık eski röntgen filmiyle ilgili tartışmayı yeniden başlatmak gereğini duymuyorum. Yalnızca Saridon istiyorum. Knobel bekleme odasında oturuyor. Gri hapishane arabası, akasya ağaçlarının sıralandığı bir yolda bizi bekliyor. Sürücülere, göze çarpmayacak biçimde park etmeleri tembih edilmiş. Ancak o ağaçlıklı yol bir okula ait, okulun teneffüse çıkılan bahçesinin yanıbaşında; ben dişçiden çıktığım sırada büyük teneffüs olduğundan, elbette okulun bütün çocukları çevremizi sarıveriyor. Parmak kadar bir çocuk utana sıkıla

siz hırsız mısınız diye soruyor. Kızın biri neşeli bir heyecanla, Öğretmenim, bir cani! diye bağırıyor. Ufak pencerenin parmaklığının arkasından becerebildiğim kadarıyla el sallıyorum onlara. Öğretmenler karşılık vermiyorlar.

PS: Acaba diye soruyorum kendi kendime, beni Stiller'le karıştırdıkları her yerde buna karşı mı çıkmalıydım? Hiçbir yardımcı bayanın beni Stiller olarak kaydetmesine izin vermemeli miydim? Ama deli pösteki sayar gibi olur bu! Sonra diyorum, beni Julika'nın, yalnızca onun karıştırmaması yeter.

Meksika–

Ölüler Gününü düşünüyorum (nereden aklıma geldi bilmiyorum), Janitzio'da gördüğüm Ölüler Gününü; Kızılderili anneler bayramlık giysilerini giyerler, saçlarını gelin oluyormuşcasına özenle tararlar, bütün gece mezarların başında otururlar; görünüşe bakılırsa hiçbir şey olmaz; mezarlık, karanlık denizin üstünde yükselen, çevresindeki sarp kayaların gölgesinde kalan bir teras, bir tek mezartaşı ya da işaret yok; köydeki herkes ölülerinin nerede yattığını, kendisinin de gün gelip nerede yatacağını biliyor; kaç ölü varsa o kadar mum yakılıyor, üç, yedi ya da yirmi tane; mumların yanına içinde çeşitli yemekler olan, üstü de temiz bir bezle örtülen tabaklar diziliyor, ama oraya konulanların en tuhafı, sevgiyle hazırlanan Noel süsleri gibi bir şey, bambudan yapılma bir sehpa, onun üstüne kekler, çiçekler, meyveler ve renkli şekerlemeler yerleştiriliyor. Ölüler gece boyunca bu yemeklerin kokusunu içlerine çekerek beslenecekler, çünkü kokunun her şeyin özü olduğuna inanılıyor; bu işin amacı bu. Gece vakti mezarlığa gelenler yalnızca kadınlarla çocuklar, erkeklerse kilisede dua ediyorlar. Tarafsız ve serinkanlı bir havada olan kadınlar, uzun süre dinlenmek istercesine yere çökerler, şallarını başlarına dolarlar, öyle ki, kadın ve çocuğu aynı örtünün altında tek bir beden gibi görünürler. Yaşayanlarla ölüler arasına dizilen mumlar, soğuk gecenin rüzgârında titreyerek saatlerce yanarlar, ay karanlık dağların üstüne tırmanır, bir yay çizerek alçalır. Yine hiçbir şey olmaz. Ara sıra çalan bir çanın sesi rüzgârda dağılır, aya karşı başını dikip havlayan bir köpeğin sesi duyulur; hepsi bu. Hiçkimse ağlamaz, çok az, gerektiği kadar konuşulur, ama bizim mezarlıklarımızda olduğu gibi fısıldayarak değil; burada önemli olan keyif değildir. Saatler boyu mumların tit-

rek ışığını seyreden ya da denizin üstündeki bomboş geceye bakan çocuklar da sessizdirler, ama bu sessizlik bir ibadet değildir, bizim bildiğimiz anlamda bir ruhsallık değildir, iyi anlamda da kötü anlamda da değildir. Yalnızca sessizliktir. Hayat ve ölüm gerçeğinin karşısında söylenecek bir şey yoktur. Ölüleri, yani babaları, kocaları ya da oğulları kokudan, nesnelerin özünden sessizce beslenirken, ölülerin sahipleri arasında uyuyanlar olur. Geceyarısına doğru sonuncular gelir; gün ışıyana kadar hiç kimse mezarların yanından ayrılmaz. Binlerce ölü ruh mumlarda titreyerek yanar. Ölülerin yanına gitmek istercesine kötü kötü öksüren küçük bir çocuğa, yemeklerin sahibi ölülerse de, bir parça şekerleme verilir. Genelde herkes az bulunur bir sabır gösterir. Hava soğuk, çok soğuktur, otuz bir Ekim'i bir Kasım'a bağlayan gece yaşanmaktadır. Annesi uyuklayan küçük bir kız çocuğu bir mumla oynuyor, mumu eline damlatıyor, sonunda mum sönüyor, ama o her seferinde yeniden yakıyor. Rüzgâr estikçe kuvvetli bir koku geliyor; kadınlar sarı çiçekleri didikleyip ölülere doğru savuruyorlar, tıpkı sebze ayıklarken olduğu gibi, yaptıkları işe kayıtsız değiller, ama gereksiz bir hareketleri de yok, üzerinde durmadan, keyif almadan çalışıyorlar, yüzlerine simgesel bir şey amaçlandığını belirten bir ifade takınmıyorlar. Böyle bir şey yapmayı amaçlamıyorlar, yapıp geçiyorlar. Sessizlik sanki daha da derinleşiyor; ay batmış, ısırıcı bir soğuk çıkmıştır. Hiçbir şey olmaz. Kadınlar diz çökmezler, ölülerin ruhları kucaklarına gelebilsin diye yere otururlar. Gün ışıyana kadar başka bir şey olmaz; o gece sessizce sabretmişler, kendilerini kaçınılması olanaksız bir şeye, Öl ve Ol'a adamıştır kadınlar–

Dostum savcıyla Stiller hakkında konuştuklarımız:

– "Çoğu insanlar hayatlarını kendilerine aşırı yüklenerek mahvederler," diyor ve aşağı yukarı şöyle bir açıklama yapıyor: "Birkaç yüzyıldır bilincimiz oldukça değişmiştir, ancak duygu yaşamımız çok daha az değişmiştir. Bu yüzden akılsal düzeyimizle duygusal düzeyimiz arasında büyük bir fark vardır. Birçoğumuzun elinde, içinde böyle ten rengi kumaş olan bir paket vardır, yani akılsal düzeyimizden bakınca varlığını kabul etmek istemediğimiz duygularımız vardır. İki yol vardır, ama ikisi de bir yere ulaştırmaz; ya duygusal yaşamımızı tümüyle ortadan kaldırmak tehlikesini göze alarak basit, dolayısıyla da yakışıksız duygularımızı olabildiğince öldürürüz, ya da bu yakışıksız duygularımıza başka bir ad veririz.

Yalanla değiştiririz onları. Onlara bilincimizin arzuladığı adı koyarız. Bilincimiz ne kadar becerikliyse, bıraktığımız açık kapılar da o kadar zekice, o kadar çok ve o kadar saygın olur, kendi kendimize söylediğimiz yalan da o kadar akıllıca olur. Bir ömür boyu bununla oyalanabiliriz, hem de mükemmel bir biçimde, ancak bunu yaparak hayata ulaşamayız, mutlaka kendi kendimize yabancılaşırız. Örneğin, diz çökmek için yeterli cesareti bulamayışımızı kolaylıkla iyi davranış olarak açıklayabiliriz, kişiliğimizi ve yetilerimizi ortaya koymaktan korkmamızı kolayca özveri olarak açıklayabiliriz filan. Çoğumuz şu ya da bu durumda neler hissetmemiz gerektiğini, neler hissetmemizin doğru olmayacağını pekâlâ da bilir, ne kadar iyi niyetli olursak olalım, mevcut duygularımızın gerçekten ne tür duygular olduğunu anlayabilmek için kendimizi adamakıllı zorlarız. Bu hiç de hoş olmayan bir durumdur. Bu durumun en belirgin belirtisi, bütün duygulara karşı acı bir istihzayla bakmaktır. Kendini aşırı zorlayan insan, mutlaka yanlış bir biçimde vicdan azabı da çeker. Kimimiz bir dahi olmadığı için bozulur, kimimiz iyi bir eğitim görmesine karşın bir aziz olmadığına; Stiller de İspanya'da savaşamadığına bozulmuştu... Kendimizi aşırı zorlamaya ve dolayısıyla da kendi kendimize yabancılaşmaya başlar başlamaz, akla gelen her türlü rahatsızlığı duyarız vicdanımızda. İçimizden gelen şu meşhur ses, çoğu zaman bir 'yalancı ben'in şımarık sesinden başka bir şey değildir; sonunda pes etmeme, kendimi tanımama hiç katlanamaz, gerekirse gökyüzünden yanlış alarmlar verir, gerekirse her türlü cilveye, hileye başvurur ve kendime aşırı yüklenmem, bu ölümcül çabamı sürdürmem için didinir. Pes ettiğimizi görürüz, ancak bu yenilginin bizi kendimizden uzaklaştıran bir çabanın belirtisi ve sonucu olduğunu anlamayız. İlginç olan şudur ki, kibirliliğimiz bizi, sanıldığı gibi, kendimize götürmez, kendimizden uzaklaştırır. "

Sonra şu ünlü mısra konusunda konuşuyoruz: Olanaksızı arzulayanı severim! Bu uğursuz mısranın, Faust'un ikinci bölümünün neresinde yer aldığını anımsayamıyoruz, sonunda bu sözleri ancak bir şeytanın söyleyebileceğine karar veriyoruz; çünkü bu mısra nevroza çağrı gibi, alçakgönüllülüğü sınırlı olanaklarımızın başına koymak yolundaki gerçek bir çabayla (zaten mısrada çabadan değil, arzudan söz ediliyor) hiç ilgisi yok.

"Bana kalırsa Stiller'in durumu az rastlanır bir olay değil," diyor savcım. "Tanıdıklarımdan bazıları da ben de onun gibiyiz, kendimizi daha değişik biçimlerde zorlamış olsak da ... Çoğumuz ken-

dimizi biliriz, ancak çok azımız kendini kabullenir. Zaaflarımızı kesin çizgilerle ve tüm ayrıntılarıyla tanımlamakta başkalarından önce davranarak, yani cilve yaparak, kendimizi bilme yolunda ne kadar da çok kayıp veririz. Suskun kalmayı yeğleyen ve kendini temelde davranışlarla belli eden, gerçek 'kendini bilme' de yeterli değildir; bu ilk adımdır, zorunlu ve yorucu olsa da asla yeterli değildir. Kendini tanımanın hüznü çoğu kez yaşam boyu sürer, daha önceki tevekkülümüzle uyum içinde sürer, bu tür insanlar zaman zaman soframızda bizim için en iyi arkadaşlar olurlar; ama onlar bu durumu nasıl karşılarlar? Yanlış bir rolden sıyrılmışlardır, bu da bir şeydir tamam, ama bu onları hayata geri götürmez... İnsanın yaşı ilerledikçe kendini kolayca kabullendiği savı gerçek değildir. Gerçi yaşlı insanlar gençlik yıllarındaki hedeflerine daha bir kuşkuyla bakarlar, o yıllardaki hırslarına gülümsemek daha kolay gelir onlara, daha ılımlı ve acısız karşılarlar bunu; ancak böyle davranmaları kendilerini kabul ettikleri anlamına gelmez. Hatta bazı bakımlardan yaş ilerledikçe kendini kabullenme güçleşir. Başımızı kaldırıp hayranlıkla baktığımız kişiler arasında genç olanların sayısı gitgide artar, zamanımız gitgide azalır, onurlu bir meslek yaşamı olanlar açısından tevekkül daha kolaydır, mesleğinde ilerleyememiş ve çevrelerindeki insanların kötü niyetlerine bakıp avunan, takdir edilmeyen dehalar olarak kalmakla yetinen kişiler için daha da kolaydır... İnsanın kendi kendini kabullenmesi büyük güç ister... 'Başkalarını da kendini sevdiğin kadar sev' sözünde, insanın kendisini sevmesi, nasıl yaratıldıysa öylece kabullenmesi doğal sayılmaktadır. Ne var ki insan kendini kabullense bile iş bitmemektedir! Kendimden başka biri olmadığıma çevremi inandırmaya çalıştığım sürece, doğal olarak yanlış anlaşılmaktan korkarım, bu korku yüzünden o çevrenin tutsağı olurum...İnsan, yorumunun tamamen dışında olan mutlak bir merci olduğuna emin olmadıkça, mutlak gerçek diye bir şeyin var olduğuna emin olmadıkça, özgürlüğe ulaşabileceğimizi asla düşünemem," dedi savcım.

PS. Mutlak merci? Mutlak gerçek? Neden 'Tanrı' demiyor? Bana kalırsa bu sözcükten bilerek, özenle kaçınıyor. Acaba yalnız bana karşı mı böyle?

PS. Önemsiz ve sıradan bir insan olduğumu anladığıma göre, artık önemsiz biri olmamayı umuyorum. Dürüst olmam gerekirse, temelde ben her şeyin değişeceğini, bir kaçış bulacağımı umuyo-

rum. Önemsiz bir insan olmaya henüz hazır değilim. Tanrının beni (Eğer onu sevip sayarsam) değiştireceğine, daha varlıklı, daha derinlikli, daha değerli, daha önemli bir kişi yapacağını umuyorum – sanırım Tanrı'nın bana varlığını göstermesine, yani onu tanımamı sağlamasına engel olan da bu işte. Benim conditio sine qua non 'um: Beni, yani kendi yarattığı kişiyi yok sayması bu yüzden.

Julika hâlâ Paris'te.

Annemin mezarı: Buradaki bütün mezarlar gibi, granit taşla tertemiz çevrilmiş; mezarlar sanki kısa tutulmuş gibiler, insan ölülerin ayaklarına basmaktan korkuyor, mezarların aralarında çakıl taşı döşeli yollar var, kenarlarına da her mevsim yeşil kalan bitkiler dikilmiş, ortasında bir toprak saksı, içinde de birkaç solmuş dal duruyor, mezartaşının arkasında çiçekleri sulamakta kullanılan paslı bir konserve tenekesi var. Ancak bugün hava yağmurlu. Şemsiyenin altında dururken, kuledeki saatin üçü vurduğunu duyuyoruz. Mezarın başındaki taş gülünç görünüyor gözüme, 'mezartaşı sanatı', ne biçim bir simge! Şurada burada, gri mezartaşlarından oluşan bu Manhattan'ın tepesinden bakan birkaç selvi ağacı var. Wilfried bir ara: "Taşı nasıl buluyorsun?" diye soruyor.

"Evet," diyorum...

Şemsiye taşımak tam Wilfried'e göre bir hareket. Hayatımda hiç kendime ait bir şemsiyem olmadı, ama şimdi yanımızda şemsiye bulunması beni sevindiriyor. Bu mezarlık kent dışında, karaağaçların sıralandığı bir tepede, yanında da ondokuzuncu yüzyılın sonundan kalma sıradan bir kilise yer alıyor; hava güzel olsaydı, mutlaka gölün ve dağların güzel, dingin ve uzaklara yayılan manzarasını görebilirdik. Bugün her şey gri, yağmurlu bir sonbahar günü. Ormanların çevresini sis sarmış. Wilfried'le ben orada uzun uzun dururken, yağmur şemsiyemizin üstünde hafifçe trampet çalıyor, ikimiz de konuşmuyoruz, kıpırdamıyoruz, iki protestana benziyoruz. Mezartaşında: 'Burada Tanrının katında' yazıyor. Öteki lerde değişik yazılar var: 'Huzur içinde uyu' ya da karışık bir şiir. Mezarın traverten taşı ne yazık ki cilalanmış. Şemsiyemizden süzülen damlalar, kahverengi yaprakların üzerine düşüyor. İki sıra ötede taze bir mezar var, çamurlu toprak yığılmış üzerine, en üstte de çelenkler. Kilisenin kulesinden saat başını vuran çan sesi geliyor

yeniden. Hava soğuk, ıslak, gri...

Sonra bir lokantaya gittik.

Wilfried benden daha genç, tombul, teni yanık, pürüzlü ve gergin. Açık havada ve güneşin altında çokça kaldığı belli oluyor. Siyah saçları, çiftçilerinki ya da askerlerinki gibi kısa kesilmiş. Beni buraya bir jiple getirdi, ama jip kendisine değil, Çiftçiler Birliğine ait. Kendisi orada meyve bölümünün yöneticisi... Elbette annemizden söz ediyoruz, konuşurken Wilfried durmadan puro içiyor (mezarlıktayken içmemişti), purosu, gümrükteki komiserin içtiği markadan. Görünüşe göre, Wilfried'in annesi oldukça sert biriymiş, benimkiyse hiç öyle değildi. Wilfried çocukken sık sık mahzendeki kompostonun tadına gizlice baktığını ve annesinin onu günün birinde yakaladığında, o mahzenden iyice soğusun diye bütün bir gün boyunca oraya kilitlediğini anlatıyor, karanlık mahzende geçirdiği günü sapasağlam atlatan o adamla birlikte gülüyorum; ama benim annem öyle biri değildi. Böylesine eğitim vermeyi yüreği kaldırmazdı. Wilfried'in annesi, Adam gibi olmak istiyorsan aklını başına topla! dermiş ona. Benim annemse, Çocuğu rahat bırakın! derdi. Annem benim bu hayatın üstesinden geleceğime emindi. Bir keresinde anahtar deliğinden kulak verdiğimde, annemin kalabalık bir topluluğa bir önceki hafta söylediğim bütün eğlenceli, ve anlaşıldığına göre zekice sözlerimi anlattığını, ve herkesi etkilediğini anımsıyorum. Wilfried hiç böyle şeyler yaşamamış; annesi Wilfried'in adam olmayacağından korkarmış; lokantanın cilalı masasının başında, karşımda oturup puro tüttüren o sağlıklı, biraz kaba ve cansıkıcı ama sevimli olan o adamın kendisi de çocukken yetenekli olmadığını söylüyor; piyano çalmayı bile öğrenememiş. Annemin temizlikçi ve ütücü kadın tutmadığını, temizliği ve ütüyü kendisinin yaptığını, böylece her ay flüt derslerimin parasını ödeyebildiğini biliyordum; çünkü yetenekli sayılıyordum. Her iki anne de tuhafmışlar! Wilfried annesinin – elbette ki onun annesi de benimki kadar saygın biriymiş – çiğ ciğeri her şeyden çok sevdiğini anlatıyor, şekerlemeden bile; ancak ona doğumgününde ya da anneler gününde bir paket çiğ ciğer armağan etmek olanaksızmış, bu yüzden kadıncağız hoşlandığı bu yiyeceği kendisi sağlamak zorunda kalıyormuş. Öyle de yapmış. Bir kereşinde, parkta futbol oynarken top bir çalılığın içine düştüğünde ve Wilfried onu aradığında, annesini halka açık o parkın gözden uzak bir köşesinde çiğ ciğer yerken bulmuş; zavallı kadının korkudan ödü patlamış, sonra da aklına ne gelirse söyleyip Wilfried'i kandırmaya çalışmış, anne-

si hakkında neye inanırsa inansın, tek onun çiğ ciğer yediğine inanmasın diye elinden geleni yapmış! Wilfried böylesi anılarını anlattığında, benim annem de böyleydi diyorum, birlikte gülüyoruz. Sonra yeniden, bana tamamen yabancı olan bir anneyi tanımlıyor: hiç kandıramayacağınız, aklı başında ve rüşvet kabul etmez bir kadın; çok da pratik düşünceliymiş, doğru dürüst para kazanmazsa iyi bir kadınla evlenemeyeceğini Wilfried'e vakitlice öğretmiş. Benim annemse öyle değildi. Benim ona numara yapmamdan hoşlanırdı, gelecek açısından benim manevi değerlerime güvenirdi, kiminle istersem onunla evlenebileceğime, annem hariç (o zamanlar pek üzülürdüm buna) her kadınla evlenebileceğime inanırdı; annemi asıl kaygılandıran, eve getireceğim kişinin bana gerçekten layık olup olmayacağıydı. Bir keresinde, bahçesinde gazetesini okuyan yaşlı komşumuzun üstüne kiraz çekirdekleri tükürmeye çalıştığımı anımsıyorum; annem o yaşlı beyin benden kuşkulanması karşısında öyle bir sinirlendi ki, o beyin önünde annemi yalancı çıkarmamak için her şeyi inkâr ettim. Üvey babamın deyimiyle, annemle ben, etle tırnak gibiydik. Wilfried'in öz babası yanındaydı. Şunu biliyorum ki, annem öğretmenlerin önünde asla ağlamazdı; ya her şeyi üzerine alır, ya da öğretmenlerin biraz anlayış göstermesini beklerdi. Ben narin bir çocuktum. Annem – nasıl olduğunu Tanrı bilir – polisin verdiği cezayı ödediğinde ona dört tane çuha çiçeği götürmüştüm; işte annem o zaman ağlamıştı, daha önce değil. Wilfried'in annesi oğlundan çuha çiçeği beklemezdi, Wilfried'in hakaret ettiği öğretmenlerden bizzat özür dilemesini isterdi. Annelerin böylesine farklı olmaları çok tuhaf!

"Annem öleli dört yıl oluyor," diyor Wilfried. "Aman beni kentte toprağa vermeyin, sakın ömrümde hiç görmediğim insanların yanına gömmeyin derdi, bu düşünceye katlanamazdı–".

Bir ara yanımıza lokantacı geliyor, Wilfried'e adıyla hitap ediyor, benim de elimi sıkıyor. Wilfried insanlarla konuşurken kendini olduğundan bir santim bile başka türlü göstermiyor. Ben bunu yapamam. Neden yapamam? Sonra, Wilfried'le başbaşa kalınca kendisine Julika'yı anlatmamı istiyor, Paris'te neler yaptığını. Julika o kızıl saçlarıyla Paris'ten kalkıp, buraya cenaze törenine katılmaya gelmiş. Wilfried onu o günden beri görmemiş. Wilfried'in üstünde el örgüsü bir yelek var. Kaliforniyayla çok ilgileniyor; bir ara çiftçi olarak Arjantin'e gitmek istemiş, ama annesi engel olmuş, Wilfried'e Kaliforniyayı anlatıyorum, ama ne düşünüyorum orasını, ne de görüyorum; gözlerimin önünde yeşillikler içindeki, cilalı

travertenli mezar var, ne var ki annemi düşünmüyorum, görmüyorum da; Wilfried'in keyfi yerinde. Erkek kardeşi, yani kayıp olan, her zaman biraz tuhafmış. Ancak Wilfried bunu açıkça söylemiyor, ima da etmiyor. Wilfried gizlisi saklısı olan biri değil, nükteli ve meraklı da değil, kişiliği doğallık üzerine kurulu, ifade gücü üzerine değil. Sustuğum zaman bile, onun yanında gevezelik ediyormuşum gibi geliyor bana. Wilfried pek az içiyor, sanırım benim hatırım için içiyor, şarabı beğenmesi beni duygulandırıyor, çünkü içtiğimiz sıradan bir şarap, zayıf, aslında özelliği olmayan bir fıçı şarabı. Bütün bunlar çok doğal, çok tuhaf, dura dura konuşuyoruz, öyle ki nurıl mırıl ses çıkaran kediyi bile duyuyoruz. Wilfried kendisiyle karısının yanında kalmam konusundaki çağrısını yinelediğinde ağlamak geliyor içimden; aslında bugün duygulardan sıyrılmış gibiydim. O bir erkek kardeş, ama ben öyle değilim, benim öyle biri olmamam onu rahatsız etmiyor bile. Aç olup olmadığımı öğrenmek istiyor. Wilfied beni bir şeye inandırmaya çalışmıyor, bu da beni uysallaştırıyor. Suskunluktan da ürkmüyor; bense yeniden Kaliforniyadaki modern çiftlikleren söz etmeye başlıyorum, ne var ki bu konudaki yayınları izlediği için Wilfried onları benden daha iyi tanıyor. Hoş bir rastlantı: Dansçı Julika'yla kayıp kocasından söz eden dergide, zararlılarla modern mücadele konusunda da uzun bir söyleşi vardı, ben laf arasında bundan söz edince Wilfried gülmeye başlıyor: Derginin bu konuyla ilgili haberi bile yalan yanlışmış. Bu beni eğlendiriyor. Konuşma sırasında (galiba askerlikten söz ederken) Wilfried'in benden beş yaş küçük olduğu ortaya çıkınca huzursuzlanıyorum. Küçük bir erkek çocuk erkekleri nasıl görürse öyle görüyorum onu: kaç yaşında olduğu belli değil, ama ne olursa olsun herkesten üstün. Yaradılışlarımız arasındaki bunca gülünesi aykırılığa karşın bu adamın kafasının hiç de karışmaması, benim yaşamımın –onun açısından anlaşılmaz olsa da – kendi açımdan bir sorun yaratmamasını hiç sorgu sual etmeden kabullenmesi de beni huzursuz ediyor; yaşamıma hiç karışmayarak aramıza saygı dolu bir mesafe koyuyor, bu da her defasında beni utandırıyor, ne yapacağımı şaşırtıyor. O, bu saygıyı ciddiye alıyor. Wilfried'in itiraz etmeyeceğini bilsem de başka şarap ısmarlamaya cesaret edemiyorum; aslında özel bir gün bu, biraz kutlamaya değer. Çocuklarının sırayla kabakulak geçirdiğini anlatıyor bana; geriye bir tek kızamık kalmış. Wilfried ceketini iskemlesinin arkalığına asıyor, pek de rahat olmayan uzun jip yolculuğu için güç toplamak üzere peynir ekmek yiyor, ama şarap içmiyor; bense, acaba

kendiliğimden bir şeyler açıklamalı mıyım diye soruyorum kendi kendime – ancak bunu nasıl yapacağımı bilemiyorum, aslında ne için yapacağımı da!... Wilfried kardeş olmamızı doğal karşılıyor, siyah bir şemsiyenin altında mezarın başında durmamızı ve sonra ayrılmamızı da.

Saat beşe gelirken Zürih'teyim.

Şu anda (bu satırları yazarken) bir barda oturuyorum. Kentte tek başımayım! Sanki bir düş gibi; aslında çevremdekilere bakınca hiç de büyüleyici bir ortamda olmadığımı görüyorum: Süslenip püslenmiş, akşamın ilk işini bekleyen bir avuç Zürih'li sokak kadını. Beni tanıdığını düşünen kimse yok burada. Saat altıda hapishaneye dönmezsem ne olur? Wilfried beni Bellevue'ye kadar getirmişti; önünde uzun bir yol vardı, ertesi gün de ağır bir iş günü bekliyordu kendisini, öte yandan, Wilfried yanımda olduğu sürece benim iznimin bitmesine de bir saat vardı. Wilfried bana elini uzattı.

"Evet," dedim, "Ya kaçarsam?"

Güldü, elini direksiyona koymuştu bile.

"Bu senin bileceğin iş!" dedi, jip hareket etti ve yola çıktı... Wilfried'e ne açıklamalıydım? Birçok insan var ki kendimi onlara Wilfried'e olduğundan daha yakın hissediyorum, çok daha yakın; onunla arkadaş olmam düşünülmez bile. Onun da kendi arkadaşları var, onlar da benim için bütünüyle yabancı, sanırım Wilfried de beni arkadaş olarak göremez. Bununla birlikte, gerçekte, beni kayıp Stiller'le karıştırması, yani yanlış anlaması halinde bunu bir sorun yapmayacağım tek kişi o. Anlamak ne demek! Arkadaşlar arkadaş kalmak isterlerse birbirlerini anlamalılar; kardeşlerse her zaman kardeştirler. Ben neden onun kardeşi olmadım hiç? Bugünkü buluşmamız gerçekten aklımı karıştırdı benim. Bu dünyadaki konumum ne benim?

"Hâlâ mı inkâr ediyorsunuz?" diye soruyor avukatım hapishaneye dönüşümden az sonra. "Hâlâ mı inkâr ediyorsunuz?"

"Evet," diyorum, "Hâlâ inkâr ediyorum–"

"Çok gülünç bu!" diyor avukatım.

"Çok gülünç," diyorum, "ama itiraf etmemi beklediğiniz şeyi itiraf etmem daha da gülünç olurdu."

"Sizi anlamıyorum," diyor avukatım.

"Bunu biliyorum," diyorum, "İşte bu yüzden, avukat bey, be-

nim hakkımda söylediğiniz her şeyi inkâr etmek zorundayım."

Evet; – bu defterlere yazdığım şeyleri kim okuyacak ki? Yine de şuna inanıyorum ki, insan yazdıklarını birinin okuyacağını düşünmeden bir şey yazmaz, bu kişi yazanın kendisi olsa bile. Sonra şunu soruyorum kendi kendime: İnsan kendisi de katılmadan bir şey yazabilir mi? İnsan kendi kendine yabancı olmak ister. Benim gerçekliğim oynadığım rolde değil, kendi kendime ne tür bir rol vereceğim konusunda bilmeden aldığım kararda yatmaktadır. Kimi zaman, bir yılanın derisinden sıyrılması gibi bizim de yazılanlardan sıyrılıp çıktığımız duygusuna kapılırım. İşte olay bu; insan kendi kendisini yazıya dökemez, ancak yılan gibi deri değiştireblir. Ama bu ölü deriyle kim ilgilenir ki! Okuyucunun kendisinden başka bir şey okuyup okuyamayacağı yolunda sık sık ortaya çıkan soruya gerek kalmıyor: Yazı yazmak okuyucularla bağlantı kurmak değildir, insanın kendi kendisiyle bağlantı kurması da değildir, yazı yazmak ifade edilemeyenle bağlantı kurmaktır. İnsan kendisini ne kadar kesin bir biçimde dile getirebilirse, yazarı zorlayan ve harekete geçiren ifadesi güç şey, yani gerçek de, o kadar saf ve temiz görünür. Suskun kalmak için dilimiz var. Susan kişi suskun sayılmaz. Susan kişi, kim olmadığının farkında bile değildir.

Julika neden yazmıyor?

Arkadaşlarım! – Artık sürüyle geliyorlar, bugün gelenler beşten az değil, hem de hepsi aynı anda geliyor. Hepsi de bana değişmemişsin diyorlar, hemen hemen hiç değişmemişsin; sen diye konuşuyorlar. Benim tek sözcük etmemem onları beni tanımaktan kesinlikle alıkoymuyor, ah evet, eski bir dostluktan üstün olan ne vardır ki! İçlerinden biri, bir oyuncu, elimi bırakmıyor. Gözleri içtenlikle bakıyor bana, konuşmasa da Stiller'e karşı büyük bir anlayışla dolup taştığı belli; elini elime bastırmasına, bir kez daha bastırmasına, iki elinin arasına alıp sıkıştırdığı elimi yukarı aşağı sallamasına ve ifade edilmesi güç olan şeyleri bana söylemesine izin veriyorum. Gelenlere, buyrun oturun beyler! diyorum. Dakikalar ilerledikçe, gelenlerden birinin kendini benim koruyucum yerine koyduğunu anlıyorum, çünkü Stiller yıllarca kira ödemediği halde,

buna hakkı olmasına karşın beni dava etmemiş; anladığıma göre, sıkılgan halimi kendisine duyduğum minnetin ifadesi olarak yeterli buluyor. Gelenler sevimli insanlar, ne var ki doğal koşullar altında bir araya gelmeleri için bir neden olmayan bu insanların yaptığı ziyaret, cenaze törenindeki toplulukları andırıyor; kayıp Stiller'le olan bağlantıları dışında, ki hepsinin bağlantısının kaynağı değişik, ortak hiçbir şey yok aralarında. Her biri ötekilerin adını duymuş, belki de eskiden Stiller'den duymuş; Stiller'in yokluğunu hissediyorlar. Elbette her biriyle başbaşa oturup birbirimizi tanımak daha iyi olurdu. Sonradan anlıyorum ki, içlerinden biri profesörlüğe yükselmiş; Stiller gibi anlaşılması güç bir ruha ve yaradılışa sahip olan, kafası belirsiz radikal düşüncelerle dolu olan birisinin bu adamı oldukça uğraştırdığı belli oluyor. Stiller'in dışında başka dostları da olan bu genç profesörün buraya gelmiş olması bir sadakat belirtisi. Benim karşımda dikkatli ve oldukça özenli davranmasına bakarak, kayıp Stiller'in ne kadar duyarlı biri olduğunu anlamak mümkün; gerçekten ben de kendimi onun düzeyinin altında görüyorum, ne kadar bilgisiz olduğumu seziyorum, bu yüzden de korkuyla karışık bir saygı gösteriyor ve öyle bir havaya giriyorum ki, tutumum ona ister istemez kayıp dostunu anımsatıyor. Profesör bu havaya girmemi istemiyor, korkuyla karışık bir saygıya kapılıp susmamı da; ne var ki, görünüşe bakılırsa kendisi buna alışık, benim davranışım ne kadar yadırgatıcı olursa, o da bende kayıp Stiller'i bulduğuna o kadar emin oluyor; profesör, Stiller'in davranışlarını oldukça yadırgamış olmalı, ancak yine de, sanırım (Stiller'le asla sonuç alamadığınız) dostluktan çok dürüst davranma ihtiyacından dolayı ona sadık kalmış. Bütün bunlar neden beni üzüyor? Gerçekten de insanın dostluk kurmak isteyebileceği adamlar bunlar. Neden olanaksız bu? Ayrıca bu adamlar Stiller'in nasıl biri olduğu konusunda kesinlikle aynı görüşü paylaşmıyorlar; yine de, hepsi de ben aynı kişiymişim gibi davranıyorlar. Aralarında bulunan hayat dolu bir grafiker, ben salıverildikten sonra yapılacak kutlamayı şimdiden anlatıyor, beşinci kişinin, yani mesleği dizicilik olan adamın – anladığım kadarıyla komünist – öyle bakışları var ki, sanki öteki dört kişiyi işi bitmiş geri kafalılar olarak görüyor ve onlar orada diye bana güveniyor; özellikle de, bize Stiller'in terkettiği atölyesinin Pamuk Prensesin kulübesine benzeyen halini anlatan ev sahibinin dostça tutumu yüzünden bozuluyor bana; adamlar konuşup dururlarken, ben de bir yandan, bu beş ziyaretçinin anılarına ve beklentilerine, kaba hatlarla da olsa uygun düş-

mek için nasıl bir adam olmuş olmam gerektiğini ciddi ciddi düşünüyorum, sanki beş başlı bir yaratığım ve karşımdakilerin herbiri, gerçek Stiller'i ortaya çıkarmak için öbür dört başımı sahte ve gereksiz görüp uçuracak. Oyuncunun katolik dinine geçmiş olduğunu farkediyorum, komünist olan yazara küçümseyerek bakıyorsa da, takdir ve anlayış da okunuyor o bakışlarda; o yazarın görüşlerini kolaylıkla çözebiliyor, çünkü bu görüşler kendi gençliğinin ilk fikir serüvenlerini çağrıştırıyor. Görünüşe göre, komünistin dışında herkes oturacak bir yer bulmuş. Genç profesör, eskiden olduğu gibi şimdi de Klasik olanı her şeyden fazla beğendiğini, ancak modern sanata da artık yalnızca soysuzlaşma gözüyle bakmadığını ifade ediyor; grafikerin kazandığı hatırı sayılır başarılar, belli ki onu akıllandırmış, kültür konusunda karamsarlığı kalmamış, İsviçre grafik sanatının ulaştığı yüksek düzeye işaret ediyor ve kendi açısından, açıkça konuşmak gerekirse, ne komünistliği üstlenebilirim bu dünyada diyor, ne de katolikliği. Ev sahibinin mesleği antikacılık; geleneklere sıkı sıkıya bağlı, her şey ne kadar yerel olursa o kadar iyi diyor, Avrupa Savunma Birliğine karşı tek söz söylemiyor, ancak zaten bu yüzden değişik şeyler arasındaki farkı ortaya koymak gerek diyor, bu konuyu antikacılara düşen bir sorumluluk, bir görev olarak görüyor, örneğin Basel sanatıyla Zürih sanatı arasındaki farkı gösteriyor; Avrupa'nın kardeş orduları, en yakın iki yer arasında bile ayrımlar olması konusundaki ayrıcalığımızı savunmayacaklarsa neyi savunacaklar? Söylediğim gibi konuklarımın hepsi de sevimli insanlar. Onlar gittikten sonra, kendimi neden onların dostuymuşum gibi hissetmediğimi soruyorum kendi kendime. Tek söz etmemiş olsam da onları gücendirdim. Her ziyaretten sonra hücrem daha da ıssızlaşıyor.

Düşümde Julika'yı gördüm– hemen hemen aynı düş: Bir bulvar kahvesinde, kalabalık arasında oturmuş bana mektup yazmaya çalışıyor, kurşunkalemini umarsız bir kız öğrenci gibi ağzına sokmuş, ona doğru gitmek istiyorum, ama üç yabancı (Alman) asker beni tutukluyor, Julika'nın beni ihbar ettiğini biliyorum. Miğferli adamlar beni çekiştiriyorlar, Julika'ya sövmek istiyorum, sessiz bakışlarla benden yazdıklarına inanmamamı istiyor, kendisini zorladıklarını, benim kendisini zorladığımı söylüyor. Kurşuna mı dizileceğim diye sorduğumda askerler gülüyorlar; içlerinden biri hayır diyor, artık çarmıha geriyoruz. Adamakıllı korkuyorum, sonra bir

kampta iş veriyorlar bana, ağaç gövdelerine raptiyelerle fotoğraflar yapıştırıyoruz, 'çarmıha germek' dedikleri buymuş, başka bir şey değil, ben de Julika'yı, balerinin resmini çarmıha geriyorum...

Dünyanın karşısında, dünyanın çoğunlukta olması ve üstünlüğü karşısında yorulmamak çok güç, bunların doğruluğunu kabul ediyorum. İnsanın yalnızken yaşadığını sandığı şeyleri tek başına, yanında tanık olmadan bilmesi çok güç, asla kanıtlayamayacağım ya da dile bile getiremeyeceğim bir bilgiyi taşımam da çok güç. Kayıp Stiller olmadığımı biliyorum ben. Asla da o kişi olmadım. Kim olduğumu bilmesem de, Stiller olmadığıma yemin edebilirim. Belki hiç kimseyimdir. Doğduğu kayda geçen insanlar arasından şimdi yalnızca bir tanesinin, yani Stiller'in, ortada olmadığını bana yazılı olarak kanıtlayabilseler bile ve Stiller olmayı kabul etmezsen bu dünyada kesinlikle olamazsın deseler bile, yine de kabul etmem. Neden vazgeçmiyorlar! Tutumum gülünç, bunu biliyorum, durumum pek sağlam değil. Ne var ki aradıkları adam ben değilim, emin olduğum tek şeyden vazgeçecek değilim.

Julika hâlâ Paris'te.

Doğru olamaz bu: – Asla yalnız kalamam ben, hayatımda bir saatçik olsun yalnız kalamadım ben! Çoğunlukla da yanımdaki kişi bir kadındı. Başlangıçta yanımda sevgili annem vardı; liseden zar zor mezun oldum, ancak annemin adına seviniyordum, çünkü üvey babam 'Gördün mü akıllı oğlunu!' diyemeyecekti. Sonra askerlik cezamı çektim, kolumun altına devlet malı bir battaniye sıkıştırıp, hemen hemen bütün bir yazı kışlada geçirdim, ancak yalnız kalmadım, böyle bir durumu korkunç bulan annem adına üzülüyordum. Belleğime başvurduğumda aklıma milyonlarca saat geliyor, insan yaşamına sığmayacak kadar çok saat diyebilirim hatta, yalnız olduğumu sandığım saatler bunlar, penceresi bir avluya bakan, ya da yabancı sokaklardan gelen seslerin duyulduğu otel odalarında geçirilen saatler, herhangi bir yerdeki tren istasyonlarında geçirilen saatler, çocuk arabalarının, yabancı dildeki konuşmaların doldurduğu parklarda geçirilen ilkbahar günleri, sonra bildik meyhanelerde geçirilen öğleden sonraları, arzuladığınız biriyle bir da-

ha asla konuşamayacağınızı bilerek yağmur altında, ormanlarda yaptığınız gezintiler, her türlüsünden vedalaşmalar, temiz, hızlı, dürüst vedalaşmalar, acınası, ağlamaklı, sürüncemede kalmış, korkak vedalaşmalar; milyonlarca saat diyorum size, ama yine de yalnız kalmamıştım, bir tek saat bile. Her zaman için manevi bir çıkış yolu buluyordum: Tatlı ya da acı veren bir anı, çoğunlukla mevcut bile olmayan, ancak yalnız kalmamak için hayalimde uydurduğum görünmez bir insanla yaptığım coşkulu bir görüşme, ya da bir sonraki sokağın köşesinde muhteşem bir karşılaşma yaşama umudu. Bu yalnızlık mı? Sanat yaşamımın ta başında yalnızdım, kendimi çamurda ya da alçıda somut bir biçimde ortaya koyabilmek umuduyla, gerçek anlamda yalnız kalmak neredeyse hoşuma gidiyordu diyebilirim; ancak bu umut çok uzun sürmedi, yerini hırs aldı, övgü karşısında duyulan sevinç, aşağılanma korkusuyla gösterilen özen aldı; aylarca çamura, hırsa ve alçıya gömülerek hiçbir canlıyı görmediğim oldu, asla sanata dönüşmeyen sanatıma inatla kendimi vermiş, atölyemin dört duvarı arasına kapanmıştım, Ortaçağdaki gibi radyosuz bir münzevi olmuştum, kadırgada kürek çeken bir kürekçi gibi suskundum, kızlar söz konusu olduğunda, ama yalnız onlar söz konusu olduğunda tam bir keşiştim, hiç kimsenin benim dehamın farkına bile varmadığını düşünerek için için sevinç çığlıkları atıyordum, sırtına kamçıyı yiyen bir hayvan kadar çalışkandım, hırs kamçısını yiyen; uzun lafın kısası, yalnız değildim. Tajo ırmağındaki salda da yalnız değildim; ben ölürsem Anja'nın yıkılmayacağını, manastıra kapanmayacağını biliyordum, hayatta kalanlarla ilgilenmeye, sevilmeye devam edecekti, ara sırada da beni anımsayacaktı; kurşunu yemediğimde, pantolon kayışımla ellerimi ve ayaklarımı bağlayıp beni katırtırnaklarının arasına attıklarında da yalnız değildim; Anja'nın önünde rezil olmuştum, susuzluktan sersefil öleceğimi ve Anja'yı bir daha göremeyeceğimi sanıyordum, bağırabildiğim kadar bağırdım, sonra sesim kesildi, ancak bayılmak üzereyken Anja vardı yanımda, onun karşısında yerin dibine girmiştim. Yurdumu yabancı bulacağımı sezsem de, eve dönerken de yalnız değildim; yürüdüğüm geceler boyunca, Fransa'daki bekleme salonlarında geçirdiğim geceler boyunca kendimi Anja'nın karşısında haklı çıkardım, onun karşısında utanıyor, ona kızıyor, ona karşı düşünceler oluşturuyordum; yalnız değildim. Sonra, Anja'dan uzakta olduğumda İspanya'yla ilgili öykümü anlattım, tanıdıklarım bu öyküye az ya da çok inandılar, ama ben kimin gerçeği bildiğini biliyordum, Anja'ydı gerçeği

bilen, bu yüzden yine yalnız değildim. Tuhaf ama gerçek: Kendimi aldatmak için kullanabileceğim bir kadın hep vardı. Sayısı çok olmasa da erkek arkadaşlarım da vardı; onlarla arkadaştım, ama insanın tek başına yalnız olduğu gerçeğini değiştirmiyordu bu. Sık sık uzaktaki arkadaşlarımı düşünürdüm, düşüncelerini merak eder, değişik fikirler ileri sürmelerine sevinirdim, ya da onlarla bozuştuğumuzu anımsar, acı duyardım; ne var ki yılgınlık saatlerinde, yalnız kalamadığım saatlerde, yalnızlığımdan sıyrılmamın tek yolu bir kadındı, bir kadının anısı ya da bir kadını umut etmemdi. Neden yalnız kalamamıştım, neden bu balerinle canımı sıkmış, üstüne üstlük o deniz hayvanıyla evlenmek zorunda görmüştüm kendimi? Benim açımdan yürüdü bu iş kuşkusuz, hep demir gibi bir iradem olmuştur benim, ama dümeni yanlış yöne kırardım. En azından binbir gece kafamı ellerimin arasına alıp uyudum; evlilikte bile yalnız kalamıyordum. Karımı güç durumda bıraktım; o beni aşağıladı, ben de onu; ama asla yalnız kalmadım. Elimde hiçbir belge olmadan, Amerika'ya göç etmek üzere kaçak yolcu olarak bindiğim bir İtalyan şilebinin kıç tarafındaki ambarda da yalnız değildim; ambarda, fıçıların arasında bulunduğumu bir tek kişi biliyordu, para yedirdiğim bir ateşçi; orası karanlıktı, pis kokuyordu, sıcaktı, öyle ki derimin bütün gözeneklerinden ter boşanıyordu (benim yerimde kim olsa aynı şey olurdu), güzel Julika'nın bu terden tiksineceğini biliyordum, demek ki yalnız değildim. Yalnız kalmak için hayatımda elime geçebilecek en büyük fırsat bu yolculuk olabilirdi, onsekiz gün ve ondokuz gece boyunca çoğunlukla dingin olan bir denizde giderken, yanımda kimse olmadan kullanabileceğim bir fırsat vardı elimde, midem bulanıyordu diye bir bahanenin arkasına sığınmam bile olanaksızdı. Bir tek kez, sanırım Cebelitarık'ı geçer geçmez kusmak zorunda kalmıştım; gemi birkaç saat boyunca baş kıç yapmış, ama sonra düzelmişti. Peki ben Atlas Okyanusu kadar büyük olan fırsatı ne yapmıştım? Bir sigara yaktım, çakmağımın alevinde en yakınımdaki fıçıların üstündeki 'Chianti Italian Wine Imported' yazısını güç bela okuyabildim, sonra yine zifiri karanlık çöktü, yalnızca kalasların arasından birkaç ışık çizgisi görülüyor, gece gündüz ayırdetmeden ambarın altından döne döne vuran dalgaların gümbürtüsü duyuluyordu, insan aklını kaçırabilirdi orada, ben kaçırmadım, çünkü zihnimde Julika'yı Davos'ta Art Nouveau tarzı verandasında otururken görüyor, ona söyleyeceklerimi tamamlıyordum. Bu kadını artık görmeyeceğim için çok seviniyordum; o ambarda kaldığım sırada beni keyiflendi-

ren tek şey buydu. Yalnız mıydım? Uzunca bir uykudan her uyanışımda, o pis kokulu teknenin yeniden Avrupa'ya dönüş yolunda olduğundan korkardım; ancak bu korku, güzel Julika'yı bir daha görmeme konusundaki kararlılığını hiç etkilemezdi. O pis kokulu fıçıların arasında otururken (çoğunlukla yere çömeliyordum, çünkü karanlıkta yürürken her yerde halatlara ve kranketlere çarpıyordunuz) verandadaki ölümünden sonra gönderdiği mektubu, o mektubun ilk cümlesini düşünmem yetiyordu: 'Geçen haftaki konuşmandan söz etmek, sanırım anlamsız olacak' vesaire..! Bu ilk cümleyi düşünmek hiçbir şeyden pişmanlık duymamama yetiyordu, bu tekne az sonra kuma otursa da, beklenmedik bir anda suyla dolsa da umurumda değildi! Foksli'yi düşünmem yeterliydi! Ya da bu kadının pişirmemekte ısrar ettiği ünlü un çorbasını, ya da biri ötekinden daha gülünç olan yüzlerce ufak tefek işi; karanlıkta geçirdiğim onsekiz gün ve ondokuz gece, yağlı kalasların arasından suların damladığı, damla damla akan dakikaların sonsuza dek uzandığı bir yerde geçirdiğim günler ve geceler, bu kadınla benim aramdaki boşluğu içine almaya yetmedi, düşüncelerimi aklımdan çabucak, kısa kısa geçirmiş olsam da yetmedi; tökezleyerek sağa sola gittim, paslı bir kalasa sürtündüm, bir halat yığınının üstüne çömeldim, elimden akan ılık kanı yaladım, üstümdeki eski ter ve yeni ter pis pis kokuyordu, Cenova'dan beri yıkanmamıştım, hiç kimseye görünmemiştim, bir köstebek kadar kördüm, pervanenin gürültüsü kulaklarımı sağır etmişti, uyanık olduğum zamanlar, Davos'taki o narin kadına karşı aklıma bir şeyin gelmediği tek bir saat olmuyordu; savurduğum bedduaları duyan yoktu; ama yalnız değildim. Brooklyn limanına girdiğimizde pervane sustu; yüreğim çarpıyordu. Önce ön taraftaki yükü boşalttılar. Aradan on saat geçtikten sonra benim ateşçi gelerek iki –üç gün daha saklanmamı önerdi, liman işçilerinin grevde olduğunu söyledi. Sonra beş güne uzadı bekleyişim, elbette geceler de vardı, sonunda benim gözüpek ateşçimin, kararlaştırdığımız gibi ıslık çaldığını duydum; ancak o kadınla aramdaki boşluğu henüz çözümlemiş değildim. Artık karaya çıkmalıydım. New York'ta yalnız mıydım? Times Meydanında karınca gibi kaynayan halkın arasından zorlukla geçtim; haftalarca gözüme ilk çarpan şey telefon kulübeleri oldu, ancak Sibylle'e telefon etmemeye kararlıydım. Etmedim de, bir Greyhound otobüsüne atlayarak, nereye olursa olsun deyip batıya doğru yola çıktım. Şöyle böyle bir yolculuktu, hem sıkıcı hem çekiciydi, hem itici hem büyüleyiciydi. Bozkırları gördüm, Şikago'daki kasap

dükkanlarını, Mormonları, Kızılderilileri, dünyanın en büyük bakır ocağını, dünyanın en büyük asma köprüsünü gördüm, sütlü içkiler sunulan bir barda yabancı insanlarla konuştum, bir ay Detroit'te yaşadım, Muhafazakâr Partiden bir senatörün Cadillac'lı kızına aşık oldum, birlikte Michigan gölünde yüzdük, sonra yola devam ettim, orman yangınları, beyzbol, Pasifik üzerinde güneşin batışını ve uçan balıkları seyrettim, hemen hemen hiçbir zaman param olmadı, ama Davos'tan bunca uzak olduğum için, New York'taki Riverside Drive'dan uzak olduğum için mutluluktan uçuyordum, o sıralarda ayda tek başıma kalmışçasına yalnız olabilirdim. Bana 'Selam!' diyorlardı, ben de herkese 'Selam!' diyordum. Sırf sessizliği dinlememek için, geceyarısından sonraki son haberleri dinliyordum radyoda, çünkü sessizliğin içinde yalnız değildim, bu yüzden, en iyi sabunu, en iyi marka viskiyi, en iyi köpek mamasını tanıtan ve her zaman iyimser olan o reklam spikerlerini dinlemeyi yeğliyordum, arada da senfonilere, ya da en azından Çaykovski'nin Fındıkkıran Süitine kulak veriyordum; yalnız kalmamak için. Kafamı benim zarif balerinim doldurmasa Little Grey dolduruyordu, durmadan penceremin pervazına zıplayan ve bana söyleyecek hiçbir şeyi olmayan, kedi denen o zarif canavar. Ben bunu bu kâğıt yığınının bir yerinde yazmamış mıydım? Bir akşam kediyi alıp buzdolabına sokmuş, sonra da ıslık çalmaya ve daha sonra da uyumaya çalışmıştım, ama boşuna olmuştu bu, aradan birkaç saat geçtikten sonra kediyi buzdolabından çıkarmıştım, onun ölümünün kafamı kurcalayacağını biliyordum çünkü; kedi bir süre sonra gözlerini araladığında, buzdolabında ölmesinin suçunu bana yüklemediğini anladım, dokunsan ağlayacak gibi oldum; yeniden mırıldanmaya, pantolonumun paçalarına sürtünmeye başlayana kadar baktım ona; bana söyleyecek bir şeyi olmasa da, utku kazanmışçasına gülümsüyordu, ama olsun yaşıyordu ya; ne var ki sonra, benim çektiğim vicdan azabından yararlanmaya başlayınca, onu pek de soğuk olmayan gecenin koynuna atıverdim, kuyruğunu dikip tısladı, ama ben pencereyi, bütün pencereleri kapadım, pencerenin pervazına dışardan sıçrayıp sanki gerçekten onu öldürüyormuşum gibi tıslıyordu; bir süre onu görmüyormuşum, miyavlamasını duymuyormuşum gibi yaptım, ama o öyle bir bağırıyordu ki mahallede adım (özellikle de melez Florence'in gözünde) kötüye çıktı. Yeter! diye bağırdım, pencereye gittim, kediyi ensesinden yakaladım, o çırpınan yumağı olabildiğince uzağa fırlattım. Kedilerin hep yaptığı gibi dört ayak üstüne düştü. Sus-

ması beni şaşırttı, yeniden penceremin pervazına da sıçramadı; halbuki bunu bekliyordum. Kabul etmeliyim ki beni yalnız bıraktı, ne var ki onun her dakika yeniden pencereme sıçrayabileceğini biliyordum; öyleyse yalnız değildim. Şimdi yalnız mıyım peki? Paris'teki Bayan Julika Stiller, Tschudy'i düşünüyorum. Kendisine çok yakışan siyah tayyörü içinde görüyorum onu, kızıl saçlarının üstüne küçük beyaz şapkasını oturtmuş. Paris'te şimdi hava serin olmalı. Yeni bir manto almayı düşünüyordu. Bu sonbaharın modellerini hiç bilmesem de, Julika'yı kendisine çok yakışan yeni mantosunun içinde görür gibiyim. Kolaylıkla âşık oluyor olabilirim; ne var ki hücremde böyle tüneyip bu Bayan Julika Stiller-Tschudy'i düşündüğümde, hissettiklerim âşık olmaktan da öte bir şey; Bayan Julika Stiller Tschudy'nin benim tek umudum olduğunu, içimi saran umut dolu sıkıntıdan seziyorum . Bakır rengi saçları bir yana, kaymak gibi cildi, yeşilimsi ya da gri-mavi, ya da renksiz ama eşsiz güzellikteki gözleri bir yana, herkesin, hatta avukatımın bile görebildiği her şey bir yana, bu kadın (kayıp Stiller onun hakkında ne söylemiş olursa olsun) mükemmel bir kadın, onu sevmek kolay olmayabilir, şimdiye kadar hiç sevilmemiş ve hiç sevmemiş olan bir kadın o. Sanırım bu yüzden, Stiller'le birlikte yaşadıkları şeyler beni hiç de korkutmuyor. Bunlardan bana ne! Şimdi ona âşık olduğumu iddia edecek kadar ileri gidecek değilim! Ama onu sevmek istediğimi söyleyebilirim sanırım. Bayan Julika Stiller-Tschudy beni kayıp kocası olarak görmezse, şu soruyu bile sormayı göze alabilirim: Neden mümkün olmasın ki? Bana gönderdiği ve üzerine üç beş satır yazdığı kartta söylediğine göre önümüzdeki günlerde, üstünde Paris'teki sonbahar modasının bir örneğiyle, buraya dönecek. Her şeyin doğru olmadığını ona itiraf edeceğim: Yalnız yaşamayı beceremiyorum, denedim, ama başaramadım. Onu özlediğimi açık açık söyleyeceğim. Bunu söylersem abartmış olmam. Sonra olabildiğince çabuk, beni sevebileceğini sanıp sanmadığını soracağım ona. Gülümsemesi, inceltilmiş kaşlarının hayretle yukarı kalkması filan beni korkutmamalı; Bayan Julika Stiller-Tschudy böyledir işte. Onsekiz yaşında öksüz kaldı, kanının dörtte biri Macar, dörtte üçü Alman/İsviçre karışımı, gerçek vereme yakalanmış, sonra o sinir hastası İspanya savaşçısıyla evlenmiş; çocuksuzluğu, sanatı, bütün bunlar pek kolay değilmiş; bu kadının başından neler de geçmiş, kendine acımamış değil, elbette değil, kendine özgü zarafeti içinde kötü niyetli davrandığı da olmuş, ama sıska omuzlarının üstündeki başını hep dik tutmuş, işte bu

övülesi bir şey; bir parça kibirli olmasına (kadınlara özgü bir tavır la, yani ' bağışlamaya' meyilli bir havada) hak vermemek elde değil. Beni sevebileceğine inanıyor musun diye açıktan açığa sormuştum, ama bu soruma bir genç kız gibi evet demeyecek. Bayan Julika Stiller-Tschudy böyle bir yanıt vermeyecek kadar deneyimli, ben de öyleyim, kerevetli hücrem de çiçek açan elma ağacı dallarının altındaki yeşil bir çimen değil. Umarım resmi davranmam! Çünkü resmileşince, üslupla ilgili nedenlerden bile olsa, ister istemez korkaklaşıyorum; o zaman belirli bazı özel şeyleri neredeyse söyleyemez oluyorum. Bayan Julika Stiller-Tschudy bana kesinkes hayır demezse aşağı yukarı şöyle konuşmak durumunda kalacağım:

"Sen benim tek umudumsun Julika, işin korkunç yanı da bu! Beni dinle! Jean Louis Dmitrisch'den söz etmemize gerek yok, belki de seni benim sevebileceğimden çok daha fazla seviyordur, Dmitritsch duyarlı bir insan, buna inanıyorum, ülkesine sadık bir yarı Rus, biraz da sakat. Sen de pek ilerleme göstermiş sayılmazsın sevgili Julika, hâlâ sakatları tutuyorsun yanında. Zaten ilerlememiz de olacak şey değil, ne senin ne de benim. Elimizde bir tek bu seçeneğin kaldığına inanıyorum; ya kendimizi birbirimizde mahvederiz, ya da birbirimizi sevmeyi başarırız. Açık söylemeliyim ki, bunun kolay olacağını sanmıyorum. Hatta yıldan yıla zorlaşacak. Öyle değil mi? Ama yapacak başka şeyimiz yok. Kanunca, ne olursa olsun, birbirimizi şimdiye dek hiç sevmemiş olduğumuz düşüncesinden yola çıkmalıyız. Görüyor musun, bu yüzden ayrılamayız bile. Bu çok gülünç bir şey! Jean Louis'den ayrıldığını söylüyorsun. Kocama sadık olmak için diyorsun. Bırakalım kocan kayıp kalsın şimdi! Ama bak: Bay Dmitritsch'den ayrılabildin, öyle değil mi, öyleyse biz neden yapamayalım? Kendince mutlu olmuş olan, önündeki olanakları gerçeğe dönüştürmüş olan her çift ayrılabilir; bu durum üzücü olabilir, acı verebilir, rezil, anlaşılmaz vesaire olabilir, ancak ikisinin de ruhu yaralanmaz; kadın iki tatlı çocuğunu alır, bu görünür ödülü masumiyetinin bedeli olarak almıştır, erkek de her şeye karşın müdür yardımcısı olur; ikinci bir evliliğe hangisinin daha önce girişeceğini kim bilir? Ya biz Julika, bizim elimizde ne var? Kısaca belirtmek gerekirse, yalnızca Foksli'nin anısı. Biliyorum: İkimizin birlikte asla mutlu olmamasında zavallı köpekciğin suçu yok. Ama sen benim ne demek istediğimi anlıyorsundur! Biz birbirimizle ilgimizi kesemedik. Sanıyorum işte bu yüzden her şeye karşın ayrılamadık. Zavallı Mösyö Dmitritsch! Bir erkekte akla gelebilecek her türlü niteliğe sahip olabilirdi, ancak yine de Julika'yla

beni bağlayan boşlukla başa çıkamazdı. Ben bunun nasıl bir şey olduğunu biliyorum, Julika. Sevildim ben, bunu biliyorsun, o kadını sevmek çok kolaydı, onu sevmek bir zevkti. Ama yürümedi! Yürümedi çünkü seninle, ikimizle olan ilgimi kesemedim. Birkaç gün önce bir çocuğu olduğunu sana yazmıştım, hayattaki tek dostumla yeniden evlendi. Bir de bu çıktı! Ben onu hâlâ seviyorum. İşte bu yüzden sana beni sevebileceğine inanıp inanmadığını soruyorum; Beni sevmek senin için de hiç kolay olmamalı. Açık söyleyeyim, kimi zaman suyun üzerinde yürümeye çalışıyormuşuz gibi geliyor bana, ancak aynı zamanda biliyorum ki, biliyoruz ki, su yükseliyor da yükseliyor, bizi boğmaya çalışıyor, üzerinde yürümeye çalışmasak da durmadan yükseliyor. Önümüzde yaşanacak uzun bir hayat kalmıyor galiba. Hayat olarak elimizde tutabileceğimiz her şey, ama her şey, bizim, yani seninle benim geçmişi arkamıza atıp buluşmamıza bağlı. Biliyorum, umutsuz bir havası var bu sözlerimin; ama tam tersine umut dolu bence, hatta hayata adım atabileceğimiz bir eşiğin hâlâ var olduğuna inandığımı gösteriyor, yani sen kendi hayatına, ben kendiminkine, ancak bir tane eşik var, ikimiz de o eşikten tek başımıza geçemeyiz, anlıyor musun, ne sen ne de ben–"

Bayan Julika Stiller-Tschudy'ye söyleyeceklerim aşağı yukarı bunlar olacak, bir koşulla: Beni kayıp Stiller saymaması koşuluyla (hiç olmazsa o saymasın), gerisini avukatım canı nasıl isterse öyle yapsın, artık buna aldırmam.

Son duruşmanın yaklaşması nedeniyle avukatım kısaca şöyle söylüyor: Savunmamı hazırlamış (daha önce itirafta bulunmaya gerçekten karar vermeyecek olursam), daktiloya çektirmiş bile. Ayrıca: Bayan Julika Stiller-Tschudy avukatıma da kart atmış (Onunkinde de Place de la Concorde'un mu resmi var acaba?), yarın ya da öbürgün dönebileceğini yazmış.

Başımı sallamakla yetiniyorum.

Dua edebilseydim, kendimden kaçmak yolundaki tüm umutlarımın elimden alınması için dua ederdim. Dua etmeyi ara sıra deniyorum, ama dua ederek bir biçimde değişikliğe uğrayacağımı, güçsüzlüğümden kurtulacağımı umduğum için, bu girişimlerim başarılı olmuyor, böyle bir şey olmayacağını anladığım anda, doğru yolda olduğuma ilişkin hiçbir umudum kalmıyor. Yol derken

kastettiğim yalnızca kendimden kurtulabilmek yolundaki umudum. Bu umut benim hapishanem. Bunu biliyorum, ancak bilmem hapishanemin duvarlarını yıkmıyor, bana hapishanemi, güçsüzlüğümü, ölümlülüğümü gösteriyor yalnızca. Yeteri kadar umutsuz değilim, ya da dini bütünlerin diyeceği gibi, yeteri kadar mütevekkil değilim. Bana, tevekkül gösterirsen kurtulursun derlerdi, o hapishaneden ölümlü ve aciz bir insan olarak dışarı çıkmaya hazır olduğun anda hapishanenin duvarları yıkılır, derlerdi.

Beni İsviçre yurttaşı yapmak ve düzeni sağlamak için beni delirtmeye çalışıyorlar, hiçbir şey gözlerini korkutmuyor onların. Artık, yani dünden beri, beni utanmadan ele vermeyecek olan bir kişi bile kalmadığını biliyorum, ancak savcım bunun dışında. Çok berbat bir gündü. Tutanağıma devam ediyorum:

1. Öğleden önce.

Saat ona doğru savcılıktan çağırdılar. Saat onbir olduğunda ben hâlâ Knobel'le birlikte bekleme odasında oturuyordum, neler olup bittiğini o da bilmiyor. Örneğin Cervelat sucuğundan dolayı azar işitebileceğini düşünüp tasalanıyor, terbiyeli Knobel'in bir azar işitirim korkusuyla ne hale girdiğini görmek beni şaşırtıyor; işini yitirmekten korkuyor. Hiçbir şey söylemiyor, ama bu bekleme odasındayken aramızda samimi bir hava olmamasına dikkat ettiği belli oluyor. Knobel benimle ilgisi yokmuş gibi görünmek için gazete okuyor, yüzünde erkeklerde rastlanan o somurtuk ifade var, sanki kaba saba olmak insana amirinin önünde boyun eğmemesini sağlayan bir güvence veriyormuş gibi. Almanya'da topuklar birbirine vurulur, Doğu'da eller oğuşturulur, İsviçre'deyse bir puro yakarlar, bu ülkede dürüst bir insanın başına hiçbir şey gelmezmiş gibi, kendilerinin de herkesle aynı haklara sahip olduğunu gösterircesine, olabildiğince kaba bir poz takınarak kasılıp kalırlar. Şirin bir kız gelip, Sayın Savcı sizi bekliyor! dediğinde Knobel ağırdan alıyor; Savcı Bey de bir insan alt tarafı, hepimiz vergisini ödeyen vatandaşlarız! Knobel içeri girerken kıskaçlı gözlüğünü gözünden çekmeyi unutuyor. Kapının açık bırakılması çok ilginç (acaba kasıtlı mı); kimseyi göremiyorum, ama şu konuşmayı duyuyorum:

"Bu iş için ücret ödemem!"

"Bununla birlikte," diyor savcı, "bu belgelerde devamlı olarak briyantinli gangsterlerden söz edilmesine darılmayın. Sizin de gördüğünüz gibi bu deyim tırnak içinde belirtilmiş. Tutuklumuzun kullandığı bir ifade bu–"

"Umarım öyledir!"

"Bunun dışında–"

"Briyantinli gangstermiş!" diyor öfkeli ses. "Onurumun kırıldığını ileri sürerek dava açacağım, kaça patlarsa patlasın, bunu tutukluya hemen söyleyebilirsiniz."

Kısa bir sessizlik.

"Bir sorum daha var Sayın Müdür–"

"Buyrun, Sayın Savcı, Buyrun sorun."

"Jamaika'yla bir bağlantınız var mı?"

"Neden?"

"İş ilişkilerinizi araştırmıyorum," diyor savcı, "Beni sakın yanlış anlamayın Sayın Müdür. Bu Bay Stiller, daha önce sözü edilen büstünüzü yaparken hiç Jamaika'dan söz ettiniz mi?"

"Olabilir."

"Yaa!"

"Jamaika'da bir evim var."

"Yaa!"

"Neden sordunuz?"

Geri itilen koltukların sesini duyuyorum.

"Tekrar teşekkür ederim Sayın Müdür," diyor savcı. "Öldürülmüş olmadığınızı görmek bizi çok rahatlattı."

"Öldürülmüş mü?"

"Tutuklumuz, sizi birkaç yıl önce kendi elleriyle öldürmüş olduğunu ısrarla iddia ediyor da!"

"Beni mi?"

"Evet– Jamaika'da."

Şimdi sıra Knobel'de, gardiyan olarak tanıtılıyor, kendisine anlatılanları anlatması isteniyor. Belli ki tutukluğu var. Cinayetin nasıl olduğunu kötü ve karışık bir biçimde anlatıyor, olayı derinliğine kavrayamamış.

"Cangılda ha!" diyerek gülüyor müdür. "Duydunuz mu Sayın Savcı? Cangılda! Jamaika'da bugüne kadar hiç cangıl görmedim ben, bunların hepsi hayal ürünü Sayın Savcı, inanın bana–"

"İnanıyorum."

"Hayal ürünü!"

Görünüşe göre Knobel kendine olan güvenini yitirmiş durumda, önünde duran müdürün kanının bataklıktaki kahverengi suya nasıl karıştığını, kara akbabaların iyi giyimli leşi kapmak için nasıl beklediklerini tanımlamaya, kendisine ayrıntıları sordukları için söylemesi gereken şeyleri anlatmaya cesaret edemiyor; soru sor-

mayı yeğliyor:

"Siz Müdür Schmitz misiniz?"

"Sorumu yanıtlayın," diyor müdür, "Tutuklu beni neyle öldürmüş?"

"Bir kızılderili hançeriyle."

"Yaa."

"Evet," diyor Knobel, "boynunuzun önünden saplamış hançeri ve sola bükmüş."

"Yaa!"

"Ya da sağa," diyor Knobel, yine duraksıyor, "tam olarak anımsamıyorum."

"Sağolun."

Knobel'i gönderiyorlar.

"Üzgünüm," diyor bekleme odasından geçerken, kasketini eline almış, kulakları kıpkırmızı; bana bakmıyor bile... Müdürün, kendi ölümü hakkındaki görüşlerini duyamıyorum, çünkü Knobel kapıyı özenle kapamış. İçerdeki görüşme on dakika daha sürüyor. Gardiyanımın odada bıraktığı gazeteyi okumaya çalışıyorum, sanırım sosyal demokrasi yanlısı bir gazete bu; ansızın kapıda müdür beliriyor.

"Sayın Savcı, "diyor, "Size işin içyüzünü bizzat anlatabilmek beni çok mutlu etti. Daha önce de söylediğim gibi, önemli olan para değil, o zamanlar ben üzerinde anlaşmaya varılan avukatlık ücretinin yarısını ödemeye hazır olduğumu söylemiştim, tam yarısını, ama bana şantaj yapılmasına gelemem, Bay Stiller memnun kalmadıysa dava açabilirdi, ama bunu göze alamadı işte. Mahkemeye verecek parası yokmuş! Bu psikopatlar hep böyle konuşurlar, kendisine mahkeme yolunu gösterdiğimde, suratıma karşı sen bir gangstersin demişti. Bakın Sayın Savcı, siz de olsanız böyle bir şeyi hoş karşılamazdınız."

Bekleme odasında paltosunu giyen beyin oldukça güvenilir bir görünümü var, en azından İstasyon Caddesinde karşılaşacağınız herhangi biri kadar sıradan. Boynuna düz renkli ipekliden gösterişsiz bir atkı atmış, dazlak başına yine düz renkli bir fötr şapka oturtmuş, beni gördüğünde şapkasını çıkarmak yerine atkısını düzeltmek ister gibi elini boynuna atıyor. Başımla selamlıyorum onu. Neden acaba? "Mahkemede görüşürüz," deyip geçiyor önümden.

Savcının odasına çağrılıyorum.

"Öyle bir milyoner türü vardır ki," diyorum, "bir hukuk devletinde onlara diş geçirmek olanaksızdır, bu yüzden durmadan hort-

larlar onlar–"

Az sonra savcı, şirin genç hanıma Hotel Urban'a götürülmek üzere bir mektup vererek bürodan uzaklaştırıyor. Aklıma hemen, 'Acaba Julika Paris'ten döndü mü?' sorusu geliyor. O ana kadar hep kerevetimin üzerinde oturan bir konuk olarak karşılaştığım savcı benden oturmamı istiyor.

"Evet," diyerek gülümsüyor, "Sevgili dostum–"

Telefonun sesi konuşmasını bölüyor. Özel görüşmeler yaparken yakışık alacağı üzere elindeki alıcıyla hafifçe yana dönüyor, karşısındakini dinliyor, eli anahtarlığının üzerinde, bakışları pencerenin dışına dikilmiş, öğle yemeğine gelemeyeceğini, öğleden sonra bir mahallinde keşifte hazır bulunması gerektiğini söylüyor, benim yanımda yanıtlamak istemediği belli olan bir sorudan kaçmak için birden konuşmayı sona erdiriveriyor, yeniden bana dönüyor, telefon konuşması yüzünden biraz utanmış gibi.

"Sibylle selam söyledi."

"Teşekkürler," diyorum, "Nasıl?"

"Teşekkürler," diyor o da, "eve döndüğü için çok mutlu." Yüzündeki gülümsemenin izi siliniyor, içten gelen bir sıkıntıyla susuyor, suskunluğu fazlasıyla uzun sürüyor, sanki benim kayıp Stiller ve dolayısıyla da eve döndüğüne sevinen karısının eski sevgilisi olduğuma en sonunda karar verilmişçesine susuyor, anahtarlığını cebine soktuktan sonra sıradan sayılacak şu sözleri söylüyor:

"Hayat ne tuhaf."

Ben de söyleyecek bir şey bulamıyorum.

"Sizce de uygunsa Stiller, öğle yemeğini birlikte yiyelim. Saat ikiye kadar vaktimiz var– benim önerim," diyor ayağa kalkarken, "Kent dışına çıkmak."

2. Öğle yemeği.

Tarlaların ve ormanların arasından geçerken hemen hemen hiç konuşmuyoruz. Her tarafta sonbahar var. Güneş açık havada oturmaya izin veriyor hâlâ, hiç değilse öğle vakti. Süslü püslü bir bahçe lokantasında oturuyoruz, geniş ve cana can katan bir manzarası var, başlarımızın üstünde asmalar, önümüzde birkaç seyrek asma kütüğü, aralarından gölü görebiliyoruz, solgun bir ışığın altında parıldıyor, her şeyin, kahverengi tarlalarla sararan ormanların üstüne bile mavi dumandan bir örtü örtülmüş sanki. Şurada burada ağaçlara dayalı duran merdivenler var, altlarında da sepetler. İçki-

mize bile arılar üşüşüyor. Dağlar, sonbaharın pusunu deli yükselmişler, cam gibi berraklar, sanki geri çekilmiş gibiler; dağların üstündeki bembeyaz kar, yaprağını dökmüş meyve ağaçlarının hayalete benzeyen dallarının gerisinde parlıyor, simsiyah parmaklıkların arkasında sergilenen bir kutsal ekmek kabı kadar uzak ve gizli.

"Güzel burası, "diyorum, "Çok güzel."

"Neresi olduğunu tanımadınız mı?"

Mükemmel bir yemek yiyoruz.

"Ne içelim ?" diye soruyor savcı dostum. "Sanırım buranın şarabı çok güzel."

"Tamam," diyorum," Memnun olurum."

Gözümü manzaradan alamıyorum, göle doğru hoş bir eğim var burada, göz alabildiğine uzanıyor. Sonbahar pusu, ne kent ne de köy olan bu ufak yerleşim yerinin küçüklüğünü alıp götürüyor, geriye orman yüklü tepeler, tarlalarla bataklıkların yayıldığı çukur alanlar kalıyor, birazcık bile şaşırtmıyor beni bu manzara, tam tersine meşgul ediyor. Tanıyorum burasını. Ama seviyor muyum?

"Kulağıma geldiğine göre," diyor savcım, "geçen gün gelen arkadaşlarınız biraz hayal kırıklığına uğramışlar. Sizi katı yürekli bulmuşlar."

"Belki de öyleyim."

"Neden?"

Omuzlarımı silkiyorum. Onların yanında da bu manzara karşısında duyduklarımı duymuştum, aslında her manzara gibi bu da sevilmeye değer. Suç bende olmalı... Yeniden bulunduğum yere dönüyorum. Şişeye üşüşen arılar, çakılların üstündeki gölgeler, geçmişin altın sessizliği, hepsi bir büyüyle oluşturulmuş gibi, çayırda gıdaklayan tavuklar, anayolda yığılmış duran kahverengi, içi geçmiş armutlar, demirden bir çitin üstünden sarkan ve dört bir yandan akıp giden kanlı bir yangının yıldızlarına benzeyen yıldız çiçekleri, ağaçların altındaki mavimsi hava; sanki her şey kendi kendisiyle vedalaşıyor gibi; bir kavak ağacının üstünden sular damlayan yaprakları, yere düşen meyvelerin üstündeki madensel esinti, çalıların yakıldığı tarlalardan gelen duman, asma çubuklarının oluşturduğu bir parmaklığın gerisinden parıldayan göl; güneş, öğleden sonranın ilerlemiş saatlerinin pusunda paslanmaya başlamış bile, paltom olmadan eve dönüyorum, ellerim pantolonumun ceplerinde, nemlenen yapraklar artık hışırdamıyor, çiftliklerde üzüm cendereleri, alacakaranlıkta damlayan fıçılar, sisteki bir iske-

lenin kırmızı fenerleri.. Buranın sonbaharı böyle, ilkbaharı da görebiliyorum. Oldukça genç bir çifti görüyorum şimdi; tarlaların içinden bata çıka geçiyorlar, eriyen kar sularına batmış olan tarlalar onlar adım attıkça şapır şapır sesler çıkarıyorlar, ıslak bir sünger gibi yumuşak ve karanlıklar; tarlaların üstünden lodos esiyor, güneş ılık, kızla erkek kendilerini arazinin büyüleyici akışına bırakmışlar, yürürken aralarında arkadaşlığa uygun düşen bir mesafe var, dört bir yandan gübre kokusu geliyor, pınarlar gurulduyor, akarken eğimli arazinin üstündeki otları tarıyorlar, yapraklarını dökmüş ormanların dallarının arasını Mart göğü doldurmuş; üstlerinden buhar yükselen iki cılız beygir ıssız tepelerde çift sürüyorlar, dilim dilim bölünen toprak ışık girsin diye aralanıyor. Yıllar sonraki bu buluşma ne tuhaf! O çift genç, ama yaştan söz ediyor, şunu da biliyorlar ki, zaman, çocukluk çağı dışında hep müthiş bir yılgınlık demektir, yine de her bir çağın payına düşeni ne kadar az yadsırsak, o dönemi ne kadar az hayale dalarak geçirirsek, o çağ o kadar güzelleşir, çünkü payımıza düşen ölüm de yadsınabilecek bir şey değildir, hayaller kurarak geçiştiremeyiz, erteleyemeyiz onu. O genç adam nasıl da konuşuyor, yaşamında yer alan iki olgudan, yani çalışmaktan ve ceza çekmekten söz ediyor; çalışmak sevinçtir, ateştir, heyecandır, coşkuyla dolar uyuyamazsınız, saatlerce, günlerce süren bir çığlıktır o, insan kendi kendisinden kaçmak ister, çalışmak budur, istemeseler de insanları eline geçiren bir coşkudur, kimseye sorumluluk yüklemez, kimseyi bağlamaz, kimseyi zorlamaz, hiç hesap etmez, esirgemez, almayan ama veren meleklerin yaptığı işarettir, işte mutluluk budur, yüreği dolduran büyüklük iddiasıyla çalışmaktır, her şey, insanlarla ilgili olan her şey ikinci planda kalır, çalışmak sevinçlerin artıklarının keyifle israf edilmesidir; sonradan, her defasında, insanlar arasında bundan daha fazlasının mümkün olamayacağı anlaşılır elbette, bir hedef, bir ihtiyaç, acil ve asıl iş haline getirildiğinde ulaşılmaz olduğu anlaşılır. Her seferinde çöken bu hüznün nedeni insanların gitmesi değildir; tam tersine, insanlar hüzün çöktüğü için giderler, köpeklerin depremi sezmesi gibi insanlar da haftalar öncesinden sezerler hüznün çökeceğini, depremin taş taş üstüne bırakmaması, her şeyin külle örtülmesi gibi hüzün de, üstünde dumanlar tüten eski sevinçlerin tepesinde kanat çırpan kara kuşlar gibi gezinir, korkunun gölgesi dolaşır: İşte ceza çekmek budur, kuşkular içinde yankılanmak, çorak yalnızlığın verdiği dehşet duygusu. O genç adam ne de güzel konuşuyor ve o genç kadın ne de hoşlanıyor bu sözlerden!

Güneşin önünde eriyen bulutların kenarları gümüşe benziyor, madensel bir aydınlığın içinden küçük ormanlar adalar gibi yükseliyorlar, genç çift bir sazlıktan geçiyor, bir keresinde, gurultulu bir çukurun üstünden atlarken genç kadının ayakkabısı bataklığa saplanıp kalıyor; çorabıyla kalan genç kadın tek ayağının üzerinde dengede durmayá çalışıyor, genç adamın onu tutması gerekiyor. İlk kez öpüşüyorlar. Korunun gerisinde serin düzlükler, kızılımsı otlakların arasında gölgede kalmış karlar var. Bir korunun çıkışında duruyorlar. Kolkola girmişler; göl ışıldayan bir orağa benzemiş yine, Alp dağlarının üstünde sessizce, köpük köpük dağılan bulutlar, ışıklı bir köpük yığını. Kızla erkek, önlerine çıkan bir köy lokantasında mola veriyorlar. Örgülü saçlı bir çocuk onlara hizmet ediyor. Önleri yeni sürgün çiçeklerle, birbirine dolanmış bitkilerle dolu bir sıra alçak pencerenin arkasına, ahşap salonun sessizliğini yanlamasına bölen, boş tabaklarını parlatan güneşin içine oturduklarında ne kadar çok yürümüş olduklarının birden farkına varıyorlar, hak ettikleri yemeğin tadını çıkarıyorlar, domuz yağıyla ekmek, nemli, lezzetli dilimlere bölünen köy ekmeği yiyorlar. Camda vızıldayan bir sinek var, bulut bulut mutluluk, ama kedere komşu bir mutluluk zamanı kucaklıyor ve alıp götürüyor, tuhaf bir duygu içindeler,var olduklarını, canlı olduklarını hissediyorlar, hafta içinde gelinen bu köy lokantasında kaderleriymiş gibi sinip onları bekleмiş olan o umulmadık paylaşma duygusu, en sonunda karşılaştık diyebilmek. Bunun sonunun neye varacağı konusunda soru sormaya başlamamışlar, hayatta ne kadar çok şey yapılabileceği duygusu dolu dolu yaşanıyor henüz!.. Buranın ilkbaharı işte böyledir, yaz gelince tavuklar tahta masaların altında gıdaklarlar, başımızın üstündeki asmalar yeşerir, sıklaşır, gökyüzü beyaza döner, göl donuk kurşun gibidir, ormanın kıyısında arılar vızıldar, uzun otların hareketsiz saplarının üstünde çırpınan kelebekler gökyüzünü titretirler, dağlar güneşin parlaklığı içinde gözden kaybolurlar ve birden (bardağımı boşaltana kadar) yine sonbahar gelir; birden yine yaprak dolar sepetler, sisin nemi çöker heryere, ansızın öğlen olur, şimdiki gibi bir öğlen, hava altın gibi, zaman görünmez bir işaret gibi yamaçların üstünden geçip gider; elmalar küttedek yere düşerler. Ormandan geçerken mantar kokusu duyulur. Burasıysa taze şarap kokuyor. Arılar, mayalanan taze şarabın tatlı kokusuna gelmişler, her taraf arı dolu, çabucak olgunlaşmaya zorlanan meyvelerde yaz güneşini yeniden buluyoruz, anılardaki günlerin tatlılığı, bahçelerde oturuyoruz, tenimizde gölgenin serinliği, bahçeler

dehşetle açılan bir ağız gibi genişliyorlar, boş ama hayat dolular, ağaçların yapraksız tepelerini mavimsi bir ferahlık dolduruyor, evlerin duvarlarındaki sarmaşıklar gittikçe sararıyor, son kalan yapraklar geçmişin ateşiyle yukarı tırmanıyorlar. Yılların geçip gittiğini, birtakım şeylerin olup bittiğini kim görür? Her şey birdir, insan yaşamıyla dolu mekânlar, hiçbir şey bize geri dönmüyor, her şey kendini yineliyor, yaşamımız tepemizde bir an gibi duruyor, gün geliyor sonbaharları da saymıyoruz artık, olup biten her şey olgunlaşan yamaçların üstündeki sessizlik gibi yaşıyor, kendi yaşamımızın asma kütüklerinden ayrılış üzümleri sarkıyor. Geçip git! Böylesi günlerde göl insanı yeniden kendine çeker, yüzerken kendi tenini, kendi kanınızın sıcaklığını hissedersiniz, cam içinde yüzer gibi olursunuz, serinliğin gölgeli derinliklerinin üstünden yüzersiniz, parlak dalgalar kıyıya vurup parçalanırlar; dışarıda bir yelken gümüşten bulutların önünden süzülür, bir kelebek gibi geçerken arkadaki bulutlar dalgınca göz kırparlar sanki, bir esinti gibi uzanan yitik kıyıların üstünde pır pır eden örtüler ılık güneşi kucaklamış, bir ara sanki zaman durmuş gibi olur, mutluluktan başımız döner; Tanrı kendini seyreder, alacakaranlığın küllerine gömülmeden önce bütün dünya soluğunu tutar...

Savcım bir ara şöyle diyor:

"Tam altımızda Herrliberg var, biliyorsunuz, karşıda gördüğünüz yer de Thalwil."

Köylü kız gelip tabaklarımızı topluyor, yemeği beğenip beğenmediğimizi soruyor, puro kutusunu önümüze koyduktan sonra yine başbaşa kalıyoruz savcımla. Savcı dostumun bana bir şey söylemek istediğini çoktandır sezmiştim elbette. Söze başlamasına engel mi olmuştum acaba? Purolarımızı yaktığımızda konuşma zamanı gelmiş olmalıydı. Kadehlerimiz boşalmış, ancak koyu kahvelerimiz henüz gelmemişti, arılar kaybolmuşlardı, uzaklardaki bir köy kilisesinin çanı saat biri vurdu.

"Seviniyorum," diyor savcım, "Birbirimizi en sonunda tanımış olmamıza gerçekten seviniyorum. Ama ben şimdi bundan söz etmek istemiyorum! Saat ikide kentte olmalıyız, mahallinde yapılacak bir keşif için orada bulunacağız, korkmanıza gerek yok, atölyeye gideceğiz – "hemen arkasından ekliyor, "Beni, sinsice peşinizden gelerek, güzel sözler söyleyerek elindeki deli gömleğini üstünüze geçirmeye çalışan ikiyüzlü bir adam gibi göreceğinizi biliyorum, o tozlu atölyeye girmekten korkmanızı da anlıyorum, aslında ben sizi sandığınızdan daha iyi anlıyorum, sevgili Stiller." Atölye-

de yapılacak bu mahalli keşiften ne amaçlandığını sorduğumda yanıt alamıyorum.

"İzin verirseniz," diyor bana, "Size bir öğüt vermek istiyorum."

Purosu sönmüş.

Purosunu yeniden tutuşturduktan sonra, "Bakın," diyor, "Sizinle yalnızca Sibylle istediği için görüşmüyorum. Sibylle boş yere uğraşmanızı istemiyor ve sanırım haklı da; mahkeme sizi asla anlamayacaktır Stiller. Mahkeme sizi bir dolandırıcı olarak, suçu kanıtlanmış bir dolandırıcı ve gülünç biri olarak görecektir, siz de bilirsiniz ki mahkemeler dolandırıcılığa alışkındırlar, ne var ki onların bildiği dolandırıcılık kazanç sağlayan, bir servet, bir ünvan kazandıran türdendir; kısacası size ne olacağını şimdiden bilemeyeceğim, bazı cezalar verirler ya da sizi bağışlarlar; ancak omuzlarınızı silkmek, başınızı sallamak, karşınızdakine acıyarak, küçümseyerek bakmak... Bunları yaparsanız elinize ne geçer ki?"

"Peki öğüdünüz ne?" diye soruyorum.

"Stiller," diyor gülümseyerek, "Size dostça söylüyorum: Gelecek Cuma günü sizi kendiniz olmaya mahkum etmek zorunda bırakmayın bizi, her şeyden önce kendinizi böyle bir durumda kalmaktan koruyun. Mahkeme hükmü olursa, kayıp kişinin adını taşımanız sizin için daha da güçleşir, en azından dış görünüş bakımından kayıp Stiller'den başkası olmadığınıza göre, bu konuda artık ciddi olarak konuşmamıza gerek yok. Kendiliğinizden kabul edin bunu! Benim öğüdüm bu, Stiller, gerçek bir dost olarak bu öğüdü verdiğime inanıyorum." Koyu kahvelerimiz o anda geldi.

"Küçük hanım," diyor savcı, "Hesabı getirir misiniz?"

"Birlikte mi ödeyeceksiniz?"

"Evet, lütfen," diyor savcı.

Savcıyı o zaman yanıtlıyorum: "Gerçek olmayan bir şeyi kabul edemem."

Susmamızı yanlış yorumladığı belli olan köylü kız, masamızdan hemen uzaklaşmıyor, çakılların üzerinde dikiliyor, biz sessizce kaynar kahvelerimizi höpürdetirken o havadan, köpeğinden söz ediyor; ancak savcı hesabı yeniden istediğinde yanımızdan uzaklaşıyor.

"Demek gerçek olmayan bir şeyi," diye benim sözlerimi yineliyor savcı, "kabul edemezsiniz."

" Hayır," diyorum.

"Peki neden gerçek değil?"

"Sayın Savcı," diyorum –

"Bana Savcı deyip durmayın," diye suskunluğumu, tutukluğumu bölüyor, "Beni bir dost olarak kabul etmeniz beni sevindirir. Bana Rolf diyebilirsiniz!"

"Teşekkür ederim," diyorum.

"Sanırım," diyor gülümseyerek, "Eskiden de bana bunun dışında bir adla hitap etmezdiniz."

Benim purom da sönmüş.

Puromu yeniden tutuşturduktan sonra, "Bana dostluğunuzu sunmanız beni mutlu etti," diyorum. "Burada dostum yok. Ancak, savcım olmak istemediğinizi söylerken ciddi idiyseniz ve ciddi olduğunuza yürekten inanıyorum – Rolf... eğer öyleyseniz, bir dosttan bekleyeceğim şeyi sizden de beklerim: Bırakın kanıtlamayı, açıklamasını bile yapamayacağım şeye inanmanızı isterim. Şimdi önemli olan yalnız bu. Eğer dostumsanız, meleğimi de kabullenmeniz gerek."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Olduğumu sandıkları, sizin de savcı gözüyle olduğumu sandığınız kişi olmadığıma inanabilmeniz gerekir – Ben Stiller değilim," diyorum, Tanrı biliyor ya, ilk kez söylemiyorum bunu, ama söylediğime birisinin kulak vereceğini ilk kez umuyorum, "Stiller değilim, cidden değilim, meleğimin bana yasakladığı bir itirafta bulunamam."

Bunu söylememeliydim.

"Melek mi?" diye soruyor. "Ne demek istiyorsunuz?"

Susuyorum. O sırada gelen hesabı savcı ödüyor, köylü kız yine tepemizden ayrılmadığı için biz kalkıp gidiyoruz. Adımlarımız çakıl taşlı yolda gıcırdıyor. Üstü açık arabaya biniyoruz, savcı motoru çalıştırmadan önce, öğle vaktini yaşayan kırlara, üstünde kargaların uçuştuğu kahverengi tarlalara, asmalara ve ormanlara, sonbaharı soluyan göle bir kez daha göz atıyoruz, dostum savcının hâlâ benden yanıt beklediğini farkediyorum. O motoru çalıştırırken, "Bu konudan söz etmek doğru değil," dedim.

"Melekten mi demek istiyorsunuz?"

" Evet," diyorum, "ne zaman onu tanımlamaya çalışsam beni bırakıp gidiyor, o zaman onu ben de göremiyorum. Çok tuhaf; onu kafamda daha iyi canlandırabildikçe, onu daha iyi tanımlamayı başardıkça, ona ve başımdan geçenlere daha az inanıyorum ."

Göl boyunca kente doğru gidiyoruz.

3. Öğleden sonra.

Atölyenin bulunduğu eski mahallede arabayı park edecek yer bulamadığımız için oraya biraz gecikerek, saat ikiyi çeyrek geçe varabiliyoruz; atölyenin bulunduğu binanın ötekilerden tek farkı, önünde sivil giyimli gardiyanım Knobel'in dikilmesi. İlk gelenler biziz. Knobel doğrudan savcımla konuşarak, anahtarların kendisinde olduğunu söylüyor. Karanlık ve biraz da küf kokan koridorda bisikletler, oldukça eski püskü bir çocuk arabası, çöp kovaları dizilmiş. Knobel anahtarları ceketinin cebinden değil, üzerinde A.Stiller yazan ve bir zamanki sarı rengi yerini pasa bırakmış olan teneke bir posta kutusundan çıkarıyor. Stiller adının altında meslek yazılmamış. Arka avluların birinden bir tenekeci dükkânının gürültüsü geliyor gibi, belki de anahtarcıdır; yosun bürümüş parke taşlarını, sanırım yalnızca yaz günleri öğle vakti güneş alan bir akçaağacın çıplak dallarını görüyorum, ayrıca bir de kumtaşından yapılma küçük, kuru çeşme var, onun taşını da yosun kaplamış, tuhaf, huzurlu bir hava var burada. Bir kenarda uzunlu kısalı bir demet demir boru duruyor, bu borulardan birinin ucunda, kamyonla taşınırken takılan ufak kırmızı bayrak hâlâ sallanıyor. Bu binaya ilk kez geldiği belli olan dostum Rolf, "sanırım yukarı çıksak iyi olur!" diyor.

Ben öne geçmediğim için oradaki tek merdiveni işaret etmek Knobel'e düşüyor; ceviz ağacından yapılma eski ve yıpranmış bir merdiven bu, soylu ve gösterişli, geniş, dik değil, burgulu parmaklıklarında kurt delikleri var. Lahana kokusu gelen dördüncü kata vardığımızda merdiven sona eriyor, Knobel savcıya daha yukarı çıkıldığını açıklıyor, bir tahta bölmenin kapısını açıyor, bize çamdan yapılma dar ve dimdik bir merdiveni işaret ediyor. Tesadüfen mi yoksa kasıtlı mı yapıyorlar bilmiyorum ama, o ikisi beni hep ortalarına alıyorlar. Bu sabahtan beri beni görmezlikten gelen Knobel'in takındığı suskun ve ciddi tavır çok tuhaf, ancak savcı dostum da konuşmuyor, sanki içinde sayısını bilmediğimiz cesetler olan bir cinayet yerine yaklaşıyoruz.

"Evet," diyor yukarıya vardığımızda, yine yarı bana yarı Knobel'e hitap ederek, "umarım ötekiler de gecikmeden gelirler..."

Üç kapı vardı, bir tanesinin üzerinde bir asma kilit takılıydı, ikincisine orasının tuvalet olduğunu gösteren komik bir işaret konulmuştu, üçüncü kapı kayıp heykeltraşın atölyesine açılıyordu. Knobel kilidi açıyor, görevli memur olduğu için önden giriyor, savcı bana dönüp, siz buyrun, diyor. Burada kendimi evimde his-

sediyormuşum gibi bir izlenim yaratmamak için onun bu kibar davranışını geri çevirmiyorum, dostum Rolf'un bu dakikada benden çok daha tutuk, çok daha sinirli olduğunu seziyorum, onu hiç böyle görmemiştim. Atölyeye girer girmez bana dönüp, "Portmanto nerede?" diye soruyor.

Knobel maviye boyalı kapının üstündeki çiviyi gösteriyor.

"Peki," diyor savcı ellerini ovuşturarak. "– Bir pencere açın Knobel, burası berbat kokuyor."

Arkadaşıma acıyorum, bu atölyenin bir zamanlar onun hayatında belirli bir yeri olduğunu biliyorum, büyük sayılmayacak bir önemi olduğunu bugün o da iyi biliyor; ne var ki mahallinde yapılan keşiflerin rezil yanı da bu işte, insanın çoktan üstesinden gelmiş olduğu anıların, ilgili kişi etkilensin diye, bir kez daha olanca çıplaklığıyla ortaya konulmaları gerekir. Çok şükür ki dostça bir şeyler söylememe fırsat kalmıyor, çalan zil, savcıyı da beni de rahatlatıyor. Knobel giriş kapısını açan düğmeyi arıyor ve buluyor. Bu budalaca mahallinde keşfe kimlerin geleceğini hâlâ bilmiyorum, sanırım avukatım ve belki de Julika diye düşünüyorum; paltomu çıkarmıyorum; benim burada işim yok. Görünüşe göre Knobel düğmeye iyi basmamış, çünkü zil çalmaya devam ediyor. Savcı, "Neden düğmeye basmıyorsunuz?" diye soruyor.

"Basıyorum ya," diyor Knobel, "Basıyorum."

O arada ben çevreme göz gezdiriyorum, paltomun önü açık, ellerim pantolonumun cepleinde, kasketimi de çıkarmıyorum, nasıl olsa burası oturulan bir ev değil. Ortalıkta birçok sanat eseri var. Her pencere pervazının, her spatülün, her şövalenin, her ayaklığın, her eşyanın üzerini kaplayan kalın toz tabakasını– sırf bu yüzden içimden elimi bir şeye sürmek gelmiyor– saymazsanız, bu atölye tıpkı Bayan Sibylle'in tanımlamalarına uygun olarak kafamda canlandırmış olduğum gibi, alaca bulaca, ev havası olan bir çalışma yeri, proleter ve romantik düşüncenin bir karışımı, odanın içinde bir uçtan öteki uca uzanan bir soba borusu, insanın gözünün içine sokarcasına, burada geleneklere yer olmadığını gösteriyor, aslında böylesi soba boruları Paris'teki hemen hemen bütün atölyelerde yer alır, belli türdeki bir Bohem yaşayışın geleneksel koşuludur. Öyle olsun bakalım! Bunun dışında burası, büyük olduğu kadar da iç açıcı bir mekân, döşemesi işlenmemiş çam parke, üstünde yürürken yer yer gıcırdıyor, bugünkü gibi güneşli bir sonbahar gününde içerisi pırıl pırıl aydınlık. Tıpkı Bayan Sibylle'in anımsadığı gibi, eğik tavanın altında, bir köşede eski bir gaz ocağı var, sağı solu pas

lekesi dolu emaye bir ocak, ayrıca mozayikli çimentodan bir evye, içinde birkaç parça tabak çanak duran çarpık bir dolap görüyorum, içindekiler herhalde bir zamanlar gururla sergilenen şeyler olmalı, en üst rafta sağdan soldan aşırılmış, üstlerinde değişik yazılar olan çanak çömlek dizili: Hotel des Alpes, Bodega Granada, Kronhalle Zürih vesaire. Bir zamanlar kırmızı olması gereken musluk lastiği şimdi gri, küflü bir lastik mumyaya dönüşmüş, hâlâ musluğa iple tutturulmuş duruyor; musluk damlıyor, kendi kendime acaba altı yıldır böyle damlıyor mu diye soruyorum, bu düşünce nedense beni kızdırıyor, Carlsbad'daki mağaralarda gördüğüm damlamaları çağrıştırıyor. Çivinin birinde bir havlu asılı, üzerindeki lekeler cüzzamlıların kara çürüklerine benziyor, örümcekler de eksik değil elbette, örneğin kanepenin yanında duran ve sanırım artık hiç çalmayan, ödenmemiş faturaların altında ezilen, susan telefon örümcek bağlamış. Kanepe 'grand lit' dedikleri türden geniş bir şey, o da toz içinde, kimse gidip oturmuyor, bu yüzden o kanepe müzede sergilenen bir parçaymışçasına büyük bir önem kazanıyor, sanki üzerinde 'Lütfen dokunmayın!' yazıyor, Escorial'daki Philipp Yatağının üzerinde yazdığı gibi. Savcının da, hiçbir şeye dokunmamak için ellerini pantolonunun ceplerine sokmuş olduğunu görüyorum. Odadaki kitap raflarını inceliyor. Kayıp Stiller'den geriye kalanlara kitaplık demek doğru olmaz; Eflatun Yayınevine ait bir fasikülle birkaç Hegel'in yanında duran kitapların yazarlarını bugün artık hiçbir sahaf bilmez bile, Brecht'in yanında Hamsun duruyor, onun da yanında sırasıyla Gorki ve Nietzsche, Reclam Yayınevinin bir sürü fasikülü, opera metinleri, hatta Kont Keyserling bile var, ancak bir halk kitaplığından alındığını gösteren damgayı taşıyor, bunların dışında her türlü sanat kitabı, öncelikle günümüz sanatına ait kitaplar var, İsviçre Şiiri Antolojisi, Andre Gide'in yanında duran Kavgam, öbür taraftan İspanya İç Savaşı konusundaki bir kitaba dayanmış, her türlü Insel fasikülleri, aslında tek bir cilt bile yok bunların arasında, Doğu-Batı Divan'ı, Faust, Eckermann'la Konuşmalar, Mançalı Don Kişot, Thomas Mann'dan Büyülü Dağ, Ilias, İlahi Komedi, Erich Kaestner, Mozart'ın Prag Yolculuğu, Mörike'nin Şiirleri, Till Eulenspiegel, Marcel Proust da var ama Recherche'in tamamı değil, Hutten'ın Son Günleri, C.G.Jung'un bir kitabı, Kara Örümcek, Arp'tan bir şeyler ve ansızın Strindberg'den Hayal Oyunu, Hesse'nin ilk yazarlık yıllarından birkaç kitap, Almanca'ya çevrilmiş olarak Çehov ve Pirandello, Lawrence'in Meksika'da yazdığı kısa roman: 'Atla giden kadın', Albin Zollinger adlı

bir İsviçreli yazarın çok sayıda kitabı, Dostoyevski'den yalnızca 'Bir Ölüler Evinden Notlar', Garcia Lorca'nın İspanyolca olarak ilk şiirleri, Claudel'den kısa düzyazılar, Kapital ve yanında Hölderlin'in bir kitabı, birkaç polisiye, Lichtenberg, Tagore, Ringelnatz, yine bir halk kitaplığının damgasını taşıyan Schopenhauer, Hemingway (Boğa güreşi kitabı), yanında Trakl, ayrıca demet demet eski gazete, kapağı fazla ellerunekten yıpranmış bir İspanyolca-Almanca sözlük, Komünist Manifestosu, Gandi hakkında bir kitap filan! Bununla birlikte, bütün bunlara bakarak Stiller'in ruhsal yapısını tanımlamak güç olmalı, çünkü kayıp Stiller'in bunlardan hangilerini okuduğunu, okuduklarının ne kadarını anlayıp ne kadarını anlamadığını, ya da kendisine yararı dokunacak biçimde yanlış anladığını bilen yok; savcı dostumun yüzünde de işine yarayacak şeyleri tam anlamıyla bulamamış bir insanın ifadesi var; Rolf, cilt kapağı mor deriden olan,ince kağıda basılmış bir kitabı tozuna aldırmadan eline alırken, ben, belki de burada kendi evindeki kitaplıktan gelme kitaplar arıyordur diye düşünüyorum. Ancak Rolf o kitabı yeniden raftaki yerine koyuyor, Anna Karenina'nın sayfalarını çevirmeye başlıyor... Atölyede özellikle göze çarpan bir şey, bir özelliği olmayan tahtalardan yapılma geniş ve uzun bir masa, ayaklıkların üstüne oturtulmuş, buraya uygun bir çalışma masası, ayaklıkların üstünde bir alçı işçisinin klişeleşmiş adı yazılı, her taraflarına alçı bulaşmış. Bu atölyeye sanki bir perinin eli değmiş, bütün kül tablaları boşaltılmış, eğik tavanın altındaki mutfak tezgâhının altında duran çöp kovası da. Bayan Sibylle'in anlatısına uygun olarak duvarda iki tane rengi solmuş İspanyol banderillası, gerçekliği su götürür bir Afrika maskesi, neyi gösterdikleri anlaşılamayacak kadar solmuş fotoğraflar, bir Kelt baltasının kırık, güzel bir parçası, Toulouse Lautrec'ten sararıp solmuş bir afiş asılı.

Savcı bir ara, "Nerede kaldılar bunlar?" diye soruyor.

"Bilmiyorum," diyor Knobel. "Kapı otomatiğine basmıştım."

Onların bu mahallinde keşif düzenlemesine hiç karışmıyorum, ama işler pek yolunda gitmiyor gibi; ben burada tutuklu olarak bulunuyorum, onlar kaygılanırken ben camdan dışarıya bakıyorum.

"Acaba bulamadılar mı–?"

"Neden?" diyor Knobel. "Bayan burayı biliyor, bana her şeyi gösteren o zaten."

Kimin geleceği belli oldu şimdi. Bir sigara yakıyorum; eğer beni seviyorsa, Julika'nın nasıl olup da bu maskaralıkta rol aldığına şaşırıyorum. Sinirlerim gergin elbette, ama iyimserim, hatta zafe-

rimden eminim; ne de olsa her şey Julika'ya bağlı, yalnızca Julika'ya... Aslına bakılırsa, bu toplantının benim açımdan anlamı şu: Kendimi burada başka hiçbir yerde olmayacağı kadar yabancı hissediyorum. Kayıp Stiller'in geride bırakmış olduğu birkaç çamur heykelin üstüne, çamur kurumasın diye kahverengi çuval bezi sarılmış, ancak bu bezler yıllardan beri ıslatılmadığı için sanırım altındaki heykeller kupkuru olmuştur, üstlerindeki çuval bezi olmasa dökülüp gideceklerdir. Tahmin edileceği gibi hiç dokunmuyorum bunlara. Mahallinde yapılan keşfi tamamlamak için yapılacak şey, bu çuvalbezlerini heykellerin üzerinden çözüp almaktır, böyle yapınca her şey mumya gibi toz halinde dağılacaktır. Savcı dostum da elinden olmadan aynı izlenime kapılıyor, heykellerin, folklor müzelerinde cam bölmeler içinde duran mumyaları çağrıştırdığını düşünüyor. Rolf özellikle sabahleyin karşı karşıya geldiği müdürün alçıdan yapılma kafasını inceliyor, ama görüşünü bildirmiyor. Bronzdan dökülmüş heykeller de var, ama karıncа bronz bu işlere pek uygun düşen bir şey değil; bronz ne de olsa kalıcılığı olan bir maden, heykellerin o şirin aldatıcılığını siliyor, öbürkülerdeyse bu aldatıcılık beklentinin çekiciliğiyle birleşiyor, kurtarıcı oluyor, bronzda kalan, yetişkin bir adamın yaptıklarının kanıtı olmaya yetmiyor. Stiller'in (o da bunu günün birinde anlamış olmalı) çekip gitmesinde şaşılacak bir şey yok! Toz içindeki bu atölyeye bir göz atmak, burada ne çok çalışma, ne çok inat, ne çok çaba ve alınteri yattığını göstermeye yetiyor; ama yine de insanın içinden bunların karşısında şapkasını çıkarmak gelmiyor. Biraz hüzünlü burası, hepsi bu– kapının zilinin çalması beni rahatlatıyor. Savcı kızıyor, Knobel'in aşağı inmesini, sokak kapısını açamamışa benzeyen konukları içeri almasını ve yukarı getirmesini istiyor, hem de çabuk. Gardiyanım bozuluyor, çünkü kapı otomatiğine var gücüyle basmıştı, kapıya gidiyor, karşısında titrek kollarında tuttuğu ağzı açık küçük bavuluyla yaşlı bir seyyar satıcı buluyor, belli ki adam öteki katlara uğramış, sıra bizim atölyeye gelmiş. Elbette ki aklımıza bir seyyar satıcıyla karşılaşmak gelmemişti, ama anlaşılan o da bizi hiç beklemiyordu. Kendisine nasıl öfkeli davranıldıysa Knobel de adama aynı öfkeyle 'Hayır!' diyor, 'Bir şey istemez!' Elbette ki seyyar satıcının bizim bu atölyede oturmadığımızdan, burada altı yıldır hiçbir yaşam olmadığından haberi yok, malımı göstermeye hakkım var diye tutturuyor, çeşit çeşit yararlı şeyleri var, Knobel onunla tartışmayı göze alamıyor. Karşısında üç tane erkek bulan satıcı özellikle traş bıçaklarını, traş köpüğünü, kan taşını filan öneriyor

bize, savcı yeniden öfkelenmesin diye Knobel işi kısa kesmek istiyor; öte yandan burada diş fırçamız olmadan, üç kişiye bir tek diş fırçası bile olmadan, sinek kağıdı, tuvalet kağıdı ve ayakkabı cilası olmadan, bütün bunlar olmadan, ama özellikle traş bıçağı olmadan yaşayabilmemizi satıcının aklı almıyor. Knobel yaşlı satıcıdan bir türlü kurtulamıyor. Erkekliğimizden kuşku duymuş gibi, satıcı çıkardığı her şeyi yerine koyuyor ve bu kez de tava fırçası, dikiş malzemesi, çorap lastiği, ince çamyağı ve hatta insanın hep yitirdiği, her zaman gerekli olan saç tokası satmaya çalışıyor. Knobel durmadan, 'Yeter artık! Yeter artık!' diyorsa da adamın direncini kıramıyor. Sonunda savcım işe karışıyor, adamın mallarından birini, örneğin traş bıçağı satın alıyor ve sonunda yalnız kalıyoruz, ne var ki mahallinde keşifte hazır bulunacak öteki kişiler ortada yoklar, (saat ikikırkbeşi göstermesine karşın) daha kapıyı bile çalmadılar.

"Saat üçbuçukta bir duruşmam var," diyor Rolf, sonra da hiç ilgisi olmadığı halde, "Burası güzel bir atölye değil mi?" diyor. Başımı evet anlamında sallıyorum. "Işık durumu da çok iyi."

Az önce satıcının karşısında olduğu gibi işe yaramaz bir duruma düşmek istemeyen Knobel, atölyenin sağını solunu bilmesinden yararlanarak çokbilir, gayretkeş havalara giriyor, bana değil de savcıya dönüp, "Şuradan çatıya çıkılıyor," diyor.

Ne savcı ne de ben çatıya çıkmak için davranmayınca, "Burada mektuplar var Sayın Savcı," diyor. "Gecen Cumartesiden bu yana gelen mektuplar."

"Mektuplar mı?"

"Matbua," diyerek okuyor Knobel:" Yaşlılık ve Aile sigortası, ödenmeyen sigorta primlerinin listesi Dr.Bohnenblust'ta var. Bu mektup da Bay Stiller'in adına gelmiş–"

Onların kayıp Stiller'ine gelen mektupları okumak aklıma bile gelmediğinden, savcı dostum zarfı açıyor. Yüzündeki ifadeye bakılırsa, önemsiz bir mektup bu. Sırf aykırı bir şey yapmamak için mektubu çöp kutusuna atmıyor.

"Adını vermeyen bir yurtsever size küfür etmiş," diyor kısaca. "İsviçreli olmak olanağına Tanrının bir lütfu gibi– yani kayıtsız şartsız– sarılmamanıza bozuluyorlar."

Bir süre sonra, beklediklerimiz hâlâ görünmeyince, çatıya çıkıyoruz, savcının eşinin anlattığı anılarla karşılaştırdığımda, burasının da aynı kalmış olduğunu görüyorum. Dolu yağınca kırılan kiremitlerin parçaları sağa sola dağılmış, kimsenin bundan rahatsız

olmadığı belli. Çakıl döşeli damın üstünde biten otlar herhalde hiç bu kadar uzun olmamışlardır; sonbahar'ın soldurduğu birkaç sap rüzgârda çırpınıyor. Savcı dostum da burasını daha değişik hayal etmemiş gibi, durduğu köşeden hiç kalkmamışa benzeyen ve kumaşı eriyip gitmiş olan bir şezlongun kırık dökük iskeletini inceliyor, ne o konuşuyor ne de ben, karşıdaki çatıda bir şilteyi vuruyorlar. Rolf'un, yeni edindiğim dostumun bütün bu ayrıntıların nasıl da farkına varacağını biliyorum, dikkatini frontonların, çatı pencerelerinin, bacaların ve yangın duvarlarının üstünden görünen ve küçücük vapurlar dingin dalgalarla geçtikçe soluk güz güneşi altında parıldayan gölün ufak bir bölümününün de yer aldığı manzara üzerinde toplaması çok güç; gerçekten insanın canına can katan bir manzara gibi geliyor bana, ama savcım görmüyor bile onu. Acele acele sigara içiyor. Ne diye buraya geldik sanki, burada onu etkileyecek şeyler var, bir sürü ayrıntı var, aslında o amaçla bulunmuyorlar burada, ama onun için, yani Sibylle'in kocası olan adam için nahoş bir anlam kazanıyorlar: Gözlerimizin önünde vurulan şu şilte, gezgin satıcının satmaya çalıştığı çorap lastikleri, banyoda kullanılan iyi cins çam yağı ya da durmadan kaybolan ve her zaman kullanılan saç tokaları; kendisinin de karısının da içlerinden çoktan üstesinden gelmiş oldukları bir yeri ziyaret etmek niye diyorum? Dudaklarına bakınca görüyorum: Sandığından daha çok etkileniyor, hem de gereksiz yere. Sigarasını ta filtresine kadar içtiği o iki-üç dakika boyunca neler düşündüğünü bilmiyorum; ama saçma sapan şeyler olduğu kesin, bunun gibi kesinlikle yanlış biçimde yapılan sınavlar oluyor; üzerinde yedi yıl önce de kumaş olmadığı için karısının hiçbir zaman oturmamış olduğu bir şezlongun kırık dökük iskeleti, karısıyla arasındaki kanıtlanmış aşkın birkaç yılından ansızın kuşku duymasına, altı ya da yedi yıl içinde görünüşe göre hiç ilerleme kaydetmemiş olunduğunun bir dakika içinde kanıtlanmasına, kafasında inceden inceye hayaller kurmasına yetiveriyor, geçmişte kalanı yansıtan bu hayaller, doğru olsun olmasın yalnızca midesini-bulandırırlar insanın. Yoksa dostum bu ölü mekânın içinde bir kez daha uyandırdığı bu eziyete hiç acı çekmeden dayanabileceğini mi sanıyor? Saçmalık bu. Şu sezlong kırık dökük olmasa bile, kendi sağlıklı Sibylle'iyle, kendisinin karısıyla olan ilişkisiyle ne ilgisi olabilir ki? Bazı tiksinmelerin asla sonu gelmez, bizi hiç ilgilendirmeyen şeylerle ilgili olarak kurduğumuz hayaller karşılığında çekmemiz gereken bir cezadır bu. Neden kendine bunu yapıyor Rolf! İnsan kıskançlığını bastırabilir, içinden sö-

küp atabilir, yanındaki insan uğruna üstesinden gelebilir, tümüyle bastırabilir, Rolf da bunu yapmıştı zaten; ancak geriye kalan kırıkları göz kırpmadan kabulleneceğini düşünmek budalalık olur. Rolf'un yüzünde asabi bir gülümseme var. İnsanlarla birlikte onca cinayet mahalline gitmiş olan dostum, cansız eşyaların çoğunlukla şeytansı bir yanı olduğunu hiç farketmemiş mi? Bu çatıda dururken ona ne söylemem gerektiğini bilemiyorum. Gereksiz yere aşağılanıyor dostum; kişinin, gerçek sanki zamanla değişmezmiş gibi, ölü eşyalarla yüzyüze gelmeye zorlandığı bu tip mahallinde keşiflerde doğabilecek yanlış tepkileri ilk kez anlıyorum... Rolf konuşmayınca ben, biraz da apansız olarak, "Karınız şimdi kaç yaşında?" diye soruveriyorum.

"Sibylle mi?"

"Hannes yakında liseye başlayacak sanırım," diye konuşmaya devam ediyorum, "şimdi bu küçük bebek var, hem de kız, karınız için harika bir şey olmalı bu!"

"Evet," diyor, "harika."

"Sizin için de–"

"Evet," diyor, "evet, öyle!"

Zavallı Knobel, küçük memur alışkanlığıyla iş saatleri içinde böylesine boş durmaktan huzursuz olduğu için bizi hiç rahat bırakmıyor, paslı parmaklığı tutmasanız iyi olur diye uyarıyor. Biz de tutmuyoruz. Damda güvercinler kuğuruyor. Öğlen gittiğimiz tepeler de buradan görülebiliyor, renkleri gittikçe maviye dönmekte.

"Yukarısı harikaydı," diyorum, "o kır lokantası–"

"Öyleydi değil mi?"

Bana oradayken sorduğu soruyu anımsıyorum, "Elbette ki kastettiğim kanatlı bir melek değildi," diyorum. "Ressamların yaptığı ya da tiyatrodakiler gibi bir süs meleği değildi. Melekleri böyle canlandırmayı akıl etmiş olan insanlar belki de benim yaşadığıma benzer şeyler yaşamışlardır, benimkisi gibi ifadesi olanaksız bir şey. Benim bildiğim tek şey, bir şey yaşamış olmam–"

Yakındaki katedralin çanlarının çalması keyfimi kaçırıyor (kötü bir şaka gibi geliyor bana). Ne için çaldıklarını göremiyorum, ya bir düğün var ya da cenaze töreni; ne olursa olsun korkunç bir gürültü bu. Tepemizde bir bulut kümesi gibi güvercinler uçuşuyor. Bu kadar yakınken insanın kulağına hiç de ahenkli gelmiyor çanların sesi, duyduğumuz yalnızca havadaki metalik titreşimler, kulak zarımızı patlatmak istercesine gümbürdeyen çan tokmaklarının

uğultusu. Çatıdan ayrılıyoruz, gürültüden biraz olsun uzaklaşmak için atölyeye döndüğümüzde Julika'yla avukatımı karşımızda buluyoruz, Avukatım Julika'ya Paris'ten alınma mantosunu çıkarmasında yardımcı oluyor. Pencereleri hemen kapatsak da konuşma yapmak olanaksız. Julika her zamankinden daha büyüleyici. Birbirimizi öperek selamlaşıyoruz. Julika'nın o nefis saçlarının rengini biraz sarartmış olması, yani Zürih'e daha uygun düşecek, göze daha az çarpacak bir renge çevirmiş olması gözümden kaçmıyor, Paris'ten ve Mösyö Dmitritsch'den kesinlikle ayrılmış olduğuna iyice emin oluyorum. Julika'nın, herhalde artık Paris'e dönmeyi düşünmediği için, yanında getirmiş olduğu küçük köpek yüzünden elbette biraz tuhaflaşıyorum; yine foksterye türü bir köpek bu. Az önce söylediğim gibi, korkunç gürültü yüzünden zaten konuşmak olanaksız olduğundan köpeği okşuyorum. Herkes sigara yakıyor. Julika ev sahibiymiş gibi kül tablaları getiriyor, oturmamızı işaret ediyor. Ama her taraf toz içinde. Çan sesleri kesildikten sonra neler olup biteceğini merak ediyorum, hem gergin hem de keyifliyim; bana kalırsa bu işin gülünçlüğü bir anda her şeyin çözümü olabilir, ama ancak o gülünçlüğü görebilirsek. Her zaman olduğu gibi evrak çantasının içini karıştırmakta olan avukatım, durumun gülünçlüğünün farkına varmadığı için, en gülünç durumda olan kişi. Çanların sesi bitmek bilmiyor. Knobel orada yokmuş gibi davranmaya çalışıyor, Rolf da paltosunu yavaşça çividen alıyor; o iki kişinin bunca geç gelmeleri (büyük bir olasılıkla Foksli yüzünden) kendi suçu değil. Biz bu sessiz oyuna az buçuk alışmaya başladığımızda katedralin çanları susuyor...

"Şimdi?" diye soruyor Julika.

Anladığım kadarıyla Julika benim itiraf etmiş olacağımı umuyordu, savcı böyle bir şey olmadığını söyleyip gitmeye hazırlanınca, Julika kötü telgraf alan biri gibi tozlu kanepenin üstüne çöküveriyor. Avukatım gözlerini kime dikmesi gerektiğini bilemiyor, savcıya mı yoksa bana mı? Hayal kırıklığına uğrayan Julika o sırada ağlamaya başlamış olmalı, ama biz daha bunun farkında değiliz. Avukatım boşuna bir çabayla savcıyı durdurmaya çalışıyor. Savcı bana elini uzattığı anda, yeni edindiğim dostumun beni zor durumda bırakıp gittiği duygusuna kapılıyorum; ancak çok geçmeden, avukatımı kıramayarak katılmak zorunda kaldığı bu korkunç toplantıda, dostum sıfatıyla, kesinlikle bulunmak istemediğini anlıyorum – Güzel Julika'nın ağladığını görünce, "Beni seviyor musun?" diye soruyorum.

Avukatım araya girmek istiyor.

"Ben bayana sordum," diye sözünü kesiyorum, tozlu kanepeye, Julika'nın yanına oturuyorum. "Beni seviyor musun, sevmiyor musun Julika?"

Ağlaması şiddetleniyor.

Mahkemenin atadığı bir avukatın ve bir gardiyanın yanında ne kadar nazik olunabilirse o kadar nazik bir sesle, "Anlıyor musun," diyorum, "Önemli olan yalnız bu şimdi. Her şey sana bağlı Julika, yalnızca, yalnızca sana!"

"Neden?" diye ağlıyor, "Neden bana?"

Hâlâ iyimserim, soğukkanlılığımı yitirmeden, eğer beni gerçekten seviyorsa, kayıp kocası olduğuma ilişkin bir itirafta bulunmama gerek olmadığını Julika'ya anlatmaya çalışıyorum. Bana kalırsa bu çok basit, açık seçik bir şey. Bununla birlikte çok konuşuyorum, çok uzun sürüyor konuşmam ve her zamanki gibi laf uzadıkça sözlerim anlaşılmaz oluyor. Hayatım boyunca böyle bir durumla hiç başa çıkamamışımdır; basit ve açık bir düşünceyi savunmam gerektiğini anlar anlamaz hemen ne dediğim anlaşılmaz oluyor, karşımdakinin beni anlamasını sağlayacak birtakım acele benzetmeler yaparak o düşünceyi saptırıyorum, gerçekte bu benzetmeler yüzünden o düşünce bölünüp dağılıyor, sonunda ziyan ettiğim o düşünceyi saçma sapan görüşlerle savunur oluyorum. Durumun farkındayım. Ne var ki güzel Julika hiçbir şey, bir tek sözcük bile söylemediği, umarsız durumlarımızı birbirine denkleştirmeye yarayacak saçma sapan sözler etmediği için, bir türlü konuşmamı kesemiyorum. Neden bana yardımcı olmuyor? Yalnızmışız gibi onun gözyaşlarıyla ıslanmış elini tutuyorum, kafamda yalnızca beni sevip sevmediği sorusu var, bekliyorum–

"Bu zavallı kadına daha ne kadar işkence edeceksiniz!" diyor avukatım, iyi niyetle konuştuğuna eminim. "Ulu Tanrım, Bayan Julika'nın sizi sevdiği apaçık ortada–"

Avukat da gereğinden çok konuşuyor.

"– Hem," diyor sözünün sonunda, "bu kadına hiç acımıyor musunuz siz? Bu narin kadının sırtına ne korkunç bir şey yüklüyorsunuz! En sonunda itiraf edeceğinize! Kadıncağız sizin yüzünüzden Paris'ten kalkıp buraya gelmiş, sizin yüzünüzden dans okulunu bırakmış, siz de ona ne biçim davranıyorsunuz – Bayan Julika gibi bir insanın sizinle evli olmak için ne gibi bir günah işlediğini merak ediyorum doğrusu!"

Bunu söyleyince ona bakıyorum.

"Evet efendim!" diye sözlerinde ısrar ediyor.

Bunun üzerine ayağa kalkıyorum, ama hemen değil, Julika'nın ona haddini bildirip bildirmeyeceğini görmek için biraz oyalandıktan, biraz bekledikten sonra; ayağa kalktığımda bacaklarım kurşun gibi, durum acaba daha iç açıcı bir yola girer mi diye zaman kazanmak üzere paltomun tozunu silkeliyorum . Sonunda kapıya gidiyorum, kapının kilitli olduğunu(elim oraya değdiğinde içimi saran duyguyu asla unutmayacağım) görüyorum. Kilitli. Yanılmıyorum, kapı sıkışmış değil, kilitli.

"Knobel," diyorum, güldüğümü duyuyorum, ama ben de hoşlanmıyorum bu gülüşten," – anâhtarı verin bana!"

Kıpkırmızı kesilen Knobel susuyor.

"Benden ne istiyorsunuz?" diyorum.

Bu arada Julika, o hain, gelip kapıyla arama giriyor, elim kapının tokmağının üzerinde; hiç değilse Julika'ya kimse duymadan sorabilirim: Neden bana ihanet ediyorsun? Eşsiz güzellikteki gözlerin, çocuksu bir hayretin çekiciliğini yansıtan, traş edilmiş kavisli kaşların süslediği o saf yüzde benim neden böyle davrandığımı anladığını gösteren en ufak bir belirti yok, bu yüzden konuşamıyorum. Julika da bana gözleriyle 'Böyle davranma' diyor. Gerçekten de, ilkel bir öfkeye kapılarak sık sık yolumu şaşırdığım oluyor; herkese, özellikle de az öncesine kadar bana neşe veren, tek umudum olan Julika'ya haksızlık etmiş olabilirim. Gerçekten de: Neden böyle davranıyorum? Belki de hiç anlamadığım Julikayla kolkola girmiş olarak, Julikayı çok beğenen avukatımın ve kapının anahtarını pantolonunun cebinde saklayan terbiyeli gardiyanım Knobel'in önünde duruyorum; üzerlerine çuval bezi sarılmış mumyalar çevremizde, Julika bunların benim en büyük yapıtlarım olduğunu kafama sokmaya başlamış bile. Bir süre, sanki bilincim körelmiş gibi, buna razı oluyorum, gerçekten, kendimi bırakıyorum, Julika'nın bunlara onca değer vermesi neredeyse etkiliyor beni, ufak şakalara katılıyorum, örneğin müdür beyin alçı büstü konusunda... Böylesine elimi kolumu bağlayan şeyin ne olduğunu bilmiyorum, bu durumun ne kadar sürdüğünü de; ansızın uyanıveriyorum, kapalı kapıyla, avukatımın utanmazca sözleriyle ilgili bütün anılarım silinmiş gibi, saçma sapan bir düşten uyanmış ve o düşü de unutmuş gibiyim, gördüğümün düşten ibaret olduğunu biliyorum, kilitli kapıyla ilgili düşü görmeden hemen önce sormuş olduğum soruyla başbaşayım yine: Julika beni seviyor mu, sevmiyor mu. İpin ucunu o noktada kaçırmış olduğumuzu anlıyorum, Julika'nın çu-

val bezi sarılı mumyalarla ilgili dokunaklı açıklamalarını bölüyor, sorumu yineliyorum. Julika gibi utangaç ve çekingen bir insanın bir avukatla bir gardiyanın yanında böyle bir soruyu yanıtlamasının güç olduğunu, sorumun o atölyede uygunsuz kaçtığını az da olsa farkediyorum. Bu yüzden de avukatımın sessiz kalan Julika'ya yardımcı olmak amacıyla ağzını yeniden açmasına tahammül edemiyorum.

"Canın cehenneme!" diyorum suratına karşı. "Sizi ne ilgilendirir bu! Bu bayanla bir ilişkim olduğunu yadsımıyorum ki–"

Julika güceniyor:

"Anatol–?!"

Bağırıyorum:

"Anatol da ne demek? Anatol da ne demek? Kayıp kocanızın bu ıvır zıvırını üstlenmeye asla zorlayamazsınız beni!– Buyrun!" diyorum kökü derinlerde olan bir öfkeyle ve çuval örtülerden birini cırt diye yırtıyorum, sonuç beklediğim gibi: Dökülen tozu engellemeyi hiçbir avukat başaramaz, kurumuş çamur ufalanıyor, bir sonraki de öyle, bir sonraki de, mumyadan başka bir şey değil bunlar, bir de paslı demirden ve bükülmüş telden oluşan bir ayaklık, işte kayıp Stiller'lerinden geriye kalan yalnızca bunlar, rahiplerin dediği gibi gerisi toprak, yerde kalan birkaç grimsi kahverengi topak, özellikle de çuval bezlerini salladığımda çıkan kahverengi bir toz bulutu. Ne yazık ki kapı çalıyor. Ne yazık ki diyorum, çünkü ortaya çıkan heykeller odadakileri öylesine şaşırtmıştı ki bir vuruşta her şeyi mahvetmeme ses çıkaramazlardı. "Başka kimi çağırdınız?" diye soruyorum avukatıma, "beni delirtmek için?"

Tam o anda içime bir kuşku vuruyor; utanıp sıkılan avukatımın bir işareti üzerine Knobel cebinden anahtarı çıkarıyor, kapının kilidini açıyor, aşağı iniyor; avukatımın söz yağmuru altında, duyduğum kuşku aklımdan çıkıp gidiyor; avukatım bir kez daha (kimbilir kaçıncı kez!) beni uyarıyor, yalvarıp yakarıyor: –aklımı başıma toplamalıymışım, itirafta bulunmak için son şansımmış bu, yoksa mahkemede hüküm giyecekmişim, Bayan Julika için utandırıcı bir durum olurmuş, aklı başında tek bir söz ettiğim anda tahliye edilirmişim, benim sandığım gibi kötü değilmiş her şey, iyi ışık alan güzel bir atölyem varmış, arkadaşlarım dönüş partisi vermeyi tasarlıyormuş, öyleyse kafamı dik tutup itiraf etmeliymişim, Stiller takdir edilen bir sanatçıymış, büyük bir sanatçı değilmiş, zaten kim öyleymiş ki, ama takdir ediliyormuş, Sanat Kurulu mahkeme masraflarını sildirtmeye hazırmış, herkes bana çok iyi davranıyormuş,

bu gülünesi dikkafalılığımın zararı yalnızca kendime dokunurmuş, biraz akıllı davranmam gerekliymiş, Julika iyi ve değerli bir insanmış, evlilik çocuk oyuncağı değilmiş, Julika bir hoşgörü ve iyilik simgesiymiş, öyleyse başımı dik tutup yeniden başlamalıymışım, kaçmak gerçek bir çözüm olamazmış, insan ancak birine bağlı olursa özgür olabilirmiş, evlilik ahlaki bir görevmiş, bir zevk gibi görülmemeliymiş, biraz olgunluk biraz iyi niyet gösterirsem sorun çözülürmüş, Julika'nın Paris'te geçirdiği zor yıllar ve başarılı dans okulundan vazgeçmesi büyük bir özveriymiş, kadınsı bir özveri, ona teşekkür borçluymuşum, öyleyse kafamı dik tutmalı, erkek gibi davranmalı, ellerimi uzatıp 'Yaşasın!' diye bağırmalıymışım. Avukatım bunları söylerken Julikayla ben yine kolkola duruyoruz, Julikanın açık kapıdan yararlanacağımı düşündüğü için mi yoksa gerçekten bana yakın olmak için mi bana sarıldığını bilemiyorum; bedeninin sıcaklığını hissediyorum; avukatım konuşmasını sürdürüyor: Başımı dik tutmalıymışım, hiçbir yer insanın kendi yurdu gibi güzel olmazmış, yurdumuzun değerini daha iyi anlamamız için ara sıra yolculuğa çıkılırmış elbette, ancak insanın köklere gereksinimi varmış, benim içimdeki sanatçının da köklere gereksinimi varmış, kökler, önemli olan buymuş, kökler, hep kökler, binlerce yurtsuz insan varmış, o yüzden minnettar olsam iyi olurmuş, her şeyi olumsuz tarafından görmemeliymişim, insanları biraz sevmeliymişim, ne de olsa İsviçreliler de insanmış, hiç kimse kişiliğini değiştiremezmiş, daha olumlu yaklaşımda bulunmalıymışım, kendimi tutmalıymışım, az önceki gibi her şeyi kırıp dökmemeliymişim, özeleştiri saygı duyulacak bir şeymiş, ancak tozu dumana katmak, kırıp dökmek rezillikmiş, yapılmamalıymış, insan coşkulu olabilirmiş, ama ölçüyü kaçırmamalıymış, her şey sandığım gibi kötü değilmiş, Zürih dünyanın en güzel kenti sayılırmış, ama dediği gibi mutlaka olumlu davranış göstermeliymişim, günümüz dünyasında yeteri kadar nihilist varmış, dünyadaki insanları tek tek düzeltmeliymişiz, bütün ruhumuzla iyi olanı istersek sonunda olurmuş, örneğin Bayan Julika bunu istiyormuş, Bayan Julika örnek bir kadınmış, bana eşim olarak duyduğu sadakatten kesinlikle vazgeçmiyormuş, az bulunur bir kadınmış, ama özel bir kadınmış, harika bir kadınmış, erkekler çoğunlukla iddiacı ve bencil olurlarmış, kadınlar bambaşkaymış, anaca davranırlarmış, güç insanlarmış kabul ama ben onları anlamadığım için öylelermiş, onların duyguları zenginmiş, Julika'nın ruhsal yaşamı hiçbir kadında olmadığı kadar zenginmiş, duygulu olmalıymışım, ben de

yüreğimi kullanmalıymışım, ezeli ve ebedi kadınlık insanı çekermiş, günümüzde dünyada yeteri kadar entelektüalizm varmış, insan her zaman düşünüp tereddüde kapılmamalı, umut etmeliymiş, başını dik tutup umut etmeliymiş, umut olmadan evlilik olmazmış, umut olmadan insanlar ve uluslar arasında barış olmazmış, görülüyormuş zaten, umut olmazsa Ortaçağdaki gibi gerçek sanat da yapılamazmış, kısacası umut olmadan umut olmazmış, öyleyse dürüst olmalı, budalalık etmemeliymişim, Stiller'in de ruhu iyiymiş, avukatım onun iyi bir ruha sahip olduğuna eminmiş, geri kalan kuru lafmış, örneğin şu ad konusu, ama düzen gerekliymiş, herkesin bir adı olmalıymış, avukatım bürokrat değilmiş, böylesine değerli iki insanın arasındaki evliliğin nasıl olduğunu görmek avukatımın yüreğine dokunmuş, kendisi de evliymiş, herkesin zor günleri olurmuş, ama o bunların üstesinden gelmişmiş, ama özveri gerekirmiş, özveri ve yine özveri, buna karşılık insanın ruhu huzur bulurmuş, en önemli şey ruhmuş, bugünlerde dünyada yeteri kadar materyalizm varmış, Tanrıya biraz olsun inanmak şartmış, çağımızın ilişkilerindeki bu acelecilik gerçek değerlere zarar veriyormuş, ayrıca sinema ve spor da– örneğin birey olma özelliğimizi yitirmemize neden olan stadyumların yapımı yoluyla – zarar veriyormuş, en büyük zarar ise komünizmden geliyormuş, ancak benim avukatım çok yücegönüllü biriymiş ve İspanya'daki savaşa katıldığı için Stiller'e kin beslemeyi aklına bile getirmiyormuş, geçelim bir kalem, avukatım da zamanında bir partiye üye olmuş ama parti kapatılmış, geçelim bir kalem, hatasız kul olmazmış ve Franco Avrupa için önemli biriymiş, Stiller o işin sonunun neye varacağını bilemezmiş, kimse de bilemezmiş, hayır, avukatım da bilemezmiş, işte bunun için On Emir ve Tanrının yasaları önem kazanırmış, Bayan Julika'nın söyleyip durduğu gibi insan kafasında kimsenin suretini çıkarmamalıymış, çok doğruymuş, çok doğru ancak insan hırsa da kapılmamalıymış, öldürmemeliymiş de, en azından barış zamanı öldürmemeliymiş, elbette mitralyözcü olmak başkaymış, antimilitarizmin modası geçmişmiş, ama şimdi söz konusu olan bu değilmiş, söylediği gibi: Öldürmemeliymişiz, düşüncelerde bile yapmamalıymışız bunu, bu yapılmazmış, bu ülkede yapılmazmış, aile halkın üreme hücresiymiş, Bayan Julika çocuk doğuracak yaşı geçmemişmiş, zaten o gizli gizli arzularmış çocuğu olmasını, sürü halinde çoğalanlar yalnızca işçi sınıfıymış, aydınlarımız bu konuda oldukça başarısız kalmışlar, önemli olan gelir düzeyi değil, insanın iradesiymiş, aklı başında bir sanatçı İsviçre'de

aile bireylerinin sayısını ölçülü bir biçimde artırmasına yetecek kadar para kazanabilirmiş, heryerde yüksek burslar veriliyormuş, ilgili sanatçının kişiliğinin düzgün olması şart koşuluyormuş ve bunda haklılarmış da, Tanrı bilir ya, haklılarmış, ayyaşların ya da sol görüşlü olmalarından kuşkulanılanların çocuklarını desteklemek istemiyorlarmış, özgürlük çok değerli bir servetmiş, kısacası, İsviçre hâlâ ideal bir ülkeymiş, durmadan grevlere sahne olan şu talihsiz Fransayla karşılaştırılamazmış bile, kafamı dik tutmalıymışım, dürüst olmalı ve geçmişe bir sünger çekmeliymişim, olacak dostum olacak, olmalı, bir avukatın da her zaman baştan başlaması gerekirmiş, insanlığın yazgısıymış bu, Tanrıya inanarak her şeyi başarmak mümkünmüş, ancak bu konuda da fanatik olmamalıymış elbette, her şeyi İsviçrelilere özgü akılla yapmalıymış, toplumsal olanlar anlaşılıyormuş zaten, evet, bir nokta daha varmış: Stiller, huzurevindeki üvey babasını unutmamalıymış, ya da Goethe'nin güzel sözleriyle: Atalarından sana kalana sahip olabilmen için onu kazan; manevi ya da insanca anlamı olabilirmiş bu sözlerin, insanın huzurevindeki üvey babasını unutması hoş bir şey değilmiş, doğru değilmiş, saygı gösterilmeliymiş, Stiller dünyada bir başına değilmiş Tanrı aşkına, toplumun bir üyesiymiş, topluma destek olmalıymış, görev sorumluluğu taşımalıymış, ama bütün bunlar sevgiyle yapılmalıymış, insan hep kendini düşünmemeliymiş, Bay Stiller, Bayan Julika'yı kendime örnek almalıymışım, böylesine güç bir adamla evlenmeyi göze almış olan bu iyi ve yürekli kadına bir kez daha saygılarını sunarmış, bir kez daha söylüyormuş: Elimi vermeliymişim, çünkü her şeyi yadsımanın artık anlamı yokmuş, ezici kanıtlar varmış, Bay Stiller, cesaretimi toplamalı, akıllı davranmalıymışım, Tanrıya ve Bayan Julika'ya, evliliğe, İsviçre'ye, kendi içimdeki iyiye, biraz inanmalıymışım–

Avukatım Dr.Bohnenblust'un sözleri böyle sürüp gidiyor.

Huzurevinden getirilen yaşlı adamı atölyeye soktuklarında, Julika'nın hiç değilse akıl hastanesinden çağırdığı gardiyanlar ellerinde deli gömlekleriyle içeri girerken yüzü kızaran bir eş gibi kızaracağını tahmin ediyorum. İlk anda, içeri gireni daha önce gelen gezgin satıcı sanıyorum, avukatımın hemen koşup bir koltuk getirdiğini görünce şaşırıyorum; avukatım utandığı için nazik davranıyor, çünkü o da durumun bu kadar sıkıntı verici olacağını düşünmemişti herhalde. Konuşmamakta direnen tutuklulara yapıldığı gibi, o da bu karşılaşma sayesinde biraz aklımın başıma geleceğini ummuş olmalı; bütün öteki yüzleşmeler beni etkilememişti. Avu-

katıma yapacak başka ne kalmıştı ki? Knobel ihtiyarcığı tozlu koltuğa oturtuyor, adamcağız mahkemeye, resmi makamlara, avukat beye ve Paris'li balerine duyduğu saygıdan neredeyse eriyip bitiyor. İhtiyarın kim olduğunu gördüğümde ağlamaya başlıyorum, ama onun benim ağlamamı görmediğini farkediyorum. Kendini çok bırakmış. Onu böyle görmeye dayanacak kadar yürekli değilim, bu yüzden arkamı dönüyorum, ama bu görüntü beni şaşırtmıyor; Bowery'deki gece aklıma düştüğünde onu başka türlü canlandırmıştım kafamda. Şimdi arkamdan onun kötü niyetli, berrak, ince, yaşlı sesini duyuyorum: Demek öyle, demek döndün, ha! Kıkır kıkır gülüyor, avukatım, orada bulunanlardan hangisinin oğlu olduğunu söylemesini istiyor. İhtiyar kıkırdıyor: Çok iyi bir evlat, evet, benimle hiç ilgilenmiyor, ya. Avukatım ona, oğlunu tanıyıp tanıyamayacağını soruyor. Ya ya, diye kıkırdıyor ihtiyar, çekip gitti, iyi bir evlat, günün birinde memlekete gelince, ya, hayatta olup olmadığımı sormak bile aklına gelmez, iyi bir evlat!...

O anda en yapılmayacak şeyi yaptım.

"Kes şu saçmalığı!" dedim olabildiğince küstahça. "Seni tanımıyorum."

Demek öyle diye kıkırdadı ihtiyar, demek öyle.

"Yeter artık!" diye bağırdım, kendimi çok gülünç bir duruma düşürdüğümü görüyordum, o an öylesine dayanılmazdı ki – ne yapacağımı bilemediğim için önüme gelen bir alçı heykeli yakalayıverdim, önce amacım yalnızca tehdit etmekti, ancak güzel Julika'nın istifini hiç bozmadığını gördüm, gülümsemiyordu, benim, yani onun Stiller'inin asla kendisine bir şey fırlatmayı göze alamayacağına emin gibiydi; şu işe bakın ki, ben de göze alamadım bunu. Elimdeki alçıyı fırlatıp attım, az önce de söylediğim gibi düştüğüm gülünç durumun farkındaydım, böyle olmam beni öyle öfkelendirmişti ki (ötekiler ağırbaşlılıklarını bozmamışlardı) alçıdan bir büstü daha yakaladım, yere fırlattım, ama büst parçalanmadı, yerde yuvarlandı, kendimi aciz hissediyordum, tıpkı karabasanlarda olduğu gibi, elime geçirdiklerimi sağa sola şiddetle fırlatıyor olsam da eşi benzeri görülmemiş bir biçimde acizdim; hiç kimse bana engel olmuyordu, avukatımla Knobel şaşkınlık içinde beni izliyorlardı, benim kayıp Stiller olduğuma emindiler, bu yüzden atölyede bulunan her şeyi kırıp dökmeye hakkım olduğunu düşünüyorlardı; duyduğum tek ses köpeğin havlamasıydı; odadakilerin durumu yanlış anlamaları sanki elimi ayağımı felce uğratmıştı, öyle ki, heykelleri üzerinde durdukları ayaklıklardan kaldıramıyordum bi-

le; böylece küçük heykellere yöneldim, alıp duvara fırlattım onları, kimilerinin parçalandığını görmek keyiflendirdi beni; öfkemin çevremdeki her şeyi kırıp dökmeye yetmeyeceğini yalnız ufak tefekle yetinmem gerektiğini, yerlerinden oynatamadığım büyük parçaların öfkemden kurtulacaklarını anlayınca rezil olacağımı düşündüm. Çevremdekiler beni hor görmeye hazırdılar, buna katlanamayacağımı biliyordum, gerçekten de, azgınlığımı sürdürmeme onların alaycı bakışlarından duyduğum korku sebep oldu. İşi yarıda bırakmamalıydım. Yapabildiğim kadarıyla heykellerin ayaklıklarını devirdim, ancak çok geçmeden işi bu biçimde de bitiremeyeceğimi anladım. Büyük iş demekti bu! Yaptığıma her an son verebileceğime öylesine emindiler ki, hiç kimse tek sözcük etmiyordu., yalnızca o yabancı köpekcik havlıyordu; bu saçmalığa bir son vermeme, alçıdan heykelleri sağa sola fırlatmaktan vazgeçmeme engel olan kibrim yüzünden umutsuzluğa kapılmıştım, bu kırıp dökmelerimin kimseyi üzmediği belliydi, ama bitecek gibi de değildi, sonunda elime bir kenet aldım, bütün alçıları parçaladım ya da en azından işe yaramayacak hale getirdim; ancak sırada, sayıları çok olmasa da, bronz heykeller vardı, birincisi öylesine ağırdı ki kaldırıp yere fırlatmayı düşünemezdim bile, ama dayanmalı, bronzların da işini görmeliydim, öncelikle de bronzların da; var gücümle birincisini yerinden kaldırabildim, yere yuvarladım, döşemenin üstünde bir, iki ya da on kez gümbürdeyerek zıplamanın bu bronza vızgelmesine benden başka gülen olmadı, heykeli açık duran pencereye kadar götürdüm; odadakiler o anda yerlerinden fırladılar, heykelin avlunun bir yerine düşüp tanımadıkları birinin canını alacağından korkmuşlardı, heykelin teneke dama güm diye çarpması içimi ferahlattı, ah evet, şimdi yeniden kırıp dökmenin keyfini çıkarıyordum, gücüme de kavuşmuştum, Knobel bana engel olmak istedi ama bronz heykellerden birini ayaklarına düşüreceğimden korkuyordu, bu yüzden uzakta durdu, ben de herkese inat, elime aldığım bronz heykelle birlikte yeniden pencereye gittim. Güm! Teneke dam güm güm öttü, avludan bağrışmalar duyuldu, herkes avaz avaz küfrediyordu, dama çarpan bronzlar top gibi gümbürdüyorlardı, kan ter içinde kalmıştım, daha neler var diye çevreme bakındım, dolapları açtım, ıvır zıvırı fırlatıp camdan dışarı attım, havada uçanlar artık yalnızca taslak defterleri, spatüller, kutular filan olmasına karşın biri tehlike zilini çaldı, atölyedekileri artık görmüyordum bile, yalnızca orada olduklarını biliyordum, elime bir şey geçirebildiğim – Afrika maskesi, banderillalar, Kelt baltası, ne

olursa – ve dama atıp gümbürdetebildiğim sürece keyfim yerindeydi, ah, keyif ne kelime, yanlış bir şey yaparım diye hiç korkmuyordum, kendimi bulmuştum. Ne var ki, kendi kendimden ne kadar hoşnut olsam da korktuğum an gelip çattı: Daha gelmeden bile hayatımın en acınası an'ı olarak düşündüğüm an, yani teneke damı gümbürdetmek, tıngırdatmak, çın çın öttürmek için raflarda ve ayaklıklarda hiçbir şey kalmadığı an, ondan sonra neler olacağını kafamda canlandıramadığım an, o sessiz ve biraz da boş, her an gibi geçici ve tam da bu yüzden acınası olan o an ... Ter içindeydim. Knobel, tenekeci ya da anahtarcı dükkanındakileri yatıştırmak, bronz yağmurunun sona erdiğini bildirmek için dışarı çıkmış ya da aşağı inmişti. Gülümsemeye çalıştım, bunu beceremeyince en azından gülmeyi denedim, ancak bana katılan olmadı, yalnız başıma gülemeyecek kadar yorgundum. O zaman Julika'yı, güzel Julika'yı yeniden gördüm. İlk konuşan o oldu:

"Şimdi ne olacak?"

Julika oturuyor, benim yüzümden deliye dönmüş olun küçük foksteriye de kucağında, köpek şimdi rahat. Öyle sanıyorum ki, benim yaptıklarım sırasında Julika hiç ayağa kalkmamış. Başını beni eleştirircesine sallamıyor, yalnızca şarabını döken ya da bir bayanın uzun etekli tuvaletine basan bir adama bakar gibi bakıyor bana; bağışlanabilir bir şey bu, ama acı veriyor. Ama bağışlanabilir. Gözlerime inanamıyorum: Olağanüstü güzellikteki gözlerin süslediği yüzü hiç değişmemiş, öylesine değişmemiş ki, aslında ne bekliyordun diye soruyorum kendi kendime. Kızılımsı saçlarını geriye itiyor, ama gereksiz bu, yerinden hiç kıpırdamamış ki; yaptıklarım yüzünden beden ısısı yükselen ben'im, her bir gözeneğimden ter fışkırıyor, gömleğim su gibi, kravatım çarpılmış; işte tam da bu yüzden Julika kızılımsı saçlarını bir kez daha geriye itiyor, sıkıntılı bir durumda olduğu için yapıyor bunu elbette. Özür dilememi mi bekliyor acaba? Merdiven boşluğunda bir gürültü oluyor; ama ortada kimse yok herhalde, yoksa ses olurdu . Doğal olarak büyük bir öfke ve hiddet var atölyede, bunu farkedebiliyorum. Julika bir sigara alıyor, ben de ateş tutuyorum. Evet o haklı: Şimdi ne olacak? Elimde çakmakla birkaç saniye Julika'nın yüzünü inceliyorum, gözlerimden yaşlar boşanacak ve bir an sonra da ellerimi yüzüme kapatıp onun önünde dizüstü çökecek gibi oluyorum, Julika ellerimi hıçkıran, çirkin ve gülünç suratımdan çekene kadar da öylece kalacağım. İstiyorum, ama olmuyor, sanki gözyaşlarım içime akıyor ve ben de tıpkı Julika gibi hiç değişmeden duruyorum ora-

da. Julika'nın eğilmez, sarsılmaz bir kibri (hoşgörüsü) var, benim hep yenilmeme karşı elinden bir şey gelmeyen bir galip gibi, ya da daha çok bir anne gibi, yola gelmeyen oğlunu her şeye karşın seven bir anne gibi gülümsüyor, bana göre çok üstün buluyorum onu, akıl ermez derecede iyi niyetli, soğukkanlılığı insanı öldürüyor ve tanık olduklarını yansıtmaması öyle budalaca ki, yeni doğmuş bir bebek kadar inançsız gözlerle süzüyorum onu. Ne kadar güzel olduğunu hiç unutmayacağım; kızıla çalan saçlarını, kaymak gibi tenini, bir genç kızı andıran dudaklarını, belki mavi ya da yeşil, belki de renksiz olan gözlerini, ah, ne kadar büyük, ne olağanüstü güzellikte, öylesine saf ve gizemsiz, delikleri biraz büyük olan o güzel burnunu, ah, büyüleyici kulaklarını, o soylu ve dimdik ve zarif boynunu ve o boynun içinden yükselen o nazik sesini. Bunları hiç unutmayacağım! Oturup sigara içerken bileklerinin aldığı zarif biçimi– bir an Julika'yı gırtlağından yakalayıp boğacakmışım gibi geldi bana. Ama elbette bunu da yapmıyorum... Knobel geri dönüyor, avukatıma zarar ziyanın yaklaşık boyutunu bildiriyor. "Tanrıya şükürler olsun," diyor avukatım, "hiç olmazsa yaralanan yok, hiç olmazsa bu yok–!"

Olup biteni üvey babama anlatmaları gerekiyor; gürültüyü farketmiş, neler olduğunu bilmek istiyor, ne de olsa onu buraya bizzat çağırmışlar, bizzat diyor, üst üste.

PS. Ne tür bir acizliğin içine düştüğümün bilincinde olduğum şu dakikada her şeyi söylemenin, gerçeği söylemenin sırası geldi sayılır. Ama her şey dediğim şey nedir? Açıklamaya çalıştığım anda geriye bir şey kalmıyor. Yoksa her şey dediğim şeyi, başımdan geçenleri çoktan anlatmış olmaz mıydım?

Söyleyebileceğim şu:

Bundan iki yıl kadar önce intihar etmeye kalkışmıştım. Kararımı daha önceden vermiştim. Bunu düşünürken, intihara kalkışan çoğu kişide olduğu gibi, bu işi yaptıktan sonra her şeyin bitivereceğine, ışıkların sönüp gösterinin sonunun geleceğine emindim. Hiç kuşkunuz olmasın, bunları düşünürken en ufak bir korku duymuyordum. Girişimimin başarısızlıkla sonuçlanması, kesinlikle teknik nedenlerden kaynaklandı. O tahta kulübede bulmuş olduğum modası geçmiş küçük tabanca, iyice temizlendikten sonra kullanılır hale gelmişti, ancak tetik istinat noktası benim askerdeyken alıştığım tüfeklerinkinden çok daha hafifti, ya da hiç yoktu. Sanırım silah vaktinden önce patlamış, mermi (oradaki çekmecede eski cep-

haneden kalma bir tek mermi bulabilmiştim) kafatasımı delmemiş, yalnızca sağ kulağımın üzerinden sıyırıp geçmişti. Sonradan bana röntgen filmini gösterdiler. Aklımda kalanlar şunlar: Biri, iki eliyle kafamı iki yanından sıkıca tutmuştu, ateş edildiğini duyan tek kişi olan Florence'in yüzü tepemdeydi; sonra her şey silinmişti – uzaklardaki bir tek yuvarlak delik dışında (çocukken ara sıra atık su borularının içinden sürünerek geçerdik, gün ışığının göründüğü uzaktaki delik öyle küçük dururdu ki, oraya hiç ulaşamayacakmışız sanırdık, işte benim gördüğüm delik de buna benziyordu!); dayanması güç bir durumdaydım, ama acı duymuyordum. Hatta acıyı özlüyordum. Adının çağrılması, ama kendi sesinin çıkmaması gibi bir duygu. Uykuya dalabilmek için duyulan umarsız arzu, ama hiçbir zaman uyuyamayacağını bilmek. Sonradan, Kent hastanesine götürüldüğümde, uyumak için yalvararak bu minval üzerine konuşmuşum. Sonradan şuna inandım ki, o korkunç acının nedeni ansızın hiçbir şey yapamıyor olmaktı, ne geriye ne ileriye gidememek, yere düşememek, ne yukarının olması ne de aşağının, ama yine de var olmak, bir son, bir ölüm olmadan umarsızca kalmaktı. Nasıl ki insan düşünün içinde gördüğünün düş olduğunu kimi zaman bilirse, ben de şimdi ölsem bile bunun ölüm olmayacağını biliyordum. Biraz saçma olacak ama, sanki büyük bir şaşkınlığa düşmüş gibiydim, hani paramparça olmak isteyip bir duvarın üstünden yere atlarsınız, ama zemine ulaşamazsınız, asla ulaşamazsınız, yaptığınız iş bir atlama olarak kalır, yalnızca bir atlayış, aslında atlayış da değildir, aklınız başınızda olarak kendinizden geçmenizdir, olmayan yalnızca zamandır, dediğim gibi, içinde iş yapmamıza yarayan bir aracı olan zamanın eksikliğidir; her şey olduğu gibi kalır, hiçbir şey sona ermez, her şey olduğu yerde olduğu gibi kalır. Daha sonra anlattıklarına göre, bana kısa aralıklarla iğne yapmışlar. Beni her defasında dehşetin eşiğine getiren şey, büyük bir olasılıkla yaralı bedenime herhalde gerekli olan bu yatıştırıcılar, güçlendiriciler ve uyuşturuculardı; kendimden geçtiğim anlarda bu dehşet, simgesel bir biçim alıyor, belleğimde yankısını bırakıyordu . En azından ben böyle olduğunu sanıyorum, aslında bu konuyu hiç kimseyle tartışmadım. Böyle bir konu üzerinde konuşulabilir mi? Burada sadece 'meleğim' dediğim şeyin, duyduğum bu dehşet olduğunu söyleyebilirim...

(Bir haber geldiği için notlarıma ara veriyorum: Verilen hükmün açıklanacağı bugünkü son duruşmanın saati daha önce 16.00 olarak duyurulmuştu, ama sabah saat 10.30'a alınmış.)

* * *

Daha önce de söylediğim gibi, bu konuda hiç kimseyle konuşmuş değilim, konuşmamakta haklıyım da; tamamen elimizden kaçırmadan, anlaşılamayan bir şeyi anlaşılır yapmamız olanaksızdır; bu açıklamayı yaparken, her şeye 'bir anlam vermek' için her şeyi iradem dışında nasıl birbirine uydurduğumu şimdi farkediyorum. Aslında vermem gereken bir şey yok. Ben 'anlamı' ele geçirdim. Onu korumalıyım... Eskiden peşpeşe gördüğüm düşlerimin pek az yerini anımsıyorum, çünkü onları kimseye anlatamamıştım. (Bir keresinde Florence, melez kız, kentteki o hastanede beni ziyarete gelmişti; kendim ağzımdan tek tük sözcükler çıkarabilmiş olsam da onu oldukça iyi anlayabilmiştim.) Düşlerimin biri şöyleydi: – 'Little Grey'i boğduğum anda, onun kedi değil, Julika olduğunu anlıyorum, Julika gülüyor, ama şimdiye dek böyle güldüğünü hiç görmemişim. Julika bambaşka, neşeli biri olmuş, var gücümle kedinin boğazını sıkıyorum, Julika görmediğim bir kalabalığın önünde benimle alay ediyor, kedi bana karşı koymuyor, ama sonra yeniden pencerenin pervazına sıçrıyor, yalanıyor, Julika asla benim karım olmadı, hepsini ben kafamda yarattım... Bir başka düş: Annem benim yatağımda yatıyor, iğrenç bir görünümü var, gülümsüyor, ama balmumundan bir kukla o, saçları fırça gibi, dehşete kapılıyorum, elektriği açmak istiyorum, ama olmuyor, elektrik kesilmiş, bütün ev karanlıkta, ne var ki ben balmumundan annemi açık seçik görebiliyorum, müthiş bir yılgınlık içinde diz üstü çöküyor, uyanabilmek için bağırıyorum, ellerim içinde ansızın kafa büyüklüğünde bir paskalya yumurtası buluyorum... Öteki düşlerimi bu kadar iyi anımsayamıyorum. Hepsi aynı konu üzerineymiş gibi geliyordu bana, bilincimin bulandığı anlarda düşlerim sürüyordu, örneğin...

(Az önce aldığım haberi bir de kendi ağzıyla bildirmek isteyen avukatım Dr. Bohnenblustu notlarımın arasına giriyor. Hazır olmalıymışım.)

* * *

Aslında şunu söyleyebilirim: Ben o zamanlar bir şeyler sezmiştim. Sezgimi ortaya koymamamın nedeni duyduğum utanç değil, elimden gelmiyor bu. O yaptığımdan dolayı asla kendimden utanmadım. Asla hayat olmamış bir hayatı üstümden çıkarıp attım.

Varsın bunu yapış biçimim gülünç olsun! Bana olağanüstü bir özgürlüğün anısı kaldı: Her şey bana bağlıydı. Bir kez daha yaşamak isteyip istemediğime karar verebilme hakkım vardı, ama bu kez ölümüm gerçek bir ölüm olsun istemiştim. Söylediğim gibi, her şey bana bağlıydı. Yüce güce hiç bu kadar yakın olmamıştım. Tanrının lütfuna uğrayacağımdan emin olarak yaşamayı seçtiğimi, çok şiddetli bir acı başlayınca anladım. Ancak şimdi dünyaya gelmiş olduğumu kesin bir biçimde duyumsuyordum, bir mutlaklık duygusu vardı içimde, bu duygu sayesinde gülünç olandan da korkmuyordum, az önce doğduğum insan olarak kalmaya, çıkarıp atamayacağım bu yeni yaşamın dışında bir yaşam beklememeye hazırdım. Söylediğim gibi, bütün bunlar iki yıl kadar önce olmuştu, o zaman otuz sekiz yaşındaydım. Kent hastanesinden çıkmama izin verildiği gündü o gün...

(Çalışmam yine yarıda kesildi!)

Mahkemenin hükmü beklediğim gibi: Ben, altı yıl, dokuz ay ve yirmibir gündür kayıp olan ve en son Steingarten Sokağı 11 numarada ikamet eden, Zürihli heykeltraş Anatol Ludwig Stiller'le (onların gözünde) aynı kişiyim; halihazırda Paris'te ikamet eden Bayan Julika Stiller-Tschudy ile evliyim; İsviçreli bir gümrük memuruna tokat attığım, vatandaşlık görevlerimi yerine getirmediğim, yer değiştireceğimi polise bildirmediğim (çeşitli resmi makamlardan gelmiş toplam 107 tane uyarı birikmiş) için çeşitli cezalar ödemem gerekiyor; ayrıca devlet vergileri, askerlik vergisi, yaşlılık ve aile sigortası, devlet malı bir silaha ilişkin tazminat da ödemem gereken borçlar arasında, bunun dışında mahkeme masraflarının üçte birini, yani 9361.05 Frank'ı da hükmün imzasını izleyen otuz gün içinde ödemeliyim. Ayrıca, bu davanın bitiminde davalının tutukluluk hali sürer, bu davada verilen karara karşı temyiz hakkı kullanılmazsa ikinci bir dava açılacak, ve bu davada Smyrnow Olayı diye bilinen olayla ilgili olası bağlantılar açıklığa kavuşturulduktan sonra tutukluluk hali kaldırılacaktır.

Kapanış konuşmasından vazgeçiyorum–

Temyizden de vazgeçiyorum–

Bayan Julika Stiller-Tschudy, yani bugün yasal eşim olan kadın, Dr. Bohnenblust'u, yani yasal avukatımı, avutmakla meşgul; bu adam gerçekten de elinden gelen her şeyi yaptı, aslında bugün benim de ona candan teşekkür etmem gerekirdi; gerçi ona bir bi-

çimde teşekkür etmeyi tasarlamıştım, ama ne yazık ki bunu unuttum. Sayın Müdür Schmitz, yani milyoner müdür de duruşmada bulundu ve bugünkü tarihle bana karşı bir hakaret davası açtı bile. Smyrnow olayına gelince, beni teslim alan Federal polisi pek yakında hayal kırıklığına uğratacağım; İspanya'da birlikte olduğum ve daha sonra New York'un Bronx semtinde berber olarak çalışan, Amerika'ya vardığımda beni evinde konuk etmiş olan Çekoslovak dostum Theo Hofer hâlâ hayattaysa, üzerinde kuşku duyulan 18.1.1946 günü nerede olduğumu birkaç gün içinde kanıtlayabileceğim.

Koridordan Julika'nın yaklaşan ayak seslerini duyuyorum–
Meleğim, uyumama izin verme.

PS. Kardeşim Wilfried Stiller, 9361.05 Frank'ı ödemeye hazır olduğunu bildirmiş. Ona teşekkür ediyorum.

İKİNCİ BÖLÜM

Savcının Sondeyişi

Stiller'in, elimizde bulunan 'Hapishane Notları'na – bu notlar, içinde adı geçen ve bugün hayatta olan kişilerden izin alınarak, kısaltılmadan ve elbette herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi sunulmaktadır– bir de 'Özgürlük Notları' adlı bölüm eklememiş olmasından üzüntü duyduk. Kendisini zaman zaman bunu yapması için zorlamış olsak da, kararından bir gün bile şaşmadı. Böyle bir şey yapmak gereğini duymuyordu. Bu yüzden, sonunda kendi ısrarcılığımızın bir hata olduğunun farkına vardık. Stiller'in suskunluğu, eğer böyle demek doğruysa, ruhunun kurtulması için attığı önemli, hatta en belirleyici bir adımdı, bu ruh özgürlüğünü biz yalnızca dostumuzda değil, daha da belirgin olarak ona yakın olan kişilerde sezdik, onunla olan ilişkimizin belli belirsiz ve oldukça yavaş, ancak gerçek anlamda değişmesinden sezdik. Onunla dostluk kurabildik; Stiller, karşısındakini ikna etme hırsından kurtulmuştu.

Sözü geçen Smyrnow Olayını burada bir kez daha inceden inceye ele almaya gerek yok. Stiller söz konusu 18.1.1946 günü nerede olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtladı; gerçekten de 18.1.1946 tarihinden çok önce New York'a gelmiş ve belgelerle kanıtlandığı üzere ilk birkaç hafta Çekoslovak tanıdığının evinde kalmış. Ne var ki, Stiller bu konudaki kanıtı, kimliği konusunda itirazda bulunmaktan vazgeçtikten sonra sağlayabildi. Stiller'in sözü geçen kuşku konusunda gösterdiği serinkanlılık, bana ta başından beri gerçek görünmüştü, tutukluluğu süresince yaptığı birçok açıklamadan daha gerçek. Öte yandan, Stiller'i yakından tanımayan makamlar, onun herkesçe bilinen kimliğini neden böyle inatla yadsımaya çalıştığına bir anlam veremiyorlardı; böylece o ana kadar faili meçhul kalmış suçlarla ilgili olan her türlü bağlantıyı en azından gözden geçirmeye karar verdiler, evet, bunu yapmak onların göreviydi. Göz önüne alınması gereken bu faili meçhul suçlar arasında Zürih'de işlenmiş iki cinayet de bulunuyordu; oysa ki Stiller'in bu konuda bilgisi yoktu. Bütün olaylar çok geçmeden

su götürmez bir biçimde olumsuz sonuçlar verince, Stiller daha o ay serbest bırakıldı.

Stiller önceleri Cenevre Gölü kıyısındaki ufak bir pansiyona yerleşti, yeniden onunla birlikte yaşamaya karar vermiş olan karısı kendisine eşlik ediyordu. Bu birlikte yaşamanın nasıl biçimleneceğini büyük bir olasılıkla ikisi de açık seçik bilemiyorlardı. Bense meraktan ölüyordum. Bizim Forch'daki ufak ve gösterişsiz, ancak ısınma olanağı olan tatil evimize, Zürih'e çok yakın olduğu gerekçesiyle gitmek istememişti. Doğduğu kentin ona, her ne kadar komisyonda sert itirazlara neden olmuş olsa da, teşvik yardımı olarak iki bin Frank vermesi çok iyi olmuştu; o zamanlar bu para evli bir çiftin iki, hatta üç aylık geçimini sağlayacak bir miktardı. Bu parayı kullanarak ve başka mucizelerin de olmasını umarak Cenevre Gölünün kıyısında kaldılar. Doğrusunu söylemek gerekirse Stiller'i Territet'de gözümüzde canlandıramıyorduk. Aklımızda kaldığına göre orada bir dolu otel, tenis kortu, teleferik ve tepesinde kuleleri, bahçesinde de süs heykelleri olan şaleler vardı; dostça ilişkilerimizi kullanarak onların orada dostça koşullar altında kalmalarını ayarlayabilmiştik. Noel gelip de hâlâ onlardan bir ses çıkmayınca huzursuzlanmaya başladık. Sonunda Stiller bana ilk mektubunu yazdı, 'Sevgili savcı dostum!' diye başlayan bu mektupta benden ödünç olarak elektrikli bir ocak istiyordu; mevsim kıştı, kalış ücretine dahil olan sıcak kahvaltı dışındaki yemekleri otel odasında yedikleri soğuk şeylerden oluşuyordu. Stiller o kısa mektubunda 'her şey için' teşekkür ediyordu, ancak ifadesindeki alçakgönüllü hava beni korkuttu. O zamanlar o ikisi için kaygılanıyorduk; en ufak bir yaşam belirtisi olmayan bir kür merkezindeki belki hoş, ama ne olursa olsun dünyadan uzak bir otel odasının bu çiftin yeniden bir araya gelmeleri için hiç de uygun bir ortam olmayacağını düşünüyorduk. Sonunda, Şubat başlarında bir hafta sonu karımla birlikte Territet'e gittik, Stiller ve karısıyla buluştuk, güneşten yanmışlardı, küçük bir balkonu da olan ufak odaları gerçekten hoştu; ancak üstüste yığılan bavulları odayı daha da küçültüyordu. Pencerenin dışındaki Cenevre Gölü de olabildiğince uzak duruyordu. Stiller keyifliymiş gibi davrandı, biraz fazla keyifli, karısının kolunu tutarak kendilerini bize takdim etti: "İsviçreli bir iç göçmen ailesi". Gelecekleriyle ilgili soru sormaktan kaçındık. Aşağıda yemek salonunda otururken de zorla yürütülen bir sohbetin dışına çıkamadık; otel neredeyse boştu, Stiller ve karısı oranın yabancısı değillerdi, yine de öyle bir çekingenlikleri vardı ki, sanki beyaz örtülü bir sof-

rada ilk kez oturuyorlardı. Yemek salonunda bizim dışımızda çok az insan gördük, yaşlı bir İngiliz vardı, yarı felçli olduğu için etini hemşiresinin kesmesi gerekiyordu, onun dışında çorbasının üstünde tuttuğu kitabı okuyan bir Fransız Markisi vardı, tek başlarına kalan insanlardı bunlar; ayrıca bir Alman çift de vardı, ancak alyanslarının farklı olduğu hemen dikkatimi çekti, mutlu ve aşırı çekingendiler. İsviçrenin Almanca konuşulan bölümünden olan garson, Fransızcasıyla onları büsbütün utandırıyordu. Ne olursa olsun, Stiller'le karısının bu kadar ürkek davranmaları için bir neden göremiyorduk. Ne yazık ki o hafta sonu yağmurlu geçti. Yürüyüşe çıkmamız söz konusu olamazdı, Stiller'le karısı da ısısız salonda oturmaktan kaçınıyorlardı. Böylece neredeyse bütün zamanımızı o küçük otel odasında, bavulların arasında geçirdik. Aklımda neler konuştuğumuzdan çok onların görüntüleri kalmış. Stiller'in karısı yıpranmış giysileri içinde de zarifti, odanın içinde hiç durmadan gidip geliyor, hemen hemen hiç konuşmuyor, bizi dinliyor ve peşpeşe sigara içiyordu. Onları Paris'teki Ruslara benzettik, ya da karımın dediği gibi, New York'taki Yahudilere; kendilerine ait hiçbir şeyleri yoktu. Karımla Bayan Julika ilk kez karşılaşıyorlardı, birkaç nezaket sözcüğü dışında birbirleriyle konuşmadılar sayılır. Stiller sık sık nükte yapmaya çalıştı. Uzun sözün kısası kasvetli bir ortamdı, cama vuran yağmurun, çayın ve bol bol sigara dumanının doldurduğu sonu gelmez bir öğleden sonrasıydı, sanıyorum hepimiz hayal kırıklığına uğramıştık. Paralarının tükenmekte olduğunu anlamak zor olmamıştı. Pek de rağbet görmeyen yetilerine biraz olsun uygun düşen birer iş bulmaları olanaksız gibi görünüyordu. Julika'nın kendisine değil de Mösyö Dmitritsch'e ait olduğunu öğrendiğimiz Paris'teki dans okuluna dönmesi de söz konusu değildi. Durumun apaçık umutsuz görünmesi Stiller'i güldürdü. Elektrikli ısıtıcıdaki suyun kaynamasını bekleyen bayan Julika, ayakta durmuş, ellerini tayyörünün ceplerine sokmuş sigara içiyordu, Stiller bavullardan birinin üzerinde oturuyordu, ellerini yukarı çektiği dizinde kavuşturmuştu; başbaşayken de aynen böyle, hemen hemen böyle yaşadıkları duygusuna kapıldım, güleryüzlü ve suskun olmalıydılar, birbirlerine katlanmaları gerektiğini bilen, zincire vurulmuş iki kişi. Stiller benden kitap istedi.

Uzun süre onlardan haber almadık. Ben de yazacak bir şey bulamıyordum, hatta ziyaretimizden sonra daha da bulamaz olmuştum. Yazmayı düşünüyordum, yazsam iyi olurdu, ama nasıl yazacağımı bilemiyordum. İçinde Kierkegaard'ın bir cildinin de yer al-

dığı çok sayıda kitap gönderdim ona, ancak yanıt alamadım. Stiller çifti aylarca yok olmuş gibiydiler. En azından artık o adreste değillerdir diye düşünüyorduk. Nasıl yaşadıklarını gözümüzde canlandıramadığımız insanları, bize gereksinim duyabileceklerini sansak bile, az düşünürüz. O zamanlar ben onları iyice ihmal ettim; karımsa başka nedenlerden dolayı mektup yazamıyordu, saygı duyulması gereken nedenlerdi bunlar.

Yaklaşık altı ay kadar sonra, yaz sonunda, Stiller'den bir mektup aldım, satırlarından neşe fışkıran bu mektupta şöyle diyordu: "Tutukevinde geçerdiğim onca ay karşılığında Tanrı beni ödüllendirdi, düşlerimizdeki evi bulduk, kiraladık ve taşındık, bir Vale Çiftliği burası!" Rahat bir soluk aldık. Görünüşe göre beklenmedik anda şansları rast gitmişti. Kira inanılmayacak kadar düşüktü, ama karşılığında tuttukları yer de inanılmayacak kadar bakımsızdı, ancak dostumuz çiftlik evini uzun uzun anlatıp övmekten yorulmuyordu. Ne olursa olsun çok mutlu olmuşa benziyordu. Gözümüzde rahat ve huzurlu bir ev canlandırmamızı istiyordu, eskiden Vo kantonundaki bir çiftlik, belki de bağ eviymiş burası, Stiller bu konuda emin değildi; evin dışında bir üzüm bağı, oldukça eski yıllardan kalma eski bir üzüm cenderesi, atölye olması için yeterli boyutlara sahip olan havadar bir samanlık, ayrıca bütün o araziye bir saray havası veren iki yanı çınar ağaçlı bir gezinti yolu da bulunuyordu. Kimi mektuplarda o ağaçların çınar değil, karaağaç olduğunu yazıyordu Stiller. Daha sonraki mektuplarda samanlığın sözü hiç edilmez oldu. Bunun yerine başka sevindirici şeyler çıktı; Stiller ansızın avludaki eski tulumbadan söz eder olmuştu, tulumbanın demirindeki döküm ustalığını bize çizdiği resimlerle gösteriyordu, ya da arı kovanından ya da gül bahçesinden söz ediyordu. Bütün bunları büyük bir gönül rahatlığıyla anlatıyor, her şeyin biraz bakımsız kalmış olduğunu, paslandığını, kuruduğunu ve üstlerini koyu renkli sarmaşıkların bürüdüğünü yazıyordu. Glion'un çevresini tanıdığımız için, hayalgücümüzü ara sıra zorlamamız gerekiyordu. Mutluluk içindeki dostumuzun her şeyi biraz abarttığını düşünüyorduk. Bize gönderdiği çizimlerde, Vo kantonunda sıkça rastlanan dik eğimli, dört yüzü de kiremitli bir çatı, çevrede meyve ağaçlarının süslediği bir düzlük, arkada da Savoyen'in dağları görünüyordu; seksen tane karaağaç dizili gezinti yolu hiç görünürde yoktu. Karım sonradan ona bu konuda soru sormadan edemedi! Stiller bize bir başka çizim daha göndermişti, öylesine hoş bir çizimdi ki, onu çerçeveletip duvara asmıştık; resimde evin içi ve ko-

caman bacalı bir ocak görünüyordu, Bayan Julika ocağın önünde diz çökmüş, ateş yakıyordu; kağıdın kenarında bizi raklet'e* davet ettiklerini belirten bir not vardı.

Gönderdikleri her mektup, "Ne zaman buraya geliyorsunuz?" diye başlar olmuştu, Stiller mektuplardan birinin altına şunu eklemişti: "Seni bir kez daha uyarmalıyım ki, buraya arabayla gelemezsin. Sana yolu gösterecek birini bulamazsın. Arabanızı Montrö'de bırak. Ben gelip seni alırım; benim çiftliğimi başka türlü bulman olanaksız!"

Kış geldi, ama Stiller'le buluşamadık. Zürih'e gelecek parası yoktu, onu davet etmiş olsaydık bile gelme ihtiyacı duymuyordu. Biz buluşamadan ilkbahar da gelip geçti. Bugün hayrete düşüyorum. Stiller bize sık sık yazıyordu; mektuplarda Bayan Julika da sık sık yer alıyordu. Biz onun bir süre bir bakkal dükkanında çalıştığını biliyorduk. Bununla birlikte Stiller'in mektuplarında asıl önemli şey konusunda, yani evlilikleri konusunda en ufak bir ima bile bulunmuyordu. Bunun yerine, iki üç sayfa boyunca güneşin batışını anlatıyordu bize. Aslında susuyordu Stiller; ondan gelen her mektubu, geminin yerini bildiren ve şişeyle suya atılmış olan bir not gibi görüyordum, sorgulamada olduğu gibi açıkça ya da yakışık almaz sorular sorarak, ya da yazdıklarına onu kışkırtacak biçimde yanlış anlamlar vererek onun suskunluğunu bozmaya hakkım yoktu. Stiller mektuplarında şakacı bir üslup kullanmaya çalışıyordu.

"Hayallerimin evini bulduğuma," diye yazıyordu, "sanırım inanmıyorsun. Neden gelmiyorsunuz? Buradan Chillon Sarayının ve Dents du Midi'nin göründüğünü söylemem gerek, rüzgâr batıdan esince trenin sesini, uluslararası bir deniz yarışının hoparlörlerini duyabiliyoruz, kür müşterilerinin dansettiği sıradan lokallerin gürültüsü de geliyor buraya; buradan bakınca Montrö'deki birkaç oteli, daha doğrusu hepsini görebildiğimizi de yadsımıyorum, ama biz öte yandayız, biliyor musun, ruhen de öte yandayız. Kendin göreceksin! Sana daha önce hiç anlatmadım, ama mahzende boş fıçılar duruyor, içlerine bağırdığın zaman kendi sesinden kendin ürküyorsun, hiç ses çıkarmadan durursan, çatı arasındaki farelerin, belki de sıçanların sesini duyabilirsin, ne olursa olsun gerçek bir çatı olduğunu gösteren bir belirti bu, önemli olan da bu biliyor musun, buradaki her şey gerçek, damın altındaki kırlangıçlar bile; Julika'nın kayıp düşerim diye korkup durmasına karşın, tam bir hafta boyunca o damı onardım. Aslında ben artık dikkatliliğin sim-

gesiyim, hiç olmadığı kadar bağlıyım hayata, ölümün soluğunu ensemde duyuyormuşum gibi geliyor bana, böyle bir duygu çok doğal bence, insanın hayatta olduğunu gösteren bir şey, anlıyor musun? Ciddi söylüyorum, daha önce böyle bir şey yaşamamıştım pek: Hemen hergün bir sonraki günü umutla bekliyorum, ertesi günün de bugünüm gibi olmasını diliyorum, bugünün bana böylesine yetmesi bazen beni şaşırtıyor. Artık kendime bir atölye hazırlamam gerekiyor, durmadan senin Kierkegaard'ını ya da onun gibi ağır konulu kitapları okumakla vakit geçiremem, asma çubuklarını bağlamalı, sonra yaban otlarını ayıklamalıyım, daha sonra da zımpara kağıdı, suni gübre, sümüklüböcek ilacı almalı, odun kesmeliyim; görüyorsun işte: Doğaya dönüş. Aklıma gelmişken, karına söyle o ağaçlar çınar değil, karaağaç, ne yazık ki bugün birçok karaağaçta olduğu gibi onlar da hastalıklı, nedenini kimse bilmiyor, bu karaağaçlar sanırım dünyanın gidişatından hoşlanmıyorlar, komşumuza ait olsalar da, kesilecek olmaları içimizi sızlatıyor. Onları görebilecek misin acaba? Seni Montrö garında beklediğimi şimdiden görür gibiyim; sizi alıp oldukça dik, taşlı, iki yanı asma kütükleriyle dolu, yazın fırın gibi alev alev yanan, sonbahardaysa havadar olan, onyıllardır yosun tutmuş olan, bugün artık yalnızca oduncuların ve Stiller (Stilleeer diye oku) çiftinin kullandığı eski bir patikadan götürüyorum. Ama sana buraları neden tanımlayayım ki! Çok sevdiğin – artık benim de çok sevdiğim– Ramuz'u aç oku. Ne zaman geleceksiniz? Ricam şu: Harap duvarlar yıkılmadan, ayaklarımı yosun kaplamadan, gözlerimizden yaban otları fışkırmadan gelin." Bu gibi mektuplar aldığımızda, Stiller'in eskiden kırsal yaşamı 'ruhsal sığınak' diye alaya aldığını anımsıyor, gülümsüyorduk; görünüşe bakılırsa çiftliğinde artık hiç olmadığı kadar rahattı. Bayan Stiller'in de yarım günlük, uygun bir iş bulduğunu öğrenmek bizi rahatlattı; Montrö'de bir kız okulunda ritmik jimnastik dersi veriyordu. Stiller de bu arada kendine iş yaratmıştı. Karımın doğum gününde koca bir kutu dolusu seramik, çanak çömlek, sürahiler, tabaklar, işe yarar birçok şey gönderdi. Böyle bir çalışması olduğundan hiç söz etmemişti. Armağanı gönderirken yanına bir not koymuştu: "Buraya gelecek olursanız şunu bilmelisiniz ki, burada Glion'da ben doğuştan seramikçi sayılıyorum. Çok para kazanıyorum. Kendi seramik fırınım olursa bu iş adamakıllı büyür. Ama sonra, yeterli para kazanınca Caux'a gideceğim, çok yakında Caux, trenle on dakikalık yerde; ama henüz bunun vakti gelmedi. Henüz kendi fırınım yok. Özellikle zevk sahibi Amerika-

lılara satış yapıyorum. Bahçe kapımda: 'Swiss pottery' yazıyor. Çanak çömlekten biraz anlayan Amerikalılar, benim Arizona'da, Los Alamos'un aşağısında ve özellikle de Santa Fe'deki kızılderili müzesinde kendi gözlerimle görmüş olduğum şeylerle bu ülkede sık sık karşılaştıklarında şaşırıp kalıyorlar."

Stiller şakacılığından hiç vazgeçmemişti. İnsanların arasındayken rahat etmek için kendini olduğundan biraz değişik göstermek ihtiyacını duyuyordu. Karım Güney Fransa'ya çocukları da yanına alarak yaptığı bir yolculuk sırasında Stiller'i Glion'da ziyaret ettiğinde, ona şu ünlü 'Vale çiftliğini' sordum. Karım kahkahalarla güldü. Kendi gözlerinle görmelisin, dedi. Gerçekte, her şey Stiller'in mektuplarında anlattığı gibi inanılmaz güzellikte değildi. Bayan Stiller sık sık odasına kapanırdı. Stiller'in bize geceleri ettiği telefonlar, hep böyle yalnız kaldığı dönemlere rastlardı. Bu telefonlar canımı sıkardı, çünkü genellikle konuklarımız olduğu zaman ararda. Çoğu zaman içmiş olur, Kierkegaard'dan söz eder, benim açıklamalarıma mutlaka ihtiyaç duyduğunu bahane ederdi. Üstelik de, borcunu ödememesi yüzünden kendi telefonu kesik olduğundan beni bir lokantadan ararda. Ben Kierkegaard'ı iyi bilmezdim, o kitabı ona göndermemin nedeni, melankolinin hayata karşı takınılan estetik tutumun simgesi olduğu üzerine yaptığımız bir konuşmaydı. Gece telefon ettiğinde kitap elimde değildi, Stiller'in elinde de yoktu. Kierkegaard'ın kitabını pek okumadığı da anlaşılıyordu, demek ki asıl derdi başkaydı. Büyük bir olasılıkla salt insan sesi duymak için telefonda on beş dakikadan fazla, hatta yarım saat kalırdı. Arka plandan lokantadaki gürültüyü, bulaşıkların yıkandığı tezgâhtan gelen tıkırtıları, langırt makinesinin seslerini duyardım. Stiller'in söyledikleri zor anlaşılırdı. Stiller herhalde sık sık benim cimri biri olduğumu düşünmüş ve içinden lanetlemiş olmalı. Onun parasal durumunu biliyor, bu masraflı konuşmalara son vermesi için ısrar ediyordum. Herhalde onun nasıl bir durumda olduğunu tam olarak anlayamamıştım. Şakalarının altında yatan yalnızlığın derecesini, bir dosta duyduğu gereksinimi elbette seziyordum. Bunu açık seçik sezdiğim için de umarsızlık içine düşüyordum. Onun benden beklediğini her zaman verebiliyor değildim, çünkü böyle bir şeye sahip değildim, çoğunlukla beklenmedik bir anda sorduğu 'Sen cimri misin?' sorusu, bana yapılan bir haksızlıktı. Sonra sözünü sürdürüyordu: Bir şeyler söyle, ne olduğu umurumda değil, bir şeyler söyle! Konuşmaya her seferinde şu sözlerle son veriyordu: Artık geleceğine inanmıyorum ya, Glion'a gelecek olursan–! Tele-

fonu kapamıyor, susup bekliyordu. Ben üst üste 'Hoşçakal' diyor, bulaşık tezgâhından gelen gürültüyü, ya da tezgâhta siparişleri veren Fransız garsonun sesini duyuyordum. Stiller bana veda etmeden telefonu kapamamı bekliyordu. Geceleri gelen bu telefonlardan ürküyorduk. Çoğunlukla telefonu açmıyorduk, Stiller gece ikiye kadar arıyordu. Güneşli bir Ekim günü Montrö'de trenden indiğimde, Stiller'le birbirimizi görmeyeli birbuçuk yıl olmuştu. Perona inince onu ilk bakışta tanıyamadım: benim eski elbisem onun tam bir burjuva gibi görünmesine yol açmıştı; çok ilginçtir ki Stiller de bana doğru tek adım atmadı. Karşılaşmamızda pek doğal davranmış sayılmayız. Stiller'in sözünü ettiği taşlı ve dik eski patika yüzünden bir tek çantayla gelmiştim oraya, Stiller onu elimden almak istediyse de ben vermedim. Stiller'in dış görünüşünün ne kadar az değiştiğini görmek beni şaşırttı, seyrek saçları daha da seyrelmiş, daha da kırlaşmıştı, kelliği genişlemişti. Benim eski elbisem ona küçük gelmişti, özellikle de kollarının kısalığı yüzünden gencecik görünüyordu. Stiller hemen karımın nasıl olduğunu sordu, sonra da içten gelen bir ilgiyle çocukları sordu; onları görmüştü. Birkaç adım sonra artık kendimizi zorlamadan konuşuyor olmuştuk. Stiller'le yeniden görüşmek için birbuçuk yıl beklemiş olmamın nedeni kısmen gerçekten de işim yüzündendi, ama kısmen de değildi, bunu şimdi anlıyordum. Bu karşılaşma beni nedense ürkütüyordu; bizim dostluğumuz onun tutukevinde bulunduğu zaman kurulmuştu, belki de ne kadar istemesek de artık geride kalmıştı, şimdi yerine geçmişte yaşanan bir anıydı belki. Stiller Montrö'de şarap satın aldı, 'o bölgenin havasında kalmak için' St.Saphorin almıştı. Şişelerden ikisini ceketinin ceplerine sokuşturdu, üçüncüsünü de el bombası gibi boynundan tuttu; böylece yola çıktık. Glion'a giden eski bir patika olması beni gerçekten de hayrete düşürdü. Stiller'in tanımlamış olduğu gibi taşlı ve dikti, asmalar arasından geçip tepeye çıkıyordu. Dakikalar ilerledikçe yaşımızı hisseder olduk, soluğumuz kesilerek durduk, Chillon sarayına, aşağımızda kalan Territet'e, aradaki otellere, tenis kortlarına, teleferiğe ve şalelere baktık, bunların arkasında büyük, mavi Cenevre Gölü uzanıyordu. İnsan burada neredeyse Akdeniz'de olduğunu hissediyordu. Şu süslü şaleler bir kenara bırakılırsa, bu manzaranın, ülkemizde pek rastlanmayan bir biçimde geniş bir ufka yayılması insanın içini ferahlatıyor. Bu biçimsiz yamacın neresinde bir Vale çiftliği olabileceğini bir türlü anlayamamıştım. Çok geçmeden Glion'a varmış olmamız gerekiyordu. Şarapçılık üzerine konuştuk, sonra

kültür kavramı üzerine; kültür için boş zamanın şart olduğundan, zevklerin seçkinliğinden, patatesle asmanın arasındaki temel farklılıklardan, bağcılıkla uğraşan bölgelerde halkın daha canlı ve neşeli olduğundan, konforlu yaşamla insan onuru arasındaki ilintilerden filan söz ettik – Bahçenin demir parmaklığında asılı duran ufak tabela gözümden kaçmadı: 'Swiss pottery'. Stiller konuşmasına hiç ara vermeden paslı kapıyı ayağıyla iterek açtı, beni çakılları yosun bağlamış bir yoldan ve her türden bahçe süslerinin arasından geçirerek hayallerinin evine götürdü. Ortalığın sersefil hali, kiranın neden düşük olduğunu ilk bakışta açıklıyordu. Kimi yerleri örselenmiş olan burmalı dökme demirden vazolar, kumtaşından yapılma ve bir kolu kırık bir Afrodit ya da Artemis, gül bahçesi olması gereken küçük bir cangıl, sağda solda iki yanı parmaklıklı eğri büğrü merdivenler var, basamakları yer yer dağılmış, çimentodan yapıldıkları belli oluyor, yosun tutmuş bir çeşme, eski bir köpek kulübesi, yaban otu bürümüş teraslar: İşte, bahçe hemen hemen böyleydi; renkli seramikten yapılma ve kimi çatlak kimi sağlam çok sayıda süs heykeli bahçeyi doldurmuş. Ben bulunduğumuz yeri hâlâ asıl araziye geçilen bir yol sanıyordum. Stiller durmaksızın konuşuyor, kendine yabancı olmayan o gülünesi çevreden hiç rahatsız olmuşa benzemiyordu. Bir şale olan evi çok şükür ki yaban otları kaplamış, tam bir zevksizlik örneği olan o binanın yalnızca üst tarafı, yani ufacık mazgalları olan tuğla bir kulecik açıkta kalmıştı; evin ahşap olan ön yüzü, testereyle yapılmışa benzeyen oymalarla doluydu, öteki taraflar kesme taştandı, bütün bunlar ölçüsüzce öne çıkmış olan bir damın altında bir araya gelmişti ve ev hiç de büyük değildi, hatta bir oyuncak kadar küçüktü, gözlerime inanamıyordum. Karşımda İsviçre tarzında yapılmış, ama kısmen de bir İskoçya kalesine uzaktan benzerliği olan bir evcik duruyordu. Stiller cebindeki şişeleri çıkardı, pantolonunun cebini karıştırıp anahtarını buldu, Bayan Julika'nın bir saat kadar sonra okuldan döneceğini söyledi. Demek ki doğru yerdeydik. Bu tarzda yapılmış çoğu şalede olduğu gibi burada da yapay mermer üzerinde, araları kararmış yaldızlı harflerle MON REPOS(*) yazan bir levha vardı. İçeri girdiğimde şaşırmadım bile. Girişte duran tahta bir ayı şemsiyeleri bekliyordu, onun üstünde de sırı yer yer bozulmuş bir ayna asılıydı. Güneşli bir öğleden sonrasıydı, Cenevre Gölünden vuran ışık bütün odalarda alçı tavanlara ya da yerdeki çıplak hasırlara düşüyordu. Art Nouveau tarzı verandadan içeri,

(*) Mon Repos: Benim dinlencem.

bir akvaryumdan vurur gibi, yeşilimsi bir ışık vuruyordu. Bir demiryolu bekçisinin evinde tren gürültüsü nasıl duyulursa burada da aynı öyle duyuluyordu; çok yakınlarda bir yerde bir fünikülerin yağlanmış teli gıcırdamaya başlamıştı bile. Stiller'in işi olduğu için çevreme bakınabildim, ya da vakit geçirmek için bakınmak zorunda kaldım; Stiller getirdiği beyaz şarabı soğuk bir suyun altına yerleştirdi. Daha sonra dışarı çıkıp yosun bağlamış bir parmaklığın üzerine oturduk, çevremiz neşeli süs heykelleriyle doluydu. Sonunda dayanamayıp : "Demek senin Vale çiftliğin burası ha?!" dedim. Görünüşe göre Stiller tanımlamayla gerçek arasındaki farkın üzerinde duracağa benzemiyordu, "Benim seksen karaağacımı görememen çok üzülecek bir şey," demekle yetindi. "Onları kestiler, söylediklerine göre hastalıklıymışlar." Böylece şakası tamamlanmış oldu. "Nasılsın?" diye sordum ona. Stiller yakınmamaya kararlıymış gibi geldi bana. "Karın nasıl?" diyerek soruma soruyla yanıt verdi. Daha sonraki konuşmalarımızda da karımın adını ağzına almamaya özen gösterdi; nedenini anlayamadım. Bunun dışında başka kimseyi sormadı bana, konuşmayı güçlükle sürdürebildik. Sırf bir şey söylemiş olmak için, "Bahçedeki bu süs heykellerini neden sundurmanın altına koymuyorsun?" diye sordum. Stiller omuzlarını silkti: "Vaktim yok, bilmiyorum, beni rahatsız etmiyorlar!" Her şeye karşın ziyaretimin onu sevindirdiğini sezmiştim. "Julika geldiğinde," dedi, "Şarabımızı içeriz!" Onu beklerken sigara içtik... O biraz da sönük geçen on beş dakikayı çok iyi anımsıyorum. İnsan, yaşamının zamanıyla ne yapar? Kafamda böyle bir soru doğduğunun farkında mıydım bilmiyorum, ama sinirlenmiştim. Bu Stiller, kendine toplumda ya da mesleğinde bir yer edinmeksizin bu sorunun karşısında adeta korunmasızca oturmaya nasıl dayanabiliyor? Kırık dökük parmaklıkta oturmuş, dizinin birini yukarı çekmiş, ellerini dizinin çevresinde kavuşturmuştu; ona bakınca yaşamına nasıl dayanabildiğini bir türlü kafamda canlandıramadım, evet, görgü ve bilgisinin bilincinde olan, yani bütün boş beklentilerden arınmış olan bir insan nasıl olur da böyle bir yaşama katlanabilirdi!.. Stiller'in çömlekçi atölyesi, bayır aşağı bakan ve iyi ışık alan bir bodrum katındaydı, eskiden kurutma odalı bir çamaşırlık ve bahçe eşyalarının konduğu bir depo olarak hizmet veren bu odanın eski beyaz badanasını kapayan duvar kağıtlarının üstünde, öğleden akşama kadar güneş almasına karşın, gri bir küf tabakası oluşmuştu. Rahatlamıştım, dostumun günlerini nasıl geçirdiğini burada daha iyi tahmin edebiliyordum. "İnsan bir şeyler

yapmalı!" dedi Stiller yaptığı şeyleri, yani az buçuk para kazandığı şu İsviçre malı çanak çömleği bana gösterirken. "Julika en çok," dedi, "şu yassı kaplardan hoşlanıyor." Az sonra, "Her şey üzerinde çalışılıp öğrenilmeli biliyorsun," dedi, "Gerçek bir seramikçi olmayı beceremeyeceğim!" Kendi yaptığı bir döner tablayı gösterirken özellikle keyif duydu. Stiller çeşitli halklara ve dönemlere ait çömleklerden, çömlekçilikte kullanılan birtakım sır'lardan söz ederken, ben de onu bir aceminin işinin ustası olan birini dinlemesi gibi dinliyordum. Ondaki değişiklik nereden geliyordu? Aklını nesnelerin kendilerine yöneltmişti, hem de her zamankinden daha çok. Eskiden nasıl genel olarak evlilikten, zencilerden, volkanlardan ya da Tanrı bilir kimbilir neden söz ederken yalnızca kendinden söz ediyorsa, şimdi de kendisinden kesinlikle söz etmeden 'kendi' çömleklerinden, 'kendi' döner tablasından, 'kendi' cilasından, hatta 'kendi' becerisinden söz ediyordu.

"Sayın savcı!" diye selamladı beni Bayan Julika. Stiller onu yanağından öptü; döner tablayı tuttuğu için elleri kirlenmişti. Bayan Julika gözüme oldukça yaşlanmış göründü, ama güzelliği eskisi gibi olağanüstüydü, bakışları hemen çeken o genç kız saçları daha da ilginçti, fazla bakımlı olmasa da de pırıl pırıl parlıyordu. "Şarap içmek için yine bir neden buldu!" dedi Julika; Stiller her yanı sallanan iki şezlongu bahçeye bizim için yerleştirdikten sonra şarap şişelerinin olduğu yere gitmişti. "Burası güzel," dedi Bayan Julika, "Öyle değil mi?" O olağanüstü güzel kadına duyduğum sempati gitgide artsa da, onunla ne konuşabileceğimi hiçbir zaman bilemezdim. Büyük bir olasılıkla utangaç insanların takındığı bir maske olan soğuk tavrını üstüme alınmamam gerekiyordu. Sanırım duygularını ne kadar az belli ettiğinin farkında bile değildi, bu yüzden de bir insana yakınlık gösterdiğinde, biriyle yeniden karşılaştığı ya da armağan aldığı için sevindiğinde, karşısındakinin onun duygularını anlamamasını aklı almıyordu. Elindeki elişi örtüye baktı. "Görüyor musunuz," dedi, "böyle bir şeyi burada asla bulamazsınız." Sanırım kendini sözcüklerle ifade etmekten çok çekiniyordu, öte yandan Bayan Julika'nın, ne kadar hoşlanmış olursa olsun, o küçük örtüyü hemen yan tarafa bırakış biçimi, sanki uzun bir teşekkür konuşması beklemişim gibi, benim de mahçup olmama neden oldu. Kız okulundaki işiyle ilgili sorular sordum, ancak doğru dürüst bir yanıt alamadım, acaba başka nelerle ilgilenir diye düşündüm. Başını bakır rengi saçlarının içine gömmüştü, günlük çalışması onu yormuştu elbette. "Bizim Stiller tam bir çömlekçi ol-

muş!" diye söze başladım, Julika başını salladı. Daha önce bodrum katındayken Stiller'in ' Julika en çok bu yassı kapları seviyor' demesi dikkatimi çekmişti. Bunu duyduğumda, karısının onun çalışmasını pek de fazla takdir etmediğini düşünmüştüm, pek ilgilenmeden, hatta kuşkuyla bakıyor olmalıydı kocasının girişimine, evet, gördüğüm kadarıyla Stiller bir şeylerin eksikliğini duyuyordu, teşvik gibi, beğeni çerçevesinde yapılan eleştiri gibi bir şeylerin: aşağıda bodrumdayken, Bayan Julika'nın Stiller'in çömlekçiliğine saçma sapan bir iş gözüyle baktığını rahatlıkla düşünebilmiştim. Şimdiyse bana, "Bu son iki yılda neler ortaya koyduğunu inanılmaz bulmuyor musunuz?" diye soruyordu. Ben de aynı görüşteydim. "Bu düşüncenizi ona söylemelisiniz," dedim, "Duymak onu sevindirirdi."– "Söylemiyor muyum?"– "Bilirsiniz," diye kaçamak bir yanıt verdim, "Biz erkekler böyleyizdir! Sevdiğimiz kişiyi etkilemek isteriz, orada başarılı olamazsak halka açılırız!" Şaka olsun diye söylemiştim bunu. "Bilmiyorum," dedi Bayan Julika, iki eliyle gözlerini ovuşturdu, "Onun benden ne beklediğini bilmiyorum. Ben ona söylemedim mi sanki? Ama beni duymuyor." Amacım, hakem gibi aralarına girmek değildi, bu yüzden sustum. "Siz hâlâ birbirinizle sizli bizli mi konuşuyorsunuz?" diye içeri dalan Stiller, sıkıntımızı daha da artırdı. "Haydi bakalım şerefe!" diye bize doğru eğildi, küçük, soğuk kadehlerimizi tokuşturduk, yani Stiller'le ben. "Sen içmiyor musun?" diye sordu Stiller, Bayan Julika'nın şarap kadehine dokunmadığını görünce, Julika'nın canı istemiyordu; Stiller "Haydi şerefe!" diye yineledi. Bir an, acaba Bayan Julika bebek mi bekliyor diye düşündüm, şarap içmemeye kararlıydı, sessizce reddetmişti şarabı, sanki içmemesi gerekiyordu; en azından bir yudum almalıydı diye düşündüm. Bir açıdan, kendini daha işin başında dışarda tutuyordu. Üç kişinin bir arada olması kadar müşkül bir durum yoktur diye düşündüm! Konuşmamızın bundan sonraki bölümünü sırf Stiller'le yürütmemek için adamakıllı çaba harcadım. Onunla birlikte olmak çok kolay, birisiyle uyum sağlamak yolunda kadınsı bir yeteneği var, Bayan Julika'nınsa dışlanmaya hiçbir itirazı yok. Hiç konuşmadan saçlarının içinde yatıyordu; yandan gördüğüm yüzü beni hem kendine çekiyor hem de huzursuz ediyordu, yüzündeki ifade donup kalmış bir korkuyu yansıtıyor gibi geldi bana. Stiller karısının haliyle hiç ilgilenmeden nükteli konuşmalar yapıyor, şuna buna atıp tutuyordu; sık sık karısına da hitabediyordu, yarı ilgiden, yarı öyle gerektiğinden onunla da konuşurken sesinde sevecen, yalvarır bir ton olu-

yordu. İşi kolay onun diye düşünüyordum, oldukça çekici biri, çekiciliğini kullanıyor ve bu ona hiçbir şeye malolmuyor. Stiller'in telafi etmek istediği bir şey var gibi geldi bana, öyle nazikleşiyordu ki ürktüğünü sanıyordunuz. "Yeter!" diyordu Bayan Julika, "Yastığa ihtiyacım yok, gerçekten yok!" Stiller'in Bayan Julika'ya bakışını görünce reddedildiğini, haksız yere reddedildiğini düşündüğünü anladım. Eğer ben hakem olsaydım, yastığın gereksizliği konusunda Bayan Julika'ya hak verirdim. Konuyu değiştirmek için, "Fırınını nerede kurmayı düşünüyorsun?" diye sordum; ne var ki Stiller beni duymamış gibiydi. "Bu yastığı neden istemiyorsun?" diye zavallı karısını sıkıştırıyordu; sonunda Bayan Julika kocasını rahatlatmak için yastığı aldı, hiç teşekkür etmeden boynunun altına değil de daha az rahatsız olacağı bir yere, dizlerinin altına soktu. İyi niyetli iki insan! diye düşündüm, lezzetli şarabı övdüm. Aklıma durup dururken çok eskiden dinlemiş olduğum kısa öykü gelmişti: "Sen bir zamanlar Meksika'yı keşfetmiştin," dedim Stiller'e, "Bu öykü ilgini çekecektir!" Adamın birinin bir domuz çiftliği varmış, nerede olduğunu şimdi anımsamıyorum, ama hiç kâr getirmiyormuş, nedenini yine bilmiyorum, çalışmış çabalamış, ama bir şey değişmemiş, adamcağız elinde ne varsa bu işe yatırmış, yarı ömrünü buna adamış, hırsla sarılmış işine, uzun lafın kısası bu iş kâr getirmiyormuş, üstelik bir de korkunç bir kuraklık baş göstermiş. Olmaz mı? Hangisi olduğunu bilmiyorum, ama ırmak kurumuş, öyle ki timsahlar bir sonraki suya ulaşmak için tarlaları bir baştan bir başa geçiyorlarmış. Güzel bir gün, böyle bir timsah sürüsünün yolu dosdoğru adamın domuz çiftliğinden geçmiş. Yapacak ne varmış? Talihsiz adam örneğin dama çıkıp timsahlara ateş edebilirmiş. Ancak bunu yapmamış! Onların domuzlarını yemelerine izin vermiş, zaten domuzlar kâr getirmiyormuş, o arada da çiftliğin çevresine sağlam bir çit yerleştirmiş ve orayı timsah çiftliğine çevirmiş, kadın çantaları için timsah derisi elde etmiş ve mutlu bir adam olmuş." Stiller kahkahalarla güldü." Gerçek bir öyküymüş bu!" diye ekledim. "Harika bir şey değil mi?" diye karısına döndü Stiller. Bayan Julika'nın gülüşü mimikten başka bir şey değildi, aslında anımsadığım kadarıyla o kadının yüzünde başka türlü gülümsemeye hiç rastlamamıştım. Gülüşü her zaman yüzeyde kalıyordu; sanki içten gelen bir gülüşe sahip değildi, sanki o gülüşü yitirmişti. Bayan Julika'yı neşelendirmeye çalışmak kesinlikle hatalı bir davranış olurdu, böyle bir şey yapan insan sonradan kendini aptal gibi hissederdi. O anda kendime kızdım. Ne diye böyle geve-

zelik etmiştim ki! Güneşin ılık ılık vurduğu bir sonbahar akşamüzeriydi, Stiller'in mektuplarından birinde betimlediği saatti bu: "– Ve sonra, saygıdeğer dostum, dışarda oturduğumuzda, sonbahar güneşi seni mutlu etmeye yettiğinde, üzümler yeniden olgunlaştığında, gölün üstüne madeni bir pus indiğinde, Akdeniz göğüne rengârenk ormanlarıyla vuran tepeler apaçık seçildiğinde, gölün üstünde boydan boya önce saf cıvadan, daha sonra yanıp sönen pirinçten, daha da sonra bakırdan pırıl pırıl bir yol uzandığında –" Cıva vakti geçmişti, göl pirinç pırıltısını yaşıyordu. Ara sıra çevreme bakınıyordum; hep neşeli olan süs heykelleri, kuleli şale, yaban otları, gri Afrodit, kahverengi yaprakların doldurduğu boş ve yosun tutmuş havuz, içindeki paslı su boruları, Art Nouvaeu tarzı camları olan veranda, duvar sarmaşıkları, akşam güneşi altında kan kırmızısına dönüşen füniküler – bütün bunlar olasılık dışı gibi geliyordu bana. Onlar, yani Stiller'le karısı, bu ortamı kendilerine yabancı olan bir giysi gibi üzerlerinde taşıyorlardı, hiçbir şey söylemeseler de, ne de olsa bütün giysilerin yabancı ve geçici olduğunun bilincindeydiler. Onları takdir ettim. Onlara gerçekten ait olan şeyler, Cenevre Gölünün yüzeyinde olanca parlaklığıyla yansıyan güneş, bodrum katındaki çömlekçi tezgahı, insanların karşılaştığı her türlü güçlük ve bir de aciz durumdaki konuklarıydı. Bayan Julika'yı rahat bıraktığımız sürece her şey yolunda gidiyordu. Ne var ki Stiller kalkıp bana, ritmik jimnastiğin eğitimsel değerine inanıp inanmadığımı sordu. Bayan Julika, gerçekten emin olmasa da jimnastiğin lehinde konuştu; Stiller Bayan Julika'nın yeniden salt sanata yönelik bir çalışmayla uğraşması, Lozan'da kendi adına bir bale okulu açması görüşündeydi. Uygulamada karşılaşılabilecek engelleri tartışmaya geçemedik bile; Bayan Julika kocasından hiçbir şey almamaya kararlıydı, ne bir yastık ne de kendi sanatına karşı Stiller'in sonradan gösterdiği inancı; Stiller üzüldü. Öteki şişeyi getirmek üzere keyifsizce yerinden kalktı..." Rolf," dedi Julika, yalnız kalır kalmaz, "Bunu aklından çıkarmasına yardımcı olun! Bu olanaksız. Size yalvarıyorum, bunu aklından çıkarmasına yardımcı olun! Bu fikri ileri sürüp beni delirtiyor!" Stiller'in düşüncesini Julika'nın olanaklarını dikkate alarak ölçüp biçmek, Stiller'in Bayan Julika'nın bundan ne gibi bir yararı olacağı konusundaki düşüncesini öğrenmek, Bayan Julika'nın kendisinin ne gibi bir gelecek istediğini öğrenmek konusundaki girişimime kulaklarını tıkadı Julika; benimle de konuşamayacağını görünce yeniden arkasına yaslandı, yattığı yerden başını iki yana salladı. "Benden ne istiyor

o!" dedi sonunda, yorgun yorgun, bense susuyordum. Gözleri ıslak ıslak parlıyordu; ince, solgun elleri şezlongun her iki tarafına yapışmıştı, korkudan titrememek için dişçide yaptığımız gibi. İtiraf ediyorum ki, fazla heyecanlı davrandığını düşünüyordum, çoktandır tartışıldığı belli olan bir konuda taraf tutmaya davet edildiğimi görüyordum, bu konudaki teknik bilgimin yetersizliği yüzünden böyle bir niyetim yoktu. "Vale çiftliğim var derken," dedim, "Stiller benimle iyi dalga geçmiş!" Julika beni yanıtlamadı. "Ama şu manzara!" dedim yine, "Cenevre Gölünün en hoşuma giden yanı–" Ne gevezeliklerimin ne de doğru dürüst bir sohbete geçme çabalarımın farkındaydı. "Onu bu düşüncesinden vazgeçirin!" dedi bir kez daha, yine heyecanlıydı. "Bunu düşünebiliyor musunuz!" dedi, bana karşı da kendisini aynı sert tutumla savunuşa geçmişti, ama sonra yumuşayıp nazikleşti. "Bu iş olmaz, inanın bana. Olmaz." Sonra da, "O bunu bilemez," diye ekledi. – "Neyi bilemez?" diye sordum, "Ne demek istiyorsunuz?" – "Bunu sormayın," diye yalvardı, kendini toparlayıp dik oturdu, bir sigara daha aldı; çakmağımı yaktım. "Bu kadar çok içmemeliyim," dedi ürkmüş gibi ya da ben onu buna zorlamışım gibi; çakmak için teşekkür etmedi, kullanmamıştı. "O bunu bilemez," dedi kendi kendine konuşur gibi, "doktora gittim –" Eminim ki Bayan Julika bu konuda kimseyle konuşmak istemiyordu, konuyu açtığına da pişman olmuştu; ama bana açıklama yapmasını bekliyordum, bakışlarıyla da olsa bekliyordum. "Sol ciğerimin tamamı," dedi. "Onun şimdiden öğrenmesini istemiyorum. Yapılması gerek. Olabildiğince çabuk." Ansızın duruldu, sanki dinginleşti, öyle ki o zavallı kadının ne durumda olduğundan habersiz olduğunu sandım, ancak hemen arkasından doktorundan öğrendiği değil de kendi aklıyla bulduğu tıp terimini kullanması ve halinden hiç yakınmaması beni öylesine şaşırttı ki çakılların arasında bir şey arar gibi gözlerimi yere diktim, kafama dolan düşünceleri yüzümden belli ederim diye onun yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum. "Evet," dedi kuru bir sesle, "durum bu." Ben de onun gibi kuru bir sesle, "Bu ameliyat ne zaman yapılacak?" diye sordum. "Olabildiğince çabuk," diye önceki sözlerini yineledi. "Bilmiyorum! Korkumu yenince." ... Az sonra Stiller öteki şişeyle döndü. Üzüm getirmek için bir koşu Glion'a gidip geleceğim dedi... "Kafasından bu düşünceyi çıkartmasına yardımcı olun!" diye yineledi Bayan Julika, sanki o anda önemli olan hâlâ bale okuluymuş gibi. Genç kız saçlarına benzeyen saçlarının arasına gömülmüştü yine. Bu kadından daha yalnız olan bir insan gördüğümü

anımsamıyorum. Kendi derdiyle dış dünya arasında sanki bir duvar vardı, öte tarafına geçilemeyen bir duvar, yalnızca metanet değildi onunkisi, kendisini kimsenin işitmediğine emindi, yanındaki kişinin kendisinden başka kimseyi duymadığını eskiye dayalı, umutsuz deneyimlerinden biliyordu, silinip atılamayacak, onulmaz deneyimlerdi bunlar, ama bu yüzden karşısındakini kınamıyordu. İçimden ona, hayatında hiç seni seven biri olmadı mı diye sormak geliyordu. Ama sormadım elbette. Kendisi birini seviyor muydu acaba? Elimde olmadan onu çocuk olarak görmeye çalıştım. Bunun nedeni, onun öksüz olması mıydı? Her an, ağzını açıp içini dökmeye başlamasını bekliyordum, bu yüzden sustum, onun düzenli, boğuk soluklarını dinledim. Bu insanın başından neler geçmişti? Çünkü bir insanın ta başından beri böyle olabileceği, böylesine derin acılar içindeyken bile hiçbir şeyi dışa vurmaması inanılır gibi değildi. Onu bu hale getiren kimdi? Stiller gideli on beş dakika olmuştu, on beş dakikaya kadar da dönerdi. "Siz de benim size bir şeyler anlatmamı bekliyorsunuz, öyle değil mi?" diyerek sonunda konuştu Bayan Julika. "Söyleyecek bir şeyim yok. Nasıl değişebilirim ki? Neysem oyum ben. Stiller neden durmadan beni değiştirmeye çalışıyor?" – "Böyle mi yapmak istiyor?" – "Biliyorum," dedi, "İyiniyetli davranıyor belki, beni sevdiğine inanıyor." – "Ya siz?" diye sordum. "Siz de onu seviyor musunuz?" – "Onu gittikçe daha az anlıyorum," dedi kendini zorlayarak bir süre düşündükten sonra. "Benden ne beklediğini biliyor musunuz Rolf?..." Bayan Julika'nın bu sorusu üzerine ben, biraz da kendimi oyalamak için, ama elbette ki onun bana açılmasını ve söylediği korkunç şeyleri unutma olanağım olmadan, Stiller hakkındaki düşüncelerimi, onun insan yapısını, yaptıklarını ve yapabileceklerini, son yıllarda gelişme gösterdiğini, bütün bunları dile getirmeye çalıştım; konuşurken ne suçlayıcı ne de savunucu olmamaya, Stiller'i mazur göstermemeye dikkat etmiştim; Bayan Julika'nın bana kulak verdiği izlenimi edinmiştim. Kuşkusuz Stiller'i 'anlamak', karısını anlamaktan daha kolaydı benim için, Bayan Julika'nın son sorusundan sonra, bana düşen görevin ne olduğunu da anlamıştım. Konuşurken elimde tuttuğum bir dal parçasıyla çakılların arasında şekiller çiziyordum. Erkek olarak üzerinde karara varamadığım bir düşünce, bir soru konusunda onun ne düşündüğünü hiç değilse 'yüz ifadesinden anlamak üzere başımı kaldırdığımda, Julika'nın yüzünün biçimsizleşmiş, çirkinleşmiş olduğunu gördüm; – bir yüz olmaktan çıkmış olan bu yüzü asla unutamayacağım. Ağzı, eski

çağlardan kalan maskeler gibi açıktı. Boşuna bir çabayla dudaklarını ısırmaya çalışıyordu. Uyuşmuşa benzeyen, tir tir titreyen ağzını kapatamadı. Hıçkırdığını görüyor, ama sağırlaşmışım gibi hiçbir şey duyamıyordum. Açık gözlerinde hiçbir bakış yoktu, sessiz gözyaşlarına bulanmışlardı, yumruk yaptığı küçük ellerini kucağına koymuştu, orada öylece titreyerek oturuyordu, tanınmaz bir haldeydi, hiçbir ses ona ulaşamıyordu, yüzünün hatlarının hiçbiri kendine ait değildi, sesi olmayan, umarsızlık içinde kıvranan bir bedendi Julika, ölüm korkusuyla sessizce haykıran bir et yığınıydı. O anda ne yaptığımı şimdi bilmiyorum... Daha sonra, sinirden hâlâ tir tir titreyen küçük yumruklarını ellerime aldığımda, yorgun düşen yüzü dinginleştiğinde, bana: "Bundan ona söz etmemelisiniz," dedi. Onun yanında olduğumu göstermek için başımı olur anlamında eğdim. "Söz verin bana!" diye yalvardı.

Az sonra Stiller elinde üzümlerle geldi. Bayan Julika çabucak yerinden kalkmış, yana dönmüştü; uzaktan, kurabiyeyle ilgili bir şeyler söyleyip gitti. Stiller, yemek üstüne yenmesi gereken üzümlerin tadına bakmam için beni zorladı. Halimden gerçekten bir şey anlamadı mı yoksa anlamamış gibi mi yaptı, kestiremedim. Stiller ziyaretime ne kadar sevinmiş olduğunu yineleyip duruyordu, harika bir akşam geçireceğiz dedi. Sözü şaraba getirmiştim ki, Stiller laf olsun diye sorar gibi Julika'yı nasıl bulduğumu sordu. "Yani sağlığı açısından demek istiyorum," dedi. "Harika görünmüyor mu?" Ayakta durduk, sol ellerimiz pantolon cebimizde şarabımızı yudumladık. Bayan Julika sonunda kurabiyelerle geldiğinde yün bir hırka giymişti, harika görünüyordu. Yüzünü pudralamıştı; ancak hepsi bu kadar değildi. Kendisi de bir şey bilmiyor gibi görünüyordu. Sanki karşımdaki insan az önce konuştuğum kişi değilmiş gibi beni huzursuz eden bir duyguya kapıldım: sanki bu kadını düşümde görmüştüm. Hava serinleyince içeri girdik. Bu akşamı nasıl geçireceğimizi bir türlü gözümde canlandıramıyordum. Ne var ki Stiller olağandışı bir şey beklemiyordu, Bayan Julika da.

O sıralarda henüz bu notların varlığından haberdar değildim, ancak Stiller'in tutukevindeyken günlüğe benzer bir şey tuttuğunu biliyordum. Bu sondeyişi sayısız düzeltmeler yapmak için hazırlamış değilim. Stiller'in notlarındaki muzipliği, bile bile öznel davranmasını ve zaman zaman sahtekârlığa başvurmaktan kaçınmamasını göz önüne alırsak, her şeyin yeteri kadar açık olduğunu dü-

şünüyorum; bu notlar, kişisel bir olayın raporu olarak içtenlikle yazılmış sayılabilirler. Bu notlarda Bayan Julika'nın nasıl tanıtıldığını görünce şaşkına döndüm; bana kalırsa bu portre, canını yaktığı kişiden çok portreyi çizeni tanıtıyor bize. Yaşayan bir insanın portresini yapmaya çalışmakta bile insanlık dışı bir şey yatıp yatmadığı önemli bir soru. Bu soru Stiller'e oldukça uygun düşmektedir. İçimizden birçoğu not tutmaz, ama bir başka biçimde, hiç iz bırakmadan aynı şeyi yapar, hangi yolu seçersek seçelim ağır sonuçlar doğar.

Glion'a yaptığım ziyaret elbette kafamı uzun süre meşgul etti. Eve dönüşümün arkasından çok geçmeden Bayan Julika'dan bir mektup aldım, hiçbir neden belirtmeden, ağzımı açmamam konusundaki sözüme sadık kalmamı istiyordu. Bu konuda ne düşünürsem düşüneyim, bir çiftin arasındaki bu suskunluğu dışardan karışarak bozmaya hakkım yoktu, konudan tesadüfen haberdar olan ve büyük bir olasılıkla da haberdar olması istenmeyen biriydim ben, benden böyle bir şey istenmeden işe karışamazdım. Zavallı Bayan Julika, Stiller'in aklının başından gidip dayanılmaz bir duruma yol açacağından mı korkuyordu? Bilmiyorum. Yoksa belki de ameliyat gerekmeden bu iş düzelebilir diye bir umudu mu vardı? Kafamı kurcalayan ikinci konu Stiller'in kendisiydi. Ona bir şey olmuş gibi geliyordu bana. Kendisini kimin yerine koyduğumuzu kendi kendine sormuyordu artık, başkasıyla karıştırılmaktan da korkmuyordu. Onunla olan ilişkilerimde, şimdiye kadar varlığını pek duyumsamamış olduğum bir baskıdan kurtulmuş gibiydim artık; kendim de rahatlamıştım. İnsan kendi kendisini kabullenmediği sürece, çevresinin kendisini yanlış anladığı, yanlış yorumladığı korkusuyla yaşar; kendisini hangi gözle gördüğümüz onun için çok önemli, bizim kendisini yanlış bir role zorlamamızdan duyduğu korku öylesine bir saplantı halinde ki, bizleri de dar kafalı olmaya zorluyor. Kendisini serbest bırakmamızı istiyor, ancak kendisi bizi serbest bırakmıyor. Onu başkası sanmamıza bile izin vermiyor. Kim kime zor kullanıyor acaba? Bu konuda söylenecek çok şey olmalı. İnsanı o güne kadar olan yaşamına yavaş yavaş ya da ansızın yabancılaştıran şey, kendini tanımasıdır ve bu tanıma ilk adımdır, atılması zorunludur, ama kesinlikle yeterli değildir. Tam da bu adımı atıp kalan, salt kendini tanımanın verdiği hüzünle yetinen ve bu kendini tanımaya olgunluk süsü veren ne çok insan tanırız! Sanırım Stiller bunu aşmıştı, kayıp olmayı seçtiği zaman zaten aşmıştı. İkinci ve daha zor adımı atmak üzereydi, yani olmay

çok istediği kişi olmamaya katlanmaktan kurtulup, kim ise o olmak üzereydi. İnsanın kendisini kabullenmesi kadar güç bir şey olamaz. Aslında bunu başaranlar yalnızca safdil olan insanlardır, ne var ki yaşadığım dünyada bu iyi anlamıyla safdil olarak tanımlanabilecek çok sayıda insan tanımadım henüz. Kanımca, Stiller'le tutukevinde karşılaştığımızda, çok acı veren bu kendini kabullenmeyi zaten büyük ölçüde başarmış durumdaydı. Öyleyse neden bütün çevresine, eski arkadaşlarına öyle çocukça direndi? Çok şükür ki o eski Stiller'le doğrudan doğruya tanışmadım ben; böylece aramızda çok daha kolaylıkla akılcı bir ilişki kurulabildi; birbirimizle şimdi karşılaşıyorduk. Kendini ne kadar kabul ederse etsin, kendi gerçeğinin altına girmek için iradesini ne kadar kullanırsa kullansın, dostumuzun henüz yapmadığı bir şey kalmıştı: Çevresindekilerin kendisini kabul etmesinde direniyordu. Kendini bambaşka hissediyordu, haklıydı da, insanların ilk bakışta tanıdıkları Stiller'den farklı biriydi o, herkesi de buna inandırmak istiyordu; işte çocukça olan buydu. Bize en yakın olanların, bizi kendimizin de tanımadığı, olsa olsa yaşıyabileceği gerçeğimizin içinde tanımaları beklentimizden nasıl olur da vazgeçebiliriz? Hayatımızın insanüstü bir makam tarafından düzenlendiğine emin olmadan, hiç değilse böyle bir makamın var olduğunu delicesine umut etmeden, asla vazgeçemeyiz bundan. Stiller bu noktaya çok geç ulaştı. Ulaşabildi mi? Sonbaharda yaptığım ilk ziyaretten sonra, Stiller bu konuda tek bir söz bile etmemiş olsa da, ben bu izlenimi edinmiştim; belki de bu yüzden bu kanıya varmıştım. Stiller'in kendisi, geçirdiği değişim konusunda bilgi vermeye istekli değildi, sanırım suskun olmasının bir nedeni de buydu. Çalışmaları da bunun ifadesi sayılmazdı; tabak, fincan, kap gibi bir yığın yararlı şey üretiyordu, kanımca zevkli şeylerdi bunlar, ancak Stiller'i ortaya koyan şeyler değildiler. Tanınmamak korkusundan kurtulmuştu, bunun sonucu olarak da kendimizi onun karşısında daha serbest hissediyorduk, sanki bir büyünün etkisinden kurtulmuş gibiydik. Stiller'den ne kadar hoşlanırsam hoşlanayım, şimdiye kadar onunla karşılaşmaktan neden hep ürkmüş olduğumu şimdi kavrıyordum. 'Suskun kalmak' yanlış ve yanıltıcı bir sözcük olabilir. Elbette ki Stiller sesi soluğu çıkmayan biri değildi. Ne var ki, kendine ulaşan herkes gibi o da insanları ve nesneleri kendi dışında görüyordu, kendisini çevreleyen şeyler dünya olmaya başlıyordu, artık dünyada araması ya da onun içinde gizlemesi gerekmeyen 'Kendi'nin izdüşümü olmaktan biraz farklıydı bu dünya. Kendisi dünyanın içinde olmaya baş-

lıyordu. Hem Glion'a yaptığım ilk ziyaretten sonra, hem de içinde Bayan Julika'dan söz edilmeyen mektuplarından edindiğim izlenim buydu. Stiller için en güç olanı Bayan Julika'ya, yani önceden hayat arkadaşı olan kadına karşı olan durumuydu elbette, eski korkulara ve tahrip edici zihin karışıklıklarına yeniden düşmemek, Julika'nın uzağında kalmamak – başka insanların uzağında kalmayı zaten gerçekten de başarmıştı – için büyük çaba harcaması gerekiyordu. Ortak bir geçmişe sahip olmak az şey değildir; gücümüzün doğal yoldan her azalışında buna uyum sağlamamız, her adım atışta karşımıza çıkan alışkanlıklarımız şeytanca olabilir. Bu alışkanlıklar, yüzücüler için sarılgan bitkiler neyse odur; bunu kim bilmez ki! Öte yandan, dostumuzun, kaçmanın olanaksızlığını artık anlamış olduğuna inanıyorum, eskisini olduğu gibi bırakıp herhangi bir yeni hayata başlamanın hiçbir yararı olmazdı. Stiller için artık önemli olan, bu kadınla olan ilişkisinde geçmişte kalanı, bu iki insanı birbirine zincirlemiş olan kısırlığı gerçekten ortadan kaldırmak, yani ondan kaçmak değil, alıp yeni ve canlı 'Şimdi'ye katmak değil miydi? Yoksa bu yeni 'Şimdi' asla bütünüyle gerçek olmazdı. Önemli olan da buydu: Gerçekleştirmek ya da başarısızlığa uğramak, soluk almak ya da soluksuz kalıp boğulmak, bu bağlamda yaşamak ya da ölmek, daha doğrusu: Yaşamak ya da hastalığın pençesine düşmek. Evlilik bağlamında, bir kadınla olan ilişkinin elbette ki en önemli ölçüt olması gerekmez, ancak onların durumunda öyle olmuştu. Çeşitli ölçütler vardır; Stiller kendininkini bulmuştu. Daha önce de söylediğim gibi, bizim umudumuzun dayandığı temel, Stiller'in en azından arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde capcanlı, korkusuz, yalnızca istenmekle kalmayıp gerçek de olan, doğal olan bir uysallığa erişmiş olmasıydı, Stiller'in kendi benliğine daha da çok yaklaşmasıyla kendi dışındaki insanlarla nesnelere gittikçe daha çok değer verebildiğini kendi gözlerimizle, sevinçle görmemizdi. Stiller bu insanları ve nesneleri ya seviyor ya da nefret ediyordu onlardan. Örneğin Caux'a karşı şiddetli, hoşgörüsüz ve ölçüsüz bir nefret duyuyordu. Stiller bir 'Atılganlık' simgesi, bir şaşkın olarak kaldı, dostumuzun yüreğindeki sevgi asla tüm dünyaya yönelik, sıcak bir sevgi değildi, bununla birlikte hayatında hiç olmadığı kadar sevgi doluydu sanırım, bu sevginin, ona çok ihtiyaç duyan Bayan Julika'ya da ulaşmasını diliyordum.

Kış boyunca birbirimizi görmedik. Doğal olarak her mektupta, Julika'ya yapılacak ve iyi geçmiş olmasını umduğum ameliyatın haberini almayı bekliyordum. Anlamını tam olarak çıkaramadığım

her imayı ('PS: İnsan lanetlenince ne yapmalıdır?' gibi), dostumuzun bu durumdan artık haberdar olduğu biçiminde yorumluyordum. Ancak bir sonraki mektup düşüncemin yanlışlığını kanıtlıyor, Julika'nın sağlığıyla ilgili sorumu Stiller ya birkaç sözcükle geçiştiriyor ya da iyimser bir ifadeyle yanıtlıyordu. Şubat ayı gelmişti. Görünüşe bakılırsa korkulan ameliyata gerek duyulmuyor gibiydi, rahatlamıştım, ancak bu konuya duyduğum ilgiden emin olması gereken Bayan Julika'nın bana hiçbir bilgi vermemiş olmasına hayret ediyordum. Ama onun tarzı böyleydi işte. Günün birinde, tutukevinden, içinde doldurulmuş yedi defter olan paket geldi. Stiller'in pakete iliştirdiği tek not, "İşte belgelerim!" di. Bana verilmesinin sözü bile edilmemiş olan bu defterlerin gönderilmesindeki amacı ya da nedeni hiç anlayamadım. Bu defterlerin ruhunun kendisini rahatsız etmemesi için, onları elinden çıkarmak mı istemişti? Defterleri gözden geçirdikten sonra, Stiller'in bayan Julika'nın gerçeğini tanıyabilmesini, onu olduğu gibi görebilmesini her zamankinden çok ister oldum, okuduğum notlardan o kadının canının korkunç bir biçimde yandığı izlenimini edinmiştim çünkü; öte yandan Stiller'in tutumunu değiştirmesine zaman kalmamasından da korkuyordum.

Ameliyat Mart'ta yapıldı. Karımla bana haber verilmemişti, bu yüzden Paskalya tatili sırasında Glion'a gittiğimizde hiçbir şey bilmiyorduk. Onları iki-üç günlüğüne ziyaret etmeyi, sonra da birlikte Fransız-İtalyan bölgelerine küçük bir Paskalya turu yapmayı çok önceden kararlaştırmıştık. MON REPOS'ya gelip de kapalı kapılarla karşılaşınca şaşırıp kaldık. Şalenin çevresini dolaşıp onlara seslenirken bir an, Stiller'le karısının artık orada olmadıkları, Glion'da da, dünya yüzünde de olmadıkları duygusuna kapıldım; sanki asla kendilerine ait olmamış olan bu gülünç, zevksiz evi terkederek ortadan kaybolmuşlardı. Bodruma açılan camlı kapılar sürgülü değildi, ancak çömlek atölyesinde kimse yoktu. Bununla birlikte atölyenin az önce çalışılmış gibi bir havası vardı, masanın üzerinde duran ve eski mavi rengi yıkana yıkana iyice solmuş olan önlük, aceleyle oraya fırlatılmış gibiydi; döner tablanın üzerinde bir topak nemli kil duruyordu. Beklemeye karar verdik. Yağmurlu bir gündü, Cenevre Gölünün üstünü sis kaplamıştı; üstümüzde yağmurluklarımızla ıslak parmaklığa oturduk, kaygılanmaya bir neden yok diye birbirimizi ikna etmeye çalıştık. Islanan ve bu yüzden iyi-

ce parlayan süs heykelleri, üstü sarmaşıklı, tuğla kuleli ev, paslanmış demir çit, yapay mermerden, üzerindeki yazının harflerinin çoğu düşmüş olan tabela, çatlak havuzu kaplayan ve ıslak olduğu için kararmış gibi duran yosun– bütün bunlar yerli yerindeydi, hiç değişmemişlerdi, ama güneşin yokluğunda oldukça hüzünlü bir görünümleri vardı. Fıkralar anlatarak bu hüzünlü havayı dağıtmaya çalıştık hemen, ama başaramadık. Kırmızı füniküler boş olarak gidip geliyordu. Bir saat sonra hava kararmaya başladı; aşağıdan geçen tren ışıklarını yakmıştı, Montrö'deki oteller de ışıklarla süslenmişlerdi, çevremiz ise karanlıktı, dostumuzun evinde de ışık yoktu. Ağaçlardan sular damlıyordu. "Haydi gel bir otele gidelim," dedim, "Sonra telefon ederiz!" Karım kararsızdı. "Ama zaten bu saate kadar bekledik!" dedi. Bunun üzerine birer sigara daha yaktık. Karşılaştırmak pek doğru olmasa da, Montrö'nün ışıkları bize yıllar önce Rainbow Bar'dan aşağı baktığımızda gördüğümüz için için yanan Babylon'u anımsatmıştı... Stiller geldiğinde üstünde ne palto vardı ne de şapka, kapıya bir not koymadığı için özür diledi, geleceğimizi gerçekten de unutmuş olduğunu söyledi. Val Mont kliniğinden geliyordu, Bayan Julika öğleden önce ameliyat olmuştu. Stiller karısına yaptığı ilk ziyaretten dönüyordu. Anlaşılması pek kolay olmayan sözlerini daha çok karıma yöneltiyordu, karımsa elleri yağmurluğunun ceplerinde, ıslak parmaklığın üstünde taş kesilmiş gibi oturup kalmıştı. Yağmur yağıyordu. Stiller, doktorun açıklamalarına yüreği titreyerek güvenmek durumunda kalmıştı, ameliyat tatmin edici bir biçimde geçmişti, çok memnun edici bir biçimde, olabilecek en iyi biçimde geçmişti. Stiller'in ameliyatın anlamını kavrayıp kavrayamadığını, bizim kapılacağımız korkunun yükünü de sırtlanmamak için bu ameliyatı küçümser görünüp görünmediğini tam olarak anlayamadım. Ziyareti sırasında Bayan Julika onu tanıyamamış ve konuşamamıştı. Stiller bize bu gecenin çok önemli olduğunu söyledi, doktorun ona ertesi sabah dokuzda ziyaret izni vermiş olmasına somut bir avuntuymuş gibi sarılıp kalmıştı. "Ne diye yağmurda duruyoruz!" dedi, "Eve girelim, ne iyi ettiniz de geldiniz!" Eve girdiğimizde, ışıkların altında yüzünün bembeyaz olduğunu gördüm, bavullarımızla ilgilendi, doğru dürüst bir akşam yemeği hazırlamakta ısrar etti. Sanıyorum ki karım onun bu niyetine engel olmamakta, hatta canının sıcak yemek istediğini öne sürerek desteklemekte haklıydı. "Değil mi?" dedi Stiller, "Değil mi ya?" Karım ona pek az yardım etti; o anda dostumuzun rahatlamasını sağlayacak tek şey çalışmaktı. "Biliyor musun," dedi

bana, "Bu ameliyat çok sık yapılan bir ameliyatmış." Onu dinleyen biri, ciğerleri tam olan insanların neredeyse istisna oldukları düşüncesine kapılabilirdi. Stiller ceketini çıkarmaksızın yemek pişirdi, hazırlık yaptı, mutfakta sofra kurdu; üstünde palto olsaydı onu da çıkarmazdı herhalde. Sanki buraya şöyle bir uğramış gibiydi; bununla birlikte, yakındaki kliniğe yapacağı sabah ziyaretine daha on dört saat vardı. "Biliyor musun," dedi bana, "ansızın oldu bu, yapılmalıydı, ne kadar çabuk olsa, o kadar iyiydi." Stiller nefis bir pilav pişirmişti, elbette ki yalnızca birbirimizi cesaretlendirmek için yemek yedik. Üçümüz de yemek yerken birkaç sigara içtik. Karım bulaşık yıkamayı üstlendi, Stiller de kuruladı, sonra karım erkenden odasına çekildi. Yolda arabayı karım kullanmıştı, Stiller onun yorgun olduğuna inandı. Hiçbir şeyden kuşku duyamayacak bir duruma gelmişti. Benimle yalnız kalınca, aşağı yukarı saat dokuzdan sonra, bu ameliyattan ya da karısından söz etmeye gereksinim duymuyormuş gibi davrandı. İkimizin de bir zamanlar satranç oynamış olduğumuz ortaya çıkınca, hâlâ oynayıp oynayamadığımızı bir görelim istedik. Ben, atlarla fillerin nasıl dizildiğini bile unutmuştum. Stiller bana gösterdi. Satranç tahtasını nasıl koymamız gerektiğini, yani üst tarafa beyaz sahanın mı yoksa siyahın mı geldiğini Stiller de anımsamıyordu. Ama yine de oynadık. Gece nöbeti tutuyor gibiydik. Sabahın dördüne kadar oynadık, dışarda hava aydınlanmaya başlamıştı, güzel bir Paskalya günü olacağa benziyordu, gökyüzü pırıl pırıldı. Stiller bunu iyiye yordu.

Bayan Julika geceyi atlatabilmişti, hatta koşullara bakılırsa durumu çok iyiydi, dostumuz klinikten döndüğünde Tanrının lütfuna uğramış biri gibiydi, rahat bir soluk aldık; güneşli bir sabah, güneşli bir Paskalya başlamıştı. Stiller birlikte yürüyüşe çıkmamızı önerdi. "Julika beni tanıdı!" dedi. Dostumuzu hiç böyle mutlu görmemiştim. Karımı ortamıza alarak Chillon'a giden sahil yolunda gezindik. Stiller oldukça konuşkandı, ama konuşurken düşüncelerinin dağınık olduğu belli oluyordu, aklına karmakarışık şeyler geliyordu, kardeşi Wilfried'in son ziyaretinden söz ediyor, fıkralar anlatıyordu, sonra Lozan'da edindiği yeni arkadaşlarından, bir kitapçıyla kız arkadaşından, hayranlıkla söz etti, dünyada ne çok sevimli insan var dedi. Zaman zaman hepten susuyor, söyleneni de duymuyordu. Rayların arasındaki taşların üstünde iki kertenkelenin güneşin altında çırpınarak sevişmelerini izledik. Dostum bana yazdığı mektuplarda Chillon sarayından hep alayla söz ederdi, ona sarayın nesine itiraz ettiğini sordum, çikolata paketlerinin ya

da çalgı kutularının üzerinde yer alan yıpranmış resimlerdeki sarayın değil de, gözlerimizin önünde somut olarak duran binanın nesine itiraz ettiğini sordum. Etmiyorum dedi; ikimiz de sabah güneşi altındaki Chillon Sarayını ve onu çevreleyen duvarları çok beğendik. Stiller, daha önce bu memleketin her şeyine öfkelendiği için kendisine biraz takılmak istediğimin farkına bile varmamıştı. (Bu öfkelenmeler konusunda şunu söylemek istiyorum: Stiller'in defterlerini ilk okuduğumda, kendisi daha önce bana karşı hiç böyle bir tarzda konuşmadığı için, öfkesi nahak yere canımı sıkmıştı; belli oluyor ki, dostumuz kendini benimsedikten sonra, yabancı biri rolü oynamasına gerek kalmamıştı; İsviçreli olmayı kabul etmişti.) Mavi ve puslu bir Mart günüydü, yakındaki Vale Dağları incecik, hafif ve gümüş grisi görünüyorlardı. "Çocuklarınız nasıl?" diye sordu. Aramızda yürüyen karıma değil de, üzerine basa basa bana yöneltiyordu sorularını. Villeneuve'de, Hotel du Port'da öğle yemeği yedik; yemekte balık ve çevredeki yamaçların üzümünden yapılma şarap vardı. Doğal olarak Stiller'in aklı hep Bayan Julika'daydı. Sanırım oturduğumuz yerden Val Mont Kliniği görülebiliyordu. Çorbayla ana yemek arasında gidip telefon etmişti. "Uyuyormuş!" dedi dönünce. Lezzetli, ancak pek de hafif olmayan beyaz şarabı, kafası dumanlanmadan içebilen yalnızca Stiller oldu. Stiller son yıllarda oldukça düzenli olarak içiyormuş. Kiliselerde çalınan sabah çanlarının susmasından sonra, Paskalya olduğunu belli eden tek şey, şehirlerarası yoldaki aşırı trafik oldu. Ron ırmağının deltasına yürüdük, öğle güneşi gözlerimizi kamaştırıyordu, şarap başımıza vurmuştu. Balıkçılar ağlarını kuruması için asmışlardı. Kıyıda baş aşağı çevrilmiş olarak duran balıkçı kayıkları boyanmayı bekliyorlardı; kimileri de kuğuların süzüldüğü bir suyolunda yüzüyorlardı. "Hafta içinde burada kimse olmaz!" dedi Stiller, ne var ki o gün de pek fazla insan yoktu. Sazlık boyunca, seyrek ağaçlıkların arasından yürüdük. Öbek öbek gürgen ağaçları, kayınlar, akgürgenler, şurada burada bir meşe vardı, ağaçlar henüz çıplaktı, bu yüzden aralarından gökyüzünü rahatça görebiliyorduk. Yerde, bir önceki yıl dökülen yapraklar hâlâ duruyordu, üstlerini henüz yeşillik kaplamamıştı, toprağın yer yer siyaha dönüştüğü yerler bataklıktı. Hayatım boyunca yaptığım gezintiler içinde en güzelinin o günkü gezinti olduğunu düşünüyorum. Sağımızda, soluk renkli sazlığın ötesinde Cenevre Gölünü görebiliyorduk, solumuzdaysa sarp dağlarla çevrilmiş, geniş Ron Vadisinin üstündeki gökyüzünün öteki yarısı vardı. Yürürken oldukça ses-

sizdik. Olağanüstü kalabalık kuş sürüleri, uzaktaki bir yüksek gerilim telinin üzerinde toplanmışlardı, kuşların türünü seçemedik; bununla birlikte kuzeye yapacakları büyük yolculuğa çıkmak üzere toplandıkları belliydi. Mavi eşofmanlı, belden yukarısı çıplak iki oğlan çocuğu, bir yığın kamışı yakıyorlardı, kamışlardan sarımsı, saydam alevler yükseliyordu. Mart ayında olmamıza ve kuşların cıvıltılarını duymamıza karşın, o duman bana sonbaharı anımsattı. Şarabın başıma vurmuş olması canımı sıkmıştı, uzun süre sanki üstüme bir örtü kapanmışçasına yürüdüm, Stiller de durmadan sorular soruyordu. İşimi soruyor, çocuk yetiştirme konusundaki görüşlerimi öğrenmek istiyordu. Kıyıda oldukça ıssız bir yer bulduk, ne var ki burası da gürültülüydü; uzaklardan geçen trenlerin sesi suyun yüzeyinde vızıldar gibi oluyor, istasyonun birinde verilen işaretler kulağımıza geliyordu, üstelik sazlıktan uğultular yükseliyor, her yanımızdan hışırtılar, fısıltılar duyuluyordu, kuşlar cıyaklıyor, havalanırken kanatlarını suyun pürüzsüz yüzeyinde şaklatıyorlardı. Güneş adamakıllı ısıtıyordu, ancak toprak nemli ve serindi. Stiller karıma oturacağı rahat bir yer sağlamak için sazlıktaki kuru otları demet demet yoldu. Ona en sevdiği puroyu ikram etmem bile işinden alıkoyamadı, sonunda gerçek bir yuva çıktı ortaya, karım Stiller'in çalışmasını gerektiği biçimde övdükten sonra yere oturdu, gözlerine güneş gelmesin diye yumdu. Stiller elini karımın alnına sürdü. Tek tük olan böylesi anlarda, geçmişin anıları kafama üşüşüyordu; o zaman, üçümüzün bir arada olması beni olanaksız, en azından beklenmedik bir şey gibi şaşırtıyordu. Orada oturup purolarımızı içtik. Ne yazık ki bulunduğumuz yerden de yukarda, Caux'daki cafcaflı otel görünüyordu, Stiller elinde olmadan yeniden ondan söz etmeye başlamıştı." Orada mucizeler yarattıklarına kuşkum yok, bu kez Hristiyanlığı yoksulların değil de zenginlerin arasında yaymaya çalışıyorlar, böylesinin daha kazançlı olduğu belli; yeteri kadar çalıp çırpan soyguncunun biri nedamet duyarak yola geliyor, elindeki paranın iki, üç, dört ya da dokuz milyonunu ruhunun huzura kavuşması için ya da hiç değilse komünizmin karşısına çarçabuk daha iyi bir ideoloji koyabilmek için veriyor, kendisi içinse, yaşlılığında topluma yük olmamak için yalnızca bir milyoncuk alıkoyuyor– işte orada bunu gerçekten başarıyorlar; böylesi bir Hristiyanlık hiç hoşuma gitmez; yedi milyon, diyorlar, hiçbir şey olmamasından iyidir, ve bu para öylesine gönüllü ve insancıl bir tarzda iade ediliyor ki, bütün ülkelerdeki işçilerin, biraz olsun yol yordam biliyorlarsa, bir soyguncuya asla da-

va açmamaları gerekir, çünkü böyle kapitalist bir soyguncunun ansızın nedamet duyup yola gelmesi, dünyayı içten dışa düzeltmesi olanağının var olduğu kanıtlanmış bulunmaktadır, öyleyse, daha iyi bir dünyada yaşamak istiyorsanız, lütfen devrim yapmayınız!" Karım uyuyakalmıştı, konuşurken onu rahatsız etmemek için Stiller'le ben aşağıya, kıyıya indik, çakıl taşlarından, kıt bilgimizle jeolojiden söz ettik. Sonra çocukluğumuzda yaptığımız gibi taş sektirmeye, yassı taşları suyun yüzeyinde zıplatmaya çalıştık. Bu konuda yarışmak için bayramlık ceketlerimizi çıkardık. Bir süre her şeyi unutmuş gibiydik, gerçi Val Mont Kliniği gözümüzün önündeydi, ama zavallı Bayan Julika'nın sağlığının sözümona mükemmel olduğunu ikimiz de biliyorduk. Kendimizi gerçekten de oynadığımız oyuna kaptırmıştık. Ama biraz sonra yanımızdaki bayan yürüyüşe devam etmemiz için bizi sıkıştırdı. En ufak bir bulut bile çıkmış olmasa da, akşamüzeri sanki ansızın sabahkinden bambaşka bir güne aitmiş gibi olmuştu. Sanki sabah yıllarca geride kalmıştı. Dönüş yolunda, Stiller Bayan Julika'dan başka laf etmedi. Bayan Julika'nın çocukları olmamasından yakındığını hiç duymamıştım; Stiller'se karısının bu yüzden pişmanlık duyduğuna emindi, hatta bu pişmanlığı kendisi üstleniyordu, ya da tam tersi. Konuşurken karısını suçlamıyordu, kendisini de. Sanırım başka türlü olamazdı zaten,diyordu, ama gerçek bir pişmanlığın tüm ağırlığını hissediyorum. Sonunda, fünikülerin önünde durduğumuzda, "Julika'yı gerçekten, tam anlamıyla tanıyamamış olmanız pek yazık!" dedi. Ben, daha her şey mümkün diye karşılık verince Stiller kendi kendisinden dehşete düşmüş gibi oldu.

Stiller, o Paskalya Pazar'ının akşamı kliniğe yaptığı ziyaretten çok çabuk döndü. Julika'nın durumu çok iyi dedi bize. Doktor Julika'yı görmemesini önermişti. "Yarın sabah gidip göreceğim onu," deyince dışa vurmadığımız kaygılarımız giderilmiş oldu. "Durumu iyi, ancak kesin dinlenmeye gereksinimi varmış." Hepimiz durumu anlıyorduk, Stiller çok iyimserdi, bize çoktandır söz vermiş olduğu Raklet'i(*) yapmasına hiç kimse engel olamazdı, yani birlikte sohbet edecektik, hoş bir akşam geçirmek üzere şömineyi yakacak, beyaz şarap soğutacak, peyniri ateşin üstünde çevirebilmek için üç tane şiş hazırlayacaktı. Evdeki şömine elbette ki bize gönderdiği taslakta olduğu gibi gerçek bir köy ocağı değildi, yapay mermerden, uyduruk Art Nouveau tarzında, süslü bir şömineydi. Bununla birlikte Raklet'imiz Alman/İsviçre zevk tanımı içinde çok lezzetli oldu; yürüyüş bizi acıktırmıştı. O gece Stiller çok fazla içti.

(*) İsviçre peyniriyle hazırlanan bir yemek.

Ne zaman kalkmaya davransak yeni bir şişe açıyordu, böylece pek de hararetli olmayan konuşmalarla saat onbiri bulduk. Stiller sarhoş olmamıştı. Yöreye özgü beyaz şarap bardağındaki şaraptan küçük ve hızlı yudumlar alıyor, bizden daha ayık kalmayı başarıyordu. Yine de bizi dinlemediği belli oluyordu. Gözlerinden yaşlar boşanacak gibiydi. Bayan Julika'nın sözünü etmeye çalıştığımda bile beni dinlemedi. Güç durumdaydık. Büyük bir olasılıkla biriyle, karım da olabilirdi bu kişi ben de, başbaşa kalıp konuşmak istiyordu. Ama üç kişiydik, biz de aynı umarsızlık içindeydik, ne yapsak da havayı dağıtsak diye düşünüyorduk. Bunu sağlayan yine Stiller oldu, hem de bizden daha iyi becerdi. Yarım saat daha şuradan buradan konuştuktan sonra Stiller'e iyi geceler dileyip, kuledeki odamıza çıktık; Stiller aşağıdaki holde kaldı– tıpkı geceleri bizi aradığında davrandığı gibi davranmıştı, yani ayrılırken bizim defalarca 'İyi geceler' dememize karşın o ağzını açmamıştı; onun böyle tek söz etmeden beklemesini yol yordam bilmemesine yoruyor, sıkıntıdan böyle tuhaf davrandığını düşünüyor, sonunda, duruma göre ya telefonu yerine koyarak ya da kapımı kapatarak bu sessiz bekleyişe son veriyordum... Yorgun olmamıza karşın karımı da beni de uyku tutmadı.

Saat bire gelirken kalkıp dışarı çıktım. Holün ışığı sönmüştü, ama oturma odasınınki yanıyordu, öylece, olduğum gibi, yani pijamamla, yalınayak aşağı indim, hiç ses çıkarmıyordum. Dostumuz sönmüş şöminenin karşısında oturuyordu, uyuyora benziyordu. Üstüne bir şey örtmek için yanına gittiğimde gözlerinin açık olduğunu gördüm. "Neden uyumuyorsun?" diye sordu, konuşurken dili dolaşıyordu. Adamakıllı sarhoştu. "Burada oturup içmeye devam etmenin," dedim, "Hiç anlamı yok..." İnat edercesine bardağını yeniden doldurdu, gözlerini bana dikti. Aklını başına getirecek her türlü şeyi söyledim. Stiller bardağını boşalttı, ayağa kalktığında gözle görünür biçimde yalpalıyordu. "Çocukça," dedi, "Çok içtiğimi biliyorum, bu çok çirkin, iğrenç ve çocukça bir şey..." Başını iki yana salladı, bir şey yitirmiş gibi sağa sola bakındı, bir koltuğun arkalığına tutundu. "Ölecek mi o?" diye sordu yüzüme bakmadan. Onu yatıştırmaya çalıştım, ancak beni duymuyordu bile; maşayı eline almıştı ama onu ne yapacağını bilemiyordu. Gözleri yaş doluydu, ancak sarhoşluğu yüzünden bu beni pek etkilemiyordu. "Gel," dedim ona, "Yatağına gidelim!" Bana baktı. "Dün öğlen," dedi, "Onun ölmekte olduğunu düşündüğümde – dün öğlen ..." Boşuna bekledim; cümlesini tamamlayamıyordu. Stiller bu saatte kar-

şısında konuşacağı birini bulacağını hiç hesabetmemişti, şimdi dilinin dolaştığını bildiği için konuşamıyordu. "Çok geç," dedi kısaca. "Ne?" diye sordum, "Çok geç olan ne?" Üşümeye başlamıştım. "Her şey," diye yanıtladı beni sonunda, "İki yıl, sevgili dostum, iki yıl! Denedim. Ulu Tanrım, ben–" Şarap onu geğirtmişti. "Özür dilerim," diye mırıldandı, sustu. Belki de ilk bakışta sandığımdan daha az sarhoştu. Konuşmak istemişti, ne söyleyeceğini anımsatmaya çalıştım ona. "Neyi denedin?" Ayakta duramıyordu. "Farketmez," dedi. Stiller'i hiç böyle bir durumda görmemiştim, bu utandırıcı, iç bulandırıcı, gülünç haline acıyordum. Ne var ki, ne yapacağımı da bilemiyordum. Sağduyulu olmam kendime bile yavan geliyordu şimdi. Stiller başını ellerinin arasına aldı, ilk kez soruyormuşçasına, "O ölecek mi?" diye sordu; başı dönüyormuş gibiydi. "Doktorla kendin konuştun," dedim ona, "Sana ne söyledi? Tam olarak ne dedi?" Otururken bile farkında olmaksızın iki yana sallanıyordu, eline aldığı kibritleri ters ucundan tuttuğunun da farkında değildi, sonunda vazgeçti, yanmayan, eğrilmiş, ezilmiş sigarası ağzında kalakaldı. "Hiçbir zaman geç değildir," dedim, ancak söylediğimin boş laftan başka bir şey olmadığını kendim de ayrımsadım, bunun üzerine söylemek istediğim şey aklımdan çıkıp gitti." Asla geç değildir!" dedi Stiller donuk bir gülümsemeyle. "Baştan başlanılabilir: Ya olmazsa, olmazsa, olmazsa– çok geç olduğu için?!" Stiller ansızın ayılmış gibiydi. "Rolf," dedi, dili dolaşmasına karşın anlaşılır, kesin bir biçimde konuşmuştu. "–bir insanı öldürebilirim, ama onu yeniden diriltemem..." Böylece her şeyi söylemiş olduğunu sandığı belliydi. Elini yeniden şişeye attı, ama çok şükür ki şişe boştu, birkaç damladan başka bir şey kalmamıştı içinde. "Ne?" diye sordum, "Olmayacak olan ne?" Başını sallamakla yetindi. "Onu seviyor musun?" diye sordum. "İstiyor musun–" Sözlerimi duymaksızın başını sallayıp duruyordu. "Artık benden hiçbir şey kabul edemez," dedi, "Artık benden hiçbir şey kabul edemez! Bunu kendisi söylüyor. Karşısında kalakalıyorsun: Beni bırak diyor. Ne kadar dürüst biri. Neyin olmadığını bilmiyorum Rolf. Hiç sorma. Ben bu insanı mahvettim..." Yumuşamış sigarayı titreyen parmaklarının arasında çeviriyordu, ama hiç değilse dili çözülmüştü. "Onu deli ediyorum ben. Biliyorum. Hep bir şey bekliyorum. Mucize! Onu görmek bile titrememe yetiyor. Belki benim hatam. Olabilir. Bu insan bu kadar, bu kadar değişmedi ya! Hiçbir şeye ihtiyaç duymuyor. Bırak beni! diyor, sen kalakalıyorsun. Onu anlayamıyorum. Hepsi bu işte. Onu bulamıyorum. Sonra nefret ediyorum. Çok basit: Sevemedi-

ğim zaman ölecek gibi oluyorum, o ise–" Sigarasını didik didik etti. "Stiller nereden biliyorsun ki o da–" Başını iki yana salladı. "Stiller," dedim, "Kendini beğenmiş birisin sen." – "O değil mi?" – "Onun kendini beğenmişliği kendini ilgilendirir," dedim, "kendini." Stiller sustu. "Sence aşk nedir?" diye sordum ona, ancak o arada Stiller bir başka şişe keşfetmişti, şişedeki şarapla bardağını neredeyse ağzına kadar doldurdu. "Bırak şu içkiyi!" diye rica ettim. Stiller şarabı içti. "Saçmalık bu," dedi, "Sen soğuktan titriyorsun, Rolf, yalınayaksın... Bence aşk ne midir?" diyerek düşündü, boşalan bardağını bir kez daha boşaltmaya çabaladı. "Ben tek başıma sevemem ki Rolf, ben bir aziz değilim..." Oda gerçekten çok soğumuştu; sağda solda boşu boşuna bir örtü arandıktan sonra yere çömeldim, masanın üzerindeki gazetelerden birini alıp şöminenin içine tıkıştırdım. Şöminede birkaç çam yongası duruyordu, hatta bir de kocaman kayın kütüğü. Bir süre uğraştım... "Ne yapmam gerekiyor!" diyen Stiller'in sesini ansızın arkamda duydum, "Ne yapmam gerekiyor? Ne?" Yeniden ayağa kalkmıştı, her iki yumruğunu alnına indirdiğini görebiliyordum. Yüzü bembeyaz kesilmişti, az önce olduğu gibi yine ayaklarının üstünde sallanmadan duramıyordu; ancak gördüğüm kadarıyla alkolün etkisinden sıyrılmaya başlamıştı. Artık peltek peltek konuşmuyordu. "Ben bu kadını neden hiç bulamadım? Hiç! Bir gün bile bulamadım Rolf, bütün bu zaman boyunca bir saat bile bulamadım onu! Asla! Bu ne demek?" diye sordu, "Söyle bana." – "Sen ne bekledin ki?" – "Beklemek mi?" diye soruma soruyla yanıt verdi. "Evet," diye yineledim sorumu, "Ne bekledin Stiller; demek istiyorum ki, iki yıl önce buraya geldiğinizde ne beklemiştin. Birlikte yaşamak üzere geldiğinizde. Sana soruyorum, çünkü ben bilmiyorum. Görünüşe göre onun değişmesini beklemiştin." –" Kendimin de."– Şöminedeki yongaları tutuştururken, "Darılma ama," dedim, "Böyle bir şey duyduğumda aklıma romanlar gelir. Değişim mi? İnsan bir başkasına karşı, ayrıca da kendine karşı günah işlerse bunu bilir, gün gelir her şeyi telafi etmeye hazır olur– bunun koşulu insanın değişmesidir ... Sevgili dostum, böyle bir şey beklemek biraz ucuza kaçmak olmuyor mu?" – "Bendeki her şey gibi," dediğini duydum; bu sözlerini yanıtlamadım, onun yerine, "Sen gerçekten ne bekliyordun?" diye sordum. Stiller düşüncelerini toplamaya çalışıyor gibiydi, ben de ateşi canlandırmaya çalıştım. Sonunda sorumun karşılığını kendim verdim:" Her şeyi," dedim, "ama bir insanın elinden gelebilecek olanı beklemedin. Mektuplarını okurken de zaman zaman aşktan değil, yakınlık-

tan, nasıl desem, bir tür şehvetten söz ediyormuşsun gibi geliyordu bana. Bizim yaşımızdaki erkeklerin buna ihtiyacı vardır Stiller, olması benim için de harika bir şey... Yalnız," diye ekledim, "burada önemli olan bu değil." Ateş çıtırdamaya başlamıştı, Stiller konuşmayı bana bırakmıştı, ama ben bu konuda bu kadar çok konuşmaktan hoşlanmıyordum. Ne çare ki başlamıştım bir kere. "Olmuyor, dedin, bu da seni gerçekten şaşırtıyor öyle mi? Bunca yıllık deneyimden sonra da mı? Sonra kalkıp denedim diyorsun. Neyi? Kimi zaman bana öyle geliyor ki, sen kendini bu Bayan Julika'yı tam karşıtı olan bir kişiliğe dönüştürebilecek bir büyücü olduğunu sanıyorsun. Görünüşe göre senin için tek önemli olan şey bu oluyor– Söylemesi güç! Julika senin hayatın olmuş Stiller, bu böyle. Neden Meksika'dan geri döndün? Bunu anladığın için. Siz bir çiftsiniz... Uyan artık! Senin şu eski budalalığın Stiller, izin ver de söyleyeyim: Şu senin ölümcül kibrin– İkinizi kurtaran peygamber gibi görüyorsun kendini!" Stiller susuyordu. Biraz durduktan sonra, "Bir noktada," dedim, "bir noktada seni çok iyi anlıyorum. İnsan teslim olur, teslim olmak üzere geri döner, ancak asla ilk ve son olsun diye teslim olmaz. Çünkü teslimiyetinin nedeni belki de yorgunluktan başka bir şey değildir, rıza göstermiştir, bunun da sonu dar kafalılığa varır... Titrediğini mi söyledin? Titre! Ne demek istediğimi biliyorsun sen. Titriyorsun, çünkü senden hep, ama hep aynı teslimiyet bekleniyor – Stiller?" diye bağırdım, "Ne düşünüyorsun?" Stiller ayakta duruyordu, bense taburenin üzerinde oturuyordum, çıplak ayaklarımı beni ısıtan ateşe doğru uzatmıştım; Stiller susuyordu. "Daha başka, belki de daha açık yürekli bir kadınla, örneğin Sibylle gibi birisiyle olunca," dedim, "kendi içindeki her şeyi çözümleyeceğini sanmıyorsun herhalde, değil mi? Yoksa sanıyor musun?" Başımı çevirdiğimde onun yüzünü alttan gördüm; bakışları üstümden aşıp şömineye dikilmişti. "Kendi bildiğin şeyleri bana anlattırıyorsun," diyerek konuşmama son verdim. Stiller uyumuyordu, orada öylece, elleri ceplerinde duruyordu, gözleri açıktı, tetikteydi, ama bakışları boştu, kıpırtısızdı. "Stiller," dedim, "Sen onu seviyorsun!" Hiçbir şey duymuyor gibiydi. "Yalnız kalmak istiyorsan söyle," diye rica ettim. Parlayan ateşin sıcaklığı karşısında ansızın yorgunluk çöktü üstüme, esnememi bastırmak zorunda kaldım. "Saat kaç oldu?" diye sordu Stiller. Saat ikiye geliyordu. "O bekledi!" dedi Stiller. "O bekledi, anlıyor musun, ama ben beklemedim. Onu beklemedim. İlk buluşmamızdan beri. Onu beklemedim: Herhangi bir işareti, ifadeyi, yardımı, dostları, hiçbir şeyi, bütün

bu yıllar boyunca bir tek işareti bile beklemedim! Ben onu aşağıladım, anlıyor musun, ama o bana bunu yapmadı!... Öyle değil mi?" diye sordu. "Bunu iddia eden kim?" diye sordum. Bakışları beni delip geçiyor gibiydi. "Rolf," dedi, "O ölmek istiyor!" Başını salladı: "İşte böyle!" Söylediğine karşı çıkmak için beş ya da on dakika boyunca ne dedimse hiçbirini dinlemedi; yalnızca şarap yüzünden geğirmesi geldiğinde, özür dilerim, diyordu. "Böyle yapmaya devam edersen Stiller, bir gün çok geç olacak!" dedim. "O klinikte yatıyor, sense burada talihine küsüp oturacak mısın?" Kafasını önüne eğip derin düşüncelere daldı, sonunda onu dirseğinden yakalayıp sarstım. "Gülünç olduğumu biliyorum," dedi. – "Sen çok yönlü bir adamsın Stiller, kendi kendini gülünç duruma düşürmemelisin. Az önce söylediğin şeye kendin de inanmıyorsun herhalde. Kim başkasının hatırı için ya da ona zarar vermek için ölür ki! Sen kendi önemini büyütüyorsun, yani onun gözündeki önemini. Senin kullanılmak istediğin biçimde gereksinimi yok onun sana... Stiller?" diye seslendim, çünkü bir kez daha sarhoşluğunun arkasına sığınıp kendi içine gömülmek üzereydi. "Neden birdenbire Julika ölecek diye korkuya kapıldın?" – "Ben önemimi büyütüyor muyum?" – "Evet," dedim, "Sen bu kadın için asla hayatının amacı olmadın. Ama sanıyorum ki sen onu senin hayatının amacı yaptın, ta başından beri. Daha önce de söyledim, sen onun kurtarıcısı olmak istedin, sen ona hayatı ve sevinci veren kişi olmak istedin. Sen! Onu bu anlamda sevdin sen, elbette, kendi kendini tüketene kadar yaptın bunu. Onu senin yarattığın biri yapmak istedin. Şimdi de ölüp elinden gitmesinden korkuyorsun! O senin beklediğin şey olmadı. Hayatının amacı yarım kaldı!..." Stiller pencerenin yanına gitti, açtı. "Kötü mü oldun?" diye sordum. "Otursana." Sırtı bana dönüktü, elindeki mendille alnını sildi. "Konuşmaya devam et," dedi. "Sana su getireyim," dedim, ayağa kalkmak için elimdeki maşayı yere bıraktım. "Sana çok mektup yazmış mıydı?" – "Bir tane yazmıştı," dedim, "Neden sordun?" Alnını bir daha sildi. "Farketmez," diye sözümü kesti. "Karını anladığımı söyleyemem Stiller, senden daha iyi anladığımı söyleyemem. Karınla ben birbirimize oldukça yabancıyız, birlikte ne kadar konuştuk ki? Hem mektubu da çok kısaydı." Üzgün üzgün başını salladı: "Sen onu anlıyorsun. Evet, evet. Onun için bir şans bu." Sonra da: "Kendimi çok kötü hissediyorum, kusuruma bakma," dedi. Ama yine de sandığım gibi tuvalete gitmek üzere dışarı çıkmadı. Stiller balmumundan yapılma bir heykele benziyordu, gözlerine baktığınızda onun için yalnızca bir

tek soru olduğunu anlıyordunuz: O ölecek mi? Başka şeyler düşünmek için kendini zorluyordu. Bu bakımdan, yanında konuşan birinin olması kendisini rahatlatıyordu. "Bir şey mi söylemek istiyordun?" diye sordu. Ne var ki konuşmamızın hangi yerinde bölündüğünü artık anımsamıyordum. Rastgele konuştum: "Şunu söyleyecektim.. notlarını okudum." – "Yak onları!" – "Yakmakla eline ne geçeceğini sanıyorsun?" diye karşılık verdim. "Onları bu yüzden yazdın zaten... Deyim yerindeyse, sen bu kadına sahip olmak için savaştın. Ben karını belki de bir noktada anlıyorum. Kurtarıcısına, sen nasılsın, diye sormak kimin aklına gelir ki? Senin zavallı ve güçsüz bir insan değil, onun kurtarıcısı olmak istemene o alıştı, anlıyor musun, bunca yıldır buna alıştı." Stiller gülümsedi. "Neden açık açık söylemiyorsun?" Ne demek istediğini anlamadım, gülümsemesinin ne anlama geldiğiniyse hiç bilemedim. Ona baktığımda, tüm uzuvlarının titrediğini gördüm; titreme nöbeti geçiriyordu. "Bir şeyim yok," dedi, "Hep bu budalaca içmem yüzünden!" Onu odadaki yüksek arkalıklı tek koltuğa götürdüm, orada oturup başını arkaya dayayabilirdi; sonra gidip pencereyi kapadım. "Seni yatağına götürsem daha iyi olmaz mı?" diye sordum. Başıyla hayır dedi. Kayın kütüğünü kor halindeki ateşe koydum. "Ne," diye sordu, yüzüne kapadığı ellerinin gerisinden, "Ne yapmalıyım? Dünyaya yeniden gelemem ki. Rolf, zaten bunu istemem de... Benim suçum ne? Söyle bana. Bilmiyorum. Ben ne yaptım? Söyle bana, ben ahmağın biriyim. Söyle bana!" – "Notlarını okudum," dedim yine, "gördüğüm kadarıyla oldukça çok şey biliyorsun." Ellerini yüzünden çekmişti. "Bilmek her şeye yetseydi!" dedi, uzun bir süre konuşmadan oturdu, ellerini aşağı sarkıtmış, dirseklerini dizlerine dayamıştı. "Geçen sonbaharı anımsıyor musun?" diye sordu, "Üçümüzün birlikte geçirdiği akşamı? Özel bir akşam değildi. Ama iyi gitmişti. Ben öyle düşünmüştüm. Benim için bir şölendi sanki... Koca kış geçti, ama onunla ben bir daha asla böyle bir akşam geçirmedik. Burada öylece oturuyoruz, o orada, ben burada. Böyle olmamız beni gebertiyor, ama ona yetiyor!" – "Ona yettiğini nereden biliyorsun Stiller?" – "Öyleyse neden bağırmıyor?" diye soruyor. "Ben kibirliyim, ama o değil mi? Bekledi. Duyuyor musun beni? Benim anlamamı bekledi. Kaç yıl? İki yıl, ondört yıl. Ne fark eder. İşte bu yüzden yoruldu o, anlıyor musun? Ben onu mahvettim. O beni mahvetmedi!" – "Bunu kim söylüyor?"– "O," dedi alaycı bir gülümsemeyle, başını koltuğun ahşap arkalığına dayadı. "Ben onu aşağıladım, peki o beni aşağılamadı mı?" – "Stiller," de-

dim, "Kendi kendine acımanın sırası değil. Ne bekliyordun ki? Bütün olup bitenden sonra. Dizüstü çökmesini mi? Hem de senin önünde? "Sustu, başını arkaya dayamış, gözlerini tavana dikmişti. "Stiller, senin kimi zaman her şeye, birçok şeye hazır olduğuna inanıyorum. Sonra yeniden baş kaldırıyorsun– kendine acıyarak, nefret yüklü olarak, umutsuz olarak. Çünkü Julika'dan, bir insandan, merhamet bekliyorsun. Doğru değil mi? "diye sordum. "Ara sıra onun önünde diz çökmen yanlış bir davranış." – "Ondan nefret ediyorum," dedi önüne bakarak, "bazen ondan nefret ediyorum." Sonra da, "Onun başkalarına söylediklerinin bana ne yararı var?" diye sordu. "Onu bekleyen ben'im. Ben! Akıllı bir dost, saygın bir teyze değil, Rolf, bir işarete gereksinimi olan ben'im!" Bana kalırsa, duyduğu hiddet onu mutlu ediyordu. "Neden ayrılmadınız?" diye sordum. "Biliyorsun, anlaşamayınca ayrılan çok insan var. O zaman neden geri döndün? Bana kalırsa onu sevdiğin için, işler ters gidince kendi yaşamımızdan çıkıp bir başka yaşama geçemeyeceğimiz için döndün. Özellikle de bu yüzden. Ters giden şey, bizim yaşamımız. Yalnızca bize ait olan, bir kez yaşanabilecek bir yaşam. Sonra–" Stiller sözümü kesmek istediyse de, ben susunca o da sustu. "Suç sözcüğünden ne anladığını bilmiyorum," dedim. "Ama artık herhalde onu başkalarında aramıyorsun. Ancak belki de, bilmiyorum ama, bu suç işlenmeyebilirdi diyorsundur. Suç, insanın işlemekten kaçınabileceği hataların toplamıdır, böyle mi diyorsun? Ancak ben suçun başka bir şey olduğuna inanıyorum. Suç, kendimiziz–" Stiller sözümü kesti: "Neden geri döndüğümü mü sormuştun?! Sen o zamanlar yoktun. Budalalıktan başka bir şey değildi dönmem, inatçılıktı! Anlamıyor musun? Hayatının yarısını bir kapının önünde durup onu çalmakla geçiriyorsun, Ulu Tanrım, benim bu kadının karşısında başarısız olmam gibi, tamamen başarısız kalıyorsun, Ulu Tanrım– gidebilirsen git o zaman bakalım! Unut bakalım, sana on yıl açılmayan böyle bir kapıyı unut bakalım! Vazgeç de git bakalım!... Bu durumda aşkın sözü mü olur? Ben o kadını unutamadım. Hepsi bu. Tıpkı bir yenilginin unutulamaması gibi. Neden mi geri döndüm? Sarhoşluğumdan dostum, inadımdan. Şu soylu düşüncelerini bıraksana sen! Git bir kumarhaneye, insanların kaybettikçe nasıl oyuna devam ettiklerine, durmadan ortaya para koymalarına bir bak. Benimki de tıpkı öyle! Çünkü öyle bir noktaya gelirsin ki, artık vazgeçmeye değmez. İnadımdan, evet, kıskançlığımdan. Bir kadını elde ettikten sonra kaybedebilirsin. Bu olabilir ! Ama eğer onu asla kazanmamışsan, asla

bulmamışsan, asla içine işlememişsen? O zaman onu unut, böylesi bir kapıyı unut, bırak başkaları girsin içeri, sen yoluna git! Haklısın: Neden ayrılmadık biz? Benim korkaklığımdan." Stiller gülmeye çalıştı. "Sen de benim söylediğimi başka sözcüklerle ifade ediyorsun," dedim, "ancak ben seni korkak bulmuyorum." – "Bir kurban mıyım sence? Karşılıklı iki kurban, ikisi de mahvoluyor!" – "İnsanların birbirinden ayrılabileceği durumlar da vardır elbette," dedim, "ayrılması gereken durumlar vardır, ayrılmazlarsa bu korkaklık, üşengeçlik sayılır. Kaç kişinin ayrılmasını dilemişimdir ben, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur, evli çiftler ya da evli olmayanlar birtakım serüvenler yaşayabilirler elbette, bir şey sonuna gelmişse onu bitirmek gerekir. Her çift böyle birbirine işkence çektirmez! Ama iş bir kere bu yola dökülünce, bu hale gelmişsek, gelip geçici bir şey değil de hayatımızın öyküsü olmuşsa –" Stiller ayağa fırladı: "İşkence!" – "Adına ne dersen de." –" Neden açık açık söylemiyorsun," diye sordu, "mektuplarında bile söylemiyorsun." – "Neyi?"– "Aklındakini: Allahın dediği olur! Her şeyi Tanrı verir, alanlar mutludurlar, benim gibi duyamayanlar, Tanrı adına sevemeyenler ise ölürler, benim gibi mutsuzlar, kendi güçlerine dayanarak sevmek istedikleri için, nefret edenler ölürler, çünkü sevgi de güç de görkem de yalnız Tanrıya özgü şeylerdir, bunu demek istiyorsun, öyle değil mi?" Bana bakmıyordu, başını yine koltuğun ahşap arkalığına dayamıştı, yüzünde de yine o ne olduğu anlaşılmayan gülümseme vardı. "Öldürmüş olduklarını, o ölümcül kibirleriyle yeniden diriltmek isteyen kibirli insanlar kurtulamazlar, pişmanlıkta cimri olanlar, dünyada boy ölçüşüp işler umdukları gibi olmayınca, hiç olmayınca feryat figan sızlananlar, sağırlar ve körler, dünyada Tanrının lütfunu bekleyenler, benim gibi korkaklar, acılara karşı çocukça direnenler, evet, bunlar sarhoş olsunlar bakalım; umuda karşı durarak günah işleyen gaddarlar, nedametsizler, inançsızlar, açgözlüler, böyle olarak mutlu olmak isteyenler, evet, sarhoş olsunlar ve boşboğazlık etsinler bakalım; kibirlerinin kırılmasını istemeyenler, inançsızlar, Julika'ya geçici bir umut besleyenler!– Bunlar mutsuzdur! Ancak ötekiler mutludur, Tanrı adına sevebilenler mutludur, çünkü yalnız Tanrıda... Başından beri söylemek istediğin bu muydu?"diye sordu Stiller. "Ben senin dostunum," diye yanıtladım onu, "Julika ve senin hakkında ne düşündüğümü, birbirinizin karşısında çektiğiniz yalnızlık konusunda ne düşündüğümü sana anlatmaya çalışıyorum. Hepsi bu." – Başını tahta arkalıktan kaldırmadan, "Peki ne düşünüyorsun?" diye sor-

du. "Sana bunu anlattım." Stiller sözlerimi anımsayamıyor gibiydi. "Onu seviyorsun," diye yineledim. "Öyle mi sanıyorsun?" diye karşılık verdi. "Ne var ki, sen bu aşkından mucize gibi bir şey bekliyorsun, dostum, sanırım işi bozan da bu." – "Ben onu seviyor muyum?" – "Evet," diye direndim, "Hoşuna gitsin gitmesin. Başkasını sevsen daha iyi olurdu. Biliyorum. O da bunu biliyor! Belki Anja ya da adı her neyse onu sevmeliydin, İspanya'daki şu Polonyalı kızı, ya da yukardaki Sibylle'i... Ama unutma: Senin belki de daha mutlu edebileceğin başka bir kadın olmamak onun suçu değil. "– "Hayır," dedi Stiller, "Bu konuda Julika'nın elinden bir şey gelmez." – "Sevdiğin insanı mutlu edemeden seviyorsun onu. Senin derdin bu. Gururumuzu bir kerelik bir kenara bırakırsak – çünkü ne de olsa, insan birazcık Tanrı rolü oynamak istiyor, dünyayı cebinden çıkarmak, hayatı el çabukluğuyla masanın üstünde yaratabilmek istiyor– gerçek bir dert seninkisi. Doğal olarak, insan sevince kendisi de mutluluğu tatmak istiyor... Ama bu her zaman gerçekleşmez!" dedim, Stiller'in gülümsemediğini görünce ekledim:" Aşağı yukarı düşündüklerim bunlar, ne yapman gerektiğini soracak olursan–" Stiller'in aklı başka yerdeydi. "Sonbahardan beri!" dedi, dudakları titriyordu. "Sonbahardan beri biliyordu. Bugün doktordan öğrendim. Sonbahardan beri! Ben de aşağıda, bodrum katında ıslık çalıyorum, en ufak bir fikrim olmadan, en ufak.. Ne yapacağım ben!" Kendini bana karşı savunuyordu. "Suyun üzerinde yürüyemem ya!" – "Senden bunu isteyen oldu mu??" – "Dün öğlen, onun öleceğini düşündüğümde...Rolf" dedi, "ağladım ben ! Sonra da kendi kendime – eğer onun kurtulmasına yetecekse– onunla birlikte her şeyi yeni baştan yaşamak ister miyim diye sordum. Sonra hayır dedim kendime, ağladım, on dört gündür ölüyor o, gün be gün, masada karşımda otururken..." Stiller'e acıyordum. "Kliniğe yalnız gittiğini biliyor musun?" diye sordu Stiller. "Bensiz." – "Neden sensiz?" – "Kliniğe gitmek için eşyalarını topladı. Daha bir saat vakit vardı. Ne konuşacağımızı bilemiyorduk. Çiçek vermek bir işe yaramazdı, biliyorum. Ama içimden vermek geldi, anlıyor musun? Territet'de onun hoşlanacağı bir şey bulamadım. Montrö'ye gittim. Kırk dakika sonra eve dönmüştüm, tam kırk dakika sonra– bir de ne göreyim, kalkıp tek başına gitmiş kliniğe!" Gülümsemeye çalıştı. "Belki de sen bunda ne var dersin," diye ekledi, "sen akılcı bir adamsın!" – "Sence ne var bunda?" – "Ben olmadan!" diye yanıtladı beni, "Ben olmadan! Böyle yapmak çiçeklerden daha çok sevindirdi onu. Belki de bu evden son çıkışıydı, tek başına, yanında ben ol-

nadan, ah evet, bu anı dünyadaki bütün çiçeklerden daha çok kaıcıdır!" Onun bu yorumunu kabul etmedim. "Rolf," diye karşılık verdi, "bu insan kötü biri! Kötü biri oldu, belki de benim yüzümden. O zamanlar. Gün gelir insan aşka inanmaz olur... Dönmekte geç kaldım ben!" Stiller ayağa kalkmıştı. Her an yere devrilecekmiş gibi duruyordu, onu neyin ayakta tuttuğunu bilmiyordum. "Birer Marc içelim," dedi, "Sonra da gidip yatarız." Alt raflardan birinde duran bardakları bulamayınca arzusunu unutur gibi oldu. Elinde Marc şişesiyle orada öylece duruyordu, düşüncelere gömülmüştü. "Bu kadın kadar bana yabancı olan biri yok!" dedi. "Senin canını sıkmak istemem Rolf, ama– şöyle düşünüyorum: Minnettar olacağım, mucize beklemiyorum, başka bir Julika da beklemiyorum, ama bu eve dönerse, geçireceğimiz her gün için minnettar olacağım– evet, şimdi Julika klinikte yatıyor, bense artık her şey için çok geç diye korkmaktan ne uyuyabiliyorum ne de uyanabiliyorum, şimdi – Rolf!" dedi, ancak öyle güçsüzdü ki konuşmasını sürdürebilmek için yanındaki pencerenin pervazına oturmak zorunda kaldı; gördüğü kötü düşten korkan bir çocuk gibi konuşuyordu: "Yeniden karşımda oturunca ne olacak peki? O orada, ben burada? Ya her şey yine eskisi gibi olursa? Tıpkı öyle olursa? O orada, ben burada–" Marc şişesini hâlâ elinde tutarak oturuyordu, çevresine ve boş duran iki koltuğa baktı. "O zaman ne olacak?" diye kendi kendine sordu, sonra da bana döndü, "O zaman ne olacak, sevgili dostum, o zaman ne olacak? Ona yük olmamak için duman olup havaya mı karışayım? Ya da ne yapayım? Bana işaret vermesini bekleyerek oruç mu tutayım ve ona oruç tutarak açlıktan ölünebileceğini göstereyim? Ya da ne?" – "Stiller," dedim, "Eskisi gibi olmayacak. Julika hiç değişmese de, senin için hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Dün öğlen onun öldüğünü sanıyordun–" Konuşmamın nereye varacağını anlar anlamaz sözümü kesti. "Ne demek istediğini biliyorum," dedi. Konuşmamı engellemek için midesinin bulandığını belli etti bana, ben de sustum. "Ne çok şey anladım, ne çok karar verdim ben zaten!" dedi, "yeniden karşıma geçip oturduğunda ne yapacağım? Kendimi tanımaya başladım ben. Ben zayıf biriyim." – "Zayıf olduğunu biliyorsan, bu da önemli bir şey sayılır. Belki bunu ilk kez anlıyorsun. Dün öğlenden beri, onun öleceğini sandığından beri. Kimi zaman ondan nefret ettiğini söylüyorsun. O da zayıf ve zavallı olduğu için mi? Senin gereksinim duyduğun şeyi o sana veremez. Elbette. Onun sevgisi sana çok gerekli halbuki. Başka hiçbir sevginin olmadığı kadar gerekli. Çok gerekli olan

şeyler olabilir Stiller, yine de onları yapmak elimizden gelmez. Julika'nın yapabileceğini nereden çıkarıyorsun? Her zamanki gibi ona tapınıyor musun yoksa onu seviyor musun?" Stiller sözümü kesmedi. "Evet," dedi," Ama pratikte, o orada, ben burada, ne yapacağım? Pratikte ne olacak?" Bana baktı. "Gördün mü Rolf, sen de yanıtlıyamıyorsun bunu!" dedi, bu durum onun hoşuna gitmiş gibiydi. "Çok ilerledin," dedim, "kimi zaman bana öyle geliyor ki, sanki bir adım daha atsan yeterli olacak." – "Ve kendimizi gerçek bir evliliğin içinde bulacağız, öyle mi?"– "Demek istediğim, Julika'nın seni senin yaşamından kurtarabilmesini, ya da tam tersini, artık beklememelisin. Pratikte bunun ne anlama geldiğini biliyorsun." – "Hayır." - "Değişiklik diye bir şey olmayacak," dedim, "birlikte yaşayacaksınız, sen aşağıda, bodrum katındaki işinin başında, Julika da Tanrı isterse yarım ciğeriyle, tek fark şu olacak: Bundan böyle, bir insanı, yani bir başkasını ya da bizzat kendinizi değiştirebileceğinizi umarak saçma sapan bir beklentiye kapılıp birbirinizi hırpalamayacaksınız, bu kibir dolu umarsızlıktan çıkacaksınız... Pratikte şu olacak: Birbiriniz için dua etmeyi öğreneceksiniz." Stiller ayağa kalkmıştı. "Evet," diye sözlerimi bağladım, "Bu konuda sana söyleyebileceğim şeyler bu kadar." Stiller elindeki Marc şişesini sehpanın üzerine bırakmıştı, birbirimize baktık; daha önceki gibi anlamı belirsiz bir gülümseme belirmedi yüzünde. "Herkes dua edemez!" demekle yetindi, sonra uzun süre konuşmadık...

Daha sonra, aradan yıllar geçtikten sonra, o gece nasıl davransaydım diye düşündüğüm çok olmuştur, hiç beklemediğim anda, bir arkadaş olarak elimde olan olanakları aşan bir görevle karşı karşıya kalmıştım. Stiller en sonunda midesini boşaltmak üzere odadan dışarı çıktığında, ben ne yapacağımı bilmeden orada kala-kalmıştım. Yetersizliğimin farkındaydım, çünkü ne söylersem söyleyeyim benim kişisel görüşüm olarak kalacaktı. En fazla yapabileceğim, arkadaşça karşı koymaktı, ama arkadaşım, yani sınanan kişi, sınavdan kaçmaya çalışıyordu... Marc şişesinden bir kadehe içki koydum, Stiller on dakika sonra, karanlık koridorda eşyalara çarpıp ortalığı ayağa kaldırarak geri döndüğünde, beni elimdeki boş kadehle buldu. "Nasılsın?" diye sordum, Stiller başını sallamakla yetindi: Kusmuştu, yüzünü yıkadığı da belli oluyordu. Yemyeşil kesilmiş yüzünde gözleri kor gibi parlıyordu. "Saat kaç oldu?" diye sordu yeniden. Sandığın üzerine oturmuş, kendisine destek versin diye kollarını yana açıp sandığa dayamıştı. "Haklısın," dedi bana, "şu budalaca içmek –!" Bir çözüme ulaştıramadığımız konuşmamı-

zı artık duymak istemiyor gibiydi. Gidip yatabilmek için görünüşe göre sıradan bir söze, insana güven veren kalıplaşmış bir lafa gereksinim duyuyorduk: Yarın yeni bir gündür! filan gibi bir şey. Saat ikibuçuğu vurdu. Doğal olarak ikimiz de klinikte zamanın nasıl geçtiğini düşündük. Zaman orada önem kazanıyordu, burada değil. Elimde olmadan Julika'nın hastanedeki odası canlandı gözümün önünde, beyaz yatağın yanında oturan ve Julika'nın nabzını ölçen gece hemşiresini gördüm, umarım doktoru çağırmak zorunda kalmaz– ilk kez ben de korkuya kapıldım. Sandığın üzerindeki telefona baktım, her an çalabilirdi, korktuğumuz olabilirdi. Aklıma, Stiller'e akşam Julika'yı görmesi için izin verilmediği geldi. Stiller, "Ne düşünüyorsun?" diye sorunca, laf olsun diye bir şey söylemem gerekti. "Akıllı davranman," dedim ona, "hayale kapılmaman yeterli. Onu seviyorsun. Onu sevmeye başladın, Julika ölmedi, henüz her şey olabilir..." Biraz utanıyordum, ancak Stiller'i rahatlatan tam da böylesi sözlerdi. "Bir sigaran daha var mı?" diye sordu, yatağa gitmek ve yalnız kalmak zorunda kalmasın diye. Pijamalıydım, sigaram olması olanaksızdı. "Karın mutlaka uyuyamamıştır," dedi Stiller, "Karını sevmiştim– hâlâ severim," diye ekledi, usulen, "Ama sen bunu zaten biliyorsun." Cümlelerinin arasındaki aralıklar uzadıkça uzuyordu. Stiller çarpıp yeniden gürültüye neden olmasın diye boş şişeleri biraz yana çekeyim deyince, Stiller, "Bırak şunları," dedi. Sonra da," Yoksa sen benim hiç aşık olmadığım görüşünde misin?" diye sordu, güvensizlik içinde. "Hiçbir zaman mı?" Yüzündeki yorgunluk gözle görülebilecek derecedeydi. "Lanet olsun, keşke biraz uykum gelseydi!" dedi, kalkıp yatağına gitmeye hazırmış havalarına girmişti. "Dinlenmen gerek," dedim ona, "Sabah dokuzda Julika'yı ziyarete gideceksin–" Kendi sigara paketi, mavi Gauloises, koltuğun yanında, halının üzerinde duruyordu. Onu Stiller'e verdiğimde bana, "Teşekkür ederim!" dedi, bir sigara alıp ağzına soktu, ancak çaktığım kibriti kendisine tutmama karşın, sigarayı ağzından çekti; "–sabah dokuzda onu göreceğim ha!..." Sonra sigarasını yaktı, öyle bir içine çekti ki, sanki sigaranın dumanıyla besleniyordu. "Onun öleceğini sanmıyor musun?" diye sordu bana. Bunun üzerine biraz dikkatsizce konuştum: "Telefonun çalmadığı sürece Stiller, böyle bir korkuya kapılman için bir neden yok." Ağzımdan çıkmıştı bir kez, Stiller'in duyduğu korkuya gözle görülür bir tutamak noktası sağlamış olan bu anlamsız sözümü artık geri alamazdım. Stiller kara telefon cihazına baktı. Ben konuşmayı sürdürdüm. "Hazırlıklı olmalısın," dedim ona, "Günün

birinde Julika da ölecek. Er ya da geç. Hepimiz gibi. Buna hazırlıklı olmalısın." Stiller sessizce sigarasını içiyordu. Neler düşündüğünü hiç bilemiyordum. Sonunda sigarasını şöminenin içine, ya da yakınına fırlattı, artık odasına gitmeye hazırdı. Soğuktan donuyordum, şöminedeki ateş sönmek üzereydi, başka odun da yoktu. "Konuşmuş olmamız," dedim yine kalıplaşmış sözler kullanarak, "iyi oldu herhalde– "Stiller başını evet anlamında salladı, ama hiç de ikna olmuşa benzemiyordu; sandığın üstünde, iki yana açtığı kollarına dayanarak oturuyordu; sanki gücünün yerine gelmesini bekliyordu. "Aslında, iki yıl önce başlamış olmam gereken yerdeyim şimdi," dedi, Bir adım bile önde değilim! İki yıl daha kayıp– Canını sıkmak istemem Rolf, ama..." Titrediğimi gördü. "Rolf," dedi, "yürüyebilirdi! İnan bana, gerçekten yürüyebilirdi; o ve ben, olduğumuz gibi– eskiden yürümezdi! Ama şimdi, demek istiyorum ki, iki yıl önce. İlk defa şimdi, şimdi, burada..." Stiller ağlamak istemiyordu, gözyaşlarının akmaması için kendini sıkıyordu, ayağa kalktı. "Bu sabah klinikte," dedi, "– yo, dündü bu–" gözyaşları, hiç de ağlamaklı görünmeyen yüzünden aşağı akıyordu; bir şey söylemek istiyordu. "Yürüyebilirdi–" dedi yeniden, ama daha fazla konuşamadı. "Öyleyse yürüyecektir," dedim ben de, "yürüyecektir!" Sonra ikimiz de ilginç bir tutum sergiledik; bir süre, sanki Stiller ağlamıyormuş gibi davrandık. Odanın bir yerinde elleri ceplerinde duruyordu, konuşacak durumda değildi. Sırtı bana dönüktü, yüzünü göremiyordum, ama ağladığını, bu yüzden de hiçbir şey duymadığını biliyordum; sessizce onu izliyor gibi olmamak için 'defter'lerinden söz açtım. "Neyin önemli olduğunu biliyorsun sen," dedim bir ara, "Örneğin kalkıp şakağına bir kurşun sıkmakla bir şeyin çözümlenemeyeceğini biliyorsun. İnsanın başından neler geçtiğini kim tanımlayabilir ki! Ancak bunlar ne kadar akıl almaz şeyler olsa da sen biliyorsun. Belki de sen dindarlık konusunda çok tuhaf bir görüşe sahipsindir: belki de sen dindar olunca insanın güvencede olduğunu, adeta bilge biri olduğunu, selamete ulaştığını filan sanıyorsundur. Hiç de güvencede olduğunu düşünmez, orada öylece durur, dindar olduğuna inanmazsın. Öyle değil mi? Tanrının nasıl bir şey olduğunu gözünde canlandıramaz, bu yüzden kendi kendini onu asla tanıyamadığına inandırırsın..." Konuşmam Stiller'i hoşnut ediyor gibiydi. "Senin yaşamını bildiğim kadarıyla," dedim ona, "Hep kuşku duyduğun için, elindeki her şeyi fırlatıp atmışsın. Sen gerçek'in kendisi değilsin. Sen bir insansın, kuşku duymaya, gerçek olmayan bir şeyden vazgeçmeye pek çok kez hazırdın. Bu

da senin bir gerçeğe inandığını göstermekten başka bir şey değildir Stiller. Değiştiremeyeceğimiz, hatta yok edemeyeceğimiz bir gerçeğe – bu gerçek de hayattır." Dışarda, koridorda duran ayaklı saat, saat başlarını vurmadan önce olduğu gibi yine takır tukur sesler çıkardı; saat üç olmuştu. Konuşmaya devam edebilmek izin, "Defterlerinde tuhaf bir şey gördüm," dedim, "Tanrı gibi bir şeyi kabul etmek yerine, durmadan kendini kabul etmeye çalışmışsın . Şimdi bunun olanaksız olduğu anlaşılıyor. Kendini kabul edebilmen için sana yardım edecek olan güç O'dur. Sen bütün bunları yaşadın! Yine de kalkmış, dua edemem ben diyorsun; hatta yazıyorsun bunu. Kişiliğin sandığın güçsüzlüğüne dört elle sarılıyorsun, aslında sen güçsüzlüğünü pekâlâ biliyorsun – üstelik bütün bunları inadından yapıyorsun, 'Güç' sende olmadığı için yapıyorsun. Öyle değil mi? "Elbette ki sorumu yanıtlamadı Stiller. "Öyleyse beni yensin diyorsun, değil mi? Yoksa böyle bir şey yoktur. Kafadan atma konuşmak istemiyorsun. İnanmak için yalvarmak zorunda kalman seni inatçı yapıyor; Tanrı'nın senin keşfettiğin bir şey olmasından korkuyorsun... "Daha uzun uzun konuştum, sonunda sustum. Söylediğim gibi, Stiller'in beni dinlemesini beklemiyordum, o ağlarken kendisini sessizce izleyen biri gibi olmamak için konuşmuştum ben. Onun kafası başka yerdeydi. ""Yüzü," dedi, "O yüz onun yüzü değil Rolf, asla da olmadı–!" Yüreğindekileri dile getiremiyordu. Ağlıyordu, bir erkeğin böyle ağladığına pek az tanık olmuştum. Ağlarken elleri ceplerinde dimdik duruyordu. Odadan çıkmadım, orada bulunmamın artık önemi yoktu... O dakikalarda Julika'nın yüzünü anımsamaya çalıştıysam da, gördüğüm yalnızca onun geçen sonbaharda gördüğüm yüzü oldu, yüz olmaktan çıkmış o yüz, donmuş gibi açık kalmış ağzıyla hıçkırması, kucağında donmuş gibi duran iki küçücük yumruk, ölüm korkusuyla sessizce titreyen o cansız beden; ama ben şimdi bunu aklıma getirmek istemiyordum. Ertesi sabah ben de kliniğe gitmeye karar verdim, kısa bir süre için de olsa Julika'yı ziyaret etmek istiyordum. "Bir şeyler söyle," dedi Stiller, ağlamaktan yorulunca orada olduğumun yeniden farkına varmıştı. "Söyleyeceğimi söyledim ben: – Julika ölmedi," diye yineledim, "Ve sen de onu seviyorsun." Stiller bana sanki tanrının vahyini dile getirmişim gibi baktı. Bacakları hâlâ titriyordu, gözleri hâlâ ıslaktı, ama sanırım ayılmıştı. Dostluğumuzu öven bir şeyler söyledi, bütün gece uyumadan onunla birlikte kaldığım için ne kadar iyi olduğumu belirtti, balmumuna benzeyen alnını ovaladı. "Başın ağrıyorsa," dedim ona, "Yukarda saridon var." Söylediğimi

duymamıştı bile. ""Haklısın," dedi üst üste birkaç kez, "Yarın sabah saat dokuzda onu göreceğim–" Sonunda kapının eşiğinde durduk, yorgunluktan bitkin düşmüştüm, Stiller soluk ışıklar yayan avizeyi söndürdü. "Ölmemesi için benim yerime dua et!" dedi, ansızın karanlıkta kalmıştık; Stiller önce koridorun ışığını yakmayı unutmuştu. "Onu seviyorum," dediğini duydum. Sonunda koridordaki elektrik düğmesini buldum, Stiller'le tokalaştık. Stiller bahçeye çıkmak istiyordu. "Hava almalıyım," dedi, Çok içki içtim." Çok dingindi.

Ertesi sabah, Paskalya Pazartesiydi; karımla ben saat dokuza doğru aşağı indik. Açık pencerenin önündeki masada kahvaltımız hazırdı, kahve kabının üstüne soğumaması için örtü geçirilmişti, iki kişilik sofra kurulmuş ve hiçbir şey unutulmamıştı, ne tuzluk ne de kül tablası eksikti masada. Yumuşak pişmiş yumurtalarımız –Sibylle'in yumurtasının üstüne üç dakika pişirilmiş olduğuna ilişkin bir not konulmuştu – ve peçetenin altındaki kızarmış ekmekler hâlâ sıcaktı; dostumuz bizim banyoya girdiğimizi duymuş olmalıydı, fazla uzaklaşmış olamazdı. Karım geceki gürültüleri duymuştu, ancak uzun uzun konuşmuş olduğumuzdan başka bir şey bilmiyordu. Stiller'in kliniğe gitmiş olduğunu tahmin ettik. Geceleyin yapmış olduğumuz o uzun konuşma, şimdi bana bir düş gibi geliyordu, gündüz gözüyle karşımda gördüğüm gerçeklerle hiçbir ilgisi yok gibiydi: Sofraya oturduğumuzda, güneş ışığı masadaki çatal bıçağın üstüne vuruyor, unutma-beni çiçeği rengindeki Cenevre Gölünün ötesinde tepeleri karlı Savoy Alpleri nefis bir manzara oluşturuyordu. Klinikten iyi haber almamız koşuluyla, o gün Chebres, Yverdon, Murten ya da Neuenburg üzerinden giderek Peterinsel'de başbaşa bir tatil günü daha geçirmeye karar verdik. Hava harikaydı. Komşu bahçelerden birinde bir manolya olanca görkemiyle açmıştı, dört bir yandaki çitlerin üstünden sarkan demet demet altın çamlar göz alıyordu, kankırmızısı füniküler çuha çiçeği yüklü yeşil yamaçların arasından aşağı inerken boş, yukarı çıkarken gezmeye çıkanlarla dolu oluyordu. İçinde Paskalya gününe ait her şey bulunan, adeta çocuksu, renkli bir dünyaydı karşımızdaki. Kuşların cıvıltısı neredeyse gürültüye dönüşüyordu, gölden geçen beyaz bir gezinti gemisi, Chillon sarayına doğru yol alıyordu, uzaklarda bir yerden Pazar günlerine özgü bir fanfar mızıkasının sesi geliyor, aşağıdan tren geçiyordu. Biz keyif içinde kahvaltı ederken, Stiller çıkageldi. Hemen, ama korka korka, nasıl diye sorduk, elbette ki Bayan Julika'ydı kastettiğimiz; ne var ki dostu-

nuz klinikten değil, aşağıdaki bodrumdan geliyordu. Stiller hiç ıyumamıştı, gecenin geri kalan bölümünü sanırım bahçede, saba- ın erken saatlerini de çömlek tezgâhının başında geçirmişti. Do- ğal olarak solgundu, sabahladığı belliydi. Saat dokuzda neden kli- niğe gitmemiş olduğunu bilmiyordum, traş da olmamıştı. Korku- yor muydu acaba? Sanki Bayan Julika klinikten taburcu edilecek- miş gibi iyimser görünüyor, başka şeylerden söz ediyordu. Telefon bile etmemişti. Kliniğe gitmemi, karısına saat onbirde geleceğini söylememi istedi. İleri sürdüğü bahanelerden biri bile sağlam bir gerekçeye dayanmıyordu. Traş olmam gerek, dedi. Sonra oradan geçmekte olan önemli bir kişinin, yaptığı seramikleri görmek için saat ona doğru geleceğini söyledi, söylediği doğru çıktı, ama yine de kliniğe gelmemesi pek uygun bir neden değildi. Stiller belki de ağzındaki ucuz içki kokusuyla karısının karşısına çıkmaktan kaçı- nıyordu. Karımdan da uzak durmaya özen göstermesi dikkat çeki- ciydi. "Pis kokuyorum," dedi. Şarap kokusu gerçek de olsa, uydur- ma da olsa kliniğe telefon etmesine asla engel olamazdı, ama Stiller bunu yapmak istemedi. Onu buna zorlamak bana düşmezdi. So- nunda karım benimle birlikte yakındaki Val Mont Kliniğine geldi, beni arabada bekledi; akrabam olmayan birini ziyaret etmeme izin verilse bile, bu ziyaret zaten üç-beş dakikayı aşamazdı. Yolumuza devam etmeden önce Bayan Julika'yı görmeye gerçekten de gerek- sinim duyuyordum. Müracaata geldiğimde bir anda her şeyi sezi- verdim. Çiçek vazolarının kapı önlerinde durduğu, sessiz hemşire- lerin sağa sola seğirttiği güneşli koridorda korkular içinde on beş dakika bekledim, sonunda genç bir doktor gelip Julika'nın ölmüş olduğunu bildirdi. Israrlı ricalarım karşısında, Bay Stiller'e kesin- likle telefonla haber verilmeyeceğine dair söz verdi bana. Julika ya- rım saat önce ölmüştü, bu apansız ölümün doktoru da şaşırttığı belli oluyordu. Bayan Stiller'i görme konusundaki ricamı ise yerine getiremeyeceğini söyledi. Julika odasından alınmıştı bile. Ama yü- züme bakınca – sanırım ağlıyordum– fikrini değiştirdi ; yoksa bu- nu sağlayan kimliğim miydi? Her ne ise başhemşire çağrıldı, beni ölenin yanına götürmesi istendi.

"Saçları kızıl, hatta günün modasına uygun olarak aşırı kızıl, bununla birlikte kuşburnu reçeli gibi kızıl değil de toz kırmızı boya kızılı. Az bulunur bir renk. Cildi de çok narin; çilli kaymaktaşı gibi. Tuhaf, ancak güzel bir cilt. Ya gözleri? Pırıl pırıl, adeta ıslak, renksiz pencere camının kenarları gibi mavimsi yeşil renkte diyebi- lirim. Ne yazık ki kaşlarını jiletle alıp incecik bir çizgi haline getir-

miş, bu da yüzüne zarif olsa da sert bir görünüm veriyor, ancak aynı zamanda maskemsi, sürekli şaşkın bakan bir ifade de oturtuyor. Burnunun yandan görünüşü çok soylu, burun delikleri içten gelen duyguları yansıtıyor. Dudakları benim zevkime pek uymuyor, biraz ince, duyarsız değil, ama uyarılması gerek. Açık bıraktığı saçları şahane, havalı, ipek gibi. Köpek dişleri kusursuz, dolgular var, ama dişleri yine de sedef gibi parlıyor. Onu bir nesneymiş gibi inceledim; bir kadındı o, yabancı bir kadın, herhangi bir kadın"... Julika'nın ölü bedeni aynı böyle yatıyordu; birden içimi korkunç bir duygu kapladı, Stiller'in Julika'yı ta başından beri ölü olarak görmüş olduğunu düşündüm, Stiller'in işlediği günahın ilk kez bilincine vardım, bu bilinç hiç bir insancıl sözün yok edemeyeceği kadar derin ve mutlaktı.

Geriye, bu acı haberi dostumuza ulaştırmak kalmıştı.

Uzun boylu anlatmak gerekmedi, Stiller ne olduğunu anlamıştı. Klinikten ayrılmamın üstünden neredeyse bir saat geçmiş olmasına karşın, oradan kimse Stiller'i aramamıştı; Ama o beni gördüğünde ne olduğunu anladı ve sanırım vereceğim haberi Stiller'in kendisi dile getirdi; Stiller'in dingin olduğunu söyleyemeyeceğim, çünkü aklı başında olmayan birinin dinginliğiydi onunkisi. Onu kliniğe götürmek için epeyce bekledim. Ceketimi alacağım deyip odasına çıkmıştı. Hiçbir şey duymuyorduk, ne ayak sesi, ne ağlama; duyduğumuz yalnızca dışardaki gürültücü kuşlardı, sonunda karım dostumuzun kendisine bir şey yapmasından korkmaya başladı. Ben buna hiç ihtimal vermedim, ama Stiller'in gelmesi gecikince yukarı çıktım, kapısını vurdum. Yanıt alamayınca içeri girdim. Stiller odanın ortasında duruyordu, elleri çoğu kez olduğu gibi pantolonunun ceplerindeydi. "Geliyorum," dedi. Onu alıp arabamla kliniğe götürdüm, o içeri girdi, ben dışarda bekledim. Ölü kadının kafamdaki görüntüsü, gözlerimin önündeki her şeyden çok daha güçlüydü; geçmişte kalmış ve yaşadığı sürece hiç kimse tarafından tanınmamış bir insanın görüntüsüydü bu, onu en az tanıyan da, onu insancıl sevgisiyle elde etmeye çalışmış olan kişiydi. Stiller on beş dakika sonra döndü, arabaya binip yanıma oturdu. "Çok güzel," dedi. Tatilimi uzattım ve cenaze işlemlerinin yükünü Stiller'in üstünden almak için karım ayrıldıktan sonra birkaç gün daha Glion'da kaldım. Bununla birlikte Stiller'in bana gereksinim duyduğunu sanmıyordum, artık aramızda bir konuşma da olmuyordu. Tıbbi konular onu ilgilendirmiyordu, bunun dışında konuşacak pek bir şey de yoktu; her şeyin kararı verilmişti. Bilmediğim

bir mezarlıktaki kısa cenaze töreninin akşamı, ben ayrılırken Stiller bodrumda çalışıyordu, ya da çalışmayı deniyordu. Üzerinde gülünç bir tabela olan o demir kapıya kadar benimle birlikte geldi, öyle dalgındı ki, ona elimi iki ya da üç kez uzatmak zorunda kaldım. Daha sonra ara sıra görüştük; bizi geceleri hiç aramadı, mektupları da kısacıktı. Stiller Glion'da kalıp, tek başına yaşadı.

Anatol Ludwig Stiller adlı heykeltraş uzun süredir kayıptır. İsviçre'ye giriş yaparken Mr. White adlı biri tutuklanır, çünkü bu kişinin kayıp Stiller olduğu sanılır. İşin garibi, karısı da dahil tüm yakınları bu kuşkuyu doğrular.

Mr. White bunu kabullenemez tabii; bir başkası olmayı seçebilme özgürlüğünü elinde tutmak ister çünkü. Tutukevinde notlar tutar ve zamanla Stiller'in kimliğine ilgi duyar:

"Dünyanın karşısında, dünyanın çoğunlukta olması ve üstünlüğü karşısında yorulmamak çok güç, bunların doğruluğunu kabul ediyorum. İnsanın yalnızken yaşadığını sandığı şeyleri tek başına, yanında tanık olmadan bilmesi çok güç, asla kanıtlayamayacağım bir bilgiyi taşımam da çok güç."

Stiller, okuyucuyu da "oyuna" katan bir başyapıt.

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-519-2

9 789753 635196